

OCHRONA PRAW WIERZYCIELI W POLSCE

Wymiar ekonomiczny
Koszty transakcyjne
Prawne formy zabezpieczeń
Informatyzacja sądownictwa

Redakcja naukowa
Jacek Gołaczyński
Elżbieta Mączyńska

OCHRONA PRAW WIERZYCIELI W POLSCE

WYMIAR EKONOMICZNY
KOSZTY TRANSAKCYJNE
PRAWNE FORMY ZABEZPIECZEŃ
INFORMATYZACJA SĄDOWNICTWA

OCHRONA PRAW WIERZYCIELI W POLSCE

WYMIAR EKONOMICZNY
KOSZTY TRANSAKCYJNE
PRAWNE FORMY ZABEZPIECZEŃ
INFORMATYZACJA SĄDOWNICTWA

Redakcja naukowa
Jacek Gołaczyński
Elżbieta Mączyńska

Polskie Towarzystwo Ekonomiczne

WARSZAWA 2017

Recenzenci

Kinga Flaga-Gieruszyńska
Mirosława Kwiecień

Redakcja i wykonanie indeksów

Danuta Jastrzębska

Publikacja powstała w ramach grantu pt. „Ocena poziomu rzeczywistej ochrony praw wierzycieli w Polsce w latach 2004-2012 – koszty transakcyjne dochodzenia praw z umów” sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/09/B/HS4/03605.

© Copyright by Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2017

Wydawca

Polskie Towarzystwo Ekonomiczne
ul. Nowy Świat 49, 00-042 Warszawa
tel. 22 551-54-01, fax 22 551-54-44
<http://www.pte.pl>, e-mail: zk@pte.pl
www.ksiazkiekonomiczne.pl

ISBN 978-83-65269-16-4

Skład i łamanie, projekt okładki

Studio Komputerowe GEMMA

Druk i oprawa

Sowa Sp. z o.o.

Wydanie I

Spis treści

Jacek Gołaczyński, Elżbieta Mączyńska

WPROWADZENIE	11
--------------------	----

CZĘŚĆ I

WIERZYTELNOŚCI – WYMIAR EKONOMICZNY – KOSZTY TRANSAKCYJNE

Elżbieta Mączyńska

ROZDZIAŁ 1. WIERZYTELNOŚCI – FUNDAMENTALNA KWESTIA EKONOMICZNA I PRAWNA	19
Wstęp	19
1.1. Niedotrzymywanie umów jako przejaw niedostatecznej ochrony praw wierzycieli i czynnik destrukcji życia społeczno- -gospodarczego	23
1.2. Anomia jako zjawisko osłabiające ochronę praw wierzycieli	30
1.3. Łamanie umów – w kontekście przesilenia cywilizacyjnego	33
1.4. Wierzyciel versus dłużnik. Pojęciowe nieścisłości	37
1.5. Przejawy niedostatecznej ochrony praw wierzycieli – wybrane informacje	40
1.6. Zatory płatnicze – kwestie regulacyjne	47
Zakończenie i wnioski	50

Sylwia Morawska, Piotr Staszekiewicz, Przemysław Banasik

ROZDZIAŁ 2. OCHRONA PRAW WIERZYCIELI W PRZYPADKU NIEWYPŁACALNOŚCI	53
Wstęp	53
2.1. Podstawy empiryczne i metodyka badań	57
2.2. Wyniki badań	59
2.2.1. Czas trwania postępowania upadłościowego	59
2.2.2. Stopień zaspokojenia wierzytelności	61
2.2.3. Koszty postępowania a masa upadłościowa	63
2.2.4. Wynagrodzenie syndyka a koszty postępowania	65
2.2.5. Aktywność uczestników postępowań upadłościowych a skuteczność tych postępowań	67
Zakończenie i wnioski	70

Katarzyna Kreczmańska-Gigol

ROZDZIAŁ 3. KOSZTY TRANSAKCYJNE DOCHODZENIA WIERZYTELNOŚCI NA ETAPIE WINDYKACJI POLUBOWNEJ ...	75
Wstęp	75
3.1. Koszty transakcyjne i asymetria informacji a polubowna windykacja należności	76
3.2. Czynniki wpływające na skuteczność windykacji w świetle wyników badań empirycznych	81
3.3. Koszty transakcyjne a cena przeterminowanych wierzytelności – autorski model wyceny przeterminowanych wierzytelności	84
3.4. Koszty windykacji polubownej w świetle wyników badań ankietowych	95
Zakończenie i wnioski	98

CZĘŚĆ II

WIERZYTELNOŚCI I ICH ZABEZPIECZENIA

Jacek Gołaczyński

ROZDZIAŁ 4. SKUTECZNOŚĆ PRAWNYCH ZABEZPIECZEŃ WIERZYTELNOŚCI	101
Wstęp	101
4.1. Zastaw	102
4.2. Zastaw rejestrowy	103
4.3. Hipoteka	106
4.4. Przewłaszczenie na zabezpieczenie	107
4.5. Kaucja	108
4.6. Blokada środków pieniężnych na rachunku bankowym	109
Zakończenie i wnioski	109

Jacek Gołaczyński

ROZDZIAŁ 5. ZASTAW W PRAWIE POLSKIM	111
Wstęp	111
5.1. Rodzaje zastawu	112
5.2. Zastaw na rzeczach ruchomych	113
5.2.1. Charakter prawny	113
5.2.2. Zastaw jako prawo akcesoryjne	114
5.2.3. Zmiana treści zastawu	117
5.2.4. Zasada pierwszeństwa	117

5.2.5. Skuteczność zastawu wobec kaźdoczesnego wlaściciela rzeczy	120
5.2.6. Wierzytelnośc zabezpieczona zastawem	121
5.2.7. Przedmiot zastawu zwykłego na rzeczach ruchomych	124
5.2.8. Powstanie zastawu zwykłego	128
5.2.9. Wygaśnięcie zastawu zwykłego	130
5.3. Zastaw zwykły na prawach	134
5.3.1. Powstanie zastawu na prawach	134
5.3.2. Stosunki między dłużnikiem wierzytelności obciążonej zastawem a zastawcą i zastawnikiem	135
5.4. Zastaw rejestrowy	136
5.4.1. Pojęcie	136
5.4.2. Umowa o ustanowienie zastawu rejestrowego	138
5.4.3. Forma umowy zastawu rejestrowego	139
5.4.4. Wierzytelnośc zabezpieczona zastawem rejestrowym	140
5.4.5. Treść umowy zastawu rejestrowego	141
5.4.6. Zastaw rejestrowy jako prawo akcesoryjne	143
5.4.7. Wpis do rejestru zastawów	146
5.4.8. Przedmiot zastawu rejestrowego	147
5.4.9. Przeniesienie zastawu rejestrowego	151
5.5. Zastaw ustawowy	152
5.5.1. Skutki powstania zastawu ustawowego	154
5.5.2. Wygaśnięcie zastawu ustawowego	158
5.6. Zastaw skarbowy	159
5.6.1. Przedmiot	161
5.6.2. Strony stosunku zastawu skarbowego	163
5.6.3. Skutki ustanowienia zastawu skarbowego	164
5.6.4. Ustanowienie zastawu skarbowego	167
Zakończenie i wnioski	169

Lukasz Goździaszek

ROZDZIAŁ 6. WEKSEL W POSTĘPOWANIU SĄDOWYM	171
6.1. Zarys podstaw normatywnych	171
6.2. Weksle w sądach rejonowych	173
6.3. Weksle w sądach okręgowych	175
Zakończenie i wnioski	180

Anna Stangret-Smoczyńska

ROZDZIAŁ 7. PRAWNE FORMY ZABEZPIECZEŃ

WIERZYTELNOŚCI – INNE NIŻ ZASTAW I WEKSLE	183
Wstęp	183
7.1. Zabezpieczenia rzeczowe i osobiste	184
7.2. Hipoteka – zmiany regulacyjne	185
7.3. Przewłaszczenie na zabezpieczenie – zalety i ograniczenia	190
7.4. Przelew na zabezpieczenie	193
7.5. Poręczenie	194
7.6. Gwarancja bankowa	198
7.7. Akredytywa dokumentowa	201
7.8. Pełnomocnictwo do rachunku bankowego	202
Zakończenie i wnioski	202

CZĘŚĆ III

WIERZYTELNOŚCI – POSTĘPOWANIE SĄDOWE – INFORMATYZACJA SĄDÓW

Łukasz Goździaszek

ROZDZIAŁ 8. SPRAWNOŚĆ POSTĘPOWANIA ZWYKŁEGO,

POSTĘPOWANIA GOSPODARCZEGO I ELEKTRONICZNEGO POSTĘPOWANIA UPOMINAWCZEGO	207
Wstęp	207
8.1. Rola postępowań opartych na wydawaniu nakazu zapłaty	209
8.2. Dochodzenie roszczeń w elektronicznym postępowaniu upominawczym	210
8.3. Skuteczność egzekucji na przykładzie elektronicznych tytułów wykonawczych	215
8.4. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu w sprawach gospodarczych i opartych na nakazie zapłaty (innych niż elektroniczne postępowanie upominawcze)	217
8.5. Czas trwania postępowań egzekucyjnych	220
Zakończenie i wnioski	221
Załącznik	223

Sylvia Kotecka-Kral

ROZDZIAŁ 9. INFORMATYZACJA SĄDOWNICTWA	237
Wstęp	237
9.1. Postępowania rejestrowe	238
9.1.1. Postępowanie o wpis do rejestru zastawów	238
9.1.2. Postępowanie o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego	241
9.1.3. Postępowanie o wpis do księgi wieczystej	248
9.2. Uzyskiwanie odpisów oraz innych informacji z rejestrów sądowych	253
9.2.1. Rejestr zastawów	253
9.2.2. Krajowy Rejestr Sądowy	258
9.2.3. Księgi wieczyste	268
9.3. Elektroniczne postępowanie upominawcze	269
9.4. Postępowanie cywilne ogólne	275
9.4.1. Wnoszenie pism procesowych na nośnikach danych, drogą elektroniczną lub za pośrednictwem systemu teleinformatycznego	275
9.4.2. Przeprowadzenie dowodu na odległość	279
9.4.3. Elektroniczne doręczenia	280
9.4.4. Zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego i jego transkrypcja	283
9.4.5. Dostęp do akt sprawy i informacji o stanie sprawy	288
9.4.6. Weryfikacja numerów identyfikacyjnych stron postępowania	291
9.4.7. Ustne uzasadnienie orzeczenia sądowego	291
9.4.8. Weryfikacja przez sąd przedstawicieli ustawowych, organów, pełnomocników	292
9.4.9. Pełnomocnictwo	294
9.4.10. Rozprawa na odległość	294
9.4.11. Dowód z dokumentu	295
9.4.12. Wyrok utrwalony w systemie teleinformatycznym	296
9.5. Postępowanie egzekucyjne	296
9.5.1. Elektroniczny tytuł wykonawczy	296
9.5.2. Informatyzacja postępowania egzekucyjnego	298
9.5.3. Licytacja elektroniczna	301
9.5.4. Elektroniczne zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego	303
9.5.5. Elektroniczny bankowy tytuł egzekucyjny	304
Zakończenie i wnioski	309

Sandra Gali

ANEKS

POSTĘPOWANIE CYWILNE W ŚWIELE PRAKTYKI

ORZECZNICZEJ 311

BIBLIOGRAFIA 345

WYKAZ SKRÓTÓW NAZW AKTÓW PRAWNYCH 371

WYKAZ AKTÓW PRAWNYCH, OBWIESZCZEŃ, ORZECZEŃ
I WYROKÓW SĄDOWYCH 373

SPIS RYSUNKÓW 383

SPIS TABEL 385

SPIS WYKRESÓW 389

INDEKS RZECZOWY 393

Wprowadzenie

Prezentowana monografia dotyczy fundamentalnego dla harmonijnego funkcjonowania gospodarki wolnorynkowej zagadnienia, tj. ochrony praw wierzycieli. Relacje wierzyciel-dłużnik występują w rozlicznych sytuacjach w życiu codziennym. Powszechność, codzienność występowania tych relacji oznacza zarazem, że nieprawidłowości w tej sferze stanowią zagrożenie dla systemu społeczno-gospodarczego, podważają zaufanie do państwa i prawa oraz wzajemne zaufanie współpracujących ze sobą osób fizycznych i prawnych, co zwiększa ryzyko anomii społecznej, czyli chaosu w systemie wartości. Zaufanie bowiem to niezbędne podłoże relacji społecznych, ekonomicznych i prawnych, to swego rodzaju smar niezbędny dla prawidłowego funkcjonowania każdej organizacji i biznesu. Problematyka ochrony praw wierzycieli była przedmiotem badań w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki nt. „Ocena poziomu rzeczywistej ochrony praw wierzycieli w Polsce w latach 2004–2012 – koszty transakcyjne dochodzenia praw z umów”. Badania te realizowane były przez konsorcjum badawcze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie¹ i Uniwersytetu Wrocławskiego². Publikacja ta ukierunkowana jest na interdyscyplinarne, w tym ekonomiczne i prawne analizy dotyczące ochrony praw wierzycieli w kontekście praw i motywacji dłużników, ale także w kontekście funkcjonowania sądownictwa, z uwzględnieniem sądów elektronicznych.

¹ Badania ze strony Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie prowadził piętnastoosobowy zespół pracowników i doktorantów SGH oraz ekspert spoza tej uczelni w składzie (kolejność alfabetyczna): dr P. Banasik, mgr P. Bondarowski, mgr K. Dulęba, mgr M. Frąszczak, dr hab. K. Kreczmańska-Gigoł prof. nadzw. SGH, mgr P. Kupis, mgr M. Łabędzki, dr hab. P. Masiukiewicz prof. nadzw. SGH, prof. zw. dr hab. E. Mączyńska (kierownik badań), dr hab. S. Morawska prof. nadzw. SGH, mgr M. Nowak, dr hab. W. Rogowski prof. nadzw. SGH, dr hab. R. Sobiecki prof. nadzw. SGH, dr P. Staszekiewicz i K. Joński (Ministerstwo Sprawiedliwości).

² Badania ze strony Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii prowadzili: prof. dr hab. J. Gołaczyński (kierownik badań), dr Ł. Goździaszek, dr S. Kotecka-Krał, dr A. Stangret-Smoczyńska, mgr S. Gali, mgr J. Horobiowski (Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu).

Uporczywie utrzymujące się zatory płatnicze powodują, że prawa wierzycieli nie są dostatecznie chronione. Wiele przedsiębiorstw zderza się z problemem zatorów płatniczych, czyli z sytuacją, gdy długi narastają, a przy tym niespłacanie długów przez poszczególne podmioty nawarstwia się, co wywołuje efekt zarażania i wydłużania się łańcucha niespłaconych długów. Utrzymywanie się takiej sytuacji sprawia, że kontrahenci, wytwórcy i sprzedawcy produktów i usług, którzy nie odzyskują należnych im płatności, sami popadają w niewypłacalność i nie są w stanie terminowo spłacać swoich zobowiązań wobec ich kontrahentów, w tym dostawców, pracowników, instytucji finansowych i innych. Gdy taka sytuacja utrzymuje się dłużej, zaczyna nabierać cech epidemii niespłacania długów, przenosząc się nieuchronnie na kolejnych uczestników obrotu gospodarczego. Wywołuje to negatywne następstwa nie tylko ekonomiczne, ale i społeczne. Jeśli zjawisko niespłacania lub nieterminowego spłacania długów staje się powszechne, to przestaje być oczywiste, czy jest to moralne, czy nie. Łączy się to zatem z kwestią moralności płatniczej, mierzonej wielkością niespłaconych długów i opóźnieniami w ich spłaceniu.

W prezentowanych w książce badaniach wychodzi się z założenia, że uporczywie utrzymywanie się wysokiego poziomu opóźnień w płatnościach na rzecz wierzycieli wskazuje na głębsze niż tylko czysto ekonomiczno-finansowe przyczyny tego zjawiska. Wskazuje na systemowo-regulacyjne podłoże tego problemu. Stąd też w badaniach krytycznej analizie poddano obowiązujące i nowo wprowadzane regulacje prawne.

Tematyka ta, choć jest specjalistyczna, to zarazem dotyczy w jakiejś mierze każdego, kto kiedykolwiek był wierzycielem albo dłużnikiem. Stąd celowość upowszechniania i popularyzacji wiedzy na ten temat, czemu m.in. służą wyniki badań naukowych.

Książka ta zawiera zarówno wyniki studiów literatury przedmiotu, jak i wyniki badań empirycznych skoncentrowanych głównie na analizie akt sądowych – dotyczących m.in. postępowań upadłościowych. Przedstawione zostały przy tym wyniki analiz funkcjonowania sądu elektronicznego i elektronicznych postępowań sądowych. W książce wykorzystano ponadto wyniki otwartych, interdyscyplinarnych, konferencyjnych debat organizowanych przez Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie SGH i Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego³. Debaty te były ukierunkowane

³ Pełny zapis tych debat i stenogramy zamieszczone są na stronie internetowej PTE http://www.pte.pl/243_konferencje_cd.html oraz w dostępnych elektronicznie „Biuletynach PTE” 2017, nr 2, 2016, nr 4 i 2015, nr 1.

nie tylko na przedstawienie częściowych wyników badań i dalszych zamierzeń badawczych, ale przede wszystkim na poddanie ich interdyscyplinarnym ocenom i weryfikacjom, z uwzględnieniem dorobku oraz doświadczeń zarówno naukowców reprezentujących różne dyscypliny nauki, jak i praktyków życia gospodarczego, w tym zwłaszcza prawników. Tego typu otwarta debata łączy zalety burzy mózgów i metody delfickiej.

W związku z turbulentnymi, burzliwymi przemianami, jakich doświadcza globalna gospodarka, zwiększa się waga problematyki ściągłości wierzycieli i ogólnie rzecz biorąc dochodzenia praw z umów. Zaostrza się i narasta problem związanych z tym kosztów. Świadczą o tym trudności z egzekwowaniem wierzycieli, pojawiające się nie tylko w relacjach między przedsiębiorstwami i ich kontrahentami, ale także w relacjach między instytucjami państwowymi, w tym samorządowymi ponadnarodowymi, a nawet między niektórymi państwami. Przyczyny tego groźnego dla harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego zjawiska mają złożone podłoże o charakterze globalnym i krajowym. Wiążą się one z dysfunkcjami w systemie tworzenia i egzekwowania prawa oraz funkcjonowania instytucji wymiaru sprawiedliwości, erozją w systemie wartości społecznych i związanymi z tym zjawiskami anomii. Przyczyny te wiążą się też z nasilaniem się w wielu krajach barier wzrostu i rozwoju społeczno-gospodarczego, barier mających symptomy sekularnej stagnacji⁴.

Stąd potrzeba i uzasadnienie podejmowania badań ukierunkowanych na teoretyczne i empiryczne identyfikowanie poziomu rzeczywistej ochrony praw wierzycieli oraz kosztów transakcyjnych dochodzenia praw z umów. Nieprawidłowości w funkcjonowaniu prawa regulującego roszczenia wierzycieli, w skrajnym przypadku mogą bowiem prowadzić do upadłości przedsiębiorstw. Potwierdzają to badania prowadzone od kilku lat w SGH w Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie. Ich wyniki są regularnie publikowane⁵. Ponadto przekazywane są instytu-

⁴ Szerzej na ten temat: E. Mączyńska, *Sekularna stagnacja*, w: *Reforma kulturowa 2020–2030–2040. Sukces wymaga zmian*, red. J. Żakowski, KIG, Warszawa 2015.

⁵ Zob. m.in. opublikowane w SGH monografie, prace zbiorowe: 1) *Ekonomiczne aspekty upadłości przedsiębiorstw w Polsce*, red. E. Mączyńska, 2005; 2) *Zagrożenie upadłością*, red. K. Kuciński, E. Mączyńska, 2005; 3) *Bankructwa przedsiębiorstw. Wybrane aspekty instytucjonalne*, red. E. Mączyńska, 2009; 4) *Meandry upadłości przedsiębiorstw. Klęska czy druga szansa*, red. E. Mączyńska, 2010; 5) *Cykle życia i bankructwa przedsiębiorstw*, red. E. Mączyńska, 2011; 6) *Ekonomia i prawo upadłości przedsiębiorstw. Zarządzanie przedsiębiorstwem w kryzysie*, red. S. Morawska, 2012; 7) *Procesy upadłościowe i naprawcze w Polsce na tle doświadczeń Unii Europejskiej*, red. E. Mączyńska, 2013; 8) *Upadłości, bankructwa i naprawa przedsiębiorstw*, red. A. Adamska, E. Mączyńska, 2013; 9) *Bankructwa, upadłości i procesy naprawcze przedsiębiorstw*, red. E. Mączyńska, 2015; 10) *Efektywność procedur upadłościowych. Bankructwa przedsiębiorstw – katharsis i nowa szansa*, E. Mączyńska, S. Morawska, 2015.

cjom zajmującym się tą problematyką. Wyniki tych badań zostały wykorzystane m.in. w pracach Banku Światowego i Ministerstwa Sprawiedliwości (w tym w pracach powołanego w 2012 r. Zespołu Ministra Sprawiedliwości ds. Nowelizacji Prawa Upadłościowego i Naprawczego)⁶.

Nieprawidłowości w procesie dochodzenia prawa, w tym nieprawidłowości w regulowaniu wierzytelności, zwiększają koszty transakcyjne w działalności gospodarczej. W przypadku takich nieprawidłowości są one nader wysokie. Mają one charakter materialny, jak i pozamaterialny – w tym reputacyjny. Materialne następstwa wynikają m.in. z nakładów ponoszonych na procesy sądowe, nakładów czasu, zakłóceń w działalności gospodarczej itp. Są to koszty transakcyjne, które są jednym z czynników sprawiających, że w Polsce produktywność w gospodarce i wydajność pracy jest niższa aniżeli w wielu innych krajach, bardziej skutecznym dbałości o jakość kształtowania prawa i należyte jego funkcjonowanie.

Te m.in. kwestie przedstawiane są w niniejszej książce. Składa się ona z trzech części i łącznie dziewięciu rozdziałów. Część I dotyczy głównie kwestii ekonomicznych, w tym nierównowagi makroekonomicznej, efektywności postępowań upadłościowych i odzyskiwania wierzytelności poprzez windykację polubowną. Część II książki zawiera szczegółową charakterystykę dopuszczalnych w prawie form zabezpieczeń wierzytelności oraz wyniki analiz zalet i wad tych zabezpieczeń. Ostatnia, III część książki zawiera wyniki badań dotyczących zwykłych, gospodarczych i elektronicznych postępowań sądowych. Na końcu książki zamieszczono aneks zawierający szczegółowe wyniki badań dotyczących postępowań cywilnych w świetle praktyki orzeczniczej. Książka zawiera bogatą bibliografię z 468 pozycjami, po której umieszczono wykaz skrótów nazw aktów prawnych użytych w tekście.

Taki układ książki podporządkowany został głównemu celowi prezentowanych badań, jakim była możliwie kompleksowa identyfikacja głównych czynników determinujących rzeczywistą ochronę praw wierzycieli, identyfikacja występujących w tym obszarze dysfunkcji oraz sformułowanie rekomendacji dotyczących możliwych kierunków rozwiązań i niezbędnych zmian.

Badania nie mogłyby być realizowane bez zaangażowania oraz pomocy wielu osób i instytucji, którym w tym miejscu w imieniu całego zespołu badawczego i własnym składamy serdeczne podziękowania. Dziękujemy Bankowi PKO S.A., Panu prezesowi Zbigniewowi Jagiełło i Panu wiceprezesowi Piotrowi Mazurowi

⁶ W skład tego zespołu weszły dwie uczestniczki grantu: prof. zw. dr hab. Elżbieta Mączyńska i dr hab. Sylwia Morawska, prof. nadzw. SGH.

za konsultacje oraz za możliwość dodatkowych konsultacji z zespołem pracowników Banku, w tym z Panem Tomaszem Weitzem i Panią Kamilą Jagodzińską. Wielce pomocne były też konsultacje i materiały pozyskane od Pana Andrzeja Rotera, prezesa Zarządu Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce. Podziękowania kierujemy także do Pana Sławomira Grzelczaka, wiceprezesa Biura Informacji Kredytowej, który zechciał podzielić się swoimi doświadczeniami na temat ochrony praw wierzycieli, zwłaszcza w kontekście dostępu do danych na ten temat. Wiele ważnych opinii przekazała nam Pani Krystyna Majerczyk-Żabówka, Prezes Krajowego Związku Banków Spółdzielczych. Mieliśmy zarazem możliwość konsultacji prawnej. Bogate informacyjnie okazały się też opinie i materiały udostępnione w rozmowach z Panem Zdzisławem Kupczykiem, prezesem Zarządu Banku Polskiej Spółdzielczości SA. Specjalne podziękowania kierujemy do Pana Jarosława Horobiowskiego, Sędziego Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu, Przewodniczącego VIII Wydziału Gospodarczego ds. Upadłościowych i Restrukturyzacyjnych oraz do Pana sędziego Marcina Krawczyka, wiceprezesa ds. gospodarczych w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy. Dzięki merytorycznym konsultacjom, prowadzone przez zespół badawczy analizy akt sądowych mogły zostać pogłębione. Analizy takie nie byłyby możliwe bez zgody sądów, co do udostępnienia akt sądowych i innych dotyczących postępowań upadłościowych. Dzięki temu analizie poddano m.in. 1200 spraw upadłościowych, co stało się szczególnie cennym empirycznym podłożem wniosku i uogólnień merytorycznych. Dziękujemy sądom okręgowym i rejonowym w Warszawie, Gdańsku i we Wrocławiu. Dziękujemy także Związkowi Banków Polskich i innym podmiotom, które nie odmówiły nam badawczego wsparcia.

Wraz z zespołem realizującym grant nt. „Ocena poziomu rzeczywistej ochrony praw wierzycieli w Polsce w latach 2004–2012 – koszty transakcyjne dochodzenia praw z umów” zachęcamy do zapoznania się z prezentowanymi w tej książce materiałami. Zachęcamy też do zainteresowania się innymi publikacjami dotyczącymi ochrony praw wierzycieli oraz upadłości przedsiębiorstw. Ich wykaz prezentowany jest na końcu książki.

Jacek Gołaczyński, Elżbieta Mączyńska

CZĘŚĆ I

WIERZYTELNOŚCI
WYMIAR EKONOMICZNY
KOSZTY TRANSAKCYJNE

Rozdział 1. Wierzytelności – fundamentalna kwestia ekonomiczna i prawna

Wstęp

Jednym z charakterystycznych zjawisk w gospodarkach wielu krajów jest narastanie i uporczywe utrzymywanie się zatorów płatniczych oraz nasilających się trudności wierzycieli z egzekwowaniem swoich należności od dłużników. Tylko w nielicznych krajach sytuacja pod tym względem jest zadowalająca, a w czołówce takich krajów znajduje się Dania. W przeciwieństwie do tego Polska obok Portugalii i Grecji sytuuje się w niechlubnej czołówce krajów o największych zatorach płatniczych. Potwierdzają to wszystkie dostępne analizy prowadzone przez rozmaite krajowe i zagraniczne ośrodki badawcze. Potwierdzają to też badania prowadzone w SGH, dotyczące bankructw przedsiębiorstw oraz szans ich wierzycieli na odzyskiwanie należności. Zatory płatnicze są jedną z głównych przyczyn upadłości przedsiębiorstw⁷. Zdarzają się przy tym sytuacje, gdy jeden niesolidny dłużnik staje się przyczyną upadłości całego przedsiębiorstwa. Nieterminowe płatności z tytułu zawartych transakcji kupna-sprzedaży i innych umów, zatory płatnicze wysoce destrukcyjnie wpływają na kondycję przedsiębiorstw i całej gospodarki, hamując inwestycje, wzrost gospodarczy, negatywnie wpływając na zatrudnienie i tworzenie nowych miejsc pracy oraz na inne dziedziny życia społeczno-

* Prof. E. Mączyńska, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, Instytut Finansów Korporacji i Inwestycji.

⁷ Między innymi *Bankructwa, upadłości i procesy naprawcze przedsiębiorstw*, red. E. Mączyńska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2015; E. Mączyńska, S. Morawska, *Efektywność procedur upadłościowych. Bankructwa przedsiębiorstw – katharsis i nowa szansa*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2015.

-gospodarczego. Charakterystyczne przy tym jest, że nieterminowość płatności cechuje, choć w niejednakowym stopniu, większość krajów świata. Przy tym nawet kraje wysoko rozwinięte i bogate, o wysokiej jakości kształtowania i egzekwowania prawa, takie jak np. Kanada nie są wolne od niekorzystnych zjawisk dotyczących ściągальności należności (wierzytelności). Wskazuje to, że przyczyny tego mają głębszy, systemowy charakter⁸.

Polska niekorzystnie wyróżnia się na tle innych krajów dużym zakresem i częstotliwością występowania zatorów płatniczych i relatywnie słabą ochroną praw wierzycieli. Tendencje do powstawania zatorów płatniczych utrzymują się nawet w warunkach relatywnie korzystnej koniunktury gospodarczej i poprawy finansowo-ekonomicznej kondycji przedsiębiorstw. Choć od kilku lat sektor przedsiębiorstw niefinansowych w Polsce charakteryzuje systematyczny wzrost zasobów płynnych aktywów, w tym inwestycji krótkoterminowych i środków pieniężnych, to wciąż w niedostatecznym stopniu przekłada się to na dyscyplinę płatniczą i płatniczą moralność⁹. Narusza to interesy wierzycieli i świadczy o niedostatecznej ochronie ich praw. Wciąż wiele przedsiębiorstw zderza się z problemem zatorów płatniczych, czyli z sytuacją, gdy długi narastają, a przy tym niespłacanie długów przez poszczególne podmioty nawarstwia się oraz wywołuje efekt zarażania i wydłużania się łańcucha niespłacanych długów. Tym samym niespłacanie długów przez kontrahentów sprawia, że mnożą się trudności płatnicze ich wierzycieli, bezskutecznie oczekujących na należne im płatności. Ten swego rodzaju efekt domina oznacza, że niespłacanie długów przez jednego kontrahenta wciąga w toń niewypłacalności inne, powiązane z nim jednostki, osoby prawne i/lub fizyczne, w tym także np. osoby zatrudnione przez niewywiązujące się ze swych zobowiązań podmioty.

Według definicji NBP, zator płatniczy to „sytuacja powstała wskutek skumulowania (nagromadzenia) się zadłużeń i przechodzenia ich na kolejnych powiązanych ze sobą kontrahentów”¹⁰. Utrzymywanie się takiej sytuacji sprawia, że kontrahenci, wytwórcy i sprzedawcy produktów i usług, którzy nie odzyskują należnych im płatności, sami popadają w niewypłacalność i nie są w stanie terminowo spłacać swoich zobowiązań wobec ich kontrahentów, w tym dostawców,

⁸ Kwestie te zostały szerzej przedstawione w „Biuletynie PTE” 2015, nr 1 w artykule pt. *Jakość prawa*, <http://www.ptc.pl/pliki/1/68/biuletyn1-2015internet.1-100-6812-21469.pdf>.

⁹ Z danych NBP wynika, że wolne środki pieniężne przedsiębiorstw niefinansowych przekraczają 200 mld zł. Por. *Raport o stabilności systemu finansowego*, NBP, Warszawa, czerwiec 2017, <http://www.nbp.pl/systemfinansowy/rsf062017.pdf> (10.06.2017).

¹⁰ *Zator płatniczy*, NBP, <https://www.nbpportal.pl/sloownik/pozycje-sloownika/zator-płatniczy> (30.05.2017).

pracowników, instytucji finansowych i innych. Gdy taka sytuacja utrzymuje się dłużej, zaczyna nabierać cech epidemii niespłacania długów, przenosząc się na inne jednostki, nieuchronnie zarażając kolejnych uczestników obrotu gospodarczego. Wywołuje to negatywne następstwa nie tylko ekonomiczne, ale i społeczne, w tym m.in. szczególnie groźne dla harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego zjawisko erozji zaufania oraz anomii, czyli chaosu w systemie wartości społecznych. Jeśli zjawisko niespłacania lub nieterminowego spłacania długów staje się powszechne, to przestaje być oczywiste, czy jest to moralne, czy nie. Łączy się to zatem z kwestią moralności płatniczej, mierzonej wielkością niespłaconych długów i opóźnieniami w ich spłaceniu, choć niespłacanie długów nierzadko wynika z przyczyn od dłużnika niezależnych, niezawinionych (np. z przyczyn losowych lub z powodu właśnie zatorów płatniczych, pogarszającej się koniunktury czy kryzysów gospodarczych). Obecnie jednak zjawisko zatorów płatniczych występuje ze znaczną intensywnością, mimo korzystnej koniunktury gospodarczej i wskazywanej już poprawy płynności przedsiębiorstw. Zjawisko to utrzymuje się, a zagregowane statystyki wykazują zaledwie nieznaczną, dalece niedostateczną poprawę. Zarazem utrzymują się obszary, gdzie sytuacja się pogarsza, dotyczy to m.in. budownictwa. Wynika to z wielu czynników, takich m.in. jak zróżnicowania sytuacji finansowej podmiotów gospodarczych, ale też przyjmowanie przez niektóre przedsiębiorstwa strategii, w których z góry wkomponowane są opóźnienia w spłaceniu długów i wymuszone w ten sposób na kontrahentach wygodne, nierzadko nieoprocentowane lub niskooprocentowane finansowanie działalności w formie tzw. kredytu kupieckiego. Taka ocena jest uprawniona zwłaszcza w sytuacji względnie korzystnej koniunktury gospodarczej i niskiej, nieprzekraczającej 2% inflacji (a tak jest obecnie) czy w warunkach deflacji (charakterystycznej dla lat 2015–2016). Dzieje się tak, pomimo że zwykle zjawisko zatorów płatniczych nasila się w okresach niekorzystnej koniunktury, zwłaszcza recesji gospodarczej oraz w warunkach wysokiej inflacji, kiedy opóźnienia w płatnościach przynoszą korzyści dłużnikom. Niestety, przynoszą zarazem straty dla wierzycieli. W skrajnym przypadku zatory płatnicze mogą prowadzić do upadłości wierzycieli, o czym m.in. przekonują wyniki badań na ten temat¹¹.

O tym, że zatory płatnicze stanowią wciąż dotkliwy dla gospodarki i relacji społecznych problem, świadczą nie tylko badania naukowe, raporty eksperckie

¹¹ Także badania w ramach – charakteryzowanego w „Biuletynie PTE” 2015, nr 1 – grantu NCN, jak i inne publikacje na ten temat (zob. wykaz publikacji w końcowej części tego „Biuletynu”).

i analizy statystyczne, ale i alarmujące doniesienia medialne. Symptomatyczne są tytuły materiałów prasowych, takie np. jak: *Zatory płatnicze są zmorą polskiego biznesu*¹². Takie wnioski wynikają m.in. z opracowanej przez firmę windykacyjną Intrum Justitia raportu pt. *European payment report, 2017*. Z raportu tego wynika, że 78% badanych przedsiębiorstw-wierzycieli otrzymuje płatności nawet 30 dni po terminie. Zarazem na celowe opóźnienia w płatnościach wskazuje aż 45% badanych przedsiębiorstw¹³. Potwierdzają to też inne badania, w tym prowadzone przez Krajowy Rejestr Długów i Konferencję Przedsiębiorstw Finansowych. Choć badania te wskazują na stopniową poprawę pod względem spłacania długów, to zarazem z badań tych wynika, że większość firm w Polsce nie otrzymuje jednak zapłaty w terminie, terminową zapłatę otrzymuje jedynie co piąta firma¹⁴.

Uporczywe utrzymywanie się wysokiego poziomu opóźnień w płatnościach na rzecz wierzycieli potwierdza głębsze niż tylko czysto ekonomiczno-finansowe przyczyny tego zjawiska. Niekorzystna sytuacja pod względem zaspokajania roszczeń wierzycieli pod względem terminowości spłacania długów – i to mimo względnie korzystnej koniunktury gospodarczej i niskiej inflacji – wskazuje, że problem ten ma charakter systemowy. Wynika m.in. ze słabości regulacyjnych i słabości egzekwowania prawa. W pewnym stopniu świadczy to tym samym o słabościach w funkcjonowaniu państwa.

Stąd też w rozdziale tym wychodzi się z założenia, że przyczyny zatorów płatniczych i niedostatecznej ochrony praw wierzycieli mają systemowy charakter i wiążą się zarówno z dokonującymi się obecnie przemianami cywilizacyjnymi, jak i z różnymi społeczno-gospodarczymi asymetrami występującymi w gospodarce globalnej¹⁵.

¹² *Zatory płatnicze są zmorą polskiego biznesu*, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/kraj/zatory-płatnicze-zmora-polskiego-biznesu/tm36lv> (30.03.2017).

¹³ *European payment report 2017* (EPR 2017), <https://www.intrum.com/pl/pl/o-nas/publikacje/europejski-raport-patnoci/> (30.05.2017).

¹⁴ *Portfel należności polskich przedsiębiorstw*, projekt badawczy Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce i Krajowego Rejestru Długów, Warszawa, kwiecień 2017.

¹⁵ Kwestie te były charakteryzowane w kontekście asymetrii makroekonomicznych w „Biuletynie PTE” 2016, nr 4. Por. m.in. E. Mączyńska, *Ochrona praw wierzycieli w kontekście makroekonomicznych asymetrii*, „Biuletyn PTE” 2016, nr 4, s. 13–25.

1.1. Niedotrzymywanie umów jako przejaw niedostatecznej ochrony praw wierzycieli i czynnik destrukcji życia społeczno-gospodarczego

Zjawisko niedotrzymywania umów stanowi zagrożenie dla harmonijnego funkcjonowania obrotu gospodarczego. To czynnik destrukcji porządku gospodarczego, ale też zagrożenie dla ładu społecznego. Przed wielostronnymi negatywnymi następstwami niedotrzymywania umów przestrzega m.in. węgierski ekonomista János Kornai w opracowaniu pt. *Breaking Promises, Hungarian Experience*¹⁶. Wskazuje, że łamanie umów nie tylko skutkuje utratą zaufania do osób czy instytucji, które nie dotrzymują zobowiązań, ale też przekształca się w swego rodzaju spiralę czy efekt domina, prowadzący do erozji zaufania na szerszą skalę. Istotne przy tym jest, że do utraty zaufania dochodzi przeważnie dość łatwo i szybko, czasami niemalże błyskawicznie, zaś jego odzyskiwanie to długi, wieloletni, niekiedy wykraczający poza jedno pokolenie, ponadgeneracyjny proces. Utratę zaufania można porównać do swego rodzaju infekcji, która – podobnie jak w medycynie – jeśli nie przeciwdziała się jej przyczynom, może dość łatwo przekształcić się nie tylko w epidemię, ale nawet w pandemię, i to z ponadpokoleniowymi, negatywnymi konsekwencjami.

Znaczenie kwestii zaufania w życiu społeczno-gospodarczym spektakularnie potwierdza chociażby fakt, że za jeden z fundamentalnych katalizatorów obecnego światowego kryzysu, zapoczątkowanego we wrześniu 2008 r. upadłością banku Lehman Brothers, uznaje się właśnie kryzys zaufania¹⁷. Zaufanie jest bowiem swego rodzaju *smarem dla biznesu* i harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego. W warunkach zaś niekruszcowego systemu pieniężnego, opartego nie na złocie, lecz na pieniądzu papierowym i w znacznym stopniu na parapieniądzu (*fiat money*), zaufanie ma znaczenie fundamentalne. Cały bowiem system pieniężny, a zatem cały krwiobieg gospodarki oparty jest właśnie na zaufaniu. Brak zaufania zakłóca, zatrzuwa ten krwiobieg, co w skrajnym przypadku (analogicznie do przypadków medycznych) może generować śmiertelne zagrożenie. Takim właśnie

¹⁶ J. Kornai, *Breaking promises. A Hungarian experience*, „Corvinus Economics Working Papers” 2016, no. 8, http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1638/7/cewp_201608.pdf (30.03.2017); por. też: E. Mączyńska, *Łamane obietnice jako syndrom nieładu instytucjonalnego*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2013, nr 62, s. 727–742.

¹⁷ Zważywszy jednak, że symptomy kryzysu były zauważalne co najmniej rok wcześniej, takie datowanie początku kryzysu jest wielce problematyczne. Już wcześniej przestrzegał przed wystąpieniem kryzysu m.in. Nouriel Roubini (zob. N. Roubini, S. Mihm, *Crisis Economics: A Crash Course in the Future of Finance*, The Penguin Press, Londyn 2010).

śmiertelnym zagrożeniem może skutkować łamanie umów i wynikających z nich zobowiązań w życiu społeczno-gospodarczym. W skrajnym przypadku może bowiem prowadzić do upadłości przedsiębiorstw czy też upadłości konsumenckiej. W dodatku ekonomiczne skutki łamania umów to tylko czubek góry lodowej. Znacznie bardziej niebezpieczne i destrukcyjne bywają następstwa społeczne. Dlatego też nie brakuje w literaturze przedmiotu opinii, że koniec kryzysu z 2008 r. jest trudny do przewidzenia. Potwierdzają to liczne analizy, a także debaty w ramach *World Economic Forum* w Davos¹⁸. W wyniku analiz tego kryzysu Nouriel Roubini i Stephen Mihm dochodzą do wniosku, że „niestety, jego skutki będą odczuwane przez długie lata, może nawet przez dziesięciolecia”¹⁹. Trudno się z takim wnioskiem nie zgodzić, zwłaszcza uwzględniając wciąż utrzymujące się następstwa tego kryzysu (m.in. takie jak rosnący w wielu krajach dług publiczny) oraz skalę nieładu w gospodarce światowej i globalnie naruszonej równowagi.

Tym samym J. Kornai, podejmując kwestię łamania umów, przestrzega przed wynikającym z tego niebezpieczeństwem. Łamanie umów nieuchronnie prowadzi bowiem do kryzysu zaufania, co niszczy podstawowe relacje w biznesie i relacje międzyludzkie, ale co szczególnie ważne, niszczy fundamentalne założenia systemu demokratycznego. System taki, w odróżnieniu od dyktatury czy systemów etatystycznych, opiera się na umowach społecznych. Zatem naruszanie nawet elementów tego systemu, niespełnianie warunków umów może prowadzić do erozji demokracji. Jak dowodzi Kornai, nawet – z pozoru mało znaczący, jednostkowy – przypadek złamania umowy może wywołać efekt kamyka, który uruchamia lawinę, w tym przypadku lawinę niewypłacalności, ale też lawinę destrukcji w relacjach międzyludzkich.

Wskazuje to zarazem na rangę analiz na ten temat, w tym na temat stawianych przez J. Kornaia pytań: Dlaczego tak często łamane są umowy i jakie są następstwa tego zjawiska („Why do so many people break their promises? What consequences ensue from this flood of promise-breaking?”²⁰). Zasadne jest przy tym przyjęte w artykule J. Kornaia założenie, że choć podawane w nim przykłady dotyczą głównie Węgier, to omawiane zjawisko łamania umów ma znacznie szerszy zasięg. Wiele bowiem zjawisk potwierdza, że problem ten ma wymiar szerszy, ponadnarodowy czy nawet globalny.

¹⁸ Zob. G. Belsky, *Davos Crib Sheet: Top Global Risks of 2013 (Be Afraid, Be Very Afraid)*, „TIME Magazine”, January 23, 2013, <http://business.time.com/2013/01/23/davos-crib-sheet-top-global-risks-of-2013-be-afraid-be-very-afraid/> (20.02.2017).

¹⁹ Zob. N. Roubini, S. Mihm, *Crisis Economics...*, op.cit., s. 27.

²⁰ J. Kornai, *Breaking promises...*, op.cit.

Przedstawiona przez J. Kornaia charakterystyka istoty, przejawów i następstw łamania umów przystaje też do sytuacji w Polsce. Wystarczyłoby wręcz tylko zmienić w publikacji Kornaia nazwy kraju i firm, aby niemal każde zdanie odzwierciedlało polską rzeczywistość. W pełni do niej przystaje wskazywany przez Kornaia zestaw pięciu typów łamania umów. Umowy te naruszane są przez: 1) producentów względem nabywców; 2) nabywców względem producentów; 3) kredytobiorców względem kredytodawców; 4) rząd i samorządy względem obywateli; i 5) polityków względem wyborców („Producers’ promises to users; Users’ promises to producers; Debtors’ promises to lenders; Government (central or local) promises to citizens; Political promises (by individual politicians, parties or movements) to electors”²¹).

W odniesieniu do Polski (ale nie tylko) wykaz Kornaia można rozszerzyć o szósty typ łamania obietnic: kredytodawców względem kredytobiorców (*lenders promises to debtors*). Odzwierciedla to sytuację, gdy banki w trybie przyspieszonym i wysoce niekoncyliacyjnym zamykają linię kredytową, przerywając kredytowanie, co niekiedy prowadzi do nieuzasadnionych ekonomicznie upadłości kredytobiorców. W Polsce wiele jest przejawów łamania umów wszystkich wymienionych typów, a zarazem przejawów łamania prawa²². Przy tym pomiędzy tymi typami łamania umów występują sprzężenia zwrotne. Niedotrzymywanie umów w jednym obszarze przenosi się na inne. Przypadki dowodzące łamania umów można spotkać w Polsce na co dzień. Odnosi się to do wszystkich wymienianych w artykule J. Kornaia typów tego zjawiska. W dodatku można wskazać na dodatkowe jego odmiany, wynikające z coraz bardziej złożonych i coraz mniej transparentnych powiązań kapitałowych. Dotyczy to m.in. zjawiska nierównego traktowania podmiotów gospodarczych w dochodzeniu praw wierzytelności i zjawiska *nettingu* upadłościowego, czyli naruszania w postępowaniach upadłościowych praw wierzycieli słabszych na rzecz mocniejszych. Na zjawiska te wskazuje m.in. wybitny znawca prawa gospodarczego, w tym prawa spółek, Stanisław Sołtysiński, oceniając, że dochodzi do „zmięszczenia zasady równego traktowania podmiotów gospodarczych”²³. Według S. Sołtysińskiego: „Mniej więcej do przełomu lat 70. i 80. ubiegłego stulecia wyjątki od zasady równorzędności podmiotów prawa

²¹ Ibidem.

²² Ograniczone ramy komentarza uniemożliwiają szczegółową egzemplifikację tego. Artykuł J. Kornaia inspirował jednak do szczegółowej analizy kwestii łamania umów w poszczególnych krajach i z pewnością zaowocuje wieloma jeszcze komentarzami i opracowaniami także innych autorów, nie tylko polskich.

²³ S. Sołtysiński, *Erozja zasady równości podmiotów gospodarczych w prawie prywatnym. Netting upadłościowy*, „Biuletyn PTE” 2015, nr 1, s. 13–18.

prywatnego stanowiono niemal wyłącznie na rzecz słabszych stron stosunku prawnego (np. konsumentów, najemców, pracowników, a w późniejszym okresie małych i średnich przedsiębiorstw). W podręcznikach prawa cywilnego nadal jednak podkreśla się, że prawo prywatne wyraża zasady równorzędności i ochrony strony słabszej. (...) Natomiast począwszy mniej więcej od lat 80. XX w. rozpoczął się proces udzielania istotnych przywilejów podmiotom, które należy zaliczyć do czołowych sektorów gospodarki. Przywileje te dotyczą w szczególności instytucji finansowych, podmiotów własności intelektualnej i inwestorów zagranicznych. Odstępstwa od zasady formalnej równości wobec prawa uzasadniane są systemową doniosłością uprzywilejowanych przedsiębiorców i całych sektorów²⁴.

Wskazywane przez S. Sołtysińskiego i J. Kornaia zjawiska tworzą sprzyjające podłoże m.in. do unikania przez niektóre firmy realizacji zobowiązań i niedotrzymywania innych zobowiązań (bywa, że nawet w glorii prawa). OECD wskazuje, że niektóre przedsiębiorstwa globalne, stosując agresywną optymalizację podatkową, nie płacą podatków w żadnym z krajów, w których prowadzą działalność, uszczuplając budżety państw²⁵.

Nieprawidłowości w sferze ochrony praw wierzycieli spektakularnie potwierdza historia działającej w Polsce w latach 2009–2012, czyli przez niespełna trzy lata, parabankowej spółki z o.o. Amber Gold i jej upadłości. To jeden z najgłośniejszych w ostatnich latach w Polsce przypadków defraudacji finansowych, które doprowadziły do niewypełnienia umów wobec wierzycieli tej spółki. Wskutek upadłości nie zostały dotrzymane zobowiązania spółki i tysiące osób poniosły z tego tytułu ogromne straty finansowe i inne. Spółka przyjmowała od klientów lokaty pieniężne, które zgodnie z umową, miały być inwestowane w kruszce (złoto, platynę i srebro). Klienci otrzymywali certyfikaty, będące dowodem ich praw do gromadzonych w kruszcu zasobów i zysków na operacjach kruszczowych. Jednak w połowie 2012 r. okazało się, że w Amber Gold nie ma śladu po złocie, w które chcieli inwestować klienci, a spółka upadła.

Sprawa Amber Gold porównywana jest (co do istoty, mimo że wymiar finansowy nie jest tak duży – szacowany na ponad pół miliarda zł) ze sprawą piramidy finansowej Bernarda Madoffa z USA (straty wierzycieli szacowane na

²⁴ Ibidem.

²⁵ N. Gaëtan, *Study on Structures of Aggressive Tax Planning and Indicators*, „Taxation Papers, Working Paper” 2015, no. 61, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

ok. 65 mld USD)²⁶. Zarazem przypadek Amber Gold wskazuje nie tylko na ogrom szkód gospodarczych, ale także na wielorakość groźnych dla demokracji i poczucia sprawiedliwości szkód społecznych, w tym moralnych, jakie z tego wynikają. Zasięg tej sprawy jest tak duży, że konieczna była reakcja parlamentu polskiego. Po wielu debatach parlamentarnych na ten temat w 2016 r. powołana została uchwałą Sejmu VIII kadencji z 19 lipca 2016 r. Komisja Śledcza do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold²⁷. Przy tym polski wymiar sprawiedliwości zmuszony był do odwołania się do międzynarodowego wsparcia w rozwikłaniu powiązań kapitałowych. Ma to związek z faktem, że afera Amber Gold łączy się z upadłością powiązanych kapitałowo z Amber Gold linii lotniczych OLT Express, przy czym powiązania te i dokonywane przepływy kapitałowe okazały się wysoce nieprzejrzyste, co zrodziło domniemanie prania przez Amber Gold brudnych pieniędzy. Przypadek tej spółki jak w soczewce skupia wszystkie wskazywane przez profesora Kornaia typy łamania obietnic. Doszło tu mianowicie do złamania umów w relacjach producent, usługodawca – klient (*Producers' promises to users*) – Amber Gold nie dopełnił obietnicy inwestowania lokat klientów w zakupy złota, a linie lotnicze nie zrealizowały przewidzianych w umowach usług. Wskutek defraudacji dotknięci nimi klienci nie dopełniali zobowiązań wobec dostawców usług (*Users' promises to producers*). Defraudacje te naraziły na straty banki (*Debtors' promises to lenders*). Najbardziej jednak jaskrawo uwidaczniają się w przypadku Amber Gold przejawy niedopełniania zobowiązań przez państwo i inne instytucje publiczne (*Government <central or local> promises to citizens*). Organy państwa, w tym prokuratura i sądy, nie dopełniły bowiem obowiązku egzekwowania prawa. Nie doszłoby bowiem do rejestracji spółki Amber Gold, gdyby uwzględniono, że jej założyciel był wcześniej karany karą więzienia w zawieszeniu za przestępstwa finansowe, które się powtarzały. Oznacza to, że nie były egzekwowane wyroki w zawieszeniu, które mimo powtarzania się czynów przestępczych nie przekształcały się w pozbawienie oskarżonego wolności. Sąd nie dostrzegł przy tym wcześniejszej zmiany nazwiska przez właściciela Amber Gold, co ułatwiało zakładanie przez niego nowych spółek. Ponadto nie były egzekwowane przewidziane w prawie obowiązki sprawozdawcze

²⁶ Przypadek ten jest przedmiotem książki A. Lebora, *Wyznawcy – czyli o tym, jak Bernard Madoff oszukał Amerykę na 65 mld dolarów*, Muza SA, Warszawa 2011.

²⁷ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 lipca 2016 r. w sprawie powołania Komisji Śledczej do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold (M.P. 2016, poz. 721).

Amber Gold²⁸. Występują tu zarazem symptomy niespełniania umów typu *political promises to electors*²⁹. Sprawa Amber Gold obnażyła bowiem liczne luki prawne, co ułatwiało nadużycia finansowe (zwłaszcza w sytuacji bardzo łagodnych kar za niedopełnianie obowiązków sprawozdawczych)³⁰.

Sprawa Amber Gold ujawniła wiele słabości polskiego wymiaru sprawiedliwości, co przyznał też minister sprawiedliwości, wskazując zarazem na potrzebę reformy prawa i prokuratury³¹. Przy tym istotny jest wysoce negatywny wpływ na postrzeganie przez mieszkańców Polski kwestii sprawności i roli państwa oraz sprawiedliwości i demokracji. Skalę szkód mentalnych wyrażają popularyzowane w mediach hasło „słabe państwo zagubionych obywateli”³², ale także złośliwa sentencja „wierzę w sprawiedliwość niczym w złoto Amber Gold” oraz opinia, że „w Polsce można siedzieć za 50 zł, ale za 50 mln nigdy!”³³. Zarazem sprawa Amber Gold obnażyła skalę braków w edukacji ekonomicznej Polaków, co zwiększa ich nieodporność, ich ekspozycję na oszustwa finansowe. Jeszcze raz potwierdza się tu opinia, że *rynek nie ma wrogów, ale ma wiele ofiar*. Takimi ofiarami w pierwszym rządzie stają się osoby niedoedukowane ekonomicznie. Wskazuje to zatem na dysfunkcje systemu edukacji, co w znacznym stopniu jest domeną państwa.

Przypadek Amber Gold można by potraktować w kategoriach pospolitych oszustw, których, jak dowodzi historia świata, nigdy przecież nie brakowało, gdyby nie zasięg i skala tego typu zjawisk. Obecnie bowiem przypadków niewypełniania zobowiązań wynikających z rozmaitych umów jest coraz więcej. W Polsce niemalże codziennie media relacjonują tego typu przypadki. Internetowe i medialne sygnały, a także rozmaite raporty potwierdzają, że dotyczy to także innych krajów.

²⁸ Sprzyjały temu wadliwe regulacje prawne, w praktyce bowiem kary za niedopełnienie tego obowiązku były bardzo łagodne i często nieegzekwowane.

²⁹ Zważywszy na zastrzeżenia Amber Gold co do decyzji banku o zaniechanie prowadzenia rachunku spółki (abstrahując od słuszności tego zarzutu), można rozszerzyć ten wykaz o szósty typ łamania obietnic: *lenders promises to debtors*.

³⁰ Nieprzypadkowo też Sejm Rzeczypospolitej Polskiej przez prawie 16 godzin zajmował się tą kwestią, przy czym jej złożoność sprawia, że wciąż jeszcze nie jest zakończona. Zob. *Relacja na żywo: czy powstanie komisja ws. Amber Gold?* <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1018703,title,Relacja-na-zywo-czy-powstanie-komisja-ws-Amber-Gold,wid,14883868,wiadomosc.html?ticaid=1fffb> (30.08.2012).

³¹ Jarosław Gowin o Amber Gold: *potrzebne reformy prawa i prokuratury*, <http://m.onet.pl/wiadomosci,w43dp> (10.06.2017).

³² M. Stąporek, *Amber Gold. Słabe państwo zagubionych obywateli*, <http://www.trojmiasto.pl/wiadomosci/Amber-Gold-Slabe-panstwo-zagubionych-obywateli-n61064.html> (10.06.2017).

³³ J. Wojciechowski, *Wierzę w sprawiedliwość niczym w złoto Amber Gold. „W Polsce można siedzieć za 50 złotych, ale za 50 milionów nigdy!”*, <http://wpolityce.pl/artykuly/34055-wierze-w-sprawiedliwosc-niczym-w-zloto-amber-gold-w-polsce-mozna-siedziec-za-50-zlotych-ale-za-50-milionow-nigdy> (20.02.2016).

Wiele dowodów łamania umów, także w skali międzynarodowej, dostarcza też kryzys finansowy. Potwierdza to chociażby przypadek Grecji, ale także innych krajów. Za przejaw niewypełniania zobowiązań można także uznać notoryczne łamanie przez niektóre kraje Unii Europejskiej reguł traktatu z Maastricht.

Wszystko to wskazuje, że łamanie umów staje się zjawiskiem pospolitym, którego zasięg jest bardzo szeroki, począwszy od najwyższych szczebli struktur państwowych, a nawet ponadnarodowych, poprzez zarządy przedsiębiorstw, a na przypadkach nadużyć przez osoby prywatne kończąc. Sprzyja temu też asymetryczne, ukierunkowane na interesy silniejszych, funkcjonowanie lobbingu prawnego. Zwiększa to ryzyko wystąpienia sytuacji, w której „regulujący stają się więźniami regulowanych” (*regulatory capture*). Stąd też nierzadko niedotrzymywanie zobowiązań nie skutkuje sankcją prawną, uchodzi bezkarnie, ale tylko łamiącemu obietnice. Natomiast negatywnymi konsekwencjami dotknięta jest druga strona umowy. W Polsce dochodzi do tego nader często, co związane jest m.in. z wskazywanymi już dysfunkcjami wymiaru sprawiedliwości. Procesy sądowe trwają w związku z tym znacznie dłużej niż w innych krajach Unii Europejskiej, przeciągają się w czasie, a następnie nierzadko są umarzone. W dodatku poszkodowany musi wносить opłaty sądowe stosownie do wielkości roszczeń finansowych, co dla osób niezasobnych finansowo może stanowić istotną przeszkodę w dochodzeniu swoich praw. Świadczy to o dysfunkcjach instytucjonalnych.

Istotne przy tym jest, że ze względu na dokonujący się w gospodarce globalnej głęboki przełom cywilizacyjny związany z rewolucją informacyjną istnieje ryzyko, że przejawy nieładu instytucjonalnego mogą być uporczywe i trudne do wyeliminowania. Na ryzyko takie wskazuje wielu autorów, m.in. Lester Thurow, nawiązując do teorii ewolucji i zapożyczonych z geologii i biologii pojęć tektoniki płytowej i naruszonej równowagi. Thurow przestrzega, że „pod fundamentalnymi przeobrażeniami ekonomicznej powierzchni ziemi, jakie obecnie mają miejsce, oraz bardziej spektakularnymi ekonomicznymi trzęsieniami ziemi i erupcjami wulkanów, które są tak widoczne, odbywają się ruchy pięciu płyt ekonomicznych, których siły są równie potężne jak siły geologii”³⁴. Naruszają one struktury społeczno-gospodarcze, prowadząc do instytucjonalnego nieładu. W tak złożonej sytuacji ryzyko wydłużania się trajektorii łagodzenia nieładu instytucjonalnego i dochodzenia do rozwiązań optymalnych wiąże się z szybkością generowanych przez rewolucję informacyjną przemian społeczno-gospodarczych. Nie nadążają

³⁴ L.C. Thurow, *Przyszłość kapitalizmu. Jak dzisiejsze siły ekonomiczne kształtują świat jutra*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 1999, s. 16.

za tym dostosowania instytucjonalne. Jak wykazują doświadczenia globalne, dotychczas najlepiej sobie z tym radzi i najpełniej wykorzystuje potencjał rewolucji informacyjnej (potencjał wikinonii i makrowikinonii) sektor finansowy³⁵. Między innymi dzięki temu ten właśnie sektor zyskuje przewagę konkurencyjną w stosunku do innych dziedzin życia społeczno-gospodarczego. Wyjaśnia to zarazem podłoże nader dynamicznego rozwoju sektora finansowego i w konsekwencji zdominowania przez niego innych sektorów, w tym sektora realnego. Dzięki rewolucji informacyjnej coraz więcej decyzji w instytucjach finansowych może być podejmowanych automatycznie przez pracujące w trybie 24-godzinnym komputery. Stąd rozwój transakcji finansowej o wysokiej częstotliwości (High Frequency Trading – HFT). Na tym tle decyzje w innych sektorach, w tym i decyzje rządowe – zważywszy na tempo ich podejmowania – cechuje niemalże syndrom żółwia, czemu nierzadko towarzyszy niepełne ograniczone wykorzystywanie nowoczesnych technologii informacyjnych. Zatem sektor rządowy, centralny i regionalny pozostaje wyraźnie w tyle w dostosowywaniu się do wymogów rewolucji informacyjnej. Dotyczy to nie tylko Polski, ale także struktur Unii Europejskiej, z wysoce zbiurokratyzowanymi i wydłużającymi się procedurami decyzyjnymi.

Przedstawione dysfunkcje w systemie społeczno-gospodarczym, w tym przede wszystkim zjawisko łamania umów, pozostają w związku ze zjawiskami anonii³⁶.

1.2. Anomia jako zjawisko osłabiające ochronę praw wierzycieli

Już czysto etymologiczna analiza pojęcia „anomia” wskazuje na destrukcyjne cechy tego zjawiska. To pochodzące z greki słowo (*a* = „bez”, *nomos* = „prawo”) oznacza bowiem w dosłownym sensie nieobecność prawa (co nie jest jednak równoznaczne z bezprawiem)³⁷. W takim ujęciu pojęcie to może mieć w mniejszym lub większym stopniu odniesienie niemalże do wszystkich dziedzin życia społecznego i gospodarczego, życia prywatnego, w tym rodzinnego, małżeńskiego, jak też funkcjonowania instytucji oraz całych systemów społeczno-gospodarczych.

³⁵ D. Tapscott, A.D. Williams, *Makrowikinomia. Reset świata i biznesu*, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 2011, s. 13–16.

³⁶ Szerzej na ten temat w: E. Mączyńska, *Anomiczne podłoże erozji ładu gospodarczego, w: Spontaniczne i stanowione elementy ładu gospodarczego w procesie transformacji – dryf ładu czy jego doskonalenie*, red. P. Pysz, A. Grabska, M. Moszyński, PTE, Warszawa 2014, s. 31–68.

³⁷ Szerzej na ten temat w: *ibidem*.

Stąd też badacze anomii wyodrębniają kilkanaście jej form (w tym np. anomie polityczną, ale i małżeńską). Głęboka i długo utrzymująca się anomia prowadzi nieuchronnie do erozji i destrukcji obszarów, których dotyczy. Dlatego też anomia jest przedmiotem zainteresowania wielu dziedzin nauki, w tym filozofii, socjologii, psychologii, ekonomii, prawa, historii i innych. Równocześnie jednak naukowcy zajmujący się anomią zwracają uwagę na złożoność tego pojęcia i w pewnym sensie jego niedookreśloność. Choć łatwo je określić etymologicznie, to trudniej semantycznie. Pojęcie to było używane już przez antycznych filozofów greckich i to w bardzo różnych znaczeniach³⁸. Jednak mimo nieprzerwanych badań dotyczących anomii wciąż pozostaje ona „zagadnieniem otwartym, które różni autorzy wypełniali i nadal wypełniają różną treścią”³⁹. Istotny postęp przyniosły podjęte przez francuskiego filozofa i socjologa Emila Durkheima (1858–1917) badania nad anomią. Rozszerzały się one szybko na inne dziedziny. Anomia dotyczy bowiem niemalże wszystkich form życia społecznego, także gospodarczego. Wiąże się m.in. z takimi kategoriami jak te, które znalazły się w wielce wymownym tytule książki zajmującego się anomią polskiego psychologa, Marka Kosewskiego pt. *Wartości, godność i władza. Dlaczego porządni ludzie czasem kradną, a złodzieje ujmują się honorem*⁴⁰.

We wszystkich badaniach dotyczących anomii, począwszy od Durkheima, bez względu na profil naukowy ich autorów, nieuchronnie pojawiają się także aspekty ekonomiczne, dotyczące pieniądza oraz zawodowego i materialnego wymiaru życia. Dotyczy to m.in. anomii pracowniczej czy instytucjonalno-systemowej, związanej ze sferą funkcjonowania społeczeństwa oraz wyznaczanych przez nie celów i priorytetów. Zwracał na to uwagę inny prominentny amerykański badacz anomii Robert K. Merton (1910–2003) – notabene ojciec ekonomisty, noblisty Roberta C. Mertona⁴¹. Rosnąca złożoność gospodarki i struktur społecznych oraz podziału pracy, przy postępie deregulacji i ograniczaniu tradycyjnych funkcji państwa, sprzyja bowiem niedookreśloności norm i zasad społecznych, czyli anomii. W przypadku np. anomii pracowniczej przyjmuje ona rozmaite formy, m.in. takie

³⁸ É. Durkheim, *O podziale pracy społecznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Seria Biblioteka Socjologiczna, Warszawa 1999 (De la division du travail social 1893); É. Durkheim, *Samobójstwo: studium z socjologii*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2006 (Le Suicide 1897).

³⁹ M. Kosewski, *Wartości, godność i władza. Dlaczego porządni ludzie czasem kradną, a złodzieje ujmują się honorem*, Wydawnictwo Vizja Press & IT, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa 2008, s. 37.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ R.K. Merton, *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.

jak: pozorowanie pracy czy pozorowanie płacenia za nią, czyli nieekwiwalentność wynagrodzeń w stosunku do nakładów pracy, korupcja i kradzieże (np. typu: „firma w firmie”, „dwa remonty a jeden budżet”, syndrom: „ja nic nie widzę i nie chcę widzieć” itp.)⁴². Tego typu zjawiska anomijne są źródłem napięć społecznych, które w skrajnym przypadku mogą prowadzić do buntu, a nawet rewolty, czyli sprzeciwu wobec istniejącego systemu.

Jak wynika z cytowanych opracowań, anomia jest swego rodzaju „chorobą nieskończoności”⁴³. Jest bowiem następstwem, cechującym życie społeczno-gospodarcze, wiecznej zmiany, stąd niedostosowanie zasad i norm społecznych do celów oraz środków ich realizacji kształtowanych i wymuszanych przez zmieniającą się rzeczywistość. A takie właśnie niedostosowanie stanowi istotę anomii.

Anomia zatem (w pewnym uproszczeniu) oznacza rozregulowanie norm, chaos i sprzeczności w systemie wartości oraz wynikającą z tego niepewność czy trudności oceny, co w postępowaniu ludzi i funkcjonowaniu gospodarki czy systemu społeczno-gospodarczego jest dobre, a co złe, a także co do tego, jakie sposoby dochodzenia do celów są dopuszczalne, a jakie nie, co jest wartością, a co antywartością. Zgodnie z definicją socjologa Piotra Sztompki anomia to „chaos w systemie aksjonormatywnym społeczeństwa, nieokreśloność i wzajemne sprzeczności wśród wartości i norm wskazujących godne cele działań i właściwe sposoby osiągania tych celów”⁴⁴.

Jednym z wielu negatywnych następstw anomii jest upowszechnianie się zjawiska niedotrzymywania różnego rodzaju umów i łamanie zobowiązań podejmowanych na różnych szczeblach decyzyjnych, na różnych szczeblach władzy, także na szczeblach ponadnarodowych. Wpływa to destrukcyjnie na społeczny kapitał zaufania, co tym samym zagraża fundamentom społeczeństwa, systemowi społeczno-gospodarczemu i koronnym ideom demokracji⁴⁵.

Powstaje jednak pytanie, dlaczego anomijne zjawiska występują z różną częstotliwością w różnych systemach społeczno-gospodarczych i w różnych okresach. Problem ten podejmował już Merton, zastanawiając się m.in. nad związkami między cechami systemów społeczno-gospodarczych a „zachłannością społeczeń-

⁴² M. Gładoch, M. Maj, M. Kosewski, K. Kowalczyk, B. Pikula, *Anomia pracownicza w Polsce 2012, Raport: Skala oszust i kradzieży w firmach*, www.pracodawcyrp.pl/aktualnosci/art,980,anomia-pracownicza-to-problem-spoeczny.html (12.11.2012).

⁴³ É. Durkheim, *O podziale pracy...*, op.cit.; R. Merton, *Teoria socjologiczna...*, op.cit.; M. Kosewski, *Wartości, godność i władza...*, op.cit.

⁴⁴ P. Sztompka, *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Wydawnictwo Plus, Kraków 2007, s. 301.

⁴⁵ Ibidem.

stw⁴⁶. Także Durkheim wskazywał na anomijne fakty społeczne takie jak nagłe zmiany społeczno-ekonomiczne i związane z tym zmiany w statusie społecznym różnych grup społecznych (awanse lub degradacje). Zmiany takie doprowadzają do sytuacji, gdy stare normy nie przystają do nowych warunków. Choć w sytuacji ciągłej zmiany anomia jest niemożliwa do wyeliminowania, to jednak możliwe jest jej ograniczanie. Warunkiem tego jest identyfikacja głównych czynników proanomijnych.

Jak wynika ze studiów literatury przedmiotu, każdy głęboki przełom w życiu społeczno-gospodarczym tworzy korzystne podłoże dla nasilania się anomii. Współcześnie podłoże to tworzy przede wszystkim cztery główne, sprzężone ze sobą i zbiegające się w czasie, czynniki, wynikające z głębokiej transformacji w różnych obszarach życia społeczno-gospodarczego i politycznego. Te cztery czynniki to: 1) globalnie naruszona równowaga (głównie w wyniku transformacji politycznej); 2) rewolucja informacyjna (transformacja technologiczna) i związane z tym przesilenia cywilizacyjne; 3) monizm teoretyczny i neoliberalizm oraz podporządkowanie tej idei przemian ustrojowych także w krajach post-socjalistycznych (transformacja w teorii ekonomii); 4) błędy pomiaru dokonanych społeczno-gospodarczych, słabości miary, jaką jest PKB (transformacja pomiaru, transformacja instytucjonalna). Wymienione cztery proanomijne czynniki tworzą potencjał destrukcji, erozji ładu społeczno-gospodarczego, co zarazem (na zasadzie sprzężenia zwrotnego) zwiększa ryzyko nasilania się anomii⁴⁷. Fundamentalne znaczenie mają obecnie przesilenia cywilizacyjne.

1.3. Łamanie umów – w kontekście przesilenia cywilizacyjnego

Charakterystyczną cechą współczesnej gospodarki globalnej jest występowanie w niej, i to z coraz większą częstotliwością, różnego rodzaju zakłóceń, turbulencji i kryzysów. Od kilku dekad na zjawiska te świat reaguje poprzez zastosowanie konwencjonalnych antykryzysowych metod i narzędzi, typowych dla cywilizacji industrialnej. Są to przy tym przeważnie metody i narzędzia zgodne z neoklasyczną teorią ekonomii, z jej fundamentalną zasadą efektywności

⁴⁶ R. Merton, *Teoria socjologiczna...*, op.cit.

⁴⁷ Czynniki te charakteryzowane były bardziej szczegółowo i w szerszym kontekście, w innych publikacjach autorki rozdziału, dlatego też w tym miejscu uwagę skoncentrowano na kwestii przemian cywilizacyjnych. Szerzej na ten temat m.in. w: E. Mączczyńska: *Anomiczne podłoże...*, op.cit., s. 31–68.

i niezawodności wolnego rynku i jego ozdrowieńczego potencjału w warunkach występowania zakłóceń rynkowych. Jednak praktyka wykazuje, że neoklasyczne zasady ekonomii obecnie zawodzą. Przekonują o tym zwłaszcza lekcje wynikające ze światowego kryzysu finansowego z 2008 r. Łagodzenie jego następstw w wielu krajach wymagało i wymaga stosowania niekonwencjonalnych narzędzi, w tym ingerencji państwa, narzędzi sprzecznych z zasadami neoklasycznymi. Badania wykazują, że przyczyny tego są wielorakie, złożone i synergicznie sprzężone, ale dwie z nich mają znaczenie fundamentalne. Pierwsza to zmiany cywilizacyjne, druga zaś to priorytet dla wzrostu gospodarczego realizowanego przy braku należytej symbiozy z postępem społecznym i poprawą jakości życia ludzi, co wyraża się narastaniem nierówności społecznych i rozmaitych przejawów wykluczenia społecznego. Nieprzypadkowo też narastające nierówności znalazły się obecnie na czele zagrożeń dla gospodarki globalnej. Zagrożenia w gospodarce globalnej znajdują też odzwierciedlenie w niepocholebnych nazwach obecnego systemu gospodarczego, takich jak „turbo-kapitalizm”⁴⁸, „casino-capitalism”⁴⁹, „kapitalizm nowotworowy”⁵⁰, „McWorld”⁵¹ czy określenie „fundamentalizm rynkowy”⁵².

Fundamentalną przyczyną występujących obecnie w gospodarkach wolnorynkowych dysfunkcji jest dokonujący się w wyniku rewolucji informacyjnej przełom cywilizacyjny, wyrażający się w wypieraniu wzorca cywilizacji przemysłowej przez wzorzec nowej gospodarki i nowy, wciąż jeszcze niedodefiniowany, jej model. Model ten dotychczas nie doczekał się jeszcze jednolitej nazwy i określaný jest rozmaicie: jako gospodarka oparta na wiedzy – GOW, cywilizacja informacyjna, cyfrowa, wikinomia itp. To model, w którym informacja staje się *ropą naftową* czy *obrabiarką naszych czasów*.

Przechodzenie od wzorca cywilizacji przemysłowej do poprzemysłowej sprawia, że rozwiązania instytucjonalne i inne stosowane w polityce społeczno-gospodarczej coraz częściej okazują się nieprzystające do wymogów nowej gospodarki. Dochodzi do swego rodzaju regresji kulturowej, zjawiska kulturowego zakotwiczenia, zamknięcia⁵³. Tego typu opisywany w literaturze przedmiotu *lock-in effect*, efekt zamknięcia w dotychczasowych ramach systemowych

⁴⁸ E. Luttwak, *Turbokapitalizm. Zwycięzcy i przegrani światowej gospodarki*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2000.

⁴⁹ S. Strange, *Casino Capitalism*, Manchester University Press, Manchester 2015.

⁵⁰ J. McMurtry, *The Cancer Stage of Capitalism. From Crisis to Cure*, Pluto, London 2013.

⁵¹ B. Barber, *Dżihad kontra McŚwiat*, Muza, Warszawa 2007.

⁵² G. Rist, *Urojenia ekonomii*, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, Warszawa 2015.

⁵³ E. Mączyńska, *Ochrona praw...*, op.cit.

i przyjmowanych w podejmowaniu decyzji priorytetach, rozwiązaniach i narzędziach, stanowi barierę rozwojową⁵⁴. Praktyka potwierdza, że narzędzia skuteczne w kształtowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego w cywilizacji industrialnej są utrzymywane i nadal stosowane, mimo ich ograniczonej i zmniejszającej się skuteczności, co wynika ze zderzenia się cywilizacji, przesilenia cywilizacyjnego i przechodzenia do nowej ery. Praktyka wykazuje coraz częściej i dobitniej, że w warunkach nowej gospodarki tradycyjne rozwiązania i narzędzia okazują się nie tylko nieskuteczne, ale wręcz zwiększają ryzyko błędnych decyzji społeczno-gospodarczych, podejmowanych na różnych szczeblach instytucjonalnych, co skutkuje brakiem harmonii między wzrostem gospodarczym a postępem społecznym. Nie jest to zjawisko nowe i od dawna jest przedmiotem wielu publikacji. Szczególnie wyraziście przedstawił je Karl Polanyi w głośnym dziele *Wielka transformacja*⁵⁵. Autor ten już w 1944 r. dowodził, że „gospodarka nie jest zakorzeniona w relacjach społecznych”⁵⁶. Zarazem wskazywał na ryzyko wynikające z „utowarowienia wszystkiego”. Przestrzegał, że: „przyzwolenie na to, aby losem ludzkim i otoczeniem człowieka kierował wyłącznie mechanizm rynkowy, spowodowałoby rozpad społeczeństwa”⁵⁷.

Choć przestrogi Polanyiego dotyczyły cywilizacji industrialnej, to zachowują swą aktualność, a nawet się umacniają obecnie, gdy rewolucja cyfrowa przynosi fundamentalne zmiany, m.in. w funkcjonowaniu gospodarstw domowych, biznesu, handlu i innych. Szczególnie spektakularne są zmiany na rynku pracy, w tym zanikanie niektórych zawodów i miejsc pracy. Dynamika tych przemian jest przy tym tak wielka, że zdaje się coraz bardziej uprawdopodobniać tezę Jeremiego Rifkina o „końcu pracy”⁵⁸. Potwierdzają to też nowsze analizy, w tym zawarte w książce tego autora na temat społeczeństwa zerowych kosztów krańcowych i gospodarki współdzielenia⁵⁹, a także analizy dotyczące uberyzacji⁶⁰. Inny z badaczy tej problematyki, Raymond „Ray” Kurzweil, w futurystycznej, dość przy tym kontrowersyjnej książce pod znamienym tytułem *Nadchodzi osobliwość*, wska-

⁵⁴ J.T. Hryniewicz, *Stosunki pracy w polskich organizacjach*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012.

⁵⁵ K. Polanyi, *Wielka transformacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.

⁵⁶ Ibidem, s. 70.

⁵⁷ Ibidem, s. 88.

⁵⁸ J. Rifkin, *Koniec pracy. Schyłek siły roboczej na świecie i początek ery postrynkowej*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2003.

⁵⁹ J. Rifkin, *Spółdzielstwo zerowych kosztów krańcowych. Internet przedmiotów. Ekonomia współdzielenia. Zmierzch kapitalizmu*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2016.

⁶⁰ Uberworld, *The world's most valuable startup is leading the race to transform the future of transport*, „The Economist” 2016, 3 września.

zuje na nieuchronne procesy zanikania miejsc pracy wskutek rozwoju sztucznej inteligencji i inżynierii biomedycznej. Kurzweil definiuje ową osobliwość jako „okres w przyszłości, w którym tempo zmian technologicznych będzie tak szybkie, a jego wpływ tak głęboki, że życie ludzkie zmieni się w sposób nieodwracalny”⁶¹. Z kolei polski badacz cyfryzacji Andrzej Piotr Wierzbicki w publikacji pod równie znamienym tytułem *Scenariusz zagłady czy przyszłość pracy w społeczeństwie informacyjnym?* dowodzi, że: „Działo się tak od początków rewolucji przemysłowej, ale dzisiaj postępuje to w znacznie większym tempie i skali”⁶². Natomiast Jerzy Kleer wskazuje na występowanie zjawisk związanych z przesileniem cywilizacyjnym, sprawiającym, że zderzają się ze sobą nieprzystające do siebie systemy. „Świat współczesny końca XX i początków XXI w. charakteryzuje się co najmniej czterema rodzajami przesileń. Mają one różne charaktery, a także różne zakresy czasowe oraz odmienne skutki, w różnych obszarach życia społecznego. Są to przesilenia cywilizacyjne, globalizacyjne, integracyjne i transformacyjne. Każde z nich ma inną dynamikę, inny czas realizacyjny oraz inny charakter konfliktów”⁶³. Kleer zwraca zarazem uwagę na jednoczesne występowanie obecnie dwóch głównych typów przesileń cywilizacyjnych. „Pierwsze dotyczy państw rozwiniętych gospodarczo, w których ma miejsce przechodzenie z cywilizacji przemysłowej do cywilizacji wiedzy, i drugie z cywilizacji agrarnej do cywilizacji przemysłowej, z naskórkowymi przejawami cywilizacji wiedzy”⁶⁴.

Przesilenia cywilizacyjne sprawiają, że uwydatniają się niedostosowania rozwiązań instytucjonalnych, w tym regulacji prawnych do głęboko zmieniającej się rzeczywistości. To jeden z czynników proanomijnych, niesprzyjających poszanowaniu prawa. Osłabia to też dyscyplinę płatniczą. W pewnym stopniu wyjaśnia to charakteryzowaną przez Kornaia powszechność zjawiska łamania umów. Dotyczy to w pełni umów wierzycielskich, umów zobowiązaniowych.

⁶¹ R. Kurzweil, *Nadchodzi osobliwość: kiedy człowiek przekroczy granice biologii*, Kurhaus Publishing, 2013.

⁶² A. Wierzbicki, *Scenariusz zagłady czy przyszłość pracy w społeczeństwie informacyjnym?*, „Biuletyn Ekonomiczny PTE” 2015, nr 2, s. 103. Autor ten wskazuje, że po trzech pierwszych falach rewolucji informacyjnej (komputerów osobistych, telefonii komórkowej i internetu), zarysowują się już przejawy trzech następnych (bardziej powszechnego wykorzystania robotów, inżynierii wiedzy zwanej popularnie sztuczną inteligencją, inżynierii biomedycznej).

⁶³ J. Kleer, *Cywilizacje i ich przesilenia*, „Studia Ekonomiczne INE PAN” 2016, nr 1, s. 52.

⁶⁴ *Ekonomiczna pozycja Europy w świecie*, red. J. Kleer, K. Prandeki, Komitet Prognoz PAN, Warszawa 2016, s. 250.

1.4. Wierzyciel versus dłużnik. Pojęciowe nieścisłości

Zagadnienie wierzytelności i długów, choć ma charakter specjalistyczny, to w rzeczywistości dotyczy niemal każdego z nas, każdego uczestnika rynku. Niemal każdy jest zarazem i wierzycielem, i dłużnikiem. Mamy zobowiązania dłużne z tytułu opłat za mieszkanie, spłat kredytów i pożyczek, opłat za energię itp. Ale zarazem jesteśmy wierzycielami banku, któremu powierzyliśmy nasze zasoby pieniężne. Stajemy się wierzycielami państwa, jeśli np. nabywamy emitowane przez nie obligacje skarbowe, ale też stajemy się dłużnikiem państwa w związku z koniecznością płacenia podatków. Wierzycielami stajemy się nie tylko wobec osób prawnych, ale i fizycznych, na rzecz których wykonujemy pracę i nabywamy prawo do wypłaty wynagrodzenia.

Wierzyciel to zatem ktoś, kto wierzy, że jego prawa będą respektowane, a należne płatności będą realizowane w terminie ustalonym w pisanej bądź niepisanej umowie dotyczącej zawieranej transakcji. Okoliczności, w których każda osoba fizyczna czy prawna staje się dłużnikiem bądź wierzycielem są najrozmaitsze, a rozwijająca się gospodarka wolnorynkowa dostarcza coraz więcej okazji do zawierania pisanych i niepisanych umów, kontraktów, w tym przede wszystkim umów kupna-sprzedaży, których jednym z następstw są właśnie z jednej strony wierzytelności, a z drugiej długi do spłacenia. Relacje wierzyciel-dłużnik występują w rozlicznych sytuacjach w życiu codziennym. Powszechność, codzienność występowania tych relacji oznacza zarazem, że nieprawidłowości w tej sferze stanowią zagrożenie dla systemu społeczno-gospodarczego, podważając zaufanie do państwa i prawa oraz podważając zaufanie społeczne. Coraz większa złożoność życia społeczno-gospodarczego sprawia zarazem, że nierzadko wierzytelności i długi stają się przedmiotem sporów i procesów sądowych, co z kolei generuje nowe długi i wierzytelności dla stron tych procesów.

Mimo powszechności zjawiska wierzytelności i długów, kategorie te nierzadko nie są właściwie pojmowane i/lub nienależycie klarownie przedstawiane. Zwiększa to ryzyko nieporozumień interpretacyjnych, w tym ryzyko mylenia długów z wierzytelnościami. Nie całkiem poprawnie przy tym utożsamiane są wierzytelności z należnościami. Skoro cechą tych kategorii jest powszechność występowania w życiu społeczno-gospodarczym, to tym bardziej ważna staje się tu precyzja pojęciowa.

Według *Słownika języka polskiego*, wierzytelność to „1) uprawnienie przysługujące wierzycielowi do domagania się od dłużnika spełnienia określonego świadcze-

nia, 2) suma pieniężna, przedmiot odpowiadające wartością tym świadczeniem⁶⁵. Zaś wierzyciel to „osoba fizyczna lub prawna, u której ktoś zaciągnął dług”⁶⁶. Natomiast w tymże słowniku należności definiowane są jako „kwota, którą trzeba komuś wypłacić”⁶⁷. Z definicji tych wynika, że wierzytelności to pojęcie prawne, zaś należności to ich finansowo-księgowy odpowiednik i składnik aktywów (majątku) podmiotów prawnych i fizycznych. Według zasad rachunkowości należności to kategoria wyłącznie pieniężna, podczas gdy wierzytelności mogą przyjmować formy pozapieniężne. Tym samym pieniężna równowartość wierzytelności to należności.

Z kolei dług to wg *Słownika języka polskiego*: „1) suma pieniędzy, którą ktoś pożyczył i musi zwrócić, 2) obowiązek dłużnika do spełnienia określonego świadczenia, 3) zobowiązanie moralne wobec kogoś”⁶⁸ i, odpowiednio do tego, dłużnik to: „1) osoba lub instytucja, która pożyczyła pieniądze i musi je zwrócić, 2) osoba mająca moralne zobowiązania wobec innych”⁶⁹. Z ekonomicznego i prawnego punktu widzenia jest to niezbyt precyzyjna definicja, albowiem zarówno wierzytelności, jak i długi nie muszą przyjmować formy pieniężnej. Wiąże się to z kategorią, jaką jest zobowiązanie. Zobowiązanie to wg *Słownika języka polskiego*: „1) to, do czego ktoś jest zobowiązany, 2) stosunek prawny pomiędzy dłużnikiem a wierzycielem”⁷⁰.

Precyzję definicyjną utrudnia fakt, że strony transakcji są w pewnym sensie także wobec siebie zarówno wierzycielami, jak i dłużnikami. Wierzyciel, żeby nabyć prawo wierzytelności zobowiązany jest bowiem do świadczeń na rzecz dłużnika. Dotyczy to zwłaszcza umów wzajemnych.

Kwestie wierzytelności, długu i zobowiązań reguluje przede wszystkim art. 353 Kodeksu cywilnego, a także inne artykuły:

Art. 353. § 1. Zobowiązanie polega na tym, że wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie spełnić. § 2. Świadczenie może polegać na działaniu albo na zaniechaniu. Art. 353. § 1. Strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

⁶⁵ *Wierzytelność*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/wierzytelnos;2536255.html> (30.05.2017).

⁶⁶ *Wierzyciel*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/wierzyciel;2536250.html> (20.05.2017).

⁶⁷ *Należność*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/naleznos;2486402.html> (20.05.2017).

⁶⁸ *Dług*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/dlug;2452541.html> (20.05.2017).

⁶⁹ *Dłużnik*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/dluznik;2452614.html> (21.05.2017).

⁷⁰ *Zobowiązanie*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/zobowiazanie;2547092.html> (15.05.2017).

W kolejnych artykułach Kodeksu cywilnego regulowane są relacje między dłużnikiem i wierzycielem:

Art. 354. § 1. Dłużnik powinien wykonać zobowiązanie zgodnie z jego treścią i w sposób odpowiadający jego celowi społeczno-gospodarczemu oraz zasadom współżycia społecznego, a jeżeli istnieją w tym zakresie ustalone zwyczaje – także w sposób odpowiadający tym zwyczajom. § 2. W taki sam sposób powinien współdziałać przy wykonaniu zobowiązania wierzyciel.

Art. 355. § 1. Dłużnik obowiązany jest do staranności ogólnie wymaganej w stosunkach danego rodzaju (należyta staranność). § 2. Należyta staranność dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej określa się przy uwzględnieniu zawodowego charakteru tej działalności.

Art. 356. § 1. Wierzyciel może żądać osobistego świadczenia dłużnika tylko wtedy, gdy to wynika z treści czynności prawnej, z ustawy albo z właściwości świadczenia. § 2. Jeżeli wierzytelność pieniężna jest wymagalna, wierzyciel nie może odmówić przyjęcia świadczenia od osoby trzeciej, chociażby działała bez wiedzy dłużnika.

Art. 357. § 1. Jeżeli z powodu nadzwyczajnej zmiany stosunków spełnienie świadczenia byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami albo groziłoby jednej ze stron rażąca stratą, czego strony nie przewidywały przy zawarciu umowy, sąd może po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współżycia społecznego, oznaczyć sposób wykonania zobowiązania, wysokość świadczenia lub nawet orzec o rozwiązaniu umowy. Rozwiązując umowę sąd może w miarę potrzeby orzec o rozliczeniach stron, kierując się zasadami określonymi w zdaniu poprzedzającym⁷¹.

Z regulacji tych wynika, że wierzytelność to prawo, zaś dług to ciężące na dłużniku obciążenie jako element zobowiązań. Analizy danych statystycznych, badania naukowe, raporty i inne ekspertyzy świadczą, że prawa wierzycieli w Polsce nie są należycie respektowane. Choć następuje tu stopniowa poprawa, to wciąż Polskę charakteryzują rozmaite, uporczywie utrzymujące się nieprawidłowości w tym obszarze⁷².

⁷¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93, ze zm.), <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19640160093> (30.05.2017).

⁷² Dane liczbowe na ten temat zostały przedstawione w „Biuletynie PTE” 2016, nr 4. Dlatego też w tym rozdziale zostaną przedstawione tylko dane uzupełniające.

1.5. Przejawy niedostatecznej ochrony praw wierzycieli – wybrane informacje

Dane dotyczące zachowań płatniczych dłużników i dane na temat zatorów płatniczych jednoznacznie wskazują, że niska dyscyplina płatnicza i uporczywe utrzymywanie się zatorów płatniczych na wysokim poziomie oraz ich narastanie, a niezwykle rzadko zmniejszanie się, to jedna z trudniejszych do pokonania barier w funkcjonowaniu przedsiębiorstw. Nieterminowe płatności oraz zatory płatnicze to nie jest jednak specyfika tylko Polski. To niekorzystne dla harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego zjawisko dotyczy niemal wszystkich krajów świata. Potwierdzają to zarówno analizy krajowe, jak i zagraniczne. Znajduje to też odzwierciedlenie w medialnych relacjach na temat kondycji przedsiębiorstw. Takie, przewijające się w sieci internetowej w kilku ostatnich latach tytuły, jak: *Zatory płatnicze i biurokracja to największe zmory firm; Zatory płatnicze dręczą Europę; Polska w czołówce nieterminowego płacenia faktur; Polacy za granicą też mają problemy z zatorami płatniczymi; Coraz więcej firm MŚP narzeka na zatory płatnicze; Zatory płatnicze hamują handel; Polska to nie jest kraj dla przedsiębiorców; Kryzys – pracodawcy przestają płacić pensje – mówią same za siebie.*

Badania kształtowania się wierzytelności i należności są w Polsce prowadzone przez różne ośrodki badawcze, w tym takie jak Instytut Ekonomiczny NBP, UoKiK, GUS, SGH (w tym w ramach charakteryzowanego tu grantu), FOR, biura informacji gospodarczej (BIG), Krajowy Rejestr Długów (KRD), Konferencja Przedsiębiorstw Finansowych (KPF), firmy windykacyjne i inne ośrodki. Badania takie prowadzone są także przez instytucje zagraniczne, w tym przede wszystkim Bank Światowy (m.in. projekt *Doing Business*).

Wyniki tych badań przeważnie nieco różnią się od siebie, przede wszystkim ze względu na różne zróżnicowane próby badawcze i metodykę badań.

Jednak mimo tych różnic wyraźne są podstawowe trendy, wskazujące, że zatory płatnicze stanowią barierę harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego nie tylko w Polsce, ale i w innych krajach. Niestety Polska, mimo odnotowywanej poprawy, wciąż sytuuje się w niechlubnej czołówce krajów pod względem nieterminowości płatności. Szczegółowe dane na ten temat przedstawiane były w cytowanym już „Biuletynie PTE” 2016, nr 4⁷³. Wskazywano tam m.in. na niekorzystną sytuację pod względem terminowości płatności rejestrowaną w raporcie nt. *Barometru płatności na świecie* opracowywanego corocznie przez międzynarodową

⁷³ E. Mączyńska, *Ochrona praw...*, op.cit., s. 21.

wywiadownię gospodarczą Bisnode D&B, europejskiego lidera w dostarczaniu danych i analiz⁷⁴. Porównania międzynarodowe wskazują na następujące wspólne trendy dotyczące kształtowania się zaległości płatniczych.

- Zaległości płatnicze w mniejszym lub większym stopniu są odczuwalne niemal we wszystkich krajach.
- Brak trwałej tendencji do zmniejszania się zaległości zatorów płatniczych, a w wielu krajach one narastają.
- Nie płać w terminie głównie przedsiębiorstwa duże z sektora produkcji przemysłowej, górnictwa i branży budowlanej.
- Zatory płatnicze w większym stopniu dotyczą mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw niż dużych. Pozycja tych ostatnich w egzekwowaniu swych praw wierzycielskich jest silniejsza.
- Mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa bardziej niż duże skłonne są do tolerowania nieterminowych płatności kontrahentów, uznając to za mniejsze zło niż ich uratę (co wiąże się z omawianym wcześniej zjawiskiem luki popytowej).
- Moralność płatnicza jest niska, z brakiem wyraźnej i trwałej tendencji do poprawy, tendencja do celowego powstrzymywania się od płatności i wymuszania na kontrahentach czasowego nieoprocentowanego finansowania kupieckiego.

Poszczególne kraje różnią się jednak pod względem poziomu moralności płatniczej. Jak wynika z cytowanych *Barometrów płatności*, w Unii Europejskiej najdłuższe okresy płatności, powyżej 90 dni, charakteryzują Grecję, Portugalię i Polskę. Moralność płatnicza w Polsce jest relatywnie niska, ale zważywszy na szczególnie złą pod tym względem sytuację w Grecji i Portugalii, średni poziom terminowych płatności w Europie jest niższy niż w Polsce i odpowiednio wynosi 37,6% i 44%, podczas gdy w Portugalii tylko 17,4%.

Natomiast największą moralnością płatniczą i krótkimi terminami płatności wyróżniają się przedsiębiorcy z Danii, gdzie ponad 90% faktur płaconych jest w terminie. Korzystne wskaźniki cechują też Niemcy oraz prawie wszystkie kraje skandynawskie i kraje Beneluksu. Z kolei w Azji niechlubne czołowe miejsce pod względem zaległości płatniczych zajmują Filipiny, gdzie zaledwie 2% faktur płaconych jest w terminie. Wysoką moralnością płatniczą wyróżnia się zaś Tajwan, czego nie da się powiedzieć o Chinach. W Ameryce Północnej i Środkowej sytuacja pod względem terminowości płatności jest korzystniejsza niż w Europie

⁷⁴ *Barometr płatności na świecie z 2015 r.*, raport Bisnode D&B Polska, https://static3.bzwbk.pl/asset/B/a/r/Barometr-platnosci-na-swiecie-2015_56747.pdf (30.01.2015).

i Azji. W USA faktury płatne terminowo stanowią ponad 54% ogółu płatności, a w Meksyku prawie 57%. Zaskakująco niski jest natomiast ten wskaźnik w Kanadzie, wynosi bowiem nieco ponad 44%, jest zatem niemal identyczny jak w Polsce, co sytuuje i Polskę i Kanadę w grupie krajów o relatywnie niskiej moralności płatniczej. Przypadek Kanady charakteryzującej się relatywnie korzystnymi wynikami makroekonomicznymi wskazuje, że nie jest to czynnik przesądzający o wysokiej moralności płatniczej.

W Polsce, mimo pewnej poprawy, niekorzystne tendencje utrzymują się. Według *Barometru płatności na świecie za rok 2016* (Bisnode D&B) mimo rosnących zasobów pieniężnych przedsiębiorstw, ich długi rosną⁷⁵. W roku 2016 w terminie płacona była niespełna co druga faktura – 43,5% faktur, choć w porównaniu z rokiem 2015 oznacza to poprawę terminowości płatności o 0,5 pkt. proc. Jednak 34% zobowiązań regulowanych było do 30 dni po terminie płatności. Jednocześnie w przypadku 15% faktur opóźnienie wyniosło powyżej 90 dni, w tym 12% miało opóźnienie powyżej 120 dni. Najmniejsza terminowość płatności w regulowaniu swoich zobowiązań cechowała przedsiębiorstwa duże. Spłacały one w terminie zaledwie 37% faktur, a około 57% faktur regulowały do 30 dni po terminie. Przy tym wydłużanie terminu płatności powyżej 120 dni dotyczyło 13,1% mikroprzedsiębiorstw i 11,5% przedsiębiorstw małych. Najgorsza sytuacja pod względem terminowości płatności cechowała przedsiębiorstwa branży budowlanej (tylko 36,4% faktur w tej branży było płaconych w terminie), sprzedaży detalicznej (38%) i transportowej (43,9%). Zaś najbardziej rzetelnymi płatnikami w 2016 r. były przedsiębiorstwa z sektora usług finansowych (54,1%), firmy usługowe (48,3%) i handlu hurtowego (48%).

W Polsce, mimo rosnących zasobów pieniężnych przedsiębiorstw, ich długi rosną. Z danych Krajowego Rejestru Długów wynika, że mimo posiadania przez przedsiębiorstwa sektora niefinansowego zasobów gotówkowych łącznie przekraczających 200 mld zł, czas oczekiwania na zapłatę wydłużył się i przekracza obecnie 3 miesiące. Dzieje się tak mimo że jak wynika z Monitoringu NBP poprawę płynności w ujęciu rocznym odczuło większość z analizowanych klas przedsiębiorstw⁷⁶. Mimo to wciąż ponad 40% mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw nie otrzymuje w terminie zapłaty od swoich kontrahentów. Przy tym niemal połowa małych i średnich przedsiębiorstw twierdzi, że aby móc współpracować z dużymi

⁷⁵ Ibidem i *Barometr płatności na świecie 2017*, raport Bisnode D&B Polska, [http://www.bisnode.pl/blog/terminowosc-płatności-to-nie-w-polsce/barometr-płatności-na-swiecie-2016/](http://www.bisnode.pl/blog/terminowosc-pлатności-to-nie-w-polsce/barometr-płatności-na-swiecie-2016/) (30.04.2017).

⁷⁶ *Szybki monitoring NBP. Analiza sytuacji sektora przedsiębiorstw*, nr 2/17, kwiecień 2017.

firmami trzeba zaakceptować ich długie terminy płatności. Zarazem około 88% firm akceptujących odroczone formy płatności twierdzi, że zatory płatnicze stanowią przeszkodę dla prowadzenia działalności. Znajduje to potwierdzenie w wielu innych analizach, z których wynika, że zatory płatnicze hamują inwestycje i wzrost zatrudnienia⁷⁷.

Choć z danych statystycznych wynika, że obecnie zdolność kontrahentów do regulacji bieżących zobowiązań jest relatywnie wysoka, to zdaniem niektórych ekonomistów, przedsiębiorstwa „mogą decydować się na ‘zapobiegawcze’ nie-regulowanie własnych zobowiązań w terminie w celu zwiększenia płynności na wypadek pogorszenia koniunktury. Takie działania są szczególnie niebezpieczne w sytuacji niskiego tempa wzrostu gospodarczego oraz pogarszających się perspektyw dla koniunktury”⁷⁸. W takiej sytuacji „rośnie ryzyko, że ‘zapobiegawcze’ opóźnianie płatności stanie się samospelniającą się przepowiednią”⁷⁹ co w przypadku nawet nieznacznego spadku popytu może doprowadzić do znacznego pogorszenia płynności w przedsiębiorstwach. „Z analogiczną sytuacją mieliśmy do czynienia na globalnych rynkach finansowych po upadku banku Lehman Brothers, kiedy obniżenie zaufania pomiędzy poszczególnymi podmiotami doprowadziło do zupełnego zamrożenia rynku pożyczek międzybankowych i w efekcie, gdyby nie interwencja banków centralnych, mogłoby doprowadzić do upadku kolejne instytucje finansowe”⁸⁰.

Niekorzystny poziom ochrony praw wierzycieli w Polsce potwierdzają też dane Banku Światowego. W corocznych analizach tego banku i międzynarodowych rankingach pt. *Doing Business* wynika, że w Polsce słabości w ochronie praw wierzycieli i inwestorów mniejszościowych są barierą rozwoju działalności gospodarczej. Potwierdza to spadająca pod względem ochrony inwestorów, ale też płacenia podatków, pozycja Polski w tym rankingu⁸¹.

Niekorzystna sytuacja w Polsce pod względem terminów płatności przedsiębiorstw znajduje też potwierdzenie w danych i opiniach Biura Informacji Kredytowej (BIK). Z danych tych wynika, że w ciągu pierwszego kwartału 2017 r. liczba

⁷⁷ J. Borowski, A. Czerniak, M. Kapuściński, *Rosną zatory płatnicze, ucierpią zatrudnienie i inwestycje*, 1.07.2012, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/rosnazyatory-płatnicze-ucierpia-zatrudnienie-i-inwestycje/> (15.12.2016).

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ *Doing business 2017*, <http://www.doingbusiness.org/data/exploreconomies/poland> (30.05.2017).

firm, które mają zaległe zobowiązania zwiększyła się o 3 tys. zł⁸². Charakterystyczne jest przy tym duże zróżnicowanie regionalne i branżowe pod względem terminowości płatności przedsiębiorstw.

Podobnie niekorzystny obraz wyłania się z analiz przedstawionych w Raporcie BIG *Infomonitor* (dane za 2016 r.). Wynika z nich, że 48% badanych przedsiębiorstw (głównie małych i średnich) wciąż ma trudności z terminowym odzyskiwaniem należności od kontrahentów i sytuacja pod tym względem nie poprawia się. Zarazem 91% poddanych badaniu przedsiębiorstw nieterminowe regulowanie płatności uznaje za barierę rozwojową negatywnie wpływającą na wyniki działalności gospodarczej. Stąd też 47% badanych przedsiębiorstw decyduje się na drogę sądową, aby wyegzekwować należności od kontrahentów⁸³. Jednak, jak wynika z badań Banku Światowego, procesy sądowe w takich sprawach cechuje przewlekłość i Polska negatywnie wyróżnia się pod tym względem na tle innych krajów UE⁸⁴. Gorsze niż Polska wyniki wykazują jedynie Włochy (tab. 1.1).

Tabela 1.1. Średni czas dochodzenia drogą sądową należności z umów (w dniach)

Kraj	Liczba dni	Polska =100% (w %)
Litwa	300	43,8
Szwecja	321	46,9
Francja	395	57,7
Węgry	395	57,7
Dania	410	59,9
Estonia	425	62,0
Niemcy	429	62,6
Łotwa	469	68,5
Hiszpania	510	74,5
Czechy	611	89,2
Irlandia	650	94,9
Polska	685	100,0
Włochy	1120	163,5

Źródło: *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), Warszawa 2017, s. 221.

⁸² *Bisnode Polska: Polskie firmy najgorszymi płatnikami w Europie*, <https://www.wiadomosci-handlowe.pl/artykuly/bisnode-polska-polskie-firmy-najgorszymi-platnikami,40318> (4.06.2017).

⁸³ *Raport BIG. Indeks zatorów płatniczych*, grudzień 2016, http://inwestycje.pl/resources/Attachment/2016/12_22/file26490.pdf (15.05.2017).

⁸⁴ *Doing business*, op.cit.

Nieco mniej niekorzystny obraz zatorów płatniczych wyłania się z analiz Instytutu Ekonomicznego NBP. Wynika z nich, że: „Zachodzące zmiany w sytuacji ekonomicznej sektora przedsiębiorstw, w tym utrzymanie dodatniej dynamiki wyniku finansowego oraz spadku nakładów na środki trwałe, skutkują dalszą akumulacją najbardziej płynnych aktywów obrotowych, przekładając się na wzrost wskaźników płynności. Tym samym płynność sektora utrzymuje się na wysokim, bezpiecznym poziomie”⁸⁵. Z analiz NBP wynika zarazem, że „Rosnące cykle ściągania zobowiązań i regulowania należności sugerują wzrost znaczenia kredytu handlowego jako źródła finansowania. Na koniec 2016 r. cykl ściągania należności z tytułu dostaw i usług lekko wzrósł w relacji do poziomu sprzed roku, a cykl regulowania zobowiązań z tytułu dostaw i usług wydłużył się po raz kolejny zarówno w relacji rocznej, jak i kwartalnej”⁸⁶. Przy tym analizy te potwierdzają, że więcej problemów z obsługą kredytów miał sektor MŚP, tu udział złych kredytów sięgał ok. 11%, w sektorze dużych firm było to ok. 7,5%. Wydłużanie się cyklu ściągania należności ma zatem miejsce w warunkach poprawy płynności przedsiębiorstw. Wszystkie wskaźniki płynności utrzymywały się na poziomach bliskich swoim historycznym maksimum. W IV kw. 2016 r. i w I kw. 2017 r. brak problemów z płynnością zadeklarowało niemal 79% ankietowanych przedsiębiorstw, co również jest wartością bliską historycznemu maksimum osiągniętemu w I kw. 2016 r.⁸⁷

Pozytywne oceny płynności przedsiębiorstw w analizach NBP znajdują też potwierdzenie w danych GUS (tab. 1.2) Wynika z nich, że wskaźniki płynności przedsiębiorstw oscylują wokół poziomów granicznych, uznawanych za względnie bezpieczne i racjonalne (1,2–2 dla wskaźnika płynności III stopnia i 1–1,5 dla wskaźnika II stopnia; natomiast wskaźnik płynności I stopnia, czyli kasowości, natychmiastowej płynności, uzależniony jest od specyfiki branżowej).

Względnie korzystne kształtowanie się wskaźników płynności (choć w granicach dolnych norm) nie podważa wcześniej przedstawionych, negatywnych ocen terminowości płatności przedsiębiorstw. Do takiego wniosku uprawniają też zredagowane analizy należności i zobowiązań (tab. 1.3).

⁸⁵ Z. Jankiewicz, Ł. Postek, K. Puchalska, A. Sawicka, I. Tymoczko, *Sytuacja finansowa sektora przedsiębiorstw w III kw. 2016 r.* Raport nr 4/16, grudzień 2016 r., NBP, Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2016.

⁸⁶ *Szybki monitoring NBP...*, op.cit., s. 59.

⁸⁷ *Raport o stabilności...*, op.cit., s. 2017.

Tabela 1.2. Wskaźniki płynności podmiotów gospodarczych w Polsce w 2016 r.

Wyszczególnienie	Wskaźnik płynności finansowej I stopnia*	Wskaźnik płynności finansowej II stopnia**	Wskaźnik płynności finansowej III stopnia***
a – ogółem	38,9	103,4	148,3
b – liczba pracujących 10–49	39,3	110,2	156,3
c – liczba pracujących 50–249	37,9	109,6	160,8
d – liczba pracujących 250 i więcej	39,2	98,7	140,5

* relacja inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (bez funduszy specjalnych);

** relacja inwestycji krótkoterminowych i należności krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (bez funduszy specjalnych);

*** relacja aktywów obrotowych jednostki (zapasów, należności krótkoterminowych inwestycji krótkoterminowych i krótkoterminowych rozliczeń międzyokresowych) do zobowiązań krótkoterminowych (bez funduszy specjalnych).

Źródło: *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I-XII 2016*, GUS, maj 2017, tab. 4.

Tabela 1.3. Zobowiązania i należności przedsiębiorstw w Polsce w 2016 r. (w %)

Wyszczególnienie	Relacja zobowiązań do należności (z tytułu dostaw i usług)	Udział kredytów bankowych w zobowiązaniach krótkoterminowych	Udział podatków w zobowiązaniach krótkoterminowych
a – ogółem	98,0	21,9	7,6
b – liczba pracujących 10–49	91,4	24,5	7,4
c – liczba pracujących 50–249	88,4	24,5	6,7
d – liczba pracujących 250 i więcej	105,5	19,9	8,0

Źródło: *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I-XII 2016*, GUS, maj 2017, tab. 4.

Z tabeli 1.3 wynika, że duże przedsiębiorstwa cechuje korzystniejsza dla nich relacja zobowiązań do należności. Oznacza to, że większe przedsiębiorstwa lepiej sobie radzą z odzyskiwaniem wierzytelności niż przedsiębiorstwa mniejsze. Relatywnie mniejsze są też zobowiązania przedsiębiorstw dużych z tytułu kredytów bankowych, ale większe z tytułu podatków.

Niekorzystną sytuację pod względem terminowości płatności potwierdza też Raport Forum Obywatelskiego Rozwoju, pod wielce wymownym tytułem – *Zatory płatnicze: duży problem dla małych firm*⁸⁸.

⁸⁸ Raport FOR: *Zatory płatnicze: duży problem dla małych firm*, <https://for.org.pl/pl/a/5213,raport-for-zatory-pлатnicze-duzy-problem-dla-malych-firm> (30.04.2017).

Zatory płatnicze zatem silnie dotyczą przedsiębiorstwa, zwłaszcza mniejsze. I stanowią uporczywie utrzymującą się barierę rozwoju oraz racjonalizacji działalności przedsiębiorstw. Uporczywie utrzymywanie się zatorów płatniczych wskazuje, że mają one podłoże systemowe, w tym wynikające ze słabości kształtowania i egzekwowania prawa. Zatory takie są bowiem oczywistym przejawem nierespektowania prawa. Wskazuje to tym samym na konieczność zmian w tym obszarze.

1.6. Zatory płatnicze – kwestie regulacyjne

Ze względu na globalny, ponadnarodowy problem nieterminowości płatności i zatorów płatniczych, Unia Europejska – w celu przeciwdziałania temu – wydała w 2011 r. specjalną dyrektywę (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/UE z dnia 16 lutego 2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych). Dyrektywa ta odnosi się do wszystkich płatności, które stanowią wynagrodzenie w transakcjach pomiędzy przedsiębiorcami, a także do transakcji pomiędzy przedsiębiorcami i władzami publicznymi. Zgodnie z tą dyrektywą „terminy płatności między przedsiębiorstwami nie powinny co do zasady przekraczać 60 dni kalendarzowych, chyba że strony w umowie wyraźnie ustalą inaczej i pod warunkiem, że ustalenie to nie jest rażąco nieuczciwe wobec wierzyciela. Dla sektora publicznego ten termin wynosi 30 dni”⁸⁹.

Jednak wg ukierunkowanego na ocenę realizacji tej dyrektywy raportu na temat płatności w Europie w 2016 r. – *The European Payment Report 2017* – opracowanego przez firmę badawczą Intrum Justitia na podstawie danych prawie 10 tys. firm w 29 krajach Europy, nieterminowe płatności wciąż stanowią nierozwiązany problem w wielu przedsiębiorstwach. Dzieje się tak, mimo że rzeczona dyrektywa obowiązuje od 2013 r. Z badań przeprowadzonych w 2017 r. wynika, że choć dyrektywa została ogłoszona w 2011 r., większość przedsiębiorstw wciąż jej nie zna. Szczególnie dotyczy to Polski, gdzie tylko 8% badanych przedsiębiorstw wskazuje w ankietach, że zna te dyrektywy, podczas gdy średnia dla UE wynosi 31%. Jednak zarazem wyraźna jest poprawa, bo w roku 2016 ten wskaźnik wynosił zaledwie 2%⁹⁰. Lepsza natomiast, choć też niedostateczna, jest znajomość

⁸⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/ UE z 16.02.2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych (Dz.U.UE.L. 2011.48.1, ze zm.).

⁹⁰ *The European Payment Report, 2017*, <https://www.intrum.com/globalassets/corporate/publications/epr/epr-2017.pdf> (10.06.2017); *The European Payment Report, 2016*, <https://www.intrum.com/globalassets/corporate/publications/epr/epr-2016.pdf> (10.06.2017).

krajowych przepisów dotyczących wierzytelności. Taką znajomość deklaruje 63% badanych przedsiębiorstw w Polsce i jest to wynik korzystniejszy niż średni w UE, wynoszący 57%.

Wyniki tych badań korespondują z wynikami badań realizowanych przez zespół pracowników z SGH na temat znajomości regulacji prawnych dotyczących upadłości przedsiębiorstw⁹¹.

Z raportu *The European Payment Report 2016* wynika, że 36% polskich firm uznaje, że nieterminowe odzyskiwanie należności ma znaczący lub wysoce negatywny wpływ na szanse przetrwania biznesu. Zarazem aż 79% przedsiębiorstw uznaje, że obecne przepisy prawa utrudniają prowadzenie działalności gospodarczej i nie sprzyjają terminowemu spłacaniu długów (średni wskaźnik dla UE wynosi 61%).

Przedstawione dane wskazują na dysfunkcje regulacji prawnych w Polsce dotyczących ochrony praw wierzycieli. Sytuacja pod tym względem jest niekorzystna, mimo obowiązującej od ponad trzech lat – i dostosowanej do dyrektywy UE – Ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych⁹².

Jak wykazywano w „Biuletynie PTE” 2016, nr 4⁹³, mimo specjalnej dyrektywy UE dotyczącej dyscyplinowania spłat długów oraz mimo dostosowanej do tej dyrektywy ustawy Sejmu, nie następuje dostateczna poprawa po tym względem.

Nieprzypadkowo zatem problem dysfunkcji w systemie ochrony praw wierzycieli został uwzględniony w rządowym dokumencie pt. *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020* (z perspektywą do 2030 r.⁹⁴). W ramach realizacji przyjętych w tej *Strategii* celów i narzędzi, wprowadzane są rozwiązania mające lepszej służyć ochronie praw wierzycieli. Temu m.in. ma służyć tzw. *Pakiet wierzycielski – usprawnienie dochodzenia wierzytelności*⁹⁵. Jego podłoże stanowi rządowa diagnoza, w której podkreśla się, że trudności w odzyskiwaniu

intrum.com/globalassets/countries/norway/documents/2016/european-payment-report-europa-2016.pdf (30.04.2017).

⁹¹ Wybrane wyniki badań na ten temat prezentowane były m.in. w „Biuletynie PTE” 2015, nr 1 i w „Biuletynie PTE” 2016, nr 4 („Biuletyny PTE” są dostępne w Internecie – http://www.pte.pl/pliki/1/68/Biuletyn_4_2016.pdf).

⁹² Ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (Dz.U. poz. 403 ze zm.).

⁹³ „Biuletyn PTE” 2016, nr 4.

⁹⁴ *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, do roku 2020* (z perspektywą do 2030 r.), Ministerstwo Rozwoju, Warszawa 2017.

⁹⁵ *Pakiet wierzycielski – usprawnienie dochodzenia wierzytelności*, https://www.mr.gov.pl/media/21040/Pakiet_wierzycielski.pdf (10.06.2017).

należności przez przedsiębiorców od ich kontrahentów mają negatywny wpływ na stabilność finansów przedsiębiorstw. Dotyczy to zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw. Nieterminowe płatności szczególnie negatywnie wpływają na mikroprzedsiębiorstwa (zatrudniające do 9 osób). Z rządowej diagnozy wynika, że od kilku lat liczba wnoszonych do sądów spraw dotyczących roszczeń wierzycielskich systematycznie rośnie. W 2015 r. do sądów wpłynęło ogółem ok. 6,5 mln spraw cywilnych. W sądach rejonowych w 2015 r. w stosunku do 2007 r. liczba wnoszonych spraw wzrosła o 319%, a liczba spraw pozostałych do załatwienia z ubiegłych lat zwiększyła się o 790%. W sądach okręgowych w 2015 r. ponad 41% spraw gospodarczych rozpoznawana była dłużej niż 12 miesięcy, ponad 25% – dłużej niż 2 lata, a rozpoznanie aż 10% spraw trwało dłużej niż 3 lata. W rządowej diagnozie podkreśla się przy tym, że „największe szanse na uzyskanie płatności istnieją w ciągu 3 miesięcy od ustalonego terminu zapłaty. Im później podejmowane próby egzekucji długu, tym mniejsza jest ich skuteczność, o czym może świadczyć fakt, że komornicy – działający po zakończeniu wielomiesięcznego procesu – egzekwują mniej niż 25% zgłaszanych im wierzytelności”⁹⁶. Zwraca się ponadto uwagę na niską efektywność wdrożonych przed 6 laty postępowań grupowych. Wskazuje się, że „żadne z ‘dużych’ postępowań grupowych do dnia dzisiejszego nie jest prawomocnie zakończone, mimo że niektóre z nich wniesione zostały już w 2010 r.”⁹⁷

W rządowej diagnozie przywoływane są przy tym wyniki badań przeprowadzonych w maju 2016 r. przez PARP na zalecenie Ministerstwa Rozwoju. Wskazują one, że 86,4% ankietowanych przedsiębiorstw uznało, że „problem zatorów płatniczych wymaga interwencji ustawodawcy”⁹⁸.

Stąd też w *Pakiecie wierzycielskim* przewidziane zostały następujące kierunki rozwiązań, mające służyć lepszej ochronie praw wierzycieli:

- 1) Zwiększenie możliwości uzyskania wiarygodnego i pełnego obrazu stanu wypłacalności kontrahenta dzięki biurom informacji gospodarczej (BIG).
- 2) Stworzenie klarownych zasad odpowiedzialności w relacjach inwestor-podwykonawca.
- 3) Usprawnienie procesów cywilnych: umożliwienie dochodzenia w postępowaniu uproszczonym należności o wysokości do 20 000 zł (wcześniej – 10 000 zł).

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Ibidem.

- 4) Zwiększenie wpływu stron na przebieg postępowania w procesie cywilnym – możliwość dokonywania przez strony, pod kontrolą sądu, uzgodnień dotyczących m.in. przeprowadzania dowodów (czy podnoszenia zarzutów).
- 5) Umożliwienie wydawania notarialnych nakazów zapłaty doręczanych do rąk dłużnika, od których dłużnik (pозwany) może wnieść sprzeciw do sądu.
- 6) Zwiększenie efektywności zabezpieczenia i egzekucji: m.in. wydłużenie terminu, po którym zabezpieczenie wygasa.
- 7) Stworzenie pozytywnych przesłanek zawierania ugód przez podmioty publiczne.
- 8) Usprawnienie postępowań grupowych, głównie dzięki poszerzeniu zakresu zastosowania tego trybu oraz skrócenie czasu trwania postępowań grupowych, czy doprecyzowanie zasad stosowania kaucji.

Obecnie stopniowo wdrażane są nowe regulacje prawne ukierunkowane na realizację *Pakietu wierzycielskiego*. Pierwsza z nich to obowiązująca od 1 czerwca 2017 r. Ustawa z dnia 7 kwietnia 2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności⁹⁹. Ustawa ta wprowadza wiele postulowanych przez przedsiębiorców zmian, ukierunkowanych na lepszą ochronę praw wierzycieli, zgodnie z rekomendacjami zawartymi w *Pakiecie wierzycielskim*.

Zakończenie i wnioski

Trudności, jakie napotykają przedsiębiorstwa w Polsce w odzyskiwaniu swoich należności od kontrahentów, przekładają się na wiele negatywnych następstw dla ich funkcjonowania, co w skrajnym przypadku może prowadzić do ich upadłości. Zatory płatnicze prowadzą do wzrostu kosztów transakcyjnych, co z kolei skutkuje obniżeniem efektywności i konkurencyjności przedsiębiorstw oraz gospodarki. Negatywne następstwa nieterminowego spłacania długów dotyczą zatem nie tylko przedsiębiorstw, ale i całej gospodarki, chociażby poprzez wskazywany w tym rozdziale efekt domina, efekt zarażania. Negatywnie wpływa to na zatrudnienie i motywację do inwestowania. Jednak obok materialnych szkód, nie mniejsze, a być może większe znaczenie ma towarzysząca dysfunkcjom w ochronie praw wierzycieli erozja zaufania, co zarazem wiąże się ze zjawiskami anomii, czyli chaosem w systemie wartości. Erozja dotyczy zaufania do kontrahentów, państwa i prawa.

⁹⁹ Ustawa z dnia 7 kwietnia 2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności (Dz.U. 2017, poz. 933).

Skutki tego są niewymierne, ale działają jak podskórna siła niszcząca. Dlatego za pozytywny i wręcz niezbędny kierunek można uznać rządowy program pt. *Pakiet wierzycielski – usprawnienie dochodzenia wierzytelności* i związane z tym zmiany regulacji prawnych. Jednak nie wystarczy sama zmiana regulacji prawnych. Istotne są proefektywne działania przedsiębiorców i instytucji pożytku publicznego oraz ogólnie rzecz biorąc instytucji służących ochronie jakości prawa i demokracji. Takie współdziałanie może sprzyjać poprawie ochrony praw wierzycieli oraz przeciwdziałać erozji zaufania. Erozja taka bowiem wpływa na wzrost kosztów transakcyjnych i jest kosztowna społecznie. Jest to istotne tym bardziej, że Polska znajduje się w niechlubnej czołówce krajów o niskim zaufaniu społecznym. A o tym, co może znaczyć zaufanie niechaj zaświadczy cytat z książki Michała Rusinka, pt. *Nic zwyczajnego – o Wiśławie Szymborskiej*. Związany jest z literackimi spotkaniami noblistki na uniwersytetach włoskich – „Następnego dnia przed południem przychodzi organizatorka z honorarium dla WS w postaci czeku Bianco di Sicilia. Sugeruje, żeby WS zrealizowała go na Sycylii. Pytam, czy mogę to zrobić w jej imieniu, żeby oszczędzić jej wizyty w banku. Oczywiście. Idziemy więc. Nie mam żadnego dokumentu, w którym byłoby napisane, że jestem sekretarzem Wiśławy Szymborskiej. Nie mam też paszportu WS, bo nie chcę zawracać jej głowy przed wyjazdem. Nie szkodzi. Podchodzimy do okienka i organizatorka mówi: ‘Sono Siciliana. A to jest sekretarz osoby, na którą wystawiony jest czek. Proszę mu wypłacić pieniądze’. Pieniądze zostają mi wypłacone. Nie muszę nawet pokazywać dowodu osobistego. Coś tylko podpisuję. Fraza ‘sono Siciliana’ jest jak słowo honoru, czyli coś ważniejszego niż wszystkie zaświadczenia, dokumenty i pieczętki. Słowo honoru Sycyliji”¹⁰⁰.

Cytat ten obrazuje potencjał zaufania, który w sytuacji jego erozji jest trwoniony, co obok negatywnych następstw społecznych, przekłada się na wymierne straty materialne. Poprawa w sferze ochrony praw wierzycieli to czynnik mogący umacniać zaufanie wzajemne kontrahentów oraz zaufanie do instytucji prawa i państwa. Wskazuje to zarazem na rosnące znaczenie jakości regulacji prawnych dotyczących wierzytelności i znaczenie skuteczności ich egzekwowania.

¹⁰⁰ M. Rusinek, *Nic zwyczajnego – o Wiśławie Szymborskiej*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2016, s. 258–259.

Rozdział 2. Ochrona praw wierzycieli w przypadku niewypłacalności

Wstęp

W rozdziale podsumowano prace badawcze, prowadzone podczas realizacji grantu nr DEC-2013/09/B/HS4/03605 kierowanego przez prof. E. Mączyńską, pt. *Ocena poziomu rzeczywistej ochrony prawa wierzyciel w Polsce w latach 2004–2012 – koszty transakcyjne dochodzenia praw z umów*. Podstawowym zadaniem prawa upadłościowego jest zabezpieczenie praw wierzycieli w przypadku, gdy przedsiębiorca stał się niewypłacalny¹⁰¹. Ocena, na ile prawo upadłościowe

* Dr hab. Sylwia Morawska, prof. SGH, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, Katedra Prawa Administracyjnego i Finansowego Przedsiębiorstw.

** Dr Piotr Staszekiewicz, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, Instytut Finansów Korporacji i Inwestycji.

*** Dr Przemysław Banasik, Politechnika Gdańska, Wydział Zarządzania i Ekonomii, Katedra Przedsiębiorczości i Prawa Gospodarczego.

¹⁰¹ Niewypłacalność – zgodnie z potocznym rozumieniem niewypłacalność oznacza niezdolność do dotrzymania swoich zobowiązań finansowych, wypłacenia komuś pieniędzy. Por. *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 1996. Niewypłacalność to także pojęcie ustawowe. W polskim systemie prawnym brakuje jednolitej definicji niewypłacalności. Zgodnie z prawem upadłościowym niewypłacalność stanowi podstawę do ogłoszenia upadłości dłużnika, zaś zgodnie z prawem restrukturyzacyjnym do otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego. Niewypłacalność jest punktem wyjścia do oceny stanu, jakim jest „zagrożenie niewypłacalnością” w rozumieniu przepisów prawa restrukturyzacyjnego. Stan niewypłacalności dłużnika jest w pewnym znaczeniu stopniowalny, z uwagi na regulację art. 12 prawa upadłościowego. Dla uproszczenia można posługiwać się pojęciem „niewypłacalności” lub „pełnej niewypłacalności” i na podstawie art. 12 – pojęciem „niewypłacalności w mniejszym rozmiarze”. Por. R. Adamus, *Komentarz do art. 10 i 11*, w: *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, red. A. Witosz, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2007. Ustawa wprowadza dwie podstawy niewypłacalności. Obie podstawy niewypłacalności są względem siebie niezależne. W praktyce oznacza to, że upadłość dłużnika może być ogłoszona, gdy ziści się którakolwiek z podstaw niewypłacalności wskazanych w art. 11 Prawa upadłościowe. W konkretnym przypadku

gwarantuje ich ochronę, stała się celem prac badawczych. Badania nad niewypłacalnością, czy szerzej bankrutem mają relatywnie długą tradycję w Polsce. Jedną z pierwszych pozycji monograficznych przedstawiła Hadasik¹⁰². Autorka badała różnice w kondycji finansowej podmiotów zarówno zagrożonych, jak i niezagrażonych upadłością. Korol i Prusak rozważali możliwość zastosowania sztucznej inteligencji do podziału podmiotów na te zagrożone upadłością i te o dobrej kondycji finansowej¹⁰³. Hołda przedstawił związek między zasadą kontynuowania działalności przez przedsiębiorstwo, a metodami predykcji bankrutwa¹⁰⁴. Korol wskazał na wieloaspektowość istniejących modeli predykcji¹⁰⁵. Pociecha z zespołem zwrócili uwagę na koniunkturę i bankrutwo¹⁰⁶, zaś Antonowicz przedstawił regionalną intensywność upadłości¹⁰⁷. Od roku 2002 do 2016 roku w bazie BazEkon pod słowem kluczowym „bankrutwo” zostały zaewidencjonowane 194 artykuły.

faktycznym mogą ziszczyć się łącznie obie podstawy niewypłacalności albo tylko jedna z nich. Pierwszą, a zarazem powszechną podstawą niewypłacalności jest niewykonywanie przez dłużnika jego wymagalnych zobowiązań (utrata płynności). Dotyczy to zarówno zobowiązań prywatnoprawnych, jak i publicznoprawnych. Obecne brzmienie art. 11 ust. 1 ogranicza stan niewykonywania zobowiązań tylko do zobowiązań pieniężnych, to jest takich, w których przedmiotem świadczenia jest pieniądz. Domniemywa się, że dłużnik utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych, jeżeli opóźnienie w wykonaniu zobowiązań pieniężnych przekracza trzy miesiące. Wymagalność zobowiązania oznacza stan, w którym wierzyciel ma prawną możliwość żądania zaspokojenia przysługującej mu wierzytelności. Drugą podstawę niewypłacalności (tzw. nadmierne zadłużenie) reguluje art. 11 ust. 2. Ta podstawa niewypłacalności dotyczy jednak węższego grona dłużników, którym przysługuje zdolność upadłościowa. Dotyczy ona: 1) osoby prawnej, 2) jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną.

Dłużnik będący osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, jest niewypłacalny także wtedy, gdy jego zobowiązania pieniężne przekraczają wartość jego majątku, a stan ten utrzymuje się przez okres przekraczający dwadzieścia cztery miesiące. Przesłankę niewypłacalności w postaci nadmiernego zadłużenia określa się niekiedy jako tzw. „upadłość bilansową”. Co do zasady upadłość bilansowa ma miejsce wówczas, gdy w bilansie dłużnika, w pozycji „kapitał własny” wykazana jest wartość ujemna. Por. R. Adamus, *ibidem*.

¹⁰² D. Hadasik, *Upadłość przedsiębiorstw w Polsce i metody jej prognozowania*, „Zeszyty Naukowe. Seria 2, Prace Habilitacyjne. Akademia Ekonomiczna w Poznaniu” 1998, nr 153.

¹⁰³ T. Korol, B. Prusak, *Upadłość przedsiębiorstw a wykorzystanie sztucznej inteligencji*, CeDeWu, Warszawa 2005.

¹⁰⁴ A. Hołda, *Zasada kontynuacji działalności i prognozowanie upadłości w polskich realiach gospodarczych*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie. Seria Specjalna, Monografie” 2006, nr 174.

¹⁰⁵ T. Korol, *Systemy ostrzegania przedsiębiorstw przed ryzykiem upadłości*, I, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.

¹⁰⁶ J. Pociecha, B. Pawełek, M. Baryła, S. Augustyn, *Statystyczne metody prognozowania bankrutwa w zmieniającej się koniunkturze gospodarczej*, red. J. Pociecha, Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2014.

¹⁰⁷ P. Antonowicz, *Bankrutwa i upadłości przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2015.

O ile w pierwszej dekadzie XXI wieku przeważały prace polskojęzyczne, o tyle w drugiej dekadzie autorzy posługiwali się coraz częściej językiem angielskim.

Rysunek 2.1. Częstotliwość występowania poszczególnych słów w artykułach naukowych dotyczących „bankructwa” w publikacjach o dostępie otwartym w roku 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie statystyki częstościowej wyrazów w publikacjach naukowych.

W dyskusji o bankructwie można wydzielić kilka relatywnie autonomicznych wątków.

Po pierwsze, uwaga badaczy skierowana jest na prognozowanie upadłości lub bankructwa. Przy czym są to badania prowadzone nad zdolnością predykcji poszczególnych mierników, jak na przykład badania Górskiego i innych¹⁰⁸ w istocie nawiązują do prac zespołów Dimitras, Bellovary i Mensha¹⁰⁹. Po drugie,

¹⁰⁸ A. Górski, A. Parkitna, S. Trzeciak, *Selekcja wskaźników informatywnych w funkcjach dyskryminacyjnych*, „Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia” 2016, nr 1(79), s. 889–900.

¹⁰⁹ A.I. Dimitras, S.H. Zanakis, C. Zopounidis, *A survey of business failures with an emphasis on prediction methods and industrial applications*, „European Journal of Operational Research” 1996, no. 90(3), s. 487–513; J.L. Bellovary, D.E. Giacomino, M.D. Akers, *A Review of Bankruptcy Prediction Studies: 1930-Present A Review of Bankruptcy Prediction Studies: 1930 to Present*, „Journal of Financial Education” 2007, no. 33(Winter), s. 1–42; Y.M. Mensah, *An Examination of*

zastanawiano się nad możliwością i skutkami upadłości kraju. W tym obszarze należy wskazać na prace Kasperowicz-Stępień¹¹⁰ i Pikulevy¹¹¹. Po trzecie, badacze analizowali różne rynki np. przedsiębiorstw transportowych – Jasiński¹¹² i Masny-Dawidowicz¹¹³; firm rodzinnych – Rolbiecki¹¹⁴; gier wideo – Sobociński i in.¹¹⁵ Po czwarte, stosowali analizę efektywności systemu prawa np. Sánchez-Soriano i in.¹¹⁶ Po piąte, stosując różne metody badawcze np.: i) studium przypadku – Lewandowski i Jakubczyk¹¹⁷, Boratyńska¹¹⁸, ii) statystykę opisową – Bauer¹¹⁹, iii) badania ankietowe – Błach i in.¹²⁰ czy też badanie pełne – Staszkiwicz¹²¹, badacze próbowali rozpoznać istotę bankructwa.

Powyższy przegląd badań nad bankructwem wskazuje na deficyt prac badawczych w zakresie skuteczności procedur sądowych stosowanych wobec przedsiębiorców niewypłacalnych, tak pod kątem ich szybkiej eliminacji z obrotu gospodarczego w przypadku braku szans na zawarcie układu z wierzycielami, jak i zapewnienia trwałości funkcjonowania poprzez zawarcie układu z wierzycie-

the Stationarity of Multivariate Bankruptcy Prediction Models: A Methodological Study, „Journal of Accounting Research” 1984, no. 22(1), s. 380.

¹¹⁰ A. Kasperowicz-Stępień, *Problem bankructwa państwa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2013, nr 919, s. 65–77.

¹¹¹ I. Pikuleva, *Sovereign bankruptcy*, „O Bezpieczeństwie i Obronności” 2016, nr 1, s. 125–135.

¹¹² T. Jasiński, *Modelowanie ryzyka kredytowego w małych i średnich firmach rodzinnych przy wykorzystaniu sztucznych sieci neuronowych*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2014, nr 15(7 cz. 2), s. 335–342.

¹¹³ M. Masny-Dawidowicz, *Specyficzne problemy kierowania firmą rodzinną*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2013, nr 14(6 t. 2), s. 109–117.

¹¹⁴ R. Rolbiecki, *Porażki w biznesie w sektorze TSL w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Ekonomika Transportu i Logistyka” 2013, nr 47, s. 47–58.

¹¹⁵ M. Sobociński, M. Chład, K. Lewandowska, *Aktualne problemy i wyzwania w branży gier wideo*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 254, s. 190–199.

¹¹⁶ J. Sánchez-Soriano, N. Llorca, A. Encarnación, *An Approach from Bankruptcy Rules Applied to the Apportionment Problem in Proportional Electoral Systems*, „Operations Research and Decisions” 2016, no. 26(2), s. 127–145.

¹¹⁷ J. Lewandowska, B. Jakubczyk, *Altman's Model as an Instrument for the Evaluation of the Financial Situation of the Alma Market S.A.*, „Finanse i Prawo Finansowe” 2015, nr 2(1), s. 21–34.

¹¹⁸ K. Boratyńska, *Corporate Bankruptcy and Survival on the Market: Lessons from Evolutionary Economics*, „Oeconomia Copernicana” 2016, no. 7(1), s. 107–129.

¹¹⁹ K. Bauer, *Impact of Owner-Occupied Property Valuation by Historical Cost on Fixed Assets Value at Bankruptcy Risk*, „Management and Business Administration, Central Europe” 2015, no. 23(2), s. 3–23.

¹²⁰ J. Błach, M. Gorczy, M. Wieczorek-Kosmala, K. Znaniecka, *Bankruptcy Risk Perception in Silesian Companies in the Aftermath of the Global Financial Crisis: Survey Evidence*, „Studia Ekonomiczne, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach” 2013, nr 127, s. 65–81.

¹²¹ P. Staszkiwicz, *Mechanizm wczesnego ostrzegania firm inwestycyjnych*, red. O. Martyniuk, M. Jerzemowska, „Zarządzanie i Finanse” 2013, nr 2(2), s. 365–376.

lami. Badania w ramach grantu prowadzono w celu wypełnienia luki badawczej w powyższym zakresie.

2.1. Podstawy empiryczne i metodyka badań

Badanie skuteczności prawa upadłościowego przeprowadzono na próbie 784 akt postępowań upadłościowych toczących się w latach 2004–2012 w polskich sądach. Badaniem objęto zarówno postępowania, w których sąd upadłościowy oddalił wniosek o ogłoszenie upadłości (474), jak i te, w których ogłosił upadłość (310). W celu ustalenia miarodajnych w skali kraju wyników badań, do analizy wybrano akta postępowań upadłościowych w sądach mających swoją siedzibę w północnej, środkowej i południowej Polsce. Badania przeprowadzono: dla okręgu warszawskiego – w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych, dla okręgu gdańskiego – Sądzie Rejonowym Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy oraz dla okręgu wrocławskiego – Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych¹²². Badanie zostało przeprowadzone według następującego scenariusza:

1. Czas trwania postępowania upadłościowego w przedmiocie ogłoszenia upadłości.
2. Czas trwania właściwego postępowania upadłościowego (od ogłoszenia upadłości do wydania postanowienia o ukończeniu lub umorzeniu postępowania).
3. Aktywność uczestników postępowania przejawiającą się w postaci danych o powołaniu rady wierzycieli, liczby złożonych zażaleń, liczby wniesionych sprzeciwów do ustalonych list wierzycieli, liczby wniosków o odwołanie syndyka, liczby skarg na czynności komornika, w ramach właściwego postępowania upadłościowego.
4. Relacja wierzycieli o charakterze publicznoprawnym w stosunku do wierzycieli o charakterze prywatnoprawnym, spośród wierzycieli ujętych na liście wierzycieli.
5. Relacja wierzycieli zabezpieczonych w stosunku do wszystkich wierzycieli ujętych na liście wierzycieli.

¹²² Obecnie VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Restrukturyzacyjnych.

6. Stopień zaspokojenia wierzytelności przysługujących do upadłego w toku postępowania upadłościowego, ujętych w planie i poza planem podziału.
7. Relacja kosztów postępowania, rozumianych jako koszty likwidacji masy i koszty jej funkcjonowania, w stosunku do masy upadłościowej rozumianej jako suma funduszy masy i sum pozyskanych ze składników obciążonych rzeczowo.
8. Relacja wynagrodzenia syndyka w stosunku do kosztów postępowania, o których mowa w art. 230 p.u.n.¹²³

Ponadto badaniami objęto dane statystyczne dotyczące: wpływu wniosków o upadłość z ostatnich 8 lat, relacji spraw skutecznie wszczętych do umorzonych, relacji postępowań likwidacyjnych do postępowań zakończonych układem i do postępowań naprawczych.

Badania przeprowadzono w celu ustalenia:

- 1) na ile egzekucja zbiorowa (upadłość) jest wykorzystywana przez wierzycieli do odzyskiwania wierzytelności,
- 2) jakie egzekucja zbiorowa ma wady i jakie zalety,
- 3) jaka jest skuteczność egzekucji zbiorowej i w jaki sposób można tę skuteczność poprawić,
- 4) jaka jest skuteczność postępowań upadłościowych dla wierzycieli.

Badanie zostało przeprowadzone w okresie, gdy obowiązywała ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze. Ustawa ta wprowadziła do porządku prawnego model instytucji upadłości, minimalnie ingerujący w mechanizmy rynkowe. Zgodnie z zadeklarowanym w prawie upadłościowym w Polsce celem instytucji upadłości było:

- 1) zaspokojenie wierzycieli niewypłacalnego dłużnika (funkcja windykacyjna),
- 2) niedopuszczenie do dalszych niewypłacalności, które są następstwem niepłacenia zobowiązań przez niewypłacalnego dłużnika (funkcja profilaktyczna),
- 3) kształcenie wśród przedsiębiorców określonych wzorów zachowań, które można określić jako postawę rzetelnego przedsiębiorcy (funkcja wychowawcza),
- 4) w ograniczonym stopniu – funkcja oddłużeniowa.

¹²³ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. 2003, nr 60, poz. 535), dalej p.u.n.

2.2. Wyniki badań

2.2.1. Czas trwania postępowania upadłościowego

Postępowanie upadłościowe składa się z dwóch etapów. Pierwszy etap tzw. postępowanie w przedmiocie ogłoszenia upadłości kończy się albo wydaniem postanowienia o ogłoszeniu upadłości, albo postanowieniem oddalającym wniosek o ogłoszenie upadłości. Sprawy o ogłoszenie upadłości rozpoznaje sąd upadłościowy w składzie trzech sędziów zawodowych. Sądem upadłościowym jest sąd rejonowy – sąd gospodarczy. Sąd oddala wniosek o ogłoszenie upadłości, jeżeli majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania. Sąd może oddalić wniosek o ogłoszenie upadłości:

- jeżeli opóźnienie w wykonaniu zobowiązań nie przekracza trzech miesięcy, a suma niewykonanych zobowiązań nie przekracza 10% wartości bilansowej przedsiębiorstwa dłużnika,
- w razie stwierdzenia, że majątek dłużnika jest obciążony hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską w takim stopniu, że pozostały jego majątek nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania.

Zgodnie z prawem upadłościowym i naprawczym, postanowienie w sprawie ogłoszenia upadłości sąd wydaje w terminie dwóch miesięcy od dnia złożenia wniosku. Dwumiesięczny termin na wydanie postanowienia w przedmiocie ogłoszenia upadłości ma charakter instrukcyjny. Zasada szybkości postępowania odnosi się nie tylko do postępowania w pierwszej instancji, ale także do postępowania odwoławczego, stąd podczas nowelizacji prawa upadłościowego i naprawczego dodano unormowanie, zgodnie z którym sąd drugiej instancji rozpoznaje w terminie miesiąca od dnia przedstawienia mu akt sprawy. Także ten termin ma instrukcyjny charakter.

Drugi etap to właściwe postępowanie upadłościowe. Może ono przybrać formę postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu lub obejmującego likwidację majątku upadłego. Wybór postępowania, zgodnie z zasadą optymalizacji, uzależniony jest od możliwości zaspokojenia wierzycieli. Wierzyciele powinni być zaspokojeni w jak najwyższym stopniu. Ustawodawca nie określił terminu instrukcyjnego do zakończenia właściwego postępowania upadłościowego. Brak jest w tym względzie standardów czasowych, np. uzależnionych wielkością masy upadłościowej, czy też rodzajem składników masy upadłościowej. Analizując to zagadnienie trudno jest w jednoznaczny sposób określić minimalny czas, jaki

powinien się wiązać z przeprowadzeniem procesu upadłościowego. Sprawa ta jest uzależniona od wielu czynników, zwłaszcza od rozmiaru i rodzaju majątku masy upadłościowej podlegającemu likwidacji, możliwości zbycia przedsiębiorstwa w całości, przygotowania syndyka i zaangażowania sędziego-komisarza w bezpośrednie kierownictwo nad tokiem postępowania. Szczególnie ten ostatni aspekt ma duże znaczenie przy poprawie sprawności przebiegu postępowań upadłościowych.

Czas właściwego postępowania upadłościowego liczony jest od momentu ogłoszenia upadłości do chwili wydania postanowienia o stwierdzeniu ukończenia postępowania upadłościowego lub umorzenia procesu.

W tabeli 2.1 przedstawiono wyniki badań dotyczących czasu postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości i właściwego postępowania upadłościowego.

Tabela 2.1. Czas trwania postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości i właściwego postępowania upadłościowego – wyniki badań (lata 2004–2012) (w dniach)

Lp.	Sąd	Czas trwania postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości	Czas trwania postępowania upadłościowego od ogłoszenia upadłości do wydania postanowienia o ukończeniu lub umorzeniu postępowania
1.	Sąd Rejonowy Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy	75	1072
2.	Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych	50	826
3.	Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych	53	646

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badań wykazują, że średni czas postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości kształtuje się różnie w każdym z badanych sądów. W praktyce czas jaki upływa pomiędzy zgłoszeniem wniosku a rozstrzygnięciem sądu ma kardynalne znaczenie, zwłaszcza gdy chodzi o upadłość z możliwością zawarcia układu. Bywa, że zwłoka w rozpoznaniu sprawy powoduje, iż – wskutek zmiany sytuacji finansowej dłużnika – sensowne propozycje układowe dezaktualizują się, co z kolei sprawia, że postępowanie może toczyć się wyłącznie w formule likwidacyjnej.

Na skuteczność postępowań upadłościowych wywiera wpływ czynnik czasu postępowań, zarówno w przedmiocie ogłoszenia upadłości, jak i właściwych

postępowań upadłościowych. Długotrwałe postępowania spowalniają powrót środków produkcji na rynek, a także powodują stopniowe konsumowanie masy upadłościowej poprzez zwiększone koszty postępowania.

2.2.2. Stopień zaspokojenia wierzytelności

Na upadłość trzeba patrzeć przede wszystkim przez pryzmat ochrony słusznym interesów wierzycieli upadłego, gdyż okoliczność, czy, kiedy i w jakiej wysokości otrzymają oni swoją dywidendę upadłościową, rzutuje często na ich własną płynność finansową i może być niekiedy przyczynkiem całego łańcucha niewypłacalności kolejnych przedsiębiorców. Pod pojęciem „wierzycieli” należy rozumieć, zgodnie z prawem upadłościowym i naprawczym, wierzycieli niewypłacalnego dłużnika, czyli takich, których należności (roszczenia) powstały do dnia ogłoszenia upadłości. Data ogłoszenia upadłości jest zatem cezurą oddzielającą wierzytelności w stosunku do upadłego od wierzytelności (zobowiązań) masy upadłościowej (syndyka, zarządcy). Ogłoszenie upadłości ma zatem sens jedynie wówczas, gdy możliwe jest jakiegokolwiek zaspokojenie wierzycieli. W przypadku pewności, że majątek upadłego nie wystarcza na zaspokojenie przewidywanych kosztów przyszłego postępowania, w ogóle nie należy ogłaszać upadłości. W przeciwnym bowiem przypadku powstać mogą niezaspokojone zobowiązania masy upadłościowej, co podważa zaufanie uczestników obrotu gospodarczego i prawnego do organów upadłościowych oraz prawa w ogóle.

Przy ustalaniu skuteczności procedur upadłościowych w zakresie zaspokojenia wierzycieli należy odnosić się wyłącznie do zaspokojenia należności z listy wierzytelności, co od samych wierzycieli upadłego wymaga – co do zasady – pewnej aktywności, przejawiającej się w dokonaniu skutecznego zgłoszenia swojej należności. W praktyce oznacza to, że nawet 100% zaspokojenia należności z listy wierzytelności nie spowoduje realizacji wszystkich zobowiązań upadłego, jeśli którykolwiek z jego wierzycieli, niepodlegających uznaniu z urzędu, nie zgłosi skutecznie swojej należności do masy upadłościowej w stosownym terminie (por. art. 252 p.u.n.). Do rzadkości należą postępowania, w których zgłaszają się wszyscy wierzyciele upadłego ujęci w ramach sprawozdania finansowego sporządzonego na dzień poprzedzający datę ogłoszenia upadłości.

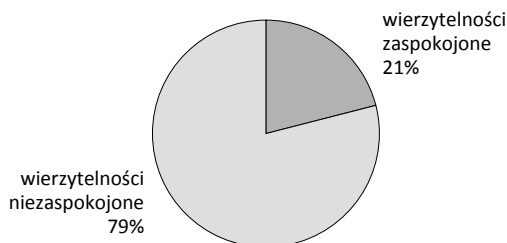
Zaspokojenie wierzytelności podlegających zgłoszeniu do masy upadłościowej i ujętych na liście wierzytelności odbywa się w ramach planu podziału. Może to być plan podziału sum uzyskanych ze sprzedaży składników obciążonych rzeczowo, czyli tzw. odrębny plan podziału (art. 336 p.u.n.), lub plan podziału

funduszy masy upadłościowej – częściowy lub ostateczny (art. 337 p.u.n.). Stopień zaspokojenia wierzycieli odpowiada ilorazowi sumy kwot przekazanych na zaspokojenie wierzycieli upadłego (czyli z listy wierzytelności lub ze wszystkich list wierzytelności – podstawowej i uzupełniających na skutek zgłoszeń po terminie) oraz ogólnej sumy wierzytelności uznanych na liście (wszystkich listach) wierzytelności.

Sumę należności uznanych na liście wierzytelności najłatwiej i najszybciej można ustalić na podstawie zbiorczego zestawienia należności zgłoszonych i uznanych w ramach listy wierzytelności, które syndycy najczęściej dołączają do listy (list) wierzytelności, co stanowi dobrą praktykę i powinno być egzekwowane przez sędziów-komisarzy, zwłaszcza w sprawach, w których na liście rozpoznanych jest ponad sto lub nawet kilkaset pozycji. Gdy lista jest zatwierdzona bez zmian, to wówczas suma uznań dokonanych przez syndyka w ramach zestawienia zbiorczego jest sumą należności uznanych na liście.

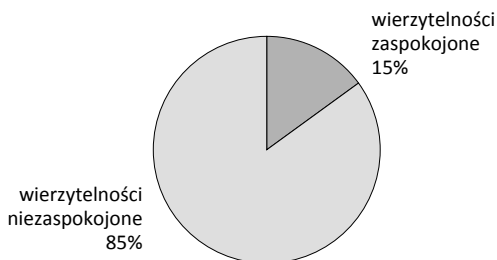
Na wykresach 2.1–2.3 przedstawiono wyniki badań w zakresie relacji wierzytelności odzyskanych w stosunku do ujętych w planie i poza planem podziału wierzytelności.

Z danych tych wynika, że najwyższy stopień zaspokojenia wierzytelności miał miejsce w Sądzie Rejonowym Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy (25%) oraz Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych (21%). Najniższy zaś w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych (15%).

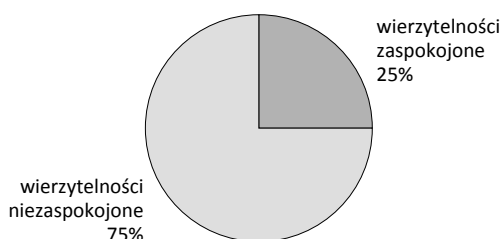
Wykres 2.1. Stopień zaspokojenia przysługujących do upadłego w toku postępowania upadłościowego w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Wykres 2.2. Stopień zaspokojenia wierzytelności przysługujących do upadłego w toku postępowania upadłościowego w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Wykres 2.3. Stopień zaspokojenia wierzytelności przysługujących do upadłego w toku postępowania upadłościowego w Sądzie Rejonowym Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

2.2.3. Koszty postępowania a masa upadłościowa

Koszty postępowania upadłościowego składają się z dwóch elementów: opłat sądowych i wydatków. W skład kosztów postępowania upadłościowego nie wchodzi natomiast koszty własne upadłego, koszty własne wierzycieli ani też koszty ich pełnomocników.

Prawo upadłościowe i naprawcze nie zawiera zamkniętego katalogu wydatków, które wchodzi w skład kosztów postępowania upadłościowego. Do wydatków więc należy zaliczyć wszelkie wydatki, które są niezbędne i celowe do przeprowadzenia postępowania upadłościowego. Do wydatków należą m.in.: wynagrodzenie i wydatki syndyka, nadzorca sądowego i zarządcy oraz ich zastępców, wynagrodzenie i wydatki członków rady wierzycieli, wydatki związane ze zgromadzeniem

wierzycieli, koszty doręczeń, obwieszczeń i ogłoszeń, przypadające za czas po ogłoszeniu upadłości podatki i inne daniny publiczne, wydatki związane z zarządem masy upadłościowej, w tym przypadające za czas po ogłoszeniu upadłości należności ze stosunku pracy oraz należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne, wydatki związane z likwidacją masy upadłościowej, chociażby do likwidacji doszło na podstawie układu.

W skład wydatków związanych ze zwołaniem wierzycieli wchodzi przede wszystkim koszty wynajmu sali na zwołanie, jeżeli jest większa liczba wierzycieli i brak odpowiedniego pomieszczenia w sądzie, a także koszt obwieszczeń oraz koszty dojazdu sędziego-komisarza i protokolanta do miejsca odbywania się zwołania wierzycieli, gdyby zwołanie to odbywało się poza miejscowością, gdzie znajduje się sąd. Wydatki związane z likwidacją masy upadłościowej obejmują wszelkie wydatki związane ze zbyciem majątku upadłego. Będą to wszelkie koszty związane z wyceną majątku, w razie wydzielenia części nieruchomości koszty usług geodezyjnych i opłaty z tym związane, koszty ogłoszeń, a także wydatki związane z negocjacjami i opłaty związane ze sprzedażą.

Koszty sądowe z jakimi wierzyciele muszą się liczyć w związku z prowadzonymi postępowaniami upadłościowymi można podzielić na dwa etapy: koszty postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości i koszty związane z czynnościami podejmowanymi w trakcie przebiegu samego postępowania upadłościowego.

Wierzyciele, zgodnie z art. 232 prawa upadłościowego i naprawczego, mogą zostać w trakcie postępowania upadłościowego wezwani przez sędziego-komisarza do uiszczenia zaliczek na koszty postępowania: zazwyczaj od kilku tysięcy do kilkudziesięciu tysięcy złotych. Od dnia obowiązywania ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (czyli od 2 marca 2006 r.) za przeprowadzenie postępowania upadłościowego likwidacyjnego lub układowego nie pobiera się opłaty sądowej.

Dalej omówiono wzajemne relacje pomiędzy funduszami masy upadłościowej a kosztami postępowania (wydatkami), jakie zostały poniesione przez syndyka w toku postępowania upadłościowego. Dane wynikają z analizy przygotowanego przez syndyka sprawozdania ostatecznego i okresowych sprawozdań rachunkowych, składanych w ciągu przebiegu całego postępowania upadłościowego. Niektóre sprawozdania ostateczne nie zawierały szczegółowych danych. W takich wypadkach można się było oprzeć jedynie na danych wynikających ze sprawozdań rachunkowych.

Tabela 2.2. Relacja kosztów postępowania w stosunku do masy upadłościowej, rozumianej jako suma funduszy masy i sum pozyskanych ze składników obciążonych rzeczowo, w latach 2004–2012 – wyniki badań (w %)

Lp.	Sąd	Relacja kosztów postępowania w stosunku do masy upadłościowej
1.	Sąd Rejonowy Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy	75
2.	Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych	63
3.	Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych	65

Źródło: opracowanie własne.

2.2.4. Wynagrodzenie syndyka a koszty postępowania

Syndyk ma prawo do wynagrodzenia za swoje czynności, odpowiadającego wykonanej pracy. Syndykowi, nadzorcy sądowemu i zarządcy przysługuje prawo do zwrotu wydatków koniecznych, poniesionych w związku z wykonywaniem czynności, jeżeli wydatki te zostały uznane przez sędziego-komisarza. Ustawa nie precyzuje, co wchodzi w skład wydatków koniecznych, które podlegają zwrotowi. Biorąc pod uwagę cel postępowania upadłościowego, winny to być wydatki ściśle związane z prowadzonym postępowaniem. Można do nich zaliczyć wydatki poniesione na:

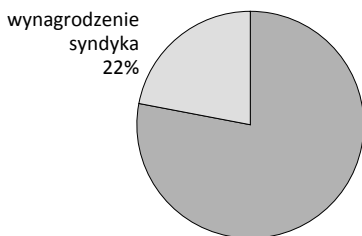
- niezbędne podróże wraz z dietami i kosztami noclegów, jeżeli czynności miałyby być dokonywane poza siedzibą przedsiębiorstwa upadłego;
- korespondencję i połączenia telefoniczne, jeżeli w konkretnej sprawie działania nie mogą być prowadzone w przedsiębiorstwie upadłego;
- w rozsądnych granicach, wydatki związane z funduszem reprezentacyjnym.

Wynagrodzenie syndyka ulega podwyższeniu do 10% w przypadku wykonania ostatecznego planu podziału w ciągu roku od upływu terminu do zgłaszania wierzytelności lub zaspokojenia w całości wierzytelności i należności kategorii drugiej, trzeciej i co najmniej w połowie kategorii czwartej, z wyłączeniem okresu prowadzenia postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu.

W sytuacji gdy syndyk prowadzi przedsiębiorstwo upadłego, w przypadkach uzasadnionych szczególnym nakładem pracy, może otrzymać z tego tytułu dodatkowe wynagrodzenie nieprzekraczające 10% osiągniętego rocznego zysku. O wynagrodzeniu i zwrocie wydatków syndyka, nadzorcy sądowego i zarządcy

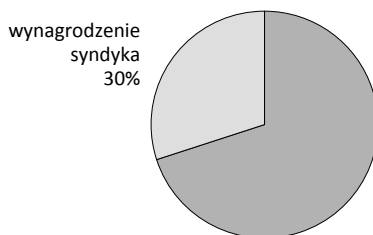
orzeka sąd na ich wniosek. Syndyk traci prawo do wynagrodzenia i do zwrotu wydatków, jeżeli nie zażąda ich przed upływem terminu do wniesienia zarzutów przeciwko planowi ostatecznego podziału, a gdy odwołanie syndyka nastąpiło wcześniej – jeżeli nie zażądał ich w terminie tygodnia od dnia doręczenia mu postanowienia o jego odwołaniu.

Wstępną wysokość wynagrodzenia syndyka określa sąd na wniosek syndyka, złożony w terminie dwóch miesięcy od jego powołania i po zaopiniowaniu wniosku przez sędziego-komisarza. Ostateczną wysokość wynagrodzenia ustala sąd po zatwierdzeniu przez sędziego-komisarza ostatecznego sprawozdania syndyka z działalności, biorąc pod uwagę zwłaszcza stopień zaspokojenia wierzycieli, nakład pracy, koszty zatrudnienia innych osób w związku z czynnościami syndyka oraz czas trwania postępowania. Ostateczną wysokość wynagrodzenia sąd może ustalić jeszcze przed zatwierdzeniem ostatecznego sprawozdania syndyka, nadzorcy sądowego albo zarządcy, jeżeli tę wysokość wynagrodzenia można ustalić na podstawie zatwierdzonych sprawozdań, a ze stanu sprawy wynika, że zakres czynności, których syndyk, nadzorca sądowy albo zarządca winni dokonać jest tego rodzaju, że nie wpłynie na wysokość wynagrodzenia. Na postanowienie sądu w przedmiocie wynagrodzenia syndyka oraz zwrotu do masy upadłościowej wydatków i pobranych zaliczek przysługuje zażalenie. Wypłata prawomocnie ustalonego wynagrodzenia następuje po zatwierdzeniu ostatecznego sprawozdania.

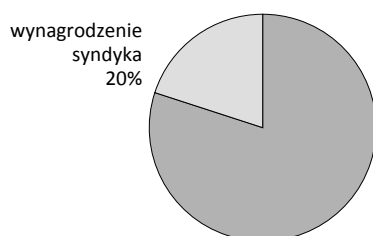
Wykres 2.4. Relacja wynagrodzenia syndyka w stosunku do kosztów postępowania, o których mowa w art. 230 p.u.n. w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Wykres 2.5. Relacja wynagrodzenia syndyka w stosunku do kosztów postępowania, o których mowa w art. 230 p.u.n. w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

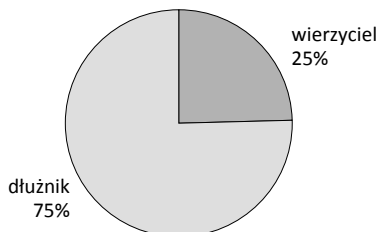
Wykres 2.6. Relacja wynagrodzenia syndyka w stosunku do kosztów postępowania w Sądzie Rejonowym Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

2.2.5. Aktywność uczestników postępowań upadłościowych a skuteczność tych postępowań

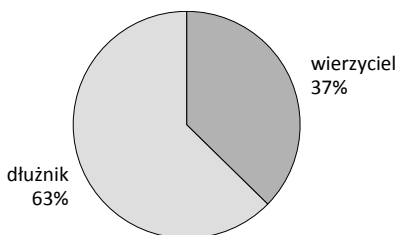
Kluczowym czynnikiem z punktu widzenia skuteczności postępowań upadłościowych jest złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w odpowiednim terminie. Wypełnienie powyższego obowiązku w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością zwalnia dodatkowo członków zarządu z odpowiedzialności za zobowiązania prywatnoprawne i publicznoprawne, a w spółkach akcyjnych ze zobowiązań publicznoprawnych. Wniosek w świetle obowiązującego prawa może złożyć zarówno dłużnik, jak i wierzyciele. Badania wykazują, że inicjatorami postępowań o ogłoszenie upadłości są głównie dłużnicy. Analizę przeprowadzono w Sądzie Rejonowym Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy, w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy

ds. Upadłościowych i Naprawczych w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych na przykładzie spółek kapitałowych, wobec których złożono wnioski o ogłoszenie upadłości w latach 2004–2012.

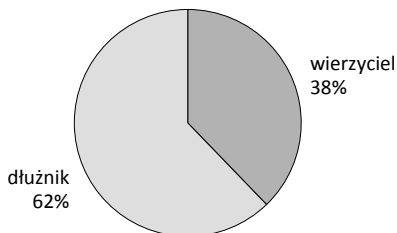
Wykres 2.7. Inicjatorzy postępowań o ogłoszenie upadłości spółek kapitałowych w Sądzie Rejonowym Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Wykres 2.8. Inicjatorzy postępowań o ogłoszenie upadłości spółek kapitałowych w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012

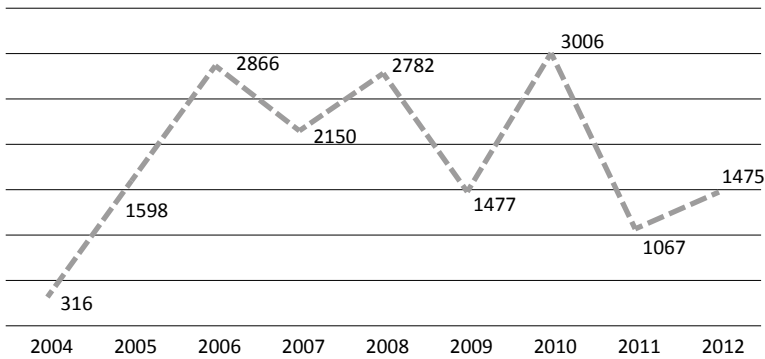
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Wykres 2.9. Inicjatorzy postępowań o ogłoszenie upadłości spółek kapitałowych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012

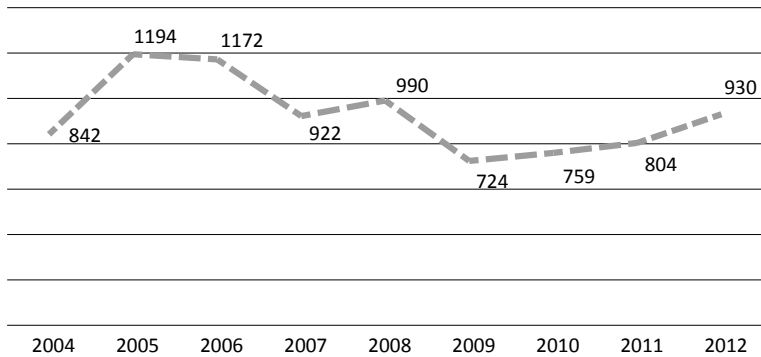
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Uczestnikom postępowania o ogłoszenie upadłości, później zaś właściwego postępowania upadłościowego służą środki odwoławcze mające na celu ochronę ich praw. Zgodnie z przyjętą w prawie upadłościowym aksjologią daje się zauważyć prymat ochrony wierzycieli nad interesem dłużnika, także w zakresie środków odwoławczych.

Wykres 2.10. Środki odwoławcze rozpoznane przez sędziów-komisarzy w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Wykres 2.11. Zażalenia rozpoznawane przez sąd upadłościowy w latach 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Tabela 2.3. Aktywność stron w postępowaniach upadłościowych w wybranych sądach rejonowych w latach 2004–2012

Lp.	Sąd	Rada wierzycieli	Zażalenia	Sprzeciw, zarzuty	Wnioski o odwołanie syndyka	Skargi na czynności komornika w ramach właściwego postępowania upadłościowego skargi na syndyka
1.	Sąd Rejonowy Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych	–	86	45	6	12
2.	Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych	5	130	91	1	–
3.	Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych	2	35	54	3	1

Źródło: opracowanie własne.

Analiza wyników badań wskazuje, że w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych zarówno uczestnicy postępowań o ogłoszenie upadłości, jak i uczestnicy postępowań upadłościowych wykazali się największą aktywnością. Na 162 zbadane sprawy powołano 5 Rad Wierzycieli, wniesiono 130 zażalenia, 91 sprzeciwów i zarzutów oraz złożono jedną skargę na czynności syndyka.

W Sądzie Rejonowym Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowo-Naprawczych zastosowano następujące środki odwoławcze: uczestnicy wnieśli 86 zażaleń oraz 45 zarzutów i sprzeciwów. Rady Wierzycieli nie powołano. Zgłoszono natomiast 6 wniosków o odwołanie syndyka i wniesiono aż 12 (najwięcej z trzech badanych ośrodków) skarg na czynności komornika.

Zakończenie i wnioski

W wyniku realizowanego programu badawczego uzyskano szczegółowe dane o 310 zakończonych postępowaniach i 474 przypadkach oddalenia wniosku o ogłoszenie postępowania upadłościowego. Dane te rozszerzone o informacje

finansowe dostępne w bazach EMIS, Amadeusz i Orbis, uzyskując szeroki materiał porównawczy do badań szczegółowych. Z uwagi na zakres i rozległość badania, podzielono je na następujące obszary:

- A. Podstawowe badanie polegało na ocenie rzeczywistej ochrony wierzyciela poprzez ocenę efektywności postępowania upadłościowego w trzech aspektach:
 - a) efektywności mechanizmu zgłaszania jednostek nie płynnych do postępowania upadłościowego (efektywność *ex ante*),
 - b) efektywności postępowania pod warunkiem, że było wszczęte (efektywność pośrednia),
 - c) efektywności filtra pozwalającego na odrzucenie wniosku o ogłoszenie upadłości z tytułu braku wystarczających środków do zaspokojenia kosztów postępowania (efektywność *ex post*).
- B. Z głównego nurtu wydzielono te postępowania, które są zarówno specyficzne pod względem typu wierzycieli, jak i sposobu nadzorowania działalności. W ramach tego wątku analizowano, na ile wprowadzenie nadzoru oraz wyodrębnienie z masy upadłościowej aktywów klienckich w sytuacji upadłości firmy inwestycyjnej jest zasadne i skuteczne.
- C. W rozumieniu badaczy, na rzeczywistą ochronę wierzycieli składa się cały system wczesnego ostrzegania, zarówno ten budowany analitycznie na podstawie danych historycznych, jak i ten skierowany bezpośrednio do właściciela jednostki gospodarczej w postaci rewizji finansowej. Rynek rewizji finansowej jest właśnie tą częścią infrastruktury informacyjnej gospodarki, gdzie zarówno właściciel jednostki, jak i użytkownik sprawozdania finansowego uzyskują informacje o rzetelności danych finansowych. W tym nurcie analizowano dwa zagadnienia. Po pierwsze, na ile rynek rewizyjny jest podatny na interwencje. Po drugie, czy podmioty chylące się ku upadłości przekazują rzetelne informacje o swojej sytuacji finansowej.
- D. Metody oceny prawdopodobieństwa upadłości stanowiły odrębną grupę problemową, bo wiążą się ściśle zarówno z praktyką oceny bezpieczeństwa finansowego dłużnika, jak i z procesem rewizji finansowej w aspekcie dalszego kontynuowania działalności przez jednostkę.
- E. Innym szczegółowym aspektem badania była dynamika zmian zarówno długości postępowania sądowego, jak i jego kosztu.

Podsumowując szczegółową dyskusję zawartą w odrębnych publikacjach można stwierdzić, że w obszarze A główny wniosek dotyczy stosowanego przez sądy osądu, co do wielkości kosztów niezbędnych do przeprowadzenia postępowania

upadłościowego. Różne sądy oddalały wnioski podmiotów o bardzo zróżnicowanej sumie aktywów, uznając zasadność kazuistycznego podejścia do rozstrzygnięcia tego typu kwestii. W ramach badań zidentyfikowano brak oczekiwanej prawidłowości czy też progu, powyżej którego sądy w każdym przypadku wszczywałyby postępowania. Z tego powodu, za podstawowe źródło niskiej rzeczywistej ochrony uznano zbyt szeroki zakres uznaniowości, co do odmowy wszczęcia postępowania z tytułu braku aktywów. W zestawieniu z referencyjną gospodarką hiszpańską, polska procedura nie odbiegała istotnie od rozwiązań hiszpańskich pod względem kosztu. Wszakże hiszpańska nowelizacja prawa upadłościowego skutkowałą przyspieszeniem procedury.

Wyniki badania w obszarze B zostały przedstawione przez Staszkiwicza¹²⁴. Głównym wynikiem w tym obszarze jest obserwacja, że wyjęcie środków pieniężnych z masy upadłościowej jest niewystarczającym zabezpieczeniem roszczeń deponentów w przypadku, gdy aktywa klienckie mają formę materialną. W wyniku badania zidentyfikowano także mechanistyczność działania nadzorca i brak koordynacji działań w przypadku zastosowania inżynierii bilansowej.

W obszarze C zidentyfikowano ryzyko autoselekcji, polegające na tym, że wraz ze zbliżaniem się do niewypłacalności eroduje suma bilansowa i podstawowe wskaźnik finansowe, przez co jednostki gospodarczej uwalniają się z progowego obowiązku rewizji finansowej. W konsekwencji, wraz ze zbliżaniem się do bankructwa, rośnie niepewność wierzyciela z uwagi na niższą jakość uzyskiwanej informacji. W szczegółowym badaniu wskazano na sprzeczną relację między obrotowością należności a typem opinii biegłego rewidenta¹²⁵. Badanie Morawskiej i Staszkiwicza wskazało na sprzeczność w regulacji rynku rewizji finansowej¹²⁶, a mianowicie uzyskane dowody empiryczne pokazują, że świadczenie usług dodatkowych przez firmy audytorskie nie wpływa na wiarygodność opinii, a tym samym na ochronę wierzycieli.

Obszar D jest na tyle ważki, że został wyodrębniony i będzie opisany w oddzielnej monografii. Wstępne wyniki wskazują jednak na to, iż budowanie modelu predykcji bankructwa bez rozróżnienia, czy sprawozdania finansowe były lub nie były opatrzone modyfikowaną opinią, prowadzi do obciążenia estymatorów.

¹²⁴ P. Staszkiwicz, *Ochrona wiarygodności klienckich a upadłość firmy inwestycyjnej*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2016, nr 4(82 cz. 2), s. 625–638.

¹²⁵ P. Staszkiwicz, *Wpływ bankructwa i rewizji na obrotowość zobowiązań dłużnika*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2016, nr 75(4), s. 52–55.

¹²⁶ S. Morawska, P. Staszkiwicz, *Inherent Agency Conflict Built into the Auditor Remuneration Model*, „Comparative Economic Research” 2016, no. 19(4), s. 141–159.

Wskutek powyższego dotychczasowe modele mają tendencje do szybkiej amortyzacji moralnej.

Porównanie zarówno czasu trwania, jak i kosztu postępowania upadłościowego stawia Polskę i Hiszpanię na niechlubnym końcu peletonu gospodarek rozwiniętych. Długość postępowania rzędu 800 dni i stopa zaspokojenia w zakresie 10–20% to czynniki na tyle istotnie ekonomicznie, że samo postępowanie przestaje mieć sens ekonomiczny, a jest raczej drogą do realizacji dyspozycji formalnoprawnych. Efektywność i skuteczność sądów nie jest taka sama w różnych obszarach geograficznych Polski. Czas trwania postępowania jest w miarę precyzyjnie uchwycony przez teoretyczne studium przypadku Mirage, stosowane w badaniach Banku Światowego. Jednak koszt postępowanie nie jest precyzyjnie estymowany za pomocą Mirage. Przegląd podstawowych statystyk przedstawili Morawska i Staszkievicz w „Biuletynie PTE”¹²⁷.

Badanie oceny poziomu rzeczywistej ochrony wierzycieli w Polsce zostało zrealizowane wieloaspektowo, w dużej mierze na skutek zgromadzenia szczegółowego materiału faktograficznego. Duży zakres w znaczeniu merytorycznym i znaczny przedział czasowy pozwolił na dokonanie różnorodnych analiz przy wykorzystaniu klasycznych metod statystycznych, analizy data mining i tekstu mining oraz meta syntezy danych. Uzyskano dane empiryczne, które potwierdzają mechanistyczność i kosztowność procesów upadłościowych w Polsce. Na niewydolny system informacyjny ma wpływ zaprzestanie publikacji sprawozdań finansowych i błędne sformułowanie obowiązku rewizji finansowej.

¹²⁷ S. Morawska, P. Staszkievicz, *Skuteczność prawa upadłościowego – wyniki badań empirycznych*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2016, nr 75(4), s. 47–51.

Rozdział 3. Koszty transakcyjne dochodzenia wierzycelności na etapie windykacji polubownej

Wstęp

Wierzyciel, któremu przysługuje prawo do domagania się zapłaty od dłużnika, ponosi koszty związane z należnościami. Koszty te są typowymi kosztami transakcyjnymi związanymi z zawieraniem kontraktów, z których wynikają należności, oraz z egzekwowaniem zobowiązań. Windykacja należności jest ostatnim etapem zarządzania należnościami. Jej koszty zależą od działań podejmowanych na wcześniejszych etapach, które również kosztują. Windykacja dzieli się na dwa główne etapy – etap windykacji polubownej i etap windykacji przymusowej.

Koszty windykacji obejmują: koszty prowadzonych działań windykacyjnych, koszty ponoszone na rzecz podmiotów zewnętrznych uczestniczących w procesie windykacji, utraconą wartość należności, zmianę wartości pieniądza w czasie, koszty finansowania należności, koszty ponoszone w związku z zaangażowaniem osób zatrudnionych w przedsiębiorstwie w proces windykacji, koszty utraconych korzyści w związku z zamrożeniem w należnościach środków pieniężnych, koszty trudności finansowych spowodowanych brakiem środków pieniężnych zamrożonych w należnościach. Dodatkowym kosztem windykacji jest utrata kontrahenta na skutek podejmowanych w ramach windykacji działań. Koszty windykacji polubownej są zwykle niższe od kosztów windykacji przymusowej,

* Dr hab. Katarzyna Kreczmańska-Gigol, prof. nadzw. SGH, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Kolegium Zarządzania i Finansów, Instytut Finansów.

a jednym z powodów jest to, że windykacja polubowna trwa krócej i pozwala na zachowanie dobrych relacji z kontrahentem.

Wierzyciel może prowadzić windykację samodzielnie albo sprzedać należności, lub zlecić prowadzenie windykacji wyspecjalizowanym podmiotom. Modele te różnią się kosztami i skutecznością.

W rozdziale przedstawiono wyniki badań zrealizowanych w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki: *Ocena poziomu rzeczywistej ochrony praw wierzycieli w Polsce w latach 2004–2012 – koszty transakcyjne dochodzenia praw z umów*, pod kier. prof. dr hab. Elżbiety Mączyńskiej, Warszawa 2015, UMO-2013/09/B/HS4/03605. Zadanie 7 w ramach tych badań: *Badanie efektywności procesu windykacji polubownej prowadzonej przez wierzycieli pierwotnych i wierzycieli wtórnych ze szczególnym uwzględnieniem spółek windykacyjnych* wykonane zostało przez autorkę w latach 2013–2016.

3.1. Koszty transakcyjne i asymetria informacji a polubowna windykacja należności

Wierzytelność jest pojęciem prawnym, a należność jest pojęciem finansowym. Oznaczają jednak to samo – kwotę lub świadczenie rzeczowe, których zwrotu ma prawo domagać się wierzyciel od dłużnika¹²⁸. Należność, inaczej wierzytelność, jest to uprawnienie osoby fizycznej lub prawnej (wierzyciela) do otrzymania w danym terminie określonego świadczenia pieniężnego lub rzeczowego od innej osoby fizycznej lub prawnej, którą jest dłużnik¹²⁹. Warto zaznaczyć, że w rachunkowości należność jest kategorią wyłącznie pieniężną, która oznacza element aktywów jednostki gospodarującej zaangażowanych w rozliczeniach z odbiorcami¹³⁰.

W *Leksykonie bankowo-gieldowym* jako źródła wierzytelności wskazano umowy cywilnoprawne, obowiązki podatkowe i decyzje administracyjne¹³¹. Główne źródła powstawania należności to¹³²:

¹²⁸ *Ekonomia od A do Z. Encyklopedia podręczna*, red. S. Sztaba, WAIp, Warszawa 2007, s. 502.

¹²⁹ *Leksykon finansowo-bankowy*, PWE, Warszawa 1991, s. 254–255.

¹³⁰ *Ibidem*.

¹³¹ Z. Krzyżkiewicz, W.L. Jaworski, M. Puławski, R. Walkiewicz, *Leksykon bankowo-gieldowy*, red. Z. Krzyżkiewicz, Poltext, Warszawa 2006, s. 482.

¹³² K. Kreczmańska-Gigol, *Windykacja polubowna i przymusowa. Proces, rynek, wycena wierzytelności*, Difin, Warszawa 2015, s. 18.

- źródła związane ze zwykłymi działaniami podmiotów, którymi są umowy cywilnoprawne – umowy kredytowe, umowy gwarancji, umowy pożyczki, umowy leasingu, umowy sprzedaży z odroczonym terminem płatności, umowy ubezpieczenia, umowy najmu i dzierżawy, umowy świadczenia usług komunalnych itp.,
- orzeczenia będące skutkiem zdarzeń nadzwyczajnych – niewykonanie umów, nienależyte wykonanie umów, świadczenia nienależne, roszczenia odszkodowawcze, roszczenia z tytułu rękojmi i gwarancji, odsetki karne, kary umowne,
- decyzje administracyjne – podatki, cła, akcyza, składki ZUS.

Zgodnie z tym, co twierdził Ronald Coase, każdej zawieranej w gospodarce transakcji towarzyszą różnorodne koszty¹³³. Według Coase'a ograniczone zasoby mogą być lokowane albo na rynku, albo w przedsiębiorstwie, a koszty transakcyjne obejmują przede wszystkim koszty poznawania i ustalania cen, koszty negocjacji oraz zawierania kontraktów. O.E. Williamson, mający podobne podejście do kosztów transakcyjnych co Coase, zajął się problemem analizy kosztów transakcyjnych, bo znajomość kosztów transakcyjnych jest niezbędna do podjęcia decyzji dotyczących rozwijania określonej działalności wewnątrz przedsiębiorstwa lub też korzystania z oferty na rynku¹³⁴.

R. Sobiecki i J.W. Pietrewicz zdefiniowali koszty transakcyjne jako koszty, które odpowiadają wartości zasobów osobowych, finansowych i czasu angażowanych przez przedsiębiorstwa do wykonywania czynności związanych z przygotowaniem, zawieraniem i realizowaniem transakcji¹³⁵. Według nich koszty transakcyjne można podzielić na trzy podstawowe grupy: koszty poszukiwania informacji (koszty badania rynku i planowania umów), koszty zarządzania i zawierania kontraktów (koszty zaistnienia transakcji), koszty egzekwowania zobowiązań¹³⁶. Koszty windykacji należności są typowymi kosztami transakcyjnymi związanymi z egzekwowaniem zobowiązań.

¹³³ R. Coase, *The Nature of the Firm*, „Economica” 1937, vol. 4(16), s. 336–405.

¹³⁴ O.E. Williamson, *Markets and Hierarchies: Analysis and Antitrust Implications*, The Free Press, New York 1975; O.E. Williamson, *Ekonomiczne instytucje kapitalizmu. Firmy, rynki, relacje kontraktowe*, PWE, Warszawa 1998; W. Szymański, *Zmiany kosztów transakcyjnych w dostosowaniu przedsiębiorstw do wyzwań współczesnej gospodarki*, w: *Koszty transakcyjne. Skutki zmian dla przedsiębiorstw*, red. R. Sobiecki, J.W. Pietrewicz, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011, s. 17.

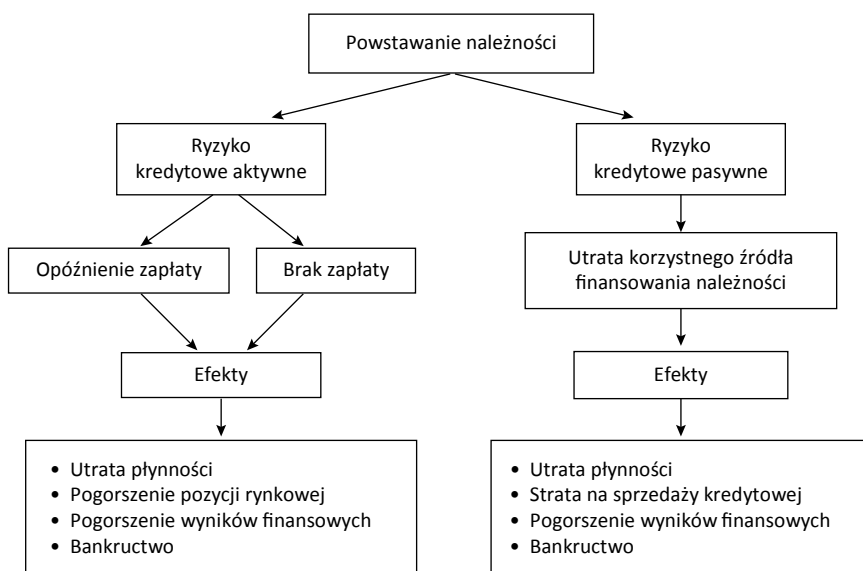
¹³⁵ R. Sobiecki, J. Pietrewicz, *Wprowadzenie*, w: *Koszty transakcyjne. Skutki zmian dla przedsiębiorstw*, red. R. Sobiecki, J.W. Pietrewicz, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011, s. 10.

¹³⁶ Ibidem.

W wyniku powstawania należności, które są częścią zasobów majątkowych wierzyciela, pojawia się ryzyko kredytowe z nimi związane, jako następstwo asymetrii informacji występującej między wierzycielem i dłużnikiem. Można wyróżnić ryzyko kredytowe:

- aktywne – prawdopodobieństwo poniesienia strat z tytułu braku spłaty lub dokonania nieterminowej spłaty przez dłużnika,
- pasywne – prawdopodobieństwo poniesienia strat z powodu utraty korzystnych źródeł finansowania należności.

Na rysunku 3.1 przedstawiono negatywne efekty powstawania należności związane z ryzykiem kredytowym aktywnym i ryzykiem kredytowym pasywnym.

Rysunek 3.1. Negatywne efekty towarzyszące powstawaniu należności, związane z ryzykiem kredytowym

Źródło: opracowanie własne na podstawie – P. Rytko, *Zarządzanie kredytem handlowym w małych lub średnich przedsiębiorstwach*, Difin, Warszawa 2009, s. 36.

W celu zmniejszenia kosztów transakcyjnych związanych z należnościami, a powstałych na skutek ryzyka kredytowego, wierzyciel powinien m.in. wypracować szybkie i skuteczne metody reakcji na nieprawidłowości w spłacie zobowią-

zań przez dłużnika, czyli opracować skuteczne metody windykacji należności¹³⁷. Windykacja należności jest ostatnim etapem procesu zarządzania należnościami, na który składają się poprzedzające ją trzy etapy – identyfikacja i pomiar ryzyka, dostosowanie warunków transakcji do poziomu ryzyka, monitorowanie należności¹³⁸. Identyfikacja i pomiar ryzyka oraz dostosowanie warunków transakcji do poziomu ryzyka, to działania prewencyjne poprzedzające powstanie należności.

Skutkiem powstawania należności są dla wierzyciela towarzyszące im koszty, które obniżają wynik finansowy wierzyciela, do których można zaliczyć:

- koszty działań prewencyjnych poprzedzających powstanie należności (których wystąpienie jest pewne, przy czym występują nawet wówczas, gdy do zawarcia transakcji z powodu zbyt wysokiego poziomu ryzyka nie dojdzie),
- koszty finansowania należności (muszą być ponoszone dopóki istnieją należności),
- koszty administrowania należnościami nieprzeterminowanymi (których wystąpienie jest pewne, jeśli wierzyciel nie zrezygnuje z monitorowania należności),
- koszty windykacji (możliwe do ponoszenia, jeśli dłużnicy nie płacą terminowo),
- koszty utraconych należności (możliwe do ponoszenia, jeśli dłużnicy nie wywiążą się z płatności).

Windykacja należności jest to proces dochodzenia przeterminowanych należności, obejmujący wszelkie, zgodne z prawem, działania zmierzające do odzyskania należności, poprzez dobrowolną spłatę dokonaną na rzecz wierzyciela przez dłużnika lub osobę trzecią, oraz sądowe dochodzenie praw własności, czyli wszelkie działania zmierzające do odzyskania należności przy wykorzystaniu przymusu państwa stojącego na straży tego prawa¹³⁹. Dwa główne etapy windykacji to: niesformalizowana, prowadzona bez udziału przymusu instytucji prawnych windykacja polubowna (nazywana też miękka) i sformalizowana, prowadzona z udziałem instytucji egzekwujących przestrzeganie prawa, windykacja przymusowa (inaczej twarda)¹⁴⁰. Windykację polubowną dzieli się na dwa mniejsze

¹³⁷ J. Lisowski, *Specyfika gospodarki finansowej ubezpieczycieli kredytu kupieckiego w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2010, s. 124.

¹³⁸ K. Kreczmańska-Gigol, *Windykacja polubowna i przymusowa...*, op.cit., s. 19.

¹³⁹ Ibidem, s. 23.

¹⁴⁰ A. Müller-Wiedenhorn, *Mahnverfahren*, w: *Praxishandbuch Forderungsmanagement*, red. A. Müller-Wiedenhorn, Gabler, Wiesbaden 2006, s. 47–65; W. Podel, *Windykacja dla wierzycieli, firm windykacyjnych i kancelarii prawnych*, Difin, Warszawa 2014, s. 397, 472 i nast.; M. Barowicz, *Obrót wierzytelnościami. Aspekty prawne*, C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 162, 170.

etapy – monitorowanie należności przeterminowanych i właściwą windykację polubowną. Windykację przymusową dzieli się na trzy mniejsze etapy: windykację sądową, postępowanie klauzulowe i egzekucję komorniczą¹⁴¹.

Cele poszczególnych etapów windykacji przedstawiono na rysunku 3.2.

Rysunek 3.2. Cele poszczególnych etapów windykacji należności

Źródło: opracowanie własne.

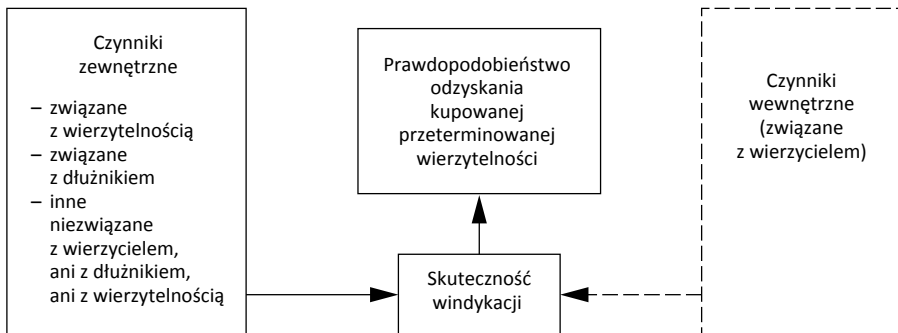
W ramach windykacji polubownej podejmowane są działania w celu doprowadzenia do dobrowolnego dokonania zapłaty przez dłużnika, ale jednocześnie obniżenia ryzyka utraty przez wierzyciela klienta, którym jest dłużnik. W ramach windykacji przymusowej wierzyciel odwołuje się do ochrony, jaką jest objęte przez sądy prawo własności. Na tym etapie utrata klienta staje się realna, ale

¹⁴¹ Szerzej na temat etapów windykacji należności patrz: K. Kreczmańska-Gigol, *Windykacja polubowna i przymusowa...*, op.cit., s. 30–53.

wśród motywów działania windykatorów przeważa wówczas chęć ograniczania pozostałych kosztów windykacji.

3.2. Czynniki wpływające na skuteczność windykacji w świetle wyników badań empirycznych

Koszty transakcyjne, które są związane z asymetrią informacji, mogą być ograniczane poprzez wzrost skuteczności windykacji. Skuteczność może być mierzona stopniem odzyskiwania należności, określonym jako część przeterminowanych należności (wyrażona w procentach), którą udało się odzyskać¹⁴². Autorka w latach 2010–2014 prowadziła kilkietapowe badania w celu opracowania modelu wyceny przeterminowanych wierzytelności¹⁴³. Opracowany w wyniku tych badań model został poddany weryfikacji i stanowił punkt wyjścia do badań prowadzonych w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki pod tytułem: *Ocena rzeczywistej ochrony praw wierzycieli w Polsce w latach 2004–2012 – koszty transakcyjne dochodzenia praw z umów*. Badania poprzedzające opracowanie wyjściowego modelu przeprowadzono w celu m.in. identyfikacji czynników warunkujących skuteczność windykacji należności.

Rysunek 3.3. Uwarunkowania skuteczności windykacji, która determinuje prawdopodobieństwo odzyskania należności

Źródło: opracowanie własne.

¹⁴² K. Kreczmańska-Gigol, *Skuteczność i koszty windykacji polubownej*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2016, nr 4(75), s. 56–61.

¹⁴³ Badania prowadzone były m.in. w ramach badań statutowych w SGH – *Model wyceny przeterminowanych wierzytelności*, badania statutowe, kierownik badań: K. Kreczmańska-Gigol, SGH, Warszawa 2013. Przebieg badań poprzedzających badania prowadzone w ramach grantu, jak i wyniki zostały przedstawione w monografii: K. Kreczmańska-Gigol, *Windykacja polubowna i przymusowa...*, op.cit.

W badaniach przyjęto założenie, że prawdopodobieństwo odzyskania należności zależy od skuteczności windykacji, a następnie przyjęto następujące hipotezy badawcze:

- Wśród czynników, które mają wpływ na skuteczność windykacji można wyróżnić:
 - czynniki wewnętrzne – związane bezpośrednio z osobą wierzyciela.
 - czynniki zewnętrzne – to czynniki, które nie mają związku z osobą wierzyciela. Dzieli się je na czynniki związane bezpośrednio z wiarygodnością i jej cechami, czynniki związane z osobą dłużnika oraz czynniki inne, które nie są związane ani z osobą wierzyciela, ani dłużnika, ani z samą wiarygodnością.
- Czynniki różnią się między sobą siłą oddziaływania na skuteczność windykacji.

Pierwszym krokiem do określenia uwarunkowań prawdopodobieństwa odzyskiwania należności było zbudowanie indeksu czynników, które wpływają na skuteczność windykacji. Uwzględnienie intensywności wskaźników, zapewnia kilka rodzajów skali. W badaniu posłużono się skalą Thurstone'a.

W celu określenia czynników, które mają wpływ na skuteczność windykacji i ich uszeregowania według siły wpływu na skuteczność działań windykacyjnych przeprowadzono w 2013 roku badania w grupie 19 ekspertów – osób zajmujących się zawodowo odzyskiwaniem należności. Zajmowali się oni windykacją w przedsiębiorstwach niefinansowych, bankach, przedsiębiorstwach windykacyjnych, innych instytucjach finansowych, urzędach lub innych jednostkach budżetowych i w kancelariach komorniczych. Grupa została celowo dobrana tak, żeby eksperci reprezentowali różne podmioty uczestniczące w procesie windykacji – wierzycieli pierwotnych, wierzycieli wtórnych, podmioty prowadzące windykację na zlecenie i instytucje pomocnicze. Wśród nich były osoby reprezentujące grupę wierzycieli pierwotnych, wierzycieli wtórnych i osoby reprezentujące podmioty prowadzące windykację na zlecenie. Pracowników przedsiębiorstw windykacyjnych zaliczono jednocześnie do dwóch grup, ponieważ przedsiębiorstwa windykacyjne mogą kupować przeterminowane należności lub windykować je na zlecenie.

Grupa ta została uznana za ekspertów, ponieważ wszyscy badani zajmowali się w praktyce windykacją. Wśród badanych byli specjaliści (siedem osób), kierownicy (3 osoby), osoby zajmujące się obsługą klientów (2 osoby), komornik sądowy, koordynator, kontroler biznesowy, menedżer, inspektor, negocjator terenowy, referent. Tak duża różnorodność zajmowanych stanowisk gwarantowała, że ze względu na

różne doświadczenia, eksperci będą mieli różne spojrzenie na proces windykacji i czynniki, które mają wpływ na skuteczność windykacji. Osoby biorące udział w badaniu spytano o staż pracy w windykacji – wynosił on od 1 roku do 16 lat.

Pierwszym zadaniem ekspertów było wskazanie nieograniczonej liczby czynników, które według nich mają wpływ na skuteczność windykacji. Uzyskano w ten sposób katalog 49 czynników.

Następnie osoby biorące udział w badaniu dokonały podziału wskazanych przez siebie czynników na czynniki wpływające pozytywnie na skuteczność windykacji i czynniki wpływające negatywnie. Kolejnym krokiem było uszeregowanie przez ekspertów czynników pozytywnie wpływających i negatywnie wpływających według siły ich wpływu – rozpoczynając od najważniejszych a kończąc na najmniej ważnych. Uzyskano w ten sposób katalog czynników pozytywnie i negatywnie wpływających na skuteczność windykacji o różnej sile wpływu. Dla porównania utworzono taki katalog drugą metodą. Eksperti ocenili siłę wpływu każdego z czynników pozytywnie i negatywnie wpływających na skuteczność windykacji w skali od 1 do 10.

Katalog czynników utworzonych przez ekspertów podzielono na zewnętrzne (czyli niezwiązane z osobą wierzyciela) i wewnętrzne (czyli związane z osobą wierzyciela), a eksperci ocenili ich siłę wpływu w skali od 1 do 10. Spośród czynników, dla których określono siłę wpływu na skuteczność windykacji usunięto czynniki wewnętrzne, które są związane z osobą wierzyciela, a po transakcji kupna sprzedaży wierzyciel się zmieni. W ten sposób wyznaczono katalog czynników zewnętrznych o największej sile wpływu na skuteczność windykacji.

Biorąc pod uwagę, że: na prawdopodobieństwo odzyskiwania należności ma wpływ skuteczność windykacji, skuteczność windykacji zależy od czynników zewnętrznych, a siła wpływu poszczególnych czynników jest różna, to tworząc indeks składający się z najważniejszych czynników (o najwyższej sile wpływu) i analizując te czynniki każdy z osobna można określić prawdopodobieństwo odzyskania wierzytelności. Ostatecznie wyodrębniono osiem czynników, które mają wpływ na skuteczność windykacji: okres przeterminowania należności, sposób zabezpieczenia umowy, prowadzone działania windykacyjne, powód braku zapłaty, formę prawną dłużnika, sytuację finansową dłużnika, sytuację makroekonomiczną i miejsce działania dłużnika. Czynniki te zostały uwzględnione na dalszych etapach badań prowadzonych w ramach grantu NCN od roku 2014.

W pierwszej części badań prowadzonych w ramach grantu na grupie 21 osób potwierdzono, że dobór czynników mających wpływ na skuteczność windykacji był prawidłowy.

3.3. Koszty transakcyjne a cena przeterminowanych wierzytelności – autorski model wyceny przeterminowanych wierzytelności

Koszty transakcyjne związane z należnościami występują jeszcze przed powstaniem należności. Warto zauważyć, że koszty transakcyjne ponoszone *ex ante* warunkują w pewnym stopniu skuteczność windykacji, bo prawdopodobieństwo odzyskania należności zależy m.in. od: okresu przeterminowania należności (żeby móc zareagować natychmiast po terminie płatności należy monitorować nieprzeterminowane należności i ponosić koszty z tym związane), sposobu zabezpieczenia należności (żeby zabezpieczenia zostały ustanowione należy ponieść koszty z tym związane), powodu braku zapłaty (jeśli powodem jest oszustwo ze strony dłużnika, to weryfikacja jego wiarygodności przed powstaniem należności mogłaby pomóc uniknąć współpracy z takim podmiotem), sytuacji finansowej dłużnika (ocena sytuacji finansowej dłużnika przed powstaniem należności pomogłaby uniknąć współpracy z dłużnikami w złej sytuacji, ale należy ponieść koszty związane z badaniem dłużników przed transakcją), sytuacji makroekonomicznej (analiza prognoz makroekonomicznych pomoże przewidzieć wzrost ryzyka, ale wymaga poniesienia kosztów przed transakcją).

Jeśli wierzyciel nie będzie chciał ponosić kosztów transakcyjnych *ex ante*, to istnieje duże ryzyko ponoszenia wyższych kosztów *ex post*, bo skuteczność windykacji będzie niższa.

Badania prowadzono w celu opracowania modelu wyceny pojedynczych przeterminowanych wierzytelności i pakietu przeterminowanych wierzytelności, ponieważ każdy etap zarządzania należnościami od momentu ich powstania może być przerwany sprzedażą należności. Różnica między ceną nominalną wierzytelności i ceną, jaką udaje się uzyskać za sprzedawaną przeterminowaną wierzytelność, po uwzględnieniu poniesionych dotychczas kosztów prowadzonych działań windykacyjnych oraz wpływu czasu na wartość pieniądza, odzwierciedla koszty transakcyjne windykacji. Jeśli sprzedaży podlega wierzytelność przeterminowana na etapie windykacji polubownej, to różnica ta odzwierciedla koszty transakcyjne windykacji polubownej ponoszone przez wierzyciela w związku z dochodzeniem praw własności do wierzytelności. W wyniku prowadzonych wieloetapowych badań w ramach grantu NCN udało się opracować ostateczny model wyceny pojedynczych przeterminowanych wierzytelności i model wyceny pakietów przeterminowanych wierzytelności.

Model wyceny pojedynczej przeterminowanej wierzytelności wyraża się następującym wzorem¹⁴⁴:

$$C_{pw} = W \cdot B \cdot (p_1 \cdot 0,26 + p_2 \cdot 0,23 + p_3 \cdot 0,10 + p_4 \cdot 0,11 + p_5 \cdot 0,09 + p_6 \cdot 0,12 + p_7 \cdot 0,06 + p_8 \cdot 0,03) \cdot S$$

gdzie:

C_{pw} – cena przeterminowanej pojedynczej wierzytelności

W – nominalna wartość wierzytelności

B – współczynnik kosztów, którego wartość wynosi:

- 0,8 dla $W < 10\,000,00$ zł
- 0,9 dla W z przedziału $<10\,000,00$ zł; $500\,000,00$ zł
- 1,0 dla W z przedziału $<500\,000,00$ zł; $10\,000\,000$ zł
- 1,1 dla W z przedziału $<10\,000\,000,00$ zł; $100\,000\,000$ zł
- 1,2 dla W wysokości $100\,000\,000,00$ zł i więcej

p_1 – prawdopodobieństwo odzyskania należności dla okresu przeterminowania (ustalone na podstawie tabeli 3.1)

p_2 – prawdopodobieństwo odzyskania należności dla sposobu zabezpieczenia umowy (ustalone na podstawie tabeli 3.1)

p_3 – prawdopodobieństwo odzyskania należności dla prowadzonych do tej pory działań windykacyjnych (ustalone na podstawie tabeli 3.1)

p_4 – prawdopodobieństwo odzyskania należności dla powodu braku zapłaty (ustalone na podstawie tabeli 3.1)

p_5 – prawdopodobieństwo odzyskania należności dla formy prawnej dłużnika (ustalone na podstawie tabeli 3.1)

p_6 – prawdopodobieństwo odzyskania należności dla sytuacji finansowej dłużnika (ustalone na podstawie tabeli 3.1)

p_7 – prawdopodobieństwo odzyskania należności dla sytuacji makroekonomicznej (ustalone na podstawie tabeli 3.1)

p_8 – prawdopodobieństwo odzyskania należności dla miejsca działania dłużnika (ustalone na podstawie tabeli 3.1)

S – współczynnik wierzyciela pierwotnego (sprzedawcy), którego wartość zależy od jakości zarządzania należnościami przez wierzyciela pierwotnego (tabela 3.2).

¹⁴⁴ Etapy konstrukcji modelu zostały opisane w monografii: K. Kreczmańska-Gigol, *Windykacja polubowna i przymusowa...*, op.cit., s. 107 i nast.

Tabela 3.1. Prawdopodobieństwo odzyskania dla poszczególnych czynników

Prawdopodobieństwo odzyskania należności w zależności od okresu przeterminowania p_1	
Okres przeterminowania	Prawdopodobieństwo odzyskania (w %)
Do 30 dni	84
Powyżej 30 dni do 90 dni	68
Powyżej 90 dni do 180 dni	50
Powyżej 180 dni do 1 roku	32
Powyżej 1 roku do 3 lat	11
Powyżej 3 lat do 5 lat.	5
Powyżej 5 lat do 10 lat	5
Powyżej 10 lat	4
Prawdopodobieństwo odzyskania należności w zależności od sposobu zabezpieczenia należności p_2	
Sposób zabezpieczenia należności	Prawdopodobieństwo odzyskania (w %)
Gwarancja bankowa lub ubezpieczeniowa	93
Kaucja	83
Hipoteka na nieruchomości	71
Zastaw rejestrowy	60
Zastaw zwykły i przewłaszczenie	48
Poreczenie cywilne, weksel lub aval	44
Brak zabezpieczeń	8
Cesja wierzytelności	42
Blokada gotówki na rachunku bankowym	76
Blokada innych niż gotówka instrumentów finansowych	53
Upoważnienie do dysponowania środkami na rachunku bankowym	33
Akredytywa	56
Prawdopodobieństwo odzyskania przeterminowanej należności w zależności od podejmowanych do tej pory działań p_3	
Podejmowane działania windykacyjne	Prawdopodobieństwo odzyskania (w %)
Windykacja polubowna bez dodatkowych umów	57
Uгода lub uznanie długu	62
Windykacja sądowa – otrzymany nakaz zapłaty z klauzulą wymagalności	55
Windykacja sądowa – otrzymany nakaz zapłaty bez klauzuli wymagalności	40
Windykacja sądowa – nieskuteczne postępowanie nakazowe (zwrot pozwu)	26
Windykacja komornicza – odzyskana część należności	35
Windykacja komornicza nieskuteczna	13
Prawdopodobieństwo odzyskania przeterminowanej należności w zależności od powodu braku zapłaty p_4	
Powód braku zapłaty ze strony dłużnika	Prawdopodobieństwo odzyskania (w %)
Planowe wydłużenie wykorzystywania zobowiązania (kredytu kupieckiego)	86
Przejęciowe trudności płatnicze	74

Przyczyny administracyjne	82
Spór z wierzycielem	39
Oszustwo	9
Upadłość dłużnika	9
Inne	x*
Prawdopodobieństwo odzyskania przeterminowanej wierzytelności w zależności od formy prawnej dłużnika p_5	
Forma prawna dłużnika	Prawdopodobieństwo odzyskania (w %)
Spółka akcyjna	67
Sp. z o.o.	54
Spółki osobowe, cywilna, jawna	63
Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	59
Osoba fizyczna	60
Fundacja, stowarzyszenie, spółdzielnia	32
Instytucja państwowa	83
Skarb państwa, jednostka samorządu terytorialnego	90
Inna instytucja finansowa	61
Bank, ubezpieczyciel	82
Prawdopodobieństwo odzyskania przeterminowanej należności w zależności od sytuacji dłużnika p_6	
Sytuacja dłużnika	Prawdopodobieństwo odzyskania (w %)
Wiarygodny i wypłacalny	92
Wiarygodny, ale niewypłacalny	48
Niewiarygodny i niewypłacalny	15
Dłużnik nieistniejący	2
Prawdopodobieństwo odzyskania przeterminowanej należności w zależności od sytuacji makroekonomicznej p_7	
Sytuacja makroekonomiczna	Prawdopodobieństwo odzyskania (w %)
Bardzo dobra koniunktura gospodarcza	78
Dobra koniunktura gospodarcza	67
Prognozy makroekonomiczne średnie	52
Słabe prognozy makroekonomiczne	34
Recesja w kraju	21
Kryzys ogólnoswiatowy	17
Prawdopodobieństwo odzyskania przeterminowanej należności w zależności od miejsca działania dłużnika p_8	
Miejsce	Prawdopodobieństwo odzyskania (w %)
Kraj	76
Unia Europejska	43
Reszta świata	29

* W przypadku nietypowego zabezpieczenia, prawdopodobieństwo odzyskania należności należy ustalić indywidualnie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Tabela 3.2. Wartości współczynnika sprzedawcy (*S*)

Lp.	Charakterystyka wierzyciela pierwotnego	Wartość współczynnika <i>S</i>
1	Brak zarządzania wierzytelnościami przed powstaniem wierzytelności (brak działań prewencyjnych) – bardzo zły sprzedawca	0,7
2	Działania prewencyjne mało skuteczne (mało profesjonalne lub pozycja wierzyciela bardzo słaba) – zły sprzedawca	0,8
3	Brak informacji na temat zarządzania należnościami przez wierzyciela pierwotnego – nieznanzy sprzedawca Lub jakość zarządzania należnościami przez wierzyciela pierwotnego na średnim poziomie – średni sprzedawca	0,9
4	Jakość zarządzania należnościami przez wierzyciela pierwotnego na dobrym poziomie lub pozytywne doświadczenia kupującego we współpracy z danym wierzycielem pierwotnym – dobry sprzedawca	1
5	Bardzo pozytywne doświadczenia kupującego we współpracy z danym wierzycielem pierwotnym – bardzo dobry sprzedawca	1,04

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Na podstawie modelu wyceny pojedynczej przeterminowanej należności opracowano model wyceny pakietu przeterminowanych należności. Wyraża się on następującym wzorem:

$$CP_{pw} = WP \cdot \acute{S}WB \cdot \acute{S}W_p \cdot S$$

gdzie:

CP_{pw} – cena pakietu wierzytelności

WP – nominalna wartość pakietu wierzytelności

$\acute{S}WB$ – średni ważony współczynnik kosztów działań związanych z odzyskiwaniem pakietu wierzytelności

$\acute{S}W_p$ – średnie ważne prawdopodobieństwo odzyskania przeterminowanych należności w pakiecie

S – współczynnik sprzedawcy.

Średni ważony współczynnik kosztów pakietu wierzytelności wylicza się według wzoru:

$$\acute{S}WB = 0,8 \cdot wb_1 + 0,9 \cdot wb_2 + 1,0 \cdot wb_3 + 1,1 \cdot wb_4 + 1,2 \cdot wb_5$$

gdzie:

$\acute{S}WB$ – średni ważony współczynnik kosztów działań związanych z dochodzeniem wierzytelności

wb_1 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności, których jednostkowa wartość wynosi poniżej 10 000,00 zł

wb_2 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności, których jednostkowa wartość wynosi od 10 000,00 zł do 499 999 zł

wb_3 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności, których jednostkowa wartość wynosi od 500 000 zł do 9 999 999 zł

wb_4 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności, których jednostkowa wartość wynosi od 10 000 000 zł do 99 999 999 zł

wb_5 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności, których jednostkowa wartość wynosi 100 000 000 zł i więcej.

Średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania przeterminowanych należności w pakiecie wylicza się według wzoru:

$$\begin{aligned} \acute{S}Wp = & \acute{s}wp_1 \cdot 0,26 + \acute{s}wp_2 \cdot 0,23 + \acute{s}wp_3 \cdot 0,10 + \acute{s}wp_4 \cdot 0,11 \\ & + \acute{s}wp_5 \cdot 0,09 + \acute{s}wp_6 \cdot 0,12 + \acute{s}wp_7 \cdot 0,06 + \acute{s}wp_8 \cdot 0,03 \end{aligned}$$

gdzie:

$\acute{s}wp_1$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla okresu przeterminowania

$\acute{s}wp_2$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla sposobu zabezpieczenia umowy

$\acute{s}wp_3$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla prowadzonych do tej pory działań windykacyjnych

$\acute{s}wp_4$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla powodu braku zapłaty

$\acute{s}wp_5$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla formy prawnej dłużnika

$\acute{s}wp_6$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla sytuacji finansowej dłużnika

$\acute{s}wp_7$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla sytuacji makroekonomicznej

$\acute{s}wp_8$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla miejsca działania dłużnika.

$$\begin{aligned}\acute{S}Wp_1 = & 0,84 \cdot w_1p_1 + 0,68 \cdot w_1p_2 + 0,50 \cdot w_1p_3 + 0,32 \cdot w_1p_4 \\ & + 0,11 \cdot w_1p_5 + 0,05 \cdot w_1p_6 + 0,05 \cdot w_1p_7 + 0,04 \cdot w_1p_8\end{aligned}$$

gdzie:

$\acute{S}Wp_1$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla okresu przeterminowania

w_1p_1 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności, których okres przeterminowania wynosi do 30 dni

w_1p_2 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności, których okres przeterminowania wynosi powyżej 30 dni do 90 dni

w_1p_3 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności, których okres przeterminowania wynosi powyżej 90 dni do 180 dni

w_1p_4 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności, których okres przeterminowania wynosi powyżej 180 dni do 1 roku

w_1p_5 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności, których okres przeterminowania wynosi powyżej 1 roku do 3 lat

w_1p_6 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności, których okres przeterminowania wynosi powyżej 3 lat do 5 lat

w_1p_7 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności, których okres przeterminowania wynosi powyżej 5 lat do 10 lat

w_1p_8 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności, których okres przeterminowania wynosi powyżej 10 lat.

$$\begin{aligned}\acute{S}Wp_2 = & 0,93 \cdot w_2p_1 + 0,83 \cdot w_2p_2 + 0,71 \cdot w_2p_3 + 0,60 \cdot w_2p_4 + 0,48 \cdot w_2p_5 \\ & + 0,44 \cdot w_2p_6 + 0,08 \cdot w_2p_7 + 0,42 \cdot w_2p_8 + 0,76 \cdot w_2p_9 + 0,53 \cdot w_2p_{10} \\ & + 0,33 \cdot w_2p_{11} + 0,56 \cdot w_2p_{12}\end{aligned}$$

gdzie:

$\acute{S}Wp_2$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla sposobu zabezpieczenia umowy

w_2p_1 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności zabezpieczonych gwarancją bankową lub ubezpieczeniową

w_2p_2 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności zabezpieczonych kaucją

w_2p_3 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności zabezpieczonych hipoteką na nieruchomości

w_2p_4 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności zabezpieczonych zastawem rejestrowym

w_2p_5 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności zabezpieczonych zastawem zwykłym lub przewłaszczeniem

w_2p_6 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności zabezpieczonych poręczeniem cywilnym, wekslem lub awalem

w_2p_7 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności niezabezpieczonych

w_2p_8 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności zabezpieczonych cesją wierzytelności

w_2p_9 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności zabezpieczonych blokadą gotówki na rachunku bankowym

w_2p_{10} – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności zabezpieczonych blokadą innych niż gotówka instrumentów finansowych

w_2p_{11} – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności zabezpieczonych upoważnieniem do dysponowania środkami na rachunku bankowym

w_2p_{12} – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności zabezpieczonych akredytywą.

$$\begin{aligned} \acute{S}Wp_3 = & 0,57 \cdot w_3p_1 + 0,62 \cdot w_3p_2 + 0,55 \cdot w_3p_3 + 0,40 \cdot w_3p_4 + 0,26 \cdot w_3p_5 \\ & + 0,35 \cdot w_3p_6 + 0,13 \cdot w_3p_7 + 0,08 \cdot w_3p_8 + 0,33 \cdot w_3p_9 \end{aligned}$$

gdzie:

$\acute{S}Wp_3$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla prowadzonych do tej pory działań windykacyjnych

- w_3p_1 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności po windykacji polubownej bez dodatkowych umów
- w_3p_2 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności będących przedmiotem ugody lub mających uznanie długu
- w_3p_3 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności mających nakaz zapłaty z klauzulą wykonalności
- w_3p_4 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności mających nakaz zapłaty bez klauzuli wykonalności
- w_3p_5 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności po nieskutecznym postępowaniu sądowym (zwrot pozwu w postępowaniu nakazowym)
- w_3p_6 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności po windykacji komorniczej, w trakcie której nastąpiło odzyskanie części należności
- w_3p_7 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności po bezskutecznej windykacji komorniczej
- w_3p_8 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności po windykacji sądowej w trybie zwykłym procesowym zakończonej oddaleniem pozwu
- w_3p_9 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności, w stosunku do których nie prowadzono żadnych działań windykacyjnych.

$$\begin{aligned} \check{S}Wp_4 = & 0,86 \cdot w_4p_1 + 0,74 \cdot w_4p_2 + 0,82 \cdot w_4p_3 + 0,39 \cdot w_4p_4 \\ & + 0,09 \cdot w_4p_5 + 0,09 \cdot w_4p_6 + 0,50 \cdot w_4p_7 \end{aligned}$$

gdzie:

- $\check{S}Wp_4$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla powodu braku zapłaty
- w_4p_1 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności, których powodem braku zapłaty było planowe wydłużenie wykorzystywania zobowiązań (kredytu kupieckiego)
- w_4p_2 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności, których powodem braku zapłaty były przejściowe trudności płatnicze

- w_4p_3 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności, których powodem braku zapłaty były przyczyny administracyjne
- w_4p_4 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności, których powodem braku zapłaty był spór z wierzycielem
- w_4p_5 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności, których powodem braku zapłaty było oszustwo
- w_4p_6 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności, których powodem braku zapłaty była upadłość dłużnika
- w_4p_7 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności, których powodem braku zapłaty były inne przyczyny.

Prawdopodobieństwo „0,50” przyjęte dla innych powodów braku zapłaty zostało wyliczone jako średnia arytmetyczna prawdopodobieństw pozostałych sześciu powodów.

$$\begin{aligned} \acute{S}Wp_5 = & 0,67 \cdot w_5p_1 + 0,54 \cdot w_5p_2 + 0,63 \cdot w_5p_3 + 0,59 \cdot w_5p_4 + 0,60 \cdot w_5p_5 \\ & + 0,32 \cdot w_5p_6 + 0,83 \cdot w_5p_7 + 0,90 \cdot w_5p_8 + 0,61 \cdot w_5p_9 + 0,82 \cdot w_5p_{10} \end{aligned}$$

gdzie:

- $\acute{S}Wp_5$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla formy prawnej dłużnika
- w_5p_1 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności dla spółek akcyjnych
- w_5p_2 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności dla spółek z o.o.
- w_5p_3 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności dla spółek cywilnych, jawnych i spółek osobowych
- w_5p_4 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności dla osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą
- w_5p_5 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności dla osób fizycznych
- w_5p_6 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności dla fundacji, stowarzyszeń i fundacji
- w_5p_7 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności dla instytucji państwowych
- w_5p_8 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności dla skarbu państwa i jednostek samorządu terytorialnego

- w_5p_9 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności dla innych instytucji finansowych
- w_5p_{10} – udział w nominalnej wartości pakietu sumy wartości nominalnych wierzytelności dla banków i ubezpieczycieli.

$$\acute{S}Wp_6 = 0,92 \cdot w_6p_1 + 0,48 \cdot w_6p_2 + 0,15 \cdot w_6p_3 + 0,02 \cdot w_6p_4$$

gdzie:

- $\acute{S}Wp_6$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla sytuacji finansowej dłużnika
- w_6p_1 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności dla dłużnika wiarygodnego i wypłacalnego
- w_6p_2 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności dla dłużnika wiarygodnego, ale niewypłacalnego
- w_6p_3 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności dla dłużnika niewiarygodnego i niewypłacalnego
- w_6p_4 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności dla dłużnika nieistniejącego.

Prawdopodobieństwo odzyskania należności wynikające z sytuacji makroekonomicznej jest takie samo dla wszystkich wierzytelności w pakiecie, dlatego:

$$\acute{S}Wp_7 = p_7$$

gdzie:

- p_7 – prawdopodobieństwo odzyskania należności dla sytuacji makroekonomicznej jest ustalane na podstawie tabeli 3.8.

$$\acute{S}Wp_8 = 0,76 \cdot w_8p_1 + 0,43 \cdot w_8p_2 + 0,29 \cdot w_8p_3$$

gdzie:

- $\acute{S}Wp_8$ – średnie ważone prawdopodobieństwo odzyskania należności dla miejsca działania dłużnika
- w_8p_1 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności dla dłużników krajowych
- w_8p_2 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności dla dłużników z Unii Europejskiej

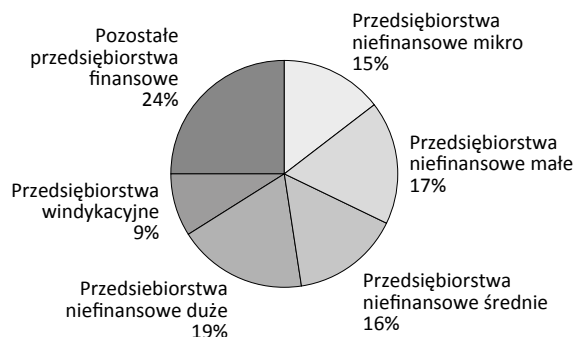
w_8p_3 – udział w nominalnej wartości pakietu sumy nominalnych wartości wierzytelności dla dłużników z reszty świata.

Współczynnik sprzedawcy jest taki sam dla wszystkich wierzytelności, jeśli jest jeden ich sprzedawca i jest wyznaczany na podstawie tabeli 3.2.

Wyliczona według modelu cena przeterminowanej należności może być ceną wyjściową do negocjacji między stronami transakcji.

3.4. Koszty windykacji polubownej w świetle wyników badań ankietowych

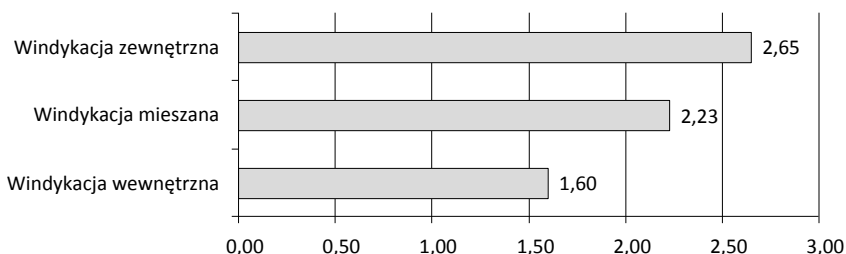
Badania ankietowe dotyczące kosztów windykacji polubownej przeprowadzone zostały przez autorkę od stycznia 2015 r. do kwietnia 2016 r. przy wykorzystaniu autorskiego kwestionariusza ankiety. Badanie objęło 135 respondentów reprezentujących przedsiębiorstwa niefinansowe (w podziale na mikro, małe, średnie i duże), spółki windykacyjne i inne instytucje finansowe (w tym m.in.: banki, spółki leasingowe i spółki faktoringowe).

Wykres 3.1. Struktura podmiotów reprezentowanych przez respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Strukturę podmiotów, które reprezentowali respondenci przedstawiono na rycinie 4. Wśród respondentów było 66% reprezentujących przedsiębiorstwa niefinansowe, 9% reprezentujących przedsiębiorstwa windykacyjne i 24% reprezentujących inne instytucje finansowe (8% banki, 4% spółki leasingowe, 3% instytucje faktoringowe).

Wykres 3.2. Ocena przez respondentów poziomu kosztów modeli windykacji

W skali od 0 do 4, gdzie: 0 – brak kosztów, 4 – bardzo wysokie koszty.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań ankietowych.

Wierzyciel ma do wyboru trzy podstawowe modele windykacji:

- model windykacji wewnętrznej, która charakteryzuje się tym, że wierzyciel sam kieruje procesem windykacji i nadzoruje ten proces,
- model windykacji zewnętrznej, która może odbywać się na dwa sposoby – poprzez sprzedaż należności, gdzie wierzyciel nie kieruje procesem windykacji i nie nadzoruje go, lub poprzez windykację na zlecenie, gdzie wierzyciel nadzoruje proces windykacji, ale kieruje nim wyspecjalizowany zewnętrzny podmiot,
- model windykacji mieszanej, która może odbywać się na dwa sposoby – jako połączenie windykacji wewnętrznej i sprzedaży należności lub windykacji wewnętrznej i windykacji na zlecenie.

Respondenci mieli za zadanie ocenić koszty trzech podstawowych modeli windykacji – windykacji wewnętrznej, windykacji zewnętrznej i windykacji mieszanej, w skali od 0 do 4, gdzie 0 oznaczało brak kosztów, a 4 – bardzo wysokie koszty. Wyniki przedstawiono na wykresie 3.2. Respondenci ocenili jako najtańszą windykację wewnętrzną, a jako najdroższą windykację zewnętrzną. Jednak odpowiedzi te należy interpretować po analizie pytania dotyczącego rodzajów kosztów windykacji, które są szacowane w podmiotach reprezentowanych przez respondentów (wykres 3.3).

W 33% podmiotów reprezentowanych przez respondentów nie szacowano kosztów windykacji. Aż 55% podmiotów nie szacowało kosztów windykacji w podziale na koszty windykacji polubownej i koszty windykacji przymusowej. Może to prowadzić do niewłaściwych decyzji dotyczących wyboru ścieżek windykacji. Windykacja polubowna jest zwykle tańsza i skuteczniejsza niż windykacja przymusowa, ale asymetria informacji może prowadzić do niedoceniań tego etapu, skracania okresu prowadzenia windykacji polubownej i zbyt szybkiego decydowania się na przechodzenie do windykacji przymusowej.

Wykres 3.3. Rodzaje szacowanych kosztów windykacji (procent badanych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Najwięcej podmiotów reprezentowanych przez respondentów szacowało: koszty prowadzonych działań windykacyjnych (86%) i koszty ponoszone na rzecz podmiotów zewnętrznych uczestniczących w procesie windykacji (58%). Mniej niż połowa podmiotów szacowała utraconą wartość należności rozumianą jako różnica między kwotą nominalną wierzytelności a odzyskaną kwotą wierzytelności, bez uwzględnienia wpływu czasu i zmiany wartości pieniądza w czasie (48%). Mniej niż 1/3 podmiotów szacowała koszty finansowania należności i koszty ponoszone w związku z zaangażowaniem osób zatrudnionych w przedsiębiorstwie w proces windykacji. Mniej niż 1/4 podmiotów uwzględniało zmianę wartości pieniądza w czasie (23%). Tylko 1/5 szacowała koszty utraconych korzyści na skutek zamrożenia środków pieniężnych w należnościach. 18% podmiotów szacowało koszty trudności finansowych spowodowanych brakiem środków pieniężnych zamrożonych w windykacji.

Informacje uzyskane na temat rodzajów szacowanych kosztów windykacji wskazują, że ocena kosztów modeli windykacji była dokonana przez respondentów w warunkach wysokiej asymetrii informacji. Respondenci nie znali rzeczywistych kosztów modeli windykacji, ponieważ mieli niepełną informację na temat poszczególnych kosztów windykacji. Brak informacji na temat wysokości kosztów finansowania należności, kosztów pracy własnej, kosztów związanych z utratą wartości pieniądza w czasie, kosztów utraconych korzyści i kosztów trudności finansowych

u większości respondentów mogło prowadzić do zaniżania kosztów windykacji wewnętrznej i zawyżania kosztów windykacji zewnętrznej i mieszanej.

Zakończenie i wnioski

Na wysokość kosztów transakcyjnych ponoszonych przez wierzycieli mają wpływ:

- Skuteczność windykacji, która zależy przede wszystkim od: okresu przeterminowania należności, sposobu zabezpieczenia należności, prowadzonych działań windykacyjnych poprzedzających decyzję o sprzedaży należności, powodu braku zapłaty, formy prawnej dłużnika, jego sytuacji finansowej, sytuacji makroekonomicznej i miejsca działania dłużnika.
- Wybór modelu windykacji.
- Kształtowanie ścieżek windykacji, w tym decyzja o okresie prowadzenia windykacji polubownej.

Wierzyciel, który nie zna poziomu ponoszonych kosztów windykacji i podejmuje decyzje w warunkach wysokiej asymetrii informacji może dokonywać wyborów prowadzących do wzrostu kosztów transakcyjnych dochodzenia praw z umów. W celu zmniejszenia asymetrii informacji wierzyciel powinien szacować wszystkie koszty windykacji.

Część II

WIERZYTELNOŚCI I ICH ZABEZPIECZENIA

Rozdział 4. Skuteczność prawnych zabezpieczeń wierzytelności

Wstęp

Do rzeczowych zabezpieczeń zalicza się zazwyczaj zastaw, hipotekę, przełączenie na zabezpieczenie, kaucję, blokadę środków pieniężnych na rachunku bankowym oraz prawo zatrzymania. Zapisy o takich zabezpieczeniach zawarte są zazwyczaj w umowach zawieranych pomiędzy zabezpieczycielem a wierzycielem. Zastaw i hipoteka zostały zaliczone do grupy praw rzeczowych ograniczonych i wymienione w kodeksie cywilnym (k.c.). Cechą wspólną dla wszystkich ww. zabezpieczeń jest to, że ich przedmiotem staje się rzecz, z której wierzyciel może zaspokoić swoją wierzytelność¹⁴⁵.

Pojęcie skuteczności odnosi się więc do funkcji zabezpieczeń, jaką jest możliwość skutecznego zaspokojenia wierzytelności przez wierzyciela, na którego rzecz powstało zabezpieczenie. Prawa zastawnicze skuteczne *erga omnes* uprawniają wierzyciela do dochodzenia swoich praw od każdego, kto naruszy jego prawo. Po drugie, prawa zastawnicze dają wierzycielowi uprawnienie do zaspokojenia się z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi dłużnika z przedmiotu obciążonego¹⁴⁶.

* Prof. dr hab. Jacek Gołaczyński, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej.

¹⁴⁵ G. Sikorski, *Funkcja, podstawa prawna i rodzaje zabezpieczeń wierzytelności bankowych w prawie polskim*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1997, nr 9, s. 25.

¹⁴⁶ J. Gołaczyński, *Zastaw na rzeczach ruchomych*, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 13.

4.1. Zastaw

Zastaw jest rzeczowym zabezpieczeniem wierzytelności należącym do grupy tzw. praw zastawniczych. Przedmiotem zastawu mogą być rzeczy ruchome lub prawa. Mogą być to rzeczy ruchome oznaczone co do tożsamości lub rzeczy oznaczone tylko co do gatunku. Zastaw może być także ustanowiony na udziale we współwłasności, co wynika z art. 198 k.c. Natomiast ustanowienie zastawu na całej rzeczy może nastąpić jedynie za zgodą wszystkich współwłaścicieli¹⁴⁷. Zastaw jest prawem zabezpieczającym o charakterze akcesoryjnym, czyli jego byt, zakres obciążenia i zaspokojenia jest uzależniony od istnienia wierzytelności i jej stanu. Zastaw zabezpiecza każdą wierzytelność, niezależnie od jej źródła. Może być to wierzytelność pieniężna i niepieniężna, choć w tym ostatnim wypadku zaspokojenie może nastąpić dopiero po przekształceniu się wierzytelności w pieniężną. Wierzytelność musi być oznaczona, czyli należy oznaczyć stosunek zobowiązaniowy, z którego ona wynika, a w ten sposób można będzie ustalić wysokość tej wierzytelności¹⁴⁸. Jednak brak jest przepisu, który nakazywałby oznaczanie wierzytelności kwotowo. Jest to oczywiste, skoro zastaw może zabezpieczać także wierzytelności niepieniężne. Zastaw może bowiem zabezpieczać wierzytelności pieniężne o nieoznaczonej jeszcze wysokości (np. z odszkodowania z tytułu niewykonania zobowiązania). Zabezpieczona wierzytelność musi istnieć. Jeżeli czynność prawna, w rezultacie której powstała wierzytelność, jest dotknięta bezwzględną nieważnością, ustanowienie zastawu również będzie nieważne¹⁴⁹.

Zastaw jako prawo rzeczowe ograniczone jest skuteczny względem wszystkich (*erga omnes*). Zasada ta przejawia się w sformułowaniu mówiącym, że zastawnik będzie miał możliwość zaspokojenia swojej wierzytelności z rzeczy bez względu na to, czyją stała się własnością. Podobnie jak hipoteka, zastaw obciąża rzecz (także prawo) i tym samym prawo podąża za rzeczą, niezależnie od tego, czy jej aktualnym właścicielem będzie dłużnik osobisty zastawnika, czy osoba trzecia. Przedawnienie zabezpieczonej wierzytelności nie ma wpływu na uprawnienie zastawnika zaspokojenia wierzytelności zabezpieczonej zastawem. Nie dotyczy to jednak roszczeń ubocznych związanych z wierzytelnością zabezpieczoną (np. odsetki). Regulacja ta wzmacnia sytuację zastawnika, wyłączając możliwość

¹⁴⁷ Zob. J. Skąpski, *Zastaw na rzeczach ruchomych według kodeksu cywilnego*, t. VIII, S.C. 1966, s. 174–175.

¹⁴⁸ Zob. S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe*, LexisNexis, Warszawa 1996, s. 362.

¹⁴⁹ J. Gołaczyński, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 163.

podnoszenia przez zastawcę zarzutu przedawnienia wierzytelności zabezpieczonej zastawem. Kolejnym ważnym aspektem jest to, iż zastawnik może dochodzić zaspokojenia z rzeczy bez względu na to, czyją stała się własnością. Zbycie rzeczy po ustanowieniu zastawu nie ma zatem zwykle wpływu na istnienie zastawu i jego skuteczność¹⁵⁰.

Zastaw zwykły wygasa wskutek wygaśnięcia wierzytelności, którą zabezpiecza. Wynika to z akcesoryjności zastawu w stosunku do wierzytelności zabezpieczonej. Art. 306 § 1 k.c. wyraźnie akcentuje związek między zastawem, jako zabezpieczeniem wierzytelności, a wierzytelnością zabezpieczoną. Skoro celem istnienia zastawu jest zabezpieczenie wierzytelności, to jego funkcji gwarancyjnej zostaje podporządkowana cała instytucja. Brak wierzytelności powoduje wygaśnięcie zabezpieczenia. Z chwilą wygaśnięcia wierzytelności, podstawowa funkcja zastawu nie może być realizowana¹⁵¹.

Z dniem 20.02.2011 r. wszedł w życie przepis ustanawiający skuteczność zastawu wobec wierzycieli zastawcy, jeśli umowa o ustanowienie zastawu została zawarta na piśmie z datą pewną. Ma to zapewnić udział wierzytelności zabezpieczonej tym zastawem w podziale sumy uzyskanej z egzekucji w kategorii 5 oprócz hipoteki, zastawu rejestrowego, zastawu skarbowego, a także zapewnia większą jawność tego prawa. Regulacja ta zapobiega wykorzystywaniu nieformalnie ustanowionego zastawu podczas podziału sumy uzyskanej z egzekucji¹⁵².

4.2. Zastaw rejestrowy

Zastaw rejestrowy jest prawem rzeczowym ograniczonym, mimo że nie ujęto go wprost w art. 244 k.c. Należy także zwrócić uwagę, że przepis art. 308 k.c. nadal wymienia zastaw rejestrowy jako odmianę zastawu, z tym że odsyła do szczególnych przepisów, czyli ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów¹⁵³. Zastaw rejestrowy charakteryzuje się tym, że oprócz podstawowych praw i obowiązków stron tej umowy wynikających z ustawy, także sama umowa zastawnicza może w istotny sposób wpłynąć na treść tego zastawu. W związku

¹⁵⁰ I. Heropolitańska, *Zabezpieczenie wierzytelności banku*, Twigger, Warszawa 1996, s. 282.

¹⁵¹ J. Gołaczyński, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 201–202.

¹⁵² J. Gołaczyński, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, wyd. 7, C.H. Beck, Warszawa 2016, Legalis.

¹⁵³ Ustawa z dnia 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. 2016, poz. 297), dalej u.z.r.r.z.

z tym można postawić pytanie, czy zastaw rejestrowy jest prawem zastawniczym, czy też stanowi odmianę zastawu posesoryjnego, czy jest trzecią postacią prawa zastawniczego¹⁵⁴.

Strony umowy zastawniczej mogą postanowić o pozostawieniu przedmiotu zastawu w posiadaniu zastawcy lub osoby trzeciej, odpowiedzialności z tytułu utraty lub zmniejszenia wartości przedmiotu zastawu, zaspokojeniu pozaegzekucyjnym wierzytelności, wprowadzeniu zastrzeżenia zakazującego zbycie lub obciążeniu przedmiotu zastawu rejestrowego¹⁵⁵. Ponadto zastaw rejestrowy czyni istotny wyjątek od zasady akcesoryjności zastawu jako prawa zastawniczego. Te wszystkie okoliczności powodują, że zastaw rejestrowy stanowi zabezpieczenie wierzytelności, które z trudem mieści się w dotychczasowym podziale na prawa zastawnicze mające za przedmiot ruchomości i prawa na nieruchomości¹⁵⁶.

Zastaw rejestrowy powstaje w wyniku zawarcia umowy o ustanowienie tego zastawu, oraz dokonania wpisu do rejestru zastawów. Prócz zawarcia umowy zastawniczej do powstania zastawu rejestrowego konieczne jest dokonanie wpisu do rejestru prowadzonego przez sąd, bowiem samo zawarcie umowy nie powoduje jeszcze powstania prawa. Zastaw rejestrowy powstaje dopiero z chwilą dokonania wpisu w rejestrze zastawów. Zastaw ten powstaje bez konieczności przeniesienia posiadania rzeczy obciążonej na zastawnika (co oczywiście nie wyklucza możliwości dokonania takiego przeniesienia)¹⁵⁷. W myśl art. 13 pkt 1 u.z.r.r.z., zbycie przedmiotu zastawu rejestrowego powoduje wygaśnięcie tego zastawu, jeżeli nabywca nie wiedział i przy zachowaniu należytej staranności nie mógł wiedzieć o istnieniu zastawu rejestrowego w chwili wydania mu rzeczy lub przejścia na niego prawa obciążonego zastawem rejestrowym. Natomiast zgodnie z art. 13 pkt 2 zbycie przedmiotu zastawu rejestrowego powoduje wygaśnięcie tego zastawu także w sytuacji, kiedy rzecz obciążona zastawem rejestrowym zalicza się do rzeczy zbywanych zwykle w zakresie działalności gospodarczej zastawcy i rzecz ta została wydana nabywcy, chyba że nabywca nabył rzecz w celu pokrzywdzenia zastawnika. Oba wymienione przypadki wygaśnięcia zastawu rejestrowego wymagają szczegółowej analizy, która nie może odbyć się bez sięgnięcia do norm wyrażonych w art. 37, który określa, że rejestr zastawów wraz z dokumentami złożonymi do rejestru jest jawny, i art. 38, tworzącego na podstawie zasady jaw-

¹⁵⁴ J. Mojak, J. Widło, *Sądowy zastaw rejestrowy w systemie praw rzeczowych*, „Rejent” 1999, nr 4, s. 72.

¹⁵⁵ J. Gołaczyński, M. Leśniak, *Zastaw rejestrowy i rejestr zastawów. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 29–30.

¹⁵⁶ J. Mojak, J. Widło, *Sądowy zastaw rejestrowy w systemie praw rzeczowych*, op.cit., s. 72.

¹⁵⁷ J. Gołaczyński, M. Leśniak, *Zastaw rejestrowy...*, op.cit., s. 35.

ności materialnej rejestru dwa domniemania prawne: domniemanie powszechnej znajomości danych wpisanych do rejestru zastawów i domniemanie prawdziwości danych wpisanych do rejestru zastawów¹⁵⁸.

Zasada pierwszeństwa (priorytetu) polega na tym, że kolejność zaspokojenia poszczególnych należności wynika z określonych przez ustawodawcę zdarzeń prawnych. Podstawą ustalenia pierwszeństwa będzie kolejność dokonania czynności prawnej kreującej określone zabezpieczenia. Od inicjatywy samego wierzyciela będzie zależało zatem, czy uzyska on wyższe pierwszeństwo od innych wierzycieli.

Zgodnie z art. 18 ust. 2 zastaw rejestrowy nie wygasa, jeżeli umowa zastawnicza tak stanowi, i określa co najmniej: 1) stosunek prawny, z którego wynika lub może wynikać nowa wierzytelność, 2) termin, w którym powinien powstać nowy stosunek prawny, nie dłuższy jednak niż 6 miesięcy od dnia wygaśnięcia wierzytelności zabezpieczonej zastawem, 3) najwyższą sumę zabezpieczenia dla nowej wierzytelności, przy czym suma ta nie może być wyższa od ujawnionej w rejestrze. Komentowany przepis w pkt 1 wymaga wskazania stosunku prawnego, z którego wynika lub może wynikać nowa wierzytelność, nie wymaga zaś wskazania konkretnej wierzytelności. Stosunkiem prawnym, o którym mowa w tym przepisie, może być zatem dotychczasowy stosunek prawny łączący strony, np. wówczas, kiedy jest to kredyt odnawialny, bowiem w pkt 1 ustawodawca nie używa pojęcia „nowy stosunek prawny”¹⁵⁹.

Umowa zastawnicza powinna wskazywać najwyższą sumę zabezpieczenia, przy czym suma ta nie może być wyższa od sumy ujawnionej w rejestrze zastawów. Komentowany przepis stanowi, że zastaw rejestrowy wygasa po upływie 20 lat od momentu dokonania wpisu do rejestru¹⁶⁰. Wynika z tego, że upływ wskazanego okresu oznacza unicestwienie zastawu jako prawa podmiotowego w sensie materialnoprawnym, wyjątkiem od reguły wygaśnięcia zastawu jest złożenie przed upływem tego okresu do sądu rejestrowego zmiany (aneksu) umowy zastawniczej przez jedną ze stron tej umowy. Zmiana (aneks) umowy zastawniczej musi być więc złożona do sądu prowadzącego rejestr zastawów przed upływem dwudziestoletniego okresu od chwili wpisu. Termin dwudziestoletni jest terminem prawa materialnego i nie podlega przywróceniu. Złożenie zmiany (aneksu) umowy zastawniczej po upływie tego okresu nie będzie mogło spowodować przedłużenia czasu trwania zastawu, nawet jeżeli zastaw nie został jeszcze wy-

¹⁵⁸ Ibidem, s. 156.

¹⁵⁹ A. Stangret, *Aksesoryjność zastawu rejestrowego na tle projektu ustawy o zmianie ustawy o zastawie rejestrowym*, „Prawo Bankowe” 2005, nr 9, s. 35.

¹⁶⁰ J. Gołaczyński, M. Leśniak, *Zastaw rejestrowy...*, op.cit., s. 105.

kreślony z urzędu przez sąd rejestrowy i figuruje nadal w rejestrze zastawów. Sąd rejestrowy uprawniony jest do badania, czy zmiana umowy zastawniczej wpłynęła do sądu prowadzącego rejestr zastawów przed upływem wskazanego terminu i czy spełnione są materialne przesłanki do utrzymania zastawu wynikające ze zmiany (aneksu) umowy zastawniczej. Nie wydaje się, aby rozpoznanie wniosku o utrzymaniu zastawu przez sąd rejestrowy musiało nastąpić przed upływem dwudziestoletniego okresu od momentu wpisu zastawu do rejestru¹⁶¹.

4.3. Hipoteka

Hipoteka jest zaliczana do zabezpieczeń rzeczowych wierzytelności. Może ją ustanowić zarówno dłużnik osobisty, jak i osoba trzecia. Hipoteka nie może być ustanawiana w innym celu niż zabezpieczenie wierzytelności¹⁶². Polskiemu ustawodawstwu nie jest znana instytucja hipoteki „bezpodmiotowej”, czyli nieokreślającej podmiotu, którego wierzytelność ma zabezpieczać, oraz hipoteki właścicielskiej, z której uprawniony jest sam właściciel nieruchomości.

Na podstawie art. 65 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece¹⁶³, hipoteka daje wierzycielowi hipotecznemu możliwość dochodzenia zaspokojenia z nieruchomości. Wierzycielowi hipotecznemu przy zaspokojeniu z nieruchomości przysługuje pierwszeństwo przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości. Oznacza to, że w wypadku gdy właściciel nieruchomości jest równocześnie dłużnikiem osobistym kogoś innego, np. z tytułu udzielonego poręczenia, zaciągnięcia pożyczki, wówczas z sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości zaspokojone zostaną najpierw roszczenia wierzyciela hipotecznego, a dopiero z pozostałej sumy – roszczenia wierzycieli osobistych właściciela nieruchomości¹⁶⁴.

Skuteczność hipoteki względem każdego współwłaściciela nieruchomości obciążonej, wyraża się w tym, iż wierzyciel hipoteczny może dochodzić zaspokojenia z nieruchomości obciążonej niezależnie od faktu, czyją stała się własnością. Tak więc obciążenie nieruchomości hipoteką nie jest przeszkodą w jej zbywaniu, a zmiana właściciela obciążonej nieruchomości nie ma wpływu na istnienie hipoteki.

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² I. Heropolitańska, A. Drewicz-Tułodziecka, K. Hryćków-Mycka, P. Kuglarz, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece oraz przepisy związane. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2017, Legalis.

¹⁶³ Ustawa z dnia 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. 2016, poz. 790), dalej u.k.w.h.

¹⁶⁴ I. Heropolitańska, A. Drewicz-Tułodziecka, K. Hryćków-Mycka, P. Kuglarz, *Ustawa o księgach...*, op.cit.

Wierzycielowi hipotecznemu zaś przysługuje prawo dochodzenia zaspokojenia swoich roszczeń z nieruchomości z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi nabywcą nieruchomości, nawet wówczas, gdy te wierzytelności powstały przed nabyciem obciążonej nieruchomości¹⁶⁵.

4.4. Przewłaszczenie na zabezpieczenie

Przechodząc do zabezpieczeń rzeczowych niezaliczanych do praw zastawniczych, na początku należy wspomnieć o instytucji przewłaszczenia na zabezpieczenie, która duże zastosowanie znajduje do zabezpieczenia spłaty kredytów i pożyczek bankowych. Instytucja ta została uregulowana w art. 101 ustawy Prawo bankowe¹⁶⁶.

Przewłaszczenie na zabezpieczenia polega na przeniesieniu własności rzeczy na wierzyciela, którego celem jest jedynie zabezpieczenie wierzytelności (*causa cavendi*). Przeniesienie własności ma charakter czasowy – do momentu wywiązania się dłużnika ze zobowiązania. W razie gdy świadczenie nie zostanie spełnione, własność rzeczy „pozostaje” przy wierzycielu. Przedmiot przewłaszczenia znajduje się w trakcie trwania umowy w posiadaniu dłużnika¹⁶⁷.

Przewłaszczenie na zabezpieczenie uznawane jest za czynność prawną o charakterze powierniczym. Dłużnik dokonuje przeniesienia własności w celu zabezpieczenia. Wierzyciel zobowiązuje się nie korzystać z rzeczy w pełnym zakresie (np. nie będzie zbywał rzeczy w trakcie trwania umowy) i zobowiązany jest do powrotnego przeniesienia własności rzeczy na dłużnika, po spełnieniu zabezpieczonego świadczenia¹⁶⁸. Umowa może też przybrać postać warunkowej. Dopuszczalne jest stosowanie zarówno warunku rozwiązującego, jak i zawieszającego.

Przepis art. 101 nie reguluje zagadnień związanych z kwestią zaspokojenia wierzytelności zabezpieczonej z przedmiotu tego zabezpieczenia. W praktyce strony zawierają odpowiednie postanowienia w umowie przewłaszczenia. Na podstawie zapisów umownych bank uprawniony jest albo do sprzedania rzeczy (najczęściej w trybie publicznym), albo do „przejęcia” jej na własność¹⁶⁹. W tej drugiej sytuacji dochodzi do zatrzymania przedmiotu przewłaszczenia przez bank w celu umorzenia długu.

¹⁶⁵ Ibidem.

¹⁶⁶ Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe (Dz.U. 2016, poz. 1988), dalej u.p.b.

¹⁶⁷ Por. np. uchw. SN z 24.10.2001 r., III CZP 58/01, OSNC 2002, nr 7–8, poz. 88.

¹⁶⁸ Por. J. Gołaczyński, *Przewłaszczenie na zabezpieczenie*, Warszawa 2004, s. 59–78.

¹⁶⁹ *Prawo bankowe. Komentarz*, red. R. Sikorski, wyd. 1, Warszawa 2015, Legalis.

Mimo treści przepisu art. 101 ust. 1 uznać trzeba, że przewłaszczenie może być stosowane nie tylko na zabezpieczenie wierzytelności banku. Sformułowanie przepisu tłumaczyć trzeba miejscem regulacji. Nie wyklucza to wykorzystania przewłaszczenia na zabezpieczenia w obrocie pozabankowym, na podstawie art. 353¹ k.c.

4.5. Kaucja

Kolejnym ze sposobów zabezpieczenia wierzytelności jest umowa kaucji. Kaucja stanowi zabezpieczenie stosowane głównie w praktyce bankowej, lecz może być równie skutecznie stosowana przez inne podmioty¹⁷⁰. Kaucja została uregulowana w art. 102 ustawy Prawo bankowe. Definicja ustawowa kaucji nie jest wystarczająca dla określenia natury prawnej tej instytucji. Podkreśla ona jedynie zwrotny charakter kaucji oraz precyzuje sposób przeniesienia środków pieniężnych na bank. Kaucja wykazuje podobieństwo do zastawu oraz przewłaszczenia na zabezpieczenie.

Przepis art. 102 dopuszcza ustanowienie zabezpieczenia w postaci kaucji, której przedmiotem jest określona kwota środków pieniężnych wyrażona w walucie polskiej bądź innej walucie wymiennej. Przedmiot kaucji determinuje przyjęcie dla niej określenia „kaucja gotówkowa”.

Kaucja może zabezpieczać każdą wierzytelność bankową, wynikającą zarówno z czynności bankowych, jak i pozabankowych¹⁷¹. Kaucja gotówkowa wywołuje takie same skutki jak przewłaszczenie na zabezpieczenie (przeniesienie własności). W odróżnieniu od przewłaszczenia na zabezpieczenie bank ma także prawo korzystania z przedmiotu kaucji w trakcie trwania umowy. Środki pieniężne złożone tytułem kaucji stają się środkami własnymi banku w czasie trwania umowy i tak powinny być księgowane. Ta cecha nie jest jednak charakterystyczna dla kaucji bezgotówkowej.

Kaucja gotówkowa, w myśl art. 102, uprawnia bank do zatrzymania kwoty kaucji równej niespłaconej w terminie sumie zadłużenia banku w celu zaliczenia jej na poczet niewykonanego zobowiązania. To powoduje, że bank nie musi prowadzić postępowania egzekucyjnego w celu uzyskania zaspokojenia swoich roszczeń. Zaspokojenie wierzytelności banku następuje nie na skutek potrącenia wierzytelności, a zatrzymania kwoty kaucji i zaliczenia jej na spłatę długu. W razie natomiast wywiązania się przez dłużnika z zobowiązania względem banku, ma

¹⁷⁰ J. Gołaczyński, *Zastaw rejestrowy...*, op.cit., s. 39.

¹⁷¹ *Prawo bankowe...*, op.cit.

on obowiązek zwrotu kwoty kaucji. Z uwagi na to, że w okresie trwania stosunku prawnego kaucji bank może korzystać z przekazanej mu na własność kwoty kaucji, zwraca uprawnionemu nie tę samą, ale taką samą kwotę środków pieniężnych¹⁷².

4.6. Blokada środków pieniężnych na rachunku bankowym

Blokada środków na rachunku bankowym została wykształcona przez praktykę bankową¹⁷³. Blokada jest umową, zgodnie z którą na rachunku bankowym zostaje zablokowana określona kwota w celu zabezpieczenia wykonania zobowiązania. Blokada środków tradycyjnie przypisywana jest do grupy zabezpieczeń rzeczowych, jednak trafniejsze jej kwalifikowanie daje podstawę do przypisania jej do grupy szczególnych form zabezpieczeń wierzytelności związanych z gromadzeniem środków na rachunku bankowym i dokonywaniem przez banki rozliczeń¹⁷⁴.

Blokada środków na rachunku bankowym jest umową między posiadaczem rachunku a wierzycielem, którym najczęściej jest bank. Blokada może być bezterminowa do odwołania lub terminowa albo także uzależniona od wygaśnięcia zabezpieczanej wierzytelności. Zaspokojenie wierzytelności zabezpieczonej blokadą rachunku bankowego, następuje przez potrącenie wierzytelności wierzyciela z wierzytelnością posiadacza rachunku do tego rachunku¹⁷⁵.

Zakończenie i wnioski

Skuteczność – przywołanych w tym rozdziale – prawnych zabezpieczeń wierzytelności kształtuje się różnie w zależności od podstaw i zakresu danej instytucji. Bez wątplenia należy stwierdzić, że zabezpieczenia zaliczane do praw zastawniczych najpełniej realizują postulat skuteczności, biorąc pod uwagę, iż są to prawa akcesoryjne, charakteryzujące się zasadą pierwszeństwa. Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, iż to właśnie te rodzaje zabezpieczeń są najczęściej stosowane w obrocie prawnym czy gospodarczym.

¹⁷² J. Gołaczyński, *Zastaw rejestrowy...*, op.cit., s. 44.

¹⁷³ I. Heropolitańska, *Zabezpieczenie wierzytelności...*, op.cit., s. 233–234.

¹⁷⁴ J. Gołaczyński, *Zastaw rejestrowy...*, op.cit., s. 45.

¹⁷⁵ *Ibidem*, s. 46.

Rozdział 5. Zastaw w prawie polskim¹⁷⁶

Wstęp

Do zabezpieczeń rzeczowych zalicza się zazwyczaj zastaw, hipotekę, przewłaszczenie na zabezpieczenie, kaucję, blokadę środków pieniężnych na rachunku bankowym, zastrzeżenie prawa własności rzeczy sprzedanej, prawo zatrzymania. Zapisy co do większości tych zabezpieczeń znajdują się w umowach zawieranych pomiędzy zabezpieczycielem (najczęściej dłużnikiem osobistym wierzyciela) a wierzycielem. Niektóre zabezpieczenia tworzą się z mocy prawa, inne – na podstawie orzeczenia sądowego. Jednak tylko zastaw i hipoteka stanowią prawa rzeczowe zaliczone przez ustawodawcę w art. 244 kodeksu cywilnego do praw rzeczowych ograniczonych. Cechą wspólną dla wszystkich wymienionych wyżej zabezpieczeń jest to, że ich przedmiotem staje się rzecz, z której wierzyciel może zaspokoić swoją wierzytelność¹⁷⁷.

Zabezpieczenia rzeczowe nie zawsze mają charakter bezwzględny i są skuteczne względem osób trzecich. Skuteczność taka może wynikać jedynie z przepisu ustawy, dlatego skuteczność *erga omnes* dotyczy jedynie tych zabezpieczeń rzeczowych, które mają swe źródło w ustawie. Zaliczamy do nich prawa zastawnicze (zastaw i hipotekę). Trzeba jednak zauważyć, że przewłaszczenie na zabezpieczenie

* Prof. dr hab. Jacek Gołaczyński, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej.

¹⁷⁶ Tekst ten w pierwszej wersji został opublikowany w „Biuletynie PTE” 2017, nr 2.

¹⁷⁷ G. Sikorski, *Funkcja podstawa prawna i rodzaje zabezpieczeń wierzytelności bankowych w prawie polskim*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1997, nr 9, s. 25.

i kaucja, mimo regulacji w Prawie bankowym, nie stanowią nowych praw rzeczowych, a jedynie wykorzystują dla zabezpieczenia prawo własności. To właśnie decyduje o bezwzględnych charakterze tych zabezpieczeń. Przejście własności tytułem zabezpieczenia powoduje, że wierzyciel uzyskuje skuteczne względem innych prawo. Powyższe wywody nie dotyczą natomiast blokady środków na rachunku bankowym, które to zabezpieczenie jest skuteczne jedynie między stronami tego stosunku prawnego (*inter partes*). Jeżeli zatem do zablokowanego w celu zabezpieczenia rachunku egzekucję skieruje inny wierzyciel dłużnika, egzekucja ta będzie skuteczna.

Zabezpieczenia rzeczowe mają na ogół charakter akcesoryjny w stosunku do zabezpieczonej wierzytelności. Ta uwaga odnosi się z całą pewnością do praw zastawniczych i prawa zatrzymania. Jednak wątpliwości powstają już w kwestii akcesoryjności przewłaszczenia na zabezpieczenie, kaucji i blokady. W przypadku zabezpieczeń rzeczowych bazujących na prawie własności (przewłaszczenie na zabezpieczenie i kaucja) trudno przyjąć, że prawo własności jest prawem niesamoistnym i związanym z wierzytelnością, którą zabezpiecza. Akcesoryjny charakter ma umowa przewłaszczenia i kaucji, bowiem wygaśnięcie wierzytelności zagwarantowanej w ten sposób powoduje powstanie po stronie wierzyciela obowiązku powrotnego przeniesienia własności, wobec odpadnięcia podstawy prawnej wcześniejszego przejścia własności (*condictio causa finita*). Tą samą uwagę można skierować do blokady środków pieniężnych na rachunku bankowym.

5.1. Rodzaje zastawu

W Polsce zastaw jest instytucją niejednolitą. Został on uregulowany zarówno w kodeksie cywilnym, jak i innych ustawach. Może polegać na pozostawieniu rzeczy obciążonej zastawcy, oraz na wydaniu rzeczy zastawnikowi. Może służyć zabezpieczeniu każdej wierzytelności lub też wierzytelności ściśle określonego rodzaju; może być adresowany do określonych podmiotów (np. zastaw rejestrowy, ustawowy, skarbowy) albo dla wszystkich (zastaw zwykły). Ograniczenia podmiotowe wynikają zarówno z przepisów ustawy (np. zastaw rejestrowy, zastaw ustawowy), jak i z praktyki stosowania danego rodzaju zastawu (np. zastaw zwykły pojawia się w zasadzie wyłącznie w obrocie prywatnym).

5.2. Zastaw na rzeczach ruchomych

Zastaw zwykły na rzeczach ruchomych został uregulowany w art. 306 k.c. do art. 326 k.c. i został nazwany przez ustawodawcę zastawem na rzeczach ruchomych. Wobec tego, że także inne rodzaje zastawów mają za przedmiot rzeczy ruchome (np. zastawy ustawowe, zastaw rejestrowy, hipoteka morska) powstał problem, jak nazwać zastaw, który ma za przedmiot rzeczy ruchome i został uregulowany w kodeksie cywilnym. W literaturze używa się nazwy: zastaw ręczny lub zwykły, posesoryjny, rękodajny. Termin zastaw ręczny wywodzi się z tradycji legislacyjnej¹⁷⁸, ale był i jest on używany także w literaturze przedmiotu dla określenia właśnie zastawu uregulowanego w kodeksie cywilnym, a wcześniej w dekrete z 1946 r. o prawach rzeczowych. Zastaw umowy na rzeczach ruchomych jest też nazywany zastawem zwykłym i w dalszych częściach niniejszej publikacji będzie używana właśnie ta nazwa¹⁷⁹. Słowo „zastaw” potocznie utożsamia się też z rzeczą ruchomą obciążoną prawem zastawu¹⁸⁰.

5.2.1. Charakter prawny

W prawie polskim zastaw jest ograniczonym prawem rzeczowym. Wynika to z treści art. 244 k.c. Zgodnie z tym przepisem ograniczonymi prawami rzeczowymi są: użytkowanie, służebności, zastaw, własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego, spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego, prawo do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej oraz hipoteka. Wobec tego, że prawa rzeczowe mają charakter bezwzględny, tj. są skuteczne względem wszystkich (*erga omnes*), ustawodawca ograniczył swobodę stron w kształtowaniu stosunków prawnorzeczowych. Strony mogą bowiem ustanowić jedynie takie prawo rzeczowe, które ustawa przewiduje. Jest to tzw. zasada zamkniętej listy praw rzeczowych – *numerus clausus* tych praw¹⁸¹. Ma ona szczególne znaczenie jako

¹⁷⁸ W ustawie z dnia 28.04.1938 r. o rejestrowych prawach rzeczowych na pojazdach mechanicznych (u.r.p.r.p.m.) w art. 33 ust. 2 wyraźnie mówi się o zastawie ręcznym w kontekście zbiegu z rejestrowym prawem zastawu.

¹⁷⁹ E. Niezbecka, w: A. Jakubecki, J. Mojak, E. Niezbecka, *Prawne zabezpieczenie kredytów*, Lubelskie Wydawnictwo Prawnicze, Lublin 1996, s. 191.

¹⁸⁰ J. Wasilkowski, *Zarys prawa rzeczowego*, s. 211.

¹⁸¹ E. Drozd, *Numerus clausus praw rzeczowych*, w: *Problemy kodyfikacji prawa cywilnego (Księga pamiątkowa ku czci prof. Z. Radwańskiego)*, Poznań 1990, s. 257.

lista zamknięta ograniczonych praw rzeczowych. Ograniczona staje się także możliwość swobodnego kształtowania treści prawa rzeczowego¹⁸².

Zastaw zwykły należy zatem do ograniczonych praw rzeczowych i z tego wynika, że jest prawem bezwzględnym, dzięki czemu zastawnik może zaspokoić swoją wierzytelność z wyłączeniem wszystkich innych osób z właścicielem włącznie, oczywiście w granicach przewidzianych przez ustawę. Szczególne znaczenie dla sytuacji zastawnika ma charakter bezwzględny jego prawa w zakresie ochrony zastawu. Zastawnik może bowiem domagać się wydania rzeczy obciążonej zastawem od osoby, która nią faktycznie włada. Zastawnik może także domagać się od osoby, która narusza jego prawo w inny sposób, aniżeli przez pozbawienie go władztwa nad rzeczą, aby zaniechała dalszych naruszeń i przywróciła poprzedni stan prawny (art. 222 § 2 k.c. w zw. z art. 251 k.c.). Poza tym zastawnikowi służy powództwo ustalające, że przysługuje mu prawo zastawu (art. 189 k.p.c.), a także roszczenie o przywrócenie posiadania lub o zaniechanie dalszych naruszeń, jeżeli wszedł już we władanie rzeczy. Wreszcie można stwierdzić, że zastawnikowi przysługuje również roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym przeciwko każdej osobie, która uniemożliwiła mu w całości lub w części zaspokojenie się z zastawu.

Jeżeli rzecz obciążona zastawem zwykłym stanie się przedmiotem egzekucji innego wierzyciela niż zastawnik, to zastawnikowi przysługuje powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji (art. 841 k.p.c.), albo prawo przyłączenia się do egzekucji w celu uczestniczenia w podziale sumy uzyskanej z egzekucji. Sposób obrony prawa zastawu jest uzależniony od tego, czy wierzytelność zabezpieczona zastawem jest już wymagalna. Jeżeli jest wymagalna, wystarczy, aby zastawnik przyłączył się do egzekucji (art. 1031 k.p.c.). W odwrotnej sytuacji, zastawnikowi będzie przysługiwało powództwo o zwolnienie od egzekucji na mocy art. 841 k.p.c., ponieważ prawo zastawnika nie jest inaczej chronione¹⁸³.

5.2.2. Zastaw jako prawo akcesoryjne

Cechą charakterystyczną zastawu jest pełnienie przez niego funkcji zabezpieczającej wierzytelność. Dlatego zastaw jest prawem związanym z wierzytelnością, którą zabezpiecza, czyli prawem akcesoryjnym. W prawie polskim zasady

¹⁸² J. Ignatowicz, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 1994, s. 31. Por. też E. Gniewek, *Prawo rzeczowe*, Poznań-Kluczbork 1996, s. 45–47.

¹⁸³ Więcej na temat ochrony zastawu w postępowaniu egzekucyjnym w rozdziale IX.

akcesoryjności zastawu nie kwestionuje się. Istnienie ważnej wierzytelności jest warunkiem powstania i trwania zastawu. Zasada ta nie została wprost wypowiedziana w kodeksie cywilnym, ale wynika właśnie z akcesoryjności zastawu. Konsekwencją ścisłego powiązania zastawu z wierzytelnością, którą zabezpiecza jest to, że przeniesienie wierzytelności zabezpieczonej zastawem pociąga za sobą przeniesienie zastawu. Jeżeli zaś wierzytelność zostanie przeniesiona z wyłączeniem zastawu, wówczas zastaw wygasa (art. 323 k.c.).

Nabywca wierzytelności zabezpieczonej zastawem może żądać od zbywcy wydania rzeczy obciążonej, jeśli zastawca wyrazi na to zgodę. W przypadku braku zgody zastawcy na wydanie mu rzeczy, może on domagać się złożenia rzeczy do depozytu sądowego. Wówczas zbywca wierzytelności może pozostawić rzecz w swoim władaniu i stanie się osobą trzecią w rozumieniu art. 307 k.c. W takim wypadku zgoda zastawcy nie jest potrzebna, a jedynie porozumienie między zbywcą a nabywcą. Obowiązkiem zbywcy wierzytelności, czyli pierwotnego zastawnika będzie wydanie rzeczy nabywcy. Jeżeli tego odmówi, wówczas nabywca wierzytelności może przeciwko niemu wystąpić z żądaniem złożenia rzeczy do depozytu sądowego.

Zasada akcesoryjności ulega jednak pewnym ograniczeniom. Przyjmuje się, że częściowym odstępstwem od zasady akcesoryjności zastawu jest możliwość ustanowienia tego prawa w celu zabezpieczenia wierzytelności przyszłej lub warunkowej. W takich wypadkach, w chwili powstania zastawu wierzytelność nie musi jeszcze istnieć, a zatem następuje tu chwilowe oderwanie zastawu od wierzytelności. Zdaniem J. Skąpskiego, można tu jednak mówić tylko o częściowym ograniczeniu zasady akcesoryjności zastawu, ponieważ strony przy ustanowieniu zastawu muszą określić, o jaką przyszłą wierzytelność chodzi. Według tego autora, ustanowienie zastawu bez takiego skonkretyzowania wierzytelności byłoby nieważne¹⁸⁴.

Pogląd powyższy jednak nie znajduje podstaw w przepisach kodeksu cywilnego. Z art. 306 § 2 k.c. wynika jedynie tyle, że zastaw można także ustanowić w celu zabezpieczenia wierzytelności przyszłej lub warunkowej. Oznacza to, że dopuszczalne jest ustanowienie zastawu, gdy nie istnieje jeszcze wierzytelność, którą ten zastaw ma zabezpieczać. Strony ustanawiając zastaw nie muszą więc w żaden sposób konkretyzować wierzytelności, która ma powstać w przyszłości (wskutek upływu terminu początkowego lub ziszczenia się warunku zawieszają-

¹⁸⁴ J. Skąpski, *Zastaw na rzeczach ruchomych według kodeksu cywilnego*, t. VIII, S.C. 1966, s. 152.

cego). Strony mogą jedynie zawrzeć umowę o ustanowieniu zastawu, oznaczając rzecz, będącą przedmiotem zabezpieczenia i wskazując, że rzecz ta będzie stanowiła zabezpieczenie wierzytelności, które powstanie w przyszłości. W chwili powstania wierzytelności zastaw będzie więc prawem, z którego zastawnik może się już zaspokoić. Należy zatem stwierdzić, że przepis art. 306 § 2 k.c. stanowi istotny wyjątek od zasady akcesoryjności zastawu, mimo że w praktyce nie odgrywa większej roli.

Od zasady przewidziane są jednak pewne wyjątki. Przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej zastawem nie narusza uprawnienia zastawnika do uzyskania zaspokojenia z rzeczy obciążonej (art. 317 k.c.). Przepis ten daje zatem możliwość uzyskania zaspokojenia nawet wówczas, gdy wierzytelność zabezpieczona zastawem uległa przedawnieniu, a dłużnik podniósł taki zarzut. Jakże to może rodzić konsekwencje? Otóż, jeżeli w postępowaniu wszczętym przez zastawnika przeciwko zastawcy, który jest jednocześnie dłużnikiem osobistym wierzyciela, w celu uzyskania tytułu egzekucyjnego stwierdzającego obowiązek świadczenia (powództwo o zapłatę), dłużnik podniesie zarzut przedawnienia, to sąd nie może powództwa oddalić. Pojęcie zaspokojenia z rzeczy dotyczy bowiem nie tylko postępowania egzekucyjnego, ale również rozpoznawczego, które jest pierwszym etapem zaspokojenia wierzytelności¹⁸⁵.

Przepisy dotyczące zakresu obciążenia rzeczy zastawem mają charakter dyspozytywny. Strony umowy zastawniczej mogą więc postanowić, że zakres zabezpieczenia będzie większy. Jeżeli zastawcą jest dłużnik osobisty, to dopuszcza się, aby po zawarciu umowy zastawniczej, strony zmieniły jej treść i zwiększyły zakres obciążenia rzeczy. Nie będzie w tym przypadku mowy o odstępstwie od zasady akcesoryjności zastawu, skoro sam dłużnik, będący jednocześnie zastawcą, decyduje się na zwiększenia obciążenia rzeczy. Jeżeli w praktyce nastąpi zwiększenie wierzytelności zabezpieczanej zastawem, to wówczas wierzytelność większa nie jest już zabezpieczana zastawem. Aby objąć tą większą wierzytelność tym samym zastawem, należy zawrzeć nową umowę. Jeśli dłużnik i zastawnik postanawiają, że wierzytelność stanie się wymagalna przed terminem określonym w umowie zastawniczej, a porozumienie to zostanie zawarte po ustanowieniu zastawu, nie będzie to rodziło żadnych konsekwencji dla zastawcy, który nie jest dłużnikiem osobistym wierzyciela. Nadejście zatem wcześniejszego terminu wymagalności wierzytelności, niż ustalony w umowie zastawniczej, nie uprawnia zastawnika do wystąpienia z żądaniem zaspokojenia się z zastawu. Podobnie będzie w sytuacji,

¹⁸⁵ Więcej J. Gołaczyński, *Zastaw na rzeczach ruchomych*, Warszawa 2002, s. 152–153.

gdy zastawnik porozumie się z dłużnikiem osobistym, po ustanowieniu zastawu o innej wysokości odsetek za opóźnienie, o innej wysokości kar umownych itp.

5.2.3. Zmiana treści zastawu

Zmiana treści zastawu jest możliwa, jeżeli strony umowy zastawniczej, czyli zastawnik i zastawca oraz inne zainteresowane osoby (w przypadku zmiany pierwszeństwa), zawrą odpowiednią umowę. Kwestia ta została dość szczegółowo uregulowana w przepisach kodeksu cywilnego, jednak w przepisach ogólnych dotyczących ograniczonych praw rzeczowych.

Mianowicie od zmiany treści ograniczonego prawa rzeczowego potrzebna jest umowa między uprawnionym a właścicielem rzeczy obciążonej, a jeżeli prawo było ujawnione w księdze wieczystej – wpis do tej księgi. Jeżeli zaś zmiana treści prawa dotyczy praw osoby trzeciej, do zmiany potrzebna jest zgoda tej osoby. Oświadczenie osoby trzeciej powinno być złożone jednej ze stron.

Przepis powyższy przewiduje zatem możliwość zmiany treści prawa rzeczowego ograniczonego, czyli także zastawu na podstawie umowy. Umowa winna być zawarta między stronami stosunku prawnego wynikającego z zastawu, czyli zastawcą i zastawnikiem. Jeżeli zastawca nie jest dłużnikiem osobistym, to na treść zastawu nie może mieć wpływu umowa zawarta między zastawnikiem a dłużnikiem osobistym, np. w zakresie zwiększenia zakresu zabezpieczenia zastawu. Zmiana treści zastawu zwykłego na rzeczach ruchomych nie wymaga szczególnej formy dla swej ważności.

5.2.4. Zasada pierwszeństwa

Wykonywanie ograniczonych praw rzeczowych, które są skuteczne względem wszystkich (*erga omnes*), może doprowadzić do kolizji pomiędzy tymi prawami. Kolizja taka może dotyczyć nie tylko praw tego samego rodzaju, np. zastawu, ale także praw o różnej treści, np. użytkowania i służebności. Taka sytuacja spowodowała konieczność wprowadzenia swego rodzaju norm kolizyjnych, które rozgraniczałyby wykonywanie uprawnień wynikających z różnych praw rzeczowych lub tych samych praw rzeczowych, ale ustanowionych na rzecz innych podmiotów, w stosunku do jednej rzeczy. Te swego rodzaju normy kolizyjne istnieją w prawie rzeczowym w postaci tzw. pierwszeństwa ograniczonych praw rzeczowych (art. 249 i 250 k.c.). Są to jednak tylko przepisy ogólne, które zostają wyłączone

całkowicie lub częściowo przez przepisy szczególne znajdujące się także poza kodeksem cywilnym (art. 249 § 2 k.c.).

W przypadku praw rzeczowych ograniczonych, których powstanie nie wymaga wpisu do księgi wieczystej, rozwiązanie sytuacji konfliktowych następuje poprzez realizację rzymskiej jeszcze zasady *prior tempore, potior iure*. Jeżeli zatem najpierw powstało użytkowanie a później służebność, to służebność nie będzie mogła być wykonywana¹⁸⁶.

Zasada pierwszeństwa zastawu zwykłego została wyrażona w art. 306 § 1 k.c. oraz art. 310 k.c. Tak więc można stwierdzić, że zasada pierwszeństwa odnosi się do dwóch sytuacji: pierwszej, w której zastawnik uzyskuje przywilej pozwalający zaspokoić wierzytelność zabezpieczoną zastawem przed innymi wierzycielami osobistymi zastawcy i drugiej, w której w razie zbiegu dwu lub więcej praw rzeczowych do jednej rzeczy, zastaw będzie korzystał z pierwszeństwa, nawet jeżeli powstanie później (chyba że zastawnik działał w złej wierze).

Zastaw, będąc ograniczonym prawem rzeczowym, powinien podlegać regulacji art. 249 k.c., która ogólnie wyznacza pierwszeństwo ograniczonych praw rzeczowych. Przepis ten wskazuje, że w razie obciążenia jednej rzeczy kilkoma prawami rzeczowymi ograniczonymi o pierwszeństwie tych praw decyduje moment powstania prawa. Prawo, które powstało wcześniej, korzysta z pierwszeństwa. Jednak § 2 tego przepisu stanowi wyraźnie, że norma § 1 ma charakter ogólny i może być wyłączona przez normy szczególne określające pierwszeństwo w sposób odmienny. Przepis art. 310 k.c. właśnie w odmienny sposób reguluje zasadę pierwszeństwa praw rzeczowych, obciążających jedną rzecz, jeżeli jednym z tych praw rzeczowych jest zastaw. W wyniku odmiennej regulacji dotyczącej pierwszeństwa zastawu następuje uprzywilejowanie zastawu w stosunku do innych praw rzeczowych ograniczonych, istniejących już w chwili powstania zastawu. Jedynym warunkiem tego uprzywilejowania jest, aby zastawnik nie działał w złej wierze. Zastawnik pozostaje w złej wierze jeżeli wiedział, w chwili ustanowienia zastawu, że rzecz jest już obciążona innym prawem rzeczowym albo, gdy z łatwością mógł się o tym dowiedzieć. Chwilą właściwą dla ustalenia złej wiary jest data ustanowienia zastawu.

Istnieje także pogląd, że przepis art. 310 k.c. odnosi się do pierwszeństwa zastawu powstałego później w kolizji z innymi prawami rzeczowymi ograniczonymi niż zastaw. Do podstawowych bowiem zasad prawa cywilnego zalicza się *nemo*

¹⁸⁶ S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego, Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1996, s. 325.

plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet. Zatem nabywca prawa, drugi lub kolejny zastawnik, nie może nabyć od zbywcy więcej praw, niż sam posiada. Dlatego przepis art. 310 k.c. nie odnosi się do kolizji pomiędzy zastawami¹⁸⁷.

Pierwszeństwo z art. 310 k.c. daje zastawnikowi uprawnienie do zaspokojenia swojej wierzytelności z przedmiotu zastawu przed innymi uprawnionymi z praw rzeczowych ograniczonych. Wobec tego, że zaspokojenie zastawnika będzie prowadziło do sprzedaży rzeczy i zaspokojenia się z uzyskanej ceny, to prawa rzeczowe ograniczone wygasną (art. 879 k.p.c.). Z chwilą zatem egzekucyjnej sprzedaży rzeczy w celu zaspokojenia zastawnika, inne prawa rzeczowe ograniczone, ciężące na rzeczy, wygasają.

Zasada pierwszeństwa zastawu umożliwia także zastawnikowi zaspokojenie swojej wierzytelności, z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi zastawcy (art. 306 § 1 k.c.). Przepis ten ustanawia podstawową zasadę dotyczącą zastawu w ogóle, a zwłaszcza zastawu zwykłego. Ta cecha zastawu powodować powinna, że to zabezpieczenie wierzytelności jest korzystniejsze dla zastawnika, przyznając mu istotny przywilej. Jeżeli wobec tej samej rzeczy będącej również przedmiotem zastawu zwykłego zostanie skierowana egzekucja z wniosku dwu lub więcej wierzycieli, a jeden z nich zabezpieczył wierzytelność zastawem na tej właśnie rzeczy, to w przypadku sprzedaży egzekucyjnej tej rzeczy, wierzytelność zastawnika zostanie zaspokojona z pierwszeństwem przed wierzytelnościami innych wierzycieli osobistych zastawcy.

W obrębie tej zasady istnieją jednak ważne wyjątki. Już sam przepis art. 306 § 1 k.c. stanowi, że: „pierwszeństwo owo jest ograniczone w stosunku do tych wierzycieli osobistych, którym z mocy ustawy przysługuje pierwszeństwo szczególne”. Rozwinięciem tego zapisu staje się przepis art. 1025 k.p.c., który przyznaje przywilej zaspokojenia się z sumy uzyskanej z egzekucji należnością z tytułu kosztów egzekucyjnych, należnościom alimentacyjnych, pracowniczym, podatków i innych należności, do których stosuje się przepisy o zobowiązaniach podatkowych itp. Ostatecznie należności zabezpieczone zastawem zwykłym znajdują się w piątej kolejności zaspokojenia. Za nimi są już tylko należności innych wierzycieli, którzy prowadzili egzekucję oraz inne należności. Z tego wynika, że w przypadku zbiegu egzekucji z rzeczy objętej zastawem kilku wierzycieli, spośród których będą uprzywilejowane z mocy art. 1025 k.p.c. zastawnik zwykle nie będzie mógł liczyć na pełne zaspokojenie.

¹⁸⁷ M. Tarkowski, *Prawo w praktyce bankowej*, Lubelskie Wydawnictwa Prawnicze, Lublin, s. 36.

W przypadku, gdy rzecz jest obciążona dwoma lub więcej zastawami, zastaw, który powstał później korzysta z pierwszeństwa przed zastawem, który powstał wcześniej. Jednak dopuszcza się zmianę pierwszeństwa zastawów. Zgodnie z art. 250 § 1 k.c. pierwszeństwo ograniczonych praw rzeczowych może być zmienione. Zmiana nie narusza praw mających pierwszeństwo niższe aniżeli prawo ustępujące, a wyższe aniżeli prawo, które uzyskuje pierwszeństwo ustępującego prawa.

Jeżeli zastaw rejestrowy powstał wcześniej na rzeczy, która została obciążona zastawem ręcym, wówczas, zgodnie z art. 15 u.z.r.r.z., zastaw rejestrowy będzie korzystał z pierwszeństwa przed zastawem ręcym, jako prawem rzeczowym ograniczonym powstałym później. Ma tu zatem zastosowanie zasada *prior tempore potior iure*. To samo dotyczy kolizji zastawu rejestrowego i zastawu skarbowego.

Inaczej jest w przypadku zastawu ustawowego. Zastaw ustawowy powstaje z mocy prawa w chwili, gdy zostaną spełnione przesłanki określone w ustawie. Ustawowe prawo zastawu przysługuje np. wynajmującemu dla zabezpieczenia zaległego czynszu na rzeczach ruchomych wniesionych do lokalu, a należących do najemcy lub członków jego rodziny, jeśli nie są to rzeczy zwolnione od zajęcia, w drodze egzekucji. Prawo to powstaje z chwilą wniesienia ruchomości do lokalu, jako swoista kaucja dla przyszłej wierzytelności, a wygasa z chwilą wyniesienia ruchomości z lokalu.

5.2.5. Skuteczność zastawu wobec kaźdoczesnego właściciela rzeczy

Zgodnie z art. 306 § 1 k.c. zastawnik może dochodzić zaspokojenia z rzeczy bez względu na to, czyją stała się własnością. Zbycie rzeczy po ustanowieniu zastawu nie ma zatem zwykle wpływu na istnienie zastawu i jego skuteczność¹⁸⁸. Od tej zasady, która w dużym stopniu decyduje o atrakcyjności tego zabezpieczenia, istnieje jednak dość istotny wyjątek. Zgodnie z art. 170 k.c. „w razie przeniesienia własności rzeczy ruchomej, która jest obciążona prawem osoby trzeciej, prawo to wygasa z chwilą wydania rzeczy nabywcy, chyba że ten działa w złej wierze. Przepis § drugiego artykułu poprzedzającego stosuje się odpowiednio”.

Przepis ten jest konsekwencją art. 169 k.c. Skoro bowiem następstwem nabycia własności rzeczy ruchomej od nieuprawnionego jest utrata własności przez właściciela, to tym bardziej oczywista będzie utrata prawa osoby trzeciej obciążającego

¹⁸⁸ E. Niezbecka, w: A. Jakubecki, J. Mojak, E. Niezbecka, *Prawne zabezpieczenie kredytów*, op.cit., s. 188; I. Heropolitańska, *Zabezpieczenie wierzytelności banku*, Warszawa 1996, s. 282.

rzecz, z chwilą wydania jej i objęcia w posiadanie przez nabywcę w dobrej wierze. Taki nabywca uzyskuje własność rzeczy ruchomej bez żadnych obciążeń¹⁸⁹. Jeżeli zatem zastawca zbyje rzecz osobie trzeciej, która nie wie, że rzecz jest obciążona prawem osoby trzeciej i rzecz zostanie jej wydana, wówczas zastaw wygasa. Jeżeli jednak rzecz obciążona zastawem została zgubiona, skradziona lub w inny sposób utracona i następnie zbyta przez osobę nieuprawnioną, zastaw wygasa z upływem trzech lat od daty jej objęcia w posiadanie przez nabywcę (art. 170 k.c. zd. 2 w zw. z art. 169 § 2 k.c.).

Zastaw zwykły nie jest zatem zagrożony wygaśnięciem przez przeniesienie własności rzeczy ruchomej na osobę trzecią działającą w dobrej wierze. Do nabycia własności konieczne jest wręczenie rzeczy, nie zaś inny sposób przeniesienia posiadania. Jedynie, czego można się obawiać, to wydania rzeczy przez wydanie dokumentów, które umożliwiają rozporządzenie rzeczą, jak i wydanie środków, które dają faktyczną władzę nad rzeczą (*traditio longa manu*). W tych wypadkach zastawca dalej będzie posiadaczem rzeczy, a mimo tego nabywca może stać się jej właścicielem. Zachodzi jednak wątpliwość, czy nabywca, który nie objął rzeczy we władztwo faktyczne, pozostaje w dobrej wierze.

5.2.6. Wierzytelność zabezpieczona zastawem

Ustanowienie zastawu może nastąpić jedynie w celu zabezpieczenia wierzytelności. Zasada akcesoryjności zastawu, która stawia jako wymóg ustawy powstanie zastawu, istnienie ważnej wierzytelności, jest powszechnie przyjęta. Spory dotyczą natomiast kwestii, jakie wierzytelności mogą być zabezpieczane zastawem.

Zastaw może zabezpieczyć każdą wierzytelność, bez względu na źródło jej powstania, a więc wierzytelność z różnych stosunków zobowiązaniowych, powstałych z czynności prawnych i z innych zdarzeń. Mogą być to roszczenia oparte na przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz inne niepieniężne. Niepieniężne wierzytelności mogą być zabezpieczane zastawem, gdy istnieje możliwość zmiany świadczenia niepieniężnego w odszkodowanie wyrażone w pieniądzu. Realizacja zastawu, który zabezpiecza wierzytelność niepieniężną, staje się możliwa dopiero z chwilą przemiany tej wierzytelności w roszczenia pieniężne¹⁹⁰.

¹⁸⁹ S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, op.cit., s. 139.

¹⁹⁰ J. Ignatowicz, J. Wasilkowski, w: *System prawa cywilnego*, t. II, Ossolineum, Warszawa 1977, s. 808.; E. Niezbecka, w: J. Jakubecki, J. Mojak, E. Niezbecka, *Prawne zabezpieczenie kredytów*, op.cit., s. 189–190; S. Rudnicki, w: *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, op.cit., s. 362–363; I. Heropoitaińska, *Zabezpieczenie wierzytelności...*, op.cit., s. 273–274.

Przedmiotem zabezpieczenia będą na pewno wierzytelności wynikające ze stosunków zobowiązaniowych bez względu na to, jakie jest ich źródło. Mogą to być zatem wierzytelności np. z tytułu zachowku lub zapisu, a nawet wzajemne roszczenia między posiadaczem rzeczy a jej właścicielem. Jak już wspomniano, przedmiotem zabezpieczenia mogą być zarówno wierzytelności pieniężne – i te będą stanowiły w praktyce regułę, jak i wierzytelności niepieniężne¹⁹¹. Przepisy kodeksu cywilnego nie wprowadzają w tym zakresie żadnych ograniczeń. Odmienne kwestia ta została uregulowana w ustawie o księgach wieczystych i hipotece – odnośnie hipoteki w ustawie o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów – odnośnie zastawu rejestrowego. W przypadku zastawu zwykłego interes wierzyciela w uzyskaniu zabezpieczenia jest bowiem niezależny od treści i przedmiotu świadczenia. Jednak zabezpieczenie wierzytelności niepieniężnej posiada inny charakter niż zabezpieczenie wierzytelności pieniężnej. Wierzytelność niepieniężna tylko pośrednio zabezpiecza wierzytelność. Zaspokojenie wierzyciela z rzeczy zastawionej polega na zaspokojeniu z wartości pieniężnej tej rzeczy, najczęściej przez egzekucję. W tej sytuacji realizacja zastawu zabezpieczającego wierzytelność niepieniężną będzie tylko wtedy możliwa, jeżeli przemieni się ona w wierzytelność pieniężną, np. przez powstanie zobowiązania do naprawienia szkody na podstawie art. 471 k.c. Wobec tego, że przedmiotem zastawu jest zawsze rzecz lub prawo zbywalne, które mogą być wyrażone w pieniądzu, to gdyby doszło do realizacji zastawu zabezpieczającego wierzytelność niepieniężną, nigdy nie powstałoby realne zaspokojenie, ponieważ przedmiot zastawu różniłby się od przedmiotu świadczenia. Jednak mimo tych trudności zastaw zabezpieczający wierzytelność niepieniężną może mieć dla zastawnika duże znaczenie, bowiem gwarantuje mu zaspokojenie wierzytelności pieniężnej powstałej z przekształcenia wierzytelności niepieniężnej i tym samym wzmacnia jego sytuację. Zabezpieczenie zastawem takiej wierzytelności będzie stanowiło też pewien bodziec dla dłużnika w celu realnego wykonania zobowiązania. Ma to szczególne znaczenie, gdy zastawcą jest dłużnik¹⁹².

Następnym zagadnieniem dotyczącym wierzytelności zabezpieczanej zastawem jest dopuszczalność ustanowienia zastawu w celu zabezpieczenia wierzytelności z zobowiązań naturalnych (niezupełnych). Problematyka ta jest nadal uznawana za kontrowersyjną w literaturze przedmiotu, ponieważ zobowiąza-

¹⁹¹ J. Igantowicz, J. Wasilkowski, w: *System prawa...*, op.cit., s. 808; J. Wasilkowski, *Zarys prawa rzeczowego*, s. 218–219.

¹⁹² J. Skąpski, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 160.

nia naturalne, jakkolwiek istnieją i są ważne, nie mogą być realizowane przez wierzyciela w drodze przymusu. Zastaw natomiast jest jedynie wzmocnieniem zobowiązania, które daje wierzycielowi możliwość zaspokojenia się z przedmiotu zabezpieczenia, np. z rzeczy za pomocą przymusu (w drodze egzekucji). Powstaje zatem wątpliwość, czy zastaw może zabezpieczać wierzytelność naturalną?

W tej kwestii najpełniej wypowiedział się J. Skąpski, który stwierdził, że zakres zabezpieczenia zastawem zależy od stanu wierzytelności, jaką zabezpiecza. Zastawca, niezależnie od tego czy jest dłużnikiem osobistym zastawnika, może podnieść zarzut dotyczący naturalnego charakteru wierzytelności, co doprowadzi do sytuacji, że realizacja zastawu będzie niedopuszczalna. Jak zauważył autor, ustanowienie zastawu w celu zabezpieczenia wierzytelności naturalnej nie powoduje jej przemiany w wierzytelność zupełną. Przyjęcie natomiast odwrotnej koncepcji, a mianowicie, że skoro wierzytelność naturalna jest ważna, to ważny pozostaje także zastaw, prowadziłyby do sytuacji, gdy ani zastawca, ani zastawnik nie mieliby żadnej korzyści z zastawu. Zastawnik nie mógłby bowiem przymusowo zaspokoić się z rzeczy, a zastawca byłby pozbawiony posiadania rzeczy. J. Skąpski jednakowo traktuje wszystkie wierzytelności wynikające z zobowiązań naturalnych, a mianowicie wierzytelności przedawnione, z gier i zakładów, wynikających z zasad współżycia społecznego.

W przypadku wierzytelności przedawnionych, jeżeli dłużnik osobisty niebędący zastawcą, po ustanowieniu zastawu zrzeknie się zarzutu przedawnienia, to zgodnie z art. 315 k.c., nie wpłynie to na ważność zastawu oraz sytuację zastawcy. Zastawca będzie mógł bowiem powołać się na zarzut przedawnienia i przez to udaremnić realizację zastawu. Jeżeli dłużnik osobisty, niebędący zastawcą, uzna dług, odnowi zobowiązanie lub zawrze ugodę co do wierzytelności naturalnej, wówczas może ona przekształcić się w wierzytelność zupełną. Ale, jeśli dłużnik osobisty uczyni to po ustanowieniu zastawu, wtedy nie będzie to rodziło skutków wobec zastawy.

Odmierna sytuacja zachodzi, gdy dłużnik osobisty niebędący zastawcą uzna dług, dokona odnowienia lub zawrze ugodę co do wierzytelności naturalnej przed ustanowieniem zastawu lub w czasie jego ustanowienia. Wtedy wierzytelność mająca być zabezpieczona zastawem uzyska charakter zupełny. Oczywiście przekształcenie wierzytelności z naturalnej w zupełną następuje tylko wtedy, gdy jest to możliwe. Na przykład w przypadku wierzytelności z gry i zakładu nie jest możliwe uznanie długu, odnowienie, czy uгода. Mimo tego że obecnie obowiązujący kodeks cywilny nie zawiera w tym zakresie żadnej regulacji, należy przyjąć, że nie nastąpiła tutaj zmiana. Ponadto, jak słusznie wskazuje J. Skąpski, zawarcie

ugody, odnowienie lub uznanie długu co do wierzytelności z gry i zakładu byłoby nieważne, ponieważ miałyby na celu obejście ustawy, zakazującej dochodzenia tego rodzaju wierzytelności¹⁹³.

Jeżeli wierzytelność ulegnie przedawnieniu dopiero po ustanowieniu zastawu, wówczas zgodnie z art. 317 zd. 1 k.c. nie narusza uprawnienia zastawnika do uzyskania zaspokojenia z rzeczy obciążonej. Przepisu tego nie stosuje się jednak do roszczenia o odsetki lub inne świadczenia uboczne¹⁹⁴.

Wierzytelność zabezpieczona zastawem nie musi być oznaczona kwotowo. Dotyczy to sytuacji, gdy zastaw zabezpiecza wierzytelności niepieniężne lub pieniężne, ale o nieokreślonej jeszcze wysokości (np. odszkodowanie z tytułu niewykonania zobowiązania) lub też o zmiennej wysokości (np. w stosunkach kredytowych). Kodeks cywilny nie przewiduje nawet określenia najwyższej sumy, do której wierzytelność jest zabezpieczona zastawem, odmiennie od hipoteki kaucyjnej i zastawu rejestrowego kaucyjnego. Nie zmienia to jednak postaci rzeczy, że wierzytelność zabezpieczona musi być oznaczona. Wynika to z art. 306 § 1 k.c. – w celu zabezpieczenia „oznaczonej wierzytelności” można rzecz ruchomą obciążyć prawem. Wierzytelność musi być określona w ten sposób, aby można było ustalić, z jakiego stosunku prawnego powstała, i aby można było określić jej wysokość¹⁹⁵.

Zgodnie z art. 323 § 1 k.c. przeniesienie wierzytelności zabezpieczonej zastawem pociąga za sobą przeniesienie zastawu. W razie przeniesienia wierzytelności z wyłączeniem zastawu, zastaw wygasa. W kwestii tej jest wiele czasami sprzecznych poglądów, zwłaszcza w kwestii przelewu wierzytelności zabezpieczonej zastawem antychretycznym¹⁹⁶.

5.2.7. Przedmiot zastawu zwykłego na rzeczach ruchomych

Zgodnie z art. 306 k.c. przedmiotem zastawu mogą być rzeczy ruchome. Zastaw na rzeczach ruchomych podlega regulacji przepisów art. 306–326 k.c.

¹⁹³ J. Skąpski, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 167.

¹⁹⁴ W kwestii zabezpieczenia wierzytelności przedawnionej zastawem zob. J. Gołaczyński, *Zastaw zwykły na rzeczach ruchomych*, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 164–165.

¹⁹⁵ S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, op.cit., s. 362.

¹⁹⁶ W sprawie przelewu wierzytelności zabezpieczonej zastawem zwykłym patrz J. Gołaczyński, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 172–180; J. Mojak, *Przelew wierzytelności zabezpieczonej zastawem*, „Przeгляд Sądowy” 1994, nr 4, s. 37 i nast.; J. Skąpski, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 170 i nast.

Zastaw zwykły może mieć za przedmiot rzecz, a więc tylko przedmioty materialne mające charakter samoistny. Nie są więc rzeczami różne postaci energii, części składowe rzeczy, *res omnium communes* (woda płynąca, powietrze atmosferyczne, morze), złoża minerałów, zbiory rzeczy (tzw. *universitas rerum* np. zbiór książek, inwentarz rolny).

Problematyka rzeczy ruchomej jako przedmiotu zastawu została omówiona w polskiej literaturze przede wszystkim przez dwóch autorów: F. Zolla i J. Skąpskiego. Według F. Zolla przedmiotem praw zastawniczych nie są rzeczy, a prawa zbywalne, majątkowe jak np. prawo własności, którego przedmiotem jest rzecz. Według tego autora przedmiotem zastawu, jest zatem prawo własności rzeczy, nie zaś sama rzecz¹⁹⁷. Odmienny pogląd, w pełni zasadnie, prezentuje w tym zakresie J. Skąpski, który – podzielając zapatrywanie F. Zolla, że nie można utożsamiać prawa własności z jego przedmiotem – twierdzi, że przedmiotem praw rzeczowych są przede wszystkim rzeczy, z wyjątkiem przypadków w ustawie przewidzianych. Powyższe stwierdzenie odnosi się także do praw rzeczowych ograniczonych, do których należy także zastaw zwykły. Zastawnik wykonuje swoje prawo w zakresie potrzebnym do zabezpieczenia wierzytelności i prawu temu odpowiada sama rzecz, a nie prawo własności tej rzeczy. Skutkiem tego zastawnik realizując swe prawo z rzeczy, realizuje to prawo, a nie cudze prawo własności obciążonego przedmiotu. Dalszym argumentem J. Skąpskiego jest to, że zastawca obciąża tylko rzecz, a nie prawo własności rzeczy, ponieważ nadal może on rozporządzić tą rzeczą (przez zbycie, czy dalsze obciążenie). J. Skąpski uznaje, że zastaw może być ustanowiony na udziale we współwłasności rzeczy. W takim przypadku zastaw obciąża nie część rzeczy, ale udział we współwłasności. Możliwość ustanowienia zastawu na udziale we współwłasności rzeczy wynika z art. 198 k.c. Jednak skutkiem tego do zastawu należy stosować przepisy o zastawie na prawach, a nie na rzeczach ruchomych. Ustanowienie zastawu na całej rzeczy może nastąpić tylko za zgodą wszystkich współwłaścicieli¹⁹⁸. W literaturze przedmiotu pogląd zaprezentowany przez J. Skąpskiego jest dominujący¹⁹⁹.

¹⁹⁷ F. Zoll, *Prawo cywilne. Prawa zastawnicze według źródeł prawa obowiązującego w Małopolsce i na Ziemi Cieszyńskiej*, Kraków 1937, s. 4. Podobny pogląd wyraża M.I. Kostkowski. Por. M.I. Kostkowski, *W sprawie zaktualizowania prawa zastawu na rzeczach ruchomych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1951, nr 5, s. 164.

¹⁹⁸ J. Skąpski, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 174–175.

¹⁹⁹ E. Gniewek, *Kodeks cywilny z komentarzem. Własność i inne prawa rzeczowe*, t. I, C.H. Beck, Warszawa 2001; Z.K. Nowakowski, w: *System prawa cywilnego*, t. II, *Prawo własności i inne prawa rzeczowe*, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1977, s. 811; J. Szachułowicz, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1999, s. 652; J. Majorowicz, w: *Kodeks cywilny z komentarzem*, t. I, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1989, s. 751;

Zastaw na rzeczach ruchomych obciąża również wszystkie części składowe rzeczy. Nie jest natomiast dopuszczalne obciążenie samej części składowej. Nie spełnia ona bowiem warunku samoistności i nie może być przedmiotem praw rzeczowych, czyli np. zastawu. Zastaw może być natomiast ustanowiony na przynależnościach rzeczy, ponieważ przynależnościami są rzeczy ruchome potrzebne do korzystania z innej rzeczy (rzeczy głównej) zgodnie z jej przeznaczeniem, jeżeli pozostają z nią w faktycznym związku odpowiadającym temu celowi (art. 51 § 1 k.c.). Zatem już z samej treści przepisu art. 51 k.c. wynika jednoznacznie, że przynależności są rzeczami ruchomymi, a więc mogą być samodzielnym przedmiotem prawa rzeczowych, w tym i zastawu. Jeżeli jednak strony umowy zastawniczej nie postanowiły nic innego, to ustanowienie zastawu na rzeczy głównej pociąga za sobą ustanowienie zastawu również na jej przynależnościach. Zgodnie bowiem z art. 52 k.c. czynność prawna mająca za przedmiot rzecz główną, odnosi skutek także względem przynależności, chyba że co innego wynika z treści czynności albo z przepisów ustawy.

Przedmiotem zastawu mogą być pożytki naturalne rzeczy od chwili ich odłączenia od rzeczy. Jeżeli zaś pożytki nie zostały odłączone, stanowią część składową rzeczy oraz przedmiot zabezpieczenia. Jeżeli rzecz zastawiona przynosi pożytki, to zgodnie z art. 319 k.c., zastawnik, w braku odmiennej umowy, winien je pobierać i zaliczać na poczet wierzytelności. W tym ostatnim wypadku pożytki przypadają właścicielowi rzeczy.

Istnieje też wątpliwość, czy zastaw może być ustanowiony na zbiorze rzeczy, jako całości (*universitas rerum*). Zasadnie twierdzi J. Skąpski, że nie jest dopuszczalne na tle prawa cywilnego ustanowienie zastawu na zbiorze rzeczy, a jedynie na poszczególnych elementach tego zbioru. Powstaje zatem tyle zastawów, ile jest rzeczy. Autor argumentuje to tym, że sytuacja każdego zastawu może być inna. Ustawodawca nie łączy też z faktem ustanowienia zastawu na zbiorze rzeczy żadnych szczególnych skutków prawnych²⁰⁰.

Przedmiotem zastawu mogą być zarówno rzeczy oznaczone tylko co do gatunku, jak i co do tożsamości. Nie budzi żadnych wątpliwości, że rzeczy oznaczone co do tożsamości mogą być przedmiotem zastawu zwykłego, jeśli zostały wyłączone z obrotu i mogą być to rzeczy niezamienne, oraz takie, które obiektywnie są zamienne, ale zostały w dostateczny sposób zindywidualizowane. Indywidualizacja

M. Leśniak, *Rejestrowy zastaw bankowy – szczególna forma zastawu służąca zabezpieczeniu kredytów i pożyczek bankowych*, „Rejent” 1995, nr 7–8; A. Kwiatkowski, *Zastaw umowny na rzeczy ruchomej*, „Rejent” 2000, nr 7–8, s. 109 i 110.

²⁰⁰ J. Skąpski, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 177.

następuje wówczas, gdy jest możliwe odróżnienie rzeczy od innych tego samego gatunku, np. poprzez wydanie rzeczy w zastawie. Jest oczywiste, że w przypadku ustanowienia zastawu na rzeczach oznaczonych co do tożsamości, nie można zastawnikowi, ani zastawcy zamieniać tych rzeczy. Wątpliwości pojawiają się w wypadku, gdy przedmiotem zastawu mają być rzeczy oznaczone tylko co do gatunku.

W przypadku, gdy przedmiotem zastawu są rzeczy oznaczone tylko co do gatunku, wtedy mogą wystąpić dwie sytuacje. Pierwsza, że zastawnik będzie zobowiązany po wygaśnięciu zastawu, bez zaspokojenia się z jego przedmiotu, do wydania rzeczy, takiej samej ilości rzeczy oznaczonych co do gatunku, tej samej jakości. Taka sytuacja zwana jest, przez analogię do użytkownika nieprawidłowego, „zastawem nieprawidłowym” (*pignus irregulare*). Druga sytuacja to taka, że zastawnik jest zobowiązany do zwrotu tych samych rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku.

Wydaje się, że brak obecnie podstaw normatywnych do przyjęcia dopuszczalności ustanowienia zastawu nieprawidłowego. Zastaw zwykły powstaje bowiem w ten sposób, że zastawca wydaje zastawnikowi rzecz ruchomą w celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności, nie tracąc jednocześnie prawa własności do tej rzeczy. W konsekwencji zastawca może dalej rzeczą obciążoną rozporządzać, a jego prawo w tym zakresie nie może być umownie ograniczone lub tym bardziej, wyłączone. Nie ma bowiem w przypadku zastawu zwykłego przepisu podobnego do art. 264 k.c., który umożliwiłby, w wypadku ustanowienia użytkownika na pieniądzech lub rzeczach oznaczonych tylko co do gatunku, nabycia przez użytkownika własności tych rzeczy z chwilą ich wydania, przy jednoczesnym obowiązku zwrotu takiej samej ilości pieniędzy lub rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku. Wydaje się natomiast dopuszczalne porozumienie między stronami umowy zastawniczej, że zastawnik ma prawo dysponować rzeczami oddanymi w zastaw na podstawie upoważnienia danego mu przez zastawcę i nabywania w miejsce tych rzeczy innych tego samego gatunku²⁰¹.

Zastaw zwykły może być ustanowiony jedynie na rzeczach mających wartość majątkową. Wynika to z istoty i celu zastawu, który daje zastawnikowi uprawnienie do zaspokojenia wierzytelności z wartości obciążonej rzeczy. Dlatego przedmiotem zastawu nie mogą być rzeczy, które przedstawiają tylko subiektywną wartość majątkową (*pretium affectionis*), mimo że w obrocie gospodarczym nie mają żadnej

²⁰¹ J. Skąpski, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 181; S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, op.cit., s. 365.

wartości majątkowej²⁰². Oczywiście przedmiotem zastawu mogą być tylko rzeczy podlegające obrotowi, czyli rzeczy zbywalne²⁰³. Rzeczami wyłączonymi z obrotu, albo którymi obrót jest ograniczony jest mało, ale i obecnie takie ograniczenia występują, np. w przypadku broni palnej, leków, substancji trujących, niektórych metali nieżelaznych.

5.2.8. Powstanie zastawu zwykłego

Powstanie zastawu zwykłego na rzeczach ruchomych

Zastaw zwykły na rzeczach ruchomych powstaje z mocy art. 306 § 1 k.c. na podstawie umowy między zastawcą a zastawnikiem i wydania rzeczy. Tylko wtedy powstanie zastaw zwykły na rzeczach ruchomych, gdy łącznie zostaną spełnione te dwie przesłanki.

a) Umowa o ustanowienie zastawu

Strony umowy zastawniczej

Umowa o ustanowienie zastawu zawierana jest między zastawcą a zastawnikiem. Tak nazywane są strony tej umowy. Zastawcą staje się zawsze właściciel rzeczy oddawanej w zastaw, niezależnie od tego, czy jest dłużnikiem wierzyciela, czy osobą trzecią. Zastawnikiem jest z reguły wierzyciel, ale może się zdarzyć, że zastawca wydaje rzecz osobie trzeciej wskazanej przez wierzyciela. Zgodnie z art. 307 § 1 k.c. do ustanowienia zastawu potrzebna jest umowa między właścicielem a wierzycielem oraz, z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, wydanie rzeczy wierzycielowi albo osobie trzeciej, na którą strony się zgodziły. Taka sytuacja zachodzi np. wówczas, gdy wierzycielem jest bank, który wskazuje zastawcy miejsce, gdzie będzie przechowywana rzecz oddana w zastaw (np. parking strzeżony). Wtedy wierzyciel nadal pozostanie zastawnikiem, ale rzecz nie będzie w jego władaniu. Jeżeli rzecz znajduje się w przechowaniu, to przechowawca jest jedynie dzierżycielem rzeczy, a posiadaczem zależnym jest na podstawie umowy z zastawcą zastawnik.

²⁰² J. Skąpski, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 182; S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, op.cit., s. 364; J. Majorowicz, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 1972, s. 751; Z.K. Nowakowski, w: *System prawa cywilnego...*, op.cit., s. 811; J. Ignatowicz, *Prawo rzeczowe...*, op.cit., s. 267.

²⁰³ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1996, s. 222.

Zgodnie z art. 309 k.c. przepisy o nabyciu rzeczy ruchomej od osoby nieuprawnionej do rozporządzania rzeczą stosuje się odpowiednio do ustanowienia zastawu. Zatem o skuteczności zastawu ustanowionego przez osobę nieuprawnioną będzie decydować spełnienie przesłanek z art. 169 k.c. Niezbędnymi przesłankami skuteczności zastawu będzie w tym przypadku: wydanie rzeczy zastawnikowi oraz dobra wiara zastawnika, polegająca na niebędącym wynikiem niedbalstwa przeświadczeniu, że zastawca jest uprawniony do ustanowienia zastawu.

Dobra wiara zastawnika musi istnieć zarówno w momencie wydania rzeczy, jak i zawarcia umowy zastawniczej²⁰⁴. Powyższa konstrukcja ma szczególne znaczenie na gruncie prawa cywilnego i jest konsekwencją domniemań wiążących się z faktem posiadania rzeczy. Chodzi tu zwłaszcza o domniemanie zgodności posiadania ze stanem prawnym z art. 341 k.c. Również istotne znaczenie ma domniemanie z art. 339 k.c., a mianowicie, że ten, kto rzeczą faktycznie włada, jest posiadaczem samoistnym.

b) Forma umowy zastawniczej

W literaturze przedmiotu istnieją wątpliwości dotyczące formy umowy zastawu zwykłego. Przepisy kodeksu cywilnego zawierają obecnie przepis, który jednoznacznie określa formę umowy zastawniczej. Zastaw jest skuteczny względem wierzycieli zastawcy, jeżeli umowa zostanie zawarta na piśmie z datą pewną. Mamy tu zatem do czynienia z formą *ad eventum*. Zawarcie umowy zastawniczej w formie pisemnej bez daty pewnej, czy w formie ustnej nie powoduje nieważności zastawu, a jedynie zastaw taki nie uzyska skuteczności względem wierzycieli zastawcy.

Wydanie rzeczy

a) *Traditio corporalis*

Jak już zaznaczono, do ustanowienia zastawu potrzebne jest spełnienie łącznie dwóch przesłanek: zawarcie umowy między zastawcą a zastawnikiem oraz wydanie rzeczy zastawnikowi albo osobie trzeciej, na którą strony się zgodziły, jeżeli rzecz nie znajduje się w dzierżeniu zastawnika (art. 307 k.c.). W związku z tym, że do powstania zastawu konieczne staje się wydanie rzeczy, zastaw jest

²⁰⁴ S. Rudnicki, w: *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, op.cit., s. 366; E. Nizebecka, w: J. Jakubecki, J. Mojak, E. Nizebecka, *Prawne zabezpieczenie kredytów*, op.cit., s. 193; I. Heropolitańska, *Zabezpieczenie wierzytelności...*, op.cit., s. 286–287.

czynnością prawną realną, czyli taką, która dla wywołania skutków prawnych wymaga, oprócz oświadczeń woli stron, także wydania rzeczy²⁰⁵.

Wydanie rzeczy zastawnikowi może nastąpić w drodze *traditio corporalis* – i taki sposób jest najczęściej spotykany w praktyce. Jednak wydanie rzeczy polega także na wydaniu dokumentów, które umożliwiają rozporządzenie rzeczą oraz wydanie środków, które dają faktyczną władzę nad rzeczą (*traditio longa manu*). Natomiast inne wypadki przeniesienia posiadania takie jak *constitutum possessorium* (art. 349 k.c.), czyli polegające na tym, że dotychczasowy posiadacz samoistny pozostawia sobie rzecz w posiadaniu za zgodą nabywcy, w posiadaniu zależnym lub dzierżeniu, czy też przez umowę między zbywcą i nabywcą, w sytuacji, gdy rzecz pozostaje w posiadaniu zależnym lub dzierżeniu osoby trzeciej i zawiadomienie osoby trzeciej o umowie (art. 350 k.c.).

Z mocy art. 307 § 2 k.c. dopuszczalne jest z kolei zawarcie umowy między posiadaczem samoistnym a dzierżycielem. Jeżeli zastawnik włada już rzeczą, która ma być przedmiotem zastawu, jako dzierżyciel, wówczas do ustanowienia zastawu konieczna jest sama umowa. W takiej sytuacji umowa zastawnicza będzie miała charakter konsensualny²⁰⁶. Jeżeli rzecz zostanie wydana osobie trzeciej, na którą strony wyraziły zgodę, to wówczas zastawnik ponosi odpowiedzialność za dołożenie należytej staranności przy wyborze przechowawcy. Osoba trzecia jest bowiem przechowawcą rzeczy oddanej w zastaw.

5.2.9. Wygaśnięcie zastawu zwykłego

Wygaśnięcie wierzytelności

Zastaw zwykły wygasa wskutek wygaśnięcia wierzytelności, którą zabezpiecza. Wynika to z akcesoryjności zastawu w stosunku do wierzytelności zabezpieczonej. Przepis art. 306 § 1 k.c. wyraźnie akcentuje związek między zastawem, jako zabezpieczeniem wierzytelności, a wierzytelnością zabezpieczoną.

Wygaśnięcie wierzytelności przez spełnienie świadczenia

Wierzytelność może wygasnąć w wyniku zaspokojenia jej przez dłużnika. Z taką sytuacją najczęściej będziemy mieli do czynienia w praktyce. Jeżeli dłużnik spełni świadczenie na rzecz wierzyciela (zastawnika), wówczas po stronie zastawnika powstaje obowiązek zwrotu rzeczy zastawcy. Oczywiście okoliczność, czy

²⁰⁵ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne...*, op.cit., s. 247.

²⁰⁶ J. Ignatowicz, *Prawo rzeczowe...*, op.cit., s. 269.

wierzytelność wygasła, a zatem powstał obowiązek zwrotu rzeczy, może stać się przedmiotem sporu między zastawnikiem a zastawcą, zarówno w toku procesu o wydanie rzeczy wytoczonego przez zastawcę na podstawie art. 318 zd. 2 k.c., jak i na podstawie procesu o znoszenie egzekucji przez zastawcę z rzeczy obciążonej. W tym ostatnim wypadku zastawca, niebędący dłużnikiem, może podnieść zarzut wygaśnięcia zastawu wskutek wygaśnięcia wierzytelności.

Wygaśnięcie wierzytelności wskutek upływu terminu lub spełnienia się warunku

Jeżeli byt wierzytelności zabezpieczonej został ograniczony terminem (termin końcowy) lub dalszy byt uzależniony od spełnienia się warunku (warunek rozwiązujący) wówczas, z chwilą nadejścia terminu albo spełnienia się warunku, taka wierzytelność wygasa. Rzadko zdarza się jednak, aby wierzytelność zabezpieczona była ograniczona terminem lub jej byt był uzależniony od ziszczenia się warunku. W przypadku kredytu bankowego, bank i kredytobiorca określają jedynie termin spłaty kredytu. Jeżeli kredyt nie zostanie spłacony w tym terminie, wówczas wierzytelność o zwrot kredytu wraz z odsetkami kapitałowymi i ewentualnie odsetkami za opóźnienie w jego spłacie oraz należną prowizją od kwoty kredytu udzielonego, nadal istnieje i jest zabezpieczona przez zastaw, jeśli był on ustanowiony jako zabezpieczenie.

Zrzeczenie się zastawu

Zastaw wygasa, jeżeli zastawnik zrzeka się zastawu (art. 246 k.c.). Oświadczenie o zrzeczeniu się prawa powinno być złożone właścicielowi rzeczy obciążonej. W przypadku zastawu nie ma szczególnego przepisu, który regulowałby zrzeczenie się tego prawa przez zastawnika i dlatego zastosowanie będzie miał przepis ogólny dotyczący wszystkich ograniczonych praw rzeczowych. Zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego następuje w drodze jednostronnej czynności prawnej. Jednak oświadczenie woli w tym zakresie winno być skierowane do właściciela rzeczy. Zastawnik zatem musi złożyć takie oświadczenie zastawcy, jako właścicielowi rzeczy. Nie jest wystarczające do wygaśnięcia zastawu, wskutek zrzeczenia się tego prawa, złożenie oświadczenia tylko dłużnikowi osobistemu, który nie jest zastawcą. Oświadczenie takie nie rodzi bowiem skutków z art. 508 k.c. i nie powoduje zwolnienia dłużnika z długu. Oczywiście, jeżeli zastawnik chce jednocześnie zrzec się zastawu i zwolnić dłużnika z długu, może to uczynić. Jednak oświadczenie o zwolnieniu z długu będzie skuteczne, gdy na to wyrazi zgodę dłużnik, a w przypadku zrzeczenia się zastawu, konieczne jest złożenie oświadczenia zastawcy.

Konfuzja

Wygaśnięcie zastawu następuje także w sytuacji, gdy prawo własności rzeczy oraz uprawnienie zastawnika połączą się w jednej osobie (*cofnisio* – art. 247 k.c.). Jest oczywiste, że zastaw jako prawo rzeczowe ograniczone (prawo na rzeczy cudzej), wygasa wskutek nabycia przedmiotu zastawu przez zastawnika. W takim wypadku zastaw obciąża już własną rzecz, a nie jest możliwe ustanowienie obciążenia na własnej rzeczy w celu zabezpieczenia własnej wierzytelności. Od tej zasady istnieje jeden wyjątek, a mianowicie, że zastaw nie wygasa, jeżeli wierzytelność zabezpieczona zastawem jest obciążona prawem osoby trzeciej lub na jej rzecz zajęta (art. 325 § 2 k.c.). Przepis ten realizuje ochronę osób trzecich w sytuacji, gdy zabezpieczona zastawem wierzytelność jest obciążona prawem osoby trzeciej lub na jej rzecz zajęta. Jest to wyjątkowa sytuacja, w której – z mocy wyraźnego przepisu – konfuzja nie powoduje wygaśnięcia słabszego prawa²⁰⁷.

Zwrot rzeczy

Zastaw wygasa, gdy zastawnik zwróci rzecz zastawcy, bez względu na zastrzeżenie przeciwne (art. 325 § 1 k.c.). Od zasady tej istnieje wyjątek (art. 325 § 2 k.c.). Zastaw zwykły powstaje z chwilą wydania rzeczy zastawnikowi (art. 307 k.c.). Zatem zwrot rzeczy musi powodować wygaśnięcie zastawu. Posiadanie rzeczy przez zastawnika przesądza bowiem o istnieniu zabezpieczenia. Fakt posiadania rzeczy przez zastawnika, uniemożliwia zastawcy rozporządzenie rzeczą na rzecz osoby trzeciej w taki sposób, że nie wie ona o istnieniu zastawu. To z kolei zabezpiecza interesy zastawnika przed wygaśnięciem zastawu (art. 170 k.c.). Pozbawienie zatem posiadania zastawnika nie pozbawia go tylko bezwzględnego charakteru jego prawa, ale całego prawa.

Oczywiście wygaśnięcie zastawu następuje tylko wtedy, gdy zastawnik sam zwróci rzecz zastawcy. Jeżeli zastawnik zostanie do tego zmuszony, wówczas zastaw nie wygasa. Także wtedy, gdy zastawnik – w celu ochrony rzeczy obciążonej przed zniszczeniem lub uszkodzeniem – oddaje rzecz na przechowanie osobie trzeciej lub zastawcy, zastaw nie wygasa.

Przelew wierzytelności zabezpieczonej zastawem

Zastaw wygasa także w razie przeniesienia wierzytelności zabezpieczonej z wyłączeniem zastawu (art. 323 § 1 k.c.)²⁰⁸.

²⁰⁷ S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, op.cit., s. 372.

²⁰⁸ Por. Rozdział VI.

Zniszczenie lub sprzedaż rzeczy obciążonej

Zastaw wygasa wskutek zniszczenia rzeczy obciążonej, jeśli zastaw nie przechodzi na surogaty rzeczy, np. kwotę uzyskaną z tytułu ubezpieczenia, odszkodowanie za zniszczenie rzeczy, cenę uzyskaną ze sprzedaży rzeczy narażonej na zepsucie (art. 321 § 2 k.c.). To oczywiste, że zabezpieczenie rzeczowe, którym jest zastaw, nie może istnieć bez istnienia rzeczy obciążonej. Funkcja zabezpieczająca może być bowiem realizowana wyłącznie poprzez obciążenie rzeczy, które daje zastawnikowi możliwość zaspokojenia swojej wierzytelności z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi dłużnika, niezależnie od tego, kto jest aktualnym właścicielem rzeczy obciążonej. Brak przedmiotu zabezpieczenia unicestwia zatem istnienie tego uprawnienia. Zastawnik nie może bowiem korzystać z tych uprawnień, bo przysługują mu tylko do tej rzeczy.

Wyjątkowo jednak w razie zniszczenia rzeczy obciążonej, zastaw może przejść na surogaty rzeczy, czyli np. kwotę uzyskaną z tytułu ubezpieczenia, odszkodowania lub cenę uzyskaną ze sprzedaży rzeczy narażonej na zepsucie (zgodnie z art. 321 § 2 k.c.)²⁰⁹. Zgodnie z art. 321 § 1 k.c. jeżeli rzecz obciążona zastawem zostaje narażona na utratę lub uszkodzenie, zastawca może żądać bądź złożenia rzeczy do depozytu sądowego, bądź zwrotu rzeczy za jednoczesnym ustanowieniem innego zabezpieczenia wierzytelności, bądź sprzedaży rzeczy. Przepis § 2 powyższego artykułu stanowi natomiast, że w razie sprzedaży rzeczy, zastaw przechodzi na uzyskaną cenę, która powinna być złożona do depozytu sądowego. Przejście zastawu z rzeczy na uzyskaną cenę następuje z mocy prawa (*ex lege*). Powstają jednak wątpliwości, w jaki sposób i kiedy następuje przejście zastawu na inne surogaty rzeczy takie jak ubezpieczenie lub odszkodowanie z tytułu zniszczenia rzeczy. W tych wypadkach, z chwilą zniszczenia rzeczy, powstaje jedynie roszczenie o odszkodowanie i o wyłączenie świadczenia z tytułu ubezpieczenia.

Nabywanie rzeczy obciążonej przez osobę trzecią w dobrej wierze

Zastaw wygasa również w razie nabycia własności rzeczy przez nabywcę w dobrej wierze, który nie wie o tym, że rzecz jest przedmiotem obciążenia zastawem (art. 309 k.c. i art. 170 k.c.).

²⁰⁹ E. Niezbecka, w: J. Jakubecki, J. Mojak, E. Niezbecka, *Prawne zabezpieczenie kredytów*, op.cit., s. 225; J. Igantowicz, J. Wasilkowski, w: *System prawa...*, op.cit., s. 816.

Sprzedaż rzeczy obciążonej w toku egzekucji

Poza tym zastaw wygasa, gdy rzecz obciążona zostanie sprzedana w postępowaniu egzekucyjnym. Nabywca staje się właścicielem bez żadnych obciążeń (art. 879, 874, 1025 k.p.c.). Zgodnie z przepisem art. 879 k.p.c., „kto nabywa rzecz na podstawie przepisów niniejszego rozdziału (Tytuł II Egzekucja świadczeń pieniężnych, Dział I Egzekucja z ruchomości, Rozdział 2 Sprzedaż), staje się właścicielem bez żadnych obciążeń i powinien ją natychmiast odebrać”. Każde obciążenie wygasa zatem na rzeczy sprzedanej w drodze egzekucji i dotyczy to także zastawu.

5.3. Zastaw zwykły na prawach

Przedmiotem zastawu na prawach mogą być oprócz rzeczy ruchomych także prawa, jeśli są zbywalne (art. 327 k.c.). Do zastawu na prawach stosuje się odpowiednio przepisy o zastawie na rzeczach ruchomych (art. 306–325 k.c.), a także przepisy odrębne o zastawie na prawach (art. 327–335 k.c.). W związku z tym, że większość zagadnień dotyczących zastawu na prawach jest tożsama z tymi, które dotyczą zastawu na rzeczach ruchomych, rozważania w tym miejscu zostaną ograniczone jedynie do kwestii wyróżniających zastaw na prawach od zastawu zwykłego.

5.3.1. Powstanie zastawu na prawach

Do ustanowienia zastawu na prawach stosuje się odpowiednio przepisy o przeniesieniu tego prawa (art. 329 k.c.). W związku z tym, w każdym przypadku postanowienia zastawu na prawach konieczne jest ustalenie. Konieczne jest zatem zawarcie umowy w formie przewidzianej dla przeniesienia prawa, o które chodzi, z tym, że celem umowy będzie ustanowienie zastawu. Do ustanowienia zastawu na wierzytelności zbywanej w drodze cesji będą miały zastosowanie przepisy art. 509–516 k.c., a zatem należy zawrzeć umowę w formie dowolnej. Natomiast do ustanowienia zastawu na wierzytelności stwierdzonej dokumentem na okaziciela konieczne jest oprócz umowy także wydanie dokumentu (art. 517 k.c.). W przypadku prawa z weksła, czeku lub warrantu konieczny jest indos.

Z przepisu art. 329 i 81 k.c. wynika, że do zawarcia umowy o ustanowienie zastawu na prawach konieczne jest zawarcie umowy na piśmie z datą pewną. W przypadku, gdy ustanowienie zastawu dotyczy wierzytelności niezbywalnej

przez indos lub przez wydanie dokumentu, konieczne jest zawiadomienie na piśmie dłużnika wierzytelności przez zastawcę (art. 329 § 2 k.c.).

5.3.2. Stosunki między dłużnikiem wierzytelności obciążonej zastawem a zastawcą i zastawnikiem

Oprócz regulacji zawartej w przepisach o zastawie zwykłym na rzeczach ruchomych, przepisy art. 331, 333 i 334 k.c. określają prawa i obowiązki tych stron. Mianowicie, jeśli chodzi o wypowiedzenie wierzytelności, to zastawca może dokonać wypowiedzenia wierzytelności bez zgody zastawnika, ale uprawnienie do wypowiedzenia wierzytelności przysługuje także zastawnikowi, lecz do wysokości wierzytelności zabezpieczonej. W końcu dłużnik, któremu przysługuje wypowiedzenie wierzytelności, winien dokonać wypowiedzenia nie tylko względem swego wierzyciela, ale również względem zastawnika (art. 331 k.c.)²¹⁰.

Do odbioru świadczenia wynikającego z wierzytelności obciążonej uprawnieni są zastawca wierzytelności i zastawnik łącznie. Każdy z nich może jednak żądać spełnienia świadczenia przez dłużnika do rąk ich obu łącznie lub złożenia świadczenia do depozytu sądowego (art. 333 k.c.). Podobnie jest w przypadku, gdy dłużnik wierzytelności obciążonej spełnia świadczenie zanim wierzytelności zabezpieczona stanie się wymagalna, to zarówno zastawca, jak i zastawnik mogą żądać złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego (art. 334 i 332 k.c.).

Zastawnik może wykonywać wszystkie czynności i dochodzić wszelkich roszczeń, które zmierzają do zachowania prawa obciążonego zastawem (art. 330 k.c.). Może ona zatem, zarówno w stosunku do dłużnika obciążonej wierzytelności, jak i wobec osób trzecich działać tak, jak wierzyciel (art. 331, 333 i 334 k.c.). Będzie mógł także np. podjąć czynności, które spowodują przerwanie biegu przedawnienia roszczenia wynikającego z obciążonej wierzytelności albo innych zmierzających do ochrony prawa (np. art. 59 i 527 k.c.).

Zastaw na prawie przekształca się także na zastaw na rzeczy ruchomej, jeżeli w wyniku spełnienia świadczenia przez dłużnika obciążonej wierzytelności polega na wydaniu rzeczy. Wtedy zastaw na prawie przechodzi na przedmiot świadczenia, czyli rzecz ruchomą (art. 332 k.c. i art. 333, 334 k.c.).

W przypadku zastawu na wierzytelności, ustawodawca dopuszcza pozaegzekucyjne zaspokojenie wierzytelności przez przeniesienie wierzytelności obciążonej

²¹⁰ Z.K. Nowakowski, w: *System prawa...*, op.cit., s. 823.

na zastawnika do wysokości wierzytelności zabezpieczonej. W takim wypadku zastawnik może dochodzić przypadłej mu z tego tytułu części wierzytelności z pierwszeństwem przed częścią przysługującą zastawcy (art. 335 k.c., art. 312 i 313 k.c.).

Jeżeli wierzytelność pieniężna zabezpieczona zastawem na papierach wartościowych wierzycielskich jest wymagalna, na żądanie zastawnika podmiot prowadzący przedsiębiorstwo maklerskie, po uzyskaniu zgody Komisji Papierów Wartościowych i na warunkach przez nią określonych, dokonuje przeniesienia oznaczonej przez zastawcę liczby papierów wartościowych obciążonych zastawem na rachunek zastawnika.

5.4. Zastaw rejestrowy

W prawie polskim termin zastaw rejestrowy może odnosić się do trzech rodzajów zastawów: zastawu rejestrowego (ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów), zastawu skarbowego (ordynacja podatkowa), oraz hipoteki morskiej, czyli zastawu na statkach wpisanych do rejestru okrętowego (kodeks morski). W niniejszym rozdziale zostanie omówiony wyłącznie zastaw rejestrowy według ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Zastaw ten ma duże znaczenie w prawie polskim, ze względu na największą – wśród innych zastawów – częstotliwość jego stosowania. Zastaw rejestrowy adresowy jest jednak wyłącznie do ściśle określonego kręgu wierzycieli, a więc nie ma powszechnego charakteru.

5.4.1. Pojęcie

Instytucja zastawu rejestrowego została powołana do życia ustawą z dnia 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów²¹¹. Obecnie w prawie polskim występuje tylko jeden zastaw rejestrowy, który zastąpił zastaw bankowy istniejący do chwili wejścia w życie tej ustawy. Zastaw bankowy zwano także „bankowym zastawem rejestrowym”, a źródłem jego regulacji był przepis art. 308 k.c. i art. 30 ust. 2 i 3 u.p.b. z 1989 r.

Zastaw rejestrowy nie jest instytucją nową w prawie polskim. W okresie międzywojennym wykształciły się już szczególne jego formy. Obecny zastaw rejestrowy jest prawem polegającym na tym, że rzecz obciążona pozostaje we

²¹¹ Dalej u.z.r.r.z.

władaniu zastawcy, a wydanie rzeczy zastawnikowi, jako przesłanka powstania zastawu, zostaje zastąpiona wpisem do rejestru. Wpis do rejestru decyduje zatem o powstaniu prawa zastawu oraz powoduje, że prawo to zyskuje skuteczność względem osób trzecich. Nikt nie może tłumaczyć się nieznaną jakością wpisu w rejestrze zastawów (art. 38 ust. 1 u.z.r.r.z.).

Zastaw rejestrowy bierze swą nazwę od cechy charakteryzującej ten rodzaj zastawu i jednocześnie odróżniającej go od innych zastawów w prawie polskim, a mianowicie – że jego powstanie jest uzależnione od wpisu do rejestru.

Zastaw rejestrowy jest więc prawem rzeczowym ograniczonym, mimo że nie ujęto go wprost w przepisie art. 244 k.c. Jednak art. 308 k.c. wymienia zastaw rejestrowy, jako odmianę zastawu zwykłego, odsyłając do szczególnych przepisów. Zastaw rejestrowy wyróżnia się tym, że – jak podają J. Mojak i J. Widło – oprócz podstawowych praw i obowiązków stron tej umowy, wynikających z ustawy, także sama umowa zastawnicza może w istotny sposób wpłynąć na treść tego zastawu. W związku z tym autorzy ci stawiają pytanie, czy zastaw rejestrowy stanowi odmianę zastawu posesoryjnego, czy może jest trzecią postacią prawa zastawniczego²¹²? Zwraca się uwagę na to, że podobieństwa między zastawem zwykłym i rejestrowym istnieją jedynie w zakresie pierwszeństwa zaspokojenia, a poza tym pojawiają się już same różnice. Strony umowy zastawniczej mogą postanowić, że przedmiot zastawu zostanie w posiadaniu zastawcy lub osoby trzeciej, a także o zaspokojeniu pozaegzekucyjnym wierzytelności oraz o wprowadzeniu zastrzeżenia zakazującego zbycie lub obciążenie przedmiotu zastawu rejestrowego. Poza tym zastaw rejestrowy czyni istotny wyjątek od zasady akcesoryjności zastawu jako prawa zastawniczego (art. 18 ust. 1 u.z.r.r.z.). W końcu umożliwia zastawnikowi rejestrowemu uprzywilejowanie, czyli korzystanie z przywileju egzekucyjnego wyprzedzającego nawet wierzytelności Skarbu Państwa z tytułu zobowiązań podatkowych, czy należności wobec ZUS-u. Te wszystkie okoliczności powodują, że zastaw rejestrowy stanowi zabezpieczenie wierzytelności, które z trudem mieści się w dotychczasowym podziale na prawa zastawnicze mające za przedmiot ruchomości i prawa oraz nieruchomości²¹³. Ostatecznie autorzy konkludują, że zastaw rejestrowy jest trzecią kategorią praw zastawniczych.

²¹² J. Mojak, J. Widło, *Sądowy zastaw rejestrowy w systemie praw rzeczowych*, „Rejent” 1999, nr 4, s. 72.

²¹³ Ibidem.

5.4.2. Umowa o ustanowienie zastawu rejestrowego

Zgodnie z art. 2 ust. 1 u.z.r.r.z., do ustanowienia zastawu rejestrowego konieczne jest zawarcie umowy pomiędzy osobą uprawnioną do rozporządzania przedmiotem zastawu (zastawcą) a wierzycielem (zastawnikiem) oraz przez dokonanie wpisu do rejestru zastawów.

Nie jest możliwe ustanowienie zastawu rejestrowego z mocy orzeczenia sądu, np. w trybie zabezpieczenia roszczenia (art. 730 i nast. k.p.c.)²¹⁴. Zastaw rejestrowy nie może także powstać z mocy ustawy. Tak więc jedynym sposobem ustanowienia zastawu rejestrowego jest zawarcie umowy między zastawcą i zastawnikiem.

Strony umowy o ustanowienie zastawu rejestrowego

Stronami umowy zastawniczej prowadzącej do powstania zastawu rejestrowego są zastawnik i zastawca. Zastawnikiem jest zawsze wierzyciel. Zastawcą natomiast, w przypadku rzeczy, jej właściciel. W przypadku zastawu zwykłego ustawodawca nie wprowadza żadnych ograniczeń podmiotowych w zakresie ustanowienia tego zabezpieczenia. Odmienna sytuacja zachodzi w odniesieniu do zastawu rejestrowego. Zastaw rejestrowy może być ustanowiony tylko na rzecz określonych podmiotów. Tak więc według art. 1 ust. 1 u.z.r.r.z. podmiotami mogącymi zabezpieczyć wierzytelność zastawem rejestrowym są: Skarb Państwa i inne państwowe osoby prawne, gminy, związki międzygminne (związki komunalne) i inne komunalne osoby prawne, banki krajowe, banki zagraniczne, osoby prawne, których celem określonym w ustawie jest udzielanie pożyczek i kredytów, międzynarodowe organizacje finansowe, których członkiem jest Rzeczypospolita Polska, inne podmioty prowadzące działalność gospodarczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej²¹⁵.

Z tego wyliczenia wynika, że ustawodawca ograniczył zakres podmiotowy stosowania tego zabezpieczenia tylko do tych sytuacji, gdy zastawnikiem będzie jeden z podmiotów wymienionych w art. 1 ust. 1 u.z.r.r.z. Jednak powstaje problem,

²¹⁴ Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów przewiduje możliwość wystawienia przez banki bankowych tytułów zabezpieczenia w celu zabezpieczenia roszczeń z tytułu zastawu rejestrowego (art. 30). Nawet w sprawach, w których bank nie może wystawić bankowego tytułu zabezpieczenia roszczeń wynikających z zastawu rejestrowego sąd rozpoznając wniosek o zabezpieczenie roszczenia nie ustanowi jako środka zabezpieczenia zastawu rejestrowego, ponieważ on już obciąża rzecz. Należy stwierdzić, że idea bankowego tytułu zabezpieczenia dla roszczeń wynikających z zastawu rejestrowego jest niezrozumiała. Zastawnik bowiem już zabezpieczył swoją wierzytelność, właśnie zastawem. Jeżeli dłużnik nie będzie realizował zobowiązania, to zastawnikowi przysługuje uprawnienie wszczęcia postępowania w celu zaspokojenia wierzytelności.

²¹⁵ Więcej J. Gołaczyński, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 214–219.

czy zastaw rejestrowy może zabezpieczać wierzytelność wynikającą tylko z działalności gospodarczej danego podmiotu.

Ustawa nie przewiduje natomiast żadnych ograniczeń dla podmiotów, które będą właścicielami rzeczy obciążonej zastawem rejestrowym (zastawców).

5.4.3. Forma umowy zastawu rejestrowego

Zgodnie z art. 3 ust. 1 u.z.r.r.z. umowa o ustanowienie zastawu rejestrowego (umowa zastawnicza) powinna być pod rygorem nieważności zawarta na piśmie. Zgodnie z art. 78 k.c. powinna zatem zawierać odzwierciedlenie treści oświadczenia woli w dokumencie, a dokument ten musi być podpisany. Przez formę *ad solemnitatem* rozumie się zatem formę szczególną, której niezachowanie pociąga za sobą nieważność czynności prawnej. Obowiązek zachowania takiej formy może wynikać z ustawy, lub woli stron. Według art. 73 § 2 k.c. przewidziana w ustawie forma szczególna, inna aniżeli zwykła forma pisemna, ma charakter formy pod rygorem nieważności, chyba że jej niezachowanie jest zastrzeżone jedynie dla wywołania oznaczonych skutków prawnych, czyli w grę może wchodzić forma *ad eventum*. Jeżeli ustawa przewiduje, jako formę szczególną, formę pisemną, jest ona formą *ad solemnitatem* tylko wtedy, gdy w przepisie wyraźnie statuowała jest rygor nieważności²¹⁶.

Przyjęte rozwiązanie przez art. 3 ust. 1 u.z.r.r.z., a mianowicie wprowadzające rygor nieważności wobec niezachowania formy pisemnej, jest więc rozwiązaniem podobnym do zastosowanego przez ustawodawcę w art. 308 § 3 k.c. odnośnie zastawu bankowego. Do realizacji formy pisemnej konieczne jest podpisanie przez strony dokumentu zawierającego oświadczenia woli stron, ale jest także dopuszczalne, zgodnie z art. 78 k.c., wymienienie się przez strony dokumentami, na których złożą oni oświadczenia woli i je podpiszą.

Nie wydaje się konieczne zawarcie umowy o ustanowienie zastawu rejestrowego, którego przedmiotem są prawa z datą pewną. Przepis art. 3 ust. 1 u.z.r.r.z. ma charakter normy szczególnej (*lex specialis*) w stosunku do normy art. 329 § 1 k.c.²¹⁷

²¹⁶ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne...*, op.cit., s. 273; Z. Radwański, w: *System prawa cywilnego*, t. I, Ossolineum, Wrocław 1985, s. 620 i nast.; A. Jędrzejewska, *Pisemna forma oświadczenia woli a „automatyzacja” obrotu prawnego*, „Państwo i Prawo” 1993, nr 1, s. 69 i nast.

²¹⁷ J. Czaja, *Komentarz do ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, InfoTrade, Gdańsk 1998, s. 21; Z. Strus, M. Strus-Wołos, *Komentarz do ustawy o zastawie rejestrowym*

5.4.4. Wierzytelność zabezpieczona zastawem rejestrowym

Zgodnie z art. 5 u.z.r.r.z., zastawem rejestrowym można zabezpieczyć wierzytelność pieniężną wyrażoną w pieniądzu polskim lub w walucie obcej. Przepis ten ogranicza zakres stosowania zastawu rejestrowego tylko do wierzytelności pieniężnych, odmiennie niż w przypadku zwykłego, który może zabezpieczać każdą wierzytelność²¹⁸. Zastaw rejestrowy może zabezpieczać wierzytelność pieniężną, jeśli ma ona taki charakter w momencie powstania zastawu. Nie ma przeszkód, aby wierzytelność zabezpieczana zastawem rejestrowym nie miała od początku charakteru pieniężnego²¹⁹. Zatem wierzytelność nie musi być pieniężna w chwili powstania zobowiązania, ale powinna ulec przekształceniu w wierzytelność pieniężną, np. przekształcenie się zobowiązania polegającego na wydaniu rzeczy w zobowiązanie o naprawienie szkody, obowiązek zapłaty kary umownej zastrzeżonej jako skutek niewykonania zobowiązania niepieniężnego (np. w umowie o dzieło)²²⁰.

Wierzytelność pieniężna zabezpieczana zastawem rejestrowym nie musi być oznaczona. Tym także różni się regulacja ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów od treści art. 306 k.c., który wymaga, aby wierzytelność była oznaczona. Takie wymagania dotyczące wierzytelności umożliwiają zabezpieczenie zastawem rejestrowym zmiennej wysokości, np. kredyt na otwartej linii kredytowej, wierzytelności o nieustalonej wierzytelności. Zastawem jest bowiem obciążony cały jego przedmiot i tym samym zastaw zabezpiecza wierzytelność do wartości jego przedmiotu.

Zgodnie z art. 6 u.z.r.r.z. wierzytelność przysła lub warunkowa może być zabezpieczona zastawem rejestrowym tylko do określonej w umowie zastawniczej najwyższej sumy zabezpieczenia.

Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów nie reguluje zakresu zabezpieczenia. J. Pisuliński i J. Skąpski zwrócili uwagę na powyższą różnicę między hipoteką kaucyjną a zastawem rejestrowym zabezpieczającym wierzytelność przysłą i warunkową. Autorzy ci wysunęli tezę, że wobec braku regulacji tej kwestii

i rejestrze zastawów, Twigger, Warszawa 1997, s. 25; M. Tomaszewski, w: T. Stawecki, F. Zedler, *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, Twigger, Warszawa 1997, s. 28.

²¹⁸ Rozdział V.

²¹⁹ Z. Strus, M. Strus-Wołos, *Komentarz do ustawy...*, op.cit., s. 28–29; J. Czaja, *Komentarz do ustawy...*, op.cit., s. 32; Z. Świeboda, *Zastaw rejestrowy i rejestr zastawów. Komentarz do ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r.*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1998, s. 18.

²²⁰ E. Niezbecka, w: E. Niezbecka, J. Mojak, *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Komentarz*, Lubelskie Wydawnictwo Prawnicze, Lublin 1996, s. 40.

w ustawie o zastawie rejestrowym, zastosowanie winien mieć przepis art. 314 k.c., według którego zastaw zabezpiecza w granicach przewidzianych w kodeksie postępowania cywilnego (k.p.c.) również roszczenia związane z wierzytelnością zabezpieczoną (roszczenia o zaległe odsetki nieprzedawnione, o odszkodowanie, o zwrot nakładów, koszty zaspokojenia). Zdaniem autorów pojawiają się wątpliwości, czy przepis ten ma zastosowanie do każdego typu zastawu rejestrowego, a w szczególności do „zastawu kaucyjnego”, o którym mowa w art. 6 u.z.r.r.z. Wątpliwości wynikają z ograniczenia zabezpieczenia do określonej w umowie „najwyższej sumy zabezpieczenia”. Autorzy postulowali dodanie do treści art. 6 u.z.r.r.z. regulacji odpowiadającej art. 104 u.k.w.h.²²¹

5.4.5. Treść umowy zastawu rejestrowego

Umowa zastawnicza powinna określać co najmniej: datę zawarcia umowy, imię i nazwisko (nazwę) oraz miejsce zamieszkania (siedzibę) i adres zastawnika, zastawcy oraz dłużnika, jeżeli nie jest on zastawcą, przedmiot zastawu w sposób odpowiadający jego właściwościom, wierzytelność zabezpieczoną zastawem – przez oznaczenie jej wysokości oraz stosunku prawnego, z którego ta wierzytelność wynika, lub najwyższą sumę zabezpieczenia, jeżeli zabezpieczona jest wierzytelność przyszła lub warunkowa wysokości nieustalonej w chwili zawarcia umowy zastawniczej (art. 3 ust. 2 u.z.r.r.z.). Przepis ten zawiera elementy przedmiotowo istotne umowy zastawniczej (*essentialia negotii*). Wszystkie te postanowienia muszą być umieszczone w umowie zastawniczej pod rygorem niedościa do skutku zastawu rejestrowego. Sąd bowiem, zgodnie z art. 40 ust. 3 u.z.r.r.z., ma obowiązek z urzędu badać, czy umowa zastawnicza odpowiada prawu. W konsekwencji, brak któregoś z postanowień wyszczególnionych w art. 3 ust. 2 tej ustawy spowoduje odmowę wpisu zastawu do rejestru.

Wątpliwości może budzić skutek niezamieszczenia w umowie zastawniczej daty jej zawarcia. Data pozwala ocenić sądowi rejestrowemu, czy wniosek o wpis został złożony w terminie jednego miesiąca od dnia zawarcia umowy. Dlatego data jest elementem umowy zastawniczej przedmiotowo istotnym. Brak daty nie powoduje nieważności umowy zastawu rejestrowego, ale może prowadzić do odrzucenia wniosku o wpisanie zastawu rejestrowego do rejestru. Sąd ma obowiązek

²²¹ J. Pisuliński, J. Skąpski, *O zastawie rejestrowym (w związku z projektem ustawy i zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów)*, KPP 1996, nr 4, s. 753 i 754; podobnie M. Tomaszewski, w: T. Stawecki, F. Zedler, *Ustawa o zastawie rejestrowym...*, op.cit., s. 35 i 36.

zbadać, czy wniosek o wpis został złożony w terminie jednego miesiąca od dnia zawarcia umowy. Jeżeli zatem umowa zastawu rejestrowego nie będzie zawierała daty, wówczas sąd może wniosek o wpis zastawu odrzucić (art. 3 ust. 3 u.z.r.r.z.). Brak daty w umowie nie może być bowiem traktowany jako brak formalny, o którego uzupełnienie sąd może wezwać wnioskodawcę²²².

Umowa o ustanowienie zastawu rejestrowego winna zawierać także opis przedmiotu zabezpieczenia²²³.

Zgodnie z art. 14 u.z.r.r.z. umowa zastawnicza może zawierać zastrzeżenie, na podstawie którego zastawca zobowiązuje się względem zastawnika, że przed wygaśnięciem zastawu rejestrowego nie dokona zbycia lub obciążenia przedmiotu zastawu. Przepis ten wprowadza wyłom od powszechnie panującej w ramach praw zastawniczych zasady, że obciążenie rzeczy lub prawa, np. zastawem nie pozbawia właściciela rzeczy uprawnienia do rozporządzenia nią (zbycia lub dalszego obciążenia).

Należy jednak zwrócić uwagę, że przepis art. 14 ust. 1 u.z.r.r.z. jednoznacznie wskazuje, iż umowa zastawnicza może pozbawić zastawcę każdej formy rozporządzenia przedmiotem zastawu. Chodzi tu zatem nie tylko o zbycie, ale i dalsze obciążenie.

Zastrzeżenie, o którym mowa w art. 14 ust. 1 u.z.r.r.z. musi być zawarte w umowie zastawniczej. Skuteczność wobec osób trzecich uzyskuje ono, jeżeli zostanie ujawnione w rejestrze zastawów (art. 40 ust. 1 pkt 6 u.z.r.r.z.), albo gdy mimo nieujawnienia w rejestrze osoba, na rzecz której dokonano zbycia lub obciążenia, wiedziała o istnieniu zastrzeżenia²²⁴.

Zastrzeżenie jest częścią umowy zastawniczej. Wynika to jednoznacznie z treści art. 14 ust. 1 u.z.r.r.z.

Skutkiem zbycia lub obciążenia przedmiotu zastawu dokonanego sprzecznie z art. 14 u.z.r.r.z. jest nieważność czynności prawnej. Wniosek taki można wyciągnąć z treści art. 14 ust. 2 u.z.r.r.z. Stanowi on, że: „zbycie lub obciążenie przedmiotu zastawu rejestrowego dokonane wbrew zastrzeżeniu, o którym mowa w ust. 1, jest ważne, jeżeli osoba, na której rzecz zastawca dokonał zbycia lub obciążenia, nie wiedziała i przy zachowaniu należytej staranności nie mogła wiedzieć o tym zastrzeżeniu w chwili zawarcia umowy z zastawcą”. W przeciwieństwie

²²² J. Pelak, D. Pelak, J.A. Sieklucki, J. Wiśło, *Umowa o ustanowienie zastawu rejestrowego*, Oficyna Wydawnicza Verba, Lublin 1998, s. 42–43.

²²³ Więcej J. Gołaczyński, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 230.

²²⁴ Odmiennie T. Stawecki, w: T. Stawecki, M. Tomaszewski, F. Zedler, *Ustawa o zastawie rejestrowym...*, op.cit., s. 59.

zatem do art. 14 ust. 2 u.z.r.r.z. zbycie wbrew zastrzeżeniu, będzie nieważne. W tym właśnie tkwi różnica między rozwiązaniem zastosowanym w art. 14 u.z.r.r.z. i 57 k.c.

Ustawodawca wprowadził w tym miejscu dodatkową sankcję dla zastawcy, który zbył lub obciążył rzecz, mimo zastrzeżenia, o którym mowa w art. 14 u.z.r.r.z. W razie zbycia lub obciążenia przedmiotu obciążonego zastawem rejestrowym wbrew zastrzeżeniu, o którym mowa w ust. 1 art. 14, zastawnik może żądać natychmiastowego zaspokojenia wierzytelności zabezpieczonej tym zastawem²²⁵.

5.4.6. Zastaw rejestrowy jako prawo akcesoryjne

Przepis art. 18 ust. 1 u.z.r.r.z. stanowi, że wygaśnięcie wierzytelności zabezpieczonej zastawem rejestrowym pociąga za sobą wygaśnięcie tego zastawu, chyba że umowa zastawnicza stanowi inaczej. Z treści tego przepisu wynika zatem zasada akcesoryjności zastawu rejestrowego. Byt prawny tego prawa zależy bowiem od istnienia wierzytelności, którą zabezpiecza. Jednak już ostatnie zdanie tego przepisu wprowadza istotny wyjątek od tej zasady dopuszczając, aby strony w umowie zastawniczej postanowiły o trwaniu zastawu rejestrowego, po wygaśnięciu wierzytelności. Rozwinięcie tej myśli znajduje się w ust. 2 tego przepisu, który stanowi, że wykreślenie zastawu rejestrowego z rejestru zastawów na wniosek zastawnika powoduje wygaśnięcie tego zastawu.

Wydaje się, że intencją ustawodawcy było zapewnienie stronom pozostającym w stałych stosunkach możliwości wykorzystania już raz ustanowionego zastawu rejestrowego dla zabezpieczenia następnych wierzytelności. Ma to na pewno zmniejszyć koszty, ponieważ nie będzie potrzebny nowy wpis, oraz czas dla powstania nowego zabezpieczenia²²⁶.

W literaturze przedmiotu powyższa regulacja znalazła jednak więcej przeciwników niż zwolenników. Zarzuca się jej przede wszystkim, że skoro zastaw rejestrowy jest prawem, które ma na celu zabezpieczać wierzytelność, to wygaśnięcie wierzytelności powoduje, że zastaw ten nie może już realizować swej podstawowej funkcji. Zastaw, będąc prawem podmiotowym, stanowi pewną sferę możliwości

²²⁵ Zob. też J. Gołaczyński, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 233.

²²⁶ T. Stawecki, w: T. Stawecki, M. Tomaszewski, F. Zedler, *Ustawa o zastawie rejestrowym...*, op.cit., s. 71. Podobnie odczytują intencję ustawodawcy J. Mojak, J. Widło, *Sądowy zastaw rejestrowy w systemie praw zastawniczych*, Lubelskie Wydawnictwo Prawnicze, Lublin 1998, s. 84; J. Mojak, J. Widło, w: E. Niezbecka, J. Mojak, *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, op.cit., s. 89; Z. Świeboda, *Zastaw rejestrowy...*, op.cit., s. 40; J. Czaja, *Komentarz do ustawy...*, op.cit., s. 65; Z. Strus, M. Strus-Wołos, *Komentarz do ustawy...*, op.cit., s. 62.

postępowania w określony sposób przyznana przez normę prawną²²⁷. W związku z tym, że po wygaśnięciu wierzytelności zastaw rejestrowy nie wygasa, to powstaje pytanie, jaką wówczas ma treść prawo zastawu. Istnieje pogląd, że treścią zastawu jest obowiązek zastawcy niebędącego dłużnikiem osobistym zastawnika znoszenia egzekucji z jego przedmiotu. Wobec tego zastawnik będzie mógł domagać się zaspokojenia z przedmiotu zastawu rejestrowego, mimo że wierzytelność zabezpieczona wygasła. Taka sytuacja powoduje, iż zastaw rejestrowy staje się prawem podmiotowym bez treści, pustym i nierealizowalnym. Zarzucają także, że konsekwencją niewskazania przez ustawodawcę terminu, w którym strony określą nową wierzytelność zabezpieczaną przez wcześniej już ustanowiony zastaw jest niebezpieczeństwo wieczystego istnienia takiego „pustego” zastawu²²⁸.

W obecnie obowiązującej regulacji zastaw rejestrowy jest jednak prawem akcesoryjnym. Zastaw ten bowiem został uregulowany jako prawo zastawnicze i na mocy art. 1 ust. 2 u.z.r.r.z. do tej instytucji należy stosować przepisy kodeksu cywilnego w sprawach nieuregulowanych ustawą o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Kodeks cywilny w art. 306 i art. 323 k.c. wyraźnie kształtuje zastaw jako prawo akcesoryjne i przepis art. 18 ust. 1 u.z.r.r.z. nie zmienia zasadniczo tej sytuacji. Należy także przypomnieć, że także ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów reguluje zastaw rejestrowy jako prawo akcesoryjne. Nie można bowiem inaczej odczytać treści art. 1 ust. 1, który stanowi, że: „zastaw rejestrowy może być ustanowiony w celu zabezpieczenia wierzytelności...”. Ponadto art. 3 ust. 2 pkt 4 u.z.r.r.z. wprowadza obowiązek określenia w umowie zastawniczej „wierzytelności zabezpieczonej zastawem – przez oznaczenie jej wysokości oraz stosunku prawnego, z którego ta wierzytelność wynika, lub najwyższą sumę zabezpieczenia, jeżeli zabezpieczona jest wierzytelność przyszła lub warunkowa o wysokości nieustalonej w chwili zawarcia umowy zastawniczej”. O akcesoryjnym charakterze zastawu świadczy, też wbrew pozorom art. 6 u.z.r.r.z., który dopuszcza możliwość ustanowienia zastawu rejestrowego dla zabezpieczenia wierzytelności przyszłej lub warunkowej tylko do określonej w umowie zastawniczej najwyższej sumy zabezpieczenia, ponieważ zaspokojenie zastawnika nie może nastąpić przed powstaniem wierzytelności (przyszłej) lub ziszczeniem się warunku zawieszającego²²⁹. Należy także zaznaczyć, że i w tym wypadku konieczne jest oznaczenie

²²⁷ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne...*, op.cit., s. 117.

²²⁸ J. Mojak, J. Widło, *Sądowy zastaw rejestrowy w systemie praw rzeczowych*, op.cit., s. 85–86.

²²⁹ W tej kwestii wielu autorów uważa, że dopuszczalność ustanowienia prawa zastawniczych dla zabezpieczenia wierzytelności przyszłych lub warunkowych nie stanowi wyjątku od zasady

w umowie zastawniczej stosunku obligacyjnego, z którego powstanie wierzytelność przyszła lub istnieje już wierzytelność warunkowa. W końcu, akcesoryjny charakter zastawu rejestrowego został potwierdzony w art. 17 u.z.r.r.z. Przepis ten dotyczy przeniesienia zastawu rejestrowego i stanowi, że jest ono dopuszczalne jedynie wraz z przeniesieniem wierzytelności zabezpieczonej tym zastawem na podmiot, który może być zastawnikiem, zgodnie z art. 1 ust. 1 u.z.r.r.z.

Przepis art. 18 ust. 1 u.z.r.r.z. nie można zatem odczytywać jako podstawowego dla kwestii, czy zastaw rejestrowy ma akcesoryjny, czy nieakcesoryjny charakter. Ustawodawca umożliwił jedynie stronom umowy zastawniczej wykorzystanie już raz ustanowionego na określonym przedmiocie prawa zastawu rejestrowego dla zabezpieczenia innej wierzytelności. Nie jest jednak możliwe, aby wolą ustawodawcy było istnienie, na mocy umowy stron zastawu rejestrowego, bez „nowej” wierzytelności. Art. 18 ust. 1 u.z.r.r.z. stanowi, że wygaśnięcie zastawu rejestrowego następuje wskutek wygaśnięcia wierzytelności zabezpieczonej tym zastawem (co należy traktować jako zasadę), chyba że umowa zastawnicza stanowi inaczej (wyjątek). Jednak ustawa nie wprowadza żadnych innych regulacji dotyczących terminu zawarcia takiej umowy, momentu powstania nowej wierzytelności, możliwości przekroczenia kwoty „pierwotnej wierzytelności”, czy najwyższej sumy zabezpieczenia (w przypadku ustanowienia zastawu rejestrowego dla zabezpieczenia wierzytelności przyszłej lub warunkowej). Tak więc, uregulowanie ustawowe jest fragmentaryczne i nie rozwiązuje żadnych istotnych problemów związanych z wprowadzeniem wyjątku od zasady akcesoryjności zastawu rejestrowego. Stąd też należy uznać, że przepis ten będzie odnosił się do takiej tylko sytuacji, gdy strony w umowie zastawniczej, wskazując pierwotną wierzytelność, określą jednocześnie przyszłą wierzytelność lub stosunek prawny, z którego może ona wynikać, wykorzystując jednocześnie jako zakres zabezpieczenia pierwotnie podaną wierzytelność, lub najwyższą sumę zabezpieczenia (w przypadku zastawu dla zabezpieczenia wierzytelności przyszłych lub warunkowych)²³⁰.

akcesoryjności tych praw. Patrz: E. Gniewek, *Prawo rzeczowe*, C.H. Beck, Warszawa 1999, s. 234; S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, op.cit., s. 362; M. Tomaszewski, w: T. Stawecki, M. Tomaszewski, F. Zedler, *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, Twigger, Warszawa 1997, s. 34–35; J. Mucha, *Zaspokojenie zastawnika zastawu rejestrowego*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2001, s. 20–21. Odmienne poglądy prezentuje natomiast w tej sprawie: J. Ignatowicz, *Prawo rzeczowe*, op.cit., s. 245.

²³⁰ Zob. poglądy przeciwników dopuszczalności zastawu rejestrowego nieakcesoryjnego: J. Mojak, J. Widło, *Sądowy zastaw rejestrowy w systemie praw rzeczowych*, op.cit., s. 90; J. Czaja, *Komentarz do ustawy...*, op.cit., s. 66; zwolenników: Z. Świeboda, *Zastaw rejestrowy...*, op.cit., s. 40; T. Stawecki, w: T. Stawecki, M. Tomaszewski, F. Zedler, *Komentarz*, s. 72–73; K. Zaradkiewicz, op.cit., s. 326 i nast.

5.4.7. Wpis do rejestru zastawów

Wpis do rejestru zastawów, zgodnie z dyspozycją art. 2 ust. 1 u.z.r.r.z. jest warunkiem prawnym powstania zastawu rejestrowego oprócz umowy zastawniczej. Wpis ma zatem charakter konstytutywny, czyli zastaw powstaje dopiero z chwilą dokonania wpisu. Wpis do rejestru zastawów, ze względu na jego jawny charakter, ma na celu umożliwienie osobom trzecim, które mają w tym interes, ustalenie, czy dana rzecz lub prawo jest obciążone zastawem rejestrowym. Wpis do rejestru zastępuje – jak w przypadku zastawu zwykłego na rzeczach ruchomych – wydanie rzeczy. Zarówno bowiem wydanie rzeczy, jak i wpis do rejestru pełnią tę samą funkcję – zapewniają prawu zastawu bezwzględny charakter. Tę konsekwencję wpisu do rejestru zastawów zapewnia przepis art. 37 u.z.r.r.z., który stanowi, że: „rejestr zastawów wraz z dokumentami złożonymi do rejestru jest jawny”. Rozwinięciem tej myśli jest przepis art. 38 u.z.r.r.z., który przewiduje, że: „nikt nie może zasłaniać się nieznajomością danych ujawnionych w rejestrze, chyba że mimo zachowania należytej staranności nie mógł się o nich dowiedzieć”. Zasada ta dotyczy jednak sytuacji powstałej po dniu dokonania wpisu oraz z wyjątkiem przewidzianym w art. 13 pkt 2 u.z.r.r.z. Zasada ta ma duże znaczenie praktyczne, ponieważ żaden nabywca przedmiotu obciążonego zastawem rejestrowym nie będzie mógł zasłaniać się nieznajomością wpisu. Pierwszy wyjątek od tej zasady, dotyczy sytuacji, gdy mimo zachowania należytej staranności, osoba trzecia nie mogła wiedzieć o danych w rejestrze (art. 38 ust. 1 u.z.r.r.z.). Drugi wyjątek przewidziany jest w art. 13 pkt 2 u.z.r.r.z., a mianowicie, że „zbycie przedmiotu zastawu rejestrowego powoduje wygaśnięcie tego zastawu, jeżeli: rzecz obciążona zastawem rejestrowym zalicza się do rzeczy zbywanych zwykle w zakresie działalności gospodarczej przedsiębiorstwa zastawcy i rzecz ta została wydana nabywcy, chyba że nabywca nabył rzecz w celu pokrzywdzenia zastawnika”.

Zastawnik i zastawca mogą w każdym czasie podnosić wobec osoby trzeciej zarzut niezgodności danych zawartych w rejestrze z rzeczywistym stanem, jeżeli osoba trzecia będzie w złej wierzy. W takim wypadku, okoliczność, że zastawca lub zastawnik nie złożyli wniosku o sprostowanie, uzupełnienie lub wykreślenie danych z rejestru nie wpływa na zasadę prawdziwości danych ujawnionych w rejestrze.

5.4.8. Przedmiot zastawu rejestrowego

Zgodnie z art. 7 ust. 1 u.z.r.r.z. przedmiotem zastawu rejestrowego mogą być rzeczy ruchome, z wyjątkiem statków morskich wpisanych do rejestru okrętowego,

a także prawa majątkowe, jeżeli są zbywalne. Przepis art. 7 ust. 2 u.z.r.r.z. wprowadza wyliczenie otwarte tych rzeczy ruchomych, które mogą być przedmiotem zastawu rejestrowego. Przepis ten wymienia: rzeczy oznaczone co do tożsamości, rzeczy oznaczone co do gatunku (jeśli w umowie zastawniczej określona zostanie ich liczba oraz sposób wyodrębnienia od innych rzeczy tego samego gatunku), zbiór rzeczy ruchomych lub praw stanowiący całość gospodarczą, choćby jego skład był zmienny. W końcu art. 7 ust. 3 u.z.r.r.z. dopuszcza ustanowienie zastawu rejestrowego na rzeczach, które zastawca nabędzie dopiero w przyszłości. W takim wypadku, obciążenie tych rzeczy staje się skuteczne z chwilą ich nabycia przez zastawcę.

Przedmiotem zastawu rejestrowego mogą być rzeczy oznaczone co do tożsamości. Należy stwierdzić, że w praktyce ustanawiania takiego zabezpieczenia, rzeczy tej kategorii najczęściej będą jego przedmiotem. Nie wydaje się także, by mogły tu wystąpić jakieś problemy, chociaż pojęcie rzeczy oznaczonej co do tożsamości nie zostało zdefiniowane w kodeksie cywilnym. Kodeks cywilny określa jedynie, czym jest rzecz i dokonuje kwalifikacji na rzeczy ruchome i nieruchomości. W innych przepisach posługuje się jednak również rozróżnieniem na rzeczy oznaczone co do tożsamości (indywidualnie) lub co do gatunku (rodzajowo).

Rzeczami nie są: części składowe rzeczy, ze względu na brak cech samoistności, zbiory rzeczy (*universitas rerum*).

Wymaga też wyjaśnienia kwestia dopuszczalności ustanowienia zastawu rejestrowego na przynależności. Wydaje się, że jeżeli zastaw rejestrowy ma za przedmiot rzecz główną, z której istnieniem związana jest jej przynależność, wówczas też przynależność staje się przedmiotem zabezpieczenia. Czynność prawna, jaką jest umowa o ustanowieniu zastawu rejestrowego, obejmuje oprócz rzeczy głównej także jej przynależność. Rodzi się jednak pytanie, czy przynależność, która jest przecież odrębną od rzeczy głównej rzeczą ruchomą, powinna być wpisana jako przedmiot zastawu do umowy, a w następstwie tego też do rejestru?

Przynależność nieruchomości nie może stać się samodzielnym przedmiotem zastawu rejestrowego. Jednak, jeżeli zastaw rejestrowy powstanie na rzeczy ruchomej wcześniej niż hipoteka na nieruchomości mającej za przedmiot przynależność, to zastawnik może zastrzec zakaz zbywania rzeczy. W braku takiej umowy zastawnik będzie korzystał z pierwszeństwa wynikającego z art. 15 u.z.r.r.z.²³¹ Natomiast w przypadku, gdy dojdzie do egzekucji z nieruchomości, zastawnik będzie miał uprawnienie do udziału w sumie uzyskanej z egzekucji w kolejności

²³¹ Z. Strus, M. Strus-Wołos, *Komentarz do ustawy...*, op.cit., s. 32.

określonej w art. 20 u.z.r.r.z. Dotyczy to także sytuacji, gdy zastawnik przyłączy się do egzekucji na mocy przepisu art. 1051 k.p.c.

Zastaw rejestrowy może być ustanowiony na zbiorze rzeczy ruchomych lub praw stanowiący całość gospodarczą, chociażby jego skład był zmienny (art. 7 ust. 2 pkt 3 u.z.r.r.z.). Na początku należy rozróżnić dwa podobne pojęcia: przedmiot zbiorowy (inaczej – rzecz zbiorowa) i zbiór przedmiotów materialnych, które mają wartość ekonomiczną. W tym ostatnim wypadku można wyodrębnić także niezorganizowany zbór rzeczy jednorodzących (jego wartość równa jest sumie wartości rzeczy wchodzących w skład zbioru), zbiór rzeczy uzupełniających się (mających wartość, gdy występują łącznie), zbiór rzeczy dobranych (po połączeniu ich wartość jako zbioru jest wyższa, niż wartość sumy wszystkich rzeczy).

W związku z tym rozróżnieniem powstaje wątpliwość, czy przepis art. 7 ust. 2 pkt 3 u.z.r.r.z. odnosi się do rzeczy zbiorowej, czy zbioru rzeczy. Według jednych autorów, rzecz zbiorowa może być przedmiotem czynności prawnej²³². Istnieje także odmienny pogląd²³³. Na tle przepisów ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów wydaje się słuszny pogląd Z. Strusa i M. Strus-Wołos, że nie ma tutaj potrzeby posługiwania się pojęciem rzeczy zbiorowej. W zależności od stopnia zindywidualizowania składników, całość może być traktowana jako rzecz oznaczona co do gatunku lub jako zbiór rzeczy oznaczonych co do tożsamości²³⁴. Zastaw może być ustanowiony na zbiorze rzeczy o zmiennym składzie (art. 7 ust. 2 pkt 3 u.z.r.r.z.). Oznacza to, że zastaw może obciążać wszystkie rzeczy wchodzące w skład tego zbioru. Zastaw w takim wypadku nie obciąża zbioru rzeczy, a każdą rzecz wchodzącą w jego skład. Konsekwencją tego będzie istnienie zastawu na każdym elemencie zbioru, nawet w przypadku jego zbycia. Od tej zasady przepis art. 13 pkt 2 u.z.r.r.z. wprowadza wyjątek. Jeżeli bowiem rzecz obciążona zastawem należy do rzeczy zbywanych zwykle w zakresie działalności gospodarczej przedsiębiorstwa zastawcy i zostanie zbyta osobie trzeciej, zastaw wygasa, jeśli rzecz została wydana nabywcy, chyba że nabycie nastąpiło z zamiarem pokrzywdzenia wierzyciela.

²³² G. Tracz, F. Zoll, *Przewłaszczenie na zabezpieczenie. Praktyka, konstrukcja, dopuszczalność, przedmiot*, Zakamycze, Kraków 1996, s. 140; S. Grzybowski, w: *System prawa cywilnego*, t. II. Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985, s. 411.

²³³ S. Rudnicki, *Kodeks cywilny – prawo rzeczowe. Komentarz. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1996, s. 363.

²³⁴ Z. Strus, M. Strus-Wołos, *Komentarz do ustawy...*, op.cit., s. 33.

Liczne wątpliwości budzi w doktrynie kwestia dopuszczalności ustanowienia zastawu rejestrowego na przedsiębiorstwie w znaczeniu przedmiotowym²³⁵.

Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów nie wymienia już przedsiębiorstwa jako możliwego przedmiotu zastawu rejestrowego. Proponuje się jednak utożsamiać pojęcie przedsiębiorstwa z przedmiotem zastawu rejestrowego, który został wyszczególniony w art. 7 ust. 2 pkt 3 u.z.r.r.z. Chodzi tu o: „zbiór rzeczy ruchomych lub praw, stanowiący całość gospodarczą, choćby jego skład był zmienny”. Po drugie, istnieje pogląd przemawiający za tym, aby przedmiotem zastawu rejestrowego było prawo do przedsiębiorstwa (art. 7 ust. 2 pkt 5 u.z.r.r.z.).

Zwolennikami obciążenia zastawem przedsiębiorstwa na podstawie konstrukcji zastawu na prawie są J. Widło i E. Norek. Autorzy ci opowiadają się za dopuszczalnością ustanowienia zastawu na prawie do przedsiębiorstwa niezależnie od tego, czy będzie to zastaw zwykły, czy rejestrowy²³⁶. Przyjmują oni za trafny pogląd o dopuszczalności istnienia prawa na przedsiębiorstwie²³⁷. Wobec tego, że art. 327 k.c. umożliwia obciążenie prawa majątkowego, które jest zbywalne zastawem (zwykłym), to należy także dopuścić możliwość powstania zastawu rejestrowego na takim prawie, czyli prawie do przedsiębiorstwa rozumianego jako zespół zorganizowanych składników materialnych i niematerialnych, które są nośnikami renomy. Zgodnie z art. 329 k.c. do ustanowienia zastawu na prawie konieczne jest stosowanie przepisów regulujących przeniesienie takiego prawa. Zbycie przedsiębiorstwa następuje w formie umowy pisemnej z podpisami notarialnie poświadczonymi. Umowa zbycia przedsiębiorstwa ma charakter konsensualny, toteż ustanowienie zastawu na prawie do przedsiębiorstwa będzie miało także taki charakter. Wreszcie umowa o ustanowieniu zastawu na prawie do przedsiębiorstwa będzie miała charakter kauzalny. Do powstania takiego zastawu nie jest konieczne przeniesienie posiadania, chyba że prawo jest inkorporowane w dokumencie – wtedy należy przenieść posiadanie dokumentu. Ta sytuacja nie dotyczy jednak prawa do przedsiębiorstwa²³⁸.

²³⁵ Więcej o pojęciu przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym J. Gołaczyński, *Zastaw na rzeczach...*, op.cit., s. 246 i cyt. tam lit.

²³⁶ J. Widło, *Zastaw na przedsiębiorstwie. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1997, nr 9, s. 31 i nast.; E. Norek, *Przedsiębiorstwo jako przedmiot*, s. 271–279; Pogląd taki wcześniej wypowiedział: B. Sołtys, *Pojęcie i charakter klienteli w prawie polskim*, Stowarzyszenie Notariuszy RP, Kluczbork 1995, s. 63–65; S. Włodyka, *Strategiczne umowy przedsiębiorców*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2000, s. 31–182.

²³⁷ Za istnieniem takiego prawa opowiada się M. Poźniak-Niedzielska, *Zbycie przedsiębiorstwa w świetle zmian w k.c.*, „Państwo i Prawo” 1961, nr 6, s. 3.

²³⁸ J. Widło, *Zastaw na przedsiębiorstwie...*, op.cit., s. 32; B. Sołtys, *Pojęcie i charakter...*, op.cit., s. 64.

Niektórzy wypowiadają się przeciwko dopuszczalności ustanowienia zastawu rejestrowego na przedsiębiorstwie, które traktowane jest jako zbiór rzeczy o zmiennym składzie. Twierdzą, że w skład przedsiębiorstwa prawie zawsze wchodzi nieruchomości oraz zobowiązania, a te składniki przedsiębiorstwa nie mogą być przedmiotem zastawu. To właśnie powoduje wykluczenie przedsiębiorstwa jako zbioru rzeczy z możliwych przedmiotów zastawu rejestrowego²³⁹.

Omówione powyżej dwa poglądy opowiadające się za dopuszczalnością takiego przedmiotu zastawu rejestrowego – jako zbioru rzeczy o zmiennym składzie stanowiącym zorganizowaną całość gospodarczą, oraz jako prawo do przedsiębiorstwa, mogą być uzasadnione. Przedmiotem praw zastawniczych w ogólności nie mogą być przecież długi. Dotyczy to wszystkich praw zabezpieczających, co jest podyktowane niemożnością przymusowego zaspokojenia wierzytelności zabezpieczonej „długiem”, oraz uznaniem, że w prawie polskim przedmiotem hipoteki może być jedynie nieruchomość. Mamy bowiem w tym względzie ścisły podział w grupie praw zastawniczych. Jedne mogą mieć za przedmiot ruchomości (zastaw) drugie nieruchomości (hipoteka). Podział ten jest przestrzegany konsekwentnie z jednym wyjątkiem dotyczącym wątpliwości związanych właśnie z zastawem rejestrowym na przedsiębiorstwie.

Dla omawianej problematyki – dopuszczalności ustanowienia zastawu na przedsiębiorstwie – zasadnicze znaczenie ma sposób zaspokojenia z przedsiębiorstwa jako ewentualnego przedmiotu zastawu rejestrowego. Wyprzedzając nieco późniejsze rozważania, należy stanowczo stwierdzić, że zaspokojenie wierzytelności zabezpieczonej zastawem rejestrowym może nastąpić jedynie w sposób wskazany w ustawie o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Jeśli idzie o przedsiębiorstwo, to ustawodawca przewidział sposób zaspokojenia się z przedsiębiorstwa w art. 27, mimo że nie ujął przedsiębiorstwa jako przedmiotu samego zastawu rejestrowego. Mamy tu zatem jaskrawy przykład niekonsekwencji ustawodawcy, który oddzielił pojęcie przedsiębiorstwa jako przedmiotu zastawu od przedsiębiorstwa jako przedmiotu zaspokojenia. Uznać należy, iż treść art. 27 u.z.r.r.z. stanowi o traktowaniu przedsiębiorstwa jedynie jako przedmiotu zaspokojenia. Zaspokojenie z przedsiębiorstwa może nastąpić wtedy, gdy w skład przedsiębiorstwa wchodzi obiekty będące przedmiotem zastawu rejestrowego,

²³⁹ M. Tomaszewski, w: T. Stawecki, M. Tomaszewski, F. Zedler, *Ustawa o zastawie rejestrowym...*, op.cit., s. 40; E. Niezbecka, w: E. Niezbecka, J. Mojak, *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, op.cit., s. 53; Z. Strus, M. Strus-Wołos, *Komentarz do ustawy...*, op.cit., s. 35; Z. Świeboda, *Zastaw rejestrowy...*, op.cit., s. 22. Wydaje się, że pogląd tych autorów popiera także J. Czaja, *Komentarz do ustawy...*, op.cit., s. 39.

czyli rzeczy oznaczone co do tożsamości lub rzeczy oznaczone co do gatunku, zbiór rzeczy o zmiennym składzie stanowiący całość gospodarczą, prawa majątkowe zbywalne, wierzytelności, prawa na dobrach niematerialnych o charakterze majątkowym. Nie mówi się natomiast nic o prawie do przedsiębiorstwa, czy też przedsiębiorstwie, jako zdefiniowanej w kodeksie cywilnym masie majątkowej – *universitas rerum et iuris*.

5.4.9. Przeniesienie zastawu rejestrowego

Przeniesienie zastawu rejestrowego zostało uregulowane w art. 17 u.z.r.r.z. Przepis ten stanowi, że przeniesienie zastawu rejestrowego może być dokonane tylko wraz z przeniesieniem wierzytelności zabezpieczonej tym zastawem na inny podmiot uprawniony do zabezpieczenia swoich wierzytelności zastawem rejestrowym. Przeniesienie zastawu rejestrowego jest skuteczne od daty wpisu nabywcy do rejestru zastawów. W razie przeniesienia wierzytelności zabezpieczonej zastawem rejestrowym na podmiot nieuprawniony do zabezpieczenia swoich wierzytelności zastawem rejestrowym według przepisów niniejszej ustawy, zastaw ten wygasa.

Przepis art. 17 u.z.r.r.z. wyraża zasadę akcesoryjności zastawu rejestrowego. Nie wchodząc w tym miejscu w szczegółowe rozważania dotyczące akcesoryjności należy stwierdzić, że podstawą prawną przejścia zastawu rejestrowego na inny podmiot jest umowa. W tym zatem zakresie należy stosować ogólne przepisy dotyczące cesji wierzytelności²⁴⁰. Przepis art. 17 u.z.r.r.z. nie wprowadza w tej kwestii żadnych nowych warunków. Przelew wierzytelności zabezpieczonej zastawem rejestrowym odbywa się zatem na podstawie umowy, która ma konsensualny, zobowiązujący i kauzalny charakter²⁴¹. Jednak przejście zastawu rejestrowego, jako prawa akcesoryjnego w stosunku do zabezpieczonej wierzytelności ma, podobnie jak przejęcie hipoteki, charakter czynności prawnej realnej, ze względu na konieczność dokonania wpisu w rejestrze zastawów. Na gruncie ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, kwestia ta została uregulowana w art. 17 ust. 1, zd. ostatnie. Wpis obejmuje stwierdzenie nabycia przez cesjonariusza wierzytelności zabezpieczonej zastawem rejestrowym wraz z zastawem, czyli obejmuje on nabywcę zastawu rejestrowego.

²⁴⁰ J. Mojak, J. Widło, *Przelew wierzytelności zabezpieczonej sądowym zastawem rejestrowym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1999, nr 11, s. 15.

²⁴¹ J. Mojak, *Obrót wierzytelnościami*, Lubelskie Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2001, s. 45–59; K. Zawada, *Umowa przelewu wierzytelności*, Kraków 1990.

Wierzytelność zabezpieczona zastawem rejestrowym może być jednak przeniesiona bez zastawu. W takim wypadku zastaw rejestrowy wygaśnie, jeśli strony inaczej nie postanowiły (art. 18 ust. 1 zd. 2 u.z.r.r.z.). Wynika to z zasady wyrażonej w art. 323 § 2 k.c., która ma zastosowanie do zastawu rejestrowego, zgodnie z odesłaniem z art. 1 ust. 2 u.z.r.r.z. Jednocześnie przepisy ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów nie przewidują podobnej, jak w przypadku art. 79 ust. 1 u.k.w.h., reguły, że: „wierzytelność zabezpieczona hipoteką nie może być przeniesiona bez hipoteki”.

Przepis art. 17 ust. 1 zd. 2 u.z.r.r.z. uzależnia jedynie skuteczność przeniesienia zastawu rejestrowego, wskutek przelewu wierzytelności zabezpieczonej tym zastawem, od wpisu nabywcy do rejestru. Ustawodawca zrezygnował zatem z realnego charakteru cesji, ponieważ pominął regułę zawartą w art. 79 ust. 1 u.k.w.h. Powstanie więc sytuacja, że cesja wierzytelności zabezpieczona zastawem rejestrowym będzie ważna od momentu dokonania czynności prawnej konsensualnej, zobowiązującej i kauzalnej, ale nie będzie skuteczna względem osób trzecich, do chwili wpisu do rejestru zastawów.

5.5. Zastaw ustawowy

Zastaw ustawowy w nie odgrywa w polskiej praktyce prawnej istotnej roli. Mimo że liczne przepisy wprowadzają zastaw ustawowy jako środek prawny zabezpieczający realizację określonych wierzytelności, to ten typ zastawu jest prawem słabym. Słabość tego zastawu wynika przede wszystkim z faktu, że jedynym sposobem zaspokojenia wierzytelności nim zabezpieczonej jest sądowe postępowanie egzekucyjne. Zasada zaspokojenia wynika z przepisu art. 326 k.c., który każe stosować do zastawu ustawowego przepisy o zastawie zwykłym. Ponadto niektóre zastawy ustawowe nie są oparte nawet na posiadaniu rzeczy przez zastawnika, co spowoduje, że nie jest to prawo jawne dla osób trzecich. To z kolei rodzi ryzyko wygaśnięcia takiego zastawu wskutek zbycia rzeczy obciążonej (art. 170 k.c.). Wreszcie fakt obciążenia rzeczy zastawem ustawowym nie przyznaje zastawnikowi szczególnego pierwszeństwa w podziale sumy uzyskanej z egzekucji, chyba że sama wierzytelność korzysta z przywileju egzekucyjnego. Trudno też określić pierwszeństwo w grupie samych zastawów ustawowych, skoro powstają one z mocy ustawy, w chwili spełnienia ustawowych przesłanek. Rozważania zostaną jednak ograniczone tylko do tych kwestii, które są charakterystyczne dla

zastawu ustawowego. W pozostałym zakresie aktualne będą rozważania o zastawie zwykłym na rzeczach ruchomych.

Zastaw ustawowy, na co wskazuje jego nazwa, powstaje z mocy prawa. Jego źródłem nie jest zatem umowa, jak w przypadku zastawu zwykłego, czy rejestrowego, ale ustawa. Ten typ zastawu powstaje z chwilą spełnienia przesłanek określonych w ustawie. Wola stron, czyli zastawnika i zastawcy nie jest w tym przypadku potrzebna. Źródła zastawu ustawowego należy poszukiwać zarówno w przepisach kodeksu cywilnego, jak i ustawach szczególnych. Zastaw ustawowy według kodeksu cywilnego powstaje dla zabezpieczenia wierzytelności przysługujących: posiadaczowi samoistnemu gruntu na zajętych zwierzęciu (art. 432 k.c.), jednostce udzielającej kredytu na zakup rzeczy przy sprzedaży na raty (art. 588 § 2 k.c.), wynajmującemu na rzeczach najemcy (art. 670, 671, 686 k.c.), wdzierżawiającemu na rzeczach służących do prowadzenia gospodarstwa lub przedsiębiorstwa (art. 791 i 702 k.c. w zw. z art. 694 k.c.), agentowi na rzeczach dającego zlecenie (art. 764 k.c.), komisantowi na rzeczach stanowiących przedmiot komisji (art. 773 k.c.), przewoźnikowi na przesyłce (art. 790 k.c.), spedytorowi na przesyłce (art. 802 k.c.), utrzymującemu hotel lub podobny zakład na rzeczach ruchomych wniesionych do hotelu (850 i 852 k.c.), przedsiębiorstwu składowemu na towarach przyjętych na skład (art. 859(3) k.c.).

Zastaw ustawowy został także przewidziany jako zabezpieczenie wierzytelności w przepisach szczególnych²⁴². Jest to: zastaw dla wierzycieli, którym przysługują przywileje na statku i na innych rzeczach oraz prawach, na które rozciąga się przywilej na statku (art. 64 i 67 k.m.), zastaw dla przewoźnika na ładunku (art. 147 k.m.) lub na bagażu pasażerów w przewozie statkiem (art. 173 k.m.), zastaw dla wierzycieli, którym przysługuje wynagrodzenie za ratownictwo lub wydobycie mienia z morza (art. 242 i 250 k.m.), zastaw dla przewoźnika w celu zabezpieczenia roszczeń wynikających z przewozu (art. 51 ust. 1²⁴³), zastaw ustawowy dla Skarbu Państwa z tytułu należności za składki na ubezpieczenie społeczne (art. 27 ust. 3 i 4²⁴⁴).

²⁴² Wyliczenie to nie jest zamknięte.

²⁴³ Ustawa z dnia 15.11.1984 r. Prawo przewozowe (Dz.U. 1995, nr 119, poz. 575).

²⁴⁴ Ustawa z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. 1998, nr 137, poz. 887).

5.5.1. Skutki powstania zastawu ustawowego

Zgodnie z art. 326 k.c.: „przepisy o zastawie zwykłym stosuje się odpowiednio do zastawu, który powstaje z mocy ustawy” i dlatego żadne z wyżej cytowanych przepisów nie regulują kwestii dotyczących pierwszeństwa zastawu, zakresu zabezpieczenia wierzytelności, przejścia wierzytelności zabezpieczonej zastawem ustawowym na inny podmiot, wpływu przejścia własności rzeczy obciążonych zastawem na jego byt prawny, obowiązków zastawnika, który staje się posiadaczem zależnym rzeczy.

Zastaw ustawowy, jak każdy zastaw, daje zastawnikowi możliwość zaspokojenia się z jego przedmiotu (rzeczy ruchomej). Uprawnienie do zaspokojenia wynika jednak z przepisu art. 306 k.c. w zw. z art. 326 k.c. Zastawnik, któremu przysługuje ustawowe prawo zastawu ma możliwość zaspokojenia swojej wierzytelności z rzeczy, bez względu na to, czyją stała się własnością i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela rzeczy, wyjąwszy tych, którym z mocy ustawy przysługuje pierwszeństwo szczególne. W związku z tym obowiązkiem zastawcy będzie poddanie się egzekucji z przedmiotu zastawu. W przypadku zastawu ustawowego zastawcą staje się zwykle dłużnik osobisty wierzyciela, a zastawnikiem będzie zwykle wierzyciel.

Odnosnie zastawu ustawowego aktualny jest zakaz zastrzeżenia, na mocy którego zastawca byłby pozbawiony prawa rozporządzenia obciążoną rzeczą. Zastrzeżenie takie okazałoby się nieważne, podobnie jak w przypadku zastawu zwykłego. Jednak zastaw ustawowy nie powstaje na podstawie umowy, dlatego trudno sobie wyobrazić sytuację, aby strony stosunku zastawu powstającego *ex lege* zawierały takie porozumienie. Oczywiście może dojść do sytuacji, gdy po powstaniu takiego zastawu, zastawnik umówi się z zastawcą, że ten ostatni nie obciąży rzeczy innym zastawem, co ma znaczenie dla pierwszeństwa zastawów. Takie zastrzeżenie będzie również nieważne. Ostatecznie można stwierdzić, że przepis art. 311 k.c. nie będzie miał raczej zastosowania do zastawu ustawowego.

Podobna sytuacja dotyczy przepisu art. 315 k.c., ponieważ zastawcą jest zwykle dłużnik osobisty zastawnika. Z tego powodu zastawca może podnosić zarzuty przeciwko zastawnikowi, ale wynikające z jego własnego stosunku prawnego z zastawnikiem. Wyjątkiem może tu być sytuacja powstania zastawu na rzeczach członków rodziny najemcy wniesionych do lokalu mieszkalnego będącego przedmiotem najmu (art. 686 k.c.). W tym wypadku zastawcami będą osoby, które są członkami rodziny najemcy i do nich będzie miał zastosowanie przepis art. 315 k.c.

Do zastawu ustawowego, chociaż nie w każdym wypadku, będzie miał też zastosowanie przepis art. 318 k.c., nakładający na zastawnika, któremu rzecz została wydana obowiązek czuwania nad jej zachowaniem w stanie nienaruszonym, stosownie do przepisów o przechowaniu za wynagrodzeniem (art. 835–844 k.c.). W szczególności, przepis ten będzie stosowany dla tych zastawów ustawowych, które wiążą się z władztwem zastawnika nad rzeczą ruchomą. Zastaw ustawowy powstaje, gdy wierzyciel jest w dzierżeniu rzeczy np. posiadacz samoistny gruntu (art. 432 k.c.), agent i komisant (art. 764 i 773 k.c.), przewoźnik (art. 790 k.c.), przedsiębiorstwo składowe (art. 857 k.c.), spedytor (art. 802 k.c.). W takim wypadku dzierżenie rzeczy (art. 338 k.c.) przekształca się z mocy prawa w posiadanie zależne (art. 336 k.c.). Stosunkiem prawnym, określającym rodzaj władztwa nad rzeczą, jest zastaw. W tym przypadku na zastawniku będą ciążyły obowiązki wynikające z art. 318 k.c., mimo że zastawnik nabył posiadanie (zależne) rzeczy obciążonej nie w drodze wydania rzeczy (*traditio coropralis*).

Wydaje się natomiast, że przepis art. 318 k.c. nie będzie dotyczył zastawu ustawowego, który powstaje poprzez wniesienie rzeczy do określonego pomieszczenia, np. lokalu oddanego w najem. Wynajmujący nie staje się dzierżycielem rzeczy. Podobne uwagi dotyczą obowiązków wydzierżawiającego (art. 701, 702 w zw. z 694 k.c.) i osób utrzymujących zarobkowo hotele lub podobne zakłady (art. 850 i 852 k.c.). Rzeczy obciążone zastawem znajdują się bowiem dalej w pomieszczeniach zajmowanych przez najemcę, dzierżawcę, osobę korzystającą z usług hotelu lub innego podobnego zakładu. Jeżeli jednak osoby te opuszczą przedmiot najmu, dzierżawy, hotel lub podobny zakład, to dopiero wówczas zastawnik stanie się posiadaczem zależnym rzeczy i tym samym obowiązany do zachowania rzeczy według przepisów o przechowaniu odpłatnym.

W przypadku natomiast ustawowego prawa zastawu przysługującego bankowi dla zabezpieczenia spłaty kredytu przy sprzedaży na raty, przedmiot zastawu nigdy nie znajduje się w posiadaniu zależnym, czy nawet dzierżeniu banku (zastawnika), dlatego do tego zastawu przepis art. 318 k.c. nie będzie miał zastosowania. Zresztą na co zwrócił uwagę K. Gandor mała skuteczność tego zastawu wynika właśnie z faktu, że rzecz znajduje się we władaniu kupującego, a zastaw wygaśnie, jeżeli kupujący wyda ją osobie trzeciej²⁴⁵. Te same uwagi dotyczą zastosowania przepisów art. 320 i 321 k.c. Skoro bowiem zastawnik nie jest posiadaczem rzeczy, nie

²⁴⁵ K. Gandor, *Sprzedaż na raty. Problemy organizacyjne i prawne*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1966, s. 271.

będzie mógł czynić na tę rzecz nakładów i w konsekwencji zastawca nie będzie domagał się od niego zwrotu.

Zgodnie z przepisem art. 323 § 1 k.c. przeniesienie wierzytelności zabezpieczonej zastawem pociąga za sobą przeniesienie zastawu. Jednak w razie przeniesienia wierzytelności zabezpieczonej zastawem z wyłączeniem zastawu, zastaw wygasa. Powstaje problem, czy przepis ten może mieć zastosowanie do zastawu ustawowego, który przecież zabezpiecza zawsze szczególnego rodzaju wierzytelności oraz wiąże się z władztwem wierzyciela nad rzeczą będącą przedmiotem zabezpieczenia. Jeżeli posiadaczowi gruntu przysługuje wierzytelność o naprawienie szkody wyrządzonej przez zwierzę, które weszło na jego grunt, to czy ta wierzytelność może być przedmiotem przelewu? Wydaje się, że nie ma tu żadnych przeszkód. Zgodnie bowiem z art. 509 k.c. przedmiotem przelewu może być każda wierzytelność. Osoba trzecia może zatem, nabyć wierzytelność z tytułu czynu niedozwolonego, a jeżeli jest ona zabezpieczona ustawowym prawem zastawu na zwierzęciu, to wówczas nabywca staje się zastawnikiem. Nie dotyczy to wypadku, gdy dotychczasowy zastawnik zbyje wierzytelność z wyłączeniem zastawu – wówczas zastaw wygasa. Zgodnie jednak z art. 324 k.c. w braku zgody zastawcy na wydanie przez cedenta przedmiotu zastawu cesjonariuszowi, ten ostatni może żądać złożenia zastawionej rzeczy do depozytu sądowego. Wątpliwości budzi jednak okoliczność, czy ustawowe prawo zastawu może przysługiwać innym pomiotom niż tym, którzy z mocy przepisu stają się zastawnikami. A zatem, czy zastaw, np. na rzecz wynajmującego lub wdzierżawiającego dotyczący zapłaty np. czynszu może przysługiwać innym pomiotom, które nabędą wierzytelność o zapłatę czynszu. Możliwe są dwa rozwiązania. Pierwsze, według którego w przypadku wierzytelności zabezpieczonej zastawem ustawowym, możliwe jest jej przeniesienie, ale bez ustawowego prawa zastawu. I drugie, że przelew wierzytelności powoduje przeniesienie na nabywcę prawa zastawu, niezależnie od tego, czy jest ono prawem wynikającym z umowy, czy ustawy.

Należy opowiedzieć się za rozwiązaniem drugim. Ustawowe prawo zastawu powstaje dla zabezpieczenia określonych w ustawie wierzytelności (np. roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej przez cudze zwierzę na gruncie, roszczenia o zapłatę czynszu za okres do jednego roku z tytułu najmu itp.). Wierzytelności te zostały wzmocnione z woli ustawodawcy ustawowym prawem zastawu na określonych rzeczach ruchomych (np. na zwierzęciu, na rzeczach ruchomych wniesionych przez najemcę lub jego bliskich do przedmiotu najmu itp.). Jednak nie można twierdzić, że wzmocnienie wierzytelności spowodowało, że nie jest ona zbywalna. Przedmiotem umowy o przelew wierzytelności zabezpieczonej zastawem na rzeczy

ruchomej stają się te wszystkie wierzytelności, które mogą być zabezpieczone zastawem, chyba że sprzeciwiałoby się to zakazowi ustawowemu lub wynikającemu z właściwości zobowiązania (art. 509 § 1 k.c.)²⁴⁶. Skoro zatem wierzytelności wzmocnione przez ustawodawcę ustawowym prawem zastawu mogą być przedmiotem dalszego obrotu, to także ustawowe prawo zastawu, jako prawo akcesoryjne, przechodzi na cesjonariusza. Pogląd ten jest aktualny w stosunku do wszystkich postaci zastawu ustawowego, z wyjątkiem wierzytelności przysługujących Skarbowi Państwa z tytułu zobowiązań podatkowych i składek na ubezpieczenie zdrowotne.

Do zastawu ustawowego ma także zastosowanie przepis art. 317 k.c. Zgodnie z tym przepisem przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej zastawem nie narusza uprawnień zastawnika do uzyskania zaspokojenia z rzeczy obciążonej, z wyjątkiem oczywiście odsetek przedawnionych. Przepis art. 314 k.c. stanowi bowiem, że w granicach przewidzianych w k.p.c. zastaw zabezpiecza także roszczenia związane z wierzytelnością zabezpieczoną, w szczególności roszczenia o odsetki nieprzedawnione, o odszkodowanie z powodu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, o zwrot nakładów na rzecz oraz o przyznane koszty zaspokojenia wierzytelności. Zakres zabezpieczenia ustawowym prawem zastawu jest zatem taki sam, jak zakres zabezpieczenia zastawem zwykłym. Nie ma żadnych wątpliwości, że każdy zastaw ustawowy zabezpiecza też roszczenia o odsetki nieprzedawnione. Zarówno wierzytelności przysługujące posiadaczowi samoistnemu gruntu o naprawienie szkody wyrządzonej przez cudze zwierzę, jak i wierzytelność wynajmującego o zapłatę czynszu i świadczeń dodatkowych, wierzytelność agenta o zapłatę prowizji itp. stanowią wierzytelności pieniężne, od których można domagać się zapłaty odsetek na wypadek ich opóźnienia. Poza tym oprócz wierzytelności przysługującej posiadaczowi samoistnemu gruntu o zapłatę odszkodowania, każde inne ustawowe prawo zastawu powstaje jako wzmocnienie wierzytelności, które ma swe źródło we wcześniej zawartej umowie (najmu, dzierżawy, agencji, komisju, składu, przewozu, usług hotelowych, spedycji). Z tego wynika, że wierzyciel może ponieść szkodę, wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania. Zatem i to roszczenie dodatkowe, wynikające z niewykonania zobowiązania, jest zabezpieczone ustawowym prawem zastawu. Do zakresu zabezpieczenia ustawowym prawem zastawu nie wchodzi jedynie roszczenia o zwrot nakładów na rzecz, a to z przyczyn wyżej już wskazanych. Nie budzi natomiast żadnych wątpliwości fakt, że zastaw ustawowy zabezpiecza także koszty zaspokojenia wierzytelności.

²⁴⁶ J. Mojak, *Przelew wierzytelności zabezpieczonej zastawem*, op.cit., s. 36.

5.5.2. Wygaśnięcie zastawu ustawowego

Zastaw ustawowy wygasa z tych samych przyczyn co zastaw zwykły. Należy w tym miejscu wskazać jedynie na pewne odrębności dotyczące wygaśnięcia zastawu ustawowego. Powstanie zastawu ustawowego wiąże się z trzema sytuacjami: dzierżeniem rzeczy przez wierzyciela, wniesieniem rzeczy do pomieszczenia (bez dzierżenia) oraz z istnieniem jakiegoś przestrzennego stosunku wierzyciela do rzeczy obciążonej²⁴⁷. Dzierżenie rzeczy przez wierzyciela (przez posiadacza samoistnego gruntu, agenta, komisanta, przewoźnika, spedytora, przedsiębiorstwo składowe) lub wniesienie rzeczy do pomieszczenia należącego do wierzyciela (najem, najem lokalu mieszkalnego, dzierżawa, wniesienie rzeczy do hotelu lub podobnego zakładu) daje jeszcze wierzycielowi pewne gwarancje zaspokojenia swojej wierzytelności z rzeczy obciążonej zastawem. Zabezpieczenie staje się najsilniejsze w przypadku, gdy wierzyciel jest początkowo dzierżycielem rzeczy, które wskutek powstania z mocy prawa zastawu przekształca się w posiadanie zależne (art. 336 k.c.). W przypadku drugim, gdy wierzyciel nie jest już nawet dzierżycielem, a jedynie ma rzecz pod „kontrolą”, wskutek wniesienia do pomieszczenia, jego sytuacja staje się już znacznie trudniejsza. Usunięcie bowiem rzeczy z pomieszczenia zawsze będzie skutkowało wygaśnięciem zastawu. Przepis art. 671 § 1 k.c. stanowi bowiem, że „przysługujące wynajmującemu ustawowe prawo zastawu wygasa, gdy rzeczy obciążone zastawem zostaną z przedmiotu najmu usunięte”. Oczywiście przepisy art. 671 § 2 i 3 k.c. zapewniają wynajmującemu ochronę przed wygaśnięciem ustawowego prawa zastawu na rzeczach ruchomych, wniesionych do przedmiotu najmu, ale jednak usunięcie spowoduje wygaśnięcie zabezpieczenia. § 2 tego przepisu zawiera regulację, która dotyczy prawa zatrzymania. Prawo zatrzymania przysługuje wynajmującemu na rzeczach ruchomych wniesionych do przedmiotu najmu przez najemcę, dopóki zaległy czynsz nie zostanie zapłacony lub zabezpieczony. Powstaje oczywiście problem, czy prawo zatrzymania służy wyłącznie dla zabezpieczenia zapłaty zaległego czynszu, czy też zabezpieczeniu zapłaty zaległego czynszu i świadczeń dodatkowych (art. 670 k.c.)? Nie jest też jasne, jaką właściwie rolę odgrywa w tym wypadku prawo zatrzymania – czy jest ono samodzielny, niezależny od zastawu zabezpieczeniem wierzytelności, powstającym w chwili próby usunięcia rzeczy z przedmiotu najmu? Może jest to zabezpieczenie wspomagające jedynie ustawowe prawo zastawu?

²⁴⁷ K. Gandor, *Sprzedaz na raty...*, op.cit., s. 271.

Natomiast jeżeli zastaw nie jest związany z dzierżeniem ani wniesieniem do pomieszczenia, jego skuteczność jest bardzo mała. Przykładem tego jest zastaw przysługujący na podstawie art. 588 § 2 k.c. bankowi kredytującemu sprzedaż na ratą. Ustawowe prawo zastawu przysługuje jednak bankowi tylko do momentu, gdy rzecz znajduje się u kupującego. Jak podkreślił K. Gandor, dla wygaśnięcia tego zastawu wystarczy, aby kupujący utracił dzierżenie rzeczy, i to niezależnie od tego, czy taka była jego wola²⁴⁸. W ten sposób ustawodawca uzależnił trwanie ustawowego prawa zastawu od woli osoby, przeciwko której jest ono skierowane (czyli kupującego)²⁴⁹.

5.6. Zastaw skarbowy

Ustawa z dnia 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa²⁵⁰ wprowadziła odmienną regulację – nowy typ zastawu, który może powstać bez woli zastawcy, przez wpis do rejestru. Nazwano ten zastaw „skarbowym”, choć w literaturze spotkać można postulat, aby określać ten zastaw „skarbowym rejestrowym”²⁵¹, a nawet „przymusowym”²⁵². Jest to zastaw, który służy zabezpieczeniu zobowiązań podatkowych. Ordynacja podatkowa posługuje się zatem w celu zabezpieczenia i zaspokojenia zobowiązań podatkowych znany w prawie cywilnym zabezpieczeniem wierzytelności, które skutkuje powstaniem odpowiedzialności rzeczowej po stronie zobowiązanego. Należy jednak stwierdzić, że przepisy ordynacji podatkowej w sposób odmienny regulują powstanie, przedmiot i pierwszeństwo zastawu skarbowego, aniżeli przepisy kodeksu cywilnego. W związku z tym należy ustalić, czy do zastawu skarbowego mają zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego o zastawie na rzeczach ruchomych i prawach. Przed wejściem w życie ordynacji podatkowej zastaw zabezpieczający należności podatkowe zwany był zastawem ustawowym i dlatego nie było wątpliwości, do jakiej kategorii zastawów go zaliczyć. Założenie, że zastaw skarbowy jest zastawem ustawowym każe stosować, w kwestiach nieuregulowanych ordynacją podatkową, przepisy kodeksu cywilnego o zastawie na rzeczach ruchomych (art. 306 k.c. do art. 325 k.c.). Zgodnie bowiem z przepisem

²⁴⁸ Ibidem, s. 271.

²⁴⁹ J. Gwiazdomorski, *Protokół Komisji Kodyfikacyjnej* z 13.12.1960 r.

²⁵⁰ Dz.U. 1997, nr 137, poz. 926 ze zm.

²⁵¹ I. Krawczyk, *Zastaw skarbowy w projekcie ustawy Ordynacja podatkowa*, „Monitor Prawniczy” 1995, nr 12, s. 361.

²⁵² Ibidem.

art. 326 k.c.: „przepisy o zastawie zwykłym stosuje się odpowiednio do zastawu, który powstaje z mocy ustawy”.

Należy jednak przyjąć, że zazwyczaj zaspokojenie się zastawnika, czyli Skarbu Państwa – działającego przez organ podatkowy, następuje według zasad określonych w ordynacji podatkowej, a w kwestiach nią nieuregulowanych stosuje się powyższe przepisy kodeksu cywilnego. W tym ostatnim wypadku trzeba jednak uważać, że względu na różnice między zastawem zwykłym a skarbowym. W szczególności zastaw skarbowy, zgodnie z przepisem art. 42 o.p., powstaje poprzez wpis w rejestrze zastawów skarbowych. § 2 tego przepisu reguluje także zasadę pierwszeństwa tego zastawu. Zastaw skarbowy wpisany wcześniej ma zatem pierwszeństwo przed zastawem skarbowym wpisanym później. § 3 stanowi zaś, że zastaw skarbowy jest skuteczny wobec każdorazowego właściciela przedmiotu zastawu i ma pierwszeństwo przed jego wierzycielami, z zastrzeżeniem § 4, który wprowadza inną zasadę pierwszeństwa. Zgodnie bowiem z tym ostatnim przepisem, jeżeli rzecz ruchoma lub prawo majątkowe zostały obciążone zastawem ujawnionym w innym rejestrze prowadzonym na podstawie odrębnych ustaw, zastaw wpisany wcześniej ma pierwszeństwo przed zastawem wpisanym później²⁵³. Podstawą wpisu zastawu skarbowego do rejestru jest doręczona decyzja o ustaleniu wysokości zobowiązania podatkowego, określająca wysokość zaległości podatkowej albo dotycząca odpowiedzialności podatkowej płatnika lub inkasenta. Więcej przepisów odnoszących się do zakresu zabezpieczenia i sposobu realizacji ordynacja podatkowa nie zawiera.

Zastaw skarbowy jest zatem szczególnym rodzajem zastawu, który nie powstaje ani z mocy umowy, ani z mocy ustawy. Jest natomiast połączeniem dwóch sposobów powstania zastawu, a mianowicie ustawy i wpisu do rejestru. Podobnie bowiem jak w przypadku zastawu rejestrowego, zastaw skarbowy powstaje z chwilą wpisu do rejestru zastawów skarbowych (art. 42 o.p.). Podstawą wpisu nie jest umowa – jak w przypadku zastawu rejestrowego – a decyzja, o której mowa w art. 44 o.p. Właściciel rzeczy lub uprawniony do prawa majątkowego nie ma zatem wpływu na fakt obciążenia jego rzeczy zastawem skarbowym, podobnie jak w przypadku zastawu ustawowego, ale samo powstanie odpowiedzialności podatkowej, zobowiązania podatkowego, czy zaległości podatkowej nie powoduje powstania z mocy ustawy zastawu skarbowego, jak to miało miejsce pod rządami ustawy o zobowiązaniach podatkowych z 1980 r.

²⁵³ Szczegółowe rozważania dotyczące pierwszeństwa zastawu skarbowego zostały zamieszczone w Rozdziale IX.

Do powstania zastawu skarbowego konieczne będzie spełnienie łącznie dwóch przesłanek (które mają charakter warunków prawnych – *conditio iuris*). Chodzi tu o wydanie i doręczenie decyzji (art. 44 o.p.) i wpis do rejestru. Wpis ma charakter konstytutywny, co wynika jednoznacznie z przepisu art. 42 § 1 o.p. Zastaw skarbowy przypomina zastaw ustawowy, ponieważ może powstać bez zgody właściciela rzeczy lub uprawnionego do praw majątkowych. Zastaw skarbowy ma także cechę, która zbliża go do zastawu rejestrowego oraz ustawowego, a mianowicie: brak obowiązku posiadania rzeczy przez zastawnika. Powstanie zastawu skarbowego nie jest bowiem uzależnione od wydania rzeczy zastawnikowi. Oczywiście w przypadku tego zastawu wydanie rzeczy zastawnikowi nie jest możliwe, ponieważ zastaw ten powstaje niezależnie od woli właściciela, a nawet wbrew jego woli. Toteż przyjęto konstrukcję, iż zastaw powstaje po spełnieniu dwóch przesłanek (decyzja i wpis do rejestru), a rzecz nadal pozostaje we władaniu właściciela. Zastaw skarbowy jest też podobny do zastawu rejestrowego, ponieważ powstaje z chwilą wpisu do rejestru.

5.6.1. Przedmiot

Przepis art. 41 § 1 o.p. stanowi, że: „Skarbowi Państwa z tytułu zobowiązań podatkowych powstałych w sposób przewidziany w art. 21 § 1 pkt 2, a także z tytułu zaległości podatkowych w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa przysługuje zastaw skarbowy na: wszystkich będących własnością podatnika rzeczach ruchomych służących do prowadzenia działalności gospodarczej lub wykonywania wolnego zawodu oraz na zbywalnych prawach majątkowych związanych z prowadzoną działalnością, innych niż wymienione w pkt 1 rzeczach ruchomych będących własnością podatnika oraz na niebędących przedmiotem hipoteki zbywalnych prawach majątkowych, jeżeli wartość poszczególnych rzeczy lub praw wynosi co najmniej 10 000 zł”.

Należy zatem stwierdzić, że ustawodawca dopuścił możliwość ustanowienia zastawu skarbowego w zasadzie na wszystkich rzeczach ruchomych będących własnością podatnika, płatnika lub inkasenta oraz prawach majątkowych zbywalnych. W pierwszej kolejności przepis art. 41 § 1 pkt 1 o.p. wymienia jednak tylko rzeczy ruchome oraz prawa majątkowe zbywalne służące do prowadzenia działalności gospodarczej lub wykonywania wolnego zawodu. Z tego wynika, że instytucja zastawu skarbowego ma praktycznie zastosowanie przede wszystkim do podatników prowadzących działalność gospodarczą lub z zakresu wolnego

zawodu²⁵⁴. Rzeczy i prawa o innym przeznaczeniu mogą być obciążone zastawem skarbowym tylko w razie wymiaru podatku opartego na oszacowaniu podstawy opodatkowania (art. 23 o.p.) oraz od dochodu z nieujawnionych źródeł lub niemającego pokrycia w źródłach ujawnionych, jeśli wartość tych rzeczy lub praw (oznaczona odrębnie dla każdej rzeczy lub prawa) wynosi co najmniej kwotę podaną w ustawie, corocznie waloryzowaną. Stąd też pkt 2 art. 41 o.p. rozszerza zakres ruchomości, które mogą być przedmiotem tego zabezpieczenia także na inne rzeczy ruchome, jeśli wartość poszczególnych rzeczy wynosi co najmniej 10 000 zł. Z tego można wnosić, że w przypadku ustanowienia zastawu skarbowego na rzeczach, o których mowa w pkt 1 powyższego przepisu, dopuszczalne jest ich obciążenie, niezależnie od wartości poszczególnych rzeczy. Natomiast obciążenie innych rzeczy podatnika (płatnika lub inkasenta) jest dopuszczalne tylko wówczas, gdy wartość poszczególnych rzeczy przekracza 10 000 zł. Ta druga sytuacja zachodzi jedynie przy szacunkowym określeniu podstawy opodatkowania (art. 21 o.p.) oraz przy ustalaniu wysokości dochodu z nieujawnionych źródeł lub niezajdujących pokrycia w źródłach ujawnionych.

Przy ustanawianiu zastawu skarbowego na rzeczach lub prawach niezwiązanych z działalnością gospodarczą lub wolnym zawodem nie ma znaczenia typ podatku zabezpieczonego zastawem. Tak więc zarówno podatki pobierane w związku z działalnością gospodarczą, jak i podatki niewynikające z tej działalności mogą być zabezpieczone zastawem skarbowym na obu wymienionych w art. 41 § 1 o.p. kategoriach rzeczy lub praw. Także zastaw skarbowy na rzeczach lub prawach określonych w art. 41 § 1 pkt 1 o.p. może być związany z każdym rodzajem podatku (w tym niezwiązanym z działalnością gospodarczą)²⁵⁵. Zgodnie bowiem z art. 41 § 2 o.p. w powyższych sytuacjach następuje wszczęcie postępowania w sprawie ustanowienia zastawu. Spisu rzeczy ruchomych dokonuje organ podatkowy na podstawie wyjawienia przez podatnika (art. 45 o.p.). W związku z tym należy przyjąć dopuszczalność ustanowienia zastawu skarbowego na rzeczach ruchomych oznaczonych co do tożsamości, oznaczonych tylko co do gatunku oraz zbioru rzeczy i praw majątkowych.

Zastaw skarbowy może być ustanowiony na rzeczach ruchomych i prawach majątkowych podatnika, płatnika i inkasenta. Oznacza to, że zastaw skarbowy nie może być ustanowiony na rzeczach będących własnością osób trzecich. W wypadku ustanowienia przez organ podatkowy zastawu na rzeczach będących

²⁵⁴ A. Huchla, w: *Ustawa Ordynacja podatkowa*, Warszawa 2000, s. 162.

²⁵⁵ *Ibidem*.

własnością osób trzecich, osobom tym będzie przysługiwało, jak wskazuje J. Zdanowicz, powództwo negatoryjne²⁵⁶. Można także dopuścić możliwość wytoczenia powództwa o ustalenie nie istnienia prawa zastawu skarbowego na rzeczach osoby trzeciej (art. 189 k.p.c.), a po wszczęciu egzekucji sądowej do tej rzeczy powództwa o zwolnienie od egzekucji (art. 841 k.p.c.). W razie zaś wszczęcia egzekucji administracyjnej do przedmiotu należącego do osoby trzeciej, zastosowanie będzie miał przepis art. 38 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

5.6.2. Strony stosunku zastawu skarbowego

Zastawca

Zgodnie z art. 26 o.p. podatnik odpowiada całym swoim majątkiem za wynikające z zobowiązań podatkowych podatki. Podatnik, jako dłużnik, odpowiada za pokrycie długu podatkowego wynikającego ze stosunku zobowiązaniowego. Odpowiedzialność podatnika jest tu zbliżona do odpowiedzialności dłużnika w zobowiązaniowym stosunku cywilnoprawnym. W prawie cywilnym dług jest jednak zależny od woli dłużnika, natomiast odpowiedzialność od tej woli zależna nie jest. W prawie podatkowym zarówno dług, jak i odpowiedzialność są w jednakowym stopniu niezależne od woli podatnika. Nałożenie przez ustawę obowiązku podatkowego na określony podmiot oznacza równocześnie, że jest on – w razie przekształcenia tego obowiązku w zobowiązanie – odpowiedzialny za dług podatkowy wynikający ze stosunku zobowiązaniowego. Wierzyciel podatkowy ma zatem prawo od przymusowego pokrycia tego długu. Gwarancję spłaty tego długu zapewnia cały majątek dłużnika składający się z jego majątku teraźniejszego oraz przyszłego. Odpowiedzialność podatnika jest zatem odpowiedzialnością nieograniczoną²⁵⁷.

Płatnik ponosi odpowiedzialność całym swoim majątkiem za niepobranie podatku lub pobranie go do wysokości niższej niż należnej, a także za niewpłacenie w terminie pobranych podatków (art. 27 § 1 o.p.). Zgodnie z art. 30 o.p. w razie niedopełnienia przez płatnika nałożonych na niego obowiązków, organ podatkowy wydaje decyzję o odpowiedzialności płatnika, w której określa wysokość niepobranego lub niewypłaconego podatku. Płatnik odpowiada też za wpłacenie w terminie na rachunek właściwego organu podatkowego pobranych od podatnika podatków. W tym zakresie jego obowiązki są tego rodzaju co obowiązki

²⁵⁶ J. Zdanowicz, *Zastaw skarbowy*, „Monitor Podatkowy” 1999, nr 6, s. 11.

²⁵⁷ R. Mastalski, w: *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Wrocław 1998, s. 44–45.

inkasenta. Inkasent, podobnie jak podatnik i płatnik, odpowiada całym swoim majątkiem za pobrane, a niewpłacone w terminie podatki. Do odpowiedzialności płatnika i inkasenta stosuje się odpowiednio przepisy ordynacji podatkowej o odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe małżonka podatnika (art. 29 § 1 i 2 o.p.).

Zastaw skarbowy stanowi zatem jedynie wzmocnienie zobowiązania podatkowego, gwarantujące wykonanie zobowiązania podatkowego przez podmioty odpowiedzialne za nie osobiście. Każdy zastawca jest bowiem odpowiedzialny osobiście za zobowiązanie podatkowe, które dodatkowo jest zabezpieczone rzeczowo. Przepisy ordynacji podatkowej nie wprowadzają zatem odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe osób trzecich, jak to miało miejsce w ustawie o zobowiązaniach podatkowych z 1980 r.

Zastawnik

Zastaw skarbowy może być ustanowiony wyłącznie w celu zabezpieczenia zobowiązań podatkowych na rzecz Skarbu Państwa i państwowej osoby prawnej, jaką stał się Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Wynika to wprost z art. 41 § 1 o.p. Nie jest zatem możliwe ustanowienie zastawu skarbowego z tytułu zobowiązań podatkowych na rzecz gminy (np. z tytułu podatku rolnego, podatku od nieruchomości). W związku z tym zastaw skarbowy nie przysługuje dla zabezpieczenia zobowiązań podatkowych powstałych z mocy ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych, ustawy o podatku od spadków i darowizn, ponieważ są to dochody gmin, mimo że są realizowane przez urzędy skarbowe. Dla zabezpieczenia innych zobowiązań podatkowych, ustawodawca przewidział przede wszystkim hipotekę przymusową²⁵⁸.

5.6.3. Skutki ustanowienia zastawu skarbowego

Podstawowym następstwem ustanowienia zastawu skarbowego jest obowiązek zastawcy poddania się egzekucji z rzeczy będącej przedmiotem zabezpieczenia. Zastawca może zbyć przedmiot zastawu skarbowego lub obciążyć go prawem

²⁵⁸ J. Pisuliński, *Hipoteka ustawowa w ordynacji podatkowej*, „Rejent” 2000, nr 5; S. Brzeszczyńska, *Hipoteka ustawowa w prawie podatkowym*, „Monitor Prawniczy” 1998, nr 3; J. Pisuliński, *Hipoteka jako forma zabezpieczenia należności Skarbu Państwa z tytułu podatków i składek na ubezpieczenie społeczne*, „Rejent” 1997, nr 12. Obecnie po nowelizacji ordynacji podatkowej ustawa z dnia 11.04.2001 r. (Dz.U. 2001, nr 39, poz. 459) hipoteka ustawowa została zastąpiona przymusową. W tej sprawie glosa S. Rudnickiego do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 20.11.2000 r., OSP 2001 r., nr 6, poz. 68; glosa do tego orzeczenia J. Gołaczyński, OSP 2001 r., nr 9.

na rzecz osoby trzeciej. Zgodnie z art. 311 k.c. w umowie o ustanowienie zastawu nie może być skutecznie umieszczone zastrzeżenie, na mocy którego zastawca byłby pozbawiony prawa do rozporządzenia obciążoną rzeczą. Zastrzeżenie takie będzie nieważne. W przypadku jednak zastawu skarbowego umowa nie jest tym zdarzeniem prawnym, które kreuje zastaw, wobec tego należy przyjąć, że także do zastawu skarbowego stosuje się zasadę dopuszczającą rozporządzanie rzeczą obciążoną w czasie trwania zastawu. Wydaje się, że przepis art. 326 k.c. nakazuje stosowanie do zastawu skarbowego reguły z art. 311 k.c.

Natomiast wyłączona jest norma wyrażona w przepisie art. 315 k.c. Przepis ten daje dłużnikowi osobistemu, który nie jest dłużnikiem rzeczowym, uprawnienie do podnoszenia zarzutów przysługujących mu osobiście przeciwko zastawnikowi oraz zarzutów, które przysługują mu przeciwko dłużnikowi osobistemu. Jak już wyżej wskazano, zastaw skarbowy powstaje z mocy decyzji organu podatkowego, o której mowa w art. 44 o.p. i wpisu do rejestru zastawów skarbowych na wszystkich rzeczach podatnika (płatnika lub inkasenta). Każdy z tych podmiotów jest odpowiedzialny osobiście za zobowiązanie podatkowe. Zatem nie jest możliwa sytuacja ustanowienia zastawu skarbowego na rzeczach ruchomych będących własnością osób trzecich. Zastawcą w zastawie skarbowym jest bowiem zawsze dłużnik osobisty zastawnika, czyli Skarbu Państwa.

Do zastawu skarbowego nie ma także zastosowania przepis art. 318 k.c., który nakłada na zastawnika, któremu rzecz została wydana, obowiązek czuwania nad jej zachowaniem, stosownie do przepisów o przechowaniu za wynagrodzeniem (art. 835–844 k.c.). Zastawnik skarbowy nie jest nigdy w posiadaniu rzeczy. Przepis art. 318 k.c. ma zastosowanie wyłącznie do zastawu zwykłego (posesoryjnego). Ta sama uwaga dotyczy przepisu art. 320 k.c. i art. 321 k.c. Skoro zastawnik nie jest posiadaczem rzeczy, to nie może poczynić na tę rzecz nakładów. Zastawca nie może także domagać się od zastawnika zwrotu rzeczy lub złożenia jej do depozytu sądowego, jeżeli rzeczy grozi utrata lub uszkodzenie. Ta ostatnia sytuacja odnosi się tylko do przypadku zastawu zwykłego. Uprawnienie powyższe powstaje bowiem tylko wówczas, gdy rzecz została wydana zastawnikowi i kiedy rzecz jest narażona na utratę lub uszkodzenie. Przepis ten ma zatem za cel chronić zastawcę przed utratą lub uszkodzeniem rzeczy, którą wydał zastawnikowi przy ustanowieniu zastawu. Z tych samych względów do zastawu skarbowego nie będzie miał także zastosowania przepis art. 322 k.c. Skoro bowiem dłużnik jest w posiadaniu rzeczy obciążonych prawem zastawu skarbowego, to nie powstaną żadne roszczenia zastawcy przeciwko zastawnikowi o naprawienie szkody z po-

wodu pogorszenia rzeczy, ani roszczenia zastawnika przeciwko zastawcy o zwrot nakładów na rzecz.

Zgodnie z przepisem art. 323 § 1 k.c. przeniesienie wierzytelności zabezpieczonej zastawem pociąga za sobą przeniesienie zastawu. W razie przeniesienia wierzytelności zabezpieczonej zastawem z wyłączeniem zastawu, zastaw wygasa. Przepis ten odnosi się do zastawu zwykłego i zastawu na prawach. Czy ma jednak zastosowanie, zgodnie z normą art. 326 k.c., do zastawu skarbowego? Zastaw skarbowy jest szczególnym zabezpieczeniem powstającym dla zabezpieczenia zobowiązań podatkowych przysługujących Skarbowi Państwa i Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych. Trudno zatem dopuścić sytuację przeniesienia tych szczególnych wierzytelności na osobę trzecią. Ta uwaga dotyczy zresztą każdego rodzaju zastawu ustawowego zabezpieczającego interesy ściśle określonych wierzycieli, którym ustawodawca chce udzielić ochrony ze względu na szczególne okoliczności²⁵⁹.

Wyjaśnienia wymaga również kwestia wpływu przedawnienia wierzytelności zabezpieczonej zastawem skarbowym na uprawnienia zastawnika do uzyskania zaspokojenia z rzeczy obciążonej. Zgodnie z przepisem art. 317 k.c. przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej zastawem nie narusza uprawnienia zastawnika do uzyskania zaspokojenia z rzeczy obciążonej. Przepisu powyższego nie stosuje się do roszczenia o odsetki lub inne świadczenia uboczne. Odwołując się w tym miejscu do wcześniejszych rozważań dotyczących przedawnienia wierzytelności zabezpieczonej zastawem zwykłym, należy stwierdzić, że przepis art. 317 k.c. jest wyjątkiem od zasady akcesoryjności zastawu w stosunku do wierzytelności, którą zabezpiecza²⁶⁰. Konieczna jest jednak analiza przepisów ordynacji podatkowej w części odnoszącej się do przedawnienia.

Ordynacja reguluje instytucję przedawnienia w rozdziale 8 w przepisach art. 68–71. Przepis art. 68 o.p. przewiduje m.in., że zobowiązanie podatkowe, o którym mowa w art. 21 § 1 pkt 2, nie powstaje, jeżeli decyzja ustalająca to zobowiązanie została doręczona po upływie 3 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym powstał obowiązek podatkowy. Przepisy o przedawnieniu mają też zastosowanie w stosunku do należności płatników lub inkasentów z tytułu niepobranych albo niewpłaconych podatków (art. 71 o.p.). Przedawnienie nie oznacza w ordynacji podatkowej przekształcenia się zobowiązania podatkowego w niezupełne (naturalne), ale prowadzi do jego wygaśnięcia. Wniosek taki wynika

²⁵⁹ S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, op.cit., s. 327.

²⁶⁰ Por. Rozdział V.

z art. 59 § 1 pkt 3 o.p.²⁶¹ Zatem instytucja przedawnienia jest tożsama z prekluzją roszczenia na gruncie cywilnoprawnym²⁶². Przedawnienie zobowiązania podatkowego spowoduje zatem wygaśnięcie zastawu skarbowego i dlatego przepis art. 317 k.c. nie będzie miał tu zastosowania.

Mają natomiast zastosowanie do zastawu skarbowego reguły odnoszące się do zakresu zabezpieczenia zastawem zwykłym ustalone w art. 314 k.c. Ze względu na specyfikę wierzytelności zabezpieczonej tym rodzajem zastawu należy stwierdzić, że zaspokojenie będzie następować na podstawie przepisów ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Jeżeli jednak dojdzie do zbiegu egzekucji sądowej i administracyjnej do przedmiotu zastawu skarbowego, to dalej obie egzekucje będą prowadzone przez komornika w drodze sądowego postępowania egzekucyjnego, wówczas do zaspokojenia się z zastawu skarbowego będą miały zastosowanie przepisy kodeksu postępowania cywilnego (k.p.c.), np. art. 1025. Na pewno do zastawu skarbowego będzie miał zastosowanie przepis, że zastaw ten zabezpiecza również roszczenia o odsetki. Jednak będzie tu chodzić o tzw. odsetki skarbowe. Zastaw skarbowy zabezpiecza roszczenia o przyznane koszty zaspokojenia wierzytelności. Wydaje się natomiast, że zastaw ten nie będzie zabezpieczał roszczeń o odszkodowanie z powodu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, ponieważ jedynym sposobem wykonania zobowiązania podatkowego jest zapłata podatku.

5.6.4. Ustanowienie zastawu skarbowego

Postępowanie w sprawie ustanowienia zastawu skarbowego

Zastaw skarbowy powstaje z chwilą wpisu do rejestru zastawów skarbowych. Powstanie zastawu nie jest uzależnione od woli stron. Decyzje o ustanowieniu zastawu skarbowego podejmuje organ podatkowy, gdy dokonuje oszacowania przychodów podatnika nieznajdujących pokrycia w przychodach z ujawnionych przez niego źródeł lub pochodzących ze źródeł nieujawnionych lub określa podstawę opodatkowania w drodze oszacowania, w sytuacji, gdy brak jest danych niezbędnych do jej określenia, a także, gdy dane wynikające z ksiąg podatkowych nie pozwalają na prawidłowe określenie podstawy opodatkowania albo, gdy określa podstawę opodatkowania w drodze oszacowania w przypadku naruszenia przez podatnika warunków uprawniających do korzystania ze zryczałtowanych form

²⁶¹ M. Pałuch, *Odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe*, Warszawa 2001, s. 44.

²⁶² R. Mastalski, *Ordynacja podatkowa...*, op.cit., s. 70.

opodatkowania (art. 23 o.p.). W trakcie postępowania o ustanowienie zastawu skarbowego organ podatkowy, zgodnie z przepisem art. 45 ordynacji podatkowej, dokonuje spisu rzeczy lub praw majątkowych, które mogą być przedmiotem zastawu skarbowego. Do sposobu dokonania tego spisu stosuje się przepis art. 39 § 1 i 2 o.p. umożliwiający organowi podatkowemu zażądanie od podatnika (płatnika lub inkasenta) wyjawienia majątku ruchomego, nieruchomości oraz praw majątkowych.

Wpis do rejestru zastawów skarbowych

Do powstania zastawu skarbowego, niezbędny jest wpis do rejestru zastawów skarbowych prowadzonych przez urzędy skarbowe (art. 43 § 1 o.p.). Centralny Rejestr Zastawów Skarbowych prowadzony jest przez Ministra Finansów (art. 43 § 2 o.p.).

Zasady prowadzenia rejestru zastawów zostały uregulowane w ordynacji podatkowej, a zwłaszcza w przepisie art. 42 § 1 o.p. Stanowi on, że zastaw skarbowy powstaje z dniem wpisu do rejestru zastawów skarbowych. Według przepisu art. 46, na wniosek zainteresowanego, organ prowadzący rejestr wydaje wypis z rejestru zastawów skarbowych, zawierający informację o obciążeniu rzeczy lub prawa zastawem skarbowym oraz o wysokości zabezpieczonego zastawem skarbowym zobowiązania podatkowego lub zaległości podatkowej. Za wydanie wypisu pobierana jest opłata.

Szczegółową regulację dotyczącą prowadzenia rejestru zastawów skarbowych zawiera natomiast rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 31.12.1997 r. w sprawie wykonywania niektórych przepisów ustawy – Ordynacja podatkowa²⁶³. § 4 tego rozporządzenia stanowi, że zastaw skarbowy wpisuje się do rejestru zastawów skarbowych w dniu jego ustanowienia. Brzmienie tego przepisu nie jest precyzyjne i nasuwa wątpliwości, kiedy powstaje zastaw skarbowy, skoro przepis art. 42 § 1 o.p. mówi, że zastaw skarbowy powstaje z chwilą wpisu do rejestru zastawów. Dalej rozporządzenie określa, że przekazywanie informacji z rejestrów zastawów skarbowych do Centralnego Rejestru Zastawów Skarbowych następuje nie później niż następnego dnia po dokonaniu wpisu do rejestru zastawów skarbowych. Regulacja ta ma zapewnić jawność tego prawa, a zatem, aby każda osoba zainteresowana mogła szybko dowiedzieć się o powstaniu takiego zabezpieczenia.

²⁶³ Dz.U. 1997, nr 162, poz. 1124.

Wierzytelność zabezpieczona zastawem skarbowym

Zgodnie z art. 44 § 1 o.p.: „Skarbowi Państwa z tytułu zobowiązań podatkowych²⁶⁴ powstałych w sposób przewidziany w art. 21 § 1 pkt 2, a także z tytułu zaległości podatkowych w podatkach, stanowiących dochód budżetu państwa przysługuje zastaw skarbowy”. Wierzytelnościami tymi są: zobowiązanie podatkowe powstałe w sposób przewidziany w art. 21 § 1 pkt 2 oraz zobowiązanie z tytułu zaległości podatkowych w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa.

Zastaw ustawowy, do którego mają zastosowanie przepisy ordynacji podatkowej, stanowi zabezpieczenie również innych wierzytelności przysługujących Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych. Chodzi tu o wierzytelności wynikające z ustawy z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych²⁶⁵. Zgodnie z przepisem art. 27 ust. 3 i 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, przepisy ordynacji podatkowej stosuje się odpowiednio do ustawowego prawa zastawu na ruchomościach i prawach zbywalnych dłużnika, związanego z należnościami z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne. Należy przy tym zauważyć, że zgodnie z art. 27 ust. 2a powyższej ustawy, zastaw ustawowy związany z należnościami z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne podlega wpisowi do rejestru zastawów skarbowych.

Zakończenie i wnioski

Zastaw prawie polskim jest zabezpieczeniem skutecznym jedynie w przypadku zastawu zwykłego na prawach i zastawu rejestrowego. Zastaw zwykły na rzeczach ruchomych i zastaw skarbowy nie odgrywają istotnej roli w obrocie cywilnoprawnym. O atrakcyjności zastawu na prawach i zastawu skarbowego przesądza zwłaszcza sposób zaspokojenia z przedmiotu zabezpieczenia uwzględniający także pozasądowe sposoby zaspokojenia wierzytelności oraz jawność tego zabezpieczenia.

²⁶⁴ Więcej o pojęciu zobowiązania podatkowego M. Paluch, *Odpowiedzialność za zobowiązania...*, op.cit.

²⁶⁵ Dz.U. 1998, nr 137, poz. 887 ze zm.

Rozdział 6. Weksel w postępowaniu sądowym

6.1. Zarys podstaw normatywnych

Weksle, z badawczego punktu widzenia, stanowią reprezentatywną formę zabezpieczeń wierzytelności. Świadczy o tym ich długoletnia historia i ugruntowana pozycja, czego wyrazem jest relatywna stabilność prawa w przedmiotowym zakresie, pomimo że obowiązująca legislacja pochodzi sprzed ponad 90 lat²⁶⁶. Choć

* Dr Łukasz Goździaszek, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej.

²⁶⁶ Ustawa z dnia 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe (t.j. Dz.U. 2016 r., poz. 160). Na temat weksla zob. m.in.: P. Machnikowski, *Prawo wekslowe*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009; I. Heropolitańska, *Weksel w obrocie gospodarczym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015; I. Heropolitańska, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011; M. Rylski, *Weksel między stronami stosunku pracy*, C.H. Beck, Warszawa 2015; D. Florek-Kęsk, *Prawne sposoby zabezpieczenia zapłaty wierzytelności – wybrane zagadnienia*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2014, nr 3, s. 3–8; W. Gogłoza, R. Kosieradzki, *Forma i skutki prawne podpisu elektronicznego*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2004, nr 4, s. 71–90; K. Sitkowska, *Istota i funkcje weksla*, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 6, s. 101–110; R. Sadlik, *Dochodzenie roszczeń z weksla w postępowaniu nakazowym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1999, nr 2, s. 28–30; J. Kołacz, *Weksel „należycie wypełniony” jako podstawa wydania przez sąd nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym*, „Przegląd Sądowy” 2009, nr 6, s. 42–54; K. Piasecki, *Zagadnienia procesowe weksla. Ogólne zagadnienia postępowania nakazowego*, „Prawo Papierów Wartościowych” 2001, nr 10, s. 3–14; M. Ciemiński, *Możliwość oraz skutki poddania rozstrzygnięciu sądu polubownego sporów wynikających z weksla*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2005, nr 10, s. 37–42; P. Rylski, *Czy wyłączną przesłanką wstrzymania natychmiastowej wykonalności nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksla, warrantu, rewersu lub czeku jest groźba poniesienia przez pozwanego niepowetowanej szkody?* „Polski Proces Cywilny” 2011, nr 4, s. 115–122; P. Nazarewicz, *Wybrane zagadnienia z zakresu prawa wekslowego*, cz. I, „Przegląd Prawa Handlowego” 1996, nr 7, s. 5–14; P. Nazarewicz, *Wybrane zagadnienia z zakresu prawa wekslowego*, cz. IV, „Przegląd Prawa Handlowego” 1996, nr 10, s. 13–22; R. Jurga, M. Michalski, *Dochodzenie roszczeń wekslowych na drodze przymusowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1994, nr 12, s. 9–19; A. Szpunar, *Poręczenie wekslowe*, „Państwo i Prawo” 1992, nr 8, s. 26–34; R. Jurga, M. Michalski, *Dochodzenie roszczeń wekslowych na drodze dobrowolnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1994,

dla uczestników obrotu gospodarczego dostępnych jest wiele innych, potencjalnie efektywniejszych (teoretycznie stwarzających lepsze warunki egzekucyjne), form zabezpieczeń wierzytelności, to weksle wciąż są stosowane. Nierzadko weksel stanowi jedynie dodatkowe (pomocnicze) zabezpieczenie, co wiąże się z łatwością jego ustanowienia. Czasami wierzytelność zabezpiecza się wekslem w celu swoistego nadania wysokiej rangi i powagi dłużowi. Sam fakt wystawienia weksła stanowi wyraźny sygnał dla dłużnika, że w razie niespełnienia świadczenia, wierzyciel dysponuje narzędziem służącym relatywnie uproszczonemu dochodzeniu roszczenia. Z racji swojej prostoty – jako forma zabezpieczenia – posługiwanie się weksłami jest szczególnie adekwatne w przypadku roszczeń drobnych, bieżących lub pojawiających się cyklicznie.

Obrót weksłami, pomimo że z zasady nie jest w żaden sposób rejestrowany, możliwy jest do scharakteryzowania, ponieważ najczęściej wierzytelności nimi zabezpieczone dochodzone są w postępowaniu nakazowym. Warto tu dodać, że weksel jako zabezpieczenie wierzytelności stanowi instrument kompleksowy. Aczkolwiek należy nadmienić, że nie jest to pełna kompleksowość, ponieważ zabezpieczenie to nie jest bezpośrednio powiązane z rzeczami lub prawami, mogącymi być przedmiotem egzekucji. Z drugiej jednak strony istnieje możliwość uzyskania – przynajmniej częściowego – zaspokojenia, w ramach tzw. „giełd wekslowych”.

Wymienione postępowanie nakazowe nie jest przy tym jedyną drogą dochodzenia roszczeń zabezpieczonych wekslem. Postępowanie nakazowe jest wprawdzie postępowaniem wprost mu dedykowanym (art. 485 § 2 k.p.c.), to jednak nie są wykluczone inne postępowania, w szczególności elektroniczne postępowanie upominawcze²⁶⁷. W każdym z postępowań cywilnych stosuje się regulacje – przy-

nr 11, s. 20–29; A. Sadowska, *Charakter prawny zapłaty kartą płatniczą*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2000, nr 7, s. 21–28; A. Janiak, *Wierzytelności bankowe w postępowaniu nakazowym (Uwagi na tle nowego art. 485 k.p.c.)*, „Państwo i Prawo” 2001, nr 4, s. 73–80; G. Sikorski, *Funkcja, podstawa prawna i rodzaje zabezpieczeń wierzytelności bankowych w prawie polskim*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1997, nr 9, s. 19–28.

²⁶⁷ K. Weitz, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, red. T. Ereciński, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 1015; Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, LexisNexis, Warszawa 2014, s. 80; R. Flejszar, w: *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, red. A. Górab-Błaszczkowska, C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 1339. Odmienne: P. Telenga, w: M. Tchórzewski, P. Telenga, *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 34; P. Telenga, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 667–668. Por. także S. Dalka, *Ochrona sądowa roszczeń majątkowych w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prawo” 1977, nr 4, s. 175 i 179–180; S. Dalka, *Postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze*, w: *System prawa procesowego cywilnego*, t. II, red. tomu Z. Resich, red. naczelny W. Berutowicz, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987,

wileje dla powoda – dotyczące szczególnej podstawy właściwości przemiennej w sprawach z weksła (art. 37¹ § 1–2 k.p.c.) i możliwości nadania wyrokowi przy jego wydaniu rygoru natychmiastowej wykonalności, jeżeli zasądza się należność z weksła (art. 333 § 2 k.p.c.). Należy jednak dodać, że powiązania normatywne weksli i postępowania nakazowe nie wyrażają się tylko w zakresie przedmiotowym tego postępowania, ale również w szczególnym rozwiązaniu dotyczącym formy skróconej nakazu zapłaty na odpisie weksła (art. 491 § 2 k.p.c.), a także określenie w art. 492 § 3 zd. 1 k.p.c., że nakaz zapłaty wydany na podstawie weksła staje się natychmiast wykonalny po upływie terminu do zaspokojenia roszczenia.

6.2. Weksle w sądach rejonowych

Dalej zaprezentowano wyniki badań dotyczących postępowań, w których prawną formą zabezpieczenia wierzytelności jest weksel. Ponadto są to sprawy, w których powództwo zostało wszczęte z inicjatywy spółki. Są to zatem sprawy gospodarcze. Nierzadko jednak spółkami tymi są firmy windykacyjne. Występowanie w sprawach firm windykacyjnych może rodzić obawy o wypaczenie danych służących ocenie sytuacji rynkowej spółek. Żądania firm windykacyjnych związane są z wierzytelnościami „zakupionymi” od innych podmiotów. Nie są one zatem pierwotnymi wierzycielami. Jednak handel wierzytelnościami zachodzi głównie, o ile nie wyłącznie, pomiędzy spółkami (czy szerzej ujmując podmiotami gospodarczymi), zatem zniekształcenie danych, wywołane przelewami wierzytelności, nie jest znaczące. Innymi słowy, sprawy firm windykacyjnych to również sprawy gospodarcze, aczkolwiek występuje w nich nie pierwotna strona stosunku gospodarczego, lecz firma windykacyjna. Dodatkowo warto zaznaczyć, że wszystkie sprawy wiążą się z weksłami, co tym bardziej pozwala przyjąć ogólne założenie, że miały charakter gospodarczy. Okoliczność, czy postępowanie sądowe wszczyna pierwotny wierzyciel, czy wierzyciel następczy, nie wpływała na kluczowe dla badania elementy dotyczące oceny (wartości) efektywności postępowania sądowego. Z tych też względów nie byłoby racjonalne odrzucenie w badaniach tych spraw, ponieważ wtedy analizą nie objęto by znacznej części rynku wierzytelności.

s. 617. Zob. M. Jędrzejewska, *Modele postępowania w cywilnych sprawach „drobnych i prostych” (model sądowy, arbitrażowy, administracyjny)*, „Palestra” 1977, nr 7, s. 21. Zob. również wyrok SN z dnia 25.02.1976 r., II CR 20/76, Wolters Kluwer, Lex nr 2013.

Tabela 6.1. Postępowania nakazowe (171 spraw) w sądzie rejonowym na podstawie weksla (Wrocław, rok 2014)

Przedmiot badania	Wartość
Średnia liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty wydania orzeczenia kończącego sprawę	51,54
Mediana liczby dni od daty wniesienia pozwu do daty wydania orzeczenia kończącego sprawę	40
Minimalna liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty wydania orzeczenia kończącego sprawę	5
Maksymalna liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty wydania orzeczenia kończącego sprawę	175
Średnia liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	122,51
Mediana liczby dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	108
Minimalna liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	49
Maksymalna liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	302
Średnia wartość przedmiotu sporu (w zł)	23651,96
Mediana wartości przedmiotu sporu (w zł)	18584,96
Minimalna wartość przedmiotu sporu (w zł)	512,16
Maksymalna wartość przedmiotu sporu (w zł)	99308,59
Liczba spraw, w których wydano nakaz zapłaty	132
Liczba spraw, które zakończyły się w inny sposób niż poprzez wydanie nakazu zapłaty	25
Średnia liczba posiedzeń sądu (uwzględniając również sprawy niezakończone, w tym sprawy, w których nie odbyło się jeszcze oni jedno posiedzenie)	0,92
Mediana liczby posiedzeń sądu	1
Minimalna liczba posiedzeń sądu	0
Maksymalna liczba posiedzeń sądu	2
Liczba spraw, w których nakaz zapłaty nie uprawomocnił się	47
Liczba spraw w toku (niezakończonych, tj. w których nie wydano jeszcze orzeczenia końcowego)	14

Źródło: analiza własna 171 spraw w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu, w których pozwы wniesiono w 2014 r. (sprawy gospodarcze z powództwa spółki)²⁶⁸.

²⁶⁸ Sprawy w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu o sygn. akt V GNc 81/14, V GNc 91/14, V GNc 131/14, V GNc 169/14, XV GNc 216/14, XV GNc 217/14, V GNc 251/14, XV GNc 281/14, XV GNc 282/14, V GNc 283/14, XV GNc 283/14, V GNc 284/14, V GNc 285/14, XV GNc 301/14, XV GNc 303/14, XV GNc 304/14, XV GNc 305/14, XV GNc 393/14, XV GNc 397/14, XV GNc 398/14, XV GNc 399/14, XV GNc 400/14, V GNc 532/14, V GNc 536/14, V GNc 552/14, V GNc 553/14, V GNc 645/14, V GNc 704/14, V GNc 717/14, V GNc 781/14, V GNc 913/14, XV GNc 923/14, XV GNc 941/14, XV GNc 945/14, V GNc 1032/14, V GNc 1084/14, XV GNc 1104/14, XV GNc 1107/14, XV GNc 1214/14, XV GNc 1215/14, XV GNc 1254/14, V GNc 1315/14, XV GNc 1346/14, XV GNc 1347/14, XV GNc 1348/14, V GNc 1425/14, V GNc 1432/14, XV GNc 1481/14, XV GNc 1541/14, XV GNc 1581/14, XV GNc 1582/14, XV GNc 1583/14, XV

6.3. Weksle w sądach okręgowych

Sprawy rozpoznawane przez sądy okręgowe obrazują wyższy poziom zaawansowania uczestników obrotu gospodarczego (przedsiębiorców). Wynika to wyłącznie z kryterium podziału spraw pomiędzy sądy okręgowy i rejonowy – w przypadku weksla, jest to wartość przedmiotu sporu. Mechanizm procesowy rozpoznania sprawy jest jednak identyczny zarówno w przypadku zwykłego postępowania cywilnego, jak i postępowania nakazowego. Należy jedynie wskazać, że w przypadku wniesienia sprawy do rozpoznania w elektronicznym postępowaniu upominawczym, jeżeli opiera się ona również na wekslu, niezależnie od wartości przedmiotu sporu, rozpoznawana byłaby przez sąd rejonowy, ponieważ sprawy w tym ostatnim postępowaniu rozpoznaje tylko Sąd Rejonowy Lublin-Zachód (w szczególności na skutek wyłączenia właściwości sądu okręgowego na mocy art. 17 pkt 4 k.p.c.).

GNc 1585/14, XV GNc 1586/14, V GNc 1648/14, V GNc 1649/14, XV GNc 1791/14, V GNc 1828/14, V GNc 1829/14, V GNc 1830/14, V GNc 1835/14, V GNc 1874/14, V GNc 1875/14, V GNc 1876/14, V GNc 1987/14, V GNc 1988/14, XV GNc 1993/14, V GNc 1997/14, V GNc 1998/14, V GNc 2023/14, XV GNc 2065/14, XV GNc 2067/14, XV GNc 2068/14, V GNc 2226/14, XV GNc 2424/14, XV GNc 2426/14, XV GNc 2427/14, V GNc 2468/14, V GNc 2509/14, V GNc 2510/14, V GNc 2566/14, V GNc 2569/14, V GNc 2640/14, V GNc 2718/14, XV GNc 2723/14, V GNc 2746/14, V GNc 2805/14, XV GNc 2842/14, XV GNc 2843/14, V GNc 2904/14, V GNc 2929/14, V GNc 2930/14, V GNc 2961/14, V GNc 2987/14, V GNc 2988/14, XV GNc 3061/14, XV GNc 3062/14, XV GNc 3063/14, XV GNc 3064/14, XV GNc 3065/14, XV GNc 3066/14, XV GNc 3067/14, XV GNc 3068/14, XV GNc 3069/14, XV GNc 3070/14, XV GNc 3071/14, XV GNc 3072/14, XV GNc 3073/14, XV GNc 3074/14, XV GNc 3075/14, XV GNc 3076/14, XV GNc 3077/14, XV GNc 3078/14, XV GNc 3079/14, XV GNc 3080/14, V GNc 3160/14, XV GNc 3181/14, XV GNc 3182/14, XV GNc 3185/14, XV GNc 3293/14, XV GNc 3295/14, XV GNc 3305/14, V GNc 3389/14, V GNc 3391/14, V GNc 3413/14, V GNc 3431/14, V GNc 3558/14, XV GNc 3578/14, XV GNc 3612/14, XV GNc 3622/14, V GNc 3627/14, V GNc 3793/14, XV GNc 3851/14, V GNc 3972/14, V GNc 4066/14, V GNc 4152/14, V GNc 4177/14, XV GNc 4271/14, V GNc 4506/14, V GNc 4573/14, V GNc 4689/14, V GNc 4774/14, V GNc 4775/14, V GNc 4839/14, V GNc 4841/14, XV GNc 4874/14, V GNc 5183/14, XV GNc 5254/14, XV GNc 5272/14, XV GNc 5273/14, XV GNc 5701/14, XV GNc 5702/14, XV GNc 5703/14, XV GNc 6906/14, XV GNc 4187/13, V GNc 5391/13, XV GNc 3044/12, XV GNc 6667/14, XV GNc 6803/14, XV GNc 6807/14, V GNc 5280/14, V GNc 5353/14, V GNc 5227/14, V GNc 5228/14, V GNc 4946/14, V GNc 4990/14, V GNc 4992/14, V GNc 4630/14, V GNc 4021/14, V GNc 4513/14, V GNc 4514/14.

Tabela 6.2. Postępowania nakazowe (136 spraw) w sądzie okręgowym na podstawie weksla (Wrocław, lata 2012–2013)

Przedmiot badania	Wartość
Średnia liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty wydania orzeczenia kończącego sprawę	20,18
Mediana liczby dni od daty wniesienia pozwu do daty wydania orzeczenia kończącego sprawę	15
Minimalna liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty wydania orzeczenia kończącego sprawę	2
Maksymalna liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty wydania orzeczenia kończącego sprawę	125
Średnia liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	81,20
Mediana liczby dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	58
Minimalna liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	11
Maksymalna liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	456
Średnia wartość przedmiotu sporu (w zł)	232229,47
Mediana wartości przedmiotu sporu (w zł)	126218,84
Minimalna wartość przedmiotu sporu (w zł)	41387,29
Maksymalna wartość przedmiotu sporu (w zł)	2888326,66
Liczba spraw, w których wydano nakaz zapłaty	114
Liczba spraw, które zakończyły się w inny sposób niż poprzez wydanie nakazu zapłaty	22
Średnia liczba posiedzeń sądu	1,09
Mediana liczby posiedzeń sądu	1
Minimalna liczba posiedzeń sądu	1
Maksymalna liczba posiedzeń sądu	2

Źródło: analiza własna 136 spraw w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu, w których pozwы wniesiono w latach 2012–2013 r. (sprawy gospodarcze z powództwa spółki)²⁶⁹.

²⁶⁹ Sprawy w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu o sygn. akt X GNc 17/13, X GNc 18/13, X GNc 19/13, X GNc 20/13, X GNc 22/13, X GNc 31/13, X GNc 40/13, X GNc 58/13, X GNc 77/13, X GNc 93/13, X GNc 99/13, X GNc 109/13, X GNc 120/13, X GNc 121/13, X GNc 123/13, X GNc 124/13, X GNc 125/13, X GNc 126/13, X GNc 127/13, X GNc 128/13, X GNc 129/13, X GNc 130/13, X GNc 131/13, X GNc 132/13, X GNc 135/13, X GNc 143/13, X GNc 155/13, X GNc 185/13, X GNc 204/13, X GNc 210/13, X GNc 215/13, X GNc 219/13, X GNc 263/13, X GNc 265/13, X GNc 272/13, X GNc 304/13, X GNc 308/13, X GNc 322/13, X GNc 325/13, X GNc 329/13, X GNc 355/13, X GNc 357/13, X GNc 358/13, X GNc 362/13, X GNc 363/13, X GNc 379/13, X GNc 385/13, X GNc 398/13, X GNc 404/13, X GNc 412/13, X GNc 419/13, X GNc 447/13, X GNc 468/13, X GNc 483/13, X GNc 487/13, X GNc 490/13, X GNc 491/13, X GNc 494/13, X GNc 495/13, X GNc 496/13, X GNc 505/13, X GNc 511/13, X GNc 514/13, X GNc 515/13, X GNc 527/13, X GNc 558/13, X GNc 560/13, X GNc 561/13, X GNc 565/13, X GNc 578/13, X GNc 513/12, X GNc 514/12, X GNc 519/12, X GNc 523/12, X GNc 525/12, X GNc 559/12, X GNc 618/12, X GNc 622/12, X GNc 706/12, X GNc 934/12, X GNc 941/12, X GNc 942/12, X GNc 943/12, X GNc 964/12, X GNc 965/12, X GNc 966/12, X GNc 967/12, X GNc 968/12, X GNc 969/12, X GNc 970/12, X GNc 971/12, X GNc 972/12, X GNc 973/12, X GNc 974/12, X GNc 976/12, X GNc 977/12, X GNc 978/12, X GNc 979/12, X GNc 980/12, X GNc 987/12, X GNc 988/12, X GNc 991/12, X GNc 1001/12, X GNc 1009/12, X GNc 1025/12, X GNc 1040/12, X GNc 1042/12, X GNc 1043/12, X GNc 1046/12, X GNc 1047/12, X GNc 1060/12, X GNc 1079/12, X GNc 1086/12, X GNc 1090/12, X GNc 1110/12, X GNc 1119/12, X GNc 1126/12,

Tabela 6.3. Postępowania nakazowe (214 spraw) w sądzie okręgowym na podstawie weksla (Warszawa, lata 2011–2012)

Przedmiot badania	Wartość
Średnia liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	130,03
Mediana liczby dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	89
Minimalna liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	14
Maksymalna liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	970
Średnia wartość przedmiotu sporu (w zł)	367838,95
Mediana wartości przedmiotu sporu (w zł)	197518,18
Minimalna wartość przedmiotu sporu (w zł)	64538,56
Maksymalna wartość przedmiotu sporu (w zł)	5000000
Liczba spraw nieprawomocnych (do 22.6.2015)	35
Liczba spraw, w których wydano nakaz zapłaty	184
Liczba spraw, w których stwierdzono brak podstaw do wydania nakazu zapłaty	17
Liczba spraw, w których umorzono postępowanie	2
Liczba spraw, w których zwrócono pozew	7
Liczba spraw, w których zawieszono postępowanie	1

Źródło: analiza własna 214 spraw w Sądzie Okręgowym w Warszawie, w których pozwы wniesiono w latach 2011–2012 (sprawy gospodarcze z powództwa spółki)²⁷⁰.

X GNc 1130/12, X GNc 1131/12, X GNc 1132/12, X GNc 1133/12, X GNc 1134/12, X GNc 1135/12, X GNc 1136/12, X GNc 1137/12, X GNc 1138/12, X GNc 1139/12, X GNc 1140/12, X GNc 1141/12, X GNc 1142/12, X GNc 1143/12, X GNc 1144/12, X GNc 1145/12, X GNc 1146/12, X GNc 1147/12, X GNc 1148/12.

²⁷⁰ Sprawy w Sądzie Okręgowym w Warszawie o sygn. akt XVI GNc 11/11, XVI GNc 13/11, XVI GNc 15/11, XVI GNc 20/11, XVI GNc 24/11, XVI GNc 25/11, XVI GNc 29/11, XVI GNc 33/11, XVI GNc 68/11, XVI GNc 69/11, XVI GNc 90/11, XVI GNc 131/11, XVI GNc 182/11, XVI GNc 292/11, XVI GNc 324/11, XVI GNc 345/11, XVI GNc 356/11, XVI GNc 434/11, XVI GNc 471/11, XVI GNc 484/11, XVI GNc 517/11, XVI GNc 526/11, XVI GNc 541/11, XVI GNc 544/11, XVI GNc 633/11, XVI GNc 634/11, XVI GNc 635/11, XVI GNc 689/11, XVI GNc 696/11, XVI GNc 783/11, XVI GNc 789/11, XVI GNc 791/11, XVI GNc 797/11, XVI GNc 798/11, XVI GNc 799/11, XVI GNc 800/11, XVI GNc 801/11, XVI GNc 803/11, XVI GNc 812/11, XVI GNc 826/11, XVI GNc 830/11, XVI GNc 837/11, XVI GNc 880/11, XVI GNc 890/11, XVI GNc 893/11, XVI GNc 895/11, XVI GNc 898/11, XVI GNc 900/11, XVI GNc 946/11, XVI GNc 949/11, XVI GNc 952/11, XVI GNc 971/11, XVI GNc 979/11, XVI GNc 989/11, XVI GNc 1026/11, XVI GNc 1029/11, XVI GNc 1030/11, XVI GNc 1035/11, XVI GNc 1063/11, XVI GNc 1064/11, XVI GNc 1065/11, XVI GNc 1066/11, XVI GNc 1069/11, XVI GNc 1115/11, XVI GNc 1117/11, XVI GNc 1122/11, XVI GNc 1130/11, XVI GNc 1145/11, XVI GNc 1177/11, XVI GNc 1182/11, XVI GNc 3/12, XVI GNc 43/12, XVI GNc 71/12, XVI GNc 74/12, XVI GNc 75/12, XVI GNc 78/12, XVI GNc 79/12, XVI GNc 80/12, XVI GNc 83/12, XVI GNc 84/12, XVI GNc 101/12, XVI GNc 147/12, XVI GNc 163/12, XVI GNc 175/12, XVI GNc 178/12, XVI GNc 179/12, XVI GNc 183/12, XVI GNc 187/12, XVI GNc 188/12, XVI GNc 190/12, XVI GNc 191/12, XVI GNc 198/12, XVI GNc 220/12, XVI GNc 238/12, XVI GNc 250/12, XVI GNc 283/12, XVI GNc 297/12, XVI GNc 305/12,

Tabela 6.4. Zwykle postępowania cywilne (37 spraw) w sądzie okręgowym na podstawie weksla (Warszawa, lata 2011–2012)

Przedmiot badania	Wartość
Średnia liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	282,11
Mediana liczby dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	200,5
Minimalna liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	21
Maksymalna liczba dni od daty wniesienia pozwu do daty prawomocności orzeczenia kończącego sprawę	1008
Średnia wartość przedmiotu sporu (w zł)	591353,54
Mediana wartości przedmiotu sporu (w zł)	237307,36
Minimalna wartość przedmiotu sporu (w zł)	82004
Maksymalna wartość przedmiotu sporu (w zł)	5000000
Liczba spraw nieprawomocnych (do 22.6.2015)	9
Liczba spraw, w których wydano wyrok	20
Liczba spraw, w których zwrócono pozew	8
Liczba spraw, w których umorzono postępowanie	2
Liczba spraw, w których przekazano sprawę	1
Liczba spraw, w których zawieszono postępowanie	2
Liczba spraw, w których odrzucono pozew	1

Źródło: analiza własna 37 spraw w Sądzie Okręgowym w Warszawie, w których pozwy wniesiono w latach 2011–2012 (sprawy gospodarcze z powództwa spółki)²⁷¹.

XVI GNc 321/12, XVI GNc 332/12, XVI GNc 340/12, XVI GNc 342/12, XVI GNc 344/12, XVI GNc 345/12, XVI GNc 347/12, XVI GNc 348/12, XVI GNc 375/12, XVI GNc 400/12, XVI GNc 404/12, XVI GNc 407/12, XVI GNc 408/12, XVI GNc 409/12, XVI GNc 450/12, XVI GNc 461/12, XVI GNc 468/12, XVI GNc 477/12, XVI GNc 511/12, XVI GNc 518/12, XVI GNc 530/12, XVI GNc 543/12, XVI GNc 618/12, XVI GNc 623/12, XVI GNc 631/12, XVI GNc 665/12, XVI GNc 668/12, XVI GNc 669/12, XVI GNc 670/12, XVI GNc 678/12, XVI GNc 724/12, XVI GNc 738/12, XVI GNc 742/12, XVI GNc 745/12, XVI GNc 748/12, XVI GNc 749/12, XVI GNc 750/12, XVI GNc 751/12, XVI GNc 752/12, XVI GNc 757/12, XVI GNc 770/12, XVI GNc 771/12, XVI GNc 788/12, XVI GNc 789/12, XVI GNc 792/12, XVI GNc 793/12, XVI GNc 794/12, XVI GNc 857/12, XVI GNc 858/12, XVI GNc 859/12, XVI GNc 860/12, XVI GNc 861/12, XVI GNc 864/12, XVI GNc 875/12, XVI GNc 879/12, XVI GNc 880/12, XVI GNc 881/12, XVI GNc 893/12, XVI GNc 895/12, XVI GNc 900/12, XVI GNc 903/12, XVI GNc 910/12, XVI GNc 911/12, XVI GNc 930/12, XVI GNc 940/12, XVI GNc 947/12, XVI GNc 967/12, XVI GNc 980/12, XVI GNc 998/12, XVI GNc 1027/12, XVI GNc 1029/12, XVI GNc 1037/12, XVI GNc 1048/12, XVI GNc 1052/12, XVI GNc 1053/12, XVI GNc 1054/12, XVI GNc 1074/12, XVI GNc 1075/12, XVI GNc 1078/12, XVI GNc 1080/12, XVI GNc 1081/12, XVI GNc 1082/12, XVI GNc 1083/12, XVI GNc 1084/12, XVI GNc 1085/12, XVI GNc 1086/12, XVI GNc 1087/12, XVI GNc 1088/12, XVI GNc 1089/12, XVI GNc 1096/12, XVI GNc 1100/12, XVI GNc 1103/12, XVI GNc 1104/12, XVI GNc 1105/12, XVI GNc 1109/12, XVI GNc 1115/12, XVI GNc 1116/12, XVI GNc 1120/12, XVI GNc 1125/12, XVI GNc 1133/12, XVI GNc 1163/12, XVI GNc 1196/12, XVI GNc 1197/12, XVI GNc 1218/12, XVI GNc 1220/12, XVI GNc 1221/12, XVI GNc 1222/12, XVI GNc 1223/12, XVI GNc 1224/12, XVI GNc 1225/12, XVI GNc 1230/12, XVI GNc 1236/12, XVI GNc 1238/12, XVI GNc 1244/12, XVI GNc 1246/12, XVI GNc 1248/12.

²⁷¹ Sprawy w Sądzie Okręgowym w Warszawie o sygn. akt XVI GC 161/11, XVI GC 184/11, XVI GC 239/11, XVI GC 320/11, XVI GC 534/11, XVI GC 608/11, XVI GC 705/11, XVI GC

Tabela 6.5. Czynności sądu w zwykłym postępowaniu cywilnym (62 sprawy) w sądzie okręgowym na podstawie weksla (Warszawa, lata 2011–2012)

Przedmiot badania	Wartość
Średnia liczba dni na podjęcie przez sąd (wyznaczony skład sędziowski) pierwszej czynności w sprawie (licząc od daty wpływu sprawy do sądu)	45,94
Mediana liczby dni na podjęcie przez sąd (wyznaczony skład sędziowski) pierwszej czynności w sprawie (licząc od daty wpływu sprawy do sądu)	39
Minimalna liczba dni na podjęcie przez sąd (wyznaczony skład sędziowski) pierwszej czynności w sprawie (licząc od daty wpływu sprawy do sądu)	0
Maksymalna liczba dni na podjęcie przez sąd (wyznaczony skład sędziowski) pierwszej czynności w sprawie (licząc od daty wpływu sprawy do sądu)	187
Średnia liczba rozpraw	1,35
Mediana liczby rozpraw	1

Źródło: analiza własna 62 spraw w Sądzie Okręgowym w Warszawie, w których pozwy wniesiono w latach 2011–2012 (sprawy gospodarcze z powództwa spółki)²⁷².

Inny jest czas potrzebny na rozpoznanie sprawy w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu i w Sądzie Okręgowym w Warszawie. Różna jest również liczba badanych spraw, co wskazuje, że tego typu spraw jest ogólnie znacznie więcej w tym drugim sądzie. Liczba spraw może natomiast wpływać na wydłużenie czasu trwania poszczególnych postępowań. Należy zauważyć, że choć średni czas trwania postępowania w sądach biorących udział w badaniu zdecydowanie różni się, to w przypadku mediany nie występuje, proporcjonalnie ujmując, znacząca różnica.

757/11, XVI GC 834/11, XVI GC 835/11, XVI GC 843/11, XVI GC 865/11, XVI GC 868/11, XVI GC 872/11, XVI GC 87/12, XVI GC 132/12, XVI GC 149/12, XVI GC 201/12, XVI GC 211/12, XVI GC 233/12, XVI GC 275/12, XVI GC 303/12, XVI GC 350/12, XVI GC 370/12, XVI GC 412/12, XVI GC 434/12, XVI GC 465/12, XVI GC 466/12, XVI GC 468/12, XVI GC 536/12, XVI GC 555/12, XVI GC 630/12, XVI GC 699/12, XVI GC 792/12, XVI GC 795/12, XVI GC 889/12, XVI GC 1032/12.

²⁷² Sprawy w Sądzie Okręgowym w Warszawie o sygn. akt XVI GC 184/11, XVI GC 239/11, XVI GC 608/11, XVI GC 705/11, XVI GC 757/11, XVI GC 834/11, XVI GC 835/11, XVI GC 843/11, XVI GC 865/11, XVI GC 868/11, XVI GC 872/11, XVI GC 87/12, XVI GC 132/12, XVI GC 149/12, XVI GC 201/12, XVI GC 211/12, XVI GC 233/12, XVI GC 275/12, XVI GC 303/12, XVI GC 350/12, XVI GC 370/12, XVI GC 434/12, XVI GC 465/12, XVI GC 466/12, XVI GC 468/12, XVI GC 536/12, XVI GC 555/12, XVI GC 630/12, XVI GC 792/12, XVI GC 795/12, XVI GC 1032/12, XVI GC 55/13, XVI GC 61/13, XVI GC 231/13, XVI GC 251/13, XVI GC 388/13, XVI GC 433/13, XVI GC 449/13, XVI GC 471/13, XVI GC 472/13, XVI GC 571/13, XVI GC 623/13, XVI GC 1578/13, XVI GC 1619/13, XVI GC 1787/13, XVI GC 1818/13, XVI GC 1825/13, XVI GC 2052/13, XVI GC 2086/13, XVI GC 23/14, XVI GC 224/14, XVI GC 303/14, XVI GC 304/14, XVI GC 319/14, XVI GC 358/14, XVI GC 420/14, XVI GC 548/14, XVI GC 564/14, XVI GC 602/14, XVI GC 644/14, XVI GC 844/14, XVI GC 926/14, XVI GC 1002/14, XVI GC 1319/14, XVI GC 1334/14.

Czas trwania postępowania w Sądzie Okręgowym w Warszawie różni się w zależności od trybu rozpoznania. Krócej trwa postępowanie nakazowe, dłużej zwykle postępowanie cywilne. W obu przypadkach jednak występuje weksel. Niemniej, jedynie podwojenie średniej wartości przedmiotu sporu i mediany tej wartości w zwykłym postępowaniu cywilnym (względem postępowania nakazowego) świadczy, albo o zbyt długim czasie trwania postępowania nakazowego, albo o relatywnie krótkim czasie trwania zwykłego postępowania cywilnego. Mechanizm procesowy postępowania zwykłego stwarza możliwość przeprowadzenia sprawy „z dnia na dzień”, unikając wielu problemów typowych dla zwykłego postępowania cywilnego, w szczególności związanych z organizacją rozprawy. W tabeli 6.5 przedstawiono dane dotyczące momentów podejmowania czynności przez sąd.

Liczba rozpraw związanych z wekslem nie jest duża, co powinno wpływać na relatywnie szybkie załatwienie spraw. Nie można wykluczyć, że główną przyczyną przewlekłości postępowań tkwi w początkowym etapie sprawy. Okres ten jest zbyt długi.

Zakończenie i wnioski

Mechanizm procesowy wykorzystujący nakaz zapłaty jest z natury uproszczony, ponieważ zakłada wydanie orzeczenia bez wiedzy pozwanego o sprawie. Pozwany dowiaduje się o wydaniu nakazu zapłaty z chwilą doręczenia mu pozwu. Z tego względu rozpoznawanie spraw w postępowaniu nakazowym, zwykłym postępowaniu upominawczym i elektronicznym postępowaniu upominawczym powinno przebiegać bardzo szybko. W praktyce jednak tak nie jest, co przedstawiono w badaniu (choć odwołując się do średniej lub mediany – są również sprawy, z rzeczywiście minimalną liczbą dni potrzebnych na załatwienie sprawy). Stawia to w negatywnym świetle zarówno wspomniane postępowanie, jak i inne możliwości sądowego dochodzenia roszczeń. Jeśli rozpoznanie sprawy w toku prostego mechanizmu procesowego nie jest efektywne, to tym bardziej nie będzie sprawny zwykły tryb dochodzenia roszczeń²⁷³.

Czas trwania postępowania nie jest wprawdzie jedynym kryterium służącym do oceny sądowego dochodzenia roszczeń, jednak ma decydujące znaczenie dla

²⁷³ Zob. szerzej: Ł. Goździaszek, *Sytuacja spółek jako wierzycieli dochodzących roszczeń w elektronicznym postępowaniu upominawczym, postępowaniu nakazowym i zwykłym postępowaniu cywilnym*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2016, nr 4, s. 66–70.

stron postępowania, co z kolei przekłada się na ogólną ocenę wymiaru sprawiedliwości. Kryterium to jest jednak relatywnie wymierne, choć posługiwanie się średnią branżą za podstawę oceny nie zawsze jest dobrym rozwiązaniem. Z tego względu przedstawiono również medianę, a także, przy rozpatrywaniu niektórych kwestii, wartość minimalną i maksymalną. Nie zdecydowano się jednak na odrzucenie skrajny wartości, ponieważ faktycznie postępowania są znacząco zróżnicowane. Analiza miała również na celu ukazanie niejednorodności postępowań (nawet, jeśli postępowania opierają się na wekslu), a nie przedstawienie jednej wartości liczbowej jako średniej.

Posłużenie się zatem kryterium czasu trwania postępowania prowadzi do wniosku (uwzględniając średnią liczbę dni, medianę oraz minimalne i maksymalne wartości), że postępowania opierające się na wekslu, w szczególności postępowanie nakazowe, stanowią relatywnie atrakcyjne narzędzie dochodzenia roszczeń. Odrębną kwestią jest, jak wskazano na wstępie, że udogodnienia na etapie postępowania rozpoznawczego, nie przekładają się w przypadku weksla na efektywność egzekucji toczonyj na podstawie wydanego orzeczenie, gdzie istotą jest weksel.

Analiza postępowań sądowych niekoniecznie ukazuje przy tym wszystkie pozytywne aspekty tej formy zabezpieczenia wierzytelności. Prawna forma zabezpieczenia wierzytelności jest najskuteczniejsza wtedy, kiedy w ogóle nie zachodzi konieczność wszczynania postępowania sądowego. Weksel ma taką cechę, choćby z uwagi na obrót na „giełdach wekslowych”.

Nie można jednak nie dostrzec, że potencjał szybkości mechanizmu procesowego związanego z nakazem zapłaty wydawanym na podstawie weksla nie jest w pełni wykorzystywany. Na dane należy również patrzeć przez pryzmat okoliczności, że analizowane w badaniu sprawy cechują się wysokimi wartościami przedmiotu sporu. Nie są to zatem sprawy nieistotne dla podmiotów działających na rynku, toteż przedkładany sądowi materiał procesowy jest dobrze przygotowany przez te podmioty. Choć można byłoby usprawiedliwić nawet maksymalne okresy konieczne na uprawomocnienie się orzeczenia kończącego postępowanie (co zależy od wielu okoliczności, na które sąd nie ma wpływu), to jednak brakuje argumentów do uzasadnienia relatywnie długich okresów poświęconych przez sądy na wydanie orzeczenia kończącego postępowanie. Należy podkreślić, że wydanie nakazu zapłaty nie wymaga udziału pozwanego, czyli analizy jego twierdzeń i dowodów, a przede wszystkim zagwarantowania mu czasu niezbędnego do przygotowania się do sprawy.

Rozdział 7. Prawne formy zabezpieczeń wierzytelności – inne niż zastaw i weksle

Wstęp

Zabezpieczenie wierzytelności może mieć charakter prawny, ekonomiczny i psychologiczny. Największe znaczenie mają zabezpieczenia o charakterze prawnym, które polegają na zawarciu umowy ustanawiającej zabezpieczenie, na wypadek, gdyby dłużnik nie spełnił swojego świadczenia. Charakterystyczne w obszarze prawnym zabezpieczeń jest występowanie dwóch stosunków prawnych: podstawowego i zabezpieczającego. Pierwszy z nich, tzw. stosunek podstawowy kreuje zobowiązanie, z którego wynika zabezpieczona wierzytelność (np. umowa, kredytu, pożyczki, sprzedaży). Natomiast stosunek zabezpieczający wynika z umowy dodatkowej, która jest ściśle związana ze stosunkiem podstawowym w tym znaczeniu, że – co do zasady – istnieje tylko o tyle, jeśli powstał stosunek podstawowy i zabezpiecza go w takim rozmiarze, w jakim dług istnieje (akcesoryjność).

Prawne formy zabezpieczenia wierzytelności masowo występują w obrocie bankowym. Banki, udzielając pożyczek i kredytów obligatoryjnie badają zdolność kredytową kontrahentów (art. 70 p.b.²⁷⁴) oraz żądają ustanowienia zabezpieczeń na wypadek braku spłaty długu (wynikającego np. z umowy kredytu, pożyczki)²⁷⁵. Prawne zabezpieczenia mogą być ustanawiane przed powstaniem wierzytelności

* Dr Anna Stangret-Smoczyńska, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Zakład Prawa Cywilnego i Międzynarodowego Prywatnego.

²⁷⁴ Ustawa z 29.08.1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz.U. 2015, poz. 128).

²⁷⁵ Na ten temat zob. szerzej W. Pyziół, w: *Prawo bankowe. Komentarz*, red. E. Fojcik-Mastalska, Warszawa 2005, s. 294–295; J. Pisuliński, w: *System Prawa prywatnego, Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, t. 8, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2011, s. 370–372; B. Smykła, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 304–308 i 363–365; Z. Ofiarski, *Prawo bankowe*.

(zawarciem umowy kredytu, co jest regułą), jak i po jej powstaniu (w trakcie trwania umowy kredytu). Pozycja wierzyciela uzależniona jest od wielu czynników. Decydujące znaczenie ma niewątpliwie zachowanie dłużnika oraz rodzaj zabezpieczenia, które może niwelować negatywne dla wierzyciela skutki zachowań dłużnika lub im zapobiegać. Wzmacniająco może także działać większa liczba zabezpieczeń ustanowiona na majątku tego samego dłużnika lub też pozyskanie przez wierzyciela osoby trzeciej, która zdecyduje się na obciążenie swojego majątku dla zabezpieczenia cudzego długu (zastaw, hipoteka).

Zabezpieczenia rzeczowego udziela głównie dłużnik ze stosunku podstawowego (np. kredytobiorca, pożyczkobiorca) poprzez obciążenie rzeczy będących jego własnością. Wówczas dłużnik ten odpowiada wobec wierzyciela osobiście całym swoim majątkiem, jednak na odrębnych zasadach odpowiada z rzeczy, na których ustanowił zabezpieczenie (zastaw, hipotekę). Nie ma jednak przeszkód, by zabezpieczenia udzieliła osoba trzecia, inna niż dłużnik ze stosunku podstawowego. Wówczas wierzyciel ma dwóch, odrębnie odpowiadających dłużników, tzw. dłużnika osobistego (np. z umowy kredytu) oraz tzw. dłużnika rzeczowego (z umowy zabezpieczającej, np. hipoteki, zastawu) odpowiadającego rzeczą, na której ustanowił zabezpieczenie (np. nieruchomością w przypadku hipoteki). Zasadnicza różnica pomiędzy odpowiedzialnością rzeczową a osobistą (która ma istotny praktyczny wymiar dla wierzyciela) sprowadza się do możliwości zaspokojenia się z rzeczy nawet wówczas, gdy rzecz przestała być własnością dłużnika i to z pierwszeństwem określonym w ustawie przed innymi wierzycielami.

7.1. Zabezpieczenia rzeczowe i osobiste

W obszarze bogatego katalogu prawnych zabezpieczeń wierzytelności dokonuje się klasycznego podziału na zabezpieczenia rzeczowe i osobiste. Zabezpieczenia rzeczowe ograniczają odpowiedzialność podmiotu do poszczególnych składników majątku, na których ustanowiono zabezpieczenie (wówczas wierzyciel może zaspokoić się wyłącznie z obciążonej rzeczy). Zabezpieczenia osobiste oznaczają osobistą odpowiedzialność dłużnika. Osoba ta odpowiada całym swoim majątkiem teraźniejszym i przyszłym za wykonanie zobowiązania. Do zabezpieczeń osobistych tradycyjnie zalicza się poręczenie, poręczenie

wekslowe, gwarancję bankową, weksel własny *in blanco*, przelew wierzytelności na zabezpieczenie. Do zabezpieczeń rzeczowych należą: hipoteka, zastaw zwykły, zastaw rejestrowy, zastaw finansowy, przewłaszczenie na zabezpieczenie, kaucja oraz blokada środków na rachunku bankowym²⁷⁶. Warto zaznaczyć, że regulacje dotyczące prawnych form zabezpieczenia wierzytelności w Polsce znajdują się obecnie w różnych aktach prawnych o różnej randze i znaczeniu²⁷⁷. Należy postulować podjęcie działań mających na celu ujednoczenie regulacji prawnych w tym zakresie, przynajmniej poprzez wprowadzenie wspólnych reguł dla treści umów zabezpieczających.

Polskie regulacje prawne dotyczące prawnych form zabezpieczenia wierzytelności w latach 2004–2012 przeszły głęboką reformę. Spostrzeżenie to dotyczy głównie zmian stanu prawnego w zakresie form rzeczowych – hipoteki i zastawu. W pozostałym zakresie, tj. w odniesieniu do innych występujących w obrocie zabezpieczeń, tj. przewłaszczenia na zabezpieczenie, poręczenia, gwarancji bankowej lub akredytywy, regulacje prawne nie przechodziły istotnych modyfikacji. Obrót gospodarczy, w tym głównie bankowy obszar umów kredytowych, znacząco przyczynił się do rozwoju tych instytucji, czyniąc z nich ugruntowane i mocno rozpoznawane instytucje polskiego prawa cywilnego.

7.2. Hipoteka – zmiany regulacyjne

Największe zmiany we wskazanym okresie dotyczyły hipoteki. Obowiązująca wciąż ustawa z dnia 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece została znowelizowana ustawą z dnia 26.06.2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw²⁷⁸. Ustawa nowelizująca weszła w życie 20.02.2011 r. i od tego momentu, można twierdzić, że obowiązuje w Polsce prawo hipoteczne w nowym kształcie. Nowelizacja ustawy o księgach wieczystych i hipotece miała w swoim założeniu uczynić z hipoteki prawo, które stanie się elastyczną

²⁷⁶ Na temat postaci i podziału prawnych form zabezpieczenia wierzytelności zob. I. Heropolitańska, *Prawne zabezpieczenie wierzytelności*, Warszawa 2005, s. 23–65; J. Mojak, w: E. Niezbecka, A. Jakubecki, J. Mojak, *Prawne zabezpieczenie wierzytelności bankowych*, Kraków 2000, s. 81–106.

²⁷⁷ Zob. Ustawa z dnia 23.04.1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2016, poz. 380 ze zm.), ustawa z dnia 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. 2016, poz. 790 ze zm.), ustawa z dnia 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (t.j. Dz.U. 2016, poz. 297), ustawa z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz.U. 2015, poz. 128 ze zm.), ustawa z dnia 2.04.2004 r. o niektórych zabezpieczeniach finansowych (t.j. Dz.U. 2012, poz. 942 ze zm.).

²⁷⁸ Dz.U. nr 131, poz. 1075.

i efektywną formą zabezpieczenia wierzytelności pieniężnych²⁷⁹. Zasadnicze zmiany dotyczyły takich kwestii jak zniesienie podziału na hipotekę zwykłą i hipotekę kaucyjną, wprowadzenie możliwości zabezpieczenia jedną hipoteką wielu wierzytelności, zastąpienia wierzytelności w ramach jednej hipoteki, wprowadzenie instytucji administratora hipoteki oraz przyznanie właścicielowi nieruchomości uprawnienia do rozporządzania opróżnionym miejscem hipotecznym.

Hipoteka jest prawem zabezpieczającym wierzytelności pieniężne, obciążającym nieruchomość lub inne prawo majątkowe wymienione w art. 65 ust. 2 u.k.w.h. (użytkowanie wieczyste, spółdzielcze prawo do lokalu, wierzytelność zabezpieczoną hipotecznie). Zgodnie z art. 65 ust. 1 u.k.w.h. w celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności wynikającej z określonego stosunku prawnego można nieruchomość obciążyć prawem, na mocy którego wierzyciel może dochodzić zaspokojenia z nieruchomości bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości. Wymaga podkreślenia, że hipoteka zabezpiecza wierzytelność do oznaczonej sumy pieniężnej (art. 68 ust. 2 zd. 2 u.k.w.h.), co oznacza przejście do współczesnej hipoteki konstrukcji tzw. hipoteki kaucyjnej (hipoteka zabezpiecza wierzytelność do oznaczonej sumy, a nie w oznaczonej sumie). Wskazana na wstępie reforma prawa hipotecznego ukształtowała hipotekę jako prawo, które może zabezpieczać oznaczoną wierzytelność wynikającą z określonego stosunku prawnego, w tym także wierzytelność przyszłą. Obecnie hipoteka może zabezpieczać także kilka wierzytelności przysługujących temu samemu wierzycielowi, jak i kilka wierzytelności przysługujących różnym podmiotom, które służą sfinansowaniu tego samego przedsięwzięcia²⁸⁰.

Zasadniczo, z uwagi na swoją funkcję zabezpieczającą, hipoteka jest prawem akcesoryjnym w stosunku do wierzytelności, którą zabezpiecza. Najczęściej występującym w obrocie rodzajem hipoteki jest hipoteka umowna, powstająca w drodze umowy pomiędzy wierzycielem a właścicielem obciążonej nieruchomości. Z reguły właściciel nieruchomości jest jednocześnie dłużnikiem z zabezpieczonej wierzytelności (np. kredytobiorcą, pożyczkobiorcą, dłużnikiem z tytułu zapłaty ceny z umowy sprzedaży). Nie ma jednak przeszkód, by właścicielem nieruchomości i dłużnikiem hipotecznym była osoba trzecia, nieponosząca odpowiedzialności z tytułu zobowiązania wynikającego ze stosunku podstawowego zabezpieczonego

²⁷⁹ O przyczynach nowelizacji zob. J. Pisuliński, w: *Hipoteka po nowelizacji. Komentarz*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2011, s. 13–19.

²⁸⁰ Na temat treści hipoteki zob. B. Swaczyna, w: *Hipoteka po nowelizacji. Komentarz*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2011, s. 55–126; T. Czech, *Hipoteka. Komentarz*, Warszawa 2015.

hipoteką. Umowa o ustanowienie hipoteki, dla oświadczenia woli właściciela nieruchomości wymaga formy aktu notarialnego (art. 245 § 2 zd. 2 k.c.). Wyjątek stanowi norma art. 95 ust. 4 p.b., zgodnie z którą ustanowienie hipoteki na rzecz banku wymaga dla oświadczenia właściciela nieruchomości formy pisemnej pod rygorem nieważności²⁸¹.

W umowie o ustanowienie hipoteki należy określić zabezpieczoną wierzytelność (rodzaj, wysokość, stosunek prawny z jakiego wynika). Zasada ta dotyczy także sytuacji, gdy zabezpieczeniu ulega kilka wierzytelności z różnych stosunków prawnych przysługujących temu samemu wierzycielowi. W przypadku zabezpieczenia hipoteką kilku wierzytelności przysługujących różnym podmiotom, a służących sfinansowaniu tego samego przedsięwzięcia, umowę o ustanowienie hipoteki zawiera administrator hipoteki²⁸².

Do powstania hipoteki niezbędny jest wpis do księgi wieczystej (art. 67 u.k.w.h.). Wpis ma charakter konstytutywny, a podstawę wniosku o wpis stanowi oświadczenie właściciela nieruchomości o ustanowieniu hipoteki złożone w odpowiedniej formie. Hipoteka może również mieć charakter przymusowy. Powstaje wówczas bez woli dłużnika. „Wierzyciel, którego wierzytelność jest stwierdzona tytułem wykonawczym określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, może na podstawie tego tytułu uzyskać hipotekę na wszystkich nieruchomościach dłużnika” (art. 109 ust. 1 u.k.w.h.). Wierzyciel może zatem uzyskać hipotekę przymusową wyłącznie na nieruchomości dłużnika. Co oczywiste, brak jest możliwości ustanowienia hipoteki przymusowej na nieruchomości osoby trzeciej. Ponadto hipotekę przymusową wierzyciel może uzyskać także na podstawie postanowienia sądu o udzieleniu zabezpieczenia, postanowienie prokuratora, na mocy przepisów szczególnych na podstawie decyzji administracyjnej, chociażby decyzja nie była ostateczna, albo zarządzenia zabezpieczenia na podstawie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (art. 110 u.k.w.h.)²⁸³. Z powyższego wynika, iż wierzyciel w celu uzyskania hipoteki przymusowej musi zdobyć tytuł wykonawczy (lub inny wskazany wyżej dokument) oraz złożyć wniosek o wpis hipoteki. W tym wypadku wpis hipoteki również ma konstytutywny charakter. Tytuł wykonawczy musi być wystawiony przeciwko dłużnikowi będącemu właścicielem nieruchomości, natomiast wnioskodawcą

²⁸¹ Zob. B. Swaczyna, w: *Hipoteka po nowelizacji...*, op.cit., s. 142–146.

²⁸² Na temat administratora hipoteki zob. M. Kučka, w: *Hipoteka po nowelizacji. Komentarz*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2011, s. 199–234; T. Czech, *Hipoteka...*, op.cit., s. 161–215.

²⁸³ Zob. J. Pisuliński, w: *Hipoteka po nowelizacji...*, op.cit., s. 13–19; T. Czech, *Hipoteka...*, op.cit., s. 14–98.

o wpis musi być wierzyciel wskazany w tytule wykonawczym. Należy zaznaczyć, że w zakresie wysokości hipoteki przymusowej istnieją ograniczenia wynikające z art. 110¹ u.k.w.h. Zgodnie z tym przepisem, wierzyciel może żądać wpisu hipoteki przymusowej na sumę nie wyższą niż wynikającą z treści dokumentu stanowiącego podstawę jej wpisu do księgi wieczystej. Jeżeli z dokumentu nie wynika wysokość sumy hipoteki, suma hipoteki nie może przewyższać więcej niż o połowę zabezpieczonej wierzytelności wraz z roszczeniami o świadczenia uboczne określonymi w dokumencie stanowiącym podstawę wpisu na dzień złożenia wniosku.

Istota hipoteki sprowadza się do możliwości zaspokojenia wierzyciela z obciążonej nieruchomości. Należy podkreślić, że obecnie przyjęty kształt hipoteki nie zezwala, by wierzycielowi hipotecznemu przysługiwały jakiegokolwiek uprawnienia czynne w stosunku do przedmiotu obciążenia, w tym np. w zakresie korzystania z nieruchomości. Wynika to z faktu, iż konstrukcja hipoteki jest postrzegana wyłącznie jako prawo służące zabezpieczeniu wierzytelności, nie natomiast jej zaspokojeniu. Powyższa cecha hipoteki mocno odbiega jednak od potrzeb obrotu gospodarczego.

Zgodnie z art. 75 u.k.w.h., zaspokojenie wierzyciela hipotecznego z nieruchomości następuje według przepisów o sądowym postępowaniu egzekucyjnym, chyba że z nieruchomości dłużnika jest prowadzona egzekucja przez administracyjny organ egzekucyjny. Z powyższego wynika, że jeśli dłużnik nie spełnia należnego świadczenia pieniężnego, wierzyciel hipoteczny w celu zaspokojenia się z przedmiotu hipoteki musi uzyskać tytuł wykonawczy i wszcząć postępowanie egzekucyjne. W wyroku sąd powinien zastrzec ograniczenie odpowiedzialności właściciela nieruchomości do egzekucji z oznaczonej nieruchomości.

Ponadto na podstawie art. 777 § 1 pkt 6 k.p.c. właściciel nieruchomości lub wierzytelności obciążonych hipoteką, niebędący dłużnikiem osobistym, może się poddać w akcie notarialnym egzekucji z obciążonej nieruchomości albo wierzytelności w celu zaspokojenia wierzyciela hipotecznego, jeżeli wysokość wierzytelności zabezpieczonej jest w akcie tym określona wprost lub oznaczona za pomocą klauzuli waloryzacyjnej, i gdy akt określa warunki, które upoważniają wierzyciela hipotecznego do prowadzenia egzekucji o całość lub część roszczenia, jak i wskazany jest termin, do którego wierzyciel może wystąpić o nadanie temu aktowi klauzuli wykonalności.

Jeśli wierzyciel zabezpieczył wierzytelność na nieruchomości osoby trzeciej, wówczas może pozwać dłużnika osobistego i rzeczowego jednym pozwem – art. 72 § 1 pkt 1 k.p.c. (odpowiedzialność dłużników ma charakter *in solidum*). W wyroku przeciwko dłużnikowi rzeczowemu sąd powinien orzec o prawie powoływania się

w toku egzekucji na przysługujące mu ograniczenie odpowiedzialności (art. 319 k.p.c.)²⁸⁴.

Nieruchomość, która jest obciążona hipoteką, może w postępowaniu egzekucyjnym zostać sprzedana jedynie w drodze licytacji publicznej (art. 952 k.p.c.). W przypadku gdy na dwóch kolejno następujących po sobie licytacjach nieruchomości nikt do przetargu nie przystąpi, wierzyciel ma prawo do przejęcia nieruchomości na własność za cenę nie niższą od dwóch trzecich części sumy oszacowania (art. 984 k.p.c.). Wniosek o przejęcie nieruchomości wierzyciel powinien złożyć sądowi w ciągu tygodnia po licytacji, składając jednocześnie rękojmię, chyba że ustawa go od niej zwalnia. Jeżeli natomiast kilku wierzycieli składa wniosek o przejęcie, pierwszeństwo przysługuje temu, kto zaoferował cenę wyższą, a przy równych cenach – temu, czyja należność jest większa. Przejęcie własności nieruchomości w postępowaniu egzekucyjnym następuje z chwilą uprawomocnienia się postanowienia sądu o przysądzeniu własności.

O zaspokojeniu wierzyciela hipotecznego decyduje pierwszeństwo materialnoprawne (art. 1026 § 1 k.p.c. i 1025 § 1 pkt 5 k.p.c.). Zasadniczo, wierzytelność zabezpieczona hipotecznie zaspokajana jest w kategorii piątej wynikającej z planu podziału w sądowym postępowaniu egzekucyjnym (art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c.). Jeżeli suma objęta podziałem nie wystarcza na zaspokojenie w całości wszystkich należności i praw tej samej kategorii, należności z kategorii piątej (zabezpieczone hipoteką) zaspokajane są w kolejności odpowiadającej przysługującemu im pierwszeństwu (art. 1026 § 1 k.p.c.).

Razem z należnością główną z pierwszeństwa korzystają także zabezpieczone hipoteką roszczenia o świadczenia uboczne zgodnie z art. 69 u.k.w.h. (art. 1025 § 3 zd. 2 k.p.c.). Jeżeli hipoteka zabezpiecza wiele wierzytelności, których wysokość przekracza sumę hipoteki wymienioną we wpisie w księdze wieczystej, wierzyciel hipoteczny powinien wskazać przed dniem uprawomocnienia postanowienia o przysądzeniu własności, które z wierzytelności i w jakiej wysokości mają zostać zaspokojone. Jeśli tego nie uczynił, zaspokojeniu podlegają wszystkie wierzytelności hipoteczne proporcjonalnie do ich wysokości (art. 1038 § 2 k.p.c.)²⁸⁵.

²⁸⁴ Zgodnie z art. 319 k.p.c., jeżeli pozwany ponosi odpowiedzialność z określonych przedmiotów majątkowych albo do wysokości ich wartości, sąd może, nie wymieniając tych przedmiotów ani ich wartości, uwzględnić powództwo zastrzegając pozwanemu prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności.

²⁸⁵ Na temat zaspokojenia wierzyciela z hipoteki zob. więcej M. Kučka, w: *Hipoteka po nowelizacji...*, op.cit., s. 291–310; T. Czech, *Hipoteka...*, op.cit., s. 272–282.

Normę art. 75 u.k.w.h. o zaspokojeniu wierzyciela w toku egzekucji należy interpretować w ten sposób, inny sposób zaspokojenia się z nieruchomości obciążonej jest niedopuszczalny, w tym w szczególności za nieważną należy uznać umowę określającą inny sposób zaspokojenia niż w toku egzekucji (np. przez przejęcie nieruchomości na własność).

Ograniczony do postępowania egzekucyjnego sposób zaspokojenia wierzyciela hipotecznego czyni z hipoteki prawo o wąskim i często nieefektywnym wymiarze. Ten sposób zaspokojenia nie jest atrakcyjny dla wierzyciela, który dla wszczęcia egzekucji z nieruchomości musi legitymować się tytułem wykonawczym, ponosić koszty postępowania sądowego i egzekucyjnego oraz oczekiwać przez długi czas na wyniki postępowania, w którym niejednokrotnie nie znajdzie się chętny do nabycia nieruchomości. Niewątpliwie bardziej atrakcyjnym sposobem zabezpieczenia dla wierzyciela będzie przewłaszczenie nieruchomości na zabezpieczenie. Powyższe ma jednak znaczenie wówczas, gdy wierzyciel zainteresowany jest nabyciem własności nieruchomości na wypadek braku spłaty długu. Ten sam skutek wierzyciel może osiągnąć po żmudnym i długotrwałym postępowaniu egzekucyjnym z nieruchomości obciążonej hipoteką, jeśli nie znajdzie się nabywca w pierwszej i drugiej licytacji poprzez przejęcie nieruchomości na własność (art. 984 k.p.c.).

7.3. Przewłaszczenie na zabezpieczenie – zalety i ograniczenia

Rzeczową formą zabezpieczenia wierzytelności jest również przewłaszczenie na zabezpieczenie. Instytucja ta polega na przeniesieniu na wierzyciela tytułem zabezpieczenia własności rzeczy, do czasu wykonania przez dłużnika zobowiązania wynikającego ze stosunku podstawowego²⁸⁶. Przewłaszczenie na zabezpieczenie w polskim prawie ma ubogą regulację i swoje odniesienie w przepisach prawa znajduje wyłącznie w obszarze prawa bankowego. W pozostałym zakresie polskie prawo nie reguluje tej instytucji wprost, jednak dopuszczalność zawierania tego typu umów nie budzi większych wątpliwości. Podstawą do zawierania tego typu umów jest zasada swobody kontraktowania wyrażona w art. 353¹ k.c., zgodnie z którą strony mogą ułożyć stosunek prawny według swojego uznania, żeby tylko nie sprzeciwiał się on przepisom ustaw, właściwości zobowiązania ani zasadom

²⁸⁶ Szerzej na temat zabezpieczenia J. Gołaczyński, *Przewłaszczenie na zabezpieczenie*, Warszawa 2004; F. Zoll, G. Tracz, *Przewłaszczenie na zabezpieczenie, praktyka, konstrukcja, dopuszczalność, przedmiot*, Kraków 1996.

współzycia społecznego. Na tej podstawie za dopuszczalne uznaje się także przewłaszczenie na zabezpieczenie nieruchomości²⁸⁷.

Zgodnie z art. 101 ust. 1 p.b. zabezpieczenie wierzytelności banku może być dokonane w drodze przeniesienia na bank przez dłużnika lub osobę trzecią, do czasu spłaty zadłużenia wraz z należnymi odsetkami i prowizją, prawa własności rzeczy ruchomej lub papierów wartościowych²⁸⁸. Jak wynika z powołanej regulacji, przewłaszczenie na rzecz banku obejmuje rzeczy ruchome lub papiery wartościowe. Jeśli przeniesiona została własność rzeczy określonej co do gatunku lub zbioru rzeczy, dłużnik lub osoba trzecia obowiązani są do wyodrębnienia i oznaczenia tej rzeczy lub zbioru oraz, jeśli umowa nie stanowi inaczej, prowadzić ich ewidencję (art. 101 ust. 2 p.b.)²⁸⁹.

Umowa przewłaszczenia na zabezpieczenie jest bardzo atrakcyjną dla wierzyciela formą zabezpieczenia, ponieważ oprócz wzmocnienia swojej pozycji przy zaspokojeniu wierzytelności, wierzyciel uzyskuje często możliwość posiadania rzeczy obciążonej i korzystania z niej. Ubogie regulacje prawne sprawiają, że umowa przewłaszczenia jest dość elastyczna, a swoboda stron w kształtowaniu jej treści rozległa. Cel zabezpieczający umowy może być osiągnięty w dwóch konstrukcjach. W przypadku pierwszej z nich, w umowie wykorzystywany jest warunek rozwiązujący, co oznacza, że dłużnik przenosi na wierzyciela własność rzeczy z chwilą zawarcia umowy, a wierzyciel zobowiązuje się do przeniesienia własności rzeczy z powrotem na dłużnika po spłacie długu. Ta konstrukcja przewłaszczenia daje wierzycielowi silną pozycję właścicielską w stosunku do obciążonej rzeczy, co ma niebagatelne znaczenie z relacji z pozostałymi wierzycielami dłużnika. W przypadku przewłaszczenia rzeczy ruchomych, jeśli dług zostanie spłacony, następuje zwrotne przeniesienie własności rzeczy bez potrzeby zawierania dodatkowej umowy (jeśli jednak w umowie ujęto taką klauzulę, to konieczne jest zawarcie dodatkowej umowy przenoszącej własność). Istota umowy przewłaszczenia zawiera w tym wypadku zastrzeżenie, że w razie wykonania zobowiązania własność powraca na rzecz przewłaszczającego. Jeśli dług zostanie spłacony, przeniesienie własności traci moc i przewłaszczający staje się z powrotem właścicielem tej

²⁸⁷ Wyrok SN z 29.05.2000 r., III CKN 246/00, OSNC 2000, nr 11, poz. 213, wyrok SN z 8.03.2002 r., III CKN 748/00, OSNC 2003, nr 3, poz. 33.

²⁸⁸ Na temat przewłaszczenia na zabezpieczenia na rzecz banku zob. m.in. A. Kawulski, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 438–441; B. Smykla, *Prawo bankowe...*, op.cit., s. 397–398; E. Niezbecka, w: E. Niezbecka, A. Jakubowski, J. Mojak, *Prawne zabezpieczenie wierzytelności...*, op.cit., s. 379–395.

²⁸⁹ Zob. też G. Sikorski, *Przewłaszczenie na zabezpieczenie w prawie bankowym*, „Prawo Bankowe” 1999, nr 5, s. 73.

rzeczy lub prawa. Powierniczy charakter czynności daje wówczas dłużnikowi pewność, że wierzyciel nie skorzysta już z prawa własności w przypadku spłaty długu. Druga konstrukcja umowy przewłaszczenia sprowadza do przeniesienia przez dłużnika na wierzyciela własności rzeczy pod warunkiem zawieszającym, że ten nie wykona zobowiązania. Wówczas umowa zawiera zastrzeżenie, zgodnie z którym wierzyciel staje się właścicielem dopiero w przypadku, gdy dług nie zostanie spłacony. Dodatkowo zamieszcza się zobowiązanie przewłaszczającego do niezbywania i nieobciążania rzeczy przed spłatą całego długu²⁹⁰.

Przewłaszczeniem można zabezpieczyć każdą wierzytelność: pieniężną, niepieniężną, przysłą czy warunkową. Przed podjęciem decyzji o przewłaszczeniu, wierzyciel powinien sprawdzić, czy rozporządzenie przedmiotem nie jest wyłączone lub ograniczone oraz czy przedmiot nie jest obciążony ograniczonym prawem rzeczowym, użytkowaniem, lub zastawem rejestrowym. Z reguły rzecz przewłaszczona oddawana jest przez wierzyciela przewłaszczającemu w użyczenie albo na przechowanie. Możliwe jest również oddanie w użytkowanie i pobieranie z tego tytułu wynagrodzenia lub wydanie rzeczy w posiadanie wierzycielowi²⁹¹.

W przypadku przewłaszczenia rzeczy ruchomych oznaczonych co do tożsamości, przewłaszczający otrzymuje rzecz do bezpłatnego używania. Jeśli rzecz zostaje oddana do używania bez prawa pobierania pożytków jest to użyczenie, gdy przewłaszczający może pobierać pożytki jest to wówczas umowa nienazwana, do której w drodze analogii należy stosować przepisy dotyczące użyczenia (art. 710–719 k.c.). W przypadku przewłaszczenia rzeczy ruchomych oznaczonych co do gatunku ma zastosowanie norma art. 155 § 2 k.c. Powyższe oznacza, że nie ma obowiązku wydawania rzeczy wierzycielowi. Przeniesienie posiadania może nastąpić poprzez zbadanie rzeczy i pozostawienie jej we władaniu zbywcy na podstawie ustalonego stosunku prawnego, np. przechowania²⁹².

Wykluczone jest zawarcie umowy przenoszącej własność nieruchomości pod warunkiem, że kredytobiorca nie spłaci kredytu w terminie. Pod warunkiem może zostać zawarta wyłącznie umowa zobowiązująca do przeniesienia własności. Dopuszczalne jest więc zobowiązanie do przeniesienia własności nieruchomości pod warunkiem zawieszającym niewykonanie określonego zobowiązania. W razie gdy

²⁹⁰ Zob. J. Gołaczyński, *Przewłaszczenie...*, op.cit., s. 130–151; E. Niezbecka, w: *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 386–388.

²⁹¹ Na ten temat zob. E. Niezbecka, w: *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 386–387; J. Gołaczyński, *Przewłaszczenie...*, op.cit., s. 141–144.

²⁹² Tak wyrok SN z 10.11.1999 r., I CKN 201/98, wyrok SN z 13.04.2000 r., III CKN 859/99.

zobowiązany uchyła się od zawarcia umowy przenoszącej własność, jej zawarcia można dochodzić w trybie art. 64 k.c. i 1047 k.p.c.

Zaspokojenie wierzyciela w przypadku przewłaszczenia na zabezpieczenie nie następuje w postępowaniu egzekucyjnym. Wierzyciel z reguły korzysta z przysługującego mu prawa własności. Sposób zaspokojenia wierzyciela powinien być ściśle określony w umowie ustanawiającej zabezpieczenie, w tym przede wszystkim w zakresie szacowania wartości rzeczy przewłaszczonej oraz terminu, w jakim następuje zaspokojenie. W razie braku postanowień umownych wierzyciel może zaspokoić się z przedmiotu zabezpieczenia według swojego wyboru w każdy sposób, który nie jest sprzeczny z treścią stosunku prawnego, ustawą lub zasadami współżycia społecznego²⁹³.

Wierzyciel jako właściciel może żądać wydania rzeczy od przewłaszczającego lub osoby trzeciej (art. 222 k.c.), jeżeli rzecz ta znajduje się w ich władaniu. Jeśli dłużnik (osoba trzecia) odmawia wydania rzeczy, należy wszcząć egzekucję świadczeń niepieniężnych. Podstawą egzekucji może być: orzeczenie sądu nakazujące wydanie rzeczy zaopatrzone w klauzulę wykonalności, akt notarialny, w którym przewłaszczający poddał się egzekucji przez zobowiązanie się do wydania rzeczy indywidulanie oznaczonej (poprzednio także bankowy tytuł egzekucyjny), w którym dłużnik poddał się egzekucji wydania rzeczy po nadaniu klauzuli wykonalności. Po objęciu rzeczy w posiadanie wierzyciel może rzecz zatrzymać, zbyć ją w drodze sprzedaży, licytacji, przetargu, oddać w najem, użytkowanie, dzierżawę.

7.4. Przelew na zabezpieczenie

Umową o powierniczym charakterze jest również przelew na zabezpieczenie (art. 509 i nast. k.c.) oraz umowa kaucji (art. 102 p.b.). Przelew na zabezpieczenie to umowa, na mocy której zbywca (cedent) przenosi na nabywcę (cesjonariusza) oznaczoną wierzytelność, ale nie w celu jej ostatecznego zbycia, lecz jedynie w celu zabezpieczenia²⁹⁴. Nabywca zobowiązuje się korzystać z przelanej wierzytelności wyłącznie w granicach określonych w umowie przelewu, tj. z reguły nie rozporządzać przelaną wierzytelnością, jeśli nie będzie to konieczne w celu zaspokojenia.

²⁹³ Tak wyrok SN z 27.06.1995 r., I CR 7/95.

²⁹⁴ Na temat przelewu na zabezpieczenie zob. J. Mojak, w: E. Niezbecka, A. Jakubecki, J. Mojak, *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 173–191; I. Heropolitańska, *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 255–284.

Jeśli dłużnik ze stosunku podstawowego, zabezpieczonego przelewem, nie spełni świadczenia, cesjonariusz może zaspokoić się z przelanej wierzytelności tylko w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne dla pokrycia roszczenia, a w pozostałej części zobowiązany jest do zwrotu wartości wierzytelności²⁹⁵.

Umową powierniczą jest również umowa kaucji gotówkowej. Zgodnie z art. 102 p.b. w celu zabezpieczenia wierzytelności banku dłużnik lub osoba trzecia może przenieść określoną kwotę w złotych lub innej walucie na własność banku. Bank jest zobowiązany do zwrotu tej kwoty po uzyskaniu spłaty zadłużenia wraz z należnymi odsetkami i prowizją. Bank nie ma obowiązku zwrotu części kwoty przyjętej na własność, równej niespłaconej sumie zadłużenia oraz innych kosztów poniesionych przez bank w związku z odzyskaniem wierzytelności. Bank może wypłacić dłużnikowi lub osobie trzeciej wynagrodzenie za okres korzystania z przejętej kwoty. Istotą tego zabezpieczenia jest przeniesienie na bank w formie gotówkowej lub rozliczenia bezgotówkowego własności określonej kwoty pieniężnej. Kaucjodawcy przysługuje roszczenie o jej zwrot, gdy spłaci dług. Skutki są takie same jak przy przewłaszczeniu na zabezpieczenie²⁹⁶. Umowa kaucji zbliżona jest w swoich skutkach także do blokady środków na rachunku bankowym, ponieważ obie te konstrukcje zawierają w swojej treści upoważnienie do pobrania środków zgromadzonych na rachunku bankowym z tytułu niespłaconego zadłużenia. Różnica jednak polega na tym, że właścicielem zablokowanych środków jest posiadacz rachunku, natomiast w przypadku kaucji – właścicielem tym jest bank. Bank przyjmujący blokadę jako zabezpieczenie, z reguły żąda udzielenia mu pełnomocnictwa do pobrania z rachunku kwoty równej wartości niespłaconego długu lub pełnomocnictwa do potrącenia tej kwoty z rachunku bankowego²⁹⁷.

7.5. Poręczenie

W gronie zabezpieczeń typu osobistego należy wymienić poręczenie i gwarancję bankową. Poręczenie występuje zarówno w obrocie bankowym, jak i pozabankowym. Natomiast gwarancje bankowe to forma zabezpieczenia udzielana przez banki. W odniesieniu do poręczenia, źródłem zabezpieczenia jest umowa, przez

²⁹⁵ Zob. J. Mojak, w: *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 173; I. Heropolitańska, *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 255–274.

²⁹⁶ Zob. Z. Ofiarski, *Prawo bankowe...*, op.cit., s. 631–632.

²⁹⁷ I. Heropolitańska, *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 459–460.

którą poręczyciel zobowiązuje się względem wierzyciela wykonać zobowiązanie, na wypadek, gdyby dłużnik zobowiązania swego nie wykonał (art. 876 k.c.)²⁹⁸. Nie stanowi natomiast poręczenia umowa zawarta pomiędzy dłużnikiem a osobą trzecią, w której osoba ta zobowiązuje się wykonać świadczenia za dłużnika lub obok dłużnika. Oświadczenie poręczyciela powinno być złożone w formie pisemnej pod rygorem nieważności. Pełnomocnictwo do zawarcia umowy poręczenia wymaga zachowania tej samej formy (art. 99 k.c.). Oświadczenie wierzyciela przyjmującego poręczenie nie wymaga żadnej określonej formy, choć z reguły znajduje się w formie pisemnej w umowie ustanawiającej poręczenie²⁹⁹. Należy zauważyć, że poręczenie może powstać nie tylko bez zgody, ale nawet bez wiedzy dłużnika. Dłużnik nie jest stroną umowy poręczenia, choć z reguły to on inicjuje jej zawarcie, zwracając się do poręczyciela o udzielenie zabezpieczenia. W obrocie występują także poręczenia odpłatne, w których poręczyciela i dłużnika głównego łączy umowa o udzielenie poręczenia, będąca podstawą pobierania przez poręczyciela wynagrodzenia za udzielenie i utrzymywanie poręczenia.

Poręczenie należy do czynności jednostronnie zobowiązujących. Może mieć charakter nieodpłatny lub odpłatny. Odpłatność za poręczenie nie wynika jednak ze stosunku poręczenia, lecz jak wyżej zaznaczono – z umowy pomiędzy dłużnikiem głównym i poręczycielem. Poręczenie może zabezpieczać wierzytelności pieniężne i niepieniężne (w przypadku banku tylko pieniężne) za całość lub część zobowiązania. Jeśli nic innego nie wynika z treści poręczenia, o zakresie zobowiązania poręczyciela decyduje każdorazowy zakres zobowiązania dłużnika. W braku odmiennych zastrzeżeń poręczyciel odpowiada za kwotę kapitału, odsetki umowne, jak i odsetki ustawowe oraz prowizje.

Nie ma obowiązku wskazywania w umowie kwoty poręczenia (z wyjątkiem poręczenia za dług przyszły). O zakresie zobowiązania poręczyciela będzie każdorazowo rozstrzygał zakres zobowiązania dłużnika, za którego poręczył (art. 879 § 1 k.c.). Poręczenie może mieć charakter terminowy i bezterminowy. Poręczenie jest bezterminowe, jeśli poręczyciel nie wskazał w swym oświadczeniu okresu, na jaki udziela poręczenia. Jeśli w poręczeniu oznaczono termin trwania odpowiedzialności, poręczyciel odpowiada, gdy w tym czasie dłużnik nie wykonał zobowiązania. Poręczenie może obejmować zarówno dług istniejący, jak i przyszły. Poręczenie za dług przyszły musi zawierać jednoznaczne podanie wysokości

²⁹⁸ Poręczenie może powstać też z mocy ustawy – art. 77 p.b.

²⁹⁹ Na ten temat zob. R. Trzaskowski, *Poręczenie. Analiza instytucji i perspektywa kodyfikacyjna*, Warszawa 2012, s. 57–59; J. Mojak, w: *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 117; I. Heropolitańska, *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 153–155.

poręczenia. Dług przyszedł dotyczy tych sytuacji, gdy dłużnik nie jest zobowiązany do oznaczonego pod względem treści i przedmiotu świadczenia³⁰⁰ – np. z tytułu promesy kredytowej. Jeśli poręczenie za dług przyszedł jest bezterminowe, wówczas może być przez poręczyciela odwołane dopóki dług nie powstanie. Jeśli dług powstał przed odwołaniem, poręczenie przekształca się w poręczenie za dług istniejący (art. 878 k.c.).

Zasadniczo poręczeniem objęte są wierzytelności jeszcze niewymagalne. Możliwe jest także udzielenie poręczenie za zobowiązanie wymagalne (częste przy restrukturyzacji zobowiązań). Konieczne jest wówczas poinformowanie poręczyciela o tym, że termin wykonania zobowiązania minął (art. 880 k.c.). Dopuszczalne jest również poręczenie długu przedawnionego. Z reguły wiąże się w praktyce z oświadczeniem o rzeczeniu się zarzutu przedawnienia (art. 117 § 2 k.c.). Jeśli poręczenie było udzielane w chwili, gdy dług był już przedawniony i dłużnik rzekł się zarzutu przedawnienia, poręczyciel nie traci tego zarzutu (art. 883 § 2 k.c.).

Istotną cechą umowy poręczenia jest jej akcesoryjny charakter. Poręczenie zawsze powiązane jest z podstawowym stosunkiem prawnym, z którego wynika zabezpieczona wierzytelność. Związek ten wyraża zasada akcesoryjności, która oznacza, że byt i wysokość poręczenia zależy od istnienia i wysokości długu głównego. Jeśli jednak doszło do zwiększenia odpowiedzialności dłużnika po udzieleniu poręczenia, zwiększenie odpowiedzialności poręczyciela wymaga jego zgody. Zwiększenie odpowiedzialności dłużnika będzie miało miejsce w przypadku podwyższenia kwoty wierzytelności, wprowadzenia lub podwyższenia oprocentowania, wydłużenia i skrócenia okresu spłaty kredytu, kapitalizacji odsetek, zmiany charakteru wierzytelności z warunkowej na bezwarunkową, nieodnawialnej w odnawialną itp. By w zwiększonym zakresie odpowiadał także poręczyciel, konieczne jest uzyskanie wyraźnej zgody poręczyciela na te zmiany. Z zasady akcesoryjności płynie również wniosek, iż poręczenie nie powstanie, jeśli umowa zabezpieczona była nieważna (wyjątek – art. 877 k.c.). W przypadku wygaśnięcia zobowiązania dłużnika głównego wygasa również zobowiązanie poręczyciela.

Poręczyciel odpowiada całym swoim majątkiem, z którego wierzyciel może skorzystać, gdy dłużnik nie wykonał zobowiązania. W przypadku, gdy wierzycielem jest bank, konieczne jest, by poręczyciel został powiadomiony o braku spłaty zadłużenia (art. 76 p.b.). Przy czym opóźnienie w zawiadomieniu poręczyciela nie wyklucza jego odpowiedzialności. Jeśli jednak wierzyciel zaniecha lub opóźni się

³⁰⁰ Zob. wyrok SN z 19.09.2002 r. II CKN1052/00.

w tym zawiadomieniu, ponosi odpowiedzialność za szkodę poręczyciela, który spłacił dług dłużnika głównego. Szkodą tą jest np. utrata możliwości zaspokojenia się poręczyciela z majątku dłużnika lub uiszczenie nienależnych odsetek³⁰¹.

Poręczyciel może podnieść przeciwko wierzytelowi wszelkie zarzuty, które przysługują dłużnikowi (przysługuje mu m.in. zarzut potrącenia i może potrącić wierzytelność przysługującą dłużnikowi względem wierzyciela). Natomiast w razie śmierci dłużnika poręczyciel nie może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności spadkobiercy wynikające z przepisów prawa spadkowego (art. 883 k.c.).

Poręczyciel, przeciwko któremu wierzyciel dochodzi zaspokojenia, powinien zawiadomić niezwłocznie dłużnika i wezwać go do wzięcia udziału w sprawie. Jeżeli tego zaniecha i dłużnik nie weźmie udziału w sprawie, nie będzie mógł podnieść przeciwko poręczycielowi zarzutów, które mu przysługiwały przeciwko wierzycielowi, a których poręczyciel nie podniósł z tego powodu, że o nich nie wiedział (art. 884 k.c.). Jeśli poręczyciel zaspokoił wierzyciela, powinien o tym fakcie niezwłocznie powiadomić dłużnika. Jeśli tego nie uczyni, a dłużnik zaspokoił wierzyciela, poręczyciel nie może żądać od dłużnika zwrotu tego, co sam wierzycielowi zapłacił, chyba że dłużnik działał w złej wierze (art. 885 k.c.). I odwrotnie, jeśli poręczenie udzielone zostało za wiedzą dłużnika, dłużnik powinien niezwłocznie zawiadomić poręczyciela o wykonaniu zobowiązania. Jeśli tego nie uczyni, poręczyciel, który zaspokoił wierzyciela, może żądać od dłużnika zwrotu tego, co wierzycielowi świadczył, chyba że działał w złej wierze.

Zasadą jest odpowiedzialność solidarna poręczyciela i dłużnika głównego. Subsydiarna odpowiedzialność poręczyciela może wynikać z treści umowy, np. poprzez zastrzeżenie, zgodnie z którym poręczyciel będzie odpowiadał tylko wówczas, gdy egzekucja przeciwko dłużnikowi okaże się bezskuteczna. Gdy poręczyciel spłaci dług, nabywa spłaconą wierzytelność do wysokości dokonanej zapłaty (art. 518 k.c.). Przysługuje mu wówczas regres względem dłużnika. O dokonanej spłacie zawsze powinien niezwłocznie powiadomić dłużnika. Należy zaznaczyć, że odpowiedzialność poręczyciela ma charakter równorzędny (a nie subsydiarny) co oznacza, że dług wobec poręczyciela staje się wymagalny, gdy dłużnik główny swojego zobowiązania nie wykonał, a nie wówczas, gdy wykaże się, że dochodzenie roszczeń wobec dłużnika głównego jest bezskuteczne.

Konsekwencją akcesoryjnego charakteru poręczenia jest przedawnienie roszczeń wierzyciela w stosunku do poręczyciela według zasad przewidzianych

³⁰¹ Zob. wyrok SN z 10.10.2003, II CK 84/02.

w przepisach regulujących stosunek prawny będący podstawą powstania długu głównego. Natomiast roszczenie poręczyciela w stosunku do dłużnika przedawnia się według reguł ogólnych (art. 118 k.c.). Roszczenia z umów poręczenia udzielonych przez banki przedawniają się z upływem 6 lat (art. 87 ust. 1 p.b.)³⁰².

Dochodzenie roszczeń w stosunku do poręczyciela odbywa się według tych samych reguł co wobec dłużnika głównego. Wierzyciel w celu zaspokojenia musi uzyskać tytuł wykonawczy (wyrok zaopatrzony w klauzulę wykonalności) i skierować egzekucję do majątku poręczyciela. Należy przypomnieć, że odpowiedzialność poręczyciela ma osobisty charakter, zatem wierzyciel może według swojego wyboru zdecydować, z jakiego majątku poręczyciela chce skorzystać (z ruchomości, wierzytelności czy np. nieruchomości). Odpowiedzialność poręczyciela nie może być ograniczona tylko do części majątku lub też oznaczonej rzeczy (takiemu celowi służy zastaw lub hipoteka, przewłaszczenie). Z tego powodu umieszczenie w umowie poręczenia klauzuli, zgodnie z którą poręczyciel odpowiada tylko wskazaną w treści poręczenia częścią majątku lub oznaczoną rzeczą, należy uznać za niedopuszczalne³⁰³.

7.6. Gwarancja bankowa

Szeroko wykorzystywaną w obrocie bankowym osobistą formą zabezpieczenia wierzytelności jest także gwarancja bankowa. W tym wypadku podmiotem udzielającym zabezpieczenia jest bank. Umowa gwarancji bankowej należy do szerokiej grupy umów gwarancyjnych, których istotą jest udzielenie gwarancji (wyrażonej w zobowiązaniu gwaranta) wykonania przez dłużnika zobowiązanie ze stosunku zabezpieczonego. Natomiast konsekwencją niewykonania przez dłużnika zobowiązania jest odpowiedzialność gwaranta. W tym ogólnym ujęciu, umowa gwarancji jest bardzo zbliżona do umowy poręczenia, ponieważ i w jednym i w drugim przypadku, osoba trzecia odpowiada całym swoim majątkiem za wykonanie zobowiązania przez dłużnika głównego. Pierwowzorem umów typu gwarancyjnego jest regulacja art. 391 k.c. (umowa o świadczenie przez osobę trzecią), zgodnie z którą, jeżeli w umowie zastrzeżono, że osoba trzecia zaciągnie zobowiązanie lub spełni świadczenie, ten kto takie przyrzeczenie uczynił,

³⁰² Na temat odpowiedzialności poręczyciela zob. szerzej R. Trzaskowski, *Poręczenie...*, op.cit., s. 564; J. Mojak, w: *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 123–133; I. Heropolitańska, *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 158–167.

³⁰³ Wyrok SN z 26.04.2002, III CKN 691/00.

odpowiedzialny jest za szkodę, którą druga strona poniosła przez to, że osoba trzecia odmawia zaciągnięcia zobowiązania lub odmawia spełnienia świadczenia. Umowa ta rodzi wyłącznie odpowiedzialność odszkodowawczą, co wymaga udowodnienia przez wierzyciela powstania szkody i jej rozmiaru.

Wśród umów gwarancyjnych najbardziej powszechna jest umowa gwarancji bankowej, udzielana przez banki na zlecenie. Zgodnie z art. 80 p.b. banki mogą na zlecenie udzielać i potwierdzać gwarancje bankowe, akredytywy oraz udzielać poręczeń (art. 80 p.b.). Umowy te zawierane są przez banki tylko na zlecenie, tj. dochodzą do skutku tylko w wykonaniu wcześniejszej umowy zawartej między bankiem a zleceniodawcą. Bank zobowiązany jest działać w granicach zlecenia (art. 734 i nast. k.c.) i zawsze pobiera z tego tytułu wynagrodzenie. W stosunku gwarancji występują zatem zawsze trzy pomioty: zleceniodawca gwarancji (z reguły jest to dłużnik ze stosunku podstawowego), bank – gwarant (jako zleceniobiorca i udzielający gwarancji) oraz beneficjent gwarancji (wierzyciel ze stosunku podstawowego, zabezpieczonego gwarancją). Dla gwarancji bankowej charakterystyczne jest występowanie trzech powiązanych ze sobą stosunków prawnych, tj. umowy, z której wynika zabezpieczona gwarancją wierzytelność (tzw. stosunek podstawowy istniejący pomiędzy dłużnikiem głównym a beneficjentem), umowy zlecenia udzielenia gwarancji (zawartej pomiędzy bankiem a zleceniodawcą gwarancji, tj. dłużnikiem głównym) oraz samej umowy gwarancji (relacji prawnej bank-beneficjent). Właściwy stosunek gwarancji (umowa gwarancji) to umowa łącząca bank (gwaranta) z beneficjentem gwarancji, na mocy której bank zobowiązuje się do wypłaty na rzecz beneficjenta określonej kwoty gwarancji na wypadek zaistnienia określonego w gwarancji zdarzenia.

Zgodnie z art. 81 p.b. gwarancją bankową jest jednostronne zobowiązanie gwaranta, że po spełnieniu przez podmiot uprawniony (beneficjenta gwarancji) określonych warunków zapłaty, które mogą być stwierdzone określonymi w tym zapewnieniu dokumentami, jakie beneficjent załączy do sporządzonego we wskazanej formie żądania zapłaty, bank ten wykona świadczenie pieniężne na rzecz beneficjenta gwarancji bezpośrednio lub za pośrednictwem innego banku. Umowa gwarancji bankowej daje zatem wierzycielowi (beneficjentowi gwarancji) zabezpieczenie polegające na zobowiązaniu banku do zapłaty sumy gwarancyjnej na żądanie beneficjenta gwarancji po spełnieniu przez niego określonych warunków. Umowa gwarancji kreuje zawsze wierzytelność przysłą, ponieważ obowiązek zapłaty sumy gwarancyjnej powstaje wówczas, gdy zleceniodawca nie wykona

swojego zobowiązania względem beneficjenta. Udzielenie i potwierdzenie gwarancji bankowej następuje w formie pisemnej pod rygorem nieważności³⁰⁴.

W wypadku umowy gwarancji bank ponosi ryzyko związane z wystąpieniem określonego w dokumencie gwarancji zdarzenia, z reguły chodzi tu o brak zapłaty z określonego zobowiązania.

Umowa gwarancji bankowej jest jednostronnie zobowiązująca i zawsze odpłatna (bank pobiera wynagrodzenie z tytułu udzielenia gwarancji od zleceniodawcy na podstawie umowy zlecenia udzielania gwarancji; beneficjent nie jest zobowiązany do jakiegokolwiek świadczenia względem banku). Umowa gwarancji powinna wskazywać wierzycelność zabezpieczoną, podmioty: zleceniodawcy, gwaranta, beneficjenta, zobowiązanie gwaranta do wypłaty na rzecz beneficjenta sumy gwarancyjnej, określenie warunków, od których zależy wykonanie zapłaty (z reguły oświadczenie o braku wykonania zobowiązania przez dłużnika), gwarantowaną kwotę, walutę, sposób zapłaty oraz termin obowiązywania gwarancji.

Odpowiedzialność banku – gwaranta ma charakter samodzielny, a jego odpowiedzialność jest ograniczona do zapłaty określonej w gwarancji sumy gwarancyjnej. Odpowiedzialność ta jest nieakcesoryjna względem długu głównego i nie ma charakteru odszkodowawczego, co oznacza, że wierzyciel nie jest zobowiązany do wykazania szkody lub jej rozmiaru³⁰⁵. Fakt ten zasadniczo nie ma żadnego znaczenia dla zobowiązania gwaranta, gdyż jest ono niezależne i oderwane od długu głównego. Cecha ta decyduje o atrakcyjności tej formy zabezpieczenia. Gwarancja zawsze stanowi zobowiązanie pieniężne, co oznacza, że bank – gwarant zobowiązuje się spełnić wyłącznie świadczenie pieniężne, tj. wypłacić wierzycielowi sumę gwarancyjną. Dodatkowo, dla wierzyciela duże znaczenie ma fakt, że gwarantem jest taka instytucja jak bank, która z założenia jest podmiotem wypłacalnym.

Przyjmuje się, że podstawową cechą umowy gwarancji jest jej abstrakcyjny charakter³⁰⁶. Oznacza to, że gwarancja kreuje zobowiązanie niezależne od umowy zawartej pomiędzy zleceniodawcą gwarancji a jej beneficjentem³⁰⁷. O takim charakterze gwarancji świadczą standardowe klauzule zamieszczone w dokumencie gwarancji i decydujące o tym, iż stanowią dla wierzyciela bardzo atrakcyjne zabezpieczenie, np. klauzula „na pierwsze żądanie”, klauzula o nieodwołalności gwarancji lub klauzula o gwarancji bezwarunkowej. Klauzule te decydują o braku

³⁰⁴ Zob. E. Niezbecka, w: *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 134–148; I. Heropolitańska, *Prawne zabezpieczenie...*, op.cit., s. 177–215.

³⁰⁵ Orzeczenie SN z 4.10.1995 r., II CRN 123/94, OSNC 1996, nr 2, poz. 29.

³⁰⁶ Uchwała SN z 28.04.1995 r., III CZP 166/94.

³⁰⁷ Uchwała SN (7) z 16.04.1993 r., III CZP 16/93, OSNC 1993, nr 10, poz. 166.

możliwości powoływania się przez gwaranta na zarzuty wynikające ze stosunku podstawowego, zabezpieczonego gwarancją. Przyczyna udzielenia gwarancji nie musi być wyrażona w umowie, a bank nie może w celu wyłączenia lub ograniczenia swojej odpowiedzialności skutecznie powoływać się na zarzuty wynikające ze stosunku podstawowego. Podstawową cechą gwarancji jest zatem fakt, iż bank nie może powoływać się na zarzuty ze stosunku waluty (łąającego zleceniodawcę i beneficjenta z gwarancji) ani na zarzuty ze stosunku pokrycia (zleceniodawca-bank). Może powoływać się na zarzuty wynikające ze stosunku zapłaty (bank-beneficjent), które wiążą się z istnieniem zobowiązania (np. nieważność umowy gwarancji). Dodatkowo, gwarant może podnieść zarzut nadużycia prawa przez beneficjenta (art. 5 k.c.).

Z chwilą zgłoszenia przez beneficjenta żądania zapłaty, wierzytelność z gwarancji staje się wymagalna. Jeśli bank wypłaci sumę gwarancyjną powstaje roszczenie regresowe w stosunku do zleceniodawcy gwarancji (dłużnika ze stosunku podstawowego). Dochodzenie roszczeń przez wierzyciela w stosunku do banku jest stosunkowo rzadkie i realizowane jest w postępowaniu sądowym. Wątpliwości co do obowiązku zapłaty sumy gwarancyjnej powstają głównie na tle ważności umowy gwarancji. Gwarancja bankowa wygasa natomiast z upływem terminu obowiązywania gwarancji, wykonania zobowiązania zabezpieczonego gwarancją, lub też zapłaty sumy gwarancyjnej. Roszczenia z tytułu gwarancji bankowych, przedawniają się z upływem 6 lat (art. 87 ust. 1 p.b.).

7.7. Akredytywa dokumentowa

Podobną do gwarancji funkcję pełni akredytywa dokumentowa. Akredytywa dokumentowa (*standby*) stanowi zobowiązanie banku do wypłacenia imiennie wskazanemu beneficjentowi określonej kwoty pieniężnej po złożeniu bankowi przez beneficjenta dokumentów odpowiadającym wymogom akredytywy. Akredytywa dokumentowa musi zawierać nazwę, adres zleceniodawcy i beneficjenta, kwotę i walutę akredytywy, termin ważności akredytywy, opis dokumentów, po których przedstawieniu beneficjent jest uprawniony do żądania wypłaty (art. 85 ust. 2 p.b.). Zgodnie z art. 86 p.b. bank, działając na zlecenie klienta, ale we własnym imieniu (bank otwierający) może zobowiązać się pisemnie wobec innego banku, że dokona zwrotu kwot wypłaconych beneficjentowi. Powyższe wymaga udziału co najmniej dwóch banków. Z reguły zleceniodawcą akredytywy jest jej beneficjent, na którym ciąży obowiązek zapewnienia bankowi środków umożliwiających wypłatę

kwoty akredytywy. Beneficjent nie ma roszczenia o wypłatę kwoty akredytywy od wskazanego banku, ponieważ z bankiem tym nie łączy go stosunek prawny.

7.8. Pełnomocnictwo do rachunku bankowego

Wykorzystywanym w obrocie zabezpieczeniem wierzytelności jest także pełnomocnictwo do rachunku bankowego sprzężone z powszechną umową rachunku bankowego. Umowa rachunku bankowego jest umową regulowaną przepisami ustawy Prawa bankowego oraz przepisami kodeksu cywilnego. Jest to umowa kwalifikowana pod względem podmiotowym, ponieważ podmiotem prowadzącym rachunek może być wyłącznie bank (art. 2 p.b.). Zgodnie z art. 725 k.c. przez umowę rachunku bankowego bank zobowiązuje się względem posiadacza rachunku, na czas oznaczony lub nieoznaczony, do przechowywania jego środków pieniężnych oraz, jeżeli umowa tak stanowi, do przeprowadzania na jego zlecenie rozliczeń pieniężnych. Podstawowym obowiązkiem banku obok przechowywania środków pieniężnych na rachunku jest ich zwrot posiadaczowi. Środki zgromadzone na rachunku bankowym stanowią własność banku, a posiadaczowi rachunku przysługuje roszczenie o ich zwrot.

Pełnomocnictwo do rachunku bankowego oznacza, że mocodawca, którym jest posiadacz rachunku udziela pełnomocnictwa dla banku, zgodnie z którym bank jest uprawniony do zaspokojenia się ze środków zgromadzonych na rachunku w razie zaistnienia określonego w treści pełnomocnictwa zdarzenia. Z reguły zdarzeniem tym jest niewykonanie zobowiązania z innego stosunku prawnego, łączącego bank z posiadaczem rachunku, np. z umowy kredytu lub pożyczki. Zazwyczaj pełnomocnictwo jest nieodwołalne i nie wygasa z chwilą śmierci posiadacza rachunku. Zaspokojenie się wierzyciela polega na pobraniu kwoty długu z rachunku i nie wymaga prowadzenia szczególnego postępowania.

Zakończenie i wnioski

Tytułem podsumowania należy stwierdzić, że grupa prawnych form zabezpieczenia wierzytelności w Polsce jest mocno zróżnicowana i w zależności od rodzaju i wysokości długu, jak i majątku dłużnika lub osób trzecich, wierzyciel ma swobodę w wyborze najbardziej adekwatnej i przystającej do jego oczekiwań formy zabezpieczenia swojej wierzytelności. Warto zaznaczyć, że każda decyzja strony

o wejściu w określoną umowę powinna być poprzedzona analizą majątku dłużnika i realnych perspektyw wykonania umowy. Ryzyko kontraktowe urzeczywistnia się w następstwie wielu zdarzeń, w tym w szczególności niewykonania lub nienależytego wykonania umowy przez dłużnika. Wśród przyczyn ponoszenia ujemnych konsekwencji podjęcia ryzyka kontraktowego, należy wymienić niewłaściwy dobór kontrahenta, nieodpowiednią treść umowy i właśnie brak zabezpieczenia jej wykonania. Warto zauważyć, że istnieją trzy obszary minimalizowania ryzyka kontraktowego polegającego na braku uzyskania przez wierzyciela zaspokojenia. Każdy z nich jest efektem aktywności strony (a nie ochrony przyznanej przez państwo przepisami prawa) i dotyczy innego etapu kontraktowego. Pierwszy z nich to etap przedkontraktowy, w którym przyszły wierzyciel powinien ocenić zdolność podmiotu do wykonania określonego zobowiązania. Drugi to dbałość o odpowiednią treść umowy. Natomiast trzecim obszarem prawnych możliwości zmniejszenia ryzyka niezaspokojenia wierzyciela jest właśnie ustanowienie różnorodnych form zabezpieczenia wierzytelności. Ich istnienie ma znaczenie na wypadek, gdy dłużnik nie wykonuje zobowiązanie. Z tego powodu proponowanie przez dłużnika zabezpieczenia wierzytelności nie powinno mieć wpływu na ocenę jego zdolności do wykonania zobowiązania³⁰⁸.

³⁰⁸ Zob. A. Stangret-Smoczyńska, *Zdolność kredytowa...*, op.cit., s. XLV.

CZĘŚĆ III

WIERZYTELNOŚCI
POSTĘPOWANIE SĄDOWE
INFORMATYZACJA SĄDÓW

Rozdział 8. Sprawność postępowania zwykłego, postępowania gospodarczego i elektronicznego postępowania upominawczego³⁰⁹

Wstęp

Użyte w tytule pojęcie sprawności stanowi bardziej trafne określenie potocznie używanego sformułowania „efektywność” postępowania cywilnego³¹⁰. Efektywność zakłada zależność pomiędzy zasobami i skutkami, gdy tymczasem w tym co kolokwialnie nazywa się poprawą efektywności postępowania sądowego chodzi raczej o lepsze wykorzystanie już istniejących zasobów i osiągnięcie konkretnych celów, a nie poszukiwaniem optymalnego modelu relacji pomiędzy zasobami i skutkami. Używanie pojęcia efektywność nie jest jednak w pełni błędne, niemniej w dalszej części rozdziału używane będzie pojęcie sprawności.

Za główny parametr służący ocenie sprawności postępowania sądowego w niniejszym rozdziale przyjęto czas jego trwania. Wprawdzie czynnik czasu nie budzi wątpliwości, w tym uznanie go za wiodący, to jednak przy dokonywaniu

* Dr Łukasz Goździaszek, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej.

³⁰⁹ Publikacja w ramach projektu „Ocena poziomu rzeczywistej ochrony praw wierzycieli w Polsce w latach 2004–2012 – koszty transakcyjne dochodzenia praw z umów”, sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/09/B/HS4/03605.

³¹⁰ Pojęcie sprawności używane jest również w statystyce sądowej, zob. m.in.: *Analiza działalności sądów powszechnych w latach 2012–2016*, „Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości” – „Baza statystyczna/Publikacje”, s. 16–25, <https://isws.ms.gov.pl> (19.03.2017).

ogólnej – a nie zindywidualizowanej – oceny, niekoniecznie musi on jednak ukazywać w pełni trafnie obraz sprawności procesu cywilnego. Jeśli czas trwania postępowania jest wyrażony poprzez zwykłą średnią czasu trwania poszczególnych postępowań cywilnych, to może się okazać, że końcowy wynik takiego działania matematycznego (zsumowanie czasu trwania poszczególnych postępowań i podzielenie przez ich liczbę), nie będzie w gruncie rzeczy reprezentatywny. W skrajnym przypadku żadne konkretne postępowanie może nie odpowiadać średniemu czasowi trwania postępowań sądowych, lecz większość rzeczywistych postępowań jest albo zdecydowanie krótsza, albo zdecydowanie dłuższa, a uśredniona wartość nie oddaje tej rozbieżności. Właściwszym rozwiązaniem jest zatem przyjęcie jako pomocniczego kryterium pomiaru czasu trwania postępowań mediany, czyli – ogólnie ujmując – wartości pozycjonującej się „w środku” wartości tworzących zbiór czasu trwania wszystkich postępowań cywilnych. Problem z przyjęciem zwykłej średniej za wartość reprezentatywną, wynika ze znacznego zróżnicowania spraw sądowych. Rozbieżności występują nie tylko pomiędzy typami spraw, ale też pomiędzy sądami. Zachodzi zatem zróżnicowanie terytorialne. Należy przy tym wyjaśnić, że nie oznacza to zróżnicowania kompetencyjnego, lecz niejednolitego obciążenia pracą poszczególnych sądów i nieproporcjonalnego rozmieszczenia kadr wymiaru sprawiedliwości, które ze swej istoty nie mogą być mobilne.

Niewątpliwie najważniejszym parametrem funkcjonowania postępowania cywilnego (zakreślającym również ramy oceny sprawności) jest zgodność rozstrzygnięć sądowych z prawem. Kwestia ta w istocie jest niemierzalna na podstawie zbiorczych pomiarów. Niemniej można przyjąć, że skoro sprawa zakończyła się prawomocnie, zwłaszcza w I instancji i orzeczenie końcowe nie było kwestionowane przez stronę przegrywającą, to uznała ona racje wyrażone w wydanym orzeczeniu.

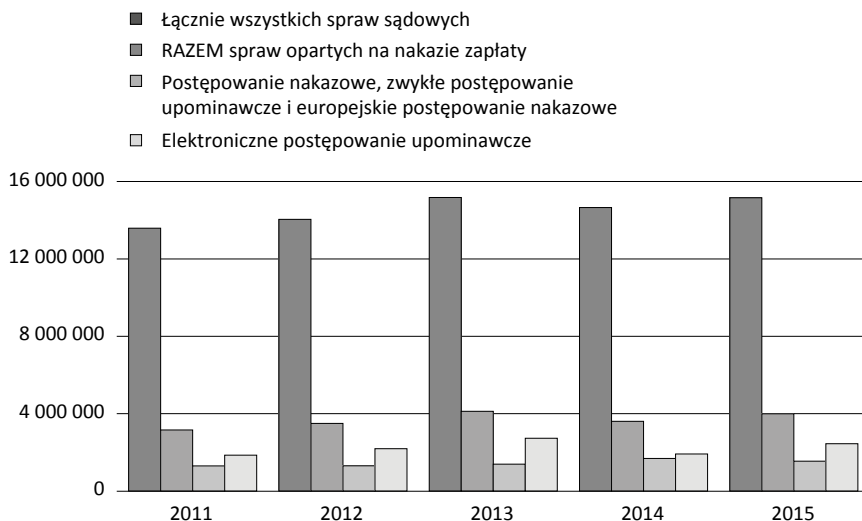
Do oceny sprawności nie uwzględnia się zazwyczaj nakładów czynionych na sądownictwo. Stosowane miary dotyczą przede wszystkim sytuacji stron postępowania, co należy uznać za słuszne. Sprawność sądownictwa, czy precyzyjniej sprawność postępowania cywilnego jest w takim razie bezpośrednią pochodną sprawności dochodzenia roszczenia przez powoda. Z tych również przyczyn zrezygnowano w niniejszym rozdziale z pojęcia efektywność na rzecz sprawności. Prezentowane wyniki badań ukazują przede wszystkim postępowanie cywilne z perspektywy powoda – przedsiębiorcy (osoby prawnej), co w założeniu ma pozwolić na przedstawienie otoczenia prawnego działalności gospodarczej

(gwarancyjnej roli prawa i procedur). Z tego względu końcowe wnioski nie dotyczą efektywności sądownictwa, lecz oceny sądowego dochodzenia roszczeń związanych z prowadzeniem działalności biznesowej.

Koniecznym jest wskazanie na wstępie że sprawy sądowe cechuje wysokie zróżnicowanie (dlatego w załączniku do rozdziału wskazano również minimalną i maksymalną wartość danych). Nawet posłużenie się medianą zamiast średniej nie niweluje problemów w tym zakresie. Nie sposób określić jednej wielkości, która będzie miarodajna dla każdego postępowania. Dane z wcześniejszych lat dotyczące postępowań sądowych jednak pozwalają scharakteryzować poszczególne elementy składające się na system dochodzenia roszczeń, w tym ukazanie wieloetapowości tego systemu.

8.1. Rola postępowań opartych na wydawaniu nakazu zapłaty

Postępowania wykorzystujące mechanizm procesowy nakazu zapłaty stanowią znaczną część spraw sądowych. Na wykresie 8.1 zobrazowano liczbę takich postępowań na tle wszystkich postępowań sądowych (cywilnych, karnych i w sprawach o wykroczenia). Spośród spraw wykorzystujących nakaz zapłaty dominuje elektroniczne postępowanie upominawcze. Spadek liczby takich postępowań pomiędzy latami 2013 i 2014 wpłynął na załamanie się trendu rosnącej liczby spraw sądowy ogółem. Ustanowienie elektronicznego postępowania upominawczego ułatwiło dostęp do sądu i spowodowało napływ spraw związanych z dochodzeniem roszczeń, które wcześniej nie wpływały do sądów z powodu ekonomicznej nieopłacalności. Z punktu widzenia oceny systemu dochodzenia roszczeń, rola postępowań opartych na wydawaniu nakazu zapłaty faktycznie sprowadza się zatem do przyspieszenia i ułatwienia rozpoznania spraw prostych, w tym wprowadzenia szczególnych rozwiązań w zakresie opłaty od pozwu (czyli uczynienia tych postępowań „tańszymi” dla powoda). Wydaje się, że upowszechnienie się w Polsce przedmiotowych postępowań, wpłynęło na zmniejszenie atrakcyjności innych rozwiązań niż sądowe sposoby dochodzenia roszczeń, w szczególności mediacji i arbitrażu.

Wykres 8.1. Liczba spraw wniesionych do sądu w latach 2011–2015

Źródło: *Postępowanie nakazowe, upominawcze i europejskie postępowanie nakazowe w SR i SO w latach 2011–2015*, „Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości” – „Baza statystyczna/Publikacje”, s. 2–4 i 6–7, <https://isws.ms.gov.pl> (19.03.2017). Zob. tabelę Z8.1 w załączniku do tego rozdziału.

8.2. Dochodzenie roszczeń w elektronicznym postępowaniu upominawczym

Funkcjonujące od 2010 r. elektroniczne postępowanie upominawcze miało być remedium na wiele problemów wymiaru sprawiedliwości. Jego zakres podmiotowy nie został pierwotnie w żaden sposób ograniczony. W praktyce znaczna liczba spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym jest wszczynana przez tzw. powodów masowych, czyli podmioty dysponujące wieloma podobnymi roszczeniami względem wielu osób. Rozpoczęcie działania e-sądu (jedyne w kraju sądu rozpoznającego sprawy w tym postępowaniu) zbiegło się w czasie z rozwojem firm windykacyjnych (działających często również jako fundusze sekurytyzacyjne, a nie tylko podmiot prowadzący windykację w imieniu innych podmiotów), stąd znaczna część powództw inicjowana jest przez te podmioty. Powstanie elektronicznego postępowania upominawczego przyczyniło się również do rozwoju rynku obrotu wierzytelnościami, a tym samym wpłynęło na zwiększenie ogólnej liczby spraw sądowych w ostatnich latach. Pomimo że elektroniczne postępowanie upominawcze spotkało się ze znacznym zainteresowaniem wśród powodów,

a liczbę spraw w nim wszczętych i załatwianych uznać należy za ogromną³¹¹ to jednak nie rozwiązało wszystkich problemów wymiaru sprawiedliwości. Należy jednak dodać, że dla przedsiębiorców możliwość obracania wierzytelnościami na rynku (a aby to miało miejsce muszą być wyspecjalizowani „nabywcy”), zamiast konieczności wszczynania postępowań sądowych, pozwala na szybkie uzyskanie zaspokojenia, choć nie będzie ono całkowite.

Kwintesencją sprawności elektronicznego postępowania upominawczego jest wysoki odsetek wydawanych nakazów zapłaty, a także wysoki odsetek ich uprawnomocnień. Dominują dwa rodzaje rozstrzygnięć w elektronicznym postępowaniu upominawczym: wydanie nakazu lub stwierdzenie braku podstaw do jego wydania (to ostatnie rozstrzygnięcia w istocie nie jest decyzją, a jedynie stanowi element uzasadnienia postanowienia o przekazaniu sprawy do sądu według właściwości ogólnej). W badanych sprawach w latach 2010–2013 liczba sprzeciwów od nakazów zapłaty jest nieznaczną. Jednak gdyby uwzględnić ogólne statystyki³¹² niezawężone do spraw, w których powodem jest osoba prawna, to okazałoby się, że sytuacja nie prezentuje się równie pozytywnie dla powodów. Z roku na rok liczba wnoszonych sprzeciwów rośnie, co prawdopodobnie jest przyczyną pożądanego zjawiska, jakim jest wzrost świadomości prawnej społeczeństwa w zakresie moż-

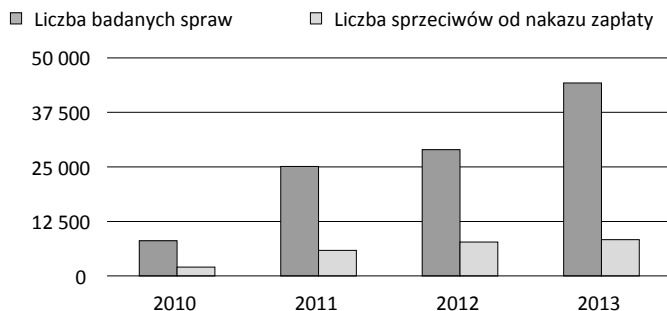
³¹¹ Zob. szerzej: Ł. Goździaszek, *Sytuacja spółek jako wierzycieli dochodzących roszczeń w elektronicznym postępowaniu upominawczym, postępowaniu nakazowym i zwykłym postępowaniu cywilnym*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2016, nr 4, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, s. 66–70; Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze po nowelizacji*, w: *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, Currenda, Sopot 2016, s. 409–418; Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 109–120; Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze w świetle konstytucyjnych zasad wymiaru sprawiedliwości*, w: *Konstytucjonalizacja postępowania cywilnego*, red. Ł. Błaszczak, Presscom, Wrocław 2015, s. 241–250; D. Segit, P. Telusiewicz, *Możliwości usprawnienia współpracy e-sądu z powodami masowymi – uwagi na tle doświadczeń praktycznych*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 6, C.H. Beck, s. 329; S. Cieślak, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 7, C.H. Beck, s. 358–369. Podobnie: G. Tylec, P. Telusiewicz, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – pierwsze 3 miesiące. Uwagi dotyczące praktyki funkcjonowania*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 14, C.H. Beck, s. 812 i 815; B. Draniewicz, *Postępowanie upominawcze – charakterystyka wybranych elementów*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 11, C.H. Beck, s. 17.

³¹² Zob. P. Rylski, *Funkcjonowanie w praktyce przepisów o elektronicznym postępowaniu upominawczym na etapie po wniesieniu sprzeciwu lub po przekazaniu sprawy sądowi właściwości ogólnej*, Warszawa 2015, <https://www.iws.org.pl> (19.03.2017); Ł. Goździaszek, *Funkcjonowanie elektronicznego postępowania upominawczego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2017 (w druku); a także *EPU – elektroniczne postępowanie upominawcze (e-sąd) w latach 2010–2016*, „Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości” – „Baza statystyczna/Opracowania wieloletnie”, s. 1, <https://isws.ms.gov.pl> (19.03.2017). Zob. załącznik do tego rozdziału.

liwości kwestionowania orzeczeń sądowych. Podobnie sytuacja kształtuje się co do odsetka wydawanych nakazów zapłaty. Już w badanym okresie można było dostrzec, że w 2013 r. istotnie wzrosła liczba spraw, w których stwierdzono brak podstaw do wydania jako zapłaty. Tendencja ta rośnie od 2013 r. we wszystkich sprawach rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Wprawdzie wydanie nakazu nie oznacza, że doprowadzi on do zaspokojenia powoda (ponieważ może utracić moc wskutek wniesienia sprzeciwu przez pozwanego), to jednak stwarza ku temu perspektywy. Z kolei stwierdzenie braku podstaw do wydania nakazu skutkuje przekazaniem sprawy do sądu właściwości ogólnej, a zatem pozbawia powoda możliwości pozytywnego zakończenia postępowania na etapie elektronicznego postępowania. Kwestia ta jest o tyle istotna, że choć przesłanki stwierdzenia braku podstaw do wydania zapłaty są określone w art. 499 k.p.c. w zw. z art. 505³³ k.p.c., to jednak w praktyce ich interpretacja nie jest jednolita.

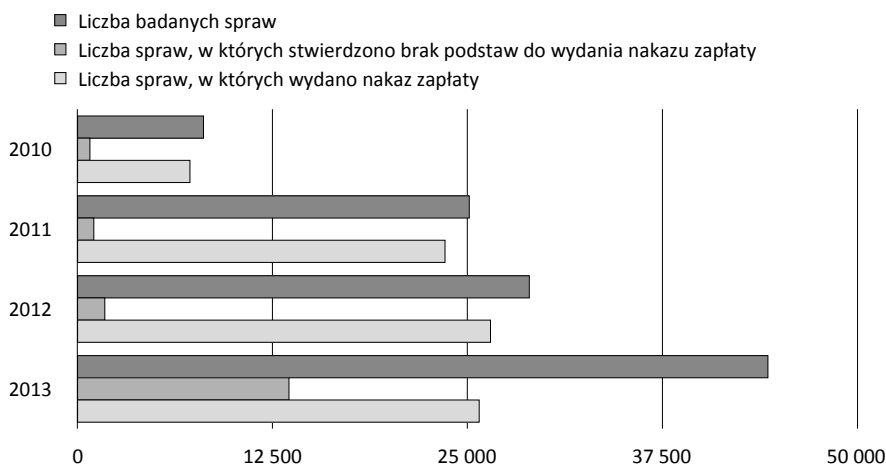
W elektronicznym postępowaniu upominawczym dochodzone są najczęściej drobne roszczenia, aczkolwiek wartość ich nie jest znikoma. W badanych okresie coroczna mediana wartości przedmiotu sporu oscylowała wokół 1700 zł. Jednak średnia wartość przedmiotu sporu znacząco odbiegała od wartości mediany.

Wartość przedmiotu sporu w elektronicznym postępowaniu upominawczym nie jest w żaden sposób limitowana. Zdarzają się sprawy o kilkumilionowej wartości przedmiotu sporu. Faktycznie wniesienie do elektronicznego postępowania upominawczego spraw o wysokiej wartości przedmiotu sporu może przyczynić się do znacznego obniżenia kosztów obciążających powoda, ponieważ nawet w przypadku utraty mocy przez nakaz zapłaty nie będzie on musiał uiszczać opłaty uzupełniającej. Wniesienie sprawy do elektronicznego postępowania upominawczego może zatem służyć jedynie oszczędnościom w zakresie opłaty od pozwu. Z kolei przy niskich wartościach przedmiotu sporu korzyści z obniżenia opłaty od pozwu (jedna czwarta opłaty podstawowej) nie musi powstać, z uwagi na wymóg uiszczenia opłaty co najmniej w kwocie minimalnej 30 zł. Wprawdzie opłata od pozwu ma w zasadzie neutralny charakter z punktu widzenia powoda, ponieważ w razie przegrania sprawy koniecznością jej zwrotu na rzecz powoda zostanie obciążony pozwany, to faktycznie nie jest pewna kwestia skuteczności egzekucji w tym zakresie.

Wykres 8.2. Liczba sprzeciwów od nakazów zapłaty wydanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym w latach 2010–2013

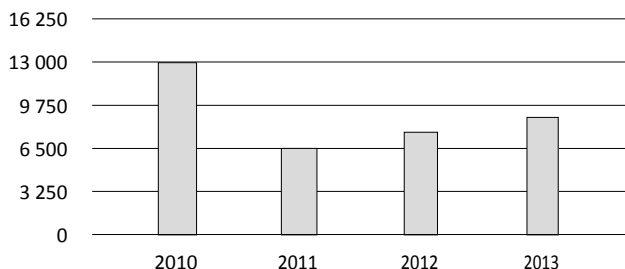
Źródło: analiza własna 106378 spraw o sygnaturze Nc-e, wniesionych w latach 2010–2013, rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym w Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód w Lublinie (sprawy z powództwa osób prawnych, w których pozwany ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na obszarze apelacji wrocławskiej lub warszawskiej). Zob. tabele Z8.2, Z8.3, Z8.4, Z8.5 i Z8.6 w załączniku do tego rozdziału.

Wykres 8.3. Rodzaje rozstrzygnięć w elektronicznym postępowaniu upominawczym w latach 2010–2013

Źródło: analiza własna 106378 spraw o sygnaturze Nc-e, wniesionych w latach 2010–2013, rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym w Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód w Lublinie (sprawy z powództwa osób prawnych, w których pozwany ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na obszarze apelacji wrocławskiej lub warszawskiej). Zob. tabele Z8.2, Z8.3, Z8.4, Z8.5 i Z8.6 w załączniku do tego rozdziału.

Wartość przedmiotu sporu wpływa na skuteczność egzekucji. Paradoksalnie mniejsze są szanse na egzekucje kwot niewielkich. Wynika to z nieopłacalności podejmowania szeregu działań mogących służyć egzekucji, w sytuacji, kiedy egzekwowana kwota jest niewielka³¹³.

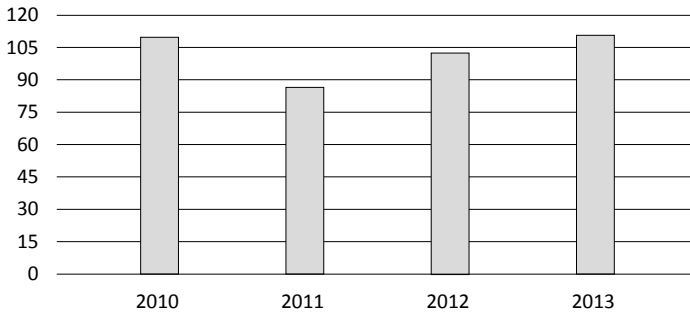

Wykres 8.4. Średnia wartość przedmiotu sporu w elektronicznym postępowaniu upominawczym w latach 2010–2013 (w zł)

Źródło: analiza własna 106378 spraw o sygnaturze Nc-e, wniesionych w latach 2010–2013, rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym w Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód w Lublinie (sprawy z powództwa osób prawnych, w których pozwany ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na obszarze apelacji wrocławskiej lub warszawskiej). Zob. tabele Z8.3, Z8.4, Z8.5 i Z8.6 w załączniku do tego rozdziału.

Jak wcześniej wskazano, opłata od pozwu w elektronicznym postępowaniu upominawczym ma preferencyjną wysokość wynosząc jedną czwartą opłaty podstawowej, czyli zawsze 1,25% wartości przedmiotu sporu. Jej wysokość jest zatem zawsze pochodną wartości przedmiotu sporu (nie ma możliwości zwolnienie powoda od opłaty sądowej). Mediana opłaty od pozwu w badanych sprawach wynosi 30 zł, czyli jest równa minimalnej opłacie od pozwu, stąd można przyjąć, że często wspomniane obniżenie opłaty od pozwu w elektronicznym postępowaniu upominawczym, nie jest pełne.

³¹³ Zob. szerzej: Z. Woźniak, K. Kazimierczak, A. Antkiewicz, *Analiza przyczyn faktycznej nieefektywności egzekucji*, w: *Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej*, red. D. Olczak-Dąbrowska, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2016, Lex/el.; K. Gołaszewski, *Problemy na tle wykładni art. 49 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2015, s. 27–34, <https://www.iws.org.pl> (19.03.2017); P. Ostaszewski, *Efektywność egzekucji komorniczej – obraz statystyczny*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2015, s. 14–23, <https://www.iws.org.pl> (19.03.2017).

Wykres 8.5. Średnia opłata od pozwu w elektronicznym postępowaniu upominawczym w latach 2010–2013 (w zł)

Źródło: analiza własna 106378 spraw o sygnaturze Nc-e, wniesionych w latach 2010–2013, rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniem upominawczym w Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód w Lublinie (sprawy z powództwa osób prawnych, w których pozwany ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na obszarze apelacji wrocławskiej lub warszawskiej). Zob. tabele Z8.3, Z8.4, Z8.5 i Z8.6 w załączniku do tego rozdziału.

8.3. Skuteczność egzekucji na przykładzie elektronicznych tytułów wykonawczych

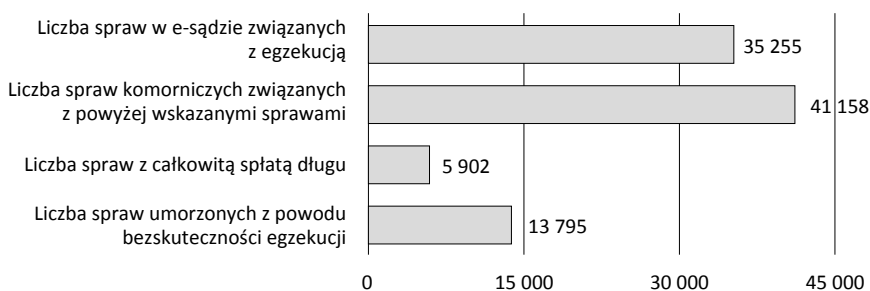
Badanie skuteczności można przeprowadzić na dwa sposoby: albo badać liczbę spraw egzekucyjnych zakończonych sukcesem (liczba spraw egzekucyjnych zakończonych sukcesem w relacji do wszystkich spraw egzekucyjnych), albo ogólną wartość wyegzekwowanych roszczeń (relacja pomiędzy sumą wszystkich kwot przekazanych do egzekucji i sumą kwot faktycznie wyegzekwowanych ze wszystkich spraw). Oba te sposoby obliczenia parametru skuteczności mają wady. W dalszej części rozdziału przyjęty został jednak pierwszy ze wskazanych modeli, ponieważ jest bliski metodyce obliczania sprawności postępowania rozpoznawczego, a nadto pomimo posiadanych wad jest bardziej zindywidualizowany, czyli pozwalający na ukazanie sytuacji z punktu widzenia potencjalnego wnioskodawcy o wszczęcie egzekucji.

Niezależnie jednak od przyjętej metodyki obraz sprawności egzekucji spraw, które wcześniej były rozpoznawane w elektronicznym postępowaniu upominawczym, nie jest pozytywny. W gruncie rzeczy jedynie nieliczne sprawy kończą się pełną skutecznością (w badanych 41 158 sprawach egzekucyjnych jest to 14,34%). Ogólny wskaźnik dla skuteczności egzekucji wynoszący ok. 20%³¹⁴ jest zatem

³¹⁴ Z. Woźniak, K. Kazimierczak, A. Antkiewicz, *Ogólne dane statystyczne dotyczące skuteczności egzekucji w Polsce*, w: *Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej*, red. D. Olczak-Dąbrowska,

znacznie wyższy niż dla spraw po elektronicznym postępowaniu upominawczym. Względnie prostemu uzyskaniu nakazu zapłaty (w tym prawomocnego nakazu zapłaty) nie towarzyszy skuteczność egzekucji.

Na niską skuteczność egzekucji wpływa okoliczność, że czasami postępowania egzekucyjne wszczynane są przez wierzyciela, pomimo że jest on świadomy, iż nie ma żadnych szans na wyegzekwowanie roszczenia, jednak wnioski o wszczęcie egzekucji musi być złożony z innych powodów (choćby w celu przerwania okresu przedawnienia lub potrzeby uzyskania komorniczego potwierdzenia, że egzekucja jest nieskuteczna).

Wykres 8.6. Skuteczność egzekucji po rozpoznaniu sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym w latach 2010–2012

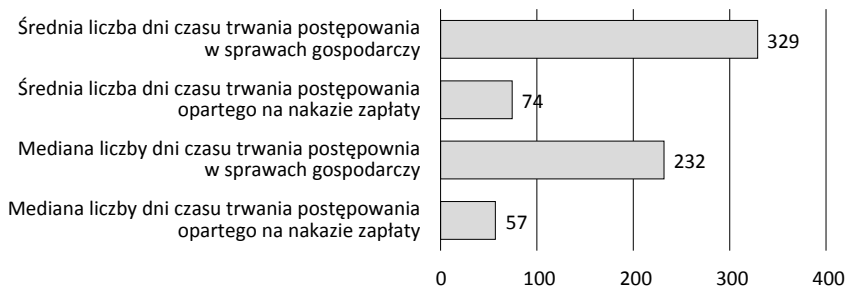
Źródło: analiza własna 35255 spraw o sygnaturze Nc-e rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym w Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód w Lublinie (sprawy z powództwa osób prawnych wniesione do e-sądu w latach 2010–2012, w których pozwany ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na obszarze apelacji wrocławskiej lub warszawskiej) i powiązanych z nimi 41158 spraw egzekucyjnych o sygnaturze KM (przy czym egzekucje zostały wszczęte i toczyły się również po 2012 roku)³¹⁵. Zob. tabelę Z8.15 w załączniku do tego rozdziału.

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2016, Lex/el.; K. Gołaszewski, *Problemy na tle wykładni art. 49...*, op.cit., s. 29; P. Ostaszewski, *Efektywność egzekucji...*, op.cit., s. 4–10.

³¹⁵ Analogiczne dane, ale dotyczące odmiennie określonych lat postępowania, są prezentowane w opracowaniu: Ł. Goździaszek, *Funkcjonowanie elektronicznego...*, op.cit.

8.4. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu w sprawach gospodarczych³¹⁶ i opartych na nakazie zapłaty (innych niż elektroniczne postępowanie upominawcze)

Czas trwania postępowania sądowego nie tylko utrudnia wierzycielowi zarządzanie finansami (odsunięcie w czasie płatności), ale może ten wpływać na umniejszenie szans na realną płatność w przypadku pogarszania się wraz z czasem sytuacji dłużnika. Wykorzystanie mechanizmu nakazu zapłaty stwarza możliwość szybszego zakończenia sprawy. Należy jednak uwzględnić, że nakaz zapłaty jest jednak orzeczeniem o charakterze warunkowym, którego skuteczność uzależniona jest od niewniesienia przez pozwanego sprzeciwu lub zarzutów od nakazu zapłaty.

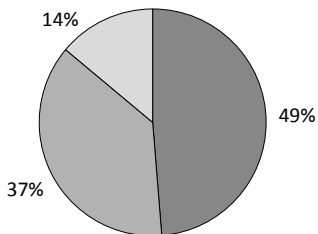
Wykres 8.7. Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych w latach 2005–2012 (Warszawa) i opartych na nakazie zapłaty w latach 2006–2012 (Warszawa)

Źródło: analiza własna 704 spraw gospodarczych o sygnaturze GC, wniesionych w latach 2005–2012 i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym w Warszawie (XVI Wydział Gospodarczy) oraz 1335 spraw gospodarczych o sygnaturze GNc, wniesionych w latach 2006–2012 i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym w Warszawie (XVI Wydział Gospodarczy). Zob. tabele Z8.8 i Z8.10 w załączniku do tego rozdziału.

Z przedstawionych na kolejnych wykresach informacji wynika, że w badanych sprawach w około połowie przypadków postępowania dla powoda zakończyły się pozytywnie (wydaniem wyroku, wyroku zaocznego lub nakazu zapłaty). Jednak nie oznacza to, że orzeczenia te uprawomocniły się.

³¹⁶ Postępowanie w sprawach gospodarczych jako odrębne postępowanie cywilne funkcjonowało do dnia 2 maja 2012 r. Pojęcie sprawy gospodarczej wciąż jednak istnieje na gruncie ustawy z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (t.j. Dz.U. 2016, poz. 723).

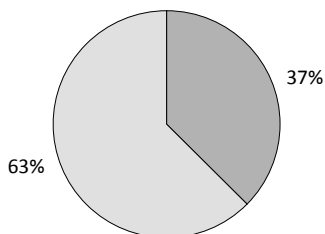
- Liczba spraw z wynikiem niepozytywnym dla powoda
- Liczba spraw, w których wydano wyrok zasądający roszczenie (całkowicie lub częściowo)
- Liczba spraw, w których wydano wyrok zaoczny

Wykres 8.8. Pozytywne i niepozytywne dla powoda zakończenie postępowania w sprawach gospodarczych w latach 2005–2012 (Warszawa)

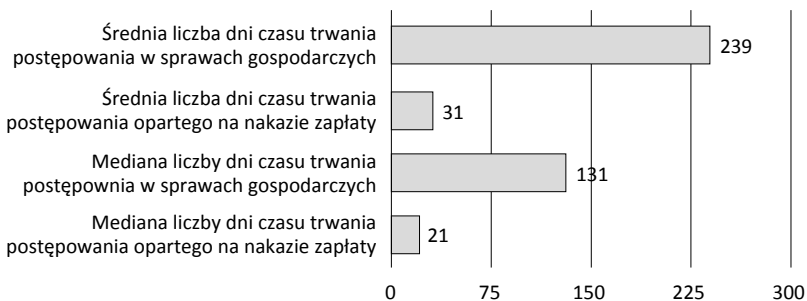
Źródło: analiza własna 704 spraw gospodarczych o sygnaturze GC, wniesionych w latach 2005–2012 i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym w Warszawie (XVI Wydział Gospodarczy). Zob. tabele Z8.8 i Z8.9 w załączniku do tego rozdziału.

- Liczba spraw z wynikiem niepozytywnym dla powoda
- Liczba spraw, w których wydano nakaz zapłaty

Wykres 8.9. Pozytywne i niepozytywne dla powoda zakończenie postępowania opartego na nakazie zapłaty w latach 2006–2012 (Warszawa)

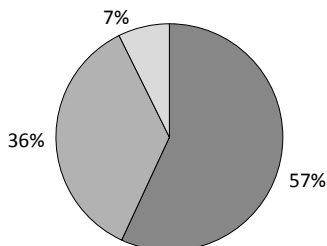
Źródło: analiza własna 1335 spraw gospodarczych o sygnaturze GNc, wniesionych w latach 2006–2012 i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym w Warszawie (XVI Wydział Gospodarczy). Zob. tabele Z8.10 w załączniku do tego rozdziału.

Wykres 8.10. Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych w latach 2006–2012 (Wrocław) i opartych na nakazie zapłaty w latach 2006–2013 (Wrocław)

Źródło: analiza własna 369 spraw o sygnaturze GC, wniesionych w latach 2006–2012 (sprawy z powództwa osób prawnych) i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu (X Wydział Gospodarczy) oraz 677 spraw gospodarczych o sygnaturze GNc, wniesionych w latach 2006–2013 (sprawy z powództwa osób prawnych) i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu (X Wydział Gospodarczy). Zob. tabele Z8.11–Z8.14 w załączniku do tego rozdziału.

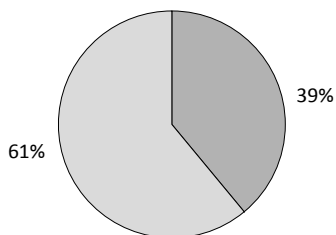
- Liczba spraw z wynikiem niepozytywnym dla powoda
- Liczba spraw, w których wydano wyrok zasądający roszczenie (całkowicie lub częściowo)
- Liczba spraw, w których wydano wyrok zaoczny

Wykres 8.11. Pozytywne i niepozytywne dla powoda zakończenie postępowania w sprawach gospodarczych w latach 2006–2012 (Wrocław)

Źródło: analiza własna 369 spraw gospodarczych o sygnaturze GC, wniesionych w latach 2006–2012 (sprawy z powództwa osób prawnych) i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu (X Wydział Gospodarczy). Zob. tabele Z8.12 i Z8.13 w załączniku do tego rozdziału.

- Liczba spraw z wynikiem niepozytywnym dla powoda
- Liczba spraw, w których wydano nakaz zapłaty

Wykres 8.12. Pozytywne dla powoda zakończenie postępowania opartych na nakazie zapłaty w latach 2006–2013 (Wrocław)

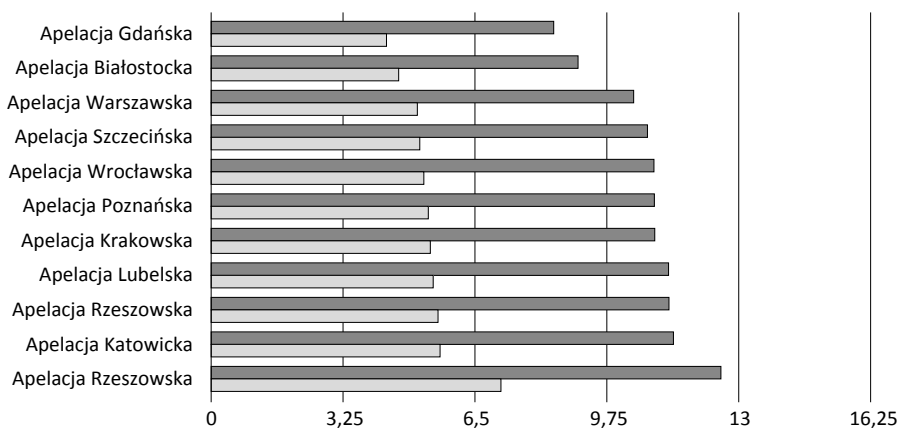
Źródło: analiza własna 677 spraw gospodarczych o sygnaturze GNc, wniesionych w latach 2006–2013 (sprawy z powództwa osób prawnych) i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu (X Wydział Gospodarczy). Zob. tabele Z8.14 w załączniku do tego rozdziału.

Przesłanki wydania nakazu zapłaty i wydania wyroku są całkowicie odmienne. Dlatego w ujęciu procentowym nakazy są wydawane w większej liczbie spraw aniżeli wyroki zasądające roszczenie. Jednak z zaprezentowanych powyżej danych wynika, że nakazy zapłaty wydawane są jedynie w 61–63% badanych spraw, co świadczy o wysokiej ostrożności w wydawaniu tych orzeczeń. Z uwagi na znaczną zmienność (w ujęciu rocznym) procentowej liczby nakazów zapłaty wydawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym nie jest możliwe porównanie pod tym względem tego ostatniego postępowania z innymi postępowaniami opartymi na nakazie zapłaty.

8.5. Czas trwania postępowań egzekucyjnych

Uprawomocnienie się orzeczenia kończącego sprawę sądową (kolokwialnie ujmując „wygranie sprawy w sądzie”), stanowi jedynie element ciągu czynności służący odzyskaniu należności. Postępowanie egzekucyjne następujące po prawomocnym zakończeniu sprawy sądowej dopiero otwiera drogę do wszczęcia postępowania egzekucyjnego, którego czas trwania stanowi około 100% czasu dotychczas poświęconego na uzyskanie orzeczenia prawomocnie kończącego sprawę. Należy przy tym zwrócić uwagę, że większość tych postępowań egzekucyjnych okazuje się bezskuteczna. Wskazany czas trwania postępowania egzekucyjnego jest szczególnie długi wobec coraz większej popularności postępowania zabezpieczającego.

- Średni czas trwania postępowania od dnia pierwszego wpływu do ostatecznego załatwienia spraw egzekucyjnych prowadzonych przez komorników sądowych (miesiące)
- Średni czas trwania postępowania sądowego od dnia pierwszej rejestracji w sądzie I instancji do uprawomocnienia się sprawy w I instancji (miesiące)

Wykres 8.13. Czas trwania postępowań egzekucyjnego w 2016 r.

Źródło: Średni czas trwania postępowania od dnia pierwszego wpływu do ostatecznego załatwienia spraw egzekucyjnych prowadzonych przez komorników sądowych i średni czas trwania postępowania (od dnia pierwszej rejestracji w sądzie I instancji do uprawomocnienia się sprawy w I Instancji) w 2016 r., „Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości” – „Porównania krajowe”, <https://isws.ms.gov.pl> (19.03.2017). Zob. tabelę Z8.16 w załączniku do tego rozdziału.

W kontekście czasu trwania egzekucji warto uwzględnić złożoność sytuacji ekonomicznej dłużnika, czego wyrazem prawnym jest w szczególności instytucja tzw. rozszerzonej skuteczności klauzuli wykonalności, kwestia wydawania dalszych i ponownych tytułów wykonawczych (zob. zamieszczoną na końcu rozdziału tabelę Z8.17 pt. Klauzule wykonalności i tytuły wykonawcze w latach 2010–2014)

oraz problematyka zbiegu egzekucji sądowej i administracyjnej (zob. zamieszczoną na końcu rozdziału tabelę Z8.19 pt. Zbieg egzekucji administracyjnej i sądowej w latach 2011–2014). Choć sprawy te nierzadko dotyczą jedynie zagadnień o charakterze formalnym, czyli nie jest wymagane dokonywanie na ich potrzeby badania okoliczności stanu faktycznego w aspekcie merytorycznym, to jednak wiążą się ze znacznym okresem oczekiwania na rozstrzygnięcie. Należy dodać, że dłużnik, będąc świadomym nieuchronności egzekucji z uwagi na uprawomocnienie się orzeczenia sądowego, nierzadko sam może komplikować swoją sytuację ekonomiczną w celu odsunięcia w czasie momentu faktycznego wyegzekwowania należności. Dłużnik może zatem wpływać na czas trwania egzekucji nie tylko poprzez zaskarżanie czynności egzekucyjnych, ale też komplikowanie swojej sytuacji ekonomicznoprawnej, co wymaga z kolei od wierzyciela powzięcia dodatkowych czynności. Jednocześnie możliwościom jakie ma dłużnik nie towarzyszą ułatwienia po stronie wierzyciela. Instytucja wyjawienia majątku (art. 913 i kolejne k.p.c.), która ze swojej natury mogłaby stanowić kluczowe narzędzie służące skuteczności egzekucji w praktyce okazuje się rozwiązaniem długotrwałym i nieprzynoszącym spodziewanych rezultatów (zob. zamieszczoną na końcu rozdziału tabelę Z8.20 pt. Wyjawienie majątku w latach 2008–2014). Innymi sowy, instrumenty służące określeniu majątku dłużnika, z których można byłoby prowadzić egzekucję, nie tylko nie prowadzą do celów im stawianym, ale są też długotrwałe, co w gruncie powoduje, że pomimo złudzenia „trwania postępowania egzekucyjnego”, faktycznie szanse na zaspokojenie wierzyciela zmniejszają się wraz z upływem czasu (dodatkowo trzeba uwzględnić, że im dłuższy okres postępowania egzekucyjnego, tym dłużnik ma więcej czasu na podejmowanie działań służących skomplikowaniu egzekucji, stąd rozwiązanie jednego problemu w toku egzekucji może wiązać się z powstaniem w międzyczasie kolejnych komplikacji). Dopiero dokonane w latach 2015 i 2016 zmiany prawne (związane z wprowadzeniem art. 801¹ i 801² k.p.c.) rodzą perspektywę dla zmian w przedmiotowym zakresie, jednak w większym zakresie co do pozytywnego rezultatu tych działań niż do „przyśpieszenia” egzekucji.

Zakończenie i wnioski

Postępowania cywilne wykorzystujące mechanizm nakazu zapłaty są sprawniejsze niż pozostałe drogi sądowego dochodzenia roszczeń. Trwają one znacznie krócej. Niemniej, mając na uwadze radykalnie uproszczony charakter tych postępowań, sprawność ta nie kształtuje się na oczekiwanym poziomie. Różnica

między czasem trwania postępowań wykorzystujących mechanizm nakazu zapłaty a innymi postępowaniami powinna być wielokrotnie większa, z racji znacznie mniejszej liczby czynności procesowych w przypadku tych pierwszych.

Fundamentalną kwestią oceny sprawności dochodzenia roszczeń na drodze postępowania sądowego jest skuteczność egzekucji następującej po prawomocnym zakończeniu sprawy. W badanych sprawach skuteczność egzekucji jest niska. Co więcej, jest ona szczególnie niska w przypadku elektronicznego postępowania upominawczego. Łatwości dochodzenia roszczenia na etapie postępowania rozpoznawczego nie towarzyszy równie wysoka sprawność postępowania egzekucyjnego. Sprawności postępowania egzekucyjnego nie można rozpatrywać w oderwaniu od charakteru spraw. Po pierwsze, znaczna część spraw trafiających do postępowania egzekucyjnego nie rokuje pozytywnie już na etapie wszczęcia tego postępowania, czego wnioskodawca niejednokrotnie ma świadomość. Po drugie, niektóre sprawy w ogóle nie powinny być przedmiotem nie tylko postępowania egzekucyjnego, ale również postępowania sądowego. Jeżeli istnieje spór co do zapłaty a potencjalny powód ma wiedzę o wysokim prawdopodobieństwie nieskuteczności egzekucji, powinien rozważyć inne drogi zaspokojenia swojego roszczenia. Przede wszystkim przy umowach zawieranych w obrocie gospodarczym warto stosować prawne formy zabezpieczenia wiarygodności. Należy podkreślić, że przedstawione parametry sprawności postępowania egzekucyjnego dotyczą sytuacji, w których dłużnik dobrowolnie nie spłacił długu, w tym po wydaniu wyroku, ale przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego. Niska efektywność postępowania egzekucyjnego nie oznacza zatem, że w równie niskim stopniu wykonywane są orzeczenia sądowe. Stopień ten jest większy o przypadki spłacenia długów bez wszczęcia postępowania egzekucyjnego.

Sprawność poszczególnych postępowań sądowych jest znacznie zróżnicowana, co obrazują wartości minimalne i maksymalne, a pośrednio także znaczne zróżnicowanie średniej i mediany. Przyczyny takiego zróżnicowania nie są oczywiste. Z pewnością są jednak nieuzasadnione. Wprawdzie nie można oczekiwać, że każda sprawa sądowa będzie trwała dokładnie tyle samo czasu, ponieważ różnie może choćby przebiegać postępowanie dowodowe, to jednak skala zróżnicowania jest zbyt wielka. Ponadto trzeba uwzględnić, że w sprawach wykorzystujących mechanizm nakazu zapłaty postępowanie dowodowe nie jest przeprowadzane (tak w elektronicznym postępowaniu upominawczym) lub ma ograniczony zakres do analizy dokumentów (tak w postępowaniu nakazowym), stąd kwestia czasochłonności postępowania dowodowego w zwykłym postępowaniu nie jest miarodajna dla spraw załatwianych poprzez wydanie nakazu zapłaty.

Załącznik

Tabela Z8.1. Liczba spraw w latach 2011–2015

Przedmiot analizy	Wpłynęło	Załatwiono
2011 r.		
Łącznie wszystkich spraw sądowych	13 584 064	13 385 551
RAZEM liczba spraw opartych na nakazie zapłaty	3 159 566	2 842 893
Liczba spraw w postępowaniu nakazowym, zwykłym postępowaniu upominawczym i europejskim postępowaniu nakazowym	1 302 727	1 309 898
Liczba spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym	1 856 839	1 532 995
2012 r.		
Łącznie wszystkich spraw sądowych	14 040 616	14 105 063
RAZEM liczba spraw opartych na nakazie zapłaty	3 497 966	3 650 222
Liczba spraw w postępowaniu nakazowym, zwykłym postępowaniu upominawczym i europejskim postępowaniu nakazowym	1 307 172	1 166 335
Liczba spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym	2 190 794	2 483 887
2013 r.		
Łącznie wszystkich spraw sądowych	15 169 808	14 575 830
RAZEM liczba spraw opartych na nakazie zapłaty	4 123 666	3 930 617
Liczba spraw w postępowaniu nakazowym, zwykłym postępowaniu upominawczym i europejskim postępowaniu nakazowym	1 392 851	1 457 767
Liczba spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym	2 730 815	2 472 850
2014 r.		
Łącznie wszystkich spraw sądowych	14 649 495	14 848 936
RAZEM liczba spraw opartych na nakazie zapłaty	3 606 176	3 823 005
Liczba spraw w postępowaniu nakazowym, zwykłym postępowaniu upominawczym i europejskim postępowaniu nakazowym	1 687 769	1 662 657
Liczba spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym	1 918 407	2 160 348
2015 r.		
Łącznie wszystkich spraw sądowych	15 156 076	15 101 482
RAZEM liczba spraw opartych na nakazie zapłaty	3 994 695	4 096 296
Liczba spraw w postępowaniu nakazowym, zwykłym postępowaniu upominawczym i europejskim postępowaniu nakazowym	1 546 575	1 573 448
Liczba spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym	2 448 120	2 522 848

Dane dotyczące spraw opartych na nakazie zapłaty mają charakter zagregowany – w porównaniu z wskazanym źródłem dotyczą zarówno spraw w sądach rejonowych, jak i w sądach okręgowych, jednak więcej spraw rozpoznawanych jest w tych pierwszych. W przypadku elektronicznego postępowania upominawczego właściwym dla wszystkich spraw jest sąd rejonowy.

Źródło: *Postępowanie nakazowe...*, op.cit., s. 2–4 i 6–7.

Tabela Z8.2. Sprawność elektronicznego postępowania upominawczego w latach 2010–2013

Przedmiot badania	Suma	Średnia	Mediana	Min	Max
Liczba badanych spraw	106378				
Liczba sprzeciwów od nakazu zapłaty	23997				
Liczba dni pomiędzy datą pobrania sprawy z e-sądu przez sąd właściwości ogólną a datą prawomocności postanowienia o przekazaniu		4,18	1	0	1291
Liczba dni pomiędzy datą wydania nakazu zapłaty a datą prawomocności		117,68	82	8	1888
Liczba dni pomiędzy datą wydania nakazu zapłaty a datą nadania klauzuli wykonalności		80,60	68	16	1204
Liczba dni pomiędzy datą wpływu sprawy do e-sądu a datą pobrania sprawy z e-sądu przez sąd właściwości ogólnej po przekazaniu sprawy		170,13	132	8	1910
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą wydania nakazu zapłaty		43,27	34	0	475
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą prawomocności orzeczenia kończącego sprawę w e-sądzie		144,02	117	5	1904
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą nadania klauzuli wykonalności		125,97	112	26	1342
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą zakreślenia sprawy		45,28	37	0	475
Liczba spraw z odrzuceniem pozwu	394				
Liczba spraw z umorzeniem postępowania	5461				
Liczba spraw ze zwrotem pozwu	431				
Liczba spraw, w których stwierdzono brak podstaw do wydania nakazu zapłaty	17127				
Liczba spraw, w których wydano nakaz zapłaty	82959				
Wartość przedmiotu sporu (zł)		8 294,47	1 499,94	0,40	42 168 372,07
Opłata sądowa od pozwu (zł)		102,64	30,00	30,00	25 000,00

Źródło: analiza własna 106378 spraw o sygnaturze Nc-e, wniesionych w latach 2010–2013, rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym w Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód w Lublinie (sprawy z powództwa osób prawnych, w których pozwany ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na obszarze apelacji wrocławskiej lub warszawskiej).

Tabela Z8.3. Sprawność elektronicznego postępowania upominawczego w 2010 r.

Przedmiot badania	Suma	Średnia	Mediana	Min	Max
Liczba badanych spraw	8069				
Liczba sprzeciwów od nakazu zapłaty	2033				
Liczba dni pomiędzy datą pobrania sprawy z e-sądu przez sąd właściwości ogólną a datą prawomocności postanowienia o przekazaniu		13,14	1	0	895
Liczba dni pomiędzy datą wydania nakazu zapłaty a datą prawomocności		122,70	78	21	1888
Liczba dni pomiędzy datą wydania nakazu zapłaty a datą nadania klauzuli wykonalności		83,32	69	30	636
Liczba dni pomiędzy datą wpływu sprawy do e-sądu a datą pobrania sprawy z e-sądu przez sąd właściwości ogólnej po przekazaniu sprawy		205,45	138	12	1910
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą wydania nakazu zapłaty		32,68	29	0	197
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą prawomocności orzeczenia kończącego sprawę w e-sądzie		147,30	110	9	1904
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą nadania klauzuli wykonalności		117,56	103	34	686
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą zakreslenia sprawy		33,99	31	0	153
Liczba spraw z odrzuceniem pozwu	2				
Liczba spraw z umorzeniem postępowania	56				
Liczba spraw ze zwrotem pozwu	16				
Liczba spraw, w których stwierdzono brak podstaw do wydania nakazu zapłaty	791				
Liczba spraw, w których wydano nakaz zapłaty	7201				
Wartość przedmiotu sporu (zł)		12 953,25	1 868,27	50,00	42 168 372,07
Oplata sądowa od pozwu (zł)		109,74	30,00	30,00	25 000,00

Źródło: analiza własna 8069 spraw o sygnaturze Nc-e, wniesionych w 2010 r., rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym w Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód w Lublinie (sprawy z powództwa osób prawnych, w których pozwany ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na obszarze apelacji wrocławskiej lub warszawskiej).

Tabela Z8.4. Sprawność elektronicznego postępowania upominawczego w 2011 r.

Przedmiot badania	Suma	Średnia	Mediana	Min	Max
Liczba badanych spraw	25107				
Liczba sprzeciwów od nakazu zapłaty	5867				
Liczba dni pomiędzy datą pobrania sprawy z e-sądu przez sąd właściwości ogólną a datą prawomocności postanowienia o przekazaniu		5,29	1	0	1291
Liczba dni pomiędzy datą wydania nakazu zapłaty a datą prawomocności		123,76	79	12	1554
Liczba dni pomiędzy datą wydania nakazu zapłaty a datą nadania klauzuli wykonalności		85,54	70	24	1204
Liczba dni pomiędzy datą wpływu sprawy do e-sądu a datą pobrania sprawy z e-sądu przez sąd właściwości ogólnej po przekazaniu sprawy		242,94	184	10	1600
Liczba dni pomiędzy datą wpływu sprawy do e-sądu a datą wydania nakazu zapłaty		50,38	48	0	422
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą prawomocności orzeczenia kończącego sprawę w e-sądzie		170,55	136	8	1583
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą nadania klauzuli wykonalności		133,98	123	26	1342
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą zakreslenia sprawy		51,16	49	0	422
Liczba spraw z odrzuceniem pozwu	4				
Liczba spraw z umorzeniem postępowania	434				
Liczba spraw ze zwrotem pozwu	76				
Liczba spraw, w których stwierdzono brak podstaw do wydania nakazu zapłaty	1041				
Liczba spraw, w których wydano nakaz zapłaty	23551				
Wartość przedmiotu sporu (zł)		6 502,85	1 687,65	17,26	6 573 162,38
Opłata sądowa od pozwu (zł)		86,52	30,00	30,00	25 000,00

Źródło: analiza własna 25 107 spraw o sygnaturze Nc-e, wniesionych w 2011 r., rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym w Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód w Lublinie (sprawy z powództwa osób prawnych, w których pozwany ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na obszarze apelacji wrocławskiej lub warszawskiej).

Tabela Z8.5. Sprawność elektronicznego postępowania upominawczego w 2012 r.

Przedmiot badania	Suma	Średnia	Mediana	Min	Max
Liczba badanych spraw	28954				
Liczba sprzeciwów od nakazu zapłaty	7776				
Liczba dni pomiędzy datą pobrania sprawy z e-sądu przez sąd właściwości ogólną a datą prawomocności postanowienia o przekazaniu		2,92	1	0	730
Liczba dni pomiędzy datą wydania nakazu zapłaty a datą prawomocności		121,93	86	16	1273
Liczba dni pomiędzy datą wydania nakazu zapłaty a datą nadania klauzuli wykonalności		79,46	69	26	952
Liczba dni pomiędzy datą wpływu sprawy do e-sądu a datą pobrania sprawy z e-sądu przez sąd właściwości ogólnej po przekazaniu sprawy		182,91	143	9	1257
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą wydania nakazu zapłaty		24,55	20	0	252
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą prawomocności orzeczenia kończącego sprawę w e-sądzie		140,66	110	9	1305
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą nadania klauzuli wykonalności		105,25	94	35	1022
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą zakreslenia sprawy		25,33	20	0	342
Liczba spraw z odrzuceniem pozwu	6				
Liczba spraw z umorzeniem postępowania	633				
Liczba spraw ze zwrotem pozwu	104				
Liczba spraw, w których stwierdzono brak podstaw do wydania nakazu zapłaty	1745				
Liczba spraw, w których wydano nakaz zapłaty	26465				
Wartość przedmiotu sporu (zł)		7 720,45	1 313,88	20,59 zł	11 956 000,00
Oplata sądowa od pozwu (zł)		102,41	30,00	30,00	25 000,00

Źródło: analiza własna 28 954 spraw o sygnaturze Nc-e, wniesionych w 2012 r., rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniem upominawczym w Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód w Lublinie (sprawy z powództwa osób prawnych, w których pozwany ma miejsca zamieszkania lub siedzibę na obszarze apelacji wrocławskiej lub warszawskiej).

Tabela Z8.6. Sprawność elektronicznego postępowania upominawczego w 2013 r.

Przedmiot badania	Suma	Średnia	Mediana	Min	Max
Liczba badanych spraw	44248				
Liczba sprzeciwów od nakazu zapłaty	8321				
Liczba dni pomiędzy datą pobrania sprawy z e-sądu przez sąd właściwości ogólną a datą prawomocności postanowienia o przekazaniu		3,39	1	0	477
Liczba dni pomiędzy datą wydania nakazu zapłaty a datą prawomocności		106,35	79	8	910
Liczba dni pomiędzy datą wydania nakazu zapłaty a datą nadania klauzuli wykonalności		75,53	64	16	759
Liczba dni pomiędzy datą wpływu sprawy do e-sądu a datą pobrania sprawy z e-sądu przez sąd właściwości ogólnej po przekazaniu sprawy		133,56	109	8	930
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą wydania nakazu zapłaty		59,01	54	0	475
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą prawomocności orzeczenia kończącego sprawę w e-sądzie		130,54	113	5	928
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą nadania klauzuli wykonalności		141,84	135	36	799
Liczba dni pomiędzy datą wpływ sprawy do e-sądu a datą zakreślenia sprawy		57,05	51	0	475
Liczba spraw z odrzuceniem pozwu	382				
Liczba spraw z umorzeniem postępowania	4338				
Liczba spraw ze zwrotem pozwu	235				
Liczba spraw, w których stwierdzono brak podstaw do wydania nakazu zapłaty	13550				
Liczba spraw, w których wydano nakaz zapłaty	25742,00				
Wartość przedmiotu sporu (zł)		8 837,00	1 409,91	0,40	28 015 784,11
Opłata sądowa od pozwu (zł)		110,65	30,00	30,00	25 000,00

Źródło: analiza własna 44 248 spraw o sygnaturze Nc-e, wniesionych w 2013 r., rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym w Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód w Lublinie (sprawy z powództwa osób prawnych, w których pozwany ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na obszarze apelacji wrocławskiej lub warszawskiej).

Tabela Z8.7. Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych w latach 2005–2012 (Warszawa)

Przedmiot badania	Wartość
Liczba badanych spraw	704
Średnia liczba dni czasu trwania postępowania	329,00
Mediana liczby dni czasu trwania postępowania	232

Przedmiot badania	Wartość
Minimalna liczba czasu trwania postępowania	7
Maksymalna liczba czasu trwania postępowania	1872
Liczba spraw, w których wydano wyrok zasądający roszczenie (całkowicie lub częściowo)	263
Liczba spraw, w których wydano wyrok zaoczny	98
Liczba spraw, w których wydano wyrok oddalający pozew	54
Liczba spraw, w których odrzucono pozew	13
Liczba spraw, w których umorzono postępowanie	176
Liczba spraw, w których zwrócono pozew	45
Liczba spraw, w których zawieszono postępowanie	12
Liczba spraw, w których przekazano sprawę	43

Źródło: analiza własna 704 spraw gospodarczych o sygnaturze GC, wniesionych w latach 2005–2012 i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym w Warszawie (XVI Wydział Gospodarczy).

Tabela Z8.8. Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych, w których zasądzone roszczenie, w latach 2005–2012 (Warszawa)

Przedmiot badania	Wartość
Liczba badanych spraw, w których wydano wyrok zasądający roszczenie (całkowicie lub częściowo)	263
Średnia liczba dni czasu trwania postępowania	385,30
Mediana liczby dni czasu trwania postępowania	288
Minimalna liczba czasu trwania postępowania	22
Maksymalna liczba czasu trwania postępowania	1872

Źródło: analiza własna 263 spraw gospodarczych o sygnaturze GC, wniesionych w latach 2005–2012 i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym w Warszawie (XVI Wydział Gospodarczy), przy czym nie uwzględniono spraw zakończonych wyrokiem zaocznym.

Tabela Z8.9. Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych, w których oddalono powództwo, w latach 2005–2012 (Warszawa)

Przedmiot badania	Wartość
Liczba badanych spraw, w których wydano wyrok oddalający pozew	54
Średnia liczba dni czasu trwania postępowania	445,61
Mediana liczby dni czasu trwania postępowania	357,5
Minimalna liczba czasu trwania postępowania	92
Maksymalna liczba czasu trwania postępowania	1306

Źródło: analiza własna 54 spraw gospodarczych o sygnaturze GC, wniesionych w latach 2005–2012 i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym w Warszawie (XVI Wydział Gospodarczy).

Tabela Z8.10. Sprawność postępowań opartych na nakazie zapłaty w latach 2006–2012 (Warszawa)

Przedmiot badania	Wartość
Liczba badanych spraw	1335
Średnia liczba dni czasu trwania postępowania	74,39
Mediana liczby dni czasu trwania postępowania	57
Minimalna liczba czasu trwania postępowania	0
Maksymalna liczba czasu trwania postępowania	440
Liczba spraw, w których wydano nakaz zapłaty	835
Liczba spraw, w których stwierdzono braku podstaw do wydania nakazu zapłaty	241
Liczba spraw, w których umorzono postępowanie	30
Liczba spraw, w których zwrócono pozew	149
Liczba spraw, w których przekazano sprawę	74
Liczba spraw, w których wydano odrzucono pozew	2
Liczba spraw, w których wydano zawieszono postępowanie	4

Źródło: analiza własna 1335 spraw gospodarczych o sygnaturze GNc, wniesionych w latach 2006–2012 i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym w Warszawie (XVI Wydział Gospodarczy).

Tabela Z8.11. Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych w latach 2006–2012 (Wrocław)

Przedmiot badania	Wartość
Liczba badanych spraw	369
Średnia liczba dni czasu trwania postępowania	239,11
Mediana liczby dni czasu trwania postępowania	131
Minimalna liczba dni czasu trwania postępowania	1
Maksymalna liczba dni czasu trwania postępowania	1659
Liczba spraw, w których wydano wyrok zasądający roszczenie (całkowicie lub częściowo)	132
Liczba spraw, w których wydano wyrok zaoczny	27
Liczba spraw, w których wydano wyrok oddalający pozew	65
Liczba spraw, w których odrzucono pozew	6
Liczba spraw, w których umorzono postępowanie	97
Liczba spraw, w których zwrócono pozew	7
Liczba spraw, w których zawieszono postępowanie	0
Liczba spraw, w których przekazano sprawę	37

Źródło: analiza własna 369 spraw gospodarczych o sygnaturze GC, wniesionych w latach 2006–2012 (sprawy z powództwa osób prawnych) i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu (X Wydział Gospodarczy).

Tabela Z8.12. Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych, w których zasądzono roszczenie, w latach 2006–2012 (Wrocław)

Przedmiot badania	Wartość
Liczba badanych spraw, w których wydano wyrok zasądający roszczenie (całkowicie lub częściowo)	131
Średnia liczba dni czasu trwania postępowania	311,63
Mediana liczby dni czasu trwania postępowania	230
Minimalna liczba dni czasu trwania postępowania	22
Maksymalna liczba dni czasu trwania postępowania	1659

Źródło: analiza własna 131 spraw gospodarczych o sygnaturze GC, wniesionych w latach 2006–2012 (sprawy z powództwa osób prawnych) i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu (X Wydział Gospodarczy), przy czym nie uwzględniono spraw zakończonych wyrokiem zaocznym.

Tabela Z8.13. Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych, w których oddalono powództwo, w latach 2006–2012 (Wrocław)

Przedmiot badania	Wartość
Liczba badanych spraw, w których wydano wyrok oddalający pozew	65
Średnia liczba dni czasu trwania postępowania	351,75
Mediana liczby dni czasu trwania postępowania	234
Minimalna liczba dni czasu trwania postępowania	35
Maksymalna liczba dni czasu trwania postępowania	1538

Źródło: analiza własna 65 spraw gospodarczych o sygnaturze GC, wniesionych w latach 2006–2012 (sprawy z powództwa osób prawnych) i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu (X Wydział Gospodarczy).

Tabela Z8.14. Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych opartych na nakazie zapłaty w latach 2006–2013 (Wrocław)

Przedmiot badania	Wartość
Liczba badanych spraw	677
Średnia liczba dni czasu trwania postępowania	31,04
Mediana liczby dni czasu trwania postępowania	21
Minimalna liczba dni czasu trwania postępowania	2
Maksymalna liczba dni czasu trwania postępowania	299
Liczba spraw, w których wydano nakaz zapłaty	413
Liczba spraw, w których umorzono postępowanie	21
Liczba spraw, w których zwrócono pozew	10
Liczba spraw, w których przekazano sprawę	233

Źródło: analiza własna 677 spraw gospodarczych o sygnaturze GNc, wniesionych w latach 2006–2013 (sprawy z powództwa osób prawnych) i rozpoznawanych w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu (X Wydział Gospodarczy).

Tabela Z8.15. Skuteczność egzekucji po rozpoznaniu sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym w latach 2010–2012

Przedmiot badania	Wartość
Liczba badanych spraw w e-sądzie związanych z egzekucją	35 255
Liczba spraw komorniczych związanych z powyżej wskazanymi 49794 sprawami w e-sądzie	41 158
Liczba spraw z całkowitą spłata długu	5 902
Liczba spraw umorzonych z powodu bezskuteczności egzekucji	13 795

Źródło: analiza własna 35255 spraw o sygnaturze Nc-e rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym w Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód w Lublinie (sprawy z powództwa osób prawnych wniesione do e-sądu w latach 2010–2012, i w których pozwany ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na obszarze apelacji wrocławskiej lub warszawskiej) i powiązanych z nimi 41158 spraw egzekucyjnych o sygnaturze KM (przy czym egzekucje zostały wszczęte i toczyły się również po 2012 roku).

Tabela Z8.16. Czas trwania postępowania egzekucyjnego w 2016 r.

Obszar właściwości	Średni czas trwania postępowania od dnia pierwszego wpływu do ostatecznego załatwienia spraw egzekucyjnych prowadzonych przez komorników sądowych (miesiące)	Średni czas trwania postępowania sądowego od dnia pierwszej rejestracji w sądzie I instancji do uprawomocnienia się sprawy w I instancji (miesiące)
Apelacja Łódzka	8,44	4,32
Apelacja Gdańska	9,04	4,62
Apelacja Białostocka	10,41	5,08
Apelacja Warszawska	10,75	5,14
Apelacja Szczecińska	10,91	5,24
Apelacja Wrocławska	10,92	5,35
Apelacja Poznańska	10,93	5,40
Apelacja Krakowska	11,27	5,47
Apelacja Lubelska	11,28	5,59
Apelacja Rzeszowska	11,39	5,64
Apelacja Katowicka	12,56	7,14

Źródło: Średni czas trwania postępowania..., op.cit.

Tabela Z8.17. Klauzule wykonalności i tytuły wykonawcze w latach 2010–2014

Przedmiot badania	Nadanie klauzuli wykonalności (z wyłączeniem spraw dotyczących bankowych i europejskich tytułów egzekucyjnych)	Nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu	Nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu	Nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika	Nadanie klauzuli wykonalności przeciwko wspólnikowi osobowej spółki handlowej	Nadanie klauzuli wykonalności wobec przejścia uprawnień lub obowiązków	Ponowne wydanie tytułu wykonawczego zamiast utraconego	Wydanie dalszego tytułu wykonawczego
Liczba spraw	72	52	316	41	68	212	25	7
Średnia liczba czasu trwania postępowania	54,8	62,7	61,0	0,9	71,3	53,1	159,6	37,3
Mediana liczby czasu trwania postępowania	36,5	51,5	54	1	44,5	37,5	140	41
Minimalna liczba czasu trwania postępowania	4	6	2	0	5	1	15	8
Maks. liczba czasu trwania postępowania	231	154	286	1	281	267	687	52
Liczba spraw z uwzględnieniem żądania	46	42	214	37	55	162	15	7
Liczba spraw z oddaleniem żądania	9	6	46	3	3	32	2	0
Liczba spraw z odrzuceniem pisma	1	2	3	0	0	0	0	0
Liczba spraw z umorzeniem postępowania	3	0	1	0	0	1	2	0
Liczba spraw z przekazaniem sprawy	2	0	43	0	0	2	0	0
Liczba spraw ze zwrotem sprawy	5	2	9	1	10	15	6	0
Liczba spraw z innym zakończeniem sprawy	6	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: analiza własna 793 spraw o sygnaturze GCo rozpoznawanych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu (XV Wydział Gospodarczy, sprawy z powództwa osób prawnych wniesione w latach 2010–2014).

Tabela Z8.18. Udzielenie zabezpieczenia i zawiązanie do próby ugodowej w latach 2010–2014

Przedmiot badania	Udzielenie zabezpieczenia	Zawiązanie do próby ugodowej
Liczba spraw	16	322
Średnia liczba czasu trwania postępowania	36,6	92,2
Mediana liczby czasu trwania postępowania	15	82
Minimalna liczba czasu trwania postępowania	3	3
Maksymalna liczba czasu trwania postępowania	244	311
Liczba spraw z uwzględnieniem żądania	3	11
Liczba spraw z oddaleniem żądania	6	0
Liczba spraw z odrzuceniem pisma	0	4
Liczba spraw z umorzeniem postępowania	1	18
Liczba spraw z przekazaniem sprawy	3	30
Liczba spraw ze zwrotem sprawy	3	22
Liczba spraw z innym zakończeniem sprawy	0	237

Źródło: analiza własna 338 spraw o sygnaturze GCo rozpoznawanych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu (XV Wydział Gospodarczy, sprawy z powództwa osób prawnych wniesione w latach 2010–2014).

Tabela Z8.19. Zbieg egzekucji administracyjnej i sądowej w latach 2011–2014

Przedmiot badania	Sprawy zakończone	Sprawy niezakończone
Liczba spraw	52	2
Średnia liczba czasu trwania postępowania	87	n/d
Mediana liczby czasu trwania postępowania	67	n/d
Minimalna liczba czasu trwania postępowania	6	n/d
Maksymalna liczba czasu trwania postępowania	349	n/d
Liczba spraw z uwzględnieniem żądania	30	n/d
Liczba spraw z oddaleniem żądania	3	n/d
Liczba spraw z odrzuceniem pisma	0	n/d
Liczba spraw z umorzeniem postępowania	15	n/d
Liczba spraw z przekazaniem sprawy	4	n/d
Liczba spraw ze zwrotem sprawy	0	n/d
Liczba spraw z innym zakończeniem sprawy	0	n/d

Źródło: analiza własna 54 spraw o sygnaturze Co rozpoznawanych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu (I i IX Wydział Cywilny, sprawy z powództwa osób prawnych wniesione w latach 2011–2014).

Tabela Z8.20. Wyjawienie majątku w latach 2008–2014

Przedmiot badania	Sprawy zakończone	Sprawy niezakończone
Liczba spraw	130	26
Średnia liczba czasu trwania postępowania	288,1	n/d
Mediana liczby czasu trwania postępowania	179,5	n/d
Minimalna liczba czasu trwania postępowania	0	n/d
Maksymalna liczba czasu trwania postępowania	1129	n/d
Liczba spraw z uwzględnieniem żądania	58	n/d
Liczba spraw z oddaleniem żądania	3	n/d
Liczba spraw z odrzuceniem pisma	3	n/d
Liczba spraw z umorzeniem postępowania	43	n/d
Liczba spraw z przekazaniem sprawy	9	n/d
Liczba spraw ze zwrotem sprawy	1	n/d
Liczba spraw z innym zakończeniem sprawy	13	n/d

Źródło: analiza własna 156 spraw o sygnaturze Co rozpoznawanych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu (I i IX Wydział Cywilny, sprawy z powództwa osób prawnych wniesione w latach 2008–2014).

Rozdział 9. Informatyzacja sądownictwa

Wstęp

Przepisy kodeksu postępowania cywilnego³¹⁷ (k.p.c.) ulegały bardzo licznym zmianom z powodu rozwoju techniki, jaką strony postępowań sądowych, jak i sąd mogą się posługiwać. Można wyróżnić kilka zasadniczych przyczyn informatyzacji postępowania sądowego: od chęci usunięcia największej bolączki polskiego wymiaru sprawiedliwości, a więc przewlekłości postępowania, co przekłada się na inne, społeczno-gospodarcze korzyści, w tym ochronę praw wierzycieli, po ułatwienie dostępu do sądu, zwiększenie społecznej kontroli nad przebiegiem postępowania sądowego, zwiększenie bezpieczeństwa obrotu prawnego i gospodarczego oraz ułatwienie wykonywania czynności wspomagających prowadzenie postępowania sądowego. Przy nowelizacji k.p.c., jak i innych ustaw oraz rozporządzeń regulujących funkcjonowanie rejestrów sądowych – Rejestru Zastawów, Krajowego Rejestru Sądowego i ksiąg wieczystych – ustawodawca miał na uwadze przede wszystkim osiągnięcie większej sprawności i szybkości postępowania sądowego. Dotyczy to zwłaszcza elektronicznego postępowania upominawczego, jak i możliwości wykorzystania systemu teleinformatycznego do wszczynania i prowadzenia postępowania egzekucyjnego. Nie bez znaczenia pozostawała chęć prawodawcy poprawienia dostępu do informacji sądowej, czyli informacji o stanie toczącej się sprawy czy informacji o podmiotach prawa handlowego lub nieruchomościach. Poprawieniu jakości informacji sądowej i zwiększeniu kontroli

* Dr Sylwia Kotecka-Kral, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej.

³¹⁷ Ustawa z dnia 17.11.1964 r. (t.j. Dz.U. 2016, poz. 1822 ze zm.), dalej k.p.c.

nad toczącym się postępowaniem służy niewątpliwie zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia sądowego. Z kolei inne zmiany przepisów prawa, które nakazywały wykorzystanie nowoczesnych technologii w postępowaniu sądowym, miały na celu ułatwienie podejmowania działalności gospodarczej, np. prowadzonej w formie spółek handlowych.

W niniejszym rozdziale najpierw omówiono zmiany dotyczące postępowania rejestrowego, łącznie z rejestracją spółek handlowych, których umowy zawarto przy użyciu wzorców umów udostępnionych w systemie teleinformatycznym, jak i uzyskiwanie odpisów oraz innych informacji z rejestrów sądowych. Następnie przedstawione zostały przepisy regulujące kluczowe dla ochrony praw wierzycieli elektroniczne postępowanie upominawcze. Dalej przedstawiono zmiany w cywilnym postępowaniu ogólnym, na podstawie których strony postępowania sądowego i sąd mogą korzystać ze zdobyczy techniki, jak np. wnoszenie pism drogą elektroniczną, przeprowadzenie dowodu na odległość, elektroniczne doręczenia, zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego czy wyrok utrwalony w systemie teleinformatycznym. Ostatnią kwestią, ale niezwykle ważną dla tematyki realizowanego badania, jest informatyzacja postępowania egzekucyjnego, w tym ochrona praw wierzyciela.

9.1. Postępowania rejestrowe

W postępowaniu o wpis do rejestru zastawów, Krajowego Rejestru Sądowego oraz ksiąg wieczystych stosuje się przepisy k.p.c. o postępowaniu nieprocesowym³¹⁸. Zastaw rejestrowy oraz rejestr zastawów, jak i Krajowy Rejestr Sądowy, a także księgi wieczyste, jako jawne rejestry sądowe, również służą ochronie praw wierzyciela.

9.1.1. Postępowanie o wpis do rejestru zastawów

Historycznie pierwszą regulacją prawną dotyczącą rejestrów sądowych prowadzonych w systemie informatycznym była ustawa z dnia 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, która weszła w życie z dniem 1.01.1998 r.,

³¹⁸ Zob. art. 44 ustawy z dnia 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (t.j. Dz.U. 2016, poz. 297), dalej u.z.r.r.z.; art. 7 ustawy z dnia 29.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (t.j. Dz.U. 2015, poz. 1142 ze zm.), dalej u.k.r.s.; art. 6261–62613 k.p.c.

z wyjątkiem przepisów art. 42 ust. 1 i 2 oraz art. 43, które weszły w życie z dniem ogłoszenia, czyli 19.12.1996 r.

Informacja, że rejestr zastawów prowadzony jest w systemie informatycznym, znalazła się w § 2 ust. 1 rozporządzenia MS z dnia 15.10.1997 r. w sprawie szczegółowej organizacji i sposobu prowadzenia rejestru zastawów³¹⁹, wydanego na podstawie art. 43 pkt 1 u.z.r.r.z., które weszło w życie z dniem 1.01.1998 r. Wskazano również, że urzędnienia rejestrowe znajdują się w Ministerstwie Sprawiedliwości w Centrali Rejestru Zastawów (§ 2 ust. 2).

Od 1.01.2009 r. w postępowaniu o wpis do rejestru zastawów możliwe jest złożenie wniosku o wpis na urzędowym formularzu wraz z załącznikami za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, a także otrzymanie od sądu rejestrowego orzeczeń i innych pism sądowych na adres systemu teleinformatycznego. Zgodnie z art. 39 ust. 2a u.z.r.r.z., wprowadzonym ustawą z dnia 5.09.2008 r. o zmianie ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów oraz o zmianie innych ustaw³²⁰, wnioski składane drogą elektroniczną powinny być opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym, weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu. W aktach przechowuje się wydruk tych wniosków i załączniki dokumentów wraz ze wskazaniem osób, które je podpisały. Przepis ten wszedł w życie z dniem 11.01.2009 r.

Rozporządzenie MS z dnia 15.10.1997 r. w sprawie szczegółowej organizacji i sposobu prowadzenia rejestru zastawów w § 9 stanowi, że wniosek wraz z załącznikami i dokumentami w formie papierowej składa się z odpowiednią liczbą ich odpisów w celu doręczenia uczestnikom postępowania. W przypadku wniosku i dokumentów złożonych drogą elektroniczną sąd sporządza ich odpisy w postaci wydruków wraz ze wskazaniem osób, które je podpisały w celu doręczenia uczestnikom postępowania. Brzmienie § 9 zostało nadane przez rozporządzenie MS z dnia 11.12.2008 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowej organizacji i sposobu prowadzenia rejestru zastawów³²¹, które weszło w życie 11.01.2009 r.

Z kolei u.z.r.r.z. w art. 43a stanowi delegację ustawową dla Ministra Sprawiedliwości do określenia w drodze rozporządzenia warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów prowadzących rejestr zastawów i do centralnej informacji o zastawach reje-

³¹⁹ Dz.U. nr 134, poz. 892 ze zm.

³²⁰ Dz.U. nr 180, poz. 1113.

³²¹ Dz.U. nr 229, poz. 1533.

strowych drogą elektroniczną, a także orzeczeń, odpisów, zaświadczeń i informacji doręczanych wnioskodawcom tą drogą przez sądy oraz centralną informację. Minister powinien się kierować potrzebą ułatwienia i upowszechnienia dostępu do rejestru zastawów. Przepis ten został dodany ustawą dnia z 5.09.2008 r. o zmianie ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów oraz o zmianie innych ustaw³²² i wszedł w życie z dniem 11.01.2009 r.

Na jego podstawie wydano rozporządzenie MS z dnia 11.12.2008 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów prowadzących rejestr zastawów i do centralnej informacji o zastawach rejestrowych drogą elektroniczną, a także orzeczeń, odpisów, zaświadczeń i informacji doręczanych wnioskodawcom tą drogą przez sądy oraz centralną informację³²³, które weszło w życie z dniem 11.01.2009 r. Rozporządzenie określa warunki organizacyjno-techniczne dotyczące m.in. formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądu prowadzącego rejestr zastawów drogą elektroniczną, a także formy orzeczeń i pism sądowych doręczanych wnioskodawcom przez sąd prowadzący rejestr zastawów drogą elektroniczną.

Rozporządzenie MS z dnia 11.12.2008 r. przesądziło, że w postępowaniu o wpis do rejestru zastawów będzie stosowany bezpieczny podpis elektroniczny weryfikowany za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu. Dotyczy to zarówno wnioskodawców, jak i pracowników sądów rejestrowych. Z kolei rozporządzenie MS z dnia 10.10.2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów prowadzących rejestr zastawów i do centralnej informacji o zastawach rejestrowych drogą elektroniczną, a także orzeczeń, odpisów, zaświadczeń i informacji doręczanych wnioskodawcom tą drogą przez sądy oraz centralną informację³²⁴, które weszło w życie 13.10.2016 r., przesądziło, że przez podpis elektroniczny rozumie się kwalifikowany podpis elektroniczny. Zmiana ta była podyktowana wejściem w życie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23.07.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE³²⁵ a także ustawy z dnia

³²² Dz.U. nr 180, poz. 1113.

³²³ Dz.U. nr 229, poz. 1535.

³²⁴ Dz.U. 2016, poz. 1675.

³²⁵ Dz.Urz.UE seria L nr 257 z 28.08.2014, s. 73–114.

5.09.2016 r. o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej³²⁶, która weszła w życie 7.10.2016 r.

Składanie wniosków i dokumentów, zarówno o wpis do rejestru, jak i o wydanie odpisów, zaświadczeń i udzielenie informacji z rejestru, może być dokonane jedynie przez zarejestrowanego użytkownika, a więc osobę, której został przydzielony unikatowy adres internetowy powiązany z niepowtarzalną nazwą i hasłem oraz ważnym kwalifikowanym certyfikatem. W przypadku wniosków składanych do sądu zarejestrowanym użytkownikiem powinna być osoba uprawniona do działania w imieniu wnioskodawcy przed sądem. Adres systemu teleinformatycznego jest dostępny na stronach podmiotowych Ministerstwa Sprawiedliwości w Biuletynie Informacji Publicznej.

Wnioski wraz z załącznikami wypełnia się na urzędowych formularzach dostępnych pod adresem systemu teleinformatycznego i opatruje podpisem elektronicznym. Dokumenty dołączone do wniosków składa się w jednym z formatów wskazanych w przepisach o minimalnych wymaganiach dla systemów teleinformatycznych i opatruje podpisami elektronicznymi osób uprawnionych do ich podpisania.

Orzeczenia i pisma sądowe są doręczane drogą elektroniczną w formacie pdf (*Portable Document Format*) i opatrzone podpisem elektronicznym uprawnionego pracownika sądu. System teleinformatyczny potwierdza zamieszczenie odpisów, zaświadczeń, informacji z rejestru, orzeczeń oraz pism sądowych pod adresem systemu teleinformatycznego ze wskazaniem daty zamieszczenia.

9.1.2. Postępowanie o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego

Ustawa z dnia 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym³²⁷, która weszła w życie z dniem 1.01.2001 r., w art. 2 ust. 1 stanowi, że rejestr prowadzą w systemie informatycznym (od 1.12.2014 r. – teleinformatycznym³²⁸) sądy rejonowe mające siedzibę w miastach będących siedzibą wojewody i obejmujące swoją właściwością obszar województwa.

Ustawa o k.r.s. od 1.01.2007 r. dopuszcza składanie wniosków o wpis do rejestru drogą elektroniczną. Od 1.01.2007 r. dopuszczalne jest także otrzyma-

³²⁶ Dz.U. 2016, poz. 1579.

³²⁷ T.j. Dz.U. 2015, poz. 1142 ze zm., dalej u.k.r.s.

³²⁸ Zob. ustawa z 26.04.2014 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2014, poz. 1161).

nie od sądu rejestrowego orzeczeń i innych pism sądowych na adres systemu teleinformatycznego (art. 694³ § 4 k.p.c.).

Dodanie ust. 2b do art. 19 u.k.r.s. nastąpiło ustawą z dnia 18.10.2006 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw³²⁹. Zgodnie z brzmieniem jego zd. 1 wnioski składane drogą elektroniczną powinny być opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu. Ustawa o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej z dnia 7.10.2016 r. dokonała zmiany w tym przepisie. Na jej mocy wnioski składane drogą elektroniczną opatruje się kwalifikowanym podpisem elektronicznym albo podpisem potwierdzonym profilem zaufanym ePUAP.

Zmiany objęły również przepisy k.p.c. o postępowaniu rejestrowym. Z dniem 1.01.2007 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 18.10.2006 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw, które zmieniły art. 694³ § 3–5 k.p.c. Na ich mocy wniosek złożony do sądu rejestrowego drogą elektroniczną powinien być opatrzony bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu (§ 3). W przypadku złożenia wniosku drogą elektroniczną wszelkie doręczenia orzeczeń i pism sądowych będą dokonywane na adres elektroniczny, z którego wniosek został wysłany (§ 4). Orzeczenia i pisma sądowe wysłane w sposób, o którym mowa w § 4, uznaje się za doręczone z datą wskazaną w elektronicznym potwierdzeniu odbioru korespondencji. W przypadku braku takiego potwierdzenia doręczenie uznaje się za skuteczne z upływem 14 dni od daty umieszczenia korespondencji pod adresem określonym w § 4 (§ 5).

Ustawa z dnia 1.04.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw³³⁰, z dniem 1.01.2012 r. dodała przepisy § 3¹ i 3² do art. 694³ k.p.c. oraz dokonała zmian w przepisach § 4 i 5 art. 694³ k.p.c. Wniosek złożony drogą elektroniczną o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, której umowę zawarto przy wykorzystaniu wzorca umowy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością udostępnianego w systemie teleinformatycznym może być także opatrzony innym podpisem elektronicznym, który spełnia wymagania dotyczące podpisu elektronicznego osób zawierających umowę takiej spółki (§ 3¹). Do wniosku złożonego przez pełnomocnika o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego spółki, o której mowa w § 3¹, nie dołącza się pełnomocnictwa, jednak pełnomocnik powinien powołać się na nie, wskazując jego

³²⁹ Dz.U. nr 208, poz. 1540.

³³⁰ Dz.U. nr 92, poz. 531.

datę, zakres oraz okoliczności wymienione w art. 87 (§ 3²). W przypadku złożenia wniosku w sposób opisany w § 3 i 3¹ doręczenia orzeczeń i pism sądowych będą dokonywane osobom składającym tą drogą wnioski za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie rejestrowe (§ 4). Orzeczenia i pisma sądowe wysłane w sposób, o którym mowa w § 4, uznaje się za doręczone z datą wskazaną w elektronicznym potwierdzeniu odbioru korespondencji. W przypadku braku takiego potwierdzenia doręczenie uznaje się za skuteczne z upływem 14 dni od daty umieszczenia korespondencji w systemie teleinformatycznym określonym w § 4 (§ 5).

Z kolei z dniem 15.01.2015 r. u.z.k.p.c. z 28.11.2014 r. dokonała zmian w k.p.c., na mocy których wniosek złożony do sądu rejestrowego drogą elektroniczną powinien być opatrzony bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu albo podpisem potwierdzonym profilem zaufanym Platformy Usług Administracji Publicznej (ePUAP; art. 694³ § 3 k.p.c.). Wniosek złożony drogą elektroniczną o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, której umowa została zawarta przy wykorzystaniu wzorca umowy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością udostępnionego w systemie teleinformatycznym, może być także opatrzony innym podpisem elektronicznym, który spełnia wymagania dotyczące podpisu elektronicznego osób zawierających umowę takiej spółki. Przepisu nie stosuje się do wniosku o zmianę i wykreślenie wpisu (art. 694³ § 3¹ k.p.c.). Do wniosku złożonego przez pełnomocnika o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego spółki, której umowę zawarto przy wykorzystaniu wzorca umowy spółki udostępnionego w systemie teleinformatycznym, nie dołącza się pełnomocnictwa, jednak pełnomocnik powinien powołać się na nie, wskazując jego datę, zakres i okoliczności wymienione w art. 87 (art. 694³ § 3² k.p.c.).

Pierwotnie warunki organizacyjno-techniczne formy wniosków i dokumentów składanych do sądów rejestrowych regulowało rozporządzenie MS z dnia 20.12.2006 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów rejestrowych i Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego drogą elektroniczną, a także orzeczeń, odpisów, wyciągów, zaświadczeń, informacji i kopii dokumentów doręczanych wnioskodawcom drogą elektroniczną przez sądy rejestrowe i Centralną Informację³³¹, które zostało wydane na podstawie art. 6 pkt 3 u.k.r.s. i weszło w życie z dniem 1.01.2007 r. Zostało ono zastąpione, na skutek zmiany upoważnienia

³³¹ Dz.U. nr 247, poz. 1813.

ustawowego do jego wydania przez ustawę z dnia 13.05.2011 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym³³² przez rozporządzenie MS z dnia 22.12.2011 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania drogą elektroniczną do sądów rejestrowych i Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz sposobu posługiwania się dokumentami wydanymi w postaci elektronicznej³³³. Weszło ono w życie z dniem 1.01.2012 r.

Rozporządzenie określa m.in. warunki organizacyjno-techniczne dotyczące formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów rejestrowych drogą elektroniczną na podstawie art. 694³ § 3 k.p.c., a także formy orzeczeń doręczanych wnioskodawcom drogą elektroniczną przez sądy rejestrowe.

Składanie wniosków i dokumentów do sądów rejestrowych może być dokonane jedynie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego przez zarejestrowanego użytkownika. W przypadku wniosków składanych do sądów rejestrowych zarejestrowanym użytkownikiem powinna być osoba uprawniona do występowania w imieniu wnioskodawcy. Adres systemu teleinformatycznego jest dostępny na stronach podmiotowych Ministerstwa Sprawiedliwości w Biuletynie Informacji Publicznej. Wnioski składane do sądu rejestrowego, wnioski o wydanie odpisów, wyciągów, zaświadczeń i udzielenie informacji oraz wnioski o udostępnienie kopii dokumentów z elektronicznego katalogu dokumentów spółek wraz z załącznikami wypełnia się na urzędowych formularzach dostępnych na stronach Ministerstwa Sprawiedliwości w Biuletynie Informacji Publicznej i opatruje bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu. Dokumenty dołączone do wniosków wnoszonych do sądów rejestrowych składa się w jednym z formatów wskazanych w przepisach o minimalnych wymaganiach dla systemów teleinformatycznych i opatruje bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu osoby uprawnionej do ich podpisania. Taki stan prawny w zakresie podpisów elektronicznych obowiązywał do dnia 13.10.2016 r.

Rozporządzenie zostało zmienione na mocy rozporządzenia MS z dnia 10.10.2016 r.³³⁴ Z dniem 13.10.2016 r. na potrzeby omawianego rozporządzenia w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania drogą elektroniczną do sądów rejestrowych i Cen-

³³² Dz.U. nr 144, poz. 851.

³³³ Dz.U. nr 299, poz. 1773.

³³⁴ Dz.U. 2016, poz. 1676.

tralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego, a także sposobu posługiwania się dokumentami wydanymi w postaci elektronicznej przez podpis elektroniczny należy rozumieć kwalifikowany podpis elektroniczny lub podpis potwierdzony profilem zaufanym ePUAP. W sprawach o wpis spółki, której umowę zawarto przy wykorzystaniu wzorca umowy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością udostępnianego w systemie teleinformatycznym, orzeczenia oraz zarządzenia i inne pisma sądowe doręczane drogą elektroniczną mogą być opatrzone przez pracownika sądu podpisem elektronicznym, o którym mowa w art. 3 pkt 10 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23.07.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylającego dyrektywę 1999/93/WE³³⁵.

Przepisy art. 694⁴ § 2 i 3 k.p.c. zostały dodane z dniem 1.01.2007 r. na mocy ustawy z 18.10.2006 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw³³⁶. Dokumenty, na podstawie których dokonuje się wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego, składane drogą elektroniczną, powinny być opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu (art. 694⁴ § 2). Wypisy aktów notarialnych, wyciągi, odpisy i poświadczenia dokumentów mogą być przesłane do sądu drogą elektroniczną, jeżeli notariusz opatrzył je bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu (§ 3).

Ustawa z dnia 9.01.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³³⁷ z dniem 1.01.2010 r. dodała do art. 694⁴ § 1¹ w brzmieniu: „Ilekcroć konieczne jest badanie tytułu wykonawczego, o którym mowa w art. 783 § 4, do wniosku o dokonanie wpisu należy dołączyć dokument uzyskany z systemu teleinformatycznego umożliwiający sądowi weryfikację istnienia i treści tytułu wykonawczego. Przed rozpoznaniem tego wniosku istnienie i treść tytułu wykonawczego podlegają zweryfikowaniu przez sędziego lub referendarza sądowego w systemie teleinformatycznym”.

Z kolei § 2¹ został dodany do art. 694⁴ k.p.c. na mocy ustawy z dnia 1.04.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw³³⁸. Zgodnie z jego brzmieniem dokumenty, które stanowią podstawę wpisu w KRS, dotyczące spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, o której mowa w art. 694³ § 3¹ k.p.c., składane drogą elektroniczną, mogą być także opatrzone innym podpisem

³³⁵ Dz.Urz.UE L 257 z 28.08.14, s. 73–114.

³³⁶ Dz.U. nr 208, poz. 1540.

³³⁷ Dz.U. nr 26, poz. 156.

³³⁸ Dz.U. nr 92, poz. 531.

elektronicznym, który spełnia wymagania dotyczące podpisu elektronicznego osób zawierających umowę takiej spółki.

Z dniem 15.01.2015 r. u.z.k.p.c. z dnia 28.11.2014 r. dokonała zmian w § 2 art. 694⁴ k.p.c. Na ich mocy dokumenty stanowiące podstawę wpisu w KRS, składane drogą elektroniczną, powinny być opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu albo podpisem potwierdzonym profilem zaufanym Platformy Usług Administracji Publicznej (ePUAP).

Ustawa o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej z dniem 7.10.2016 r. dokonała zmian w treści art. 694³ § 3, art. 696⁴ § 2 i § 3 k.p.c. Na jej mocy wnioski składane do sądu rejestrowego drogą elektroniczną opatruje się kwalifikowanym podpisem elektronicznym albo podpisem potwierdzonym profilem zaufanym ePUAP (zob. art. 52 pkt 5 i 6 ustawy o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej). Dokumenty, na których podstawie dokonuje się wpisu do KRS, składane drogą elektroniczną, opatruje się kwalifikowanym podpisem elektronicznym albo podpisem potwierdzonym profilem zaufanym ePUAP (art. 696⁴ § 2 k.p.c.). Wypisy aktów notarialnych, wyciągi, odpisy i poświadczenia dokumentów mogą być przesłane do sądu drogą elektroniczną, jeżeli notariusz opatrzył je kwalifikowanym podpisem elektronicznym (art. 696⁴ § 3 k.p.c.).

Rejestracja spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, jawnych i komandytowych, których umowy zawarto przy użyciu wzorców umów udostępnionych w systemie teleinformatycznym

Od dnia 1.01.2012 r. możliwe jest również składanie drogą elektroniczną wniosku o wpis spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, której umowę zawarto przy wykorzystaniu wzorca umowy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością udostępnianego w systemie teleinformatycznym; wniosek taki może być także opatrzony innym podpisem elektronicznym, który spełnia wymagania dotyczące podpisu elektronicznego osób zawierających umowę takiej spółki. Zmiana w art. 19 ust. 2b u.k.r.s. została wprowadzona na mocy ustawy z dnia 1.04.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw³³⁹. Jednocześnie przesądzono, że wniosek o wpis do Rejestru spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, której umowę zawarto przy wykorzystaniu wzorca umowy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością udostępnianego w systemie teleinfor-

³³⁹ Dz.U. nr 92, poz. 531.

matycznym, złożony drogą elektroniczną i nieopłacony nie wywołuje skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu.

Od dnia 15.01.2015 r. ustawa z dnia 28.11.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw³⁴⁰ nadała nowe brzmienie art. 19 ust. 2, ust. 2b, ust. 3b oraz ust. 7 u.k.r.s. Wniosek o wpis składa się na urzędowym formularzu albo na formularzu udostępnionym w systemie teleinformatycznym (art. 19 ust. 2). Wnioski składane drogą elektroniczną powinny być opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu albo podpisem potwierdzonym profilem zaufanym Platformy Usług Administracji Publicznej (ePUAP). Wniosek o pierwszy wpis spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, której umowa została zawarta przy wykorzystaniu wzorca umowy udostępnionego w systemie teleinformatycznym, składany drogą elektroniczną może być także opatrzony innym podpisem elektronicznym (art. 19 ust. 2b).

Rejestracja spółki jawnej i komandytowej przy wykorzystaniu wzorca umowy również została umożliwiona od dnia 15.01.2015 r. przez wspomnianą już u.z.k.p.c. z dnia 28.11.2014 r. Umowę spółki jawnej oraz umowę spółki komandytowej opatruje się bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu albo podpisem potwierdzonym profilem zaufanym ePUAP (art. 23¹ § 2 oraz art. 106¹ § 2 k.s.h.).

Ustawa z.k.p.c. z dnia 28.11.2014 r. z dniem 15.01.2015 r. zmieniła także treść art. 19 ust. 3b u.k.r.s. na następującą: „Wniosek o wpis do Rejestru spółki, której umowa została zawarta przy wykorzystaniu wzorca umowy udostępnionego w systemie teleinformatycznym, złożony drogą elektroniczną i nieopłacony nie wywołuje skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu”.

Od dnia 1.04.2016 r. możliwa jest także zmiana umowy spółki jawnej przy wykorzystaniu wzorca uchwały zmieniającej umowę spółki udostępnionego w systemie teleinformatycznym³⁴¹.

Ustawa o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej z dniem 7.10.2016 r. dokonała zmian w treści art. 19 w ust. 2b zd. 1. Na jej podstawie wnioski składane drogą elektroniczną należy opatrywać kwalifikowanym podpisem elektronicznym albo podpisem potwierdzonym profilem zaufanym ePUAP.

³⁴⁰ Dz.U. 2015, poz. 4.

³⁴¹ Zob. u.z.k.p.c. z dnia 28.11.2014 r.

9.1.3. Postępowanie o wpis do księgi wieczystej

Księgi wieczyste, zgodnie z art. 25¹ ust. 1 ustawy z dnia 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece³⁴², prowadzone są w systemie informatycznym (od 1.07.2016 r. – teleinformatycznym). Ustawa z dnia 11.05.2001 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy – Prawo o notariacie³⁴³ wprowadziła możliwość zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym; weszła ona w tym zakresie w życie z dniem 23.09.2001 r. Na podstawie art. 25¹ ust. 2 u.k.w.h. Minister Sprawiedliwości mógł wprowadzić w drodze rozporządzenia system informatyczny zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych, określając szczegółowy sposób zakładania oraz prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym, tak aby zachowane zostały wszystkie cechy ksiąg wieczystych prowadzonych w sposób, o którym mowa w art. 25 ust. 1 i 2 u.k.w.h., sposób przeglądania ksiąg wieczystych prowadzonych w tym systemie, oraz wyznaczyć sądy, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym. Minister Sprawiedliwości wydał następujące rozporządzenia: z dnia 20.08.2003 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym³⁴⁴; z dnia 21.11.2013 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym³⁴⁵ oraz z dnia 15.02.2016 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie teleinformatycznym³⁴⁶.

Od 2003 r. trwa proces przenoszenia papierowych ksiąg wieczystych do postaci elektronicznej³⁴⁷, który zakończył się w dniu 31.12.2014 r. Minister Sprawiedli-

³⁴² T.j. Dz.U. 2013, poz. 707 ze zm.

³⁴³ Dz.U. nr 63, poz. 635.

³⁴⁴ T.j. Dz.U. 2013, poz. 695; weszło w życie z dniem 1.10.2003 r., obowiązywało do dnia 30.11.2013 r.

³⁴⁵ Dz.U. 2013, poz. 1411 ze zm.; weszło w życie z dniem 1.12.2013 r., uchylone z dniem 30.06.2016 r.

³⁴⁶ Dz.U. 2016, poz. 312, weszło w życie z dniem 1.07.2016 r. – na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25.03.2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie teleinformatycznym (Dz.U. 2016, poz. 410).

³⁴⁷ Zob. ustawa z dnia 14.02.2003 r. o przenoszeniu treści księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (Dz.U. nr 42, poz. 363 ze zm.), weszła w życie z dniem 1.07.2003 r.; rozporządzenie MS z dnia 14.08.2003 r. w sprawie szczegółowej organizacji i funkcjonowania ośrodka migracyjnego ksiąg wieczystych oraz zadań tego ośrodka i sądu rejonowego podczas migracji ksiąg wieczystych (Dz.U. nr 162, poz. 1573), weszło w życie z dniem 1.10.2003 r., uchylone z dniem 30.06.2016 r.; rozporządzenie MS z dnia 20.08.2003 r. w sprawie sposobu przenoszenia treści dotychczasowej księgi wieczystej do struktury księgi

wości wyznaczał sądy rejonowe, które prowadziły księgi wieczyste w systemie informatycznym³⁴⁸.

Treść ksiąg wieczystych gromadzona jest w Centralnej Bazie Danych Ksiąg Wieczystych, mieszczącej się w Centralnym Ośrodku Przetwarzania Danych Ministerstwa Sprawiedliwości. Początkowo kwestię tę regulował art. 36³ § 3 u.k.w.h., który stanowił, że sądy rejonowe, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym, dokonują czynności związanych z prowadzeniem ksiąg wieczystych w centralnej bazie danych ksiąg wieczystych. Został on dodany z dniem 1.07.2003 r. na mocy ustawy z dnia 14.02.2003 r. o przenoszeniu treści księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym³⁴⁹. Na podstawie u.z.k.p.c. z dnia 15.01.2015 r., która weszła w życie z dniem 1.07.2016 r. przepis ten, w nieco zmienionym brzmieniu, został przeniesiony do art. 626⁸ § 11 k.p.c. i usunięty z u.k.w.h. Zgodnie z nim czynności związane z zakładaniem i prowadzeniem ksiąg wieczystych dokonywane są w centralnej bazie danych ksiąg wieczystych.

Kolejne zmiany k.p.c. w zakresie postępowania o wpis do księgi wieczystej zostały wprowadzone na mocy art. 23 ustawy z dnia 14.02.2003 r. o przenoszeniu treści księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym³⁵⁰. Weszły one w życie z dniem 1.07.2003 r. Zgodnie z treścią art. 626⁸ § 3 k.p.c., rozpoznając wniosek o wpis w księdze wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym, sąd z urzędu bada zgodność danych wskazanych we wniosku z danymi wynikającymi z systemów prowadzących ewidencje powszechnych numerów identyfikacyjnych, chyba że istnieją przeszkody faktyczne

wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (t.j. Dz.U. 2013, poz. 224 ze zm.), weszło w życie z dniem 1.10.2003 r.

³⁴⁸ Zob. rozporządzenia MS: z dnia 14.08.2003 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. nr 162, poz. 1570 ze zm.), weszło w życie z dniem 1.10.2003 r., uchylone z dniem 30.09.2004 r.; z dnia 22.09.2004 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. nr 214, poz. 2181), weszło w życie z dniem 30.09.2004 r., uchylone z dniem 27.03.2006 r.; z dnia 16.03.2006 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. nr 49, poz. 353 ze zm.), weszło w życie z dniem 27.03.2006 r., uchylone z dniem 1.08.2008 r.; z dnia 16.07.2008 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. nr 133, poz. 847 ze zm.), weszło w życie z dniem 1.08.2008 r., uchylone z dniem 1.07.2010 r.; z dnia 29.06.2010 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. nr 116, poz. 779 ze zm.), weszło w życie z dniem 1.07.2010 r., uchylone z dniem 1.01.2013 r.; z dnia 29.11.2012 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. 2012, poz. 1341), weszło w życie z dniem 1.01.2013 r., uchylone z dniem 1.12.2013 r.

³⁴⁹ Dz.U. nr 42, poz. 363 ze zm.

³⁵⁰ Dz.U. nr 42, poz. 363 ze zm.

uniemożliwiający dokonanie takiego sprawdzenia. Ewidencjami powszechnych numerów identyfikacyjnych w rozumieniu art. 626⁸ § 3 k.p.c. są zbiór PESEL oraz krajowy rejestr urzędowy podmiotów gospodarki narodowej (REGON). § 4 art. 626⁸ k.p.c. stanowi, iż rozpoznając wniosek o zmianę oznaczenia nieruchomości w księdze wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym, sąd ponadto dokonuje z urzędu sprawdzenia danych wskazanych we wniosku i ujawnionego w księdze wieczystej oznaczenia nieruchomości z danymi katastru nieruchomości, chyba że istnieją przeszkody faktyczne uniemożliwiający dokonanie takiego sprawdzenia. Niezgodność danych, o których mowa w § 3 i 4, stanowi przeszkodę do dokonania wpisu (§ 5).

Wskazana nowelizacja dodała także przepisy § 8 i 9 do art. 626⁸ k.p.c. W księdze wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym podpisany przez sędziego lub referendarza sądowego wpis uważa się za dokonany dopiero z chwilą jego zapisania w centralnej bazie danych ksiąg wieczystych (§ 8). Przez podpis, o którym mowa w § 8, rozumie się dane w postaci elektronicznej, które wraz z innymi danymi, do których zostały dołączone, służą do identyfikacji sędziego lub referendarza sądowego dokonującego czynności w systemie informatycznym (§ 9).

Ustawa z dnia 9.01.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³⁵¹, która weszła w życie z dniem 1.01.2010 r., dodała § 3¹ do art. 626² k.p.c. oraz § 2¹ do art. 626⁸ k.p.c. Na mocy pierwszego z wymienionych przepisów do wniosku o dokonanie wpisu w księdze wieczystej na podstawie tytułu wykonawczego, o którym mowa w art. 783 § 4 k.p.c. (czyli tytułu egzekucyjnego będącego nakazem zapłaty wydanym w elektronicznym postępowaniu upominawczym i zaopatrzonego w klauzulę wykonalności), należy dołączyć dokument uzyskany z systemu teleinformatycznego umożliwiający sądowi weryfikację istnienia i treści tytułu wykonawczego. Z kolei przed rozpoznaniem wniosku o wpis na podstawie tytułu wykonawczego, o którym mowa w art. 783 § 4 k.p.c., istnienie i treść tego tytułu podlegają zweryfikowaniu przez sędziego lub referendarza sądowego w systemie teleinformatycznym.

Ustawa z k.p.c. z dnia 15.01.2015 r. z dniem 1.07.2016 r. wykreśliła z przepisów k.p.c. o postępowaniu wieczystoksięgowym te fragmenty, które mówią o prowadzeniu księgi wieczystej „w systemie informatycznym”. Od 1.01.2015 r. bowiem każda księga wieczysta prowadzona jest w systemie (tele)informatycznym.

Ponadto dokonano zmiany treści § 8 art. 626⁸ k.p.c. na następującą: „Wpis w księdze wieczystej podpisany przez sędziego lub referendarza sądowego uważa

³⁵¹ Dz.U. nr 26, poz. 156.

się za dokonany dopiero z chwilą jego zapisania w centralnej bazie danych ksiąg wieczystych” i uchylono § 9 tego przepisu, który definiował rodzaj podpisu elektronicznego stosowanego przy wpisach w księgach wieczystych. W efekcie rodzaj tego podpisu elektronicznego nie jest określony w żadnym akcie prawnym, wynika z konstrukcji systemu teleinformatycznego, w którym księgi wieczyste są prowadzone.

Ustawą z.k.p.c. z dnia 15.01.2015 r., która weszła w życie z dniem 1.07.2016 r., wprowadzone zostało tzw. elektroniczne postępowanie wieczystoksięgowe³⁵². Celem tej nowelizacji jest stworzenie w ramach k.p.c. podstaw realizacji pierwszego etapu dalszej informatyzacji postępowania wieczystoksięgowego, polegającego na wprowadzeniu obowiązku inicjowania tego postępowania poprzez system teleinformatyczny przez określone podmioty – notariusza, komornika sądowego oraz naczelnika urzędu skarbowego działającego jako administracyjny organ egzekucyjny. Elektroniczne postępowanie wieczystoksięgowe³⁵³ ma za zadanie zapewnić łatwiejszy i szybszy dostęp do sądu, a także sprawne załatwienie sprawy o wpis do księgi wieczystej. Wprowadzenie obowiązku składania za pośrednictwem systemu teleinformatycznego wniosków o wpis do księgi wieczystej oraz wniosków o założenie księgi wieczystej pozwoli – w zakresie prostych dla systemu teleinformatycznego czynności – na stworzenie możliwości automatycznego przetwarzania danych zawartych w treści wniosku do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie teleinformatycznym, po zweryfikowaniu tych danych przez orzecznika. Składanie w ten sposób wniosków o wpis do księgi wieczystej umożliwi również automatyczne zamieszczanie wzmianek wyłączających rękojmię wiary publicznej ksiąg wieczystych niezwłocznie po sporządzeniu aktu notarialnego, prowadzącego np. do zmiany właściciela nieruchomości i złożeniu wniosku o wpis za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, co niewątpliwie znacznie przyczyni się do dalszego zwiększenia bezpieczeństwa obrotu nieruchomościami, np. przez utrudnienie wielokrotnej sprzedaży tej samej nieruchomości³⁵⁴. Rozwój tej formy postępowania jest z pewnością pożądanym z uwagi na zmniejszenie kosztów czynności w postępowaniu wieczystoksięgowym, przyspieszenie samych czynności, a przede wszystkim – co niezwykle istotne dla ciągle przyspieszającego

³⁵² Zob. także Projekt założeń do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw, dostępny na stronie internetowej <http://legislacja.rcl.gov.pl/lista/1/projekt/73700/katalog/73733> (11.02.2016).

³⁵³ Dalej EPW.

³⁵⁴ Zob. Uzasadnienie Rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy Sejmu VII kadencji nr 2655, s. 1; dalej: Uzasadnienie... (druk 2655).

obrotu prawnego – szybkości ujawnienia tych czynności i ich skutków w treści ksiąg wieczystych³⁵⁵.

Wniosek opatruje się kwalifikowanym podpisem elektronicznym. Do wniosku dołącza się dokumenty stanowiące podstawę wpisu w księdze wieczystej, jeżeli zostały one sporządzone w postaci elektronicznej. Dokumenty stanowiące podstawę wpisu w księdze wieczystej niesporządzone w postaci elektronicznej notariusz, komornik oraz naczelnik urzędu skarbowego działający jako administracyjny organ egzekucyjny przesyła sądowi właściwemu do prowadzenia księgi wieczystej w terminie trzech dni od dnia złożenia wniosku o wpis. W przypadku wniosków składanych przez notariuszy i komorników obowiązek poprawienia lub uzupełnienia wniosku spoczywa odpowiednio na stronie czynności notarialnej lub wierzyciela. O zobowiązaniu wierzyciela do poprawienia lub uzupełnienia wniosku sąd jednocześnie zawiadamia za pośrednictwem systemu teleinformatycznego komornika, wskazując rodzaj braków formalnych, które uniemożliwiają nadanie wnioskowi prawidłowego biegu. Za chwilę wpływu wniosku o wpis złożonego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego uważa się godzinę, minutę i sekundę umieszczenia wniosku w systemie. Wnioski, które wpłynęły w tej samej chwili, będą uważane za złożone równocześnie. Wniosek o wpis powinien być w dniu wpływu do sądu zarejestrowany niezwłocznie w dzienniku ksiąg wieczystych i opatrzony kolejnym numerem. Niezwłocznie po zarejestrowaniu wniosku w dzienniku ksiąg wieczystych zamieszcza się w odpowiednim dziale księgi wieczystej informację o wniosku jako wzmiankę o wniosku. Wzmianka o wniosku złożonym za pośrednictwem systemu teleinformatycznego umieszczana jest automatycznie z chwilą umieszczenia wniosku w systemie.

Wpis dokonywany jest jedynie na wniosek i w jego granicach, chyba że przepis szczególnie przewiduje dokonanie wpisu z urzędu. Przed rozpoznaniem wniosku o wpis na podstawie tytułu wykonawczego, o którym mowa w art. 783 § 4 k.p.c., istnienie i treść tego tytułu podlegają zweryfikowaniu przez sędziego lub referendarza sądowego w systemie teleinformatycznym. Rozpoznając wniosek o wpis w księdze wieczystej, sąd z urzędu bada zgodność danych wskazanych we wniosku z danymi wynikającymi z systemów prowadzących ewidencje powszechnych numerów identyfikacyjnych, chyba że istnieją przeszkody faktyczne uniemożliwiające dokonanie takiego sprawdzenia. Rozpoznając wniosek o zmianę oznaczenia nieruchomości

³⁵⁵ Zob. K. Flaga-Gieruszyńska, Opinia na temat rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2655) z dnia 24.09.2014 r., s. 4.

w księdze wieczystej, sąd ponadto dokonuje z urzędu sprawdzenia danych wskazanych we wniosku i ujawnionego w księdze wieczystej oznaczenia nieruchomości z danymi katastru nieruchomości, chyba że istnieją przeszkody faktyczne uniemożliwiające dokonanie takiego sprawdzenia. Niezgodność danych, o których mowa w § 3 i § 4, stanowi przeszkodę do dokonania wpisu. W postępowaniu wieczystoksięgowym wpis w księdze wieczystej jest orzeczeniem. Uzasadnienia wpisu nie sporządza się. Wpisem w księdze wieczystej jest również wykreślenie. Wpis w księdze wieczystej podpisany przez sędziego lub referendarza sądowego uważa się za dokonany z chwilą jego zapisania w centralnej bazie danych ksiąg wieczystych. Założenie księgi wieczystej następuje z chwilą dokonania pierwszego wpisu. Czynności związane z zakładaniem i prowadzeniem ksiąg wieczystych dokonywane są w centralnej bazie danych ksiąg wieczystych. O dokonanym wpisie sąd zawiadamia uczestników postępowania. Nie zawiadamia się uczestnika, który na piśmie zrzekł się zawiadomienia. Zrzeczenia się zawiadomienia można dokonać w akcie notarialnym dotyczącym czynności, z którą wiąże się wpis. Na wniosek uczestnika postępowania zawarty w akcie notarialnym zawiadomienie o wpisie doręcza się za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, na konto wskazane w tym systemie. W przypadku wskazania danych o koncie uniemożliwiających skuteczne doręczenie, zawiadomienie o wpisie doręcza się w sposób określony w art. 131 § 1 k.p.c. Pozostałe przepisy regulujące EPW są wspólne z tymi, które regulują „zwykłe” postępowanie wieczystoksięgowe³⁵⁶.

9.2. Uzyskiwanie odpisów oraz innych informacji z rejestrów sądowych

9.2.1. Rejestr zastawów

Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów w art. 42 ust. 2 stanowi, że zadaniem centralnej informacji o zastawach rejestrowych jest utworzenie i eksploatacja połączeń rejestru zastawów w systemie informatycznym, prowadzenie

³⁵⁶ Zob. także J. Gołaczyński, S. Kotecka, *Elektroniczne postępowanie wieczystoksięgowe w Polsce na tle rozwiązań niemieckich*, „Na Wokandzie” 2011, nr 2, nr specjalny 1, s. 15–19; S. Kotecka, *Postępowanie wieczystoksięgowe: wprowadzenie*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego: komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 282–288; S. Kotecka, komentarze do art. 509(1) k.p.c., art. 511(1) k.p.c., art. 626(4) k.p.c., art. 626(6) k.p.c., art. 626(10) k.p.c., w: *Informatyzacja postępowania cywilnego: komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 267–270, 270–282, 288–351, 351–354, 360–364.

zbioru informacji z rejestru zastawów oraz udzielanie informacji, wydawanie odpisów i zaświadczeń z rejestru zastawów.

Rozporządzenie MS z dnia 15.10.1997 r. w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń³⁵⁷, wydane na podstawie art. 43 pkt 2 u.z.r.r.z., precyzuje zadania centralnej informacji. Wskazuje, że centralna informacja o zastawach rejestrowych jest komórką organizacyjną Ministerstwa Sprawiedliwości. Udziela ona informacji oraz wydaje zaświadczenia i odpisy z rejestru zastawów na podstawie danych otrzymanych z Centrali Rejestru Zastawów, o której mowa w § 2 ust. 2 rozporządzenia MS z dnia 15.10.1997 r. w sprawie szczegółowej organizacji i sposobu prowadzenia rejestru zastawów³⁵⁸. Centralna informacja udziela informacji oraz wydaje zaświadczenia i odpisy z rejestru zastawów w formie papierowej lub elektronicznej na podstawie wniosków składanych na formularzach.

Ustawa z dnia 5.09.2008 r. o zmianie ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów oraz o zmianie innych ustaw³⁵⁹ wprowadziła zmiany w art. 42, które weszły w życie z dniem 11.01.2009 r. Na ich mocy centralna informacja o zastawach rejestrowych może również udzielać informacji, wydawać odpisy i zaświadczenia z rejestru zastawów drogą elektroniczną (ust. 2a). Odpisy i zaświadczenia wydane w formie papierowej przez centralną informację o zastawach rejestrowych mają moc dokumentów urzędowych wydawanych przez sąd (ust. 3). Z kolei ustawa z dnia 20.11.2009 r. o zmianie ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów³⁶⁰, która w tym zakresie weszła w życie z dniem 18.01.2010 r., do art. 42 dodała ust. 3a, na podstawie którego odpisy i zaświadczenia wydane drogą elektroniczną przez centralną informację o zastawach rejestrowych opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym, weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu, mają moc dokumentów urzędowych. Ustawa o usługach zaufania oraz elektronicznej identyfikacji z dniem 7.10.2016 r. dokonała zmiany w treści art. 42 ust. 3a u.z.r.r.z.. Na jej mocy odpisy i zaświadczenia wydane drogą elektroniczną przez centralną informację o zastawach rejestrowych opatrzone kwalifikowanym podpisem elektronicznym, mają moc dokumentów urzędowych.

Rozporządzenie MS z dnia 11.12.2008 r., które określa warunki organizacyjno-techniczne dotyczące formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów

³⁵⁷ Dz.U. nr 134, poz. 893 ze zm.

³⁵⁸ Dz.U. nr 134, poz. 892.

³⁵⁹ Dz.U. nr 180, poz. 1113.

³⁶⁰ Dz.U. nr 215, poz. 1663.

prowadzących rejestr zastawów i do centralnej informacji o zastawach rejestrowych drogą elektroniczną, a także orzeczeń, odpisów, zaświadczeń i informacji doręczanych wnioskodawcom tą drogą przez sądy oraz centralną informację³⁶¹, weszło w życie z dniem 11.01.2009 r. Rozporządzenie to dotyczy zatem także formy wniosków o wydanie odpisów, zaświadczeń i udzielenie informacji oraz ich składania do centralnej informacji o zastawach rejestrowych drogą elektroniczną oraz formy odpisów, zaświadczeń i informacji doręczanych przez centralną informację o zastawach rejestrowych drogą elektroniczną.

Formularze wniosków są udostępniane w siedzibie centrali centralnej informacji oraz w ekspozyturach. Dopuszcza się składanie wniosków na formularzach udostępnionych na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości, a także na formularzach stanowiących wydruki komputerowe lub kserokopie, jeżeli ich treść jest zgodna z wzorami urzędowych formularzy. Przepis ten znajduje się w § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia wzorów urzędowych formularzy wniosków o wpis do rejestru zastawów³⁶² i wszedł w życie z dniem 11.01.2009 r.

Składanie wniosków i dokumentów może być dokonane jedynie przez zarejestrowanego użytkownika. Wnioski wraz z załącznikami o wydanie odpisów, zaświadczeń i udzielenie informacji, wypełnia się na urzędowych formularzach dostępnych pod adresem systemu teleinformatycznego i opatruje bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu. Na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 10.10.2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów prowadzących rejestr zastawów i do centralnej informacji o zastawach rejestrowych drogą elektroniczną, a także orzeczeń, odpisów, zaświadczeń i informacji doręczanych wnioskodawcom tą drogą przez sądy oraz centralną informację³⁶³, które weszło w życie z dniem 13.10.2016 r., przez podpis rozumie się kwalifikowany podpis elektroniczny.

Rozporządzenie MS z dnia 15.10.1997 r. w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń³⁶⁴, wydane na podstawie art. 43 pkt 2 u.z.r.r.z., stanowi w § 11, że wnioski składa się albo w centrali centralnej

³⁶¹ Dz.U. nr 229, poz. 1535.

³⁶² Dz.U. 2008, nr 229, poz. 1532.

³⁶³ Dz.U. 2016, poz. 1675.

³⁶⁴ Dz.U. nr 134, poz. 893 ze zm.

informacji, albo w ekspozyturze. Ekspozytura udziela informacji oraz wydaje zaświadczenia i odpisy z rejestru zastawów tylko na wniosek złożony bezpośrednio w ekspozyturze. Centrala centralnej informacji udziela informacji na zasadach takich samych jak ekspozytura, a ponadto udziela informacji korespondencyjne. Natomiast wnioski w formie elektronicznej składa się do centrali centralnej informacji. Wnioski przesyłane pocztą do ekspozytur przekazuje się do centrali centralnej informacji. W przypadku złożenia wniosku w ekspozyturze opłatę można uiścić w kasie sądu, przy którym funkcjonuje ekspozytura. Podmioty, o których mowa w art. 42 ust. 4a u.z.r.r.z., a więc Skarb Państwa, państwowe jednostki organizacyjne, jednostki samorządu terytorialnego oraz związki międzygminne, związki powiatów, związki powiatowo-gminne i związki metropolitalne, których zadanie nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej, składają wnioski do centrali centralnej informacji.

Zacytowane powyżej przepisy § 11 uwzględniają zmiany dokonane na mocy rozporządzenia MS z dnia 11.12.2008 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń³⁶⁵, które weszły w życie z dniem 11.01.2009 r.

Rozporządzenie MS z dnia 15.10.1997 r. w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń³⁶⁶ wydane na podstawie art. 43 pkt 2 u.z.r.r.z. w § 15 stanowi, że centralna informacja udziela informacji oraz wydaje zaświadczenia i odpisy z rejestru zastawów na wniosek, na podstawie danych wyszukanych w rejestrze zastawów, dokładnie odpowiadających wypełnionym lub wykreślonym polom wniosku. Centrala centralnej informacji wydaje odpisy, zaświadczenia i udziela informacji w postaci elektronicznej – na adres internetowy, z którego wysłano wniosek w formie elektronicznej, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 43a u.z.r.r.z., czyli rozporządzeniem MS z 11.12.2008 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów prowadzących rejestr zastawów i do centralnej informacji o zastawach rejestrowych drogą elektroniczną, a także orzeczeń, odpisów, zaświadczeń i informacji doręczanych wnioskodawcom tą drogą przez sądy oraz centralną informację.

³⁶⁵ Dz.U. nr 229, poz. 1534.

³⁶⁶ Dz.U. nr 134, poz. 893 ze zm.

Cytowane przepisy § 15 uwzględniają zmiany dokonane na mocy rozporządzenia MS z dnia 11.12.2008 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń³⁶⁷, które weszły w życie z dniem 11.01.2009 r.

Rozporządzenie MS z dnia 15.10.1997 r. w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń³⁶⁸ wydane na podstawie art. 43 pkt 2 u.z.r.r.z. w § 24 stanowi, że odpis, zaświadczenie oraz informacja wydane w formie papierowej, podpisane przez upoważnionego pracownika i opatrzone pieczęcią urzędową, poza treścią, powinny zawierać oznaczenie miejsca i daty wydania dokumentu oraz datę i godzinę stanu rejestru zastawów, według którego zostały wydane; poszczególne strony powinny być ponumerowane ze wskazaniem całkowitej liczby stron. Odpis, zaświadczenie oraz informacje wydane w formie elektronicznej zawierają dane wskazane w ust. 1 i są opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym uprawnionego pracownika centrali centralnej informacji.

Cytowane przepisy uwzględniają zmiany dokonane na mocy rozporządzenia MS z dnia 11.12.2008 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń³⁶⁹, które weszły w życie z dniem 11.01.2009 r.

Odpisy, zaświadczenia i informacje z rejestru zastawów wydane w postaci elektronicznej zawierają oznaczenie miejsca i daty wydania dokumentu oraz datę i godzinę stanu rejestru zastawów, według którego zostały wydane; poszczególne strony powinny być ponumerowane ze wskazaniem całkowitej liczby stron. Do dnia 13.10.2016 r. były one opatrywane podpisem elektronicznym uprawnionego pracownika centralnej informacji o zastawach rejestrowych. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10.10.2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń³⁷⁰ stanowi, że od 14.10.2016 r. odpis, zaświadczenie oraz informacje wydane w postaci elektronicznej zawierają dane wskazane w § 24 ust. 1 (oznaczenie miejsca i daty wydania dokumentu oraz datę i godzinę stanu rejestru zastawów, według

³⁶⁷ Dz.U. nr 229, poz. 1534.

³⁶⁸ Dz.U. nr 134, poz. 893 ze zm.

³⁶⁹ Dz.U. nr 229, poz. 1534.

³⁷⁰ Dz.U. 2016, poz. 1682.

którego zostały wydane) i są opatrzone kwalifikowanym podpisem elektronicznym uprawnionego pracownika centrali centralnej informacji. Zmiana ta weszła w życie z dniem 14.10.2016 r.

Rozporządzenie MS z dnia 30.12.1997 r. w sprawie wysokości opłat za informację, odpisy i zaświadczenia wydawane przez Centralną Informację o Zastawach Rejestrowych³⁷¹ nie różnicuje wysokości opłat za informacje otrzymane w postaci pisemnej i elektronicznej. Sposób wnoszenia opłat uregulowany został w rozporządzeniu MS z dnia 15.10.1997 r. w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń.

9.2.2. Krajowy Rejestr Sądowy

Od dnia 1.01.2004 r. pojawiła się możliwość uzyskania informacji z KRS za pomocą ogólnodostępnych sieci informatycznych.

Zgodnie z brzmieniem art. 4 u.k.r.s., obowiązującym od dnia 1.01.2004 r., Minister Sprawiedliwości utworzył Centralną Informację Krajowego Rejestru Sądowego z oddziałami przy sądach rejestrowych. Zadaniem Centralnej Informacji jest:

- 1) utworzenie i eksploatacja połączeń Rejestru w systemie informatycznym;
- 2) prowadzenie zbioru informacji Rejestru;
- 3) udzielanie informacji z Rejestru;
- 4) przekazywanie z urzędu organom samorządu gminnego, właściwym według miejsca zamieszkania (siedziby) przedsiębiorcy, danych z Rejestru o wpisaniu przedsiębiorcy i jego wykreśleniu wraz z adresem i przedmiotem jego działalności, w terminie 7 dni od dnia wprowadzenia tych danych do Rejestru.

Centralna Informacja wydaje odpisy, wyciągi i zaświadczenia z Rejestru, które mają moc dokumentów wydawanych przez sąd³⁷². Centralna Informacja pobiera opłaty za udzielanie informacji oraz wydawanie odpisów, wyciągów lub zaświadczeń z Rejestru.

Ustawa z dnia 24.04.2003 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie³⁷³ z dniem 1.01.2004 r. dodała ust. 4a do

³⁷¹ Dz.U. 1998, nr 2, poz. 4.

³⁷² Zob. także S. Kotecka, *Moc dowodowa danych udostępnianych na odległość przez centralną informację Krajowego Rejestru Sądowego*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2012, nr 2, s. 99–109.

³⁷³ Dz.U. nr 96, poz. 874 ze zm.

art. 4 u.k.r.s., na mocy którego Centralna Informacja bezpłatnie udostępniała, w szczególności w ogólnodostępnych sieciach informatycznych, informacje o organizacjach, określonych w art. 3 ust. 2 i podmiotach wymienionych w art. 3 ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie³⁷⁴.

Duże zmiany w zadaniach Centralnej Informacji wprowadziła ustawa z dnia 18.10.2006 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw³⁷⁵. Od dnia 1.01.2007 r. zadania Centralnej Informacji są następujące:

- 1) prowadzenie zbioru informacji Rejestru oraz elektronicznego katalogu dokumentów spółek, zwanego „katalogiem”;
- 2) udzielanie informacji z Rejestru oraz przechowywanie i udostępnianie kopii dokumentów z katalogu;
- 3) utworzenie i eksploatacja połączeń Rejestru i katalogu w systemie informatycznym.

Centralna Informacja wydaje odpisy, wyciągi i zaświadczenia oraz udziela informacji z Rejestru, które mają moc dokumentów urzędowych, jeżeli zostały wydane w formie papierowej.

Ustawodawca w art. 4 ust. 3a u.k.r.s. wprost wskazał, że od 1.01.2007 r. Centralna Informacja wydaje z katalogu, drogą elektroniczną, kopie dokumentów, które są poświadczane za zgodność z dokumentami znajdującymi się w aktach rejestrowych podmiotu. Centralna Informacja pobiera opłaty za udzielanie informacji, wydawanie odpisów, wyciągów lub zaświadczeń z Rejestru oraz za udostępnianie kopii dokumentów z katalogu. Opłaty te stanowią dochód budżetu państwa.

Rozszerzono zakres bezpłatnego udostępniania informacji. Artykuł 4 ust. 4a u.k.r.s. stanowił, że Centralna Informacja od 1.01.2007 r. bezpłatnie udostępnia, w ogólnodostępnych sieciach informatycznych, podstawowe informacje o podmiotach wpisanych do rejestru przedsiębiorców i do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej, w tym również o organizacjach i podmiotach, które uzyskały status organizacji pożytku publicznego.

Kolejne zmiany w zakresie bezpłatnego udostępniania informacji z KRS wprowadziła z dniem 31.03.2009 r. ustawa z dnia 19.12.2008 r. o zmianie ustawy

³⁷⁴ T.j. Dz.U. 2016, poz. 239.

³⁷⁵ Dz.U. nr 208, poz. 1540.

o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw³⁷⁶. Dodano do art. 4 u.k.r.s. ust. 4b w brzmieniu: Centralna Informacja udostępnia bezpłatnie, w ogólnodostępnych sieciach teleinformatycznych, listę podmiotów, wobec których w dziale 6 rejestru przedsiębiorców wpisano informację o ogłoszeniu upadłości. Lista zawiera następujące dane:

- 1) nazwę lub firmę;
- 2) numer KRS;
- 3) numer NIP;
- 4) siedzibę przedsiębiorcy;
- 5) datę wydania orzeczenia o ogłoszeniu upadłości wraz z określeniem sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego;
- 6) sygnaturę sprawy i określenie sądu, który ogłosił upadłość;
- 7) datę oraz sposób zakończenia postępowania upadłościowego.

Z dniem 1.01.2016 r. zd. wstępne art. 4 ust. 4b brzmi: „Centralna Informacja udostępnia bezpłatnie, w ogólnodostępnych sieciach teleinformatycznych, listę podmiotów, wobec których w dziale 6 rejestru przedsiębiorców wpisano informację o ogłoszeniu upadłości albo o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego”. Lista zawiera niektóre dane³⁷⁷.

Kolejne zmiany, w zakresie mocy dokumentów udostępnianych przez Centralną Informację oraz bezpłatnego udostępniania informacji wprowadziła ustawa z dnia 13.05.2011 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym³⁷⁸. Na ich mocy art. 4 ust. 3 u.k.r.s. otrzymał brzmienie: „Centralna Informacja wydaje odpisy, wyciągi i zaświadczenia oraz udziela informacji z Rejestru, które mają moc dokumentów urzędowych, jeżeli zostały wydane w postaci papierowej lub elektronicznej”.

Artykuł 4 ust. 4a u.k.r.s. stanowi, że Centralna Informacja bezpłatnie udostępnia, w ogólnodostępnych sieciach teleinformatycznych, aktualne informacje o podmiotach wpisanych do Rejestru oraz listę dokumentów zawartych w katalogu. Dodano także ust. 4aa, na mocy którego pobrane samodzielnie wydruki komputerowe aktualnych informacji o podmiotach wpisanych do Rejestru mają moc zrównaną z mocą dokumentów wydawanych przez Centralną Informację, o których mowa w ust. 3, jeżeli posiadają cechy umożliwiające ich weryfikację

³⁷⁶ Dz.U. nr 18, poz. 97.

³⁷⁷ Zob. art. 416 pkt 1 lit. 1 ustawy z dnia 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. 2015, poz. 978 ze zm.).

³⁷⁸ Dz.U. nr 144, poz. 851.

z danymi zawartymi w Rejestrze. Wymienione zmiany weszły w życie z dniem 1.01.2012 r.

Ustawa z dnia 26.06.2014 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz o zmianie niektórych innych ustaw³⁷⁹ z dniem 1.01.2016 r. dokonała terminologicznej zmiany w treści art. 4 ust. 2 pkt 3 stwierdzając, że jednym z zadań Centralnej Informacji jest utworzenie i eksploatacja połączeń Rejestru i katalogu w systemie teleinformatycznym (zamiast „informatycznym”). Zmianie uległ także ust. 4b art. 4 u.k.r.s., zgodnie z którym Centralna Informacja udostępnia bezpłatnie, w ogólnodostępnych sieciach teleinformatycznych, listę podmiotów, wobec których w dziale 6 rejestru przedsiębiorców wpisano informację o ogłoszeniu upadłości. Lista zawiera następujące dane:

- 1) nazwę lub firmę;
- 2) numer podmiotu w Rejestrze;
- 3) NIP;
- 4) siedzibę przedsiębiorcy;
- 5) datę wydania orzeczenia o ogłoszeniu upadłości wraz z określeniem sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego;
- 6) sygnaturę sprawy i określenie sądu, który ogłosił upadłość;
- 7) datę oraz sposób zakończenia postępowania upadłościowego.

Zmiany od 1.01.2016 r. w art. 4 ust. 4b u.k.r.s. wprowadziła także ustawa z dnia 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne³⁸⁰. Centralna Informacja udostępnia bezpłatnie, w ogólnodostępnych sieciach teleinformatycznych, listę podmiotów, wobec których w dziale 6 rejestru przedsiębiorców wpisano nie tylko informację o ogłoszeniu upadłości, ale też o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego. Punkty 5–7 otrzymały brzmienie: „5) datę wydania orzeczenia o ogłoszeniu upadłości albo o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego; 6) sygnaturę sprawy i określenie sądu, który ogłosił upadłość albo wydał postanowienie o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego; 7) datę oraz sposób ukończenia postępowania upadłościowego albo postępowania restrukturyzacyjnego”.

Rozporządzenie MS z dnia 22.12.2011 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania drogą elektroniczną do sądów rejestrowych i Centralnej Informacji Krajowego

³⁷⁹ Dz.U. 2014, poz. 1161.

³⁸⁰ Dz.U. 2015, poz. 978 ze zm.

Rejestru Sądowego oraz sposobu posługiwania się dokumentami wydanymi w postaci elektronicznej³⁸¹ weszło w życie z dniem 1.01.2012 r.

Rozporządzenie określa m.in. warunki organizacyjno-techniczne dotyczące formy wniosków o wydanie odpisów, wyciągów, zaświadczeń i udzielenie informacji oraz ich składania do Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego drogą elektroniczną, formy wniosków o udostępnienie kopii dokumentów z elektronicznego katalogu dokumentów spółek oraz ich składania do Centralnej Informacji drogą elektroniczną, formy odpisów, wyciągów, zaświadczeń i informacji doręczanych przez Centralną Informację drogą elektroniczną, formy kopii dokumentów z elektronicznego katalogu dokumentów spółek doręczanych przez Centralną Informację drogą elektroniczną oraz sposób posługiwania się dokumentami wydanymi w postaci elektronicznej.

Składanie wniosków i dokumentów do sądów rejestrowych może być dokonane jedynie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego przez zarejestrowanego użytkownika. W przypadku wniosków składanych do sądów rejestrowych zarejestrowanym użytkownikiem powinna być osoba uprawniona do występowania w imieniu wnioskodawcy. Adres systemu teleinformatycznego jest dostępny na stronach podmiotowych Ministerstwa Sprawiedliwości w Biuletynie Informacji Publicznej. Wnioski wraz z załącznikami wypełnia się na urzędowych formularzach dostępnych pod adresem systemu teleinformatycznego i opatruje podpisem elektronicznym. Rozporządzenie MS z dnia 10.10.2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków organizacyjno-technicznych formy wniosków i dokumentów oraz ich składania drogą elektroniczną do sądów rejestrowych i centralnej informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz sposobu posługiwania się dokumentami wydanymi w postaci elektronicznej³⁸² stanowi, że ilekroć mowa o podpisie elektronicznym, rozumie się przez to kwalifikowany podpis elektroniczny albo podpis elektroniczny potwierdzony profilem zaufanym ePUAP. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 13.10.2016 r.

Zgodnie z brzmieniem § 21 rozporządzenia MS z dnia 27.12.2011 r. w sprawie ustroju i organizacji Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz trybu i sposobu udzielania informacji z Krajowego Rejestru Sądowego i wydawania kopii dokumentów z katalogu, a także struktury udostępnianych informacji o podmiotach wpisanych do Rejestru oraz cech wydruków umożliwiających

³⁸¹ Dz.U. nr 299, poz. 1773.

³⁸² Dz.U. 2016, poz. 1676.

ich weryfikację z danymi w Rejestrze³⁸³ wnioski o wydanie odpisu, wyciągu, zaświadczenia lub o udzielenie innych informacji składa się w centrali Centralnej Informacji lub jej oddziale. Wnioski w formie elektronicznej składa się w centrali Centralnej Informacji, która w tej samej formie wydaje odpis, wyciąg, zaświadczenie lub informację, kopię dokumentu określonego w art. 8a i art. 47a ustawy lub udziela informacji o innym sposobie załatwienia wniosku na adres internetowy, z którego wniosek wysłano zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 6 pkt 3 ustawy.

Każdy odpis, wyciąg, zaświadczenie oraz pozostałe pisemne informacje powinny być podpisane przez upoważnionego pracownika i opatrzone pieczęcią urzędową oraz powinny zawierać, poza właściwą treścią, także oznaczenie miejsca i datę wydania dokumentu oraz datę i czas stanu rejestru, według którego zostały wydane; poszczególne strony powinny być ponumerowane ze wskazaniem całkowitej liczby stron. Jeżeli wymieniony dokument jest przesyłany drogą elektroniczną, powinien zostać opatrzony bezpiecznym podpisem elektronicznym uprawnionego pracownika centrali Centralnej Informacji. Przepisy te nie mają zastosowania do udzielania informacji, o których mowa w § 9, a więc udostępnionych informacji, których treść odpowiada odpisowi aktualnemu, w celu samodzielnego pobrania ich wydruku komputerowego.

W zakresie podpisu elektronicznego została dokonana zmiana, na mocy rozporządzenia MS z dnia 10.10.2016 r.³⁸⁴ Dokument, o którym mowa powyżej, jeżeli jest przesyłany drogą elektroniczną, opatruje się zaawansowanym podpisem elektronicznym uprawnionego pracownika centrali Centralnej Informacji.

§ 6 rozporządzenia MS z dnia 22.12.2011 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania drogą elektroniczną do sądów rejestrowych i centralnej informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz sposobu posługiwania się dokumentami wydanymi w postaci elektronicznej stanowi, że odpisy, wyciągi, zaświadczenia i informacje z rejestru, orzeczenia oraz zarządzenia i inne pisma sądowe są doręczane drogą elektroniczną w formacie pdf i opatrzone podpisem elektronicznym uprawnionego pracownika Centralnej Informacji bądź sądu rejestrowego. Rozporządzenie MS z dnia 10.10.2016 r. zmieniło rozumienie pojęcia „podpis elektroniczny”. Od dnia 13.10.2016 r. dla celów rozporządzenia w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania

³⁸³ Dz.U. nr 297, poz. 1760.

³⁸⁴ Dz.U. 2016, poz. 1685.

drogą elektroniczną do sądów rejestrowych i centralnej informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz sposobu posługiwania się dokumentami wydanymi w postaci elektronicznej „podpis elektroniczny” oznacza kwalifikowany podpis elektroniczny albo podpis potwierdzony profilem zaufanym ePUAP.

Rozporządzenie MS z dnia 22.12.2011 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania drogą elektroniczną do sądów rejestrowych i centralnej informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz sposobu posługiwania się dokumentami wydanymi w postaci elektronicznej stanowiło, że w sprawach o wpis spółki, której umowę zawarto przy wykorzystaniu wzorca umowy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością udostępnianego w systemie teleinformatycznym, orzeczenia oraz zarządzenia i inne pisma sądowe doręczane drogą elektroniczną mogą być opatrzone przez pracownika sądu podpisem elektronicznym, o którym mowa w art. 3 pkt 1 ustawy dnia 18.09.2001 r. o podpisie elektronicznym (a więc tzw. zwykłym podpisem elektronicznym), złożonym w systemie teleinformatycznym. Zmiana treści rozporządzenia, która weszła w życie z dniem 13.10.2016 r. wskazała, że pisma te mogą być opatrzone przez pracownika sądu podpisem elektronicznym, o którym mowa w art. 3 pkt 10 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23.07.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylającego dyrektywę 1999/93/WE (DzUrz UE L 257 z 28.08.14, s. 73–114).

Kopie dokumentów z elektronicznego katalogu dokumentów spółek są przesyłane w takiej postaci, w jakiej zostały złożone i opatrzone podpisem elektronicznym uprawnionego pracownika sądu, który przesłał dany dokument do katalogu. Należy przypomnieć, że rozporządzenie MS z dnia 10.10.2016 r. zmieniło rozumienie pojęcia „podpis elektroniczny” i dotyczy ono kwalifikowanego podpisu elektronicznego albo podpisu potwierdzonego profilem zaufanym ePUAP.

System teleinformatyczny potwierdza zamieszczenie odpisów, wyciągów, zaświadczeń, informacji z rejestru, orzeczeń oraz kopii dokumentów z katalogu pod adresem systemu teleinformatycznego ze wskazaniem daty zamieszczenia.

Odpisy, wyciągi, zaświadczenia i informacje oraz kopie dokumentów z katalogu uzyskane zgodnie z § 6 i 7 rozporządzenia MS z dnia 22.12.2011 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania drogą elektroniczną do sądów rejestrowych i centralnej informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz sposobu posługiwania się dokumentami wydanymi w postaci elektronicznej są wykorzystywane w postaci elektronicznej, jeżeli możliwe jest posłużenie się dokumentem elektronicznym we właściwym

postępowaniu. Jeżeli we właściwym postępowaniu nie ma możliwości wykorzystania dokumentów w postaci elektronicznej, mogą one być wykorzystane w tym postępowaniu w formie wydruku przez podmioty, które je uzyskały w postaci elektronicznej. W takim przypadku osoba przedkładająca wydruk dołącza do niego oświadczenie o zgodności wydruku z otrzymanym dokumentem elektronicznym (§ 9 omawianego rozporządzenia).

Do czasu wejścia w życie przepisów wydanych na podstawie art. 18 ustawy z dnia 17.02.2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne³⁸⁵ dokumenty dołączane do wniosków, o wydanie odpisów, wyciągów, zaświadczeń i udzielenie informacji, a także o udostępnienie kopii dokumentów z elektronicznego katalogu dokumentów spółek, składa się w jednym z formatów określonych w załączniku do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 14.09.2011 r. w sprawie sporządzania pism w formie dokumentów elektronicznych, doręczania dokumentów elektronicznych oraz udostępniania formularzy, wzorów i kopii dokumentów elektronicznych³⁸⁶.

Rozporządzenie MS z dnia 27.12.2011 r. w sprawie ustroju i organizacji Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz trybu i sposobu udzielania informacji z Krajowego Rejestru Sądowego i wydawania kopii dokumentów z katalogu, a także struktury udostępnianych informacji o podmiotach wpisanych do Rejestru oraz cech wydruków umożliwiających ich weryfikację z danymi w Rejestrze³⁸⁷, które weszło w życie z dniem 1.01.2012 r. określa, że Centralna Informacja wydaje odpisy, wyciągi i zaświadczenia oraz udziela informacji z rejestru po złożeniu wniosku w postaci papierowej, elektronicznej, a także udostępnia drogą elektroniczną, za pośrednictwem ogólnodostępnych sieci teleinformatycznych, aktualne informacje o podmiotach wpisanych do rejestru wraz z możliwością ich wydruku. Centralna Informacja udostępnia kopie dokumentów z katalogu po wskazaniu dokumentu za pośrednictwem ogólnodostępnej sieci teleinformatycznej. Urzędowe formularze wniosków są udostępniane w siedzibach oddziałów Centralnej Informacji, a także na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

Centralna Informacja zgodnie z art. 4 ust. 4aa u.k.r.s. udostępnia informacje, których treść odpowiada odpisowi aktualnemu, w celu samodzielnego pobrania ich wydruku komputerowego. Pobrany samodzielnie wydruk komputerowy ak-

³⁸⁵ T.j. Dz.U. 2015, nr 64, poz. 565.

³⁸⁶ T.j. Dz.U. 2015, poz. 971.

³⁸⁷ Dz.U. nr 297, poz. 1760.

tualnych informacji o podmiocie umożliwia jego weryfikację z danymi zawartymi w rejestrze, jeżeli posiada następujące cechy:

- 1) adres strony internetowej, na której zamieszczone są aktualne informacje o podmiotach wpisanych do Krajowego Rejestru Sądowego;
- 2) formę graficzną zgodną z załącznikami nr 12 i 13 do rozporządzenia;
- 3) identyfikator wydruku.

Wskazana w załącznikach nr 12 i 13 do rozporządzenia treść działów, rubryk informacji odpowiadającej odpisowi jest jedynie przykładowa i zależy od rodzaju danych wpisywanych w przypadku konkretnego podmiotu.

Pobrany samodzielnie wydruk komputerowy aktualnych informacji z rejestru dłużników niewypłacalnych umożliwia jego weryfikację z danymi zawartymi w rejestrze, jeżeli posiada następujące cechy:

- 1) adres strony internetowej, na której zamieszczone są aktualne informacje o podmiotach wpisanych w Rejestrze;
- 2) formę graficzną zgodną z załącznikiem nr 14 do rozporządzenia;
- 3) identyfikator wydruku.

Wskazana w załączniku nr 14 do rozporządzenia treść rubryk przykładowej informacji odpowiadającej odpisowi jest jedynie przykładowa, a w udzielanej informacji zależy od rodzaju danych wpisywanych w przypadku konkretnego podmiotu.

Wniosek o wydanie odpisu, wyciągu lub zaświadczenia z rejestru składa się na formularzach, o których mowa w załącznikach nr 1–6 do rozporządzenia.

Centralna Informacja udostępnia listę dokumentów, o których mowa w art. 4 ust. 4a u.k.r.s., na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Niezbędnymi elementami struktury listy dokumentów udostępnianej na podstawie art. 4 ust. 4a u.k.r.s. są numer KRS, firma podmiotu oraz określenie dokumentu.

Centrala Centralnej Informacji wydaje, w formie elektronicznej, kopie dokumentów wymienionych w art. 8a i 47a u.k.r.s. Wniosek o wydanie kopii dokumentu składa się w formie elektronicznej do centrali Centralnej Informacji, na formularzu udostępnionym na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Kopia dokumentu opatrzona jest bezpiecznym podpisem elektronicznym uprawnionego pracownika sądu rejestrowego, w którego aktach rejestrowych przechowywany jest dany dokument. Podpis ten stanowi zapewnienie zgodności treści dokumentu z treścią jego kopii. Od 14.10.2016 r. na mocy rozporządzenia MS z dnia 10.10.2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ustroju i organizacji Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz trybu i sposobu udzielania informacji z Krajowego Rejestru Sądowego i wydawania kopii dokumentów

z katalogu, a także struktury udostępnianych informacji o podmiotach wpisanych do Rejestru oraz cech wydruków umożliwiających ich weryfikację z danymi w Rejestrze³⁸⁸ bezpieczny podpis elektroniczny został zastąpiony zaawansowanym podpisem elektronicznym.

Do wniosku składanego w centrali Centralnej Informacji należy dołączyć oryginalny dowód wniesienia opłaty na rachunek bieżący dochodów Ministerstwa Sprawiedliwości. Do wniosku składanego w oddziale Centralnej Informacji należy dołączyć oryginalny dowód wniesienia opłaty na rachunek bieżący dochodów sądu, przy którym funkcjonuje oddział, do którego złożono wniosek, albo do kasy tego sądu. Dowód opłaty, po potwierdzeniu na nim faktu udzielenia określonej informacji, zwraca się osobie składającej wniosek. Do wniosków składanych w centrali Centralnej Informacji korespondencyjnie należy dołączyć oryginalny dowód wpłaty na rachunek bieżący dochodów Ministerstwa Sprawiedliwości lub jego kopię. Oryginalny dowód wpłaty lub jego kopia, po potwierdzeniu na nich faktu udzielenia informacji, nie podlegają zwrotowi wnioskodawcy. W przypadku gdy oryginalny dowód wpłaty na rachunek bieżący dochodów Ministerstwa Sprawiedliwości albo właściwego sądu nie jest wydawany przez bank bezpośrednio przy wpłacie, z uwagi na polecenie bankowi dokonania wpłaty za pośrednictwem ogólnodostępnych sieci informatycznych w ramach usługi zdalnego dostępu do banku, wnioskodawca może, w miejsce oryginalnego dowodu, złożyć wydruk potwierdzający wniesienie opłaty. Potwierdzenie wniesienia opłaty będące wydrukiem powinno pochodzić z wydruku otrzymanego w ramach zdalnego dostępu do banku i zawierać treść wskazującą na wykonanie operacji bankowej. Na wydruku, o którym mowa, wnioskodawca składa opatrzone własnoręcznym podpisem oświadczenie zawierające wyjaśnienie przyczyn niedołączenia oryginału informacji o dokonaniu operacji bankowej oraz zapewnienie, że posługuje się wydrukiem wyłącznie w celu uzyskania dokumentu, którego dotyczy wniosek, a wpłacona kwota nie została wcześniej zaliczona na poczet opłacenia innych wniosków. Wydruk potwierdzenia uiszczenia opłaty, po potwierdzeniu na nim faktu udzielenia informacji z Centralnej Informacji, nie podlega zwrotowi wnioskodawcy.

³⁸⁸ Dz.U. 2016, poz. 1685.

9.2.3. Księgi wieczyste

Zgodnie z rozporządzeniem MS z dnia 27.11.2013 r. w sprawie Centralnej Informacji Ksiąg Wieczystych³⁸⁹ informacji z centralnej bazy danych ksiąg wieczystych udziela Centralna Informacja Ksiąg Wieczystych z ekspozyturami przy wydziałach sądów rejonowych prowadzących księgi wieczyste. Rozporządzenie to określa:

- 1) sposób funkcjonowania Centralnej Informacji Ksiąg Wieczystych oraz jej strukturę organizacyjną;
- 2) tryb składania wniosków i rodzaje dokumentów wydawanych przez Centralną Informację Ksiąg Wieczystych;
- 3) wzory wniosków składanych do Centralnej Informacji Ksiąg Wieczystych, w tym zakres danych we wniosku składanym za pośrednictwem systemu teleinformatycznego;
- 4) tryb postępowania z wnioskami i sposób pobierania od nich opłaty;
- 5) tryb przeglądania księgi wieczystej;
- 6) cechy dokumentów mających moc dokumentów wydawanych przez sąd, wydrukowanych samodzielnie oraz sposób i tryb ich weryfikacji z danymi zawartymi w centralnej bazie danych ksiąg wieczystych;
- 7) warunki techniczne i organizacyjne wykonania decyzji, o której mowa w art. 36⁴ ust. 13 u.k.w.h.;
- 8) tryb, sposób i kryteria wyszukiwania ksiąg wieczystych.

Nowelizacja u.k.w.h. z dnia 24.05.2013 r.³⁹⁰, która w omawianym zakresie stosowana jest od dnia 1.07.2014 r., wprowadziła nowe zadania Centralnej Informacji Ksiąg Wieczystych. Centralna Informacja na wniosek wydaje odpisy ksiąg wieczystych, wyciągi z ksiąg wieczystych oraz zaświadczenia o zamknięciu ksiąg wieczystych, prowadzonych w systemie informatycznym. Odpisy, wyciągi i zaświadczenia wydawane przez Centralną Informację mają moc dokumentów wydawanych przez sąd. W przypadku złożenia za pośrednictwem systemu teleinformatycznego wniosku o wydanie tych dokumentów, Centralna Informacja umożliwia samodzielne ich wydrukowanie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Wydruki tych dokumentów mają moc dokumentów wydawanych przez sąd, jeżeli posiadają cechy umożliwiające ich weryfikację z danymi zawartymi w centralnej bazie danych ksiąg wieczystych.

³⁸⁹ T.j. Dz.U. 2016, poz. 292.

³⁹⁰ Dz.U. 2013, poz. 941.

Centralna Informacja umożliwia, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, przeglądanie ksiąg wieczystych prowadzonych w systemie informatycznym. Każdy, kto zna numer księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym, może bezpłatnie przeglądać księgę wieczystą za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Wydruki treści wyświetlonych w trybie przeglądania księgi wieczystej nie posiadają mocy dokumentów wydawanych przez sąd.

Określone kategorie podmiotów, jak np. sądy, prokuratury, komornicy sądowi, notariusze, organy kontroli skarbowej, policja mogą wyszukiwać księgi wieczyste po: oznaczeniu nieruchomości, lokalu lub domu jednorodzinnego; po oznaczeniu podmiotu wpisanego do działu II księgi wieczystej; po numerze dziennika księgi wieczystej; po elementach numeru księgi wieczystej, zawierających co najmniej czteroznakowy kod wydziału ksiąg wieczystych sądu rejonowego, w którym księga została założona oraz numeru w repertorium ksiąg wieczystych.

9.3. Elektroniczne postępowanie upominawcze

Elektroniczne postępowanie upominawcze (EPU) zostało wprowadzone do k.p.c. na mocy ustawy z dnia 9.01.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³⁹¹, która weszła w życie z dniem 1.01.2010 r. Dzięki wprowadzeniu tego postępowania dochodzenie roszczeń przez wierzycieli jest o wiele tańsze, według ustawodawcy powinno być szybsze niż dochodzenie roszczeń w tradycyjnym postępowaniu sądowym³⁹², a także umożliwia wszczęcie postępowania egzekucyjnego drogą elektroniczną³⁹³.

³⁹¹ Dz.U. nr 26, poz. 156.

³⁹² Nawet mimo trudności, jakie niekiedy powoduje dostosowanie systemu teleinformatycznego obsługującego elektroniczne postępowanie upominawcze do obowiązujących regulacji prawnych; zob. np. *Podstawowa informacja o działalności sądów powszechnych – 2016 rok na tle poprzednich okresów statystycznych*, opracowanie Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich – Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Ministerstwa Sprawiedliwości, Warszawa 2017, <https://isws.ms.gov.pl/pl/> (Baza statystyczna, s. 14–15). Zob. także Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 109–110; *Ewidencja spraw w zakresie elektronicznego postępowania upominawczego (EPU) w latach 2010–2016*, opracowanie Ministerstwa Sprawiedliwości, <https://isws.ms.gov.pl/pl/> (Baza statystyczna/Opracowania wieloletnie).

³⁹³ Zob. szer. P. Cioch, *Wszczęcie egzekucji w elektronicznym postępowaniu upominawczym (EPU) – wybrane zagadnienia*, w: *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Doświadczenia i perspektywy*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka, s. 39 i nast. (w druku).

Elektroniczne postępowanie upominawcze regulowały i regulują także następujące rozporządzenia MS: z dnia 15.12.2009 r. w sprawie ustalenia sądu rejonowego, któremu przekazuje się sprawy rozpoznawane w elektronicznym postępowaniu upominawczym należących do właściwości innych sądów rejonowych³⁹⁴; z dnia 29.11.2012 r. w sprawie przekazania rozpoznawania spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym³⁹⁵; z dnia 18.12.2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych³⁹⁶; z dnia 23.12.2009 r. w sprawie szczegółowych czynności Krajowej Rady Komorniczej oraz szczegółowych czynności komornika związanych z egzekucją prowadzoną na podstawie elektronicznego tytułu wykonawczego³⁹⁷; z dnia 23.12.2009 r., zmieniające rozporządzenie – Regulamin urzędowania sądów powszechnych³⁹⁸; z dnia 25.06.2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych³⁹⁹; z dnia 28.12.2009 r. w sprawie trybu zakładania konta oraz sposobu posługiwania się podpisem elektronicznym w elektronicznym postępowaniu upominawczym⁴⁰⁰; z dnia 28.12.2009 r. w sprawie trybu doręczeń elektronicznych w elektronicznym postępowaniu upominawczym⁴⁰¹ i obowiązujące od 1.07.2016 r. rozporządzenie MS z dnia 20.10.2015 r. w sprawie trybu i sposobu dokonywania doręczeń elektronicznych⁴⁰²; nieobowiązujące już rozporządzenie MS z dnia 28.12.2009 r. w sprawie sposobu wnoszenia pism procesowych drogą elektroniczną w elektronicznym postępowaniu upominawczym⁴⁰³ i obowiązujące od 1.07.2016 r. rozporządzenie MS z dnia 20.10.2015 r. w sprawie sposobu wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe⁴⁰⁴ oraz rozporządzenie MS z dnia 28.12.2009 r. w sprawie czynności sądu związanych z nadawaniem klauzuli wykonalności orzeczeniu sądowemu wydawanemu w elektronicznym postępowaniu upominawczym⁴⁰⁵.

³⁹⁴ Dz.U. nr 220, poz. 1728, uchylone z dniem 1.01.2013 r.

³⁹⁵ Dz.U. 2012, poz. 1348, weszło w życie z dniem 1.01.2013 r.

³⁹⁶ Dz.U. nr 221, poz. 1747.

³⁹⁷ Dz.U. nr 224, poz. 1805.

³⁹⁸ Dz.U. nr 224, poz. 1806, uchylono z dniem 8.07.2015 r.

³⁹⁹ Dz.U. 2015, poz. 925, obowiązywało od dnia 8.07.2015 r. do 31.12.2015 r.; od 1.01.2016 r. obowiązuje rozporządzenie MS z dnia 23.12.2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. 2015, poz. 2316).

⁴⁰⁰ Dz.U. nr 226, poz. 1830.

⁴⁰¹ Dz.U. nr 226, poz. 1831, obowiązywało do 30.06.2016 r.

⁴⁰² Dz.U. 2015, poz. 1776.

⁴⁰³ Dz.U. nr 226, poz. 1832, obowiązywało do 30.06.2016 r.

⁴⁰⁴ Dz.U. 2015, poz. 1783.

⁴⁰⁵ Dz.U. nr 226, poz. 1833.

Pojawienie się możliwości składania pozwów drogą elektroniczną stanowiło niewątpliwie przełom dla informatyzacji wymiaru sprawiedliwości i pierwszy krok w kierunku jego cyfryzacji. Jak pokazały lata jego funkcjonowania system teleinformatyczny obsługujący elektroniczne postępowanie upominawcze w widoczny sposób przyczynił się do usprawnienia postępowania oraz do podniesienia jakości obsługi stron w toku procesu. Wszczęcie tego postępowania następuje wyłącznie drogą elektroniczną. Pisma powoda, które nie zostaną wniesione w ten sposób, nie wywołują skutków prawnych, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu. Pozwany natomiast ma wybór co do postaci komunikacji z sądem. Może ona odbywać się również drogą elektroniczną lub też tradycyjnie opierając się na korespondencji listownej. W pozwie należy wskazać wszystkie dowody na poparcie swych twierdzeń. Samych jednak dowodów do pozwu się nie dołącza. Nakazy zapłaty wydawane są i utrwalane wyłącznie w postaci elektronicznej, a w obrocie prawnym funkcjonują w postaci wydruku weryfikacyjnego, który opatrzony jest unikatowym kodem, umożliwiającym ustalenie jego istnienia oraz treści. Istnieje również możliwość wszczęcia postępowania egzekucyjnego drogą elektroniczną. Ustawodawca ostatecznie na potrzeby elektronicznego postępowania upominawczego powołał jeden sąd, który wyposażony jest w wyspecjalizowaną infrastrukturę sprzętową – Sąd Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie.

Ustawodawca dokonał nowelizacji ustawą z dnia 10.05.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego⁴⁰⁶, która weszła w życie z dniem 7.07.2013 r. Zgodnie z dodanym do k.p.c. art. 505^{29a} w elektronicznym postępowaniu upominawczym mogą być dochodzone jedynie te roszczenia, które stały się wymagalne w okresie trzech lat przed dniem wniesienia pozwu. Ograniczenie to spowodowane było nadużywaniem przez powodów systemu EPU w celu dochodzenia roszczeń przedawnionych. Nakazy zapłaty wydane w tego typu sprawach nierzadko się uprawomocniały, bowiem z uwagi na brak obowiązku składania wraz z pozwem załączników, sąd ma ograniczoną możliwość weryfikacji prawidłowości adresu pozwanego. W efekcie zdarzało się, że dopiero na etapie postępowania egzekucyjnego dłużnik uzyskiwał możliwość podjęcia skutecznej ochrony.

Zapewnieniu lepszej ochrony pozwanego służyły także zmiany art. 505³² k.p.c. Od 7.07.2013 r. pozew złożony w elektronicznym postępowaniu upominawczym powinien zawierać również (m.in.):

⁴⁰⁶ Dz.U. 2013, poz. 654.

- 1) numer PESEL lub NIP, ale pozwanego będącego osobą fizyczną, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania lub posiada go nie mając takiego obowiązku lub
- 2) numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku jego braku – numer w innym właściwym rejestrze, ewidencji lub NIP pozwanego niebędącego osobą fizyczną, który nie ma obowiązku wpisu we właściwym rejestrze lub ewidencji, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania.

Jednocześnie ustawodawca dał możliwość sądowi skazania na grzywnę powoda, jego przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika, który w złej wierze lub wskutek niezachowania należytej staranności oznaczył nieprawidłowo te dane identyfikacyjne, o których mowa powyżej oraz w art. 126 § 2 pkt 1 k.p.c. (oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby i adresu stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników). Celem nałożenia na powoda obowiązku podania numerów identyfikacyjnych pozwanego jest zniwelowanie możliwości zaistnienia negatywnych skutków pomyłek co do tożsamości osób (np. posiadających takie samo imię i nazwisko)⁴⁰⁷.

Z dniem 1.07.2016 r. na mocy u.z.k.p.c. z dnia 15.01.2015 r. ustawodawca wprowadził zmiany do treści art. 505³¹ k.p.c. Pisma procesowe powoda niewniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego nie wywołują skutków prawnych, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu (§ 1). Pisma procesowe pozwanego mogą być wnoszone także za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (§ 2). Przepis § 1 ma zastosowanie do pozwanego od momentu wniesienia przez niego pisma za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (§ 3). O skutkach wniesienia pisma za pośrednictwem systemu teleinformatycznego sąd powinien pouczyć pozwanego przy pierwszym doręczeniu (§ 4). Datą wniesienia pisma procesowego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego jest data wprowadzenia pisma do systemu teleinformatycznego (§ 5). Uchylono także upoważnienie ustawowe dla Ministra Sprawiedliwości do określenia w drodze rozporządzenia, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji, sposobu wnoszenia pism procesowych drogą elektroniczną. Upoważnienie takie znalazło się bowiem w treści przepisów ogólnych o czynnościach procesowych, a mianowicie w § 3¹ art. 125 k.p.c., zmienionego u.z.k.p.c. z dnia 15.01.2015 r.

⁴⁰⁷ Zob. szer. S. Kotecka-Kral, *Numery identyfikacyjne jako element obligatoryjny pozwu składanego w elektronicznym postępowaniu upominawczym*, w: *Elektroniczne postępowanie upominawcze – doświadczenia i perspektywy*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka, Lublin 2017, s. 185–216 (w druku).

Ustawa z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r. wprowadziła liczne zmiany w elektro-nicznym postępowaniu upominawczym. Poniżej zostaną przedstawione jedynie niektóre z nich. Od dnia 8.09.2016 r. art. 505³¹ otrzymał brzmienie: „§ 1. Powód wnosi pisma wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. § 2. Jeżeli pozwany dokona wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, dalsze pisma w sprawie wnosi wyłącznie za pośrednictwem tego systemu”. Dodano także § 2¹, na mocy którego pisma wniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego nie wymagają opatrzenia ich podpisem, o którym mowa w art. 126 § 5. Stanowi on, że pismo procesowe wniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego opatruje się kwalifikowanym podpisem elektronicznym albo podpisem potwierdzonym profilem zaufanym ePUAP. Nie wskazano jednak, jakim rodzajem podpisu elektronicznego powinny być opatrzone pisma. Uchyłono przepis § 3, który stanowił, że od momentu wniesienia przez pozwanego pisma drogą elektroniczną pisma procesowe pozwanego niewniesione drogą elektroniczną nie wywołują skutków prawnych, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu⁴⁰⁸.

Z kolei na mocy § 4 art. 505³¹ k.p.c. o skutkach wniesienia pisma za pośrednictwem systemu teleinformatycznego sąd poucza pozwanego przy pierwszym doręczeniu. Ustawodawca zrezygnował z treści § 5, na mocy którego datą wniesienia pisma procesowego drogą elektroniczną jest data wprowadzenia pisma do systemu teleinformatycznego, ponieważ przepis o podobnym brzmieniu został dodany do przepisów ogólnych o czynnościach procesowych⁴⁰⁹.

Wprowadzono możliwość złożenia wniosku o umorzenie postępowania w przypadku braku podstaw do wydania nakazu zapłaty lub uchylenia nakazu zapłaty (art. 505³² § 4 k.p.c.). W takim przypadku sąd umarza postępowanie, orzekając o kosztach jak przy cofnięciu pozwu (art. 505³³ § 3 zd. 2 i art. 505³⁴ § 3 zd. 2 k.p.c.).

Zgodnie z treścią art. 505³⁷ k.p.c. po przekazaniu sprawy do sądu według właściwości ogólnej przewodniczący wzywa powoda wyłącznie do wykazania umocowania, jeśli stwierdzenie umocowania przez sąd nie jest możliwe na podstawie wykazu lub innego rejestru, do którego sąd ma dostęp drogą elektroniczną, lub do przedłożenia pełnomocnictwa, a po przekazaniu sprawy na podstawie art. 505³³

⁴⁰⁸ Zob. także Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze po nowelizacji*, w: *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, Sopot 2016, s. 414–415.

⁴⁰⁹ Zob. art. 165 § 4 k.p.c., na mocy którego wprowadzenie pisma do systemu teleinformatycznego jest równoznaczne z wniesieniem pisma do sądu.

§ 1 lub art. 505³⁴ § 1 przewodniczący wzywa powoda również do uiszczenia opłaty uzupełniającej od pozwu – w terminie dwutygodniowym od dnia doręczenia wezwania pod rygorem umorzenia postępowania. W razie nieusunięcia powyższych braków pozwu sąd umarza postępowanie (§ 1). W przypadku wniesienia sprzeciwu przez przedstawiciela ustawowego, organ albo osobę wymienioną w art. 67 lub pełnomocnika przewodniczący wzywa pozwanego wyłącznie do wykazania umocowania, jeśli stwierdzenie umocowania przez sąd nie jest możliwe na podstawie wykazu lub innego rejestru, do którego sąd ma dostęp drogą elektroniczną, lub przedłożenia pełnomocnictwa – w terminie dwutygodniowym od dnia doręczenia wezwania. Nieusunięcie powyższych braków nie uzasadnia odrzucenia sprzeciwu (§ 2)⁴¹⁰.

⁴¹⁰ Na temat elektronicznego postępowania upominawczego zob. szer. *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2010; J. Widło, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2010; M. Tchórzewski, P. Telenga, *Elektroniczne postępowanie upominawcze (sądowe) w wybranych państwach Unii Europejskiej*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 20, System Informacji Prawnej Legalis; S. Cieślak, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 7, s. 358 i nast.; P. Potejko, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – fikcja wymiaru sprawiedliwości?*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 1, s. 15 i nast.; B. Kaczmarek-Templin, Ł. Goździaszek, *Mechanizm rozpoznania sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym – polemika*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 16, s. 895 i nast.; G. Tylec, P. Telusiewicz, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – pierwsze 3 miesiące. Uwagi dotyczące praktyki funkcjonowania*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 14, s. 809 i nast.; S. Kotecka, *Elektroniczne postępowanie upominawcze w Polsce – uwagi de lege ferenda*, w: *Dokumenty we współczesnym prawie*, red. E. Gruza, Warszawa 2009, s. 125 i nast.; A. Wróbel, *Dostęp stron postępowania do akt sądowych w elektronicznym postępowaniu upominawczym – problemy praktyczne*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 15, s. 843 i nast.; A. Arkuszewska, *Charakter sprzeciwu od nakazu zapłaty – postępowanie upominawcze, europejskie postępowanie nakazowe, elektroniczne postępowanie upominawcze*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 17, s. 925 i nast.; S. Kotecka, *Elektroniczne postępowanie upominawcze: jak jest naprawdę?*, „Człowiek i Dokumenty” 2012, nr 27, s. 27 i nast.; S. Kotecka, A. Zalesińska, *Wpływ nowelizacji przepisów k.p.c. o elektronicznym postępowaniu upominawczym na jego szybkość*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2012, nr 1, s. 48 i nast.; D. Segit, P. Telusiewicz, *Możliwości usprawnienia współpracy e-sądu z powodami masowymi – uwagi na tle doświadczeń praktycznych*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 6, s. 325 i nast.; S. Kotecka, J. Łuczyszyn, *EPU po poprawkach*, „Na Wokandzie” 2013, nr 3, s. 10 i nast.; A. Kościółek, *Sprzeciw w elektronicznym postępowaniu upominawczym – uwagi na tle obowiązujących oraz projektowanych rozwiązań legislacyjnych*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 13, s. 676 i nast.; Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2014; J. Studzińska, *Wytoczenie powództwa w elektronicznym postępowaniu upominawczym i jego umorzenie a bieg terminu przedawnienia – cz. 1*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 2, s. 64 i nast.; J. Studzińska, *Wytoczenie powództwa w elektronicznym postępowaniu upominawczym i jego umorzenie a bieg terminu przedawnienia – cz. 2*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 3, s. 124 i nast.; Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 109–120; *Elektroniczne postępowanie upominawcze – doświadczenia i perspektywy*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka, Lublin 2017 (w druku).

9.4. Postępowanie cywilne ogólne

9.4.1. Wnoszenie pism procesowych na nośnikach danych, drogą elektroniczną lub za pośrednictwem systemu teleinformatycznego

Przepis art. 125 § 2, po nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 24.05.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji⁴¹¹, od dnia 1.07.2000 r. otrzymał następujące brzmienie: „Jeżeli przepis szczególny tak stanowi, pisma procesowe wnosi się na urzędowych formularzach lub na elektronicznych nośnikach informatycznych”. Przepis art. 187² k.p.c. dotyczący obowiązku wnoszenia pozwu na elektronicznych nośnikach informatycznych („W sprawach, o których mowa w artykule poprzedzającym, pozew wnosi się na elektronicznych nośnikach informatycznych, jeżeli przepis szczególny tak stanowi”) nie został wykonany.

Nowelizacja art. 125 § 2 k.p.c., dokonana ustawą z dnia 4.09.2008 r. o zmianie ustaw w celu ujednoczenia terminologii informatycznej⁴¹², która weszła w życie z dniem 8.10.2008 r., nie poprzestała na zmianie sformułowania „elektroniczne nośniki informatyczne” na „informatyczne nośniki danych”, zgodnie z art. 62 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne⁴¹³, lecz dodała możliwość ustanowienia obowiązku wnoszenia pism procesowych także „za pomocą środków komunikacji elektronicznej”. Przepis art. 125 § 2 k.p.c. przed nowelizacją dokonaną u.z.k.p.c. z dnia 9.01.2009 r., wprowadzającą elektroniczne postępowanie upominawcze, brzmiał zatem następująco: „Jeżeli przepis szczególny tak stanowi, pisma procesowe wnosi się na urzędowych formularzach lub za pomocą środków komunikacji elektronicznej lub na informatycznych nośnikach danych”.

Z dniem 8.10.2008 r. przepis art. 187² k.p.c. uzyskał brzmienie: „W sprawach, o których mowa w artykule poprzedzającym, pozew wnosi się na informatycznych nośnikach danych, jeżeli przepis szczególny tak stanowi”.

Ustawa z dnia 9.01.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁴¹⁴, która wprowadziła elektroniczne postępowanie upominawcze, z dniem 1.01.2010 r. zmieniła brzmienie § 2 i 4 art. 125 k.p.c. Jeżeli

⁴¹¹ Dz.U. 2000, nr 48, poz. 554.

⁴¹² Dz.U. nr 171, poz. 1056.

⁴¹³ Dz.U. 2017, poz. 570.

⁴¹⁴ Dz.U. nr 26, poz. 156.

przepis szczególnie tak stanowi, pisma procesowe wnosi się na urzędowych formularzach lub za pomocą systemu teleinformatycznego (drogą elektroniczną) lub na informatycznych nośnikach danych (§ 2). Ustawodawca już wtedy rozróżniał zatem pojęcia „droga elektroniczna”, które oznaczało wnoszenie pism za pomocą systemu teleinformatycznego oraz wnoszenie pism na informatycznych nośnikach danych. Wniesienie pisma na nośniku nie było traktowane jako skorzystanie z drogi elektronicznej.

Minister Sprawiedliwości miał także określić w drodze rozporządzenia szczegółowe zasady i termin wprowadzenia techniki informatycznej, warunki, jakim powinny odpowiadać informatyczne nośniki danych, na których pisma procesowe mają być wnoszone, tryb odtwarzania danych na nich zawartych oraz sposób ich przechowywania i zabezpieczania, uwzględniając stan wyposażenia sądów w odpowiednie środki techniczne i poziom rozwoju technik informatycznych. Rozporządzenie nie zostało wydane.

Zmiany dotknęły także art. 126 § 5 i 6 k.p.c. Pismo procesowe wniesione drogą elektroniczną powinno być opatrzone podpisem elektronicznym w rozumieniu art. 3 pkt 1 u.p.e. (§ 5). W § 6 znalazło się upoważnienie ustawowe dla Ministra Sprawiedliwości do określenia, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji, w drodze rozporządzenia szczegółowych wymagań dotyczących trybu zakładania konta w systemie teleinformatycznym służącym do prowadzenia elektronicznego postępowania upominawczego oraz sposobu posługiwania się podpisem elektronicznym w tym postępowaniu, mając na względzie sprawność postępowania, dostępność drogi elektronicznej dla stron postępowania oraz ochronę praw stron postępowania, przy uwzględnieniu możliwości składania jednorazowo wielu pozwów. Wydano rozporządzenie MS z dnia 28.12.2009 r. w sprawie trybu zakładania konta oraz sposobu posługiwania się podpisem elektronicznym w elektronicznym postępowaniu upominawczym⁴¹⁵, które obowiązywało do dnia 30.06.2016 r.

Ustawa z dnia 16.09.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁴¹⁶ do art. 125 dodała § 2¹. Na jego mocy jeżeli przepis szczególnie tak stanowi, pisma procesowe wnosi się za pomocą systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe (drogą elektroniczną). Jeżeli przepis szczególnie przewiduje, że pisma wnosi się wyłącznie drogą elek-

⁴¹⁵ Dz.U. 2009, nr 226, poz. 1830.

⁴¹⁶ Dz.U. 2011, nr 233, poz. 1381.

troniczną, pisma niewniesione tą drogą nie wywołują skutków prawnych, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu.

Dodano także § 3¹ do art. 125 k.p.c., na podstawie którego Minister Sprawiedliwości, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji, powinien określić w drodze rozporządzenia sposób wnoszenia pism procesowych drogą elektroniczną, mając na względzie skuteczność wnoszenia pism, szczególne wymagania postępowań obsługiwanych przez system teleinformatyczny oraz ochronę praw osób wnoszących pisma. Rozporządzenie takie nie zostało wydane.

Uchylono także przepis art. 187² k.p.c.

Powyższe zmiany weszły w życie z dniem 3.05.2012 r. Ustawodawca od 3.05.2012 r. zrezygnował zatem z przyjmowania pism procesowych składanych na informatycznych nośnikach danych określając, że składanie pism drogą elektroniczną oznacza wnoszenie ich za pomocą systemu teleinformatycznego.

Ustawa z.k.p.c. z dnia 15.01.2015 r. z dniem 1.07.2016 r. zmieniła brzmienie m.in. § 2¹ i 3¹ art. 125 k.p.c. oraz § 5 i 6 art. 126 k.p.c. Zgodnie ze znowelizowanym art. 125 § 2¹ k.p.c., jeżeli przepis szczególny tak stanowi, pisma procesowe wnosi się za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe (system teleinformatyczny). Jeżeli przepis szczególny przewiduje, że pisma wnosi się wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, pisma niewniesione za pośrednictwem tego systemu nie wywołują skutków prawnych, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu. Paragraf § 3¹ art. 125 k.p.c. zawiera upoważnienie ustawowe dla Ministra Sprawiedliwości do określenia, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji, w drodze rozporządzenia sposobu wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, mając na względzie skuteczność wnoszenia pism, szczególne wymagania postępowań obsługiwanych przez ten system oraz ochronę praw osób wnoszących pisma. Dnia 20.10.2015 r. Minister Sprawiedliwości wydał rozporządzenie w sprawie sposobu wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe⁴¹⁷. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 1.07.2016 r.

Artykuł 126 § 5 k.p.c. stanowi, że pismo procesowe wniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego opatruje się bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu lub podpisem potwierdzonym profilem zaufanym ePUAP. § 6 zawiera upoważnienie ustawowe dla Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym

⁴¹⁷ Dz.U. 2015, poz. 1783.

do spraw informatyzacji, do określenia w drodze rozporządzenia trybu zakładania i udostępniania konta w systemie teleinformatycznym, za pomocą którego można wносить pisma procesowe, z uwzględnieniem sprawności postępowania, ochrony praw stron postępowania oraz możliwości składania jednorazowo wielu pism. W dniu 26.04.2016 r. MS wydał rozporządzenie w sprawie trybu zakładania i udostępniania konta w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe⁴¹⁸.

Ustawa z dnia 10.07.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁴¹⁹ z dniem 8.09.2016 r. również dokonała zmian w sposobie wnoszenia pism procesowych i ich podpisywania. Artykuł 125 § 2¹ określa, że jeżeli przepis szczególny tak stanowi albo dokonano wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, pisma procesowe w tej sprawie wnosi się wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Pisma niewniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego nie wywołują skutków prawnych, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu, o czym sąd poucza wnoszącego pismo. Dodano także § 2²–2⁴ w następującym brzmieniu: „W przypadku niewniesienia pisma za pośrednictwem systemu teleinformatycznego przewodniczący zawiadamia wnoszącego pismo o bezskuteczności czynności (§ 2²). Jeżeli z przyczyn technicznych leżących po stronie sądu nie jest możliwe wniesienie pisma za pośrednictwem systemu teleinformatycznego w wymaganym terminie, stosuje się przepisy art. 168–172 (§ 2³). Oświadczenie o wyborze lub rezygnacji z wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego składa się za pośrednictwem tego systemu. Oświadczenie to jest wiążące tylko w stosunku do osoby, która je złożyła (§ 2⁴)”.

Ustawa z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r. dokonała także zmian w zakresie uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych, wszczynanych drogą elektroniczną. W art. 130 k.p.c. zmianie uległa treść § 6, dodano także § 7 i 8. Jeżeli przepis szczególny przewiduje, że pismo może być wniesione wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, pismo wnosi się wraz z opłatą. Pismo wniesione bez opłaty nie wywołuje skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu, o czym sąd poucza wnoszącego pismo. W razie jednoczesnego wniesienia za pośrednictwem systemu teleinformatycznego więcej niż jednego pisma podlegającego opłacie żadne z tych pism nie wywołuje skutków, jakie ustawa wiąże

⁴¹⁸ Dz.U. 2016, poz. 637.

⁴¹⁹ Dz.U. 2015, poz. 1311.

z wniesieniem pisma do sądu, jeżeli nie uiszczono opłaty w wysokości sumy opłat należnych od wszystkich pism (§ 6). W przypadku wniesienia pisma podlegającego opłacie z naruszeniem § 6 przewodniczący zawiadamia wnoszącego pismo o bezskuteczności czynności (§ 7). Przepisów § 6 i 7 nie stosuje się, jeżeli wnoszący pismo jest zwolniony z mocy prawa od kosztów sądowych w zakresie opłaty sądowej należnej od tego pisma, a także w razie zwolnienia od tych kosztów przyznanego przez sąd lub w razie zgłoszenia wniosku o takie zwolnienie (§ 8).

W art. 165 § 4 k.p.c. uregulowano również kwestię chwili wniesienia pisma. Zdecydowano, że wprowadzenie pisma do systemu teleinformatycznego jest równoznaczne z wniesieniem pisma do sądu.

9.4.2. Przeprowadzenie dowodu na odległość

Ustawą z dnia 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁴²⁰, która w tym zakresie weszła w życie z dniem 1.07.2009 r., wprowadzono w postępowaniu cywilnym możliwość przeprowadzenia postępowania dowodowego na odległość. Zgodnie z treścią art. 235 § 2 k.p.c., jeżeli charakter dowodu się temu nie sprzeciwia, sąd orzekający może postanowić, że jego przeprowadzenie nastąpi przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających dokonanie tej czynności na odległość. Sąd orzekający przeprowadza dowód w obecności sądu wezwanego lub referendarza sądowego w tym sądzie. Na podstawie § 3 tego artykułu MS wydał rozporządzenie z dnia 24.02.2010 r. w sprawie urządzeń i środków technicznych umożliwiających przeprowadzenie dowodu na odległość w postępowaniu cywilnym⁴²¹. Rozporządzenie to nakłada obowiązek na prezesów sądów apelacyjnych oraz okręgowych prowadzenia wykazów urządzeń, gwarantujących łącznie poufność i integralność przekazu telekomunikacyjnego, a na osobę upoważnioną w danym sądzie – obowiązek dokonania ustaleń organizacyjno-technicznych w sprawie przeprowadzenia dowodu na odległość.

Ustawą z dnia 29.04.2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego⁴²² wprowadzono zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego (tzw. protokół elektroniczny). Od dnia 1.07.2010 r. dowód na odległość może być przeprowadzony zarówno w ramach postępowania, w którym sporządza

⁴²⁰ Dz.U. 2008, nr 234, poz. 1571.

⁴²¹ Dz.U. 2010, nr 34, poz. 185.

⁴²² Dz.U. 2010, nr 108, poz. 684.

się protokół elektroniczny, jak i w postępowaniu, w którym czynności procesowe są protokołowane „tradycyjnie”, na piśmie.

Ustawa z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r., która w tym zakresie weszła w życie z dniem 8.09.2016 r., dokonała zmian w treści w art. 235 § 2 k.p.c. Skreślono zd. 2, na mocy którego sąd orzekający miał obowiązek przeprowadzenia dowodu w obecności sądu wezwanego lub referendarza sądowego w tym sądzie. *De facto* bowiem to sąd orzekający był gospodarzem postępowania dowodowego i udział sądu wezwanego bądź referendarza sądowego z sądu wezwanego był zbędny⁴²³.

9.4.3. Elektroniczne doręczenia

Przepis art. 131¹ k.p.c. reguluje wyłącznie sytuację doręczeń elektronicznych. Regulacja ta została wprowadzona do k.p.c. na mocy u.z.k.p.c. z dnia 9.01.2009 r., dotyczącej elektronicznego postępowania upominawczego. Do czasu wejścia w życie u.z.k.p.c. z dnia 15.01.2015 r. przepisy art. 131¹ k.p.c. regulowały wyłącznie doręczenia elektroniczne w elektronicznym postępowaniu upominawczym, mimo że od dnia 1.01.2007 r. obowiązywały przepisy dotyczące postępowania rejestrowego, w których, w pewnych przypadkach, sąd dokonywał doręczeń na konto w systemie teleinformatycznym.

W elektronicznym postępowaniu upominawczym doręczeń powodowi dokonuje się za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego elektroniczne postępowanie upominawcze (doręczenie elektroniczne), a pozwanemu, w przypadku gdy wniesie pismo drogą elektroniczną (§ 1). W przypadku doręczenia elektronicznego pismo uznaje się za doręczone z datą wskazaną w elektronicznym

⁴²³ Zob. szer. A. Klich, *Komentarz do art. 235 k.p.c.*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 179–189; A. Klich, *Możliwości wykorzystania protokołu elektronicznego i środków komunikacji na odległość na potrzeby postępowania dowodowego w sprawach cywilnych*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 85–95; S. Kotecka, *Zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia sądowego, ustne uzasadnienie orzeczenia oraz wideokonferencja w polskim systemie prawnym*, w: *Elektroniczny protokół szansą na transparentny i szybki proces*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2016, s. 167–201; Materiały z Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Elektroniczny protokół – szansą na transparentny i szybki proces”, Warszawa, 28–29 maja 2015 r. – Tekst także w tł. na język angielski *Audio or audio and video recording of legal proceedings, oral reasoning of judgment and videoconferences in the Polish legal system*, s. 203–234; A. Kościółek, *Elektroniczne czynności procesowe de lege lata i de lege ferenda*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 42–43; A. Kościółek, *Elektroniczne czynności procesowe – doświadczenia i perspektywy*, w: *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, Sopot 2016, s. 401–402.

potwierdzeniu odbioru korespondencji, a przy braku takiego potwierdzenia doręczenie uznaje się za skuteczne z upływem 14 dni od daty umieszczenia pisma w systemie teleinformatycznym (§ 2). Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji określił w drodze rozporządzenia tryb doręczeń elektronicznych w elektronicznym postępowaniu upominawczym mając na względzie zapewnienie skuteczności doręczeń oraz ochronę praw osób, którym pisma są doręczane (§ 3). Było to rozporządzenie MS z dnia 28.12.2009 r. w sprawie trybu doręczeń elektronicznych w elektronicznym postępowaniu upominawczym⁴²⁴, które obowiązywało do dnia 30.06.2016 r.

Zgodnie z brzmieniem art. 131¹ k.p.c. nadanym u.z.k.p.c. z dnia 15.01.2015 r. od 1.07.2016 r. sąd dokonuje doręczeń za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (doręczenie elektroniczne), jeżeli wniesiono pismo za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (§ 1). Wprowadzono zatem zasadę, że ilekroć uczestnik postępowania sądowego wniesie pismo za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, sąd w ten sposób dokona doręczenia. W przypadku doręczenia elektronicznego pismo uznaje się za doręczone w chwili wskazanej w elektronicznym potwierdzeniu odbioru korespondencji. W przypadku braku elektronicznego potwierdzenia odbioru korespondencji doręczenie elektroniczne uznaje się za skuteczne po upływie 14 dni od daty umieszczenia pisma w systemie teleinformatycznym (§ 2). Czternastodniowy termin jest odpowiednikiem podwójnego awizowania przesyłki w urzędzie pocztowym (jeżeli adresat nie odbierze pisma w ciągu 7 dni, po upływie tego terminu następuje powtórna próba doręczenia). Ustawodawca przyjął więc konstrukcję elektronicznego doręczenia zastępczego. § 3 art. 131¹ k.p.c. zawiera upoważnienie ustawowe dla Ministra Sprawiedliwości, który w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji powinien określić w drodze rozporządzenia tryb i sposób dokonywania doręczeń elektronicznych, mając na względzie zapewnienie skuteczności doręczeń oraz ochronę praw osób, którym pisma są doręczane. Na jego podstawie MS wydał rozporządzenie z dnia 20.10.2015 r. w sprawie trybu i sposobu dokonywania doręczeń elektronicznych⁴²⁵, które weszło w życie z dniem 1.07.2016 r.

Z dniem 8.09.2016 r. weszły w życie zmiany w art. 131¹ k.p.c., dokonane u.z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r. Jego § 1 otrzymał brzmienie: „Sąd dokonuje doręczeń za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (doręczenie elektroniczne), jeżeli adresat wniósł pismo za pośrednictwem systemu teleinformatycznego albo

⁴²⁴ Dz.U. 2009, nr 226, poz. 1831.

⁴²⁵ Dz.U. 2015, poz. 1776.

dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego”. Dodano także § 2¹, na mocy którego adresat, który dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, może zrezygnować z doręczenia elektronicznego.

Zmianie uległa także treść art. 132 k.p.c. W toku sprawy adwokat, radca prawny, rzecznik patentowy oraz radca Prokuratury Generalnej Skarbu Państwa doręczają sobie nawzajem bezpośrednio odpisy pism procesowych z załącznikami. W treści pisma procesowego wniesionego do sądu zamieszcza się oświadczenie o doręczeniu odpisu pisma drugiej stronie albo o jego nadaniu przesyłką poleconą. Pisma niezawierające powyższego oświadczenia podlegają zwrotowi bez wzywania do usunięcia tego braku (§ 1). Przepis ten nie dotyczy pism wnoszonych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, podlegających doręczeniu adwokatowi, radcy prawnemu, rzecznikowi patentowemu lub radcy Prokuratury Generalnej Skarbu Państwa, którzy dokonali wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (§ 1²).

Artykuł 140 wskazuje, że pisma i orzeczenia doręcza się w odpisach (§ 1). Jednak zamiast odpisu pisma lub orzeczenia może być doręczony dokument uzyskany z systemu teleinformatycznego, jeśli ma on cechy umożliwiające weryfikację istnienia i treści pisma lub orzeczenia w tym systemie (§ 2). W przypadku doręczenia elektronicznego pisma i orzeczenia mają postać dokumentów zawierających dane z systemu teleinformatycznego (§ 3).

Przepisy art. 142 k.p.c. regulują kwestię potwierdzenia doręczenia. Doręczenie pisma jest potwierdzane pisemnie przez odbiorcę albo za pośrednictwem systemu teleinformatycznego operatora pocztowego, o którym mowa w art. 131 § 1, albo dokumentem uzyskanym z systemu teleinformatycznego (§ 1). W przypadku potwierdzenia pisemnego odbiorca potwierdza odbiór i jego datę własnoręcznym podpisem. Jeżeli tego nie może lub nie chce uczynić, doręczający sam oznacza datę doręczenia oraz przyczyny braku podpisu (§ 2). Doręczający stwierdza na potwierdzeniu odbioru sposób doręczenia, a na doręczonym piśmie zaznacza dzień doręczenia i opatruje to stwierdzenie swoim podpisem (§ 3).

Ustawodawca postanowił także zmienić sposoby wzywania uczestników postępowania. Zgodnie z brzmieniem dodanego art. 149¹ k.p.c. sąd może wzywać strony, świadków, biegłych lub inne osoby w sposób, który uzna za najbardziej celowy, z pominięciem sposobów doręczeń przewidzianych w rozdziale 2, jeżeli uzna to za niezbędne do przyspieszenia rozpoznania sprawy. Wezwanie dokonane w ten sposób wywołuje skutki przewidziane w niniejszym kodeksie, jeżeli jest

niewątpliwe, że doszło ono do wiadomości adresata w terminach określonych w art. 149 § 2 k.p.c.⁴²⁶

9.4.4. Zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego i jego transkrypcja

Ustawą z dnia 29.04.2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego⁴²⁷ do polskiego postępowania cywilnego, wzorem ustawodawstw niektórych państw europejskich⁴²⁸, została wprowadzona nowa postać protokołu sądowego. Od dnia 1.07.2010 r. zasadą w sprawach cywilnych jest utrwalanie przebiegu posiedzenia jawnego za pomocą urządzeń i środków technicznych umożliwiających rejestrację dźwięku albo obrazu i dźwięku oraz pisemnie. Tylko w tych sądach, w których nie istnieją odpowiednie warunki techniczne, należy sporządzić protokół wyłącznie pisemnie, jak przed nowelizacją kwietniową. Zmiany dotknęły art. 9, 157, 158, 159, 160, 238, 273 i 525 k.p.c.

Protokół sporządzony w postaci elektronicznej składa się z dwóch części: zapisu fonicznego albo audiowizualnego oraz z części pisemnej. Obie są sporządzane przez protokolanta pod kierunkiem przewodniczącego. Z przebiegu posiedzenia jawnego protokolant sporządza protokół. Protokół sporządza się, utrwalając przebieg posiedzenia za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk oraz pisemnie, pod kierunkiem przewodniczącego, zgodnie z art. 158 § 1 (art. 157 § 1 k.p.c.). Zgodnie z brzmieniem nowego § 1¹ art. 157 k.p.c., jeżeli ze względów technicznych utrwalenie przebiegu posiedzenia za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk nie jest możliwe, protokół jest sporządzany wyłącznie pisemnie, pod kierunkiem przewodniczącego, zgodnie z art. 158 § 2.

⁴²⁶ Zob. szer. J. Gołaczyński, *Komentarz do art. 131(1) k.p.c., art. 140 k.p.c., art. 142 k.p.c.*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 153–162; D. Szostek, *Doręczenia elektroniczne w postępowaniu cywilnym – wnioski de lege lata i de lege ferenda*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 61–70; S. Cieślak, *Elektroniczne czynności sądowe – perspektywy rozwoju*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego...*, op.cit., s. 19–20.

⁴²⁷ Dz.U. 2010, nr 108, poz. 684.

⁴²⁸ Tytułem przykładu można wskazać Wielką Brytanię, Finlandię, Estonię, Niemcy, Włochy oraz Hiszpanię por. A. Zalesińska, *Nagrywanie przebiegu posiedzenia jawnego jako alternatywna metoda protokolowania*, w: *Informatyzacja postępowania sądowego i administracji publicznej*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2010, s. 107–121.

Z kolei szcztakowy protokół pisemny, sporządzany obok zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku, zgodnie z treścią art. 158 § 1 k.p.c. zawiera oznaczenie sądu, miejsca i daty posiedzenia, nazwiska sędziów, protokolanta, prokuratora, stron, interwenientów, a także obecnych na posiedzeniu przedstawicieli ustawowych i pełnomocników oraz oznaczenie sprawy i wzmianki co do jawności. Ponadto protokół sporządzony pisemnie powinien zawierać wymienienie zarządzeń i orzeczeń wydanych na posiedzeniu oraz stwierdzenie, czy zostały ogłoszone, a także czynności stron wpływające na rozstrzygnięcie sądu (ugoda, zrzeczenie się roszczenia, uznanie powództwa, cofnięcie, zmiana, rozszerzenie lub ograniczenie żądania pozwu) oraz inne czynności stron, które według szczególnych przepisów ustawy powinny być wciągnięte, wpisane, przyjęte, złożone, zgłoszone lub wniesione do protokołu. Jeżeli sporządzenie odrębnej sentencji orzeczenia nie jest wymagane, wystarcza zamieszczenie w protokole treści samego rozstrzygnięcia.

Jeżeli przebiegu posiedzenia nie utrwała się za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk, protokół sporządzony pisemnie powinien, oprócz danych i okoliczności określonych w § 1, zawierać wnioski oraz twierdzenia stron, a także wyniki postępowania dowodowego oraz inne okoliczności istotne dla przebiegu posiedzenia; zamiast podania wniosków i twierdzeń można w protokole powołać się na pisma przygotowawcze (art. 158 § 2 k.p.c.).

Protokół sporządzony za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk protokolant podpisuje podpisem elektronicznym gwarantującym identyfikację osoby protokolanta oraz rozpoznawalność jakiegokolwiek późniejszej zmiany protokołu. Protokół sporządzony pisemnie podpisują przewodniczący i protokolant (art. 158 § 3 k.p.c.).

Uregulowania wymagała także kwestia transkrypcji. Ustawodawca zdecydował, że jeżeli jest to niezbędne dla zapewnienia prawidłowego orzekania w sprawie, prezes sądu na wniosek przewodniczącego może zarządzić sporządzenie transkrypcji odpowiedniej części protokołu sporządzonego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk. Transkrypcja stanowi załącznik do protokołu (art. 158 § 4 k.p.c.).

Na podstawie upoważnienia ustawowego zawartego w art. 158 § 5 k.p.c. Minister Sprawiedliwości wydał rozporządzenie z dnia 10.08.2011 r. w sprawie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego⁴²⁹, które obowiązywało od dnia 1.10.2011 r. do 30.03.2015 r.

⁴²⁹ Dz.U. 2011, nr 175, poz. 1046.

Zdecydowano, że zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku nie podlega sprostowaniu (art. 160 § 2 k.p.c.). Protokół sporządzony zgodnie z art. 157 § 1¹, zawierający przebieg postępowania dowodowego przed sędzią wyznaczonym lub przed sądem wezwanym, podpisują, oprócz sędziego i protokolanta, także osoby przesłuchane oraz strony, jeżeli są obecne (art. 238 § 1 k.p.c.). Z kolei na mocy art. 273 § 1 k.p.c. zeznanie świadka, po zapisaniu do protokołu, sporządzonego zgodnie z art. 157 § 1¹, będzie mu odczytane i stosownie do okoliczności na podstawie jego uwag uzupełnione i sprostowane.

Przepisy dotyczące zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku zawarte były także w rozporządzeniu MS z dnia 23.02.2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych⁴³⁰ oraz w rozporządzeniu MS z dnia 5.03.2004 r. w sprawie przechowywania akt spraw sądowych oraz ich przekazywania do archiwów państwowych lub do zniszczenia⁴³¹.

Ustawa z dnia 29.08.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁴³², która częściowo weszła w życie dnia 27.10.2014 r., a częściowo dnia 27.03.2015 r., dokonała zmian w przepisach dotyczących zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego. Zmiany dotknęły m.in. art. 9, 158, 185, 223, 324, 326, 328, 329 i 331 k.p.c.

W przepisach dotyczących protokołu pisemnego, sporządzanego obok zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku, dodano możliwość zamieszczania czynności wymagających podpisu strony w odrębnym dokumencie stanowiącym część protokołu (art. 158 § 1 k.p.c.). Dodany do art. 158 § 1¹ zapis stanowi, że protokół, o którym mowa w § 1, może zawierać wnioski i twierdzenia stron, streszczenie wyników postępowania dowodowego oraz inne okoliczności istotne dla przebiegu posiedzenia; zamiast wniosków i twierdzeń można w protokole powołać się na pisma przygotowawcze. Od dnia 27.10.2014 r. protokół skrócony może obejmować taką samą treść jak tradycyjny protokół pisemny.

Zmieniono brzmienie § 2 art. 158 k.p.c., regulującego protokół pisemny w sytuacji, w której sporządzenie zapisu cyfrowego nie jest możliwe. Jeżeli przebiegu posiedzenia nie utrwała się za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk, protokół sporządzony pisemnie zawiera, oprócz danych i okoliczności określonych w § 1, wnioski oraz twierdzenia stron, udzielone pouczenia, a także

⁴³⁰ T.j. Dz.U. 2014, poz. 259.

⁴³¹ T.j. Dz.U. 2014, poz. 991.

⁴³² Dz.U. 2014, poz. 1296.

wyniki postępowania dowodowego oraz inne okoliczności istotne dla przebiegu posiedzenia; zamiast wniosków i twierdzeń można w protokole powołać się na pisma przygotowawcze. Dzięki tej zmianie zapoznanie się z przebiegiem posiedzenia zajmuje znacznie mniej czasu niż zapoznanie się z nagraniem w postaci elektronicznej.

Transkrypcję zapisu cyfrowego może zarządzić przewodniczący, a nie prezes sądu na wniosek przewodniczącego. Transkrypcja przestała być także załącznikiem do protokołu (art. 158 § 4 k.p.c.).

Na skutek zmiany treści upoważnienia ustawowego do wydania rozporządzenia (art. 158 § 5 k.p.c.), Minister Sprawiedliwości wydał rozporządzenie z dnia 2.03.2015 r. w sprawie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego w postępowaniu cywilnym⁴³³, które weszło w życie z dniem 27.03.2015 r.

Zgodnie z brzmieniem art. 185 § 3 k.p.c. z posiedzenia sporządza się protokół, a jeżeli doszło do ugody jej osnowę wciąga się do protokołu albo zamieszcza w odrębnym dokumencie stanowiącym część protokołu i stwierdza podpisami stron. Niemożność podpisania ugody sąd stwierdza w protokole. Podobna regulacja znalazła się w treści art. 223 § 1 k.p.c. Przewodniczący powinien we właściwej chwili skłaniać strony do pojednania, zwłaszcza na pierwszym posiedzeniu, po wstępnym wyjaśnieniu stanowiska stron. Osnowę ugody zawartej przed sądem wciąga się do protokołu rozprawy albo zamieszcza w odrębnym dokumencie stanowiącym część protokołu i stwierdza podpisami stron. Niemożność podpisania ugody sąd stwierdza w protokole.

Omówione zmiany weszły w życie z dniem 27.10.2014 r.

Zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego uregulowany był także w rozporządzeniu MS z dnia 25.06.2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych⁴³⁴, a obecnie w rozporządzeniu MS z dnia 23.12.2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych⁴³⁵, a także w rozporządzeniu MS z dnia 5.03.2004 r. w sprawie przechowywania akt spraw sądowych oraz ich przekazywania do archiwów państwowych lub do zniszczenia⁴³⁶.

Ustawa z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r., która weszła w życie z dniem 8.09.2016 r., w zakresie tzw. protokołu elektronicznego dokonała zmian w art. 158 § 1 i 1¹ oraz dodała art. 162¹ k.p.c.

⁴³³ Dz.U. 2015, poz. 359.

⁴³⁴ Dz.U. 2015, poz. 925, wszedł w życie dnia 8.07.2015 r. i obowiązywał do 31.12.2015 r.

⁴³⁵ Dz.U. 2015, poz. 2316.

⁴³⁶ T.j. Dz.U. 2014, poz. 991.

Protokół sporządzony pisemnie zawierać ma oznaczenie sądu, miejsca i daty posiedzenia, nazwiska sędziów, protokolanta, prokuratora, stron, interwenientów oraz obecnych na posiedzeniu przedstawicieli ustawowych i pełnomocników, a także oznaczenie sprawy i wzmianki co do jawności. Ponadto protokół sporządzony pisemnie będzie zawierać wymienienie zarządzeń i orzeczeń wydanych na posiedzeniu oraz stwierdzenie, czy zostały ogłoszone, streszczenie wyników postępowania dowodowego, a także czynności stron wpływające na rozstrzygnięcie sądu (ugoda, zrzeczenie się roszczenia, uznanie powództwa, cofnięcie, zmiana, rozszerzenie lub ograniczenie żądania pozwu) oraz inne czynności stron, które według szczególnych przepisów ustawy powinny być wciągnięte, wpisane, przyjęte, złożone, zgłoszone lub wniesione do protokołu. Jeżeli sporządzenie odrębnej sentencji orzeczenia nie jest wymagane, wystarcza zamieszczenie w protokole treści samego rozstrzygnięcia. Czynności wymagające podpisu strony mogą być zamieszczane w odrębnym dokumencie stanowiącym część protokołu (§ 1). Dodano zatem streszczenie wyników postępowania dowodowego. Protokół, o którym mowa w § 1, może zawierać wnioski i twierdzenia stron oraz inne okoliczności istotne dla przebiegu posiedzenia; zamiast wniosków i twierdzeń można w protokole powołać się na pisma przygotowawcze (§ 1¹).

Zgodnie z nowym art. 162¹ k.p.c. sąd na wniosek strony wyraża zgodę na utrwalanie przez nią przebiegu posiedzenia za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk, jeżeli nie stoi temu na przeszkodzie wzgląd na prawidłowość postępowania⁴³⁷.

⁴³⁷ Zob. szer. A. Zalesińska, *Komentarz do art. 157 k.p.c., art. 158 k.p.c., art. 160 k.p.c., art. 162(1) k.p.c.*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 162–178; S. Kotecka, *Zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia sądowego, ustne uzasadnienie orzeczenia oraz wideokonferencja w polskim systemie prawnym*, w: *Elektroniczny protokół szansą na transparentny i szybki proces*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2016, s. 167–201; Materiały z Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Elektroniczny protokół – szansą na transparentny i szybki proces”, Warszawa, 28–29 maja 2015 r. – Tekst także w tł. na język angielski *Audio or audio and video recording of legal proceedings, oral reasoning of judgment and videoconferences in the Polish legal system*, s. 203–234; G. Karaś, *Protokół elektroniczny – osiągnięte rezultaty i postulaty de lege ferenda*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 71–84; A. Zalesińska, *Transkrypcja protokołów elektronicznych i ustnych uzasadnień*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego...*, op.cit., s. 97–108; G. Karaś, *Rozdział XI. Wpływ protokołu elektronicznego na jawność i dostępność informacji sądowej*, w: *Jawność i jej ograniczenia. Tom VIII. Postępowania sądowe*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2015, s. 199–201.

9.4.5. Dostęp do akt sprawy i informacji o stanie sprawy

Ustawą z dnia 29.04.2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego⁴³⁸ dodano do art. 9 § 2, zgodnie z którym od 1.07.2010 r. strony i uczestnicy postępowania mają prawo do otrzymania z akt sprawy zapisu dźwięku, chyba że protokół został sporządzony wyłącznie pisemnie. Ze względu na konieczność zapewnienia ochrony wizerunku osób biorących udział w postępowaniu wyłączona została możliwość otrzymania przez strony i uczestników postępowania zapisu obrazu, jeżeli przebieg postępowania został utrwalony za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk. Zapoznanie się także z zapisem obrazu, w przypadku jego sporządzenia, możliwe było w budynku sądu, bez możliwości kopiowania zapisu.

Zmianę analogiczną do art. 9 § 2 k.p.c. wprowadzono tą ustawą w art. 525 k.p.c., regulującym dostęp do akt sprawy w postępowaniu nieprocesowym. W postępowaniach prowadzonych w trybie nieprocesowym, jeśli sporządzono protokół za pomocą urządzeń utrwalających dźwięk bądź obraz i dźwięk, możliwość otrzymania zapisu dźwięku mieli uczestnicy postępowania oraz każdy, kto potrzebę otrzymania zapisu dźwięku dostatecznie uzasadnił.

W poprzednio obowiązującym rozporządzeniu MS z dnia 23.02.2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych⁴³⁹ uregulowano kwestie udostępnienia danych o sprawie stronom i ich przedstawicielom za pośrednictwem kont w systemie teleinformatycznym. Paragraf 90a stanowił, że prezes sądu może zarządzić udostępnienie danych o sprawie stronom i ich przedstawicielom za pośrednictwem kont w systemie teleinformatycznym. Systemem tym jest Portal Informacyjny Sądów Powszechnych. Po uwierzytelnieniu konta strona lub jej przedstawiciel uzyskują dostęp do danych o sprawie. Strona lub jej przedstawiciel mogą za pośrednictwem systemu teleinformatycznego za zgodą prezesa sądu, udzielić dostępu do danych o sprawie innym osobom posiadającym konta w tym systemie, jeśli tym osobom przysługuje uprawnienie do ich przeglądania. Dostęp jest ograniczony do przeglądania danych o sprawie. Strona, a także jej przedstawiciel mogą za pośrednictwem systemu teleinformatycznego pozbawić dostępu do danych o sprawie inne osoby, jeśli tym osobom przestało przysługiwać uprawnienie do ich przeglądania.

⁴³⁸ Dz.U. nr 108, poz. 684.

⁴³⁹ T.j. Dz.U. 2014, poz. 259.

Zgodnie z brzmieniem § 98a r.u.s.p. do celów określonych w tym regulaminie do trybu zakładania i udostępniania konta w systemie teleinformatycznym stronom postępowania, ich przedstawicielom i zawodowym pełnomocnikom oraz innym podmiotom uprawnionym lub upoważnionym stosuje się odpowiednio przepisy rozporządzenia MS z dnia 28.12.2009 r. w sprawie trybu zakładania konta oraz sposobu posługiwania się podpisem elektronicznym w elektronicznym postępowaniu upominawczym⁴⁴⁰.

Z kolei § 98b r.u.s.p. precyzował funkcjonalność systemu teleinformatycznego, który powinien zapewniać:

- 1) dostęp do danych o sprawie;
- 2) wyszukiwanie danych i ich sortowanie;
- 3) możliwość odtworzenia przebiegu załatwiania i rozstrzygnięcia spraw;
- 4) zabezpieczenie przed nieautoryzowanym dostępem oraz wprowadzeniem nieuprawnionych zmian.

Wskazane rozporządzenie obowiązywało do dnia 7.07.2015 r.

Od dnia 27.03.2015 r. przepisy art. 9 k.p.c. uległy kolejnej zmianie na mocy u.z.k.p.c. z dnia 29.08.2014 r. Rozpoznawanie spraw odbywa się jawnie, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać odpisy, kopie lub wyciągi z tych akt. Treść protokołów i pism może być także udostępniana w postaci elektronicznej za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (§ 1). Strony i uczestnicy postępowania mają prawo do otrzymania z akt sprawy zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku, chyba że protokół został sporządzony wyłącznie pisemnie. Przewodniczący wydaje z akt sprawy zapis dźwięku, jeżeli wydaniu zapisu obrazu i dźwięku sprzeciwia się ważny interes publiczny lub prywatny (§ 2). Jeżeli posiedzenie odbyło się przy drzwiach zamkniętych strony i uczestnicy postępowania mają prawo do otrzymania z akt sprawy jedynie zapisu dźwięku (§ 3).

Brzmienie art. 525 k.p.c. również zostało dostosowane. Akta sprawy dostępne są dla uczestników postępowania oraz za zezwoleniem przewodniczącego dla każdego, kto potrzebę przejrzenia dostatecznie usprawiedliwi. Na tych samych zasadach dopuszczalne jest sporządzanie i otrzymywanie odpisów i wyciągów z akt sprawy, a także otrzymywanie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z akt sprawy.

Ustawodawca zdecydował się zatem zarówno na rozszerzenie zakresu, jak i sposobu udostępniania informacji.

⁴⁴⁰ Dz.U. 2009, nr 226, poz. 1830.

Zgodnie z brzmieniem § 98 rozporządzenia MS z dnia 25.06.2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych⁴⁴¹ Prezes sądu mógł zarządzić udostępnienie danych o sprawie, treści protokołów oraz pism sądowych i procesowych stronom lub uczestnikom postępowania nieprocesowego i ich przedstawicielom za pośrednictwem kont w systemie teleinformatycznym. Po uwierzytelnieniu konta strona lub uczestnik postępowania nieprocesowego lub ich przedstawiciel uzyskują dostęp do danych o sprawie.

Rozporządzenie obowiązywało od 8.07.2015 do 31.12.2015 r.

Z dniem 8.09.2016 r. na mocy u.z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r. ustawodawca wprowadził kolejne zmiany w zakresie udostępniania akt sądowych i informacji o sprawie. Uzupełniono treść § 1 art. 9 k.p.c. i będzie on mieć następujące brzmienie: „Rozpoznawanie spraw odbywa się jawnie, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać odpisy, kopie lub wyciągi z tych akt. Treść protokołów i pism może być także udostępniana w postaci elektronicznej za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe (system teleinformatyczny) albo innego systemu teleinformatycznego służącego udostępnianiu tych protokołów lub pism”.

Obecnie Portal Informacyjny Sądów Powszechnych regulowany jest przepisami § 106 r.u.s.p., który obowiązuje od dnia 1.01.2016 r. Prezes sądu może zarządzić udostępnienie danych o sprawie, treści protokołów oraz pism sądowych i procesowych stronom lub uczestnikom postępowania nieprocesowego i ich przedstawicielom lub pełnomocnikom za pośrednictwem kont w systemie teleinformatycznym. Po uwierzytelnieniu na koncie strona lub uczestnik postępowania nieprocesowego lub ich przedstawiciel albo pełnomocnik uzyskują dostęp do danych o sprawie. Strona, jej przedstawiciel lub pełnomocnik mogą za pośrednictwem systemu teleinformatycznego i za zgodą prezesa sądu, udzielić dostępu do danych o sprawie innym osobom posiadającym konta w tym systemie, jeśli tym osobom przysługuje uprawnienie do ich przeglądania. Dostęp jest ograniczony do przeglądania danych o sprawie. Strona, a także jej przedstawiciel lub pełnomocnik pozbawiają osoby udzielonego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego dostępu do danych o sprawie, jeśli tym osobom przestało przysługiwać uprawnienie do ich przeglądania⁴⁴².

⁴⁴¹ Dz.U. 2015, poz. 925.

⁴⁴² Zob. szer. T. Januszkiewicz, *Rozdział XII. Dostęp do informacji sądowej za pośrednictwem Portalu Informacyjnego*, w: *Jawność i jej ograniczenia. Tom VIII. Postępowania sądowe*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2015, s. 209–213; S. Kotecka, *Kodeks dobrych praktyk dla sądownictwa*

9.4.6. Weryfikacja numerów identyfikacyjnych stron postępowania

Na mocy ustawy z dnia 10.05.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego⁴⁴³ dodano do art. 126 § 2 pkt 2 i 3 k.p.c. oraz art. 208¹ k.p.c. Od dnia 7.07.2013 r., gdy pismo procesowe jest pierwszym pismem w sprawie, pismo ponadto powinno zawierać numer Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL) lub numer identyfikacji podatkowej (NIP) powoda będącego osobą fizyczną, jeśli jest on obowiązany do jego posiadania lub posiada go, nie mając takiego obowiązku oraz numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku jego braku – numer w innym właściwym rejestrze, ewidencji lub NIP powoda niebędącego osobą fizyczną, który nie ma obowiązku wpisu we właściwym rejestrze lub ewidencji, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania.

Z kolei zgodnie z treścią dodanego z dniem 7.07.2013 r. art. 208¹ k.p.c., sąd z urzędu ustala numer PESEL pozwanego będącego osobą fizyczną, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania lub posiada go nie mając takiego obowiązku, lub numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku jego braku – numer w innym właściwym rejestrze, ewidencji lub NIP pozwanego niebędącego osobą fizyczną, który nie ma obowiązku wpisu we właściwym rejestrze lub ewidencji, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania⁴⁴⁴.

9.4.7. Ustne uzasadnienie orzeczenia sądowego

Ustawą z dnia 29.08.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁴⁴⁵, która w omawianym zakresie weszła w życie z dniem 27.10.2014 r., wprowadzono możliwość wygłoszenia uzasadnienia orzeczenia w sprawie, w której sporządzono zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego. Zgodnie z brzmieniem

w zakresie udostępniania informacji o sprawach, w: Wybrane dobre praktyki w zakresie usług elektronicznych, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2016, s. 211–283; A. Zalesińska, M. Prus, Udostępnianie informacji sądowej oraz orzecznictwa sądów powszechnych za pośrednictwem sieci teleinformatycznych jako narzędzie wspomagające pracę profesjonalnego pełnomocnika procesowego, w: X-lecie CBKE. Księga pamiątkowa z okazji dziesięciolecia Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej i Studenckiego Koła Naukowego – Blok Prawa Komputerowego, red. E. Galewska, S. Kotecka, Wrocław 2012, s. 102.

⁴⁴³ Dz.U. 2013, poz. 654.

⁴⁴⁴ Zob. szer. S. Kotecka, *Weryfikacja danych zawartych w rejestrach publicznych w postępowaniu cywilnym, w: Informatyzacja postępowania cywilnego: teoria i praktyka, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 121–139.*

⁴⁴⁵ Dz.U. 2014, poz. 1296.

art. 328 § 1¹ k.p.c., jeżeli przebieg posiedzenia jest utrwalany za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk, uzasadnienie może być wygłoszone po ogłoszeniu sentencji wyroku i utrwalone za pomocą tego urządzenia, o czym przewodniczący uprzedza przed wygłoszeniem uzasadnienia. W razie wygłoszenia uzasadnienia na posiedzeniu nie podaje się odrębnie zasadniczych powodów rozstrzygnięcia.

Wygłoszenie uzasadnienia nie jest obowiązkowe. Takie uzasadnienie musi odpowiadać jednak wymogom przewidzianym w art. 328 § 2 k.p.c. Uzasadnienie jest wygłaszane bezpośrednio po odczytaniu sentencji wyroku i nie wymaga podpisania przez członków składu orzekającego.

Zgodnie z brzmieniem art. 329 k.p.c., który również uległ zmianie z dniem 27.10.2014 r., pisemne uzasadnienie wyroku albo transkrypcję wygłoszonego uzasadnienia sporządza się w terminie dwutygodniowym od dnia zgłoszenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem, a gdy wniosek taki nie był zgłoszony – od dnia zaskarżenia wyroku lub wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. W sprawie zawilej, w razie niemożności sporządzenia pisemnego uzasadnienia w terminie, prezes sądu może przedłużyć ten termin na czas oznaczony, nie dłuższy niż trzydzieści dni⁴⁴⁶.

9.4.8. Weryfikacja przez sąd przedstawicieli ustawowych, organów, pełnomocników

Na mocy u.z.k.p.c. z dnia 9.01.2009 r., wprowadzającej elektroniczne postępowanie upominawcze z dniem 1.01.2010 r., zmianie uległo brzmienie art. 68 k.p.c. Przedstawiciel ustawowy, organy oraz osoby wymienione w art. 67 miały obowiązek wykazać swoje umocowanie dokumentem przy pierwszej czynności procesowej. Zdania pierwszego nie stosowało się w przypadku dokonania czynności procesowej w elektronicznym postępowaniu upominawczym, jednak przedstawiciel ustawowy i organy oraz osoby wymienione w art. 67 miały obowiązek wskazać podstawę swojego umocowania.

Z kolei z dniem 1.01.2010 r. treść art. 89 § 1 k.p.c. zmieniono na następującą: „Pełnomocnik jest obowiązany przy pierwszej czynności procesowej dołączyć do akt sprawy pełnomocnictwo z podpisem mocodawcy lub wierzytelny odpis

⁴⁴⁶ Zob. szer. A. Klich, *Komentarz do art. 328 k.p.c., art. 329 k.p.c. i art. 331 k.p.c.*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 216–231; K. Flaga-Gieruszyńska, A. Klich, *Nowy model uzasadnienia wyroku w procesie cywilnym*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2015, nr 1, s. 8–18.

pełnomocnictwa. Adwokat, radca prawny, rzecznik patentowy, a także radca Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa mogą sami uwierzytelnić odpis udzielonego im pełnomocnictwa oraz odpisy innych dokumentów wykazujących ich umocowanie. Sąd może w razie wątpliwości zażądać urzędowego poświadczenia podpisu strony. Zdania pierwszego nie stosuje się w przypadku dokonania czynności procesowej w elektronicznym postępowaniu upominawczym, jednak pełnomocnik powinien powołać się na pełnomocnictwo, wskazując jego datę, zakres oraz okoliczności wymienione w art. 87”.

Od dnia 8.09.2016 r. na mocy u.z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r. przepisy art. 68 będą mieć zastosowanie nie tylko w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Zgodnie z § 1 art. 68 k.p.c. przedstawiciel ustawowy, organy oraz osoby wymienione w art. 67 mają obowiązek wykazać swoje umocowanie dokumentem przy pierwszej czynności procesowej. Przepisu tego nie stosuje się, gdy stwierdzenie umocowania przez sąd jest możliwe na podstawie wykazu lub innego rejestru, do którego sąd ma dostęp drogą elektroniczną, a także gdy czynność procesowa jest dokonywana za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, w przypadku gdy przepis szczególny przewiduje, że czynności można dokonać wyłącznie za pośrednictwem tego systemu. Przedstawiciel ustawowy, organy oraz osoby wymienione w art. 67 mają jednak obowiązek wskazać podstawę swojego umocowania (§ 2).

Nowelizacja art. 89 k.p.c. polegała na zmianie treści jego § 1 oraz dodaniu § 1¹. Od dnia 8.09.2016 r. pełnomocnik będzie obowiązany przy pierwszej czynności procesowej dołączyć do akt sprawy pełnomocnictwo z podpisem mocodawcy lub wierzytelny odpis pełnomocnictwa wraz z odpisem dla strony przeciwnej. Adwokat, radca prawny, rzecznik patentowy, a także radca Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa mogą sami uwierzytelnić odpis udzielonego im pełnomocnictwa oraz odpisy innych dokumentów wykazujących ich umocowanie. Złożenie dokumentu wykazującego umocowanie lub jego uwierzytelnionego odpisu nie będzie wymagane, jeżeli stwierdzenie przez sąd umocowania jest możliwe na podstawie wykazu lub innego rejestru, do którego sąd ma dostęp drogą elektroniczną (§ 1). Przepisów tych nie będzie stosować się do czynności procesowej dokonanej za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, w przypadku gdy przepis szczególny przewiduje, że czynności można dokonać wyłącznie za pośrednictwem tego systemu. W takim przypadku pełnomocnik powoła się na pełnomocnictwo, wskazując jego zakres oraz okoliczności wymienione w art. 87.

9.4.9. Pełnomocnictwo

Zgodnie z pierwotnym brzmieniem art. 126 § 3 k.p.c. do pisma należało dołączyć pełnomocnictwo, jeżeli pismo wnosił pełnomocnik, który przedtem nie złożył pełnomocnictwa. Ustawa z.k.p.c. z dnia 9.01.2009 r., która weszła w życie z dniem 1.01.2010 r., dodała § 3¹ do art. 126, zgodnie z którym przepisu § 3 nie stosuje się do pism wnoszonych w elektronicznym postępowaniu upominawczym.

Od dnia 8.09.2016 r. na podstawie u.z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r. zmianie uległo brzmienie art. 126 § 3, art. 128 § 2, dodano § 2¹ oraz 5 do art. 129 k.p.c.

Do pisma należy dołączyć pełnomocnictwo albo uwierzytelniony odpis pełnomocnictwa, jeżeli pismo wnosi pełnomocnik, który wcześniej nie złożył pełnomocnictwa. Jeżeli pełnomocnik dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, uwierzytelniony odpis pełnomocnictwa wnosi się za pośrednictwem tego systemu (art. 126 § 3 k.p.c.). Zgodnie z treścią art. 128 § 2 k.p.c. do pisma procesowego wnoszonego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego dołącza się poświadczony elektronicznie odpisy załączników. Stosownie do brzmienia art. 129 § 2¹ k.p.c. elektroniczne poświadczenie odpisu dokumentu przez występującego w sprawie pełnomocnika strony będącego adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuratury Generalnej Skarbu Państwa następuje z chwilą wprowadzenia przez tego pełnomocnika dokumentu do systemu teleinformatycznego. Paragraf § 5 art. 129 k.p.c. stanowi upoważnienie ustawowe dla Ministra Sprawiedliwości do określenia w drodze rozporządzenia formatów, w jakich odpisy pism, dokumentów i pełnomocnictw mogą być poświadczane elektronicznie, mając na względzie minimalne wymagania dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej. Dnia 5.09.2016 r. MS wydał rozporządzenie w sprawie formatów, w jakich odpisy pism, dokumentów i pełnomocnictw mogą być poświadczane elektronicznie⁴⁴⁷. Weszło ono w życie z dniem 8.09.2016 r.

9.4.10. Rozprawa na odległość

Nowelizacja u.z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r., która w tym zakresie weszła w życie z dniem 8.09.2016 r., wprowadziła możliwość przeprowadzenia posiedzenia jawnego na odległość. Zmianie uległo brzmienie art. 151 k.p.c., w którym dotychczasową treść oznaczono jako § 1 i dodano § 2. Na jego mocy przewodniczący

⁴⁴⁷ Dz.U. 2016, poz. 1415.

może zarządzić przeprowadzenie posiedzenia jawnego przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających jego przeprowadzenie na odległość. W takim przypadku uczestnicy postępowania mogą brać udział w posiedzeniu sądowym, gdy przebywają w budynku innego sądu, i dokonywać tam czynności procesowych, a przebieg czynności procesowych transmituje się z sali sądowej sądu prowadzącego postępowanie do miejsca pobytu uczestników postępowania oraz z miejsca pobytu uczestników postępowania do sali sądowej sądu prowadzącego postępowanie.

9.4.11. Dowód z dokumentu

Ustawa z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r., która weszła w życie z dniem 8.09.2016 r., dokonała istotnych zmian w postępowaniu dowodowym z dokumentów. Zmiany te korelują z nowelizacją k.c. w zakresie formy czynności prawnych i wprowadzenia do tego aktu prawnego legalnej definicji pojęcia „dokument”, a także formy dokumentowej czy formy elektronicznej czynności prawnej.

Zgodnie z dodanym art. 243¹ k.p.c., przepisy Oddziału 2 o dokumentach stosuje się do dokumentów zawierających tekst, umożliwiających ustalenie ich wystawców. Ustawodawca przesądził, że te same regulacje należy stosować do dokumentów tekstowych, które nie są podpisane, ale umożliwiają ustalenie ich wystawców.

Zgodnie ze znowelizowanym brzmieniem art. 245 k.p.c. dokument prywatny sporządzony w formie pisemnej albo elektronicznej stanowi dowód tego, że osoba, która go podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie.

Ustawa z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r. dodała § 2¹ i 2² do art. 254 i zmieniła brzmienie § 4. Na ich mocy sąd w razie potrzeby może wezwać wystawcę dokumentu sporządzonego w postaci elektronicznej do udostępnienia informatycznego nośnika danych, na którym ten dokument został zapisany (§ 2¹). Od obowiązku udostępnienia informatycznego nośnika danych zwolniony jest ten, kto na pytanie, czy dokument sporządzono na tym informatycznym nośniku danych lub czy pochodzi on od niego, mógłby jako świadek odmówić zeznań (§ 2²). Osoba trzecia może na równi ze świadkiem żądać zwrotu wydatków koniecznych związanych ze stawiennictwem do sądu lub udostępnieniem informatycznego nośnika danych, a ponadto wynagrodzenia za utratę zarobku (§ 4).

Nowe brzmienie nadano także przepisom art. 308 k.p.c. Dowody z innych dokumentów niż wymienione w art. 243¹, w szczególności zawierających zapis

obrazu, dźwięku albo obrazu i dźwięku, sąd przeprowadza, stosując odpowiednio przepisy o dowodzie z oględzin oraz o dowodzie z dokumentów⁴⁴⁸.

9.4.12. Wyrok utrwalony w systemie teleinformatycznym

Ustawa z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r., która weszła w życie z dniem 8.09.2016 r., dodała § 4 do art. 324 k.p.c. Na jego mocy w postępowaniu wszczętym za pośrednictwem systemu teleinformatycznego wyrok może być utrwalony w systemie teleinformatycznym i opatrzony bezpiecznym podpisem elektronicznym.

9.5. Postępowanie egzekucyjne

9.5.1. Elektroniczny tytuł wykonawczy

Zgodnie z brzmieniem art. 776 k.p.c. podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy, którym tak jak tytuł egzekucyjny zaopatrzony jest w klauzulę wykonalności, chyba że ustawa stanowi inaczej. Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności mógł być złożony na piśmie albo do protokołu i powinien odpowiadać warunkom pisma procesowego.

Pojęcie „elektroniczny tytuł wykonawczy” ma charakter ustawowy i występuje w delegacji ustawowej w art. 783 § 5 k.p.c. oraz w rozporządzeniu MS z dnia 28.12.2009 r. w sprawie czynności sądu związanych z nadaniem klauzuli wykonalności orzeczeniu sądowemu wydanemu w elektronicznym postępowaniu upominawczym⁴⁴⁹, które obowiązywało do 28.10.2016 r. Zostało ono zastąpione przez rozporządzenie MS z dnia 6.10.2016 r. w sprawie czynności sądu związanych z nadawaniem klauzuli wykonalności elektronicznym tytułom egzekucyjnym oraz sposobu przechowywania i posługiwania się elektronicznymi tytułami wykonawczymi⁴⁵⁰.

⁴⁴⁸ Zob. szer. K. Flaga-Gieruszyńska, *Komentarz do art. 244 k.p.c., art. 245 k.p.c. i art. 308 k.p.c.*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 189–198 i s. 208–212; A. Klich, *Komentarz do art. 254 k.p.c., Informatyzacja postępowania cywilnego...*, op.cit., s. 198–208; J. Studzińska, *Dowód z dokumentu elektronicznego*, w: *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, Sopot 2016, s. 353–378.

⁴⁴⁹ T.j. Dz.U. 2014, poz. 1603.

⁴⁵⁰ Dz.U. 2016, poz. 1739.

Kolejne odniesienie do elektronicznego tytułu wykonawczego można znaleźć w art. 17b ust. 2 ustawy z dnia 29.08.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji. Rozporządzenie MS z dnia 23.12.2009 r. w sprawie szczegółowych czynności Krajowej Rady Komorniczej oraz szczegółowych czynności komornika związanych z egzekucją prowadzoną na podstawie elektronicznego tytułu wykonawczego⁴⁵¹, które definiowało omawiane pojęcie, weszło w życie z dniem 30.12.2009 r. i zostało uchylone z dniem 8.09.2016 r. przez rozporządzenie MS z dnia 5.09.2016 r. w sprawie czynności Krajowej Rady Komorniczej umożliwiających komornikom prowadzenie egzekucji na podstawie elektronicznego tytułu wykonawczego oraz czynności komornika dokonywanych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego w postępowaniu egzekucyjnym⁴⁵². Zgodnie z treścią nieobowiązującego już rozporządzenia elektroniczny tytuł wykonawczy to tytuł egzekucyjny wydany w elektronicznym postępowaniu upominawczym po nadaniu mu klauzuli wykonalności, dostępny z tą klauzulą wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Obecnie obowiązujące rozporządzenie również zawiera legalną definicję pojęcia „elektroniczny tytuł wykonawczy”. Jest nim elektroniczny tytuł egzekucyjny, któremu nadano klauzulę wykonalności⁴⁵³. Jak widać, pojęcie to jest o wiele szersze niż w nieobowiązującym już rozporządzeniu dotyczącym szczegółowych czynności Krajowej Rady Komorniczej oraz szczegółowych czynności komornika związanych z egzekucją prowadzoną na podstawie elektronicznego tytułu wykonawczego. Zmiana ta podyktowana jest treścią art. 324 § k.p.c., dodanego na mocy u.z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r. Zgodnie z nim w postępowaniu wszczętym za pośrednictwem systemu teleinformatycznego wyrok może być utrwalony w systemie teleinformatycznym i opatrzony kwalifikowanym podpisem elektronicznym.

Zgodnie z treścią art. 783 § 3¹ k.p.c. postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności tytułom egzekucyjnym, o których mowa w art. 777 § 1 pkt 1 i 1¹, wydanym w postaci elektronicznej, jest wydawane bez spisywania odrębnej sentencji, poprzez umieszczenie klauzuli wykonalności w systemie teleinformatycznym i opatrzenie jej kwalifikowanym podpisem elektronicznym, sędziego albo referendarza sądowego, który wydaje postanowienie. Postanowienie o nadaniu klauzuli

⁴⁵¹ Dz.U. 2009, nr 224, poz. 1805.

⁴⁵² Dz.U. 2016, poz. 1417.

⁴⁵³ W sprawie pojęcia „elektroniczny tytuł wykonawczy” zob. szer. A. Bieliński, *Elektroniczny tytuł wykonawczy – zagadnienia wybrane*, w: *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil. Ł. Błaszczak, Sopot 2016, s. 332–333.

wykonalności tytułom egzekucyjnym, o których mowa w art. 777 § 1 pkt 1 i 1¹, wydanym w postaci elektronicznej pozostawia się wyłącznie w systemie teleinformatycznym, z wyjątkiem przypadków, o których mowa w art. 778¹, art. 787, art. 787¹, art. 788 oraz art. 789 (art. 783 § 4 k.p.c.).

W odniesieniu do postępowania klauzulowego brak jest wyraźnej regulacji dotyczącej wnoszenia pism procesowych przez wierzyciela albo dłużnika. W praktyce przyjęto, że wierzyciel wnosi pisma w postępowaniu klauzulowym prowadzonym przez e-sąd za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Dłużnik również może korzystać z drogi elektronicznej w tym postępowaniu, jeżeli wybierze taką formę komunikacji z sądem⁴⁵⁴.

9.5.2. Informatyzacja postępowania egzekucyjnego

Ustawa z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r. z dniem 8.09.2016 r. dokonała także zmian dotyczących informatyzacji postępowania egzekucyjnego. Do czasu jej wejścia w życie zakres informatyzacji postępowania egzekucyjnego był bardzo wąski, a najszerzej środki komunikacji elektronicznej wykorzystywano w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym w celu wykonania nakazu zapłaty wydanego w elektronicznym postępowaniu upominawczym.

Zgodnie z nowym brzmieniem art. 760 k.p.c., obowiązującym od 8.09.2016 r., wnioski i oświadczenia w postępowaniu egzekucyjnym składa się na piśmie albo ustnie do protokołu. Jeżeli przepis szczególny tak stanowi albo dokonano wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, wnioski i oświadczenia składa się wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (§ 1). W przypadku gdy według przepisów k.p.c. zachodzi potrzeba wysłuchania strony, wysłuchanie odbywa się, stosownie do okoliczności, przez spisanie protokołu w obecności lub nieobecności drugiej strony albo przez oświadczenie strony złożone na piśmie lub za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (§ 2).

W treści art. 797 § 2 k.p.c. przewidziano, że wniosek o wszczęcie egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego, o którym mowa w art. 783 § 4 (czyli tytułu sporządzonego w postaci elektronicznej zawierającego orzeczenie wydane w elektronicznym postępowaniu upominawczym), może być złożony do komornika także za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Złożenie wniosku o wszczęcie

⁴⁵⁴ Zob. M. Uliasz, *Informatyzacja postępowania egzekucyjnego*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 150.

postępowania egzekucyjnego za pomocą systemu teleinformatycznego jest zatem fakultatywne. Jednak zakres zastosowania tego przepisu ograniczony jest wyłącznie do tytułów wykonawczych obejmujących orzeczenia wydane w elektronicznym postępowaniu upominawczym i które powstały na skutek nadania elektronicznej klauzuli wykonalności. W repozytorium systemu teleinformatycznego obsługującego elektroniczne postępowanie upominawcze nie są przechowywane tytuły wykonawcze powstałe w wyniku nadania orzeczeniu elektronicznemu klauzuli wykonalności na rzecz lub przeciwko innej osobie niż wierzyciel lub dłużnik wskazany w treści orzeczenia; takie tytuły wykonawcze są sporządzane wyłącznie w postaci papierowej⁴⁵⁵.

Do dnia wejścia w życie u.z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r. możliwość wnoszenia pism drogą elektroniczną była ograniczona wyłącznie do wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Dotyczyła ona jedynie wniosków składanych do komornika sądowego, a nie do sądu. Wierzyciel nie mógł także drogą elektroniczną złożyć innych pism w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przez komornika. Pełnomocnik wierzyciela występujący w postępowaniu egzekucyjnym miał obowiązek wykazać swoje umocowanie w sposób określony w art. 89 § 1 i art. 126 § 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., a więc pełnomocnictwo powinno być złożone w postaci odrębnego dokumentu w tradycyjnej formie. Złożenie wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego przez pełnomocnika wierzyciela dokonywane za pośrednictwem systemu teleinformatycznego nie mogło być „kompletne”, ponieważ wymagało przedłożenia pełnomocnictwa w formie pisemnej.

Ustawa z.k.p.c. od dnia 8.09.2016 r. szeroko dopuszcza możliwość składania do komornika pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe. Dotyczy to wszystkich postępowań egzekucyjnych bez względu na to, czy podstawę egzekucji stanowi elektroniczny czy też tradycyjny tytuł wykonawczy. Każda osoba biorąca udział w postępowaniu, a więc strona, uczestnik postępowania, ich przedstawiciel ustawowy albo pełnomocnik, może wybrać taką drogę wnoszenia pism procesowych. Wybór jest dokonywany odrębnie w każdej sprawie, a indywidualny charakter oświadczenia o wyborze powoduje, że jego skutki są wiążące wyłącznie dla wybierającego.

Skutkiem wyboru składania pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego jest dokonywanie doręczeń elektronicznych wobec osoby składającej oświadczenie o wyborze drogi elektronicznej. Osoba, która złożyła takie oświadczenie,

⁴⁵⁵ Zob. *ibidem*, s. 151.

może w każdym czasie zrezygnować z tego wyboru. Oświadczenie to również będzie składane za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

W przeciwieństwie do rozwiązania funkcjonującego na gruncie elektronicznego postępowania upominawczego, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego można wnieść nie tylko samo pismo, ale również jego załączniki. Dotyczy to zarówno dokumentów i pełnomocnictw, które zostały pierwotnie utworzone w formie elektronicznej, jak i tych, które zostały sporządzone na tradycyjnym, papierowym nośniku. Zmiany dokonane w art. 129 k.p.c. dopuszczają bowiem dokonanie elektronicznego poświadczenia odpisu dokumentu.

Zgodnie z treścią § 4 art. 324 k.p.c. w sprawie, która została wszczęta za pośrednictwem systemu teleinformatycznego wyrok będzie mógł być wydany w formie elektronicznej i utwalony w systemie teleinformatycznym. Będzie opatrywany kwalifikowanym podpisem elektronicznym. Reguła ta znajdzie również zastosowanie do postanowień sądu i zarządzeń przewodniczącego.

W przypadku wyboru drogi elektronicznej elektroniczne decyzje procesowe i inne pisma będą doręczane elektronicznie. Jeżeli strona dokonała wyboru drogi tradycyjnej – otrzyma tzw. wydruk, a więc dokument uzyskany z systemu teleinformatycznego umożliwiający weryfikację istnienia i treści decyzji procesowej. Na wzór rozwiązań stosowanych w EPU wydruk ten opatrywany jest kodem, dzięki któremu można zapoznać się z jego treścią za pomocą portalu internetowego.

Ustawa z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 przewidziała także wyjątek od zasady fakultatywności korzystania z drogi elektronicznej. Zgodnie z treścią art. 759² k.p.c., komornik dokonuje doręczeń administracyjnym organom egzekucyjnym oraz organom podatkowym wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego albo z użyciem środków komunikacji elektronicznej, w sposób określony w przepisach wydanych na podstawie art. 63a § 2 ustawy z dnia 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji⁴⁵⁶.

Wskazać należy, że jeszcze przed wejściem w życie u.z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r. z czynności komornika mógł być sporządzony tzw. protokół elektroniczny, o którym mowa w art. 157–158 k.p.c., chociaż odpowiednie stosowanie tych przepisów do czynności komornika wydaje się być mało praktyczne⁴⁵⁷.

⁴⁵⁶ T.j. Dz.U. 2016, poz. 599 ze zm.

⁴⁵⁷ Zob. szer. M. Uliasz, *Informatyzacja postępowania...*, op.cit., s. 153–154.

9.5.3. Licytacja elektroniczna

Ustawa z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r. z dniem 1.03.2017 r. dokonała także innych zmian w postępowaniu egzekucyjnym, polegających na wprowadzeniu możliwości przeprowadzenia licytacji elektronicznej. W części trzeciej w tytule II w dziale I dodano rozdział 3 „Sprzedaż w drodze licytacji elektronicznej”, który obejmuje przepisy art. 879¹–879¹¹ k.p.c.

Na ich mocy do sprzedaży w drodze licytacji elektronicznej stosuje się przepisy rozdziału 2 „Sprzedaż” z odrębnościami wynikającymi ze wskazanego rozdziału 3. Komornik dokonuje sprzedaży w drodze licytacji elektronicznej na wniosek wierzyciela. W razie złożenia wniosku komornik oddaje zajęte ruchomości pod dozór innej osobie niż dłużnik, chyba że dozór taki został już ustanowiony albo ruchomość została złożona do depozytu sądowego lub oddana na przechowanie właściwej instytucji. Wniosek o dokonanie sprzedaży w drodze licytacji elektronicznej składa się przed wyznaczeniem terminu licytacji lub wraz z wnioskiem o wyznaczenie drugiej licytacji. Sprzedaż w drodze licytacji elektronicznej jest dokonywana za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Komornik zamieszcza obwieszczenie o licytacji elektronicznej także w systemie teleinformatycznym. W obwieszczeniu o licytacji elektronicznej wskazuje się przedmiot oraz warunki licytacji, sumę oszacowania i cenę wywołania oraz miejsce i czas, w których można oglądać ruchomość, a ponadto zdjęcie lub zdjęcia ruchomości podlegającej sprzedaży, informację o chwili rozpoczęcia i o chwili zakończenia licytacji oraz informację o tym, że warunkiem udziału w licytacji jest złożenie rękojmi. W obwieszczeniu o licytacji elektronicznej zamieszcza się wzmiankę, że prawa osób trzecich nie będą przeszkodą do przeprowadzenia licytacji i przybicia na rzecz nabywcy bez zastrzeżeń, jeżeli osoby te przed rozpoczęciem przetargu nie złożą dowodu, że wniosły powództwo o zwolnienie ruchomości od egzekucji i uzyskały w tym zakresie orzeczenie wstrzymujące egzekucję. W obwieszczeniu o licytacji elektronicznej komornik poucza o treści § 4 oraz art. 879⁵, 879⁶ § 1 i art. 879⁹ k.p.c.

W sądach rejonowych zapewnia się dostęp do systemu teleinformatycznego obsługującego licytację elektroniczną. Przystępujący do przetargu składa rękojmię za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Rękojmia może być także złożona komornikowi, który potwierdza ten fakt w systemie teleinformatycznym.

Licytacja elektroniczna rozpoczyna się z chwilą określoną w obwieszczeniu o licytacji elektronicznej i kończy się w chwili wyznaczonej przez komornika. Komornik wyznacza termin rozpoczęcia i zakończenia licytacji elektronicznej

w taki sposób, aby czas jej trwania wynosił co najmniej siedem dni, a jej zakończenie przypadało w godzinach urzędowania sądu rejonowego, przy którym działa komornik. Natychmiast po zakończeniu licytacji elektronicznej komornik udziela przybicia osobie ofiarującej najwyższą cenę w chwili zakończenia licytacji elektronicznej. Przybicie jest udzielane w systemie teleinformatycznym. O przybicciu komornik zawiadamia wierzyciela i dłużnika. Zawiadomienie o przybicciu doręcza się licytantom za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. W przypadku, o którym mowa w art. 870 § 3, zrzeczenie jest dokonywane wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

Nabywca jest obowiązany zapłacić cenę nabycia w dniu następnym po doręczeniu zawiadomienia o przybicciu w godzinach urzędowania kancelarii komorniczej lub na rachunek bankowy komornika do godziny osiemnastej dnia następnego. Jeżeli ten dzień przypada w sobotę lub dzień ustawowo wolny od pracy, cenę uiszcza się w następnym dniu po dniu albo dniach wolnych od pracy. Cena nabycia może być uiszczona za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

W przypadkach, o których mowa w art. 865 § 1, art. 866¹ oraz 866² § 1 i 2 k.p.c., wybór przedsiębiorcy lub przedsiębiorstwa może być dokonany na wniosek wierzyciela złożony za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Komornik może sprzedać ruchomości, o których mowa w art. 864 § 2, oraz dokonać wyboru osoby, której sprzeda ruchomość, w trybie określonym w art. 864¹, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

Artykuł 879¹¹ k.p.c. zawiera upoważnienie ustawowe dla Ministra Sprawiedliwości do określenia w drodze rozporządzenia sposobu przeprowadzenia licytacji elektronicznej oraz sposobu wykorzystania systemu teleinformatycznego obsługującego licytację elektroniczną do czynności, o których mowa w art. 879¹⁰ k.p.c., mając na względzie zapewnienie ochrony praw osób uczestniczących w licytacji, sprawność postępowania, skuteczność egzekucji, zapewnienie bezpieczeństwa posługiwania się dokumentami w postaci elektronicznej oraz dostępność systemu teleinformatycznego. Minister Sprawiedliwości dnia 7.09.2016 r. wydał rozporządzenie w sprawie sposobu przeprowadzenia licytacji elektronicznej ruchomości w sądowym postępowaniu egzekucyjnym⁴⁵⁸.

⁴⁵⁸ Dz.U. 2016, poz. 1431. Zob. szer. Z. Woźniak, komentarz do art. 8791–87911 k.p.c., w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 477–498; M. Uliasz, *Informatyzacja postępowania...*, op.cit., s. 161–163.

9.5.4. Elektroniczne zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego

Na mocy u.z.k.p.c. z dnia 10.07.2015 r., która weszła w życie 8.09.2016 r., komornik dokona zajęcia rachunku bankowego za pomocą specjalnego systemu teleinformatycznego⁴⁵⁹. Nowelizacji poddano przepisy k.p.c. i ustawy z dnia 29.08.1997 r. – Prawo bankowe⁴⁶⁰. Zgodnie z treścią art. 8932a k.p.c. komornik doręcza pisma bankowi za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego, a bank wnosi pisma do komornika wyłącznie za pośrednictwem tego systemu⁴⁶¹.

Na mocy art. 112c Prawa bankowego banki prowadzą system teleinformatyczny obsługujący zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego. System teleinformatyczny może być prowadzony przez izbę rozliczeniową, o której mowa w art. 67, lub instytucję, o której mowa w art. 105 ust. 4 p.b. Z kolei na mocy art. 112d p.b. zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego dłużnika bank wykonuje za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

Rozporządzenie MF z dnia 7.09.2016 r. w sprawie identyfikacji banku w systemie teleinformatycznym obsługującym zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego⁴⁶² weszło w życie z dniem 8.09.2016 r. Rozporządzenie określa szczegółowe wymagania dotyczące identyfikacji banku w systemie teleinformatycznym, sposób posługiwania się podpisem elektronicznym na potrzeby autoryzacji treści przesyłanych w tym systemie oraz wymagania w zakresie doręczania korespondencji za jego pośrednictwem. Bank, jako użytkownik, podlega identyfikacji w systemie teleinformatycznym przy użyciu wykorzystywanego w ramach systemu teleinformatycznego środka identyfikacji elektronicznej opartego na certyfikacie podpisu cyfrowego. W celu autoryzacji treści pisma składa się kwalifikowany podpis elektroniczny. Aby chronić poufność informacji zawartych w pismach transmisja danych jest szyfrowana za pomocą protokołu TLS (Transport Layer Secu-

⁴⁵⁹ Zob. szer. J. Makowska, *Zajęcie rachunku bankowego dłużnika w toku egzekucji komorniczej*, System Informacji Prawnej LEX.

⁴⁶⁰ T.j. Dz.U. 2016, poz. 1988 ze zm.

⁴⁶¹ Zob. szer. M. Uliasz, komentarz do art. 8932a k.p.c., w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 509–512; O. Marcewicz, komentarz do art. 893^{2a} k.p.c., w: *Komentarz aktualizowany do kodeksu postępowania cywilnego*, red. A. Jakubecki, System Informacji Prawnej LEX; M. Uliasz, *Elektroniczna egzekucja sądowa z rachunku bankowego*, w: *Elektronizacja sądowego postępowania egzekucyjnego w Polsce*, red. A. Marciniak, Sopot 2015, s. 291–312; T. Ereciński, H. Pietrzykowski, komentarz do art. 893^{2a} k.p.c., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, red. T. Ereciński, wyd. V, System Informacji Prawnej LEX.

⁴⁶² Dz.U. 2016, poz. 1419.

riety). W celu doręczenia pisma za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, pismo jest umieszczane w systemie teleinformatycznym w sposób umożliwiający użytkownikowi odbiór pisma za pośrednictwem konta danego użytkownika. Doręczenie pisma odbywa się przy użyciu interfejsu użytkownika tego systemu teleinformatycznego lub w drodze wymiany danych pomiędzy systemem teleinformatycznym a systemem informatycznym użytkownika realizowanej przy wykorzystaniu rozwiązań opartych na modelu usługowym.

Koncepcja elektronicznego zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego stanowi realizację postulatów komorników sądowych i banków zmierzających do usprawnienia wymiany informacji związanych z wykonywaniem takiego zajęcia. Wykorzystanie systemu teleinformatycznego umożliwi tanią i szybką realizację tych czynności. Przepis art. 893⁵ k.p.c. przewiduje zatem, że zawiadomienia i powiadomienia dokonywane między komornikiem a bankiem w trakcie realizacji tego zajęcia będą składane wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego takie zajęcia.

Informatyzacja zajęcia rachunku bankowego będzie prowadzić do blokady środków niezwłocznie po dokonaniu zajęcia przez komornika, jak też do ich niezwłocznego uwolnienia w przypadku uchylenia zajęcia przez komornika. Za pomocą elektronicznej korespondencji będą zajmowane także wierzytelności z tytułu nadpłaty lub zwrotu podatku, które będą figurowały w urzędach skarbowych.

Zgodnie z treścią art. 39 ust. 2 pkt 9 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji⁴⁶³ do wydatków egzekucyjnych należą koszty dostępu do systemu teleinformatycznego obsługującego zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego.

Elektronicznemu zajęciu rachunku bankowego nie podlegają rachunki prowadzone przez spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe.

9.5.5. Elektroniczny bankowy tytuł egzekucyjny

Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁴⁶⁴ przewidywał informatyzację postępowania o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu (BTE). W tym celu zaplanowano zmianę przepisów k.p.c. oraz ustawy – Prawo bankowe. Proponowano, aby wniosek o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu mógł być złożony wyłącznie

⁴⁶³ Ustawa z dnia 29.08.1997 r. (t.j. Dz.U. 2016, poz. 1138 ze zm.).

⁴⁶⁴ Druk sejmowy nr 2678 Sejmu VII kadencji.

drogą elektroniczną, a postanowienie sądu – wydawane w postaci elektronicznej. Według projektodawcy wprowadzenie takiego modelu postępowania pozwoliłoby osiągnąć następujące cele:

- przyspieszenie postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu;
- wyeliminowanie rozbieżności w orzecznictwie sądów nadających klauzule wykonalności bankowym tytułom egzekucyjnym;
- wprowadzenie możliwości, w szerszym zakresie niż dotychczas, wszczynania postępowania egzekucyjnego drogą elektroniczną oraz postępowania się elektronicznym tytułem wykonawczym;
- uproszczenie procedur wierzyciela związanych z wydawaniem i późniejszym wykorzystaniem elektronicznego bankowego tytułu egzekucyjnego;
- ograniczenie kosztów postępowania o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu przez wprowadzenie dokumentów elektronicznych, zmniejszenie kosztów obsługi po stronie wierzycieli i sądu oraz ograniczenie kosztów późniejszej egzekucji.

Projektowany przepis art. 781² § 1 k.p.c. przewidywał, że wniosek o nadanie klauzuli wykonalności może być złożony wyłącznie w postaci elektronicznej. Wniosek może dotyczyć tylko jednego bankowego tytułu egzekucyjnego (proponowany art. 781² § 2 k.p.c.). Ta ostatnia propozycja miała na celu usprawnienie działania systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie.

Pozostałe zmiany zmierzające do wprowadzenia elektronicznego bankowego tytułu egzekucyjnego zostały zamieszczone w ustawie – Prawo bankowe. Proponowano zamieszczenie w art. 96 ust. 1a, który stanowiłby, że bankowe tytuły egzekucyjne są utrwalane wyłącznie w systemie teleinformatycznym i opatrywane bezpiecznym podpisem elektronicznym w rozumieniu art. 3 pkt 2 nieobowiązującej już⁴⁶⁵ ustawy z dnia 18.09.2001 r. o podpisie elektronicznym⁴⁶⁶. Ponadto proponowano zmianę przepisu art. 97 p.b. przez dodanie ust. 2 stanowiącego, że oświadczenie o poddaniu się egzekucji składa się na formularzu w formie pisemnej lub w postaci elektronicznej. W ustawie – Prawo bankowe oraz w rozporządzeniu wydanym na jego podstawie⁴⁶⁷, w art. 96 ust. 4 (nowo dodanym w omawianym

⁴⁶⁵ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw został wniesiony do Marszałka Sejmu w dniu 6.08.2014 r.

⁴⁶⁶ T.j. Dz.U. 2013, poz. 262 ze zm. Ustawa została uchylona z dniem 7.10.2016 r.

⁴⁶⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26.10.2004 r. w sprawie sposobu tworzenia, utrwalania, przekazywania, przechowywania i zabezpieczania dokumentów związanych z czyn-

projekcie ustawy) przewidziano upoważnienie dla Ministra Sprawiedliwości, aby w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw finansów publicznych określił w drodze rozporządzenia strukturę bankowego tytułu egzekucyjnego oraz formularza oświadczenia o poddaniu się egzekucji. Do wniosku o nadanie klauzuli miał być dołączany bankowy tytuł egzekucyjny wraz z poświadczonymi elektronicznie przez wnioskodawcę odpisami dokumentów.

Pozostałe zmiany przepisów dotyczących bankowych tytułów egzekucyjnych zmierzały do wyeliminowania rozbieżności pojawiających się w praktyce. W tym celu proponowano jednoznaczne unormowanie sposobu wyrażenia odsetek zmiennych w bankowym tytule egzekucyjnym (art. 96 ust. 2 p.b.). Odsetki zmienne miały być określane wyłącznie na podstawie stopy referencyjnej ustalonej przez Radę Polityki Pieniężnej i ogłaszanej w Dzienniku Urzędowym Narodowego Banku Polskiego albo stopy procentowej pochodzącej z innego, równorzędnego i publicznie dostępnego źródła. Równorzędne i publicznie dostępne źródło to wszelkiego rodzaju publikatory urzędowe (np. Monitor Polski – M.P.), których treść i sposób ogłoszenia gwarantują dłużnikowi możliwość zapoznania się z wysokością odsetek zmiennych oraz zweryfikowania wysokości należności z tego tytułu (podanej w bankowym tytule egzekucyjnym). Projektowano też przepis wskazujący, że oświadczenie o poddaniu się egzekucji powinno określać kwotę zadłużenia, do której dłużnik poddaje się egzekucji, a nie kwotę zadłużenia, do której bank może wystawić bankowy tytuł egzekucyjny (art. 97 ust. 3 p.b.).

Z informatyzacją postępowania w sprawach o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu wiązała się także zmiana art. 16 oraz art. 20 ustawy z dnia 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁴⁶⁸. Zmiana wprowadzona w art. 16 powołanej wyżej ustawy polegała na dodaniu § 6, którego celem było stworzenie prawnych podstaw do wskazania przez Ministra Sprawiedliwości wydziałów odwoławczych rozpoznających zażalenia od orzeczeń sądów prowadzących elektroniczne postępowania o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu. Możliwość elastycznego określenia liczby wydziałów odwoławczych i ich właściwości miejscowej uwarunkowana była liczbą środków odwoławczych wnoszonych w sprawach o nadanie klauzuli wykonalności bankowym tytułom egzekucyjnym. Natomiast zmiana w art. 20 polegała na modyfikacji treści pkt 7, który miał przyznawać kompetencję Ministrowi Sprawiedli-

nościami bankowymi, sporządzanych na elektronicznych nośnikach informacji (Dz.U. 2004, nr 236, poz. 2364).

⁴⁶⁸ T.j. Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070 ze zm.

wości do przekazania jednemu lub kilku sądom rejonowym rozpoznawania spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym oraz w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu. Umożliwiłoby to utworzenie, w zależności od potrzeb, jednego lub kilku wyspecjalizowanych sądów prowadzących elektroniczne postępowania w tych sprawach.

Bankowe tytuły egzekucyjne wydane na podstawie obowiązujących wówczas przepisów miałyby być zaopatrywane w klauzule wykonalności na dotychczasowych zasadach. Nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika bankowym tytułom egzekucyjnym stwierdzającym roszczenie, które powstało przed dniem 20.01.2005 r., również byłoby dokonywane według przepisów dotychczasowych. Te regulacje pozwoliłyby wprowadzić nowy typ postępowania elektronicznego bez problemów związanych z odmiennymi warunkami nadawania klauzuli tytułom w tradycyjnej postaci⁴⁶⁹.

Jednak 14.04.2015 r. Trybunał Konstytucyjny rozpoznał połączone pytania prawne Sądu Rejonowego w Koninie Wydział V Gospodarczy dotyczące przepisów Prawa bankowego umożliwiających bankom wystawianie bankowych tytułów egzekucyjnych (sygn. P 45/12). Przepisy art. 96 ust. 1 p.b. stanowią, że banki mogą wystawiać bankowe tytuły egzekucyjne na podstawie swoich ksiąg lub innych dokumentów związanych z dokonywaniem czynności bankowych. Treść i formę bankowego tytułu egzekucyjnego określa art. 96 ust. 2. Na podstawie art. 97 ust. 1 p.b. bankowy tytuł egzekucyjny może być podstawą prowadzenia egzekucji cywilnej po nadaniu mu przez sąd klauzuli wykonalności. Sąd bada jednak bankowy tytuł egzekucyjny tylko pod względem formalnym, nie ma natomiast prawa wnikać w kwestie merytoryczne. W razie stwierdzenia formalnej poprawności bankowego tytułu egzekucyjnego sąd nadaje mu klauzulę wykonalności w ciągu trzech dni od złożenia przez bank stosownego wniosku.

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 96 ust. 1 i art. 97 ust. 1 p.b. są niezgodne z art. 32 ust. 1 Konstytucji. Przepisy te straciły moc obowiązującą z dniem 1.08.2016 r. Trybunał Konstytucyjny uznał, że prawo do wystawiania bankowych tytułów egzekucyjnych jest przywilejem banków, naruszającym zasadę równego traktowania (art. 32 ust. 1 Konstytucji) w trzech aspektach: w relacji między bankiem a jego klientem, w relacjach między bankami jako wierzycielami a pozostałymi podmiotami będącymi wierzycielami oraz w relacjach między dłużnikami banków i dłużnikami innych podmiotów. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że

⁴⁶⁹ Zob. także S. Kotecka, *E-sądy dla elektronicznych bankowych tytułów egzekucyjnych*, „Człowiek i Dokumenty” 2012, nr 26, s. 31–36.

bank i jego klient mają wspólną cechę istotną – są stronami prywatnoprawnego stosunku zobowiązaniowego, który jest oparty na zasadzie prawnej (formalnej) równości i autonomii woli stron. Powinny mieć więc równe, co do zasady, możliwości obrony swych praw i interesów wynikających z zawartej umowy. Tymczasem bank sam wydaje tytuł egzekucyjny, zastępujący orzeczenie sądu, z pominięciem merytorycznego rozpoznania sprawy, w czasie którego klient mógłby podnieść merytoryczne zarzuty. Klient może bronić się przed BTE tylko wytaczając powództwo przeciwegzekucyjne (art. 840 k.p.c.), ponosząc w związku z tym pełną opłatę stosunkową (5% od wartości roszczenia) i cały ciężar dowodzenia – w warunkach prowadzenia przeciwko niemu egzekucji wiążącej się z zajęciem majątku.

Trybunał Konstytucyjny uznał, że takiego przywileju – tj. bycia sędzią we własnej sprawie – nie uzasadnia status banków, będących (z nielicznymi wyjątkami) prywatnymi przedsiębiorcami, działającymi w celu osiągnięcia zysku, chociaż Trybunał Konstytucyjny nie neguje szczególnej roli banków w gospodarce, uzasadniającej pewne szczególne uprawnienia, ale nie tak daleko idące, jak bankowy tytuł egzekucyjny. Nie uzasadnia tego również przywoływany w postępowaniu charakter banków jako instytucji zaufania publicznego. Trybunał podkreślił, że takiego statusu nie nadaje bankom żaden przepis prawny i że jest on kwestią faktu – wynika nie tylko z istotnej roli banków w gospodarce, ale i z nadzoru organów państwa nad ich tworzeniem i działalnością.

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego bankowy tytuł egzekucyjny ma istotne znaczenie również dla uprzywilejowania banków jako wierzycieli w relacji z innymi podmiotami będącymi wierzycielami. Te inne podmioty, w konkurencji z bankami do majątku tej samej osoby jako dłużnika, nie mają praktycznie żadnych szans na zaspokojenie swoich roszczeń. Trybunał Konstytucyjny zwrócił uwagę, że banki, poza bankowym tytułem egzekucyjnym, dysponują szerokim zestawem środków zabezpieczenia kredytów w szczególności wekslem, który może stać się podstawą wydania nakazu zapłaty w trybie art. 491 i art. 492 k.p.c. Dlatego Trybunał Konstytucyjny uznał zakwestionowane przepisy prawa bankowego stanowiące podstawę wystawiania bankowego tytułu egzekucyjnego za niezgodne z zasadą równego traktowania. Jednocześnie odroczył utratę ich mocy obowiązującej do 1.08.2016 r., aby umożliwić zakończenie spraw w toku oraz wydanie przez ustawodawcę odpowiednich przepisów intertemporalnych.

Zakończenie i wnioski

W ciągu ostatniego 20-lecia ustawodawca intensywnie nowelizował akty prawne dotyczące postępowania sądowego i egzekucyjnego. Ogromna część zmian dotyczyła wprowadzenia środków komunikacji elektronicznej do tych postępowań. Celem używania nowoczesnych technologii było przede wszystkim zmniejszenie przewlekłości postępowania, a więc osiągnięcie większej sprawności i szybkości postępowania sądowego, co przekłada się na inne, społeczno-gospodarcze korzyści, w tym ochronę praw wierzycieli. Nie bez znaczenia była chęć poprawienia dostępu do sądu i komornika, zwiększenie społecznej kontroli nad przebiegiem postępowania sądowego, zwiększenie bezpieczeństwa obrotu prawnego i gospodarczego oraz ułatwienie wykonywania czynności wspomagających prowadzenie postępowania sądowego czy egzekucyjnego.

*Sandra Gali**

Aneks

Postępowanie cywilne w świetle praktyki orzeczniczej

Zaprezentowane dane są podstawą i punktem wyjścia do analizy wielu współczynników charakteryzujących polski wymiar sprawiedliwości w ostatnich latach. Zdaniem autorki układ tabelaryczny oraz forma wykresów pozwoli czytelnikowi na dostrzeżenie różnic jakościowych i ilościowych w ciągu lat, które były podstawą prowadzenia prac badawczych. Tabele oraz wykresy stanowią uzupełnienie merytorycznej części zaprezentowanej w przeprowadzonym badaniu.

Dane zebrane zostały w ramach kwerendy naukowej będącej etapem przeprowadzonego badania. Przedstawiono je w formie wykresów oraz tabel – w zależności od przedmiotu jakiego dotyczą. Przeanalizowano dane zebrane w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (dla odróżnienia sądów posłużono się nazwą ulicy), w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Śródmieścia, w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Krzyków, a także w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu.

Prezentowane dane dotyczą różnych trybów i rodzajów postępowań, m.in. postępowania nakazowego, upominawczego oraz elektronicznego postępowania upominawczego, a także spraw gospodarczych, spraw związanych ze skargą na komornika i spraw wekslowych. Szeroki zakres przedmiotowy zebranych danych pozwolił na wszechstronne zbadanie funkcjonowania każdej z instytucji w szczególności sposób.

* Mgr Sandra Gali, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej.

1. Rozstrzygnięcia wydane w latach 2010–2014 według Sądów Rejonowych we Wrocławiu

Tabela A1. Całkowita liczba rozstrzygnięć wydanych latach 2010–2014 według Sądów Rejonowych we Wrocławiu

Sądy	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
SR Wrocław-Fabryczna (ul. Powstańców Śląskich)	2	79	568	1136	714	2499
SR Wrocław-Fabryczna (ul. Poznańska)	0	0	626	1288	678	2592
SR Wrocław-Śródmieście (ul. Podwale)	55	207	755	1647	884	3548
SR Wrocław-Fabryczna (ul. Podwale)	30	249	997	2410	1293	4979
SR Wrocław-Krzyki (ul. Podwale)	0	6	40	73	32	151

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Podział tabelaryczny ilustrujący liczbę rozstrzygnięć wydanych w poszczególnych sądach według trybu sprawy:

Tabela A2. Liczba spraw według trybu i roku rozstrzygniętych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale)

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Nakazowy	0	0	2	1	3	6
Upominawczy	1	1	6	18	49	75
Uproszczony	1	18	234	690	754	1697
Zwykły	0	62	339	482	484	1367

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A3. Liczba spraw według trybu i roku rozstrzygniętych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska)

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Nakazowy	0	0	0	0	2	2
Upominawczy	0	0	4	19	2	25
Uproszczony	0	0	577	1195	1069	2841
Zwykły	0	0	48	115	137	300

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A4. Liczba spraw według trybu i roku rozstrzygniętych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Śródmieścia

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Nakazowy	2	0	0	1	0	3
Upominawczy	4	8	0	0	1	13
Uproszczony	46	185	685	1516	1259	3691
Zwykły	3	14	76	194	153	440

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A5. Liczba spraw według trybu i roku rozstrzygniętych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Powstańców Śląskich)

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Nakazowy	0	0	2	0	0	2
Upominawczy	3	5	3	1	0	12
Uproszczony	19	227	911	2267	1947	5371
Zwykły	8	17	86	247	227	585

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A6. Liczba spraw według trybu i roku rozstrzygniętych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Krzyków

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Nakazowy	0	0	0	0	0	0
Upominawczy	0	0	1	0	0	1
Uproszczony	0	7	34	74	57	172
Zwykły	0	0	6	2	4	12

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

2. Ilustracja tabelaryczna spraw według typu rozstrzygnięcia w poszczególnych sądach

Tabela A7. Liczba spraw według typu rozstrzygnięcia w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale)

Typ rozstrzygnięcia	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Inne zakończenie	0	0	12	27	54	93
Mylny wpis	0	1	1	1	5	8
Oddalenie	0	7	50	64	10	131
Odrzucenie pozwu	0	0	6	14	12	32
Połączenie spraw	0	0	0	1	12	13
Przekazanie	0	6	34	53	20	113
Przeniesienie do innego repertorium	1	17	69	240	242	569
Uгода	0	2	9	8	4	23
Umorzenie	0	30	250	471	217	968
Umorzenie w wyniku cofnięcia pozwu	0	1	19	56	50	126
Umorzenie w wyniku mediacji	0	0	0	1	0	1
Uwzględnienie	1	12	100	176	81	370
Uwzględnienie w części	0	2	13	23	4	42
Zwrot	0	1	5	1	3	10

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A8. Liczba spraw według typu rozstrzygnięcia w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska)

Typ rozstrzygnięcia	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Inne zakończenie	0	0	27	54	38	119
Mylny wpis	0	0	0	1	1	2
Oddalenie	0	0	50	78	18	146
Odrzucenie pozwu	0	0	41	26	12	79
Połączenie spraw	0	0	0	1	0	1
Przekazanie	0	0	14	34	51	99
Przeniesienie do innego repertorium	0	0	44	111	70	225
Uгода	0	0	2	2	1	5
Umorzenie	0	0	319	774	359	1452
Umorzenie w wyniku cofnięcia pozwu	0	0	25	42	13	80
Umorzenie w wyniku mediacji	0	0	0	0	0	0
Uwzględnienie	0	0	88	140	49	277
Uwzględnienie w części	0	0	16	18	10	44
Zwrot	0	0	0	7	56	63

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A9. Liczba spraw według typu rozstrzygnięcia w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Śródmieścia

Typ rozstrzygnięcia	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Inne zakończenie	2	74	19	154	107	356
Mylny wpis	0	1	0	1	1	3
Oddalenie	2	14	87	290	77	470
Odrzucenie pozwu	6	13	106	104	12	241
Połączenie spraw	0	0	0	1	1	2
Przekazanie	0	2	5	16	14	37
Przeniesienie do innego repertorium	11	9	40	24	33	117
Uгода	0	0	0	3	0	3
Umorzenie	11	49	321	715	435	1531
Umorzenie w wyniku cofnięcia pozwu	1	2	30	54	46	133
Umorzenie w wyniku mediacji	0	0	0	0	0	0
Uwzględnienie	18	36	111	220	93	478
Uwzględnienie w części	4	7	36	55	28	130
Zwrot	0	0	0	10	37	47

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A10. Liczba spraw według typu rozstrzygnięcia w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale)

Typ rozstrzygnięcia	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Inne zakończenie	0	56	32	111	86	285
Mylny wpis	1	3	5	7	1	17
Oddalenie	5	13	84	438	129	669
Odrzucenie pozwu	1	8	72	77	17	175
Połączenie spraw	0	0	0	2	2	4
Przekazanie	4	37	57	75	42	215
Przeniesienie do innego repertorium	4	6	18	89	92	209
Uгода	0	0	1	3	2	6
Umorzenie	12	82	498	988	652	2232
Umorzenie w wyniku cofnięcia pozwu	0	0	33	109	63	205
Umorzenie w wyniku mediacji	0	0	0	0	0	0
Uwzględnienie	2	37	157	442	160	798
Uwzględnienie w części	1	7	36	57	30	131
Zwrot	0	0	4	12	17	33

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A11. Liczba spraw według typu rozstrzygnięcia w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Krzyków

Typ rozstrzygnięcia	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Inne zakończenie	0	0	0	3	4	7
Mylny wpis	0	0	0	0	1	1
Oddalenie	0	1	4	7	8	20
Odrzucenie pozwu	0	0	1	4	0	5
Połączenie spraw	0	0	0	0	0	0
Przekazanie	0	0	0	2	1	3
Przeniesienie do innego repertorium	0	0	0	0	0	0
Ugoda	0	0	0	0	0	0
Umorzenie	0	0	22	23	10	55
Umorzenie w wyniku cofnięcia pozwu	0	0	2	4	2	8
Umorzenie w wyniku mediacji	0	0	0	0	0	0
Uwzględnienie	0	5	10	27	6	48
Uwzględnienie w części	0	0	1	3	0	4
Zwrot	0	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

3. Czas na zakończenie sprawy

Tabela A12. Średni czas ogółem na zakończenie sprawy w sądach poddanych badaniom według roku i sądu (w dniach)

Sąd	2010	2011	2012	2013	2014	Średnia
SR Wrocław-Fabryczna (ul. Powstańców Śląskich)	76,0	150,5	176,6	148,4	83,8	127,0
SR Wrocław-Fabryczna (ul. Poznańska)	n/a	n/a	107,9	97,2	107,1	104,1
SR Wrocław-Śródmieście	105,7	79,6	104,4	139,6	106,4	107,1
SR Wrocław-Fabryczna (ul. Podwale)	101,5	89,0	114,6	130,7	101,0	107,4
SR Wrocław-Krzyki (ul. Podwale)	n/a	561,3	138,8	143,2	93,8	234,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A13. Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale) (w dniach)

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014	Średnia
Nakazowy	n/a	n/a	110,0	165,0	81,0	118,7
Upominawczy	64,0	63,0	62,3	91,6	64,3	345,2
Uproszczone	88,0	123,9	157,4	143,0	88,2	600,6
Zwykły	n/a	159,9	192,7	158,7	79,9	591,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A14. Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska) (w dniach)

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014	Średnia
Nakazowy	n/a	n/a	n/a	n/a	8,0	8,0
Upominawczy	n/a	n/a	8,3	28,3	5,5	14,0
Uproszczony	n/a	n/a	104,9	97,4	107,9	103,4
Zwykły	n/a	n/a	151,9	107,7	105,7	121,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A15. Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Śródmieścia (w dniach)

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014	Średnia
Nakazowy	5,5	n/a	n/a	4,0	n/a	4,8
Upominawczy	45,5	58,9	n/a	n/a	23,0	42,5
Uproszczony	106,1	81,4	100,5	138,6	106,9	106,7
Zwykły	246,0	66,8	140,1	148,0	102,0	140,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A16. Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Powstańców Śląskich) (w dniach)

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014	Średnia
Nakazowy	n/a	n/a	6,5	n/a	n/a	6,5
Upominawczy	49,0	46,2	3,7	144,0	n/a	60,7
Uproszczony	107,8	80,7	113,7	128,0	100,0	106,1
Zwykły	106,1	212,9	129,6	156,8	110,7	143,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A17. Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Krzyków (w dniach)

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014	Średnia
Nakazowy	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Upominawczy	n/a	n/a	95,0	n/a	n/a	95,0
Uproszczony	n/a	561,3	144,3	144,1	93,7	235,9
Zwykły	n/a	n/a	110,2	112,5	97,0	106,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

4. Kwota WPS

Tabela A18. Średnia kwota WPS ogółem w sądach poddanych badaniom według roku i sądu (w PLN)

Sąd	2010	2011	2012	2013	2014	Średnia
SR Wrocław-Fabryczna (ul. Powstańców Śląskich)	7818,16	6429,19	6466,62	7856,51	6654,99	7045,09
SR Wrocław-Fabryczna (ul. Poznańska)	n/a	n/a	3518,14	3604,44	4351,96	3824,85
SR Wrocław-Śródmieście (ul. Podwale)	4231,84	3273,91	4718,05	4582,60	7828,15	4926,91
SR Wrocław-Fabryczna (ul. Podwale)	1584,00	3799,48	3582,22	3865,59	6340,96	3834,45
SR Wrocław-Krzyki (ul. Podwale)	n/a	941,96	4318,18	3058,40	6222,14	3635,17

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A19. WPS SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Powstańców Śląskich) w latach 2010–2014

Wskaźnik	Wynik
Mean	7069.576
Standard Error	381.6257
Median	1718.685
Mode	89
Standard Deviation	21241.16
Sample Variance	4.51E+08
Kurtosis	382.3005
Skewness	15.9462
Range	604558.3
Minimum	35.14
Maximum	604593.4
Sum	21901548
Count	3098

Tabela A20. WPS SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska) w latach 2010–2014

Wskaźnik	Wynik
Mean	3873.085
Standard Error	178.509
Median	990.66
Mode	153
Standard Deviation	10039.44
Sample Variance	1.01E+08
Kurtosis	269.2656
Skewness	11.41789
Range	304497
Minimum	3
Maximum	304500
Sum	12250569
Count	3163

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

**Tabela A21. WPS SR dla Wrocławia-
-Śródmieście w latach 2010–2014**

Wskaźnik	Wynik
Mean	5639.127
Standard Error	1122.046
Median	1053.57
Mode	153
Standard Deviation	71977.32
Sample Variance	5.18E+09
Kurtosis	3608.891
Skewness	58.54825
Range	4471444
Minimum	12
Maximum	4471456
Sum	23205008
Count	4115

**Tabela A22. WPS dla Wrocławia-
-Fabrycznej (ul. Podwale) w latach
2010–2014**

Wskaźnik	Wynik
Mean	4727.659
Standard Error	575.0039
Median	1020.69
Mode	153
Standard Deviation	44163.15
Sample Variance	1.95E+09
Kurtosis	2813.404
Skewness	50.4502
Range	2698468
Minimum	10
Maximum	2698478
Sum	27888462
Count	5899

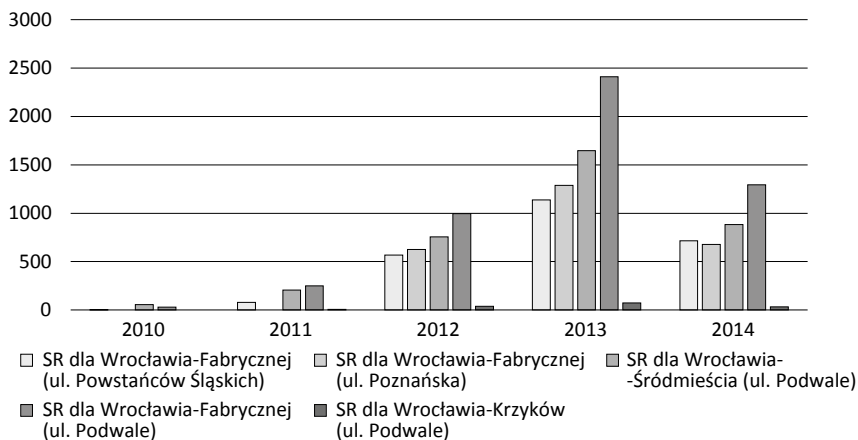
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

**Tabela A23. WPS SR dla Wrocławia-
-Krzyków (ul. Podwale) w latach
2011–2014**

Wskaźnik	Wynik
Mean	5847.065
Standard Error	1179.913
Median	1015.56
Mode	153
Standard Deviation	65969.68
Sample Variance	4.35E+09
Kurtosis	1156.6
Skewness	33.10132
Range	2555892
Minimum	10
Maximum	2555902
Sum	18277925
Count	3126

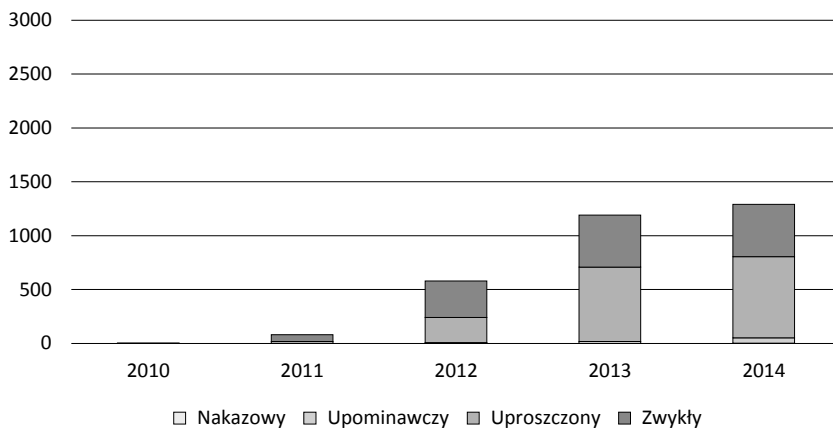
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

5. Liczba rozstrzygnięć w latach 2010–2014

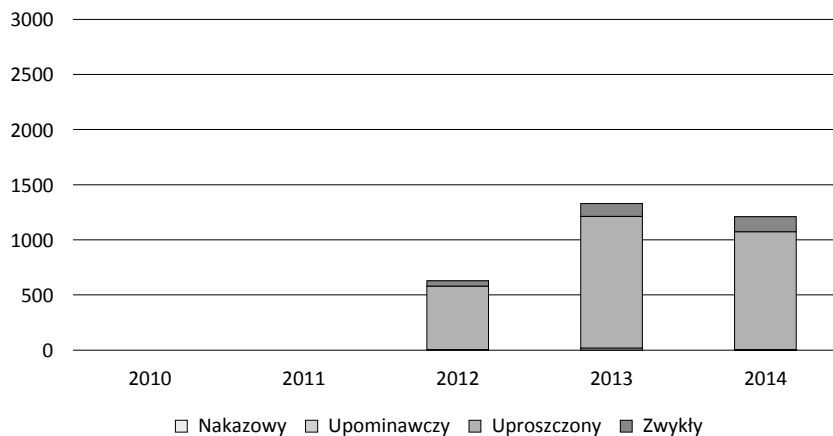
Wykres A1. Liczba rozstrzygnięć w latach 2010–2014 z uwzględnieniem sądu

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

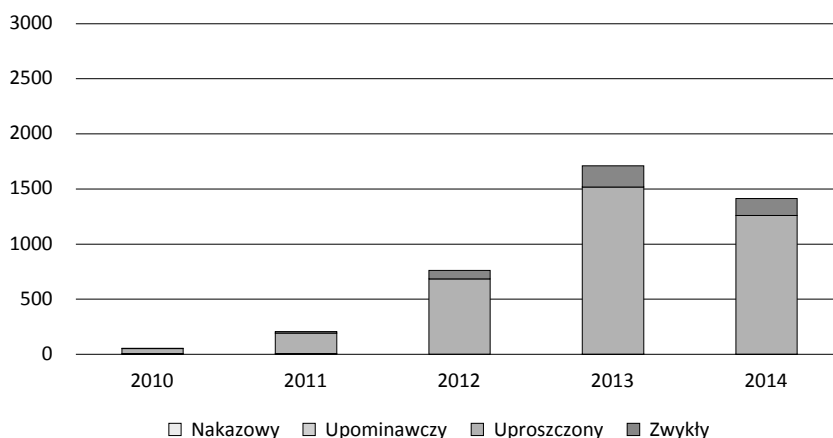
Wykres A2. Liczba rozstrzygnięć według trybu i roku w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Powstańców Śląskich)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

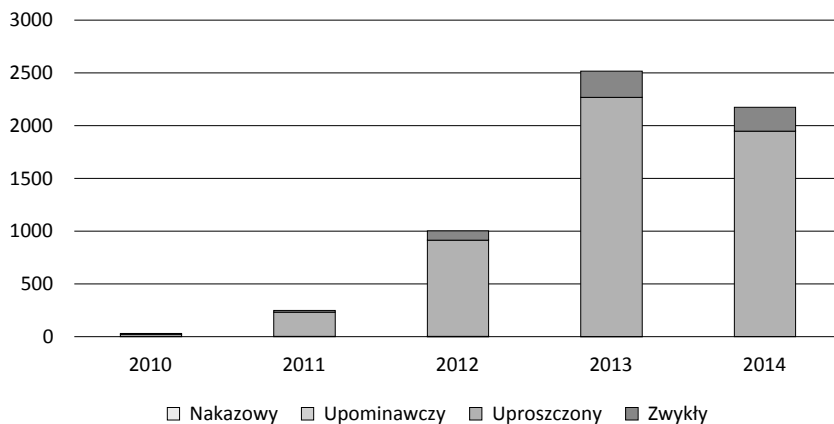
Wykres A3. Liczba rozstrzygnięć według trybu i roku w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

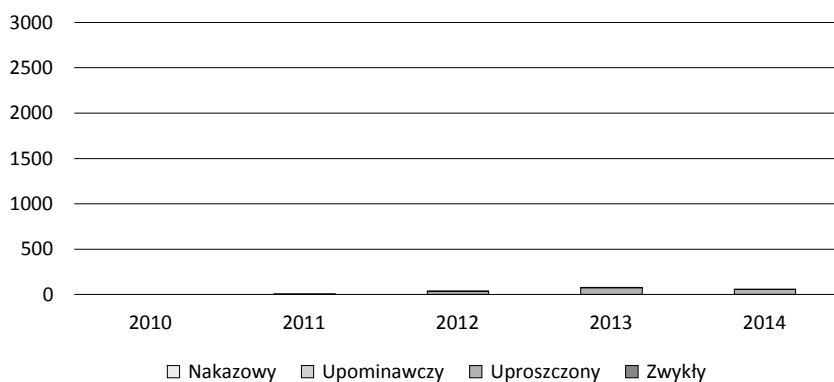
Wykres A4. Liczba spraw według trybu i roku w SR dla Wrocławia-Śródmieścia (ul. Podwale)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

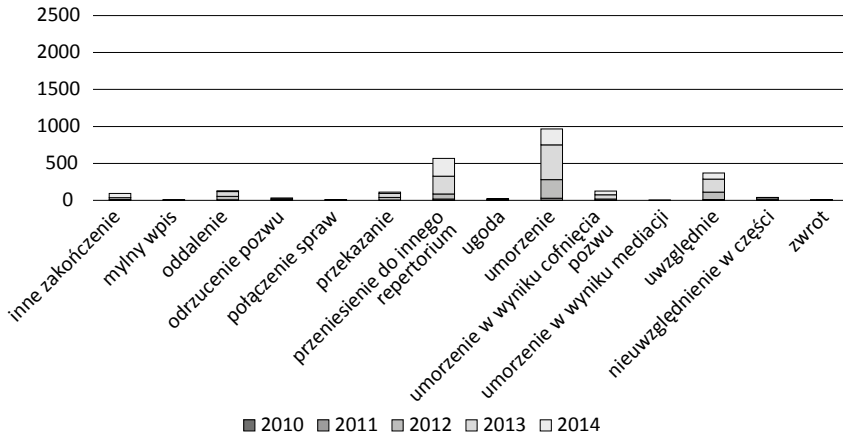
Wykres A5. Liczba rozstrzygnięć według trybu i roku w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

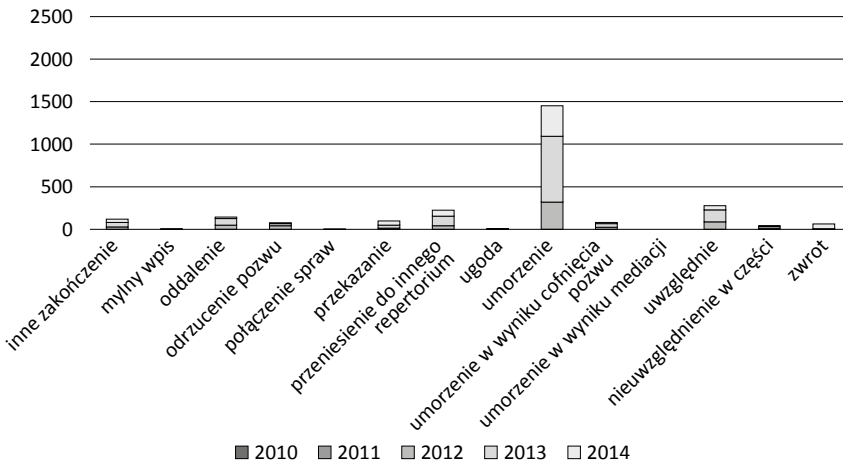
Wykres A6. Liczba rozstrzygnięć według trybu i roku w SR dla Wrocławia-Krzyków (ul. Podwale)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

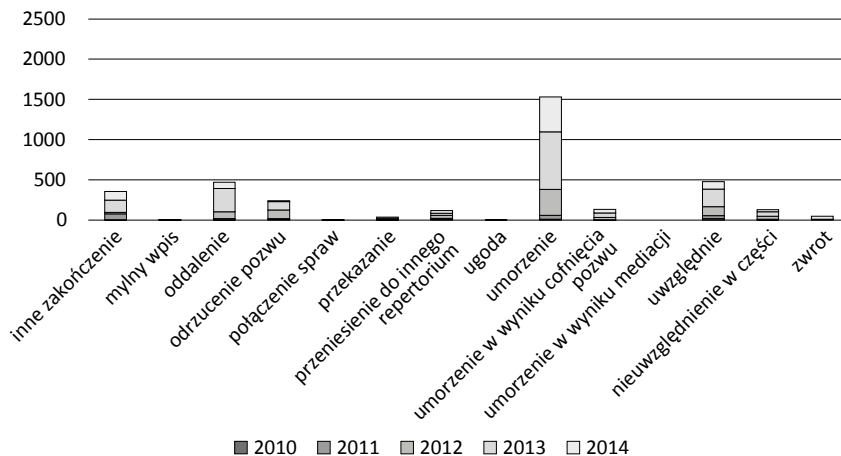
Wykres A7. Liczba rozstrzygnięć według typu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Powstańców Śląskich)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

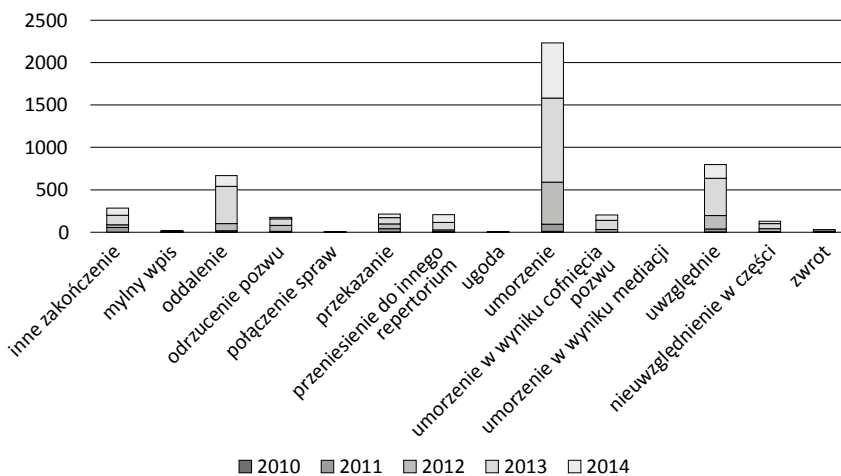
Wykres A8. Liczba rozstrzygnięć według typu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

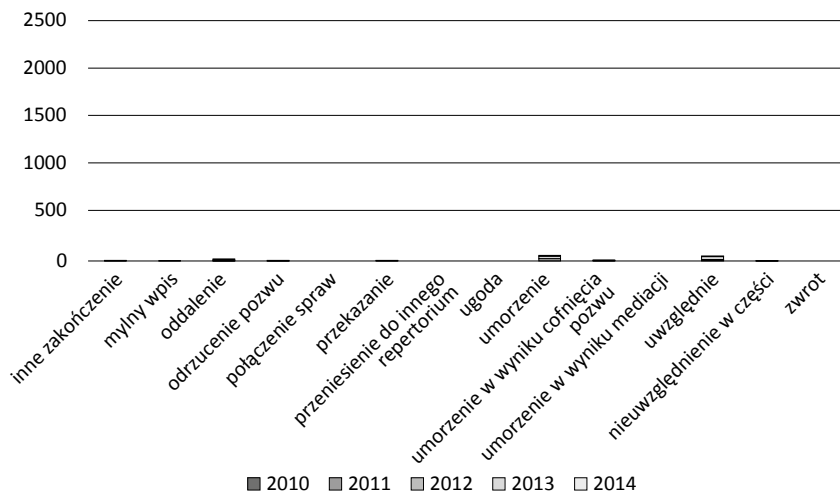
Wykres A9. Liczba rozstrzygnięć według typu w SR dla Wrocławia-Śródmieścia (ul. Podwale)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Wykres A10. Liczba rozstrzygnięć według typu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale)

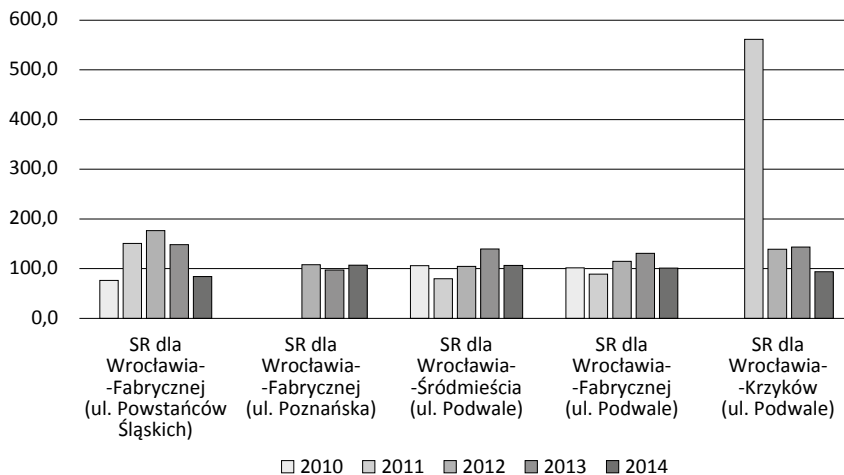
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Wykres A11. Liczba rozstrzygnięć według typu w SR dla Wrocławia-Krzyków (ul. Podwale)

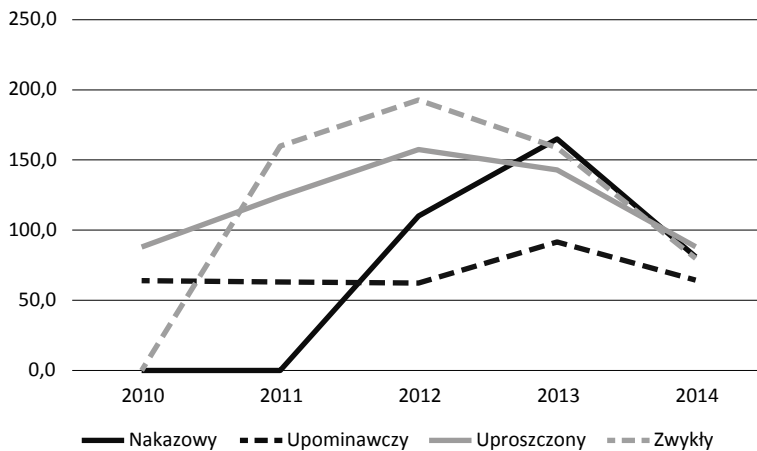
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

6. Czas trwania spraw

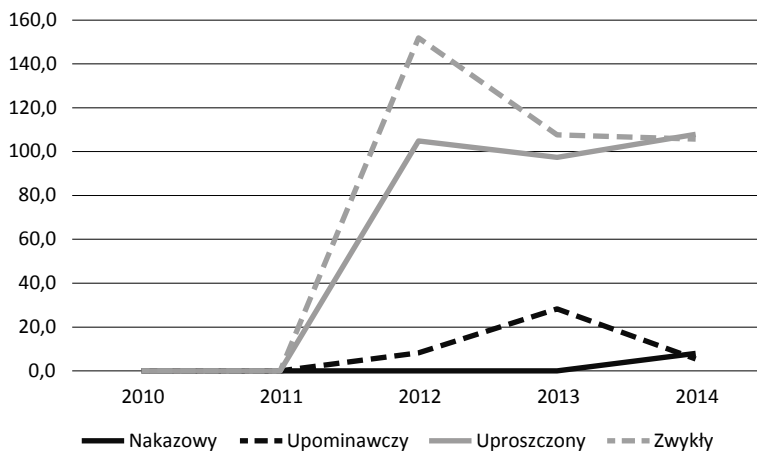
Wykres A12. Średni czas na zakończenie sprawy według roku i sądu (w dniach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

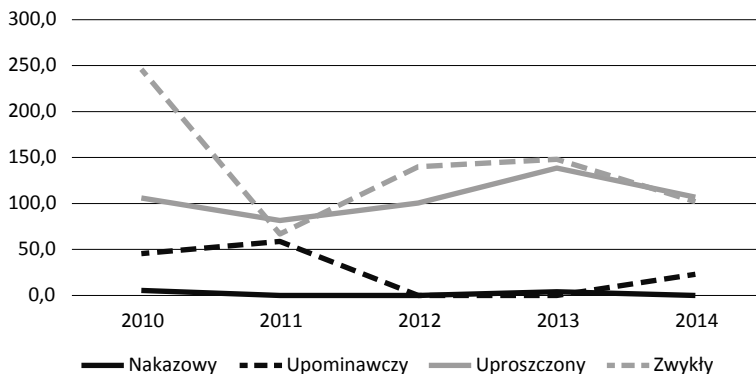
Wykres A13. Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (w dniach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

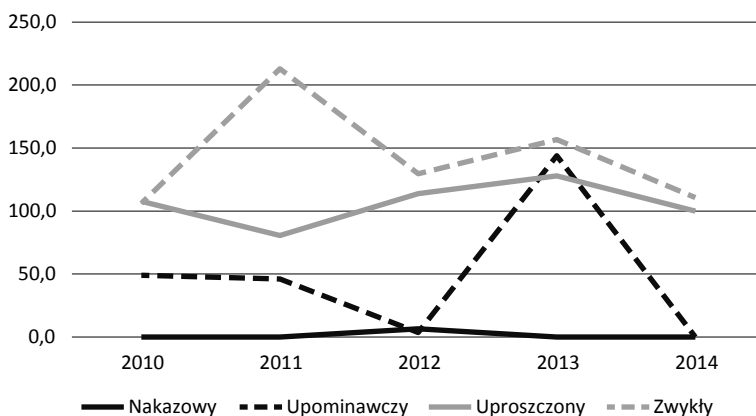
Wykres A14. Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska) (w dniach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

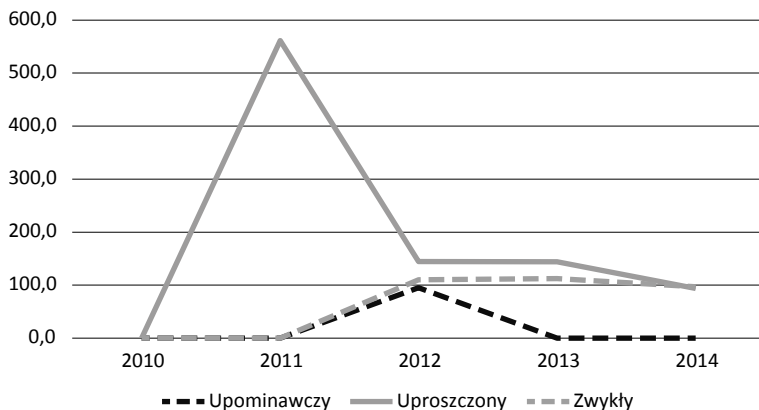
Wykres A15. Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Śródmieścia (ul. Podwale) (w dniach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Wykres A16. Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale) (w dniach)

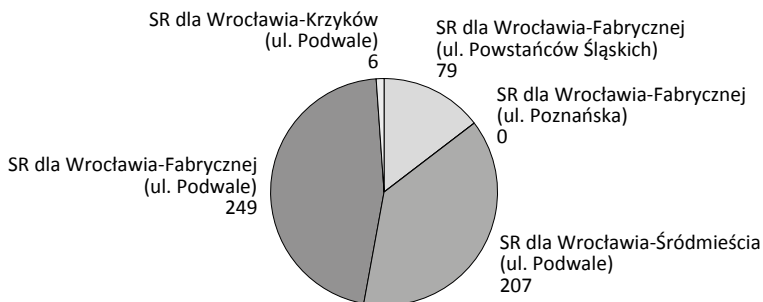
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Wykres A17. Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Krzyków (ul. Podwale) (w dniach)

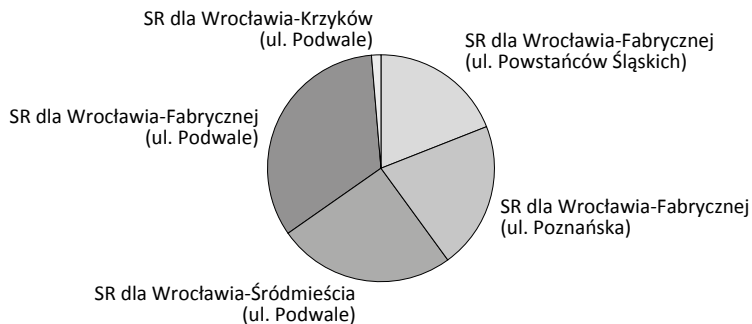
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

7. Liczba rozstrzygnięć w latach 2010–2014

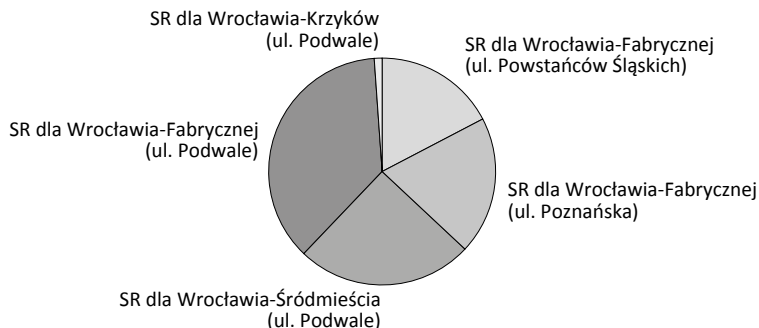
Wykres A18. Liczba rozstrzygnięć w roku 2011 z uwzględnieniem sądu

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

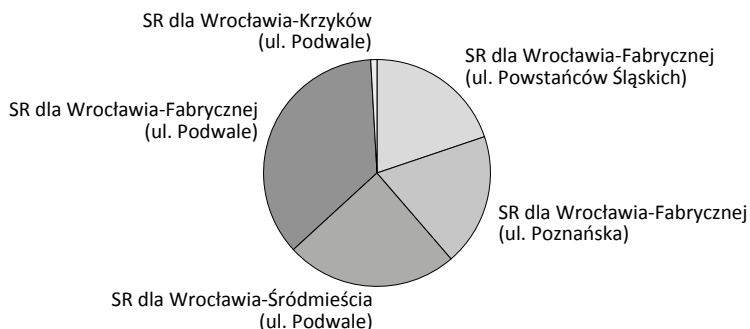
Wykres A19. Liczba rozstrzygnięć w roku 2012 z uwzględnieniem sądu

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

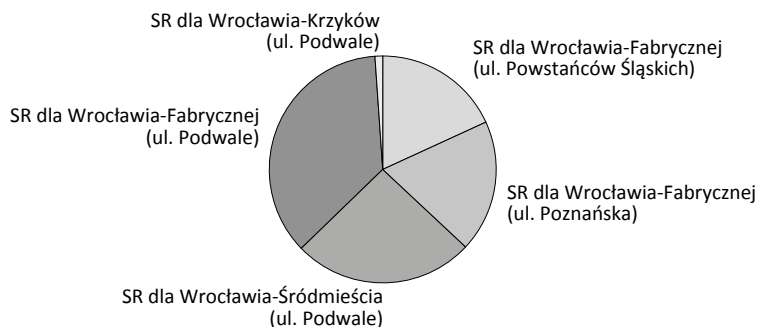
Wykres A20. Liczba rozstrzygnięć w roku 2013 z uwzględnieniem sądu

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Wykres A21. Liczba rozstrzygnięć w roku 2014 z uwzględnieniem sądu

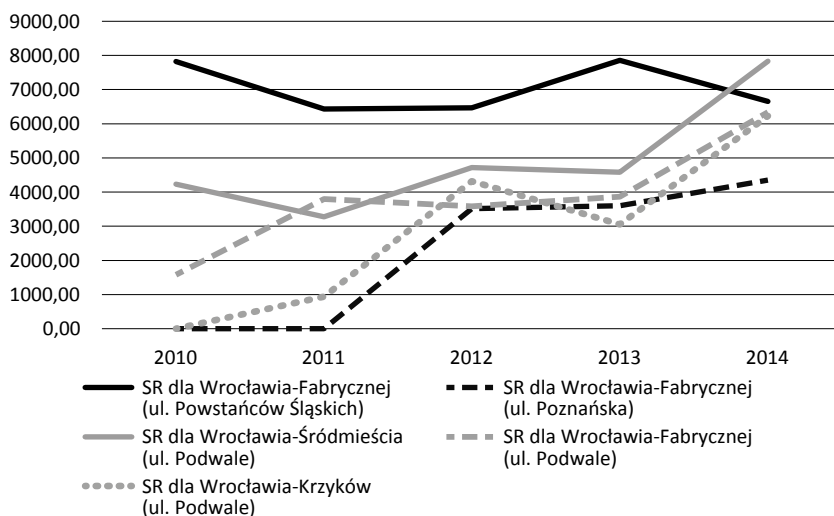
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Wykres A22. Liczba rozstrzygnięć w latach 2010–2014 z uwzględnieniem sądu

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

8. Wartość przedmiotu sporu

Wykres A23. Średnia kwota WPS według roku i sądu (w PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

9. Sprawy ze skargi na komornika

Tabela A24. Rozstrzygnięcie w latach 2008–2014

Rozstrzygnięcie	Liczba
Uwzględnienie	65
Oddalenie	7
Połączenie spraw	1
Przekazanie	1
Uгода	1
Umorzenie	2
Umorzenie w wyniku cofnięcia pozwu	1
Uwzględnienie w części	4
Inne zakończenie	4
Wykonano	1
Puste pole	8
Suma	95

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Wpisane na podstawie art. 505 § 1 k.p.c. – 14

Wpisane na podstawie art. 495 § 1 k.p.c. – 5

Tabela A25. Statystyki WSP

Wskaźnik	Wartość
Mean	24745.84
Standard Error	2696.904
Median	20627.1
Mode	6939.66
Standard Deviation	20181.78
Sample Variance	4.07E+08
Kurtosis	0.263658
Skewness	0.956041
Range	77950
Minimum	2000
Maximum	79950
Sum	1385767
Count	56

Tabela A26. Statystyka od daty wpływu do daty zakończenia w dniach na skargi na komornika w latach 2008–2014

Wskaźnik	Wartość
Mean	191.4598
Standard Error	23.11278
Median	103
Mode	28
Standard Deviation	215.5817
Sample Variance	46475.46
Kurtosis	5.164611
Skewness	2.121013
Range	1103
Minimum	3
Maximum	1106
Sum	16657
Count	87

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A27. Liczba spraw od daty wpływu do zakończenia w latach 2008–2014 (dotyczy spraw ze skargi na komornika)

Okres	Liczba
Poniżej 3 miesięcy	39
Powyżej 3 miesięcy do 6 miesięcy	17
Powyżej 6 miesięcy do 1 roku	18
Powyżej 1 roku do 2 lat	11
Powyżej 2 lat do 3 lat	1
Powyżej 3 lat do 5 lat	1
Jeszcze otwarte	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

10. Tryb i rozstrzygnięcia w latach 2008–2014

Tabela A28. Tryb spraw w latach 2008–2014

Tryb sprawy	Liczba
Zwykły	41
Upominawczy	24
Nakazowy	13
Nieprocesowy	1
Uproszczony	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A29. Rozstrzygnięcia spraw w latach 2008–2014

Rodzaj rozstrzygnięcia	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Uwzględnienie	1	10	9	10	17	13	5
Oddalenie	2	2	1	0	2	0	0
Połączenie spraw	0	0	0	0	0	0	1
Przekazanie	0	0	0	0	0	1	0
Uгода	0	0	0	0	1	0	0
Umorzenie	0	0	0	0	0	1	1
Umorzenie w wyniku cofnięcia pozwu	0	0	0	0	0	1	0
Uwzględnienie w części	0	0	0	1	1	1	1
Inne zakończenie	0	2	1	0	1	0	0
Wykonano	0	0	0	1	0	0	0

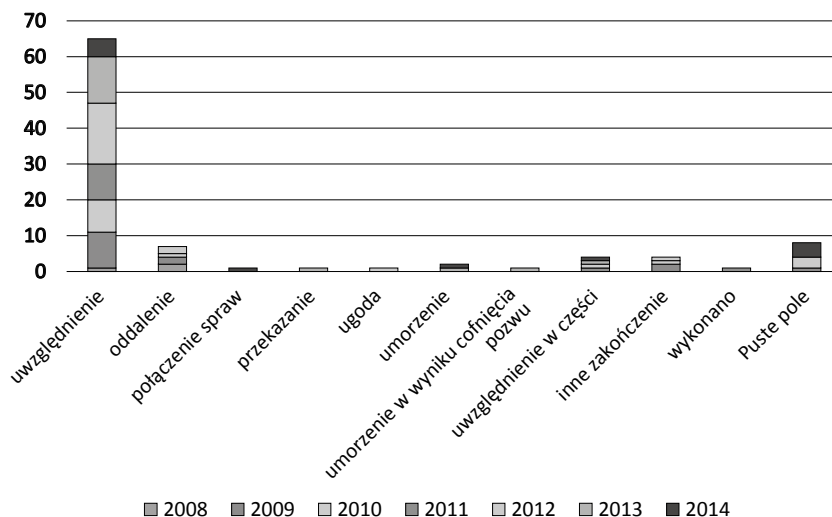
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

11. Sprawy ze skargi na komornika

Tabela A30. Sprawy ze skargi na komornika według trybu i rozstrzygnięcia w latach 2008–2014

Tryb	Uwzględnienie	Oddalenie	Połączenie spraw	Przekazanie	Uгода	Umorzenie	Umorzenie w wyniku cofnięcia pozwu	Uwzględnienie w części	Inne zakończenie	Wykonano	Puste pole
Zwykły	19	6	0	0	1	0	1	2	4	0	8
Upominawczy	20	1	0	0	0	1	0	2	0	0	0
Nakazowy	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nieprocesowy	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Uproszczony	6	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Wykres A24. Sprawy w latach 2008–2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

12. Sąd gospodarczy

Tabela A31. Sprawy rozstrzygane w sądzie rejonowym

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Nakazowy	872	591	623	242	314	2 642
Upominawczy	2128	2091	1722	2596	4019	12 556
Uproszczony	474	304	274	262	389	1 703
Zwykły	193	179	241	231	310	1 154
Razem	3678	3181	2879	3356	5067	18 161

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A32. Sprawy rozstrzygane w sądzie okręgowym

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Nakazowy	42	38	53	53	34	220
Upominawczy	16	14	35	49	27	141
Uproszczony	18	107	104	81	89	399
Zwykły	140	148	151	165	162	766
Razem	225	307	343	348	314	1537

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A33. Rodzaj rozstrzygnięcia w sądzie rejonowym

Rodzaj rozstrzygnięcia	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Inne zakończenie	112	8	10	8	68	206
Mylny wpis	5	1	6	4	7	23
Nie wykonano	0	1	1	2	1	5
Oddalenie	44	45	66	24	17	196
Odrzucenie pozwu	13	8	7	8	6	42
Połączenie spraw	2	8	8	0	2	20
Przekazanie	106	155	121	143	98	623
Przeniesienie do innego repertorium	344	229	389	152	90	1 204
Ugoda	14	23	25	29	12	103
Umorzenie	119	72	59	67	46	363
Umorzenie w wyniku cofnięcia pozwu	0	2	28	28	42	100
Umorzenie w wyniku mediacji	0	1	4	0	0	5
Uwzględnienie	2667	2507	2020	2746	3815	13 755
Uwzględnienie w części	11	1	3	0	0	15
Wykonano	6	2	3	0	0	11
Zwrot	128	112	117	93	65	515
Razem	3678	3181	2882	3361	5077	18 179

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A34. Rodzaj rozstrzygnięcia w sądzie okręgowym

Rodzaj rozstrzygnięcia	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Inne zakończenie	0	2	3	7	3	15
Mylny wpis	0	1	0	2	0	3
Oddalenie	83	147	132	138	119	619
Odrzucenie	4	7	1	5	5	22
Odrzucenie pozwu	0	1	2	0	2	5
Połączenie spraw	2	0	0	1	0	3
Przekazanie	4	7	12	8	4	35
Przeniesienie do innego repertorium	1	6	28	11	4	50
Uchylono i przekazano do sądu I instancji	26	24	41	23	32	146
Ugoda	3	0	0	5	0	8
Umorzenie	8	5	5	1	2	21
Umorzenie w wyniku cofnięcia apelacji	0	0	1	0	0	1
Umorzenie w wyniku cofnięcia pozwu	0	2	5	5	2	14
Umorzenie w wyniku cofnięcia zażalenia	0	0	2	0	0	2
Umorzenie w wyniku mediacji	0	1	0	0	1	2

Rodzaj rozstrzygnięcia	2010	2011	2012	2013	2014	Razem
Uwzględnienie	66	47	54	80	40	287
Uwzględnienie w części	4	5	2	9	1	21
Zmieniono	18	46	42	31	31	168
Zwrot	6	6	11	7	12	42
Razem	225	307	343	348	314	1537

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A35. Średnia wartość WPS (w PLN)

Sąd	2010	2011	2012	2013	2014
Sąd rejonowy	10 098,79	10 578,02	11 657,33	8 719,15	7 218,17
Sąd okręgowy	1 290 007,86	287 381,30	130 854,52	234 649,32	688 938,59

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A36. Średni czas od wpływu do zakończenia według roku wpływu i trybu sprawy w sądzie rejonowym

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014
Nakazowy	36,8	32,3	52,0	58,6	58,9
Upominawczy	23,9	24,0	46,4	31,3	36,4
Uproszczony	80,6	79,4	91,2	130,9	115,4
Zwykły	192,8	166,4	205,8	176,4	106,2
Europejskie postępowanie nakazowe	n/a	n/a	66,0	53,2	55,1
Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A37. Liczba spraw według roku wpływu w sądzie rejonowym

Sprawy	2010	2011	2012	2013	2014
Sprawy zamknięte	3571	3175	2867	3304	4269
Sprawy wciąż otwarte	107	6	15	57	808
Razem	3678	3181	2882	3361	5077

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A38. Średni czas od wpływu do prawomocności według roku wpływu i trybu sprawy w dniach w sądzie okręgowym

Tryb	2010	2011	2012	2013	2014
Nakazowy	61,0	62,3	79,7	93,8	69,6
Upominawczy	63,8	34,9	68,0	106,9	94,3
Uproszczony	34,1	29,5	42,8	24,9	26,8
Zwykły	118,2	109,7	106,7	89,8	63,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A39. Liczba spraw według roku wpływu w sądzie okręgowym

Sprawy	2010	2011	2012	2013	2014
Sprawy zamknięte	184	293	315	296	222
Sprawy wciąż otwarte	41	14	28	52	92
Razem	225	307	343	348	314

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

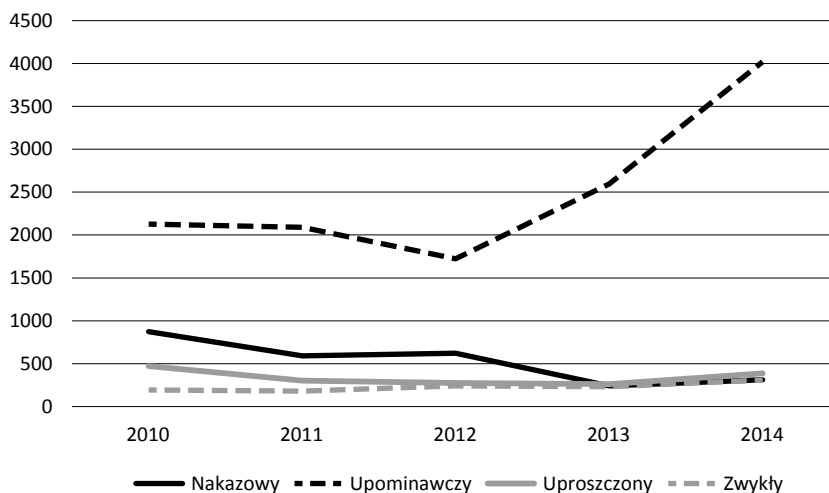
Tabela A40. Statystyka dotycząca WPS w sądzie rejonowym

Wskaźnik	Wartość
Mean	9305.67
Standard Error	140.13
Median	2721.88
Mode	1230.00
Standard Deviation	18022.92
Sample Variance	324825680.90
Kurtosis	500.57
Skewness	13.59
Range	899998.67
Minimum	1.33
Maximum	900000.00
Sum	153934333.99
Count	16542.00

Tabela A41. Statystyka dotycząca WPS w sądzie okręgowym

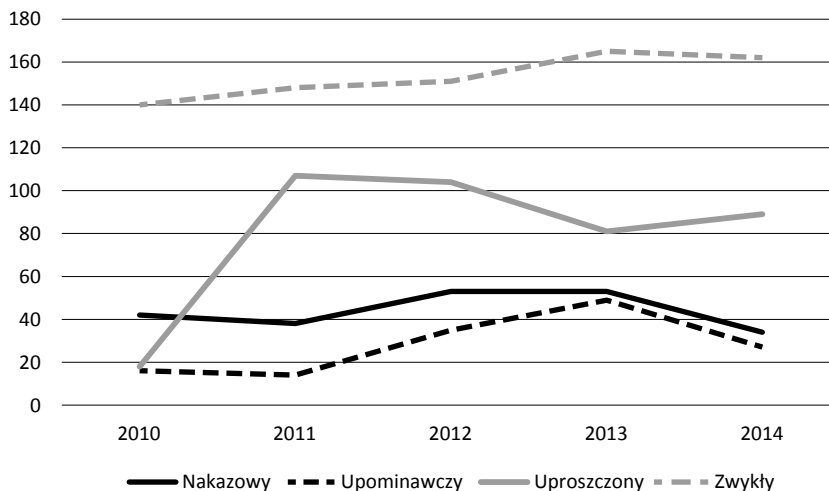
Wskaźnik	Wartość
Mean	399543.16
Standard Error	112235.61
Median	39552.39
Mode	20000.00
Standard Deviation	3942650.18
Sample Variance	15544490418282.70
Kurtosis	332.52
Skewness	17.77
Range	77003057.39
Minimum	43.31
Maximum	77003100.70
Sum	493036253.69
Count	1234.00

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

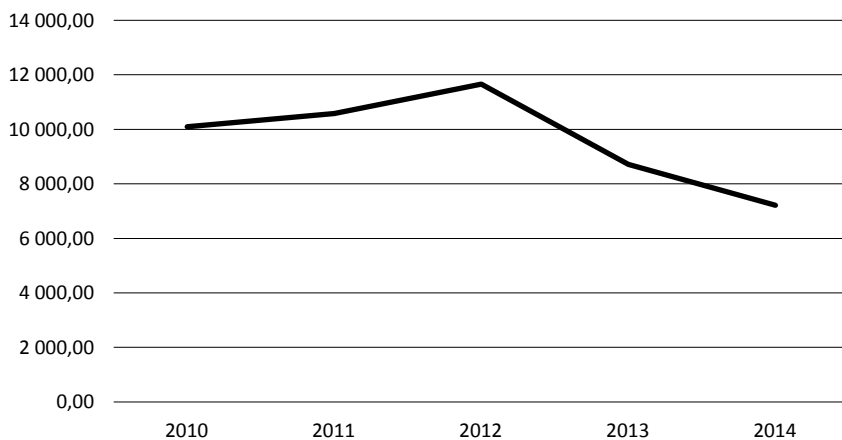
Wykres A25. Liczba spraw – sąd rejonowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

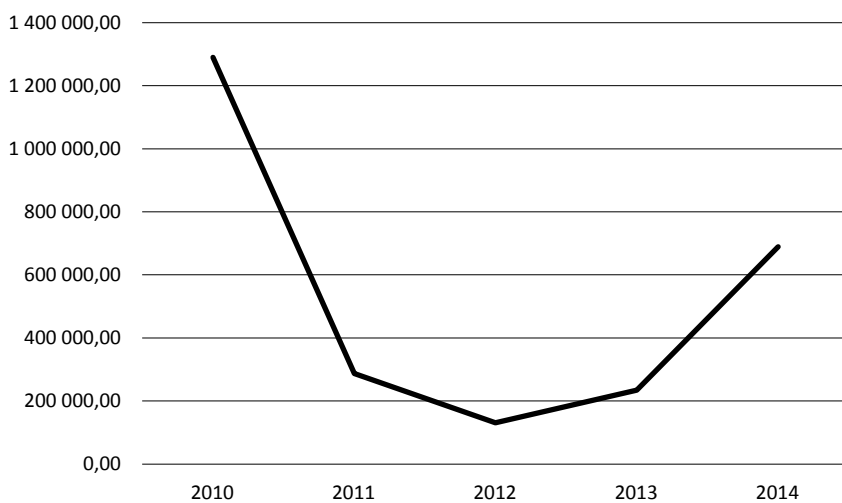
Wykres A26. Liczba spraw – sąd okręgowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

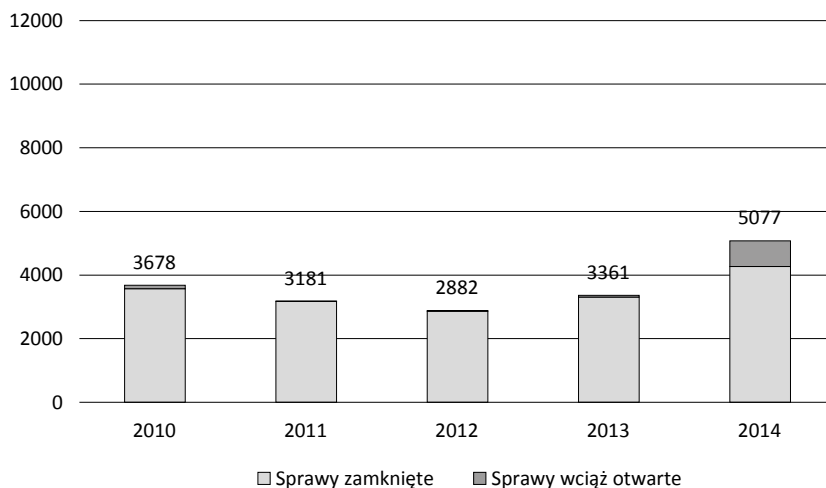
Wykres A27. Średnia WSP – sąd rejonowy (w PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

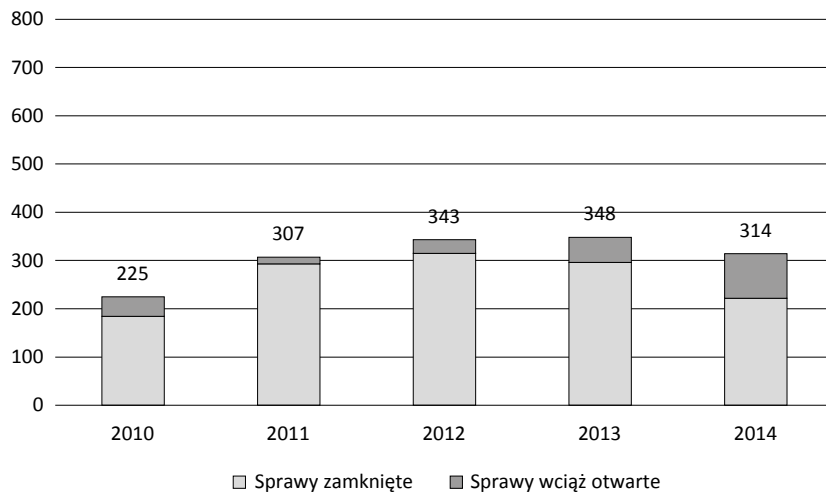
Wykres A28. Średnia WSP – sąd okręgowy (w PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

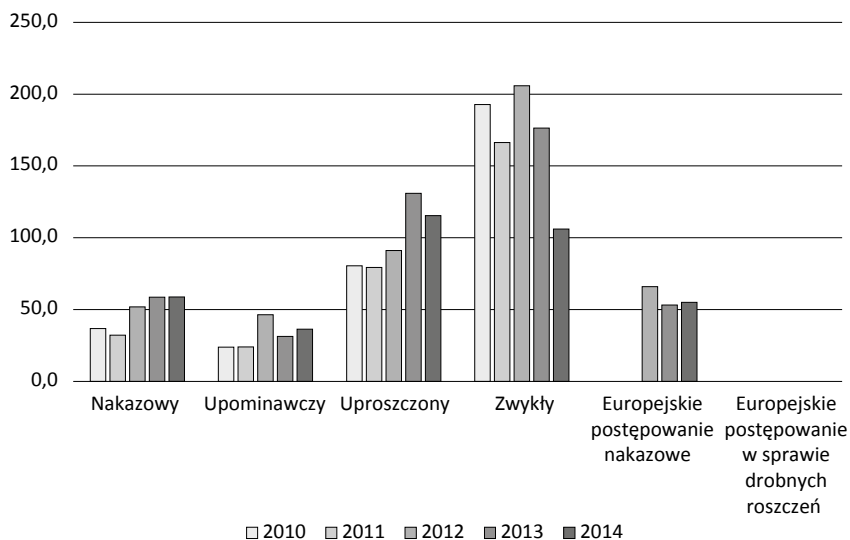
Wykres A29. Liczba spraw według roku wpływu w SR

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

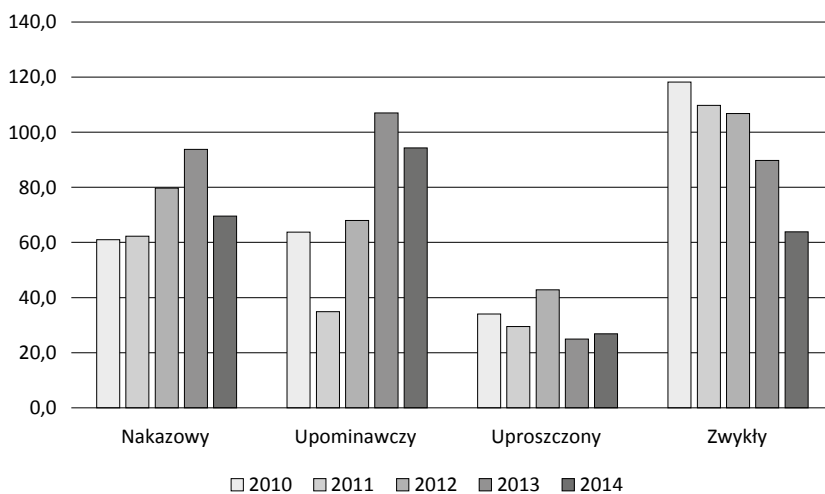
Wykres A30. Liczba spraw według roku wpływu w SO

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Wykres A31. Średni czas od wpływu do zakończenia sprawy – SR

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Wykres A32. Średni czas od wpływu do prawomocności – SR

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

13. Sprawy dotyczące weksli

Tabela A41. Liczba spraw według trybu i roku w sądzie rejonowym

Tryb	2012	2013	2014
Nakazowy	1	1	164
Upominawczy	0	1	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A42. Liczba spraw według trybu i roku w sądzie okręgowym

Tryb	2012	2013	2014
Nakazowy	71	103	0
Upominawczy	0	0	0
Zwykły	0	0	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A43. Liczba rozstrzygnięć według typu w SR

Sprawy	2012	2013	2014
Przekazanie	1	1	11
Umorzenie w wyniku cofnięcia pozwu	0	0	3
Uwzględnienie	0	1	134
Zwrot	0	0	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A44. Liczba rozstrzygnięć według typu w SR

Rozstrzygnięcie	2012	2013	2014
Mylny wpis	0	1	0
Połączenie spraw	0	0	1
Przekazanie	1	10	0
Przeniesienie do innego repertorium	7	2	0
Umorzenie w wyniku mediacji	1	0	0
Uwzględnienie	61	90	0
Uwzględnienie w części	1	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A45. Przedział czasowy od daty wpływu do zakończenia według sądu w latach 2012–2014

Sądy	Poniżej 3 miesięcy	Od 3 do 6 miesięcy	Od 6 miesięcy do 1 roku	Powyżej 1 roku	Jeszcze nieprawomocne	Jeszcze niezakończone
Sąd rejonowy	136	24	0	1	0	14
Sąd okręgowy	132	17	11	2	13	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A46. Średnia WSP (w PLN)

Sądy	2012	2013	2014
Sąd rejonowy	99308,59	27418,5	22925,18
Sąd okręgowy	296849,5	199925,9	n/a

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Tabela A47. Statystyka – liczba dni od daty wpływu do daty zakończenia w latach 2012–2014

Wskaźnik	Wartość
Mean	51.21875
Standard Error	3.166609
Median	40
Mode	40
Standard Deviation	40.05479
Sample Variance	1604.386
Kurtosis	1.138431
Skewness	1.321613
Range	170
Minimum	5
Maximum	175
Sum	8195
Count	160

Tabela A48. WSP w sądzie rejonowym w latach 2012–2014

Wskaźnik	Wartość
Mean	23413.01
Standard Error	1520.878
Median	18291
Mode	855
Standard Deviation	20119.32
Sample Variance	4.05E+08
Kurtosis	0.515992
Skewness	1.054178
Range	98796.43
Minimum	512.16
Maximum	99308.59
Sum	4097277
Count	175

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

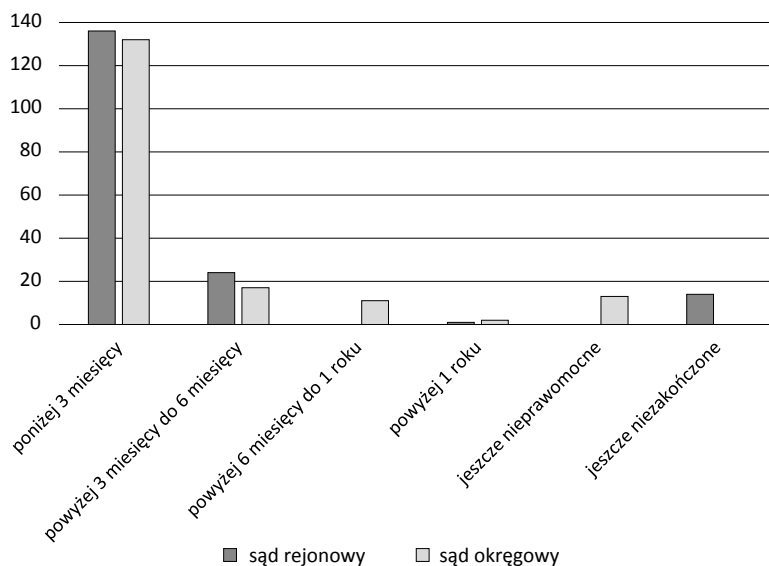
Tabela A49. Statystyka czasu trwania od daty wpływu do prawomocności w SO w dniach w latach 2012–2014

Wskaźnik	Wartość
Mean	79.11111
Standard Error	5.542303
Median	59
Mode	52
Standard Deviation	70.542
Sample Variance	4976.174
Kurtosis	10.34618
Skewness	2.993149
Range	454
Minimum	2
Maximum	456
Sum	12816
Count	162

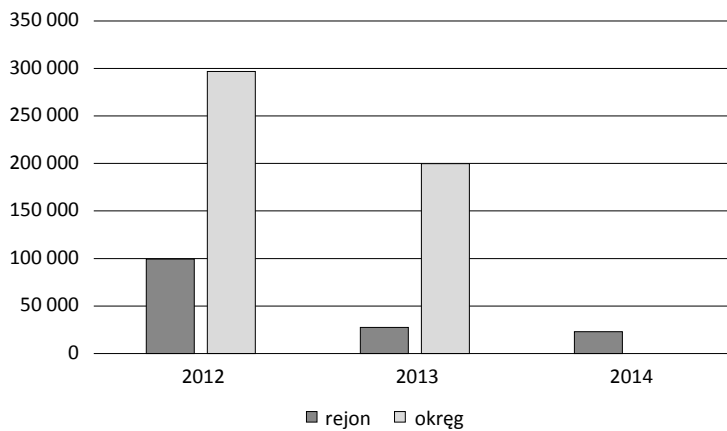
Tabela A50. WSP w sądzie okręgowym w PLN w latach 2012–2014

Wskaźnik	Wartość
Mean	239475.2
Standard Error	34112.56
Median	128983.9
Mode	200000
Standard Deviation	449975.5
Sample Variance	2.02E+11
Kurtosis	41.0673
Skewness	6.120794
Range	3955764
Minimum	44235.59
Maximum	4000000
Sum	41668681
Count	174

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Wykres A33. Przedział czasowy od daty wpływu do zakończenia w latach 2012–2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Wykres A34. Średnia WSP (w PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z badań.

Bibliografia

Wprowadzenie

„Biuletyn PTE” 2017, nr 2, 2016, nr 4 i 2015, nr 1.

Bankructwa przedsiębiorstw. Wybrane aspekty instytucjonalne, red. E. Mączyńska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009.

Bankructwa, upadłości i procesy naprawcze przedsiębiorstw, red. E. Mączyńska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2015.

Cykle życia i bankructwa przedsiębiorstw, red. E. Mączyńska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011.

Efektywność procedur upadłościowych. Bankructwa przedsiębiorstw – katharsis i nowa szansa, E. Mączyńska, S. Morawska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2015.

Ekonomia i prawo upadłości przedsiębiorstw. Zarządzanie przedsiębiorstwem w kryzysie, red. S. Morawska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2012.

Ekonomiczne aspekty upadłości przedsiębiorstw w Polsce, red. E. Mączyńska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2005.

Mączyńska E., *Sekularna stagnacja*, w: *Reforma kulturowa 2020–2030–2040. Sukces wymaga zmian*, red. J. Żakowski, KIG, Warszawa 2015.

Meandry upadłości przedsiębiorstw. Klęska czy druga szansa, red. E. Mączyńska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010.

Procesy upadłościowe i naprawcze w Polsce na tle doświadczeń Unii Europejskiej, red. E. Mączyńska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013.

Upadłości, bankructwa i naprawa przedsiębiorstw, red. A. Adamska, E. Mączyńska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013.

Zagrożenie upadłością, red. K. Kuciński, E. Mączyńska, 2005.

Rozdział 1

„Biuletyn PTE” 2015, nr 1.

„Biuletyn PTE” 2016, nr 4.

Bankructwa, upadłości i procesy naprawcze przedsiębiorstw, red. E. Mączyńska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2015.

- Barber B., *Dźihad kontra McŚwiat*, Muza, Warszawa 2007.
- Barometr płatności na świecie 2017*, raport Bisnode D&B Polska, <http://www.bisnode.pl/blog/terminowosc-platnosci-to-nie-w-polsce/barometr-platnosci-na-swiecie-2016/> (30.04.2017).
- Barometr płatności na świecie z 2015 r.*, raport Bisnode D&B Polska, https://static3.bzwbk.pl/asset/B/a/r/Barometr-platnosci-na-swiecie-2015_56747.pdf (30.01.2015).
- Belsky G., *Davos Crib Sheet: Top Global Risks of 2013 (Be Afraid, Be Very Afraid)*, „TIME Magazine”, January 23, 2013, <http://business.time.com/2013/01/23/davos-crib-sheet-top-global-risks-of-2013-be-afraid-be-very-afraid/> (20.02.2017).
- Bisnode Polska: Polskie firmy najgorszymi płatnikami w Europie*, <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artykuly/bisnode-polska-polskie-firmy-najgorszymi-platnikami,40318> (4.06.2017).
- Borowski J., Czerniak A., Kapuściński M., *Rosną zatory płatnicze, ucierpią zatrudnienie i inwestycje*, 1.07.2012, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/rosna-zatory-patnicze-ucierpia-zatrudnienie-i-inwestycje/> (15.12.2016).
- Dług*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/dlug;2452541.html> (20.05.2017).
- Dłużnik*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/dluznik;2452614.html> (21.05.2017).
- Doing business 2017*, <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/poland> (30.05.2017).
- Durkheim É., *O podziale pracy społecznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Seria Biblioteka Socjologiczna, Warszawa 1999 (De la division du travail social 1893); É. Durkheim, *Samobójstwo: studium z socjologii*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2006 (Le Suicide 1897).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/ UE z 16.02.2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych (Dz.U.U.E.L. 2011.48.1, ze zm.).
- Ekonomiczna pozycja Europy w świecie*, red. J. Kleer, K. Prandecki, Komitet Prognoz PAN, Warszawa 2016.
- European payment report 2017* (EPR 2017), <https://www.intrum.com/pl/pl/o-nas/publikacje/europejski-raport-patnoci/> (30.05.2017).
- Gaëtan N., *Study on Structures of Aggressive Tax Planning and Indicators*, „Taxation Papers, Working Paper” 2015, no. 61, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Gładoch M., Maj M., Kosewski M., Kowalczyk K., Pikuła B., *Anomia pracownicza w Polsce 2012, Raport: Skala oszust i kradzieży w firmach*, www.pracodawcyrp.pl/aktualnosci/art,980,anomia-pracownicza-to-problem-spoeczny.html (12.11.2012).
- Hryniewicz J.T., *Stosunki pracy w polskich organizacjach*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012.
- Jakość prawa*, „Biuletyn PTE” 2015, nr 1, <http://www.pte.pl/pliki/1/68/biuletyn1-2015internet.1-100-6812-21469.pdf>

- Jankiewicz Z., Postek Ł., Puchalska K., Sawicka A., Tymoczko I., *Sytuacja finansowa sektora przedsiębiorstw w III kw. 2016 r.* Raport nr 4/16, grudzień 2016 r., NBP, Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2016.
- Jarosław Gowin o Amber Gold: potrzebne reformy prawa i prokuratury, <http://m.onet.pl/wiadomosci,w43dp> (10.06.2017).
- Kleer J., *Cywilizacje i ich przesilenia*, „Studia Ekonomiczne INE PAN” 2016, nr 1.
- Kornai J., *Breaking promises. A Hungarian experience*, „Corvinus Economics Working Papers” 2016, no. 8, http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1638/7/cewp_201608.pdf (30.03.2017).
- Kosewski M., *Wartości, godność i władza. Dlaczego porządni ludzie czasem kradną, a złodzieje ujmują się honorem*, Wydawnictwo Vizja Press & IT, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa 2008.
- Kurzweil R., *Nadchodzi osobliwość: kiedy człowiek przekroczy granice biologii*, Kurhaus Publishing, 2013.
- Lebor A., *Wyznawcy – czyli o tym, jak Bernard Madoff oszukał Amerykę na 65 mld dolarów*, Muza SA, Warszawa 2011.
- Luttwak E., *Turbokapitalizm. Zwycięzcy i przegrani światowej gospodarki*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2000.
- Mączyńska E., *Anomiczne podłoże erozji ładu gospodarczego*, w: *Spontaniczne i stanowiące elementy ładu gospodarczego w procesie transformacji – dryf ładu czy jego doskonalenie*, red. P. Pysz, A. Grabska, M. Moszyński, PTE, Warszawa 2014.
- Mączyńska E., *Łamane obietnice jako syndrom nieładu instytucjonalnego*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2013, nr 62.
- Mączyńska E., *Ochrona praw wierzycieli w kontekście makroekonomicznych asymetrii*, „Biuletyn PTE” 2016, nr 4.
- Mączyńska E., Morawska S., *Efektywność procedur upadłościowych. Bankructwa przedsiębiorstw – katharsis i nowa szansa*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2015.
- McMurtry J., *The Cancer Stage of Capitalism. From Crisis to Cure*, Pluto, London 2013.
- Merton R.K., *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Należność*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/naleznosc;2486402.html> (20.05.2017).
- Pakiet wierzycielski – usprawnienie dochodzenia wierzytelności*, https://www.mr.gov.pl/media/21040/Pakiet_wierzycielski.pdf (10.06.2017).
- Polanyi K., *Wielka transformacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Portfel należności polskich przedsiębiorstw*, projekt badawczy Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce i Krajowego Rejestru Długów, Warszawa, kwiecień 2017.
- Raport BIG. Indeks zatorów płatniczych*, grudzień 2016, http://inwestycje.pl/resources/Attachment/2016/12_22/file26490.pdf (15.05.2017).

- Raport FOR: *Zatory płatnicze: duży problem dla małych firm*, <https://for.org.pl/pl/a-5213,raport-for-zatory-płatnicze-duzy-problem-dla-malych-firm> (30.04.2017).
- Raport o stabilności systemu finansowego*, NBP, Warszawa, czerwiec 2017, <http://www.nbp.pl/systemfinansowy/rsf062017.pdf> (10.06.2017).
- Relacja na żywo: czy powstanie komisja ws. Amber Gold?* <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1018703,title,Relacja-na-zywo-czy-powstanie-komisja-ws-Amber-Gold,wid,14883868,wiadomosc.html?ticaid=1fff> (30.08.2012).
- Rifkin J., *Koniec pracy. Schyłek siły roboczej na świecie i początek ery postrykowej*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2003.
- Rifkin J., *Spółczesność zerowych kosztów krańcowych. Internet przedmiotów. Ekonomia współdzielenia. Zmierzch kapitalizmu*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2016.
- Rist G., *Urojenia ekonomii*, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, Warszawa 2015.
- Roubini N., Mihm S., *Crisis Economics: A Crash Course in the Future of Finance*, The Penguin Press, Londyn 2010.
- Rusinek M., *Nic zwyczajnego – o Wisławie Szymborskiej*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2016.
- Sołtysiński S., *Erozja zasady równości podmiotów gospodarczych w prawie prywatnym. Netting upadłościowy*, „Biuletyn PTE” 2015, nr 1.
- Stąporek M., *Amber Gold. Słabe państwo zagubionych obywateli*, <http://www.trojmiasto.pl/wiadomosci/Amber-Gold-Slabe-panstwo-zagubionych-obywateli-n61064.html> (10.06.2017).
- Strange S., *Casino Capitalism*, Manchester University Press, Manchester 2015.
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa 2017.
- Sztompka P., *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Wydawnictwo Plus, Kraków 2007.
- Szybki monitoring NBP. Analiza sytuacji sektora przedsiębiorstw*, nr 2/17, kwiecień 2017.
- Tapscott D., Williams A.D., *Makrowikinomia. Reset świata i biznesu*, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 2011.
- The European Payment Report*, 2016, <https://www.intrum.com/globalassets/countries/norway/documents/2016/european-payment-report-europa-2016.pdf> (30.04.2017).
- The European Payment Report*, 2017, <https://www.intrum.com/globalassets/corporate/publications/epr/epr-2017.pdf> (10.06.2017).
- Thurow L.C., *Przyszłość kapitalizmu. Jak dzisiejsze siły ekonomiczne kształtują świat jutra*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 1999.
- Uberworld, *The world's most valuable startup is leading the race to transform the future of transport*, „The Economist” 2016, 3 września.

- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 lipca 2016 r. w sprawie powołania Komisji Śledczej do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold (M.P. 2016, poz. 721).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93, ze zm.), <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19640160093> (30.05.2017).
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności (Dz.U. 2017, poz. 933).
- Ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (Dz.U. poz. 403 ze zm.).
- Wierzbicki A., *Scenariusz zagłady czy przyszłość pracy w społeczeństwie informacyjnym?*, „Biuletyn Ekonomiczny PTE” 2015, nr 2.
- Wierzyciel*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/wierzyciel;2536250.html> (20.05.2017).
- Wierzytelność*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/wierzytelnosc;2536255.html> (30.05.2017).
- Wojciechowski J., *Wierzę w sprawiedliwość niczym w złoto Amber Gold. „W Polsce można siedzieć za 50 złotych, ale za 50 milionów nigdy!”*, <http://wpolityce.pl/artykuly/34055-wierze-w-sprawiedliwosc-niczym-w-zloto-amber-gold-w-polsce-mozna-siedziec-za-50-zlotych-ale-za-50-milionow-nigdy> (20.02.2016).
- Zator płatniczy*, NBP, <https://www.nbportal.pl/slownik/pozycje-slownika/zator-platniczy> (30.05.2017).
- Zatory płatnicze są zmorą polskiego biznesu*, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/kraj/zatory-platnicze-zmora-polskiego-biznesu/tm36lv> (30.03.2017).
- Zobowiązanie*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/zobowiazanie;2547092.html> (15.05.2017).

Rozdział 2

- Adamus R., *Komentarz do art. 10 i 11, w: Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, red. A. Witosz, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2007.
- Antonowicz P., *Bankructwa i upadłości przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2015.
- Antonowicz P., *Odchylenie względne kosztów całkowitych w ocenie zagrożenia upadłością przedsiębiorstw*, „Zarządzanie i Finanse” 2015, nr 13(3 t. 2).
- Bauer K., *Impact of Owner-Occupied Property Valuation by Historical Cost on Fixed Assets Value at Bankruptcy Risk*, „Management and Business Administration, Central Europe” 2015, no. 23(2).
- Bellovary J.L., Giacomino D.E., Akers M.D., *A Review of Bankruptcy Prediction Studies: 1930-Present A Review of Bankruptcy Prediction Studies: 1930 to Present*, „Journal of Financial Education” 2007, no. 33 (Winter). Bigaj A., *Ewolucja instytucji upadłości konsumenckiej w latach 2009–2016. Szanse i zagrożenia*, „Debiuty Naukowe Studentów Wyższej Szkoły Bankowej” 2015, nr 15.

- Błach J., Gorczy M., Wieczorek-Kosmala M., Znaniecka K., *Bankruptcy Risk Perception in Silesian Companies in the Aftermath of the Global Financial Crisis: Survey Evidence*, „Studia Ekonomiczne, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach” 2013, nr 127.
- Bober P., *Przesłanki ogłoszenia upadłości w perspektywie prawnej i finansowej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia” 2013, nr 60.
- Boratyńska K., *Corporate Bankruptcy and Survival on the Market: Lessons from Evolutionary Economics*, „Oeconomia Copernicana” 2016, no. 7(1).
- Dimitras A.I., Zanakis S.H., Zopounidis C., *A survey of business failures with an emphasis on prediction methods and industrial applications*, „European Journal of Operational Research” 1996, no. 90(3).
- Fiedor P., Hołda A., *The Effects of Bankruptcy on the Predictability of Price Formation Processes on Warsaw's Stock Market*, „e-Finance” 2016, no. 12(1).
- Gąska D., *Prognozowanie bankructwa za pomocą klasyfikatorów rozmytych realizujących ideę maksymalnego marginesu*, „Śląski Przegląd Statystyczny” 2015, nr 13(19).
- Gąska D., *Wykorzystanie sieci bayesowskich do prognozowania bankructwa firm*, „Śląski Przegląd Statystyczny” 2016, nr 14.
- Gostomczyk B., *Trafność predykcji bankructwa przedsiębiorstwa na przykładzie wybranych modeli wczesnego ostrzegania*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia” 2013, nr 58(58).
- Górski A., Parkitna A., Trzeciak S., *Selekcja wskaźników informatywnych w funkcjach dyskryminacyjnych*, „Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia” 2016, nr 1(79).
- Hadasik D., *Upadłość przedsiębiorstw w Polsce i metody jej prognozowania*, „Zeszyty Naukowe. Seria 2, Prace Habilitacyjne. Akademia Ekonomiczna w Poznaniu” 1998, nr 153.
- Hołda A., *Zasada kontynuacji działalności i prognozowanie upadłości w polskich realiach gospodarczych*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie. Seria Specjalna, Monografie” 2006, nr 174.
- Jasiński T., *Modelowanie ryzyka kredytowego w małych i średnich firmach rodzinnych przy wykorzystaniu sztucznych sieci neuronowych*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2014, nr 15(7 cz. 2).
- Jura B., *Upadłość przedsiębiorstw na rynku publicznym i niepublicznym w Polsce*, „Finanse: czasopismo Komitetu Nauk o Finansach PAN” 2016, nr 1(9).
- Kasperowicz-Stępień A., *Problem bankructwa państwa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2013, nr 919.
- Korol T., *Systemy ostrzegania przedsiębiorstw przed ryzykiem upadłości*, I, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Korol T., Prusak B., *Upadłość przedsiębiorstw a wykorzystanie sztucznej inteligencji*, CeDeWu, Warszawa 2005.

- Krajewska K., Kudelska M., *Bedingungen der Insolvenz von Unternehmen in Polen in der Jahren 2003–2013*, „Finanse i Prawo Finansowe” 2015, nr 2(2).
- Lewandowska J., Jakubczyk B., *Altman's Model as an Instrument for the Evaluation of the Financial Situation of the Alma Market S.A.*, „Finanse i Prawo Finansowe” 2015, nr 2(1).
- Masny-Dawidowicz M., *Specyficzne problemy kierowania firmą rodzinną*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2013, nr 14(6 t. 2).
- Mensah Y.M., *An Examination of the Stationarity of Multivariate Bankruptcy Prediction Models: A Methodological Study*, „Journal of Accounting Research” 1984, no. 22(1).
- Morawska S., Staszkiwicz P., *Inherent Agency Conflict Built into the Auditor Remuneration Model*, „Comparative Economic Research” 2016, no. 19(4).
- Morawska S., Staszkiwicz P., *Skuteczność prawa upadłościowego – wyniki badań empirycznych*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2016, nr 75(4).
- Pikuleva I., *Sovereign bankruptcy*, „O Bezpieczeństwie i Obronności” 2016, nr 1.
- Pociecha J., Pawełek B., Baryła M., Augustyn S., *Statystyczne metody prognozowania bankructwa w zmieniającej się koniunkturze gospodarczej*, red. J. Pociecha, Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2014.
- Rolbiecki R., *Porażki w biznesie w sektorze TSL w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Ekonomika Transportu i Logistyka” 2013, nr 47.
- Sabuhoro A., *A Comparison of the Efficiency on Selected Analytical Methods in Debt Prediction*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu” 2016, nr 66(1).
- Sánchez-Soriano J., Llorca N., Encarnación A., *An Approach from Bankruptcy Rules Applied to the Apportionment Problem in Proportional Electoral Systems*, „Operations Research and Decisions” 2016, no. 26(2).
- Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 1996.
- Sobociński M., Chłąd M., Lewandowska K., *Aktualne problemy i wyzwania w branży gier wideo*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 254.
- Staszkiwicz P., *Mechanizm wczesnego ostrzegania firm inwestycyjnych*, red. O. Martyniuk, M. Jerzemowska, „Zarządzanie i Finanse” 2013, nr 2(2).
- Staszkiwicz P., *Ochrona wierzytelności klienckich a upadłość firmy inwestycyjnej*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2016, nr 4(82 cz. 2).
- Staszkiwicz P., *Wpływ bankructwa i rewizji na obrotowość zobowiązań dłużnika*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2016, nr 75(4).

Rozdział 3

Barowicz M., *Obrót wierzytelnościami. Aspekty prawne*, C.H. Beck, Warszawa 2009.

- Coase R., *The Nature of the Firm*, „Economica” 1937, vol. 4(16).
- Ekonomia od A do Z. Encyklopedia podręczna*, red. S. Sztaba, WAiP, Warszawa 2007.
- Kreczmańska-Gigol K., *Skuteczność i koszty windykacji polubownej*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2016, nr 4(75).
- Kreczmańska-Gigol K., *Windykacja polubowna i przymusowa. Proces, rynek, wycena wierzytelności*, Difin, Warszawa 2015.
- Krzyżkiewicz Z., Jaworski W.L., Puławski M., Walkiewicz R., *Leksykon bankowo-giełdowy*, red. Z. Krzyżkiewicz, Poltext, Warszawa 2006.
- Leksykon finansowo-bankowy*, PWE, Warszawa 1991.
- Lisowski J., *Specyfika gospodarki finansowej ubezpieczycieli kredytu kupieckiego w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2010.
- Model wyceny przeterminowanych wierzytelności, badania statutowe*, kierownik badań: K. Kreczmańska-Gigol, SGH, Warszawa 2013.
- Müller-Wiedenhorn A., *Mahnverfahren*, w: *Praxishandbuch Forderungsmanagement*, red. A. Müller-Wiedenhorn, Gabler, Wiesbaden 2006.
- Podel W., *Windykacja dla wierzycieli, firm windykacyjnych i kancelarii prawnych*, Difin, Warszawa 2014.
- Rytko P., *Zarządzanie kredytem handlowym w małych lub średnich przedsiębiorstwach*, Difin, Warszawa 2009.
- Sobiecki R., Pietrewicz J.W., *Wprowadzenie*, w: *Koszty transakcyjne. Skutki zmian dla przedsiębiorstw*, red. R. Sobiecki, J.W. Pietrewicz, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011.
- Szymański W., *Zmiany kosztów transakcyjnych w dostosowaniu przedsiębiorstw do wyzwań współczesnej gospodarki*, w: *Koszty transakcyjne. Skutki zmian dla przedsiębiorstw*, red. R. Sobiecki, J.W. Pietrewicz, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011.
- Williamson O.E., *Ekonomiczne instytucje kapitalizmu. Firmy, rynki, relacje kontraktowe*, PWE, Warszawa 1998.
- Williamson O.E., *Markets and Hierarchies: Analysis and Antitrust Implications*, The Free Press, New York 1975.

Rozdział 4

- Gołaczyński J., *Przewłaszczenie na zabezpieczenie*, Warszawa 2004.
- Gołaczyński J., w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, wyd. 7, C.H. Beck, Warszawa 2016, Legalis.
- Gołaczyński J., *Zastaw na rzeczach ruchomych*, C.H. Beck, Warszawa 2002.
- Gołaczyński J., Leśniak M., *Zastaw rejestrowy i rejestr zastawów. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Heropolitańska I., *Zabezpieczenie wierzytelności banku*, Twigger, Warszawa 1996.

- Heropolitańska I., Drewicz-Tułodziecka A., Hryćków-Mycka K., Kuglarz P., *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece oraz przepisy związane. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2017, Legalis.
- Mojak J., Widło J., *Sądowy zastaw rejestrowy w systemie praw rzeczowych*, „Rejent” 1999, nr 4.
- Prawo bankowe. Komentarz*, red. R. Sikorski, wyd. 1, Warszawa 2015, Legalis.
- Rudnicki S., *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe*, LexisNexis, Warszawa 1996.
- Sikorski G., *Funkcja, podstawa prawna i rodzaje zabezpieczeń wierzytelności bankowych w prawie polskim*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1997, nr 9.
- Skąpski J., *Zastaw na rzeczach ruchomych według kodeksu cywilnego*, t. VIII, S.C. 1966.
- Stangret A., *Akcesoryjność zastawu rejestrowego na tle projektu ustawy o zmianie ustawy o zastawie rejestrowym*, „Prawo Bankowe” 2005, nr 9.
- Uchwała SN z dnia 24.10.2001 r., III CZP 58/01, OSNC 2002, nr 7–8, poz. 88.
- Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe (Dz.U. 2016, poz. 1988).
- Ustawa z dnia 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. 2016, poz. 790).
- Ustawa z dnia 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. 2016, poz. 297).

Rozdział 5

- Brzeszczyńska S., *Hipoteka ustawowa w prawie podatkowym*, „Monitor Prawniczy” 1998, nr 3.
- Czaja J., *Komentarz do ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, InfoTrade, Gdańsk 1998.
- Drozd E., *Numerus clausus praw rzeczowych*, w: *Problemy kodyfikacji prawa cywilnego (Księga pamiątkowa ku czci prof. Z. Radwańskiego)*, Poznań 1990.
- Dz.U. 1997, nr 137, poz. 926 ze zm.
- Dz.U. 1997, nr 162, poz. 1124.
- Dz.U. 1998, nr 137, poz. 887 ze zm.
- Gandor K., *Sprzedaż na raty. Problemy organizacyjne i prawne*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1966.
- Gniewek E., *Kodeks cywilny z komentarzem. Własność i inne prawa rzeczowe*, t. I, C.H. Beck, Warszawa 2001.
- Gniewek E., *Prawo rzeczowe*, Poznań-Kluczbork 1996.
- Gniewek E., *Prawo rzeczowe*, C.H. Beck, Warszawa 1999.
- Gołaczyński J., OSP 2001 r., nr 9.
- Gołaczyński J., *Zastaw na rzeczach ruchomych*, C.H. Beck, Warszawa 2002.

- Gołaczyński J., *Zastaw zwykły na rzeczach ruchomych*, C.H. Beck, Warszawa 2002.
- Grzybowski S., w: *System prawa cywilnego*, t. II, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985.
- Gwiazdomorski J., *Protokół Komisji Kodyfikacyjnej z 13.12.1960 r.*
- Heropolitańska I., *Zabezpieczenie wierzytelności banku*, Warszawa 1996.
- Huchla A., w: *Ustawa Ordynacja podatkowa*, Warszawa 2000.
- Ignatowicz J., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 1994.
- Ignatowicz J., Wasilkowski J., w: *System prawa cywilnego*, t. II, Ossolineum, Warszawa 1977.
- Jędrzejewska A., *Pisemna forma oświadczenia woli a „automatyzacja” obrotu prawnego*, „Państwo i Prawo” 1993, nr 1.
- Kostkowski M.I., *W sprawie zaktualizowania prawa zastawu na rzeczach ruchomych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1951, nr 5.
- Krawczyk I., *Zastaw skarbowy w projekcie ustawy Ordynacja podatkowa*, „Monitor Prawniczy” 1995, nr 12.
- Kwiatkowski A., *Zastaw umowny na rzeczy ruchomej*, „Rejent” 2000, nr 7–8.
- Leśniak M., *Rejestrowy zastaw bankowy – szczególna forma zastawu służąca zabezpieczeniu kredytów i pożyczek bankowych*, „Rejent” 1995, nr 7–8.
- Majorowicz J., w: *Kodeks cywilny z komentarzem*, t. I, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1989.
- Majorowicz J., w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 1972.
- Mastalski R., w: *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Wrocław 1998.
- Mojak J., *Obrót wierzytelnościami*, Lubelskie Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2001.
- Mojak J., *Przelew wierzytelności zabezpieczonej zastawem*, „Przegląd Sądowy” 1994, nr 4.
- Mojak J., Widło J., *Przelew wierzytelności zabezpieczonej sądowym zastawem rejestrowym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1999, nr 11.
- Mojak J., Widło J., *Sądowy zastaw rejestrowy w systemie praw zastawniczych*, Lubelskie Wydawnictwo Prawnicze, Lublin 1998.
- Mojak J., Widło J., *Sądowy zastaw rejestrowy w systemie praw rzeczowych*, „Rejent” 1999, nr 4.
- Mucha, *Zaspokojenie zastawnika zastawu rejestrowego*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2001.
- Niezbecka E., w: A. Jakubecki, J. Mojak, E. Niezbecka, *Prawne zabezpieczenie kredytów*, Lubelskie Wydawnictwo Prawnicze, Lublin 1996.
- Niezbecka E., w: E. Niezbecka, J. Mojak, *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Komentarz*, Lubelskie Wydawnictwo Prawnicze, Lublin 1996.

- Nowakowski Z.K., w: *System prawa cywilnego*, t. II, *Prawo własności i inne prawa rzeczowe*, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1977.
- Paluch M., *Odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe*, Warszawa 2001.
- Pelak J., Pelak D., Sieklucki J.A., Widło J., *Umowa o ustanowienie zastawu rejestrowego*, Oficyna Wydawnicza Verba, Lublin 1998.
- Pisuliński J., *Hipoteka jako forma zabezpieczenia należności Skarbu Państwa z tytułu podatków i składek na ubezpieczenie społeczne*, „Rejent” 1997, nr 12.
- Pisuliński J., *Hipoteka ustawowa w ordynacji podatkowej*, „Rejent” 2000, nr 5.
- Pisuliński J., Skąpski J., *O zastawie rejestrowym (w związku z projektem ustawy i zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów)*, KPP 1996, nr 4.
- Poźniak-Niedzielska M., *Zbycie przedsiębiorstwa w świetle zmian w k.c.*, „Państwo i Prawo” 1961, nr 6.
- Radwański Z., w: *System prawa cywilnego*, t. I, Ossolineum, Wrocław 1985.
- Rudnicki S., glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 20.11.2000 r., OSP 2001 r., nr 6, poz. 68.
- Rudnicki S., *Kodeks cywilny – prawo rzeczowe. Komentarz. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1996.
- Sikorski G., *Funkcja podstawa prawna i rodzaje zabezpieczeń wierzytelności bankowych w prawie polskim*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1997, nr 9.
- Skąpski J., *Zastaw na rzeczach ruchomych według kodeksu cywilnego*, t. VIII, S.C. 1966.
- Sołtys B., *Pojęcie i charakter klienteli w prawie polskim*, Stowarzyszenie Notariuszy RP, Kluczbork 1995.
- Strus Z., Strus-Wołos M., *Komentarz do ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, Twigger, Warszawa 1997.
- Szachułowicz J., w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1999.
- Świeboda Z., *Zastaw rejestrowy i rejestr zastawów. Komentarz do ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r.*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1998.
- Tarkowski M., *Prawo w praktyce bankowej*, Lubelskie Wydawnictwa Prawnicze, Lublin.
- Tomaszewski M., w: T. Stawecki, F. Zedler, *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, Twigger, Warszawa 1997.
- Tomaszewski M., w: T. Stawecki, M. Tomaszewski, F. Zedler, *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, Twigger, Warszawa 1997.
- Tracz G., Zoll F., *Przewłaszczenie na zabezpieczenie. Praktyka, konstrukcja, dopuszczalność, przedmiot*, Zakamycze, Kraków 1996.
- Ustawa z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. 1998, nr 137, poz. 887).

- Ustawa z dnia 15.11.1984 r. Prawo przewozowe (Dz.U. 1995, nr 119, poz. 575).
- Ustawa z dnia 28.04.1938 r. o rejestrowych prawach rzeczowych na pojazdach mechanicznych.
- Widło J., *Zastaw na przedsiębiorstwie. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1997, nr 9.
- Włodzka S., *Strategiczne umowy przedsiębiorców*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2000.
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1996.
- Zawada K., *Umowa przelewu wierzytelności*, Kraków 1990.
- Zdanowicz J., *Zastaw skarbowy*, „Monitor Podatkowy” 1999, nr 6.
- Zoll F., *Prawo cywilne. Prawa zastawnicze według źródeł prawa obowiązującego w Małopolsce i na Ziemi Cieszyńskiej*, Kraków 1937.

Rozdział 6

- Ciemiński M., *Możliwość oraz skutki poddania rozstrzygnięciu sądu polubownego sporów wynikających z weksla*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2005, nr 10.
- Dalka S., *Ochrona sądowa roszczeń majątkowych w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Prawo” 1977, nr 4.
- Dalka S., *Postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze*, w: *System prawa procesowego cywilnego*, t. II, red. tomu Z. Resich, red. naczelny W. Berutowicz, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987.
- Flejszar R., w: *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, red. A. Góra-Błaszczkowska, C.H. Beck, Warszawa 2013.
- Florek-Kęsek D., *Prawne sposoby zabezpieczenia zapłaty wierzytelności – wybrane zagadnienia*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2014, nr 3.
- Gogłóża W., Kosieradzki R., *Forma i skutki prawne podpisu elektronicznego*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2004, nr 4.
- Goździaszek Ł., *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, LexisNexis, Warszawa 2014.
- Goździaszek Ł., *Sytuacja spółek jako wierzycieli dochodzących roszczeń w elektronicznym postępowaniu upominawczym, postępowaniu nakazowym i zwykłym postępowaniu cywilnym*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2016, nr 4.
- Heropolitańska I., *Weksel w obrocie gospodarczym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Heropolitańska I., *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Janiak A., *Wierzytelności bankowe w postępowaniu nakazowym (Uwagi na tle nowego art. 485 k.p.c.)*, „Państwo i Prawo” 2001, nr 4.

- Jędrzejewska M., *Modele postępowania w cywilnych sprawach „drobnych i prostych” (model sądowy, arbitrażowy, administracyjny)*, „Palestra” 1977, nr 7.
- Jurga R., Michalski M., *Dochodzenie roszczeń wekslowych na drodze dobrowolnej*, „Przeegląd Prawa Handlowego” 1994, nr 11.
- Jurga R., Michalski M., *Dochodzenie roszczeń wekslowych na drodze przymusowej*, „Przeegląd Prawa Handlowego” 1994, nr 12.
- Kołacz J., *Weksel „należycie wypełniony” jako podstawa wydania przez sąd nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym*, „Przeegląd Sądowy” 2009, nr 6.
- Machnikowski P., *Prawo wekslowe*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Nazarewicz P., *Wybrane zagadnienia z zakresu prawa wekslowego, cz. I*, „Przeegląd Prawa Handlowego” 1996, nr 7.
- Nazarewicz P., *Wybrane zagadnienia z zakresu prawa wekslowego, cz. IV*, „Przeegląd Prawa Handlowego” 1996, nr 10.
- Piasecki K., *Zagadnienia procesowe weksla. Ogólne zagadnienia postępowania nakazowego*, „Prawo Papierów Wartościowych” 2001, nr 10.
- Rylski M., *Weksel między stronami stosunku pracy*, C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Rylski P., *Czy wyłączną przesłanką wstrzymania natychmiastowej wykonalności nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksla, warrantu, rewersu lub czeku jest groźba poniesienia przez pozwanego niepowetowanej szkody?* „Polski Proces Cywilny” 2011, nr 4.
- Sadlik R., *Dochodzenie roszczeń z weksla w postępowaniu nakazowym*, „Przeegląd Prawa Handlowego” 1999, nr 2.
- Sadowska A., *Charakter prawny zapłaty kartą płatniczą*, „Przeegląd Prawa Handlowego” 2000, nr 7.
- Sikorski G., *Funkcja, podstawa prawna i rodzaje zabezpieczeń wierzytelności bankowych w prawie polskim*, „Przeegląd Prawa Handlowego” 1997, nr 9.
- Sitkowska K., *Istota i funkcje weksla*, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 6.
- Sprawy w Sądzie Okręgowym w Warszawie o sygn. akt XVI GC 161/11, XVI GC 184/11, XVI GC 239/11, XVI GC 320/11, XVI GC 534/11, XVI GC 608/11, XVI GC 705/11, XVI GC 757/11, XVI GC 834/11, XVI GC 835/11, XVI GC 843/11, XVI GC 865/11, XVI GC 868/11, XVI GC 872/11, XVI GC 87/12, XVI GC 132/12, XVI GC 149/12, XVI GC 201/12, XVI GC 211/12, XVI GC 233/12, XVI GC 275/12, XVI GC 303/12, XVI GC 350/12, XVI GC 370/12, XVI GC 412/12, XVI GC 434/12, XVI GC 465/12, XVI GC 466/12, XVI GC 468/12, XVI GC 536/12, XVI GC 555/12, XVI GC 630/12, XVI GC 699/12, XVI GC 792/12, XVI GC 795/12, XVI GC 889/12, XVI GC 1032/12.
- Sprawy w Sądzie Okręgowym w Warszawie o sygn. akt XVI GC 184/11, XVI GC 239/11, XVI GC 608/11, XVI GC 705/11, XVI GC 757/11, XVI GC 834/11, XVI GC 835/11, XVI GC 843/11, XVI GC 865/11, XVI GC 868/11, XVI GC 872/11, XVI GC 87/12, XVI GC 132/12, XVI GC 149/12, XVI GC 201/12, XVI GC 211/12, XVI GC 233/12, XVI GC 275/12, XVI GC 303/12, XVI GC 350/12, XVI GC 370/12, XVI GC 412/12, XVI GC 434/12, XVI GC 465/12, XVI GC 466/12, XVI GC 468/12, XVI GC 536/12, XVI GC 555/12, XVI GC 630/12, XVI GC 699/12, XVI GC 792/12, XVI GC 795/12, XVI GC 889/12, XVI GC 1032/12.

GC 233/12, XVI GC 275/12, XVI GC 303/12, XVI GC 350/12, XVI GC 370/12, XVI GC 434/12, XVI GC 465/12, XVI GC 555/12, XVI GC 630/12, XVI GC 792/12, XVI GC 795/12, XVI GC 1032/12, XVI GC 55/13, XVI GC 61/13, XVI GC 231/13, XVI GC 251/13, XVI GC 388/13, XVI GC 433/13, XVI GC 449/13, XVI GC 471/13, XVI GC 472/13, XVI GC 571/13, XVI GC 623/13, XVI GC 1578/13, XVI GC 1619/13, XVI GC 1787/13, XVI GC 1818/13, XVI GC 1825/13, XVI GC 2052/13, XVI GC 2086/13, XVI GC 23/14, XVI GC 224/14, XVI GC 303/14, XVI GC 304/14, XVI GC 319/14, XVI GC 358/14, XVI GC 420/14, XVI GC 548/14, XVI GC 564/14, XVI GC 602/14, XVI GC 644/14, XVI GC 844/14, XVI GC 926/14, XVI GC 1002/14, XVI GC 1319/14, XVI GC 1334/14.

Sprawy w Sądzie Okręgowym w Warszawie o sygn. akt XVI GNc 11/11, XVI GNc 13/11, XVI GNc 15/11, XVI GNc 20/11, XVI GNc 24/11, XVI GNc 25/11, XVI GNc 29/11, XVI GNc 33/11, XVI GNc 68/11, XVI GNc 69/11, XVI GNc 90/11, XVI GNc 131/11, XVI GNc 182/11, XVI GNc 292/11, XVI GNc 324/11, XVI GNc 345/11, XVI GNc 356/11, XVI GNc 434/11, XVI GNc 471/11, XVI GNc 484/11, XVI GNc 517/11, XVI GNc 526/11, XVI GNc 541/11, XVI GNc 544/11, XVI GNc 633/11, XVI GNc 634/11, XVI GNc 635/11, XVI GNc 689/11, XVI GNc 696/11, XVI GNc 783/11, XVI GNc 789/11, XVI GNc 791/11, XVI GNc 797/11, XVI GNc 798/11, XVI GNc 799/11, XVI GNc 800/11, XVI GNc 801/11, XVI GNc 803/11, XVI GNc 812/11, XVI GNc 826/11, XVI GNc 830/11, XVI GNc 837/11, XVI GNc 880/11, XVI GNc 890/11, XVI GNc 893/11, XVI GNc 895/11, XVI GNc 898/11, XVI GNc 900/11, XVI GNc 946/11, XVI GNc 949/11, XVI GNc 952/11, XVI GNc 971/11, XVI GNc 979/11, XVI GNc 989/11, XVI GNc 1026/11, XVI GNc 1029/11, XVI GNc 1030/11, XVI GNc 1035/11, XVI GNc 1063/11, XVI GNc 1064/11, XVI GNc 1065/11, XVI GNc 1066/11, XVI GNc 1069/11, XVI GNc 1115/11, XVI GNc 1117/11, XVI GNc 1122/11, XVI GNc 1130/11, XVI GNc 1145/11, XVI GNc 1177/11, XVI GNc 1182/11, XVI GNc 3/12, XVI GNc 43/12, XVI GNc 71/12, XVI GNc 74/12, XVI GNc 75/12, XVI GNc 78/12, XVI GNc 79/12, XVI GNc 80/12, XVI GNc 83/12, XVI GNc 84/12, XVI GNc 101/12, XVI GNc 147/12, XVI GNc 163/12, XVI GNc 175/12, XVI GNc 178/12, XVI GNc 179/12, XVI GNc 183/12, XVI GNc 187/12, XVI GNc 188/12, XVI GNc 190/12, XVI GNc 191/12, XVI GNc 198/12, XVI GNc 220/12, XVI GNc 238/12, XVI GNc 250/12, XVI GNc 283/12, XVI GNc 297/12, XVI GNc 305/12, XVI GNc 321/12, XVI GNc 332/12, XVI GNc 340/12, XVI GNc 342/12, XVI GNc 344/12, XVI GNc 345/12, XVI GNc 347/12, XVI GNc 348/12, XVI GNc 375/12, XVI GNc 400/12, XVI GNc 404/12, XVI GNc 407/12, XVI GNc 408/12, XVI GNc 409/12, XVI GNc 450/12, XVI GNc 461/12, XVI GNc 468/12, XVI GNc 477/12, XVI GNc 511/12, XVI GNc 518/12, XVI GNc 530/12, XVI GNc 543/12, XVI GNc 618/12, XVI GNc 623/12, XVI GNc 631/12, XVI GNc 665/12, XVI GNc 668/12, XVI GNc 669/12, XVI GNc 670/12, XVI GNc 678/12, XVI GNc 724/12, XVI GNc 738/12, XVI GNc 742/12, XVI GNc 745/12, XVI GNc 748/12, XVI GNc 749/12, XVI GNc 750/12, XVI GNc 751/12, XVI GNc 752/12, XVI GNc 757/12, XVI GNc 770/12, XVI GNc 771/12, XVI GNc 788/12, XVI GNc 789/12, XVI GNc 792/12, XVI GNc 793/12, XVI GNc 794/12, XVI GNc 857/12, XVI GNc 858/12, XVI GNc 859/12, XVI GNc 860/12, XVI GNc 861/12, XVI GNc 864/12, XVI GNc 875/12, XVI GNc 879/12, XVI GNc 880/12, XVI GNc 881/12, XVI GNc 893/12, XVI GNc

895/12, XVI GNc 900/12, XVI GNc 903/12, XVI GNc 910/12, XVI GNc 911/12, XVI GNc 930/12, XVI GNc 940/12, XVI GNc 947/12, XVI GNc 967/12, XVI GNc 980/12, XVI GNc 998/12, XVI GNc 1027/12, XVI GNc 1029/12, XVI GNc 1037/12, XVI GNc 1048/12, XVI GNc 1052/12, XVI GNc 1053/12, XVI GNc 1054/12, XVI GNc 1074/12, XVI GNc 1075/12, XVI GNc 1078/12, XVI GNc 1080/12, XVI GNc 1081/12, XVI GNc 1082/12, XVI GNc 1083/12, XVI GNc 1084/12, XVI GNc 1085/12, XVI GNc 1086/12, XVI GNc 1087/12, XVI GNc 1088/12, XVI GNc 1089/12, XVI GNc 1096/12, XVI GNc 1100/12, XVI GNc 1103/12, XVI GNc 1104/12, XVI GNc 1105/12, XVI GNc 1109/12, XVI GNc 1115/12, XVI GNc 1116/12, XVI GNc 1120/12, XVI GNc 1125/12, XVI GNc 1133/12, XVI GNc 1163/12, XVI GNc 1196/12, XVI GNc 1197/12, XVI GNc 1218/12, XVI GNc 1220/12, XVI GNc 1221/12, XVI GNc 1222/12, XVI GNc 1223/12, XVI GNc 1224/12, XVI GNc 1225/12, XVI GNc 1230/12, XVI GNc 1236/12, XVI GNc 1238/12, XVI GNc 1244/12, XVI GNc 1246/12, XVI GNc 1248/12.

Sprawy w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu o sygn. akt X GNc 17/13, X GNc 18/13, X GNc 19/13, X GNc 20/13, X GNc 22/13, X GNc 31/13, X GNc 40/13, X GNc 58/13, X GNc 77/13, X GNc 93/13, X GNc 99/13, X GNc 109/13, X GNc 120/13, X GNc 121/13, X GNc 123/13, X GNc 124/13, X GNc 125/13, X GNc 126/13, X GNc 127/13, X GNc 128/13, X GNc 129/13, X GNc 130/13, X GNc 131/13, X GNc 132/13, X GNc 135/13, X GNc 143/13, X GNc 155/13, X GNc 185/13, X GNc 204/13, X GNc 210/13, X GNc 215/13, X GNc 219/13, X GNc 263/13, X GNc 265/13, X GNc 272/13, X GNc 304/13, X GNc 308/13, X GNc 322/13, X GNc 325/13, X GNc 329/13, X GNc 355/13, X GNc 357/13, X GNc 358/13, X GNc 362/13, X GNc 363/13, X GNc 379/13, X GNc 385/13, X GNc 398/13, X GNc 404/13, X GNc 412/13, X GNc 419/13, X GNc 447/13, X GNc 468/13, X GNc 483/13, X GNc 487/13, X GNc 490/13, X GNc 491/13, X GNc 494/13, X GNc 495/13, X GNc 496/13, X GNc 505/13, X GNc 511/13, X GNc 514/13, X GNc 515/13, X GNc 527/13, X GNc 558/13, X GNc 560/13, X GNc 561/13, X GNc 565/13, X GNc 578/13, X GNc 513/12, X GNc 514/12, X GNc 519/12, X GNc 523/12, X GNc 525/12, X GNc 559/12, X GNc 618/12, X GNc 622/12, X GNc 706/12, X GNc 934/12, X GNc 941/12, X GNc 942/12, X GNc 943/12, X GNc 964/12, X GNc 965/12, X GNc 966/12, X GNc 967/12, X GNc 968/12, X GNc 969/12, X GNc 970/12, X GNc 971/12, X GNc 972/12, X GNc 973/12, X GNc 974/12, X GNc 976/12, X GNc 977/12, X GNc 978/12, X GNc 979/12, X GNc 980/12, X GNc 987/12, X GNc 988/12, X GNc 991/12, X GNc 1001/12, X GNc 1009/12, X GNc 1025/12, X GNc 1040/12, X GNc 1042/12, X GNc 1043/12, X GNc 1046/12, X GNc 1047/12, X GNc 1060/12, X GNc 1079/12, X GNc 1086/12, X GNc 1090/12, X GNc 1110/12, X GNc 1119/12, X GNc 1126/12, X GNc 1130/12, X GNc 1131/12, X GNc 1132/12, X GNc 1133/12, X GNc 1134/12, X GNc 1135/12, X GNc 1136/12, X GNc 1137/12, X GNc 1138/12, X GNc 1139/12, X GNc 1140/12, X GNc 1141/12, X GNc 1142/12, X GNc 1143/12, X GNc 1144/12, X GNc 1145/12, X GNc 1146/12, X GNc 1147/12, X GNc 1148/12.

Sprawy w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu o sygn. akt V GNc 81/14, V GNc 91/14, V GNc 131/14, V GNc 169/14, XV GNc 216/14, XV GNc 217/14, V GNc 251/14, XV GNc 281/14, XV GNc 282/14, V GNc 283/14, XV GNc

- 283/14, V GNc 284/14, V GNc 285/14, XV GNc 301/14, XV GNc 303/14, XV GNc 304/14, XV GNc 305/14, XV GNc 393/14, XV GNc 397/14, XV GNc 398/14, XV GNc 399/14, XV GNc 400/14, V GNc 532/14, V GNc 536/14, V GNc 552/14, V GNc 553/14, V GNc 645/14, V GNc 704/14, V GNc 717/14, V GNc 781/14, V GNc 913/14, XV GNc 923/14, XV GNc 941/14, XV GNc 945/14, V GNc 1032/14, V GNc 1084/14, XV GNc 1104/14, XV GNc 1107/14, XV GNc 1214/14, XV GNc 1215/14, XV GNc 1254/14, V GNc 1315/14, XV GNc 1346/14, XV GNc 1347/14, XV GNc 1348/14, V GNc 1425/14, V GNc 1432/14, XV GNc 1481/14, XV GNc 1541/14, XV GNc 1581/14, XV GNc 1582/14, XV GNc 1583/14, XV GNc 1585/14, XV GNc 1586/14, V GNc 1648/14, V GNc 1649/14, XV GNc 1791/14, V GNc 1828/14, V GNc 1829/14, V GNc 1830/14, V GNc 1835/14, V GNc 1874/14, V GNc 1875/14, V GNc 1876/14, V GNc 1987/14, V GNc 1988/14, XV GNc 1993/14, V GNc 1997/14, V GNc 1998/14, V GNc 2023/14, XV GNc 2065/14, XV GNc 2067/14, XV GNc 2068/14, V GNc 2226/14, XV GNc 2424/14, XV GNc 2426/14, XV GNc 2427/14, V GNc 2468/14, V GNc 2509/14, V GNc 2510/14, V GNc 2566/14, V GNc 2569/14, V GNc 2640/14, V GNc 2718/14, XV GNc 2723/14, V GNc 2746/14, V GNc 2805/14, XV GNc 2842/14, XV GNc 2843/14, V GNc 2904/14, V GNc 2929/14, V GNc 2930/14, V GNc 2961/14, V GNc 2987/14, V GNc 2988/14, XV GNc 3061/14, XV GNc 3062/14, XV GNc 3063/14, XV GNc 3064/14, XV GNc 3065/14, XV GNc 3066/14, XV GNc 3067/14, XV GNc 3068/14, XV GNc 3069/14, XV GNc 3070/14, XV GNc 3071/14, XV GNc 3072/14, XV GNc 3073/14, XV GNc 3074/14, XV GNc 3075/14, XV GNc 3076/14, XV GNc 3077/14, XV GNc 3078/14, XV GNc 3079/14, XV GNc 3080/14, V GNc 3160/14, XV GNc 3181/14, XV GNc 3182/14, XV GNc 3185/14, XV GNc 3293/14, XV GNc 3295/14, XV GNc 3305/14, V GNc 3389/14, V GNc 3391/14, V GNc 3413/14, V GNc 3431/14, V GNc 3558/14, XV GNc 3578/14, XV GNc 3612/14, XV GNc 3622/14, V GNc 3627/14, V GNc 3793/14, XV GNc 3851/14, V GNc 3972/14, V GNc 4066/14, V GNc 4152/14, V GNc 4177/14, XV GNc 4271/14, V GNc 4506/14, V GNc 4573/14, V GNc 4689/14, V GNc 4774/14, V GNc 4775/14, V GNc 4839/14, V GNc 4841/14, XV GNc 4874/14, V GNc 5183/14, XV GNc 5254/14, XV GNc 5272/14, XV GNc 5273/14, XV GNc 5701/14, XV GNc 5702/14, XV GNc 5703/14, XV GNc 6906/14, XV GNc 4187/13, V GNc 5391/13, XV GNc 3044/12, XV GNc 6667/14, XV GNc 6803/14, XV GNc 6807/14, V GNc 5280/14, V GNc 5353/14, V GNc 5227/14, V GNc 5228/14, V GNc 4946/14, V GNc 4990/14, V GNc 4992/14, V GNc 4630/14, V GNc 4021/14, V GNc 4513/14, V GNc 4514/14.
- Szpunar A., *Poręczenie wekslowe*, „Państwo i Prawo” 1992, nr 8.
- Telenga P., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Telenga P., w: M. Tchorzewski, P. Telenga, *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Ustawa z dnia 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe (t.j. Dz.U. 2016 r., poz. 160).
- Weitz K., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, red. T. Ereciński, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Wyrok SN z dnia 25.02.1976 r., II CR 20/76, Wolters Kluwer, Lex nr 2013.

Rozdział 7

Czech T., *Hipoteka. Komentarz*, Warszawa 2015.

Dz.U. nr 131, poz. 1075.

Gołaczyński J., *Przewłaszczenie na zabezpieczenie*, Warszawa 2004.

Heropolitańska I., *Prawne zabezpieczenie wierzytelności*, Warszawa 2005.

Kawulski A., *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2013.

Kućka M., w: *Hipoteka po nowelizacji. Komentarz*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2011.

Mojak J., w: E. Niezbecka, A. Jakubecki, J. Mojak, *Prawne zabezpieczenie wierzytelności bankowych*, Kraków 2000.

Niezbecka E., w: Niezbecka E., Jakubowski A., Mojak J., *Prawne zabezpieczenie wierzytelności bankowych*, Kraków 2000.

Ofiarski Z., *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2013.

Orzeczenie SN z 4.10.1995 r., II CRN 123/94, OSNC 1996, nr 2, poz. 29.

Pisuliński J., w: *Hipoteka po nowelizacji. Komentarz*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2011.

Pisuliński J., w: *System Prawa prywatnego, Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, t. 8, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2011.

Pyziół W., w: *Prawo bankowe. Komentarz*, red. E. Fojcik-Mastalska, Warszawa 2005.

Sikorski G., *Przewłaszczenie na zabezpieczenie w prawie bankowym*, „Prawo Bankowe” 1999, nr 5.

Smykla B., *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2011.

Stangret-Smoczyńska A., *Zdolność kredytowa w ujęciu prawnym prawa polskiego*, Warszawa 2016.

Swaczyna B., w: *Hipoteka po nowelizacji. Komentarz*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2011.

Trzaskowski R., *Poręczenie. Analiza instytucji i perspektywa kodyfikacyjna*, Warszawa 2012.

Uchwała SN (7) z 16.04.1993 r., III CZP 16/93, OSNC 1993, nr 10, poz. 166.

Uchwała SN z 28.04.1995 r., III CZP 166/94.

Ustawa z 2.04.2004 r. o niektórych zabezpieczeniach finansowych (t.j. Dz.U. 2012, poz. 942 ze zm.).

Ustawa z 23.04.1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2016, poz. 380 ze zm.).

Ustawa z 29.08.1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz.U. 2015, poz. 128).

Ustawa z 29.08.1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz.U. 2015, poz. 128 ze zm.).

Ustawa z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (t.j. Dz.U. 2016, poz. 297).

Ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. 2016, poz. 790 ze zm.).

Wyrok SN z 10.10.2003, II CK 84/02.

Wyrok SN z 10.11.1999 r., I CKN 201/98, wyrok SN z 13.04.2000 r., III CKN 859/99.

Wyrok SN z 19.09.2002 r. II CKN1052/00.

Wyrok SN z 26.04.2002, III CKN 691/00.

Wyrok SN z 27.06.1995 r., I CR 7/95.

Wyrok SN z 29.05.2000 r., III CKN 246/00, OSNC 2000, nr 11, poz. 213.

Wyrok SN z 8.03.2002 r., III CKN 748/00, OSNC 2003, nr 3, poz. 33.

Zoll F., Tracz G., *Przewłaszczenie na zabezpieczenie, praktyka, konstrukcja, dopuszczalność, przedmiot*, Kraków 1996.

Rozdział 8

Analiza działalności sądów powszechnych w latach 2012–2016, „Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości” – „Baza statystyczna/Publikacje”, s. 16–25, <https://isws.ms.gov.pl> (19.03.2017).

Cieślak S., *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 7, C.H. Beck.

Draniewicz B., *Postępowanie upominawcze – charakterystyka wybranych elementów*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 11, C.H. Beck.

EPU – elektroniczne postępowanie upominawcze (e-sąd) w latach 2010–2016, „Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości” – „Baza statystyczna/Opracowania wieloletnie”, s. 1, <https://isws.ms.gov.pl> (19.03.2017).

Gołaszewski K., *Problemy na tle wykładni art. 49 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2015, s. 27–34, <https://www.iws.org.pl> (19.03.2017).

Goździaszek Ł., *Elektroniczne postępowanie upominawcze po nowelizacji*, w: *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, Currenda, Sopot 2016.

Goździaszek Ł., *Elektroniczne postępowanie upominawcze w świetle konstytucyjnych zasad wymiaru sprawiedliwości*, w: *Konstytucjonalizacja postępowania cywilnego*, red. Ł. Błaszczak, Presscom, Wrocław 2015.

Goździaszek Ł., *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, C.H. Beck, Warszawa 2016.

Goździaszek Ł., *Funkcjonowanie elektronicznego postępowania upominawczego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2017 (w druku).

Goździaszek Ł., *Sytuacja spółek jako wierzycieli dochodzących roszczeń w elektronicznym postępowaniu upominawczym, postępowaniu nakazowym i zwykłym postępowaniu cywilnym*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2016, nr 4.

- Dz.U. 2009, nr 226, poz. 1830.
Dz.U. 2010, nr 34, poz. 185.
Dz.U. 2011, nr 175, poz. 1046.
Dz.U. 2012, poz. 1348.
Dz.U. 2013, poz. 654.
Dz.U. 2013, poz. 707 ze zm.
Dz.U. 2013, poz. 1411 ze zm.
Dz.U. 2014, poz. 991.
Dz.U. 2014, poz. 1296.
Dz.U. 2014, poz. 1603.
Dz.U. 2015, poz. 359.
Dz.U. 2015, poz. 925.
Dz.U. 2015, poz. 978 ze zm.
Dz.U. 2015, poz. 1311.
Dz.U. 2015, poz. 1783.
Dz.U. 2016, poz. 239.
Dz.U. 2016, poz. 312.
Dz.U. 2016, poz. 637.
Dz.U. 2016, poz. 1417.
Dz.U. 2016, poz. 1431.
Dz.U. 2016, poz. 1675.
Dz.U. 2016, poz. 1682.
Dz.U. 2016, poz. 1739.
Dz.U. nr 18, poz. 97.
Dz.U. nr 42, poz. 363 ze zm.
Dz.U. nr 92, poz. 531.
Dz.U. nr 108, poz. 684.
Dz.U. nr 134, poz. 893 ze zm.
Dz.U. nr 171, poz. 1056.
Dz.U. nr 208, poz. 1540.
Dz.U. nr 220, poz. 1728.
Dz.U. nr 224, poz. 1805.
Dz.U. nr 226, poz. 1830.
Dz.U. nr 226, poz. 1832.
Dz.U. nr 229, poz. 1533.
- Dz.U. 2009, nr 226, poz. 1831.
Dz.U. 2010, nr 108, poz. 684.
Dz.U. 2011, nr 233, poz. 1381.
Dz.U. 2013, poz. 262 ze zm.
Dz.U. 2013, poz. 695.
Dz.U. 2013, poz. 941.
Dz.U. 2014, poz. 259.
Dz.U. 2014, poz. 1161.
Dz.U. 2014, poz. 1296.
Dz.U. 2015, poz. 4.
Dz.U. 2015, nr 64, poz. 565.
Dz.U. 2015, poz. 971.
Dz.U. 2015, poz. 1142 ze zm.
Dz.U. 2015, poz. 1776.
Dz.U. 2015, poz. 2316.
Dz.U. 2016, poz. 292.
Dz.U. 2016, poz. 599 ze zm.
Dz.U. 2016, poz. 1415.
Dz.U. 2016, poz. 1419.
Dz.U. 2016, poz. 1579.
Dz.U. 2016, poz. 1676.
Dz.U. 2016, poz. 1685.
Dz.U. 2016, poz. 1988 ze zm.
Dz.U. nr 26, poz. 156.
Dz.U. nr 63, poz. 635.
Dz.U. nr 96, poz. 874 ze zm.
Dz.U. nr 134, poz. 892 ze zm.
Dz.U. nr 144, poz. 851.
Dz.U. nr 180, poz. 1113.
Dz.U. nr 215, poz. 1663.
Dz.U. nr 221, poz. 1747.
Dz.U. nr 224, poz. 1806.
Dz.U. nr 226, poz. 1831.
Dz.U. nr 226, poz. 1833.
Dz.U. nr 229, poz. 1534.

Dz.U. nr 229, poz. 1535.

Dz.U. nr 247, poz. 1813.

Dz.U. nr 297, poz. 1760.

Dz.U. nr 299, poz. 1773.

Dz.Urz.UE L 257 z 28.08.14, s. 73–114.

Dz.Urz.UE seria L nr 257 z 28.08.2014.

Elektroniczne postępowanie upominawcze – doświadczenia i perspektywy, red. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka, Lublin 2017 (w druku).

Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2010.

Ereciński T., Pietrzykowski H., komentarz do art. 893^{2a} k.p.c., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, red. T. Ereciński, wyd. V, System Informacji Prawnej LEX.

Ewidencja spraw w zakresie elektronicznego postępowania upominawczego (EPU) w latach 2010–2016, opracowanie Ministerstwa Sprawiedliwości, <https://isws.ms.gov.pl/pl/> (Baza statystyczna/Opracowania wieloletnie).

Flaga-Gieruszyńska K., *Komentarz do art. 244 k.p.c., art. 245 k.p.c. i art. 308 k.p.c.*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.

Flaga-Gieruszyńska K., *Opinia na temat rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2655) z dnia 24.09.2014 r.*

Flaga-Gieruszyńska K., Klich A., *Nowy model uzasadnienia wyroku w procesie cywilnym*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2015, nr 1.

Gołaczyński J., *Komentarz do art. 131(1) k.p.c., art. 140 k.p.c., art. 142 k.p.c.*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.

Gołaczyński J., Kotecka S., *Elektroniczne postępowanie wieczystoksięgowe w Polsce na tle rozwiązań niemieckich*, „Na Wokandzie” 2011, nr 2, nr specjalny 1.

Goździaszek Ł., *Elektroniczne postępowanie upominawcze po nowelizacji*, w: *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, Sopot 2016.

Goździaszek Ł., *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.

Goździaszek Ł., *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2014.

Harast A., *Elektroniczne postępowanie upominawcze (sądowe) w wybranych państwach Unii Europejskiej*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 20.

Januszkiewicz T., *Rozdział XII. Dostęp do informacji sądowej za pośrednictwem Portalu Informacyjnego*, w: *Jawność i jej ograniczenia. Tom VIII. Postępowania sądowe*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2015.

- Kaczmarek-Templin B., Goździaszek Ł., *Mechanizm rozpoznania sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym – polemika*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 16.
- Karaś G., *Protokół elektroniczny – osiągnięte rezultaty i postulaty de lege ferenda*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Karaś G., *Rozdział XI. Wpływ protokołu elektronicznego na jawność i dostępność informacji sądowej*, w: *Jawność i jej ograniczenia. Tom VIII. Postępowania sądowe*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2015.
- Klich A., *Komentarz do art. 235 k.p.c.*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Klich A., *Komentarz do art. 328 k.p.c., art. 329 k.p.c. i art. 331 k.p.c.*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Klich A., *Możliwości wykorzystania protokołu elektronicznego i środków komunikacji na odległość na potrzeby postępowania dowodowego w sprawach cywilnych*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Kościółek A., *Elektroniczne czynności procesowe – doświadczenia i perspektywy*, w: *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, Sopot 2016.
- Kościółek A., *Elektroniczne czynności procesowe de lege lata i de lege ferenda*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Kościółek A., *Sprzeciw w elektronicznym postępowaniu upominawczym – uwagi na tle obowiązujących oraz projektowanych rozwiązań legislacyjnych*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 13.
- Kotecka S., *Elektroniczne postępowanie upominawcze w Polsce – uwagi de lege ferenda*, w: *Dokumenty we współczesnym prawie*, red. E. Gruza, Warszawa 2009.
- Kotecka S., *Elektroniczne postępowanie upominawcze: jak jest naprawdę?*, „Człowiek i Dokumenty” 2012, nr 27.
- Kotecka S., *E-sądy dla elektronicznych bankowych tytułów egzekucyjnych*, „Człowiek i Dokumenty” 2012, nr 26.
- Kotecka S., *Kodeks dobrych praktyk dla sądownictwa w zakresie udostępniania informacji o sprawach*, w: *Wybrane dobre praktyki w zakresie usług elektronicznych*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2016.
- Kotecka S., komentarze do art. 509(1) k.p.c., art. 511(1) k.p.c., art. 626(4) k.p.c., art. 626(6) k.p.c., art. 626(10) k.p.c., w: *Informatyzacja postępowania cywilnego: komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Kotecka S., *Moc dowodowa danych udostępnianych na odległość przez centralną informację Krajowego Rejestru Sądowego*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2012, nr 2.

- Kotecka S., *Postępowanie wieczystoksięgowe: wprowadzenie*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego: komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Kotecka S., *Weryfikacja danych zawartych w rejestrach publicznych w postępowaniu cywilnym*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego: teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Kotecka S., *Zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia sądowego, ustne uzasadnienie orzeczenia oraz wideokonferencja w polskim systemie prawnym*, w: *Elektroniczny protokół szansą na transparentny i szybki proces*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2016.
- Kotecka S., Łuczyszyn J., *EPU po poprawkach*, „Na Wokandzie” 2013, nr 3.
- Kotecka S., Zalesińska A., *Wpływ nowelizacji przepisów k.p.c. o elektronicznym postępowaniu upominawczym na jego szybkość*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2012, nr 1.
- Kotecka-Kral S., *Numery identyfikacyjne jako element obligatoryjny pozwu składanego w elektronicznym postępowaniu upominawczym*, w: *Elektroniczne postępowanie upominawcze – doświadczenia i perspektywy*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka, Lublin 2017 (w druku).
- Makowska J., *Zajęcie rachunku bankowego dłużnika w toku egzekucji komorniczej*, System Informacji Prawnej LEX.
- Marcewicz O., komentarz do art. 893^{2a} k.p.c., w: *Komentarz aktualizowany do kodeksu postępowania cywilnego*, red. A. Jakubecki, System Informacji Prawnej LEX.
- Materiały z Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Elektroniczny protokół – szansą na transparentny i szybki proces”, Warszawa, 28–29 maja 2015 r. – Tekst także w tł. na język angielski *Audio or audio and video recording of legal proceedings, oral reasoning of judgment and videoconferences in the Polish legal system*.
- Podstawowa informacja o działalności sądów powszechnych – 2016 rok na tle poprzednich okresów statystycznych*, opracowanie Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich – Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Ministerstwa Sprawiedliwości, Warszawa 2017, <https://isws.ms.gov.pl/pl/> (Baza statystyczna, s. 14–15).
- Potejko P., *Elektroniczne postępowanie upominawcze – fikcja wymiaru sprawiedliwości?*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 1.
- Projekt założeń do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw, <http://legislacja.rcl.gov.pl/lista/1/projekt/73700/katalog/73733> (11.02.2016).
- Rozporządzenie MS z dnia 14.08.2003 r. w sprawie szczegółowej organizacji i funkcjonowania ośrodka migracyjnego ksiąg wieczystych oraz zadań tego ośrodka i sądu rejonowego podczas migracji ksiąg wieczystych (Dz.U. nr 162, poz. 1573).
- Rozporządzenie MS z dnia 14.08.2003 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. nr 162, poz. 1570 ze zm.).

- Rozporządzenie MS z dnia 20.08.2003 r. w sprawie sposobu przenoszenia treści dotychczasowej księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (t.j. Dz.U. 2013, poz. 224 ze zm.).
- Rozporządzenie MS z dnia 22.09.2004 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. nr 214, poz. 2181).
- Rozporządzenie MS z dnia 16.03.2006 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. nr 49, poz. 353 ze zm.).
- Rozporządzenie MS z dnia 16.07.2008 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. nr 133, poz. 847 ze zm.).
- Rozporządzenie MS z dnia 29.06.2010 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. nr 116, poz. 779 ze zm.).
- Rozporządzenie MS z dnia 29.11.2012 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. 2012, poz. 1341).
- Rozporządzenie MS z dnia 23.12.2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. 2015, poz. 2316).
- Rozporządzenie MS z dnia 25.03.2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie teleinformatycznym (Dz.U. 2016, poz. 410).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26.10.2004 r. w sprawie sposobu tworzenia, utrwalania, przekazywania, przechowywania i zabezpieczania dokumentów związanych z czynnościami bankowymi, sporządzanych na elektronicznych nośnikach informacji (Dz.U. 2004, nr 236, poz. 2364).
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw został wniesiony do Marszałka Sejmu w dniu 6.08.2014 r.
- Segit D., Telusiewicz P., *Możliwości usprawnienia współpracy e-sądu z powodami masowymi – uwagi na tle doświadczeń praktycznych*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 6.
- Studzińska J., *Dowód z dokumentu elektronicznego*, w: *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, Sopot 2016.
- Studzińska J., *Wytoczenie powództwa w elektronicznym postępowaniu upominawczym i jego umorzenie a bieg terminu przedawnienia – cz. 1*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 2.
- Studzińska J., *Wytoczenie powództwa w elektronicznym postępowaniu upominawczym i jego umorzenie a bieg terminu przedawnienia – cz. 2*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 3.

- Szostek D., *Doręczenia elektroniczne w postępowaniu cywilnym – wnioski de lege lata i de lege ferenda*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Tchórzewski M., Telenga P., *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Tylec G., Telusiewicz P., *Elektroniczne postępowanie upominawcze – pierwsze 3 miesiące. Uwagi dotyczące praktyki funkcjonowania*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 14.
- Uliasz M., *Elektroniczna egzekucja sądowa z rachunku bankowego*, w: *Elektronizacja sądowego postępowania egzekucyjnego w Polsce*, red. A. Marciniak, Sopot 2015.
- Uliasz M., *Informatyzacja postępowania egzekucyjnego*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Uliasz M., komentarz do art. 893^{2a} k.p.c., w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Ustawa z dnia 17.11.1964 r. (t.j. Dz.U. 2016, poz. 1822 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (t.j. Dz.U. 2016, poz. 297).
- Ustawa z dnia 29.08.1997 r. (t.j. Dz.U. 2016, poz. 1138 ze zm.).
- Ustawa z dnia 29.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (t.j. Dz.U. 2015, poz. 1142 ze zm.).
- Ustawa z dnia 14.02.2003 r. o przenoszeniu treści księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (Dz.U. nr 42, poz. 363 ze zm.).
- Ustawa z dnia 26.04.2014 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2014, poz. 1161).
- Ustawa z dnia 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. 2015, poz. 978 ze zm.).
- Uzasadnienie Rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy Sejmu VII kadencji nr 2655, s. 1.
- Widło J., *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2010.
- Woźniak Z., komentarz do art. 879¹–879¹¹ k.p.c., w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Wróbel A., *Dostęp stron postępowania do akt sądowych w elektronicznym postępowaniu upominawczym – problemy praktyczne*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 15.
- Zalesińska A., *Komentarz do art. 157 k.p.c., art. 158 k.p.c., art. 160 k.p.c., art. 162(1) k.p.c.*, w: *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Zalesińska A., *Nagrywanie przebiegu posiedzenia jawnego jako alternatywna metoda protokolowania*, w: *Informatyzacja postępowania sądowego i administracji publicznej*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2010.

Zalesińska A., Prus M., *Udostępnianie informacji sądowej oraz orzecznictwa sądów powszechnych za pośrednictwem sieci teleinformatycznych jako narzędzie wspomagające pracę profesjonalnego pełnomocnika procesowego*, w: *X-lecie CBKE. Księga pamiątkowa z okazji dziesięciolecia Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej i Studenckiego Koła Naukowego – Blok Prawa Komputerowego*, red. E. Galewska, S. Kotecka, Wrocław 2012.

Wykaz skrótów nazw aktów prawnych

k.c.	– kodeks cywilny
k.h.	– kodeks handlowy
k.m.	– kodeks morski
k.p.a.	– kodeks postępowania administracyjnego
k.p.c.	– kodeks postępowania cywilnego
k.s.h.	– kodeks spółek handlowych
k.w.	– kodeks wykroczeń
o.p.	– Ordynacja podatkowa
p.b.	– ustawa – Prawo bankowe
p.u.n.	– ustawa – Prawo upadłościowe i naprawcze
p.u.s.a.	– ustawa – Prawo o ustroju sądów administracyjnych
p.u.s.p.	– ustawa – Prawo o ustroju sądów powszechnych
u.k.r.s.	– ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym
u.k.w.h.	– ustawa o księgach wieczystych i hipotece
u.z.r.r.z.	– ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów
r.s.p.a.s.s.	– rozporządzeniu MS w sprawie przechowywania akt spraw sądowych oraz ich przekazywania do archiwów państwowych lub do zniszczenia
r.u.s.p.	– rozporządzenie MS – Regulamin urzędowania sądów powszechnych
u.k.w.h.	– ustawa o księgach wieczystych i hipotece
u.p.b.	– ustawa Prawo bankowe
u.p.e.	– ustawa o podpisie elektronicznym
u.r.p.r.p.m.	– ustawa o rejestrowych prawach rzeczowych na pojazdach mechanicznych
u.z.r.r.z.	– ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów

Wykaz aktów prawnych, obwieszczeń, orzeczeń i wyroków sądowych

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/ UE z 16.02.2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych (Dz.U.UE.L. 2011.48.1, ze zm.).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27.07.2012 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o niektórych zabezpieczeniach finansowych (Dz.U. 2012, poz. 942).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5.04.2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. 2013, poz. 707).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13.01.2015 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo bankowe (Dz.U. 2015, poz. 128).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 15.07.2015 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. 2015, poz. 1142).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1.02.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2016, poz. 239).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17.02.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. 2016, poz. 380).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29.02.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. 2016, poz. 297).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6.04.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. 2016, poz. 599).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13.05.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. 2016, poz. 723).

- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18.05.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. 2016, poz. 790).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31.10.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2016, poz. 1822).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7.11.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo bankowe (Dz.U. 2016, poz. 1988).
- Obwieszczenie MS z dnia 11.01.2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobu przenoszenia treści dotychczasowej księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (Dz.U. 2013, poz. 224).
- Obwieszczenie MS z dnia 26.02.2013 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym (Dz.U. 2013, poz. 695).
- Obwieszczenie MS z dnia 1.10.2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. 2014, poz. 259).
- Obwieszczenie MS z dnia 4.04.2014 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie przechowywania akt spraw sądowych oraz ich przekazywania do archiwów państwowych lub do zniszczenia (Dz.U. 2014, poz. 991).
- Obwieszczenie MS z dnia 25.09.2014 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie czynności sądu związanych z nadaniem klauzuli wykonalności orzeczeniu sądowemu wydanemu w elektronicznym postępowaniu upominawczym (Dz.U. 2016, poz. 292).
- Obwieszczenie MS z dnia 15.02.2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie Centralnej Informacji Ksiąg Wieczystych (Dz.U. 2016, poz. 292).
- Obwieszczenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 28.09.1995 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo przewozowe (Dz.U. 1995, nr 119, poz. 575).
- Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17.06.2015 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie sporządzania i doręczania dokumentów elektronicznych oraz udostępniania formularzy, wzorów i kopii dokumentów elektronicznych (Dz.U. 2015, poz. 971).
- Orzeczenie SN z 4.10.1995 r., II CRN 123/94, OSNC 1996, nr 2, poz. 29.
- Rozporządzenie MF z dnia 31.12.1997 r. w sprawie wykonywania niektórych przepisów ustawy – Ordynacja podatkowa (Dz.U. 1997, nr 162, poz. 1124).

- Rozporządzenie MF z dnia 7.09.2016 r. w sprawie identyfikacji banku w systemie teleinformatycznym obsługującym zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego (Dz.U. 2016, poz. 1419).
- Rozporządzenie MS z dnia 15.10.1997 r. w sprawie szczegółowej organizacji i sposobu prowadzenia rejestru zastawów (Dz.U. 1997, nr 134, poz. 892 ze zm.).
- Rozporządzenie MS z dnia 15.10.1997 r. w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń (Dz.U. 1997, nr 134, poz. 893 ze zm.).
- Rozporządzenie MS z dnia 30.12.1997 r. w sprawie wysokości opłat za informację, odpisy i zaświadczenia wydawane przez Centralną Informację o Zastawach Rejestrowych (Dz.U. 1998, nr 2, poz. 4).
- Rozporządzenie MS z dnia 14.08.2003 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. nr 162, poz. 1570 ze zm.).
- Rozporządzenie MS z dnia 14.08.2003 r. w sprawie szczegółowej organizacji i funkcjonowania ośrodka migracyjnego ksiąg wieczystych oraz zadań tego ośrodka i sądu rejonowego podczas migracji ksiąg wieczystych (Dz.U. nr 162, poz. 1573).
- Rozporządzenie MS z dnia 20.08.2003 r. w sprawie sposobu przenoszenia treści dotychczasowej księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (Dz.U. 2003, nr 162, poz. 1574).
- Rozporządzenie MS z dnia 20.08.2003 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym (Dz.U. 2003, nr 162, poz. 1575).
- Rozporządzenie MS z dnia 5.03.2004 r. w sprawie archiwizowania akt spraw sądowych (Dz.U. 2004, nr 46, poz. 443).
- Rozporządzenie MS z dnia 22.09.2004 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. 2004, nr 214, poz. 2181).
- Rozporządzenie MS z dnia 16.03.2006 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. 2006, nr 49, poz. 353 ze zm.).
- Rozporządzenie MS z dnia 20.12.2006 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów rejestrowych i Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego drogą elektroniczną, a także orzeczeń, odpisów, wyciągów, zaświadczeń, informacji i kopii dokumentów doręczanych wnioskodawcom drogą elektroniczną przez sądy rejestrowe i Centralną Informację (Dz.U. 2006, nr 247, poz. 1813).
- Rozporządzenie MS z dnia 23.02.2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. 2007, nr 38, poz. 249).
- Rozporządzenie MS z dnia 16.07.2008 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. 2008, nr 133, poz. 847 ze zm.).

- Rozporządzenie MS z dnia 11.12.2008 r. w sprawie określenia wzorów urzędowych formularzy wniosków o wpis do rejestru zastawów (Dz.U. 2008, nr 229, poz. 1532).
- Rozporządzenie MS z dnia 11.12.2008 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów prowadzących rejestr zastawów i do centralnej informacji o zastawach rejestrowych drogą elektroniczną, a także orzeczeń, odpisów, zaświadczeń i informacji doręczanych wnioskodawcom tą drogą przez sądy oraz centralną informację (Dz.U. 2008, nr 229, poz. 1535).
- Rozporządzenie MS z dnia 11.12.2008 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowej organizacji i sposobu prowadzenia rejestru zastawów (Dz.U. 2008, nr 229, poz. 1533).
- Rozporządzenie MS z dnia 11.12.2008 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń (Dz.U. nr 229, poz. 1534).
- Rozporządzenie MS z dnia 15.12.2009 r. w sprawie ustalenia sądu rejonowego, któremu przekazuje się sprawy rozpoznawane w elektronicznym postępowaniu upominawczym należących do właściwości innych sądów rejonowych (Dz.U. 2009, nr 220, poz. 1728).
- Rozporządzenie MS z dnia 18.12.2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. 2009, nr 221, poz. 1747).
- Rozporządzenie MS z dnia 23.12.2009 r. w sprawie szczegółowych czynności Krajowej Rady Komorniczej oraz szczegółowych czynności komornika związanych z egzekucją prowadzoną na podstawie elektronicznego tytułu wykonawczego (Dz.U. 2009, nr 224, poz. 1805).
- Rozporządzenie MS z dnia 23.12.2009 r., zmieniające rozporządzenie – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. 2009, nr 224, poz. 1806).
- Rozporządzenie MS z dnia 28.12.2009 r. w sprawie trybu zakładania konta oraz sposobu posługiwania się podpisem elektronicznym w elektronicznym postępowaniu upominawczym (Dz.U. 2009, nr 226, poz. 1830).
- Rozporządzenie MS z dnia 28.12.2009 r. w sprawie trybu doręczeń elektronicznych w elektronicznym postępowaniu upominawczym (Dz.U. 2009, nr 226, poz. 1831).
- Rozporządzenie MS z dnia 28.12.2009 r. w sprawie sposobu wnoszenia pism procesowych drogą elektroniczną w elektronicznym postępowaniu upominawczym (Dz.U. 2009, nr 226, poz. 1832).
- Rozporządzenie MS z dnia 28.12.2009 r. w sprawie czynności sądu związanych z nadawaniem klauzuli wykonalności orzeczeniu sądowemu wydawanemu w elektronicznym postępowaniu upominawczym (Dz.U. 2009, nr 226, poz. 1833).
- Rozporządzenie MS z dnia 24.02.2010 r. w sprawie urządzeń i środków technicznych umożliwiających przeprowadzenie dowodu na odległość w postępowaniu cywilnym (Dz.U. 2010, nr 34, poz. 185).
- Rozporządzenie MS z dnia 29.06.2010 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. 2010, nr 116, poz. 779 ze zm.).

- Rozporządzenie MS z dnia 10.08.2011 r. w sprawie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego (Dz.U. 2011, nr 175, poz. 1046).
- Rozporządzenie MS z dnia 22.12.2011 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania drogą elektroniczną do sądów rejestrowych i Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz sposobu posługiwania się dokumentami wydanymi w postaci elektronicznej (Dz.U. 2011, nr 299, poz. 1773).
- Rozporządzenie MS z dnia 27.12.2011 r. w sprawie ustroju i organizacji Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz trybu i sposobu udzielania informacji z Krajowego Rejestru Sądowego i wydawania kopii dokumentów z katalogu, a także struktury udostępnianych informacji o podmiotach wpisanych do Rejestru oraz cech wydruków umożliwiających ich weryfikację z danymi w Rejestrze (Dz.U. 2011, nr 297, poz. 1760).
- Rozporządzenie MS z dnia 29.11.2012 r. w sprawie wyznaczenia sądów rejonowych, które zakładają i prowadzą księgi wieczyste w systemie informatycznym (Dz.U. 2012, poz. 1341).
- Rozporządzenie MS z dnia 29.11.2012 r. w sprawie przekazania rozpoznawania spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym (Dz.U. 2012, poz. 1348).
- Rozporządzenie MS z dnia 21.11.2013 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym (Dz.U. 2013, poz. 1411 ze zm.).
- Rozporządzenie MS z dnia 27.11.2013 r. w sprawie Centralnej Informacji Ksiąg Wieczystych (Dz.U. 2013, poz. 1407).
- Rozporządzenie MS z dnia 2.03.2015 r. w sprawie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego w postępowaniu cywilnym (Dz.U. 2015, poz. 359).
- Rozporządzenie MS z dnia 25.06.2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. 2015, poz. 925).
- Rozporządzenie MS z dnia 20.10.2015 r. w sprawie trybu i sposobu dokonywania doręczeń elektronicznych (Dz.U. 2015, poz. 1776).
- Rozporządzenie MS z dnia 20.10.2015 r. w sprawie sposobu wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe (Dz.U. 2015, poz. 1783).
- Rozporządzenie MS z dnia 23.12.2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. 2015, poz. 2316).
- Rozporządzenie MS z dnia 15.02.2016 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie teleinformatycznym (Dz.U. 2016, poz. 312).
- Rozporządzenie MS z dnia 25.03.2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie teleinformatycznym (Dz.U. 2016, poz. 410).

- Rozporządzenie MS z dnia 26.04.2016 r. w sprawie trybu zakładania i udostępniania konta w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe (Dz.U. 2016, poz. 637).
- Rozporządzenie MS z dnia 5.09.2016 r. w sprawie formatów, w jakich odpisy pism, dokumentów i pełnomocnictw mogą być poświadczane elektronicznie (Dz.U. 2016, poz. 1415).
- Rozporządzenie MS z dnia 5.09.2016 r. w sprawie czynności Krajowej Rady Komorniczej umożliwiających komornikom prowadzenie egzekucji na podstawie elektronicznego tytułu wykonawczego oraz czynności komornika dokonywanych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego w postępowaniu egzekucyjnym (Dz.U. 2016, poz. 1417).
- Rozporządzenie MS dnia 7.09.2016 r. w sprawie sposobu przeprowadzenia licytacji elektronicznej ruchomości w sądowym postępowaniu egzekucyjnym (Dz.U. 2016, poz. 1431).
- Rozporządzenie MS z dnia 6.10.2016 r. w sprawie czynności sądu związanych z nadawaniem klauzuli wykonalności elektronicznym tytułom egzekucyjnym oraz sposobu przechowywania i posługiwania się elektronicznymi tytułami wykonawczymi (Dz.U. 2016, poz. 1739).
- Rozporządzenie MS z dnia 10.10.2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów prowadzących rejestr zastawów i do centralnej informacji o zastawach rejestrowych drogą elektroniczną, a także orzeczeń, odpisów, zaświadczeń i informacji doręczanych wnioskodawcom tą drogą przez sądy oraz centralną informację (Dz.U. 2016, poz. 1675).
- Rozporządzenie MS z dnia 10.10.2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków organizacyjno-technicznych formy wniosków i dokumentów oraz ich składania drogą elektroniczną do sądów rejestrowych i centralnej informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz sposobu posługiwania się dokumentami wydanymi w postaci elektronicznej (Dz.U. 2016, poz. 1676).
- Rozporządzenie MS z dnia 10.10.2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń (Dz.U. 2016, poz. 1682).
- Rozporządzenie MS z dnia 10.10.2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ustroju i organizacji Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz trybu i sposobu udzielania informacji z Krajowego Rejestru Sądowego i wydawania kopii dokumentów z katalogu, a także struktury udostępnianych informacji o podmiotach wpisanych do Rejestru oraz cech wydruków umożliwiających ich weryfikację z danymi w Rejestrze (Dz.U. 2016, poz. 1685).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23.07.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE (Dz.Urz.UE seria L nr 257 z 28.08.2014).

- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 14.09.2011 r. w sprawie sporządzania pism w formie dokumentów elektronicznych, doręczania dokumentów elektronicznych oraz udostępniania formularzy, wzorów i kopii dokumentów elektronicznych (Dz.U. 2011, nr 206, poz. 1216).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26.10.2004 r. w sprawie sposobu tworzenia, utrwalania, przekazywania, przechowywania i zabezpieczania dokumentów związanych z czynnościami bankowymi, sporządzanych na elektronicznych nośnikach informacji (Dz.U. 2004, nr 236, poz. 2364).
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Druk sejmowy nr 2678 Sejmu VII kadencji).
- Uchwała SN (7) z 16.04.1993 r., III CZP 16/93, OSNC 1993, nr 10, poz. 166.
- Uchwała SN z 28.04.1995 r., III CZP 166/94.
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19.07.2016 r. w sprawie powołania Komisji Śledczej do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold (M.P. 2016, poz. 721).
- Ustawa z dnia 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe (t.j. Dz.U. 2016 r., poz. 160).
- Uchwała SN (7) z dnia 16.04.1993 r., III CZP 16/93, OSNC 1993, nr 10, poz. 166.
- Uchwała SN z dnia 28.04.1995 r., III CZP 166/94.
- Uchwała SN z dnia 24.10.2001 r., III CZP 58/01, OSNC 2002, nr 7–8, poz. 88.
- Ustawa z dnia 28.04.1938 r. o rejestrowych prawach rzeczowych na pojazdach mechanicznych (Dz.U. 1938, nr 36, poz. 302).
- Ustawa z dnia 23.04.1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93).
- Ustawa z dnia 17.11.1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964, nr 43, poz. 296).
- Ustawa z dnia 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. 1966, nr 24, poz. 151).
- Ustawa z dnia 19.12.1980 o zobowiązaniach podatkowych (Dz.U. 1980, nr 27, poz. 111).
- Ustawa z dnia 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. 1982, nr 19, poz. 147).
- Ustawa z dnia 15.11.1984 r. Prawo przewozowe (Dz.U. 1984, nr 53, poz. 272).
- Ustawa z dnia 24.05.1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. 1989, nr 33, poz. 175).
- Ustawa z dnia 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. 1996, nr 149, poz. 703).
- Ustawa z dnia 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. 1997, nr 121, poz. 769).

- Ustawa z dnia 29.08.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. 1997, nr 133, poz. 882).
- Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Ordynacja podatkowa (Dz.U. 1997, nr 137, poz. 926 ze zm.).
- Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe (Dz.U. 1997, nr 140, poz. 939).
- Ustawa z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. 1998, nr 137, poz. 887 ze zm.).
- Ustawa z dnia 24.05.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. 2000, nr 48, poz. 554).
- Ustawa z dnia 11.04.2001 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2001, nr 39, poz. 459).
- Ustawa z dnia 11.05.2001 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy – Prawo o notariacie (Dz.U. 2001, nr 63, poz. 635).
- Ustawa z dnia 27.07.2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070).
- Ustawa z dnia 18.09.2001 r. o podpisie elektronicznym (Dz.U. 2001, nr 130, poz. 1450).
- Ustawa z dnia 14.02.2003 r. o przenoszeniu treści księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (Dz.U. 2003, nr 42, poz. 363 ze zm.).
- Ustawa z dnia 28.02.2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. 2003, nr 60, poz. 535).
- Ustawa z dnia 2.04.2004 r. o niektórych zabezpieczeniach finansowych (Dz.U. 2004, nr 91, poz. 871).
- Ustawa z dnia 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. 2003, nr 96, poz. 873).
- Ustawa z dnia 24.04.2003 r. Przepisy wprowadzające ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2003, nr 96, poz. 874 ze zm.).
- Ustawa z dnia 2.04.2004 r. o niektórych zabezpieczeniach finansowych (t.j. Dz.U. 2012, poz. 942 ze zm.).
- Ustawa z dnia 17.02.2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. 2005, nr 64, poz. 565).
- Ustawa z dnia 18.10.2006 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2006, nr 208, poz. 1540).
- Ustawa z dnia 4.09.2008 r. o zmianie ustaw w celu ujednoczenia terminologii informacyjnej (Dz.U. 2008, nr 171, poz. 1056).

- Ustawa z dnia 5.09.2008 r. o zmianie ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów oraz o zmianie innych ustaw (Dz.U. 2008, nr 180, poz. 1113).
- Ustawa z dnia 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2008, nr 234, poz. 1571).
- Ustawa z dnia 19.12.2008 r. o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2009, nr 18, poz. 97).
- Ustawa z dnia 9.01.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2009, nr 26, poz. 156).
- Ustawa z dnia 26.06.2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2009, nr 131, poz. 1075).
- Ustawa z dnia 20.11.2009 r. o zmianie ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U.2009, nr 215, poz. 1663).
- Ustawa z dnia 29.04.2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2010, nr 108, poz. 684).
- Ustawa z dnia 1.04.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011, nr 92, poz. 531).
- Ustawa z dnia 13.05.2011 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. 2011, nr 144, poz. 851).
- Ustawa z dnia 16.09.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011, nr 233, poz. 1381).
- Ustawa z dnia 8.03.2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (Dz.U. poz. 403 ze zm.).
- Ustawa z dnia 10.05.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2013, poz. 654).
- Ustawa z dnia 24.05.2013 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. 2013, poz. 941).
- Ustawa z dnia 26.06.2014 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2014, poz. 1161).
- Ustawa z dnia 28.11.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015, poz. 4).
- Ustawa z dnia 29.08.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. 2014, poz. 1296).
- Ustawa z dnia 15.05.2015 r. Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. 2015, poz. 978 ze zm.).
- Ustawa z dnia 10.07.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015, poz. 1311).
- Ustawa z dnia 5.09.2016 r. o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej (Dz.U. 2016, poz. 1579).
- Ustawa z dnia 7.04.2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności (Dz.U. 2017, poz. 933).

Wyrok SN z dnia 25.02.1976 r., II CR 20/76.

Wyrok SN z dnia 27.06.1995 r., I CR 7/95.

Wyrok SN z dnia 10.11.1999 r., I CKN 201/98.

Wyrok SN z dnia 13.04.2000 r., III CKN 859/99.

Wyrok SN z dnia 29.05.2000 r., III CKN 246/00, OSNC 2000, nr 11, poz. 213.

Wyrok SN z dnia 8.03.2002 r., III CKN 748/00, OSNC 2003, nr 3, poz. 33.

Wyrok SN z dnia 26.04.2002, III CKN 691/00.

Wyrok SN z dnia 19.09.2002 r. II CKN1052/00.

Spis rysunków

Rysunek 2.1. Częstotliwość występowania poszczególnych słów w artykułach naukowych dotyczących „bankructwa” w publikacjach o dostępie otwartym w roku 2016	55
Rysunek 3.1. Negatywne efekty towarzyszącego powstawaniu należności związane z ryzykiem kredytowym	78
Rysunek 3.2. Cele poszczególnych etapów windykacji należności	80
Rysunek 3.3. Uwarunkowania skuteczności windykacji, która determinuje prawdopodobieństwo odzyskania należności	81

Spis tabel

Tabela 1.1.	Średni czas dochodzenia drogą sądową należności z umów (w dniach)	44
Tabela 1.2.	Wskaźniki płynności podmiotów gospodarczych w Polsce w 2016 r.	46
Tabela 1.3.	Zobowiązania i należności przedsiębiorstw w Polsce w 2016 r. (w %)	46
Tabela 2.1.	Czas trwania postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości i właściwego postępowania upadłościowego – wyniki badań (lata 2004–2012) (w dniach)	60
Tabela 2.2.	Relacja kosztów postępowania w stosunku do masy upadłościowej, rozumianej jako suma funduszy masy i sum pozyskanych ze składników obciążonych rzeczowo, w latach 2004–2012 – wyniki badań (w %)	65
Tabela 2.3.	Aktywność stron w postępowaniach upadłościowych w wybranych sądach rejonowych w latach 2004–2012	70
Tabela 3.1.	Prawdopodobieństwo odzyskania dla poszczególnych czynników	86
Tabela 3.2.	Wartości współczynnika sprzedawcy (<i>S</i>)	88
Tabela 6.1.	Postępowania nakazowe (171 spraw) w sądzie rejonowym na podstawie weksla (Wrocław, rok 2014)	174
Tabela 6.2.	Postępowania nakazowe (136 spraw) w sądzie okręgowym na podstawie weksla (Wrocław, lata 2012–2013)	176
Tabela 6.3.	Postępowania nakazowe (214 spraw) w sądzie okręgowym na podstawie weksla (Warszawa, lata 2011–2012)	177
Tabela 6.4.	Zwykłe postępowania cywilne (37 spraw) w sądzie okręgowym na podstawie weksla (Warszawa, lata 2011–2012)	178
Tabela 6.5.	Czynności sądu w zwykłym postępowaniu cywilnym (62 sprawy) w sądzie okręgowym na podstawie weksla (Warszawa, lata 2011–2012)	179
Tabela Z8.1.	Liczba spraw w latach 2011–2015	223
Tabela Z8.2.	Sprawność elektronicznego postępowania upominawczego w latach 2010–2013	224

Tabela Z8.3.	Sprawność elektronicznego postępowania upominawczego w 2010 r.	225
Tabela Z8.4.	Sprawność elektronicznego postępowania upominawczego w 2011 r.	226
Tabela Z8.5.	Sprawność elektronicznego postępowania upominawczego w 2012 r.	227
Tabela Z8.6.	Sprawność elektronicznego postępowania upominawczego w 2013 r.	228
Tabela Z8.7.	Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych w latach 2005–2012 (Warszawa)	228
Tabela Z8.8.	Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych, w których zasądzono roszczenie, w latach 2005–2012 (Warszawa)	229
Tabela Z8.9.	Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych, w których oddalono powództwo, w latach 2005–2012 (Warszawa)	229
Tabela Z8.10.	Sprawność postępowań opartych na nakazie zapłaty w latach 2006–2012 (Warszawa)	230
Tabela Z8.11.	Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych w latach 2006–2012 (Wrocław)	230
Tabela Z8.12.	Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych, w których zasądzono roszczenie, w latach 2006–2012 (Wrocław)	231
Tabela Z8.13.	Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych, w których oddalono powództwo, w latach 2006–2012 (Wrocław)	231
Tabela Z8.14.	Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych opartych na nakazie zapłaty w latach 2006–2013 (Wrocław)	231
Tabela Z8.15.	Skuteczność egzekucji po rozpoznaniu sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym w latach 2010–2012	232
Tabela Z8.16.	Czas trwania postępowania egzekucyjnego w 2016 r.	232
Tabela Z8.17.	Klauzule wykonalności i tytuły wykonawcze w latach 2010–2014	233
Tabela Z8.18.	Udzielenie zabezpieczenia i zawiązanie do próby ugodowej w latach 2010–2014	234
Tabela Z8.19.	Zbieg egzekucji administracyjnej i sądowej w latach 2011–2014	234
Tabela Z8.20.	Wyjawienie majątku w latach 2008–2014	235
Tabela A1.	Całkowita liczba rozstrzygnięć wydanych latach 2010–2014 według Sądów Rejonowych we Wrocławiu	312
Tabela A2.	Liczba spraw według trybu i roku rozstrzygniętych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale)	312
Tabela A3.	Liczba spraw według trybu i roku rozstrzygniętych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska)	312

Tabela A4.	Liczba spraw według trybu i roku rozstrzygniętych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Śródmieścia	313
Tabela A5.	Liczba spraw według trybu i roku rozstrzygniętych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Powstańców Śląskich)	313
Tabela A6.	Liczba spraw według trybu i roku rozstrzygniętych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Krzyków	313
Tabela A7.	Liczba spraw według typu rozstrzygnięcia w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale)	314
Tabela A8.	Liczba spraw według typu rozstrzygnięcia w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska)	314
Tabela A9.	Liczba spraw według typu rozstrzygnięcia w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Śródmieścia	315
Tabela A10.	Liczba spraw według typu rozstrzygnięcia w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale)	315
Tabela A11.	Liczba spraw według typu rozstrzygnięcia w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Krzyków	316
Tabela A12.	Średni czas ogółem na zakończenie sprawy w sądach poddanych badaniom według roku i sądu (w dniach)	316
Tabela A13.	Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale) (w dniach)	316
Tabela A14.	Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska) (w dniach)	317
Tabela A15.	Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Śródmieścia (w dniach)	317
Tabela A16.	Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Powstańców Śląskich) (w dniach)	317
Tabela A17.	Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Krzyków (w dniach)	317
Tabela A18.	Średnia kwota WPS ogółem w sądach poddanych badaniom według roku i sądu (w PLN)	318
Tabela A19.	WPS SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Powstańców Śląskich) w latach 2010–2014	318
Tabela A20.	WPS SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska) w latach 2010–2014	318
Tabela A21.	WPS SR dla Wrocławia-Śródmieście w latach 2010–2014	319
Tabela A22.	WPS dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale) w latach 2010–2014	319
Tabela A23.	WPS SR dla Wrocławia-Krzyków (ul. Podwale) w latach 2011–2014	319
Tabela A24.	Rozstrzygnięcie w latach 2008–2014	330

Tabela A25.	Statystyki WSP	331
Tabela A26.	Statystyka od daty wpływu do daty zakończenia w dniach na skargi na komornika w latach 2008–2014	331
Tabela A27.	Liczba spraw od daty wpływu do zakończenia w latach 2008–2014 (dotyczy spraw ze skargi na komornika)	331
Tabela A28.	Tryb spraw w latach 2008–2014	332
Tabela A29.	Rozstrzygnięcia spraw w latach 2008–2014	332
Tabela A30.	Sprawy ze skargi na komornika według trybu i rozstrzygnięcia w latach 2008–2014	332
Tabela A31.	Sprawy rozstrzygane w sądzie rejonowym	333
Tabela A32.	Sprawy rozstrzygane w sądzie okręgowym	333
Tabela A33.	Rodzaj rozstrzygnięcia w sądzie rejonowym	334
Tabela A34.	Rodzaj rozstrzygnięcia w sądzie okręgowym	334
Tabela A35.	Średnia wartość WPS (w PLN)	335
Tabela A36.	Średni czas od wpływu do zakończenia według roku wpływu i trybu sprawy w sądzie rejonowym	335
Tabela A37.	Liczba spraw według roku wpływu w sądzie rejonowym	335
Tabela A38.	Średni czas od wpływu do prawomocności według roku wpływu i trybu sprawy w dniach w sądzie okręgowym	336
Tabela A39.	Liczba spraw według roku wpływu w sądzie okręgowym	336
Tabela A40.	Statystyka dotycząca WPS w sądzie rejonowym	336
Tabela A41.	Statystyka dotycząca WPS w sądzie okręgowym	336
Tabela A41.	Liczba spraw według trybu i roku w sądzie rejonowym	341
Tabela A42.	Liczba spraw według trybu i roku w sądzie okręgowym	341
Tabela A43.	Liczba rozstrzygnięć według typu w SR	341
Tabela A44.	Liczba rozstrzygnięć według typu w SR	341
Tabela A45.	Przedział czasowy od daty wpływu do zakończenia według sądu w latach 2012–2014	342
Tabela A46.	Średnia WSP (w PLN)	342
Tabela A47.	Statystyka – liczba dni od daty wpływu do daty zakończenia w latach 2012–2014	342
Tabela A48.	WSP w sądzie rejonowym w latach 2012–2014	342
Tabela A49.	Statystyka czasu trwania od daty wpływu do prawomocności w SO w dniach w latach 2012–2014	343
Tabela A50.	WSP w sądzie okręgowym w PLN w latach 2012–2014	343

Spis wykresów

Wykres 2.1.	Stopień zaspokojenia przysługujących do upadłego w toku postępowania upadłościowego w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012	62
Wykres 2.2.	Stopień zaspokojenia wierzycelności przysługujących do upadłego w toku postępowania upadłościowego w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012	63
Wykres 2.3.	Stopień zaspokojenia wierzycelności przysługujących do upadłego w toku postępowania upadłościowego w Sądzie Rejonowym Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy w latach 2004–2012	63
Wykres 2.4.	Relacja wynagrodzenia syndyka w stosunku do kosztów postępowania, o których mowa w art. 230 p.u.n. w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012	66
Wykres 2.5.	Relacja wynagrodzenia syndyka w stosunku do kosztów postępowania, o których mowa w art. 230 p.u.n. w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012	67
Wykres 2.6.	Relacja wynagrodzenia syndyka w stosunku do kosztów postępowania w Sądzie Rejonowym Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012	67
Wykres 2.7.	Inicjatorzy postępowań o ogłoszenie upadłości spółek kapitałowych w Sądzie Rejonowym Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy w latach 2004–2012	68
Wykres 2.8.	Inicjatorzy postępowań o ogłoszenie upadłości spółek kapitałowych w Sądzie Rejonowym dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012	68

Wykres 2.9.	Inicjatorzy postępowań o ogłoszenie upadłości spółek kapitałowych w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych w latach 2004–2012	68
Wykres 2.10.	Środki odwoławcze rozpoznane przez sędziów-komisarzy w latach 2004–2012	69
Wykres 2.11.	Zażalenia rozpoznawane przez sąd upadłościowy w latach 2004–2012	69
Wykres 3.1.	Struktura podmiotów reprezentowanych przez respondentów . .	95
Wykres 3.2.	Ocena przez respondentów poziomu kosztów modeli windykacji	96
Wykres 3.3.	Rodzaje szacowanych kosztów windykacji (procent badanych) . .	97
Wykres 8.1.	Liczba spraw wniesionych do sądu w latach 2011–2015	210
Wykres 8.2.	Liczba sprzeciwów od nakazów zapłaty wydanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym w latach 2010–2013	213
Wykres 8.3.	Rodzaje rozstrzygnięć w elektronicznym postępowaniu upominawczym w latach 2010–2013	213
Wykres 8.4.	Średnia wartość przedmiotu sporu w elektronicznym postępowaniu upominawczym w latach 2010–2013 (w zł)	214
Wykres 8.5.	Średnia opłata od pozwu w elektronicznym postępowaniu upominawczym w latach 2010–2013 (w zł)	215
Wykres 8.6.	Skuteczność egzekucji po rozpoznaniu sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym w latach 2010–2012	216
Wykres 8.7.	Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych w latach 2005–2012 (Warszawa) i opartych na nakazie zapłaty w latach 2006–2012 (Warszawa)	217
Wykres 8.8.	Pozytywne i niepozytywne dla powoda zakończenie postępowania w sprawach gospodarczych w latach 2005–2012 (Warszawa)	218
Wykres 8.9.	Pozytywne i niepozytywne dla powoda zakończenie postępowania opartego na nakazie zapłaty w latach 2006–2012 (Warszawa)	218
Wykres 8.10.	Sprawność postępowań w sprawach gospodarczych w latach 2006–2012 (Wrocław) i opartych na nakazie zapłaty w latach 2006–2013 (Wrocław)	218
Wykres 8.11.	Pozytywne i niepozytywne dla powoda zakończenie postępowania w sprawach gospodarczych w latach 2006–2012 (Wrocław)	219
Wykres 8.12.	Pozytywne dla powoda zakończenie postępowania opartych na nakazie zapłaty w latach 2006–2013 (Wrocław)	219

Wykres 8.13.	Czas trwania postępowania egzekucyjnego w 2016 r.	220
Wykres A1.	Liczba rozstrzygnięć w latach 2010–2014 z uwzględnieniem sądu	320
Wykres A2.	Liczba rozstrzygnięć według trybu i roku w SR dla Wrocławia- -Fabrycznej (ul. Powstańców Śląskich)	320
Wykres A3.	Liczba rozstrzygnięć według trybu i roku w SR dla Wrocławia- -Fabrycznej (ul. Poznańska)	321
Wykres A4.	Liczba spraw według trybu i roku w SR dla Wrocławia- -Śródmieścia (ul. Podwale)	321
Wykres A5.	Liczba rozstrzygnięć według trybu i roku w SR dla Wrocławia- -Fabrycznej (ul. Podwale)	322
Wykres A6.	Liczba rozstrzygnięć według trybu i roku w SR dla Wrocławia- -Krzyków (ul. Podwale)	322
Wykres A7.	Liczba rozstrzygnięć według typu w SR dla Wrocławia- -Fabrycznej (ul. Powstańców Śląskich)	323
Wykres A8.	Liczba rozstrzygnięć według typu w SR dla Wrocławia- -Fabrycznej (ul. Poznańska)	323
Wykres A9.	Liczba rozstrzygnięć według typu w SR dla Wrocławia- -Śródmieścia (ul. Podwale)	324
Wykres A10.	Liczba rozstrzygnięć według typu w SR dla Wrocławia- -Fabrycznej (ul. Podwale)	324
Wykres A11.	Liczba rozstrzygnięć według typu w SR dla Wrocławia-Krzyków (ul. Podwale)	325
Wykres A12.	Średni czas na zakończenie sprawy według roku i sądu (w dniach)	325
Wykres A13.	Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (w dniach)	326
Wykres A14.	Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska) (w dniach)	326
Wykres A15.	Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Śródmieścia (ul. Podwale) (w dniach)	327
Wykres A16.	Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale) (w dniach)	327
Wykres A17.	Średni czas na zakończenie sprawy według roku i trybu w SR dla Wrocławia-Krzyków (ul. Podwale) (w dniach)	328
Wykres A18.	Liczba rozstrzygnięć w roku 2011 z uwzględnieniem sądu	328
Wykres A19.	Liczba rozstrzygnięć w roku 2012 z uwzględnieniem sądu	328
Wykres A20.	Liczba rozstrzygnięć w roku 2013 z uwzględnieniem sądu	329
Wykres A21.	Liczba rozstrzygnięć w roku 2014 z uwzględnieniem sądu	329
Wykres A22.	Liczba rozstrzygnięć w latach 2010–2014 z uwzględnieniem sądu	329

Wykres A23. Średnia kwota WPS według roku i sądu (w PLN)	330
Wykres A24. Sprawy w latach 2008–2014	333
Wykres A25. Liczba spraw – sąd rejonowy	337
Wykres A26. Liczba spraw – sąd okręgowy	337
Wykres A27. Średnia WSP – sąd rejonowy (w PLN)	338
Wykres A28. Średnia WSP – sąd okręgowy (w PLN)	338
Wykres A29. Liczba spraw według roku wpływu w SR	339
Wykres A30. Liczba spraw według roku wpływu w SO	339
Wykres A31. Średni czas od wpływu do zakończenia sprawy – SR	340
Wykres A32. Średni czas od wpływu do prawomocności – SR	340
Wykres A33. Przedział czasowy od daty wpływu do zakończenia w latach 2012–2014	343
Wykres A34. Średnia WSP (w PLN)	344

Indeks rzeczowy

A

aktywa

- a ich brak 72
- a należności 38, 76
- a wnioski podmiotów 72
- klienckie 71
- obrotowe 45, 46
- płynne 20, 45

anomia 11, 21, 30–33, 50

- a badania 31
- a etymologiczna analiza pojęcia 30
- a niedotrzymanie umów i łamanie zobowiązań 32
- a prawa wierzycieli 30
- a ryzyko 11, 33
- a źródło napięć społecznych 32
- choroba nieskończoności 32
- instytucjonalno-systemowa 31
- małżeńska 31
- pojęcie 30, 32
- polityczna 31
- pracownicza 31
- proanomia 33, 36
- społeczna 11, 33

B

bankructwo

- a częstotliwość występowania w publikacjach 55
- a badania 54, 56
- a metody (model) predykcji 54, 72
- a powstawanie należności 78
- a prognozowanie 55
- a wierzyciel 72

istota 56
przedsiębiorstw 19

C

casino-capitalism 34
cywilizacja
 a przemiany 22, 33, 34
 a przesilenie 33, 35, 36
 a rewolucja informacyjna 29
 agrarna 36
 cyfrowa 34
 informacyjna 34
 industrialna 33, 35
 poprzemysłowa 34
 przełom cywilizacyjny, 34
 przemysłowa 34, 36
 wiedzy 36

D

deflacja 21
defraudacja 26, 27
demokracja
 a erozja 24
 a jej koronne idea 32
 a jej ochrona 51
 a jej postrzeganie 28
 a szkody społeczne 27
destrukcja
 a anomia 30, 31
 a proanomia 33
 a relacje międzyludzkie 24
 a społeczny kapitał zaufania 32
 a zatory płatnicze 19
 życia społeczno-gospodarczego (porządku gospodarczego) 23
deregulacja 31
dług
 a akcesoryjność 183
 a dyrektywa UE 48
 a egzekucja 49
 a gwarancja spłaty 163
 a kaucja 108, 194
 a oświadczenie o zwolnieniu 131
 a poręczyciel 197
 a regulacje prawne 38, 48, 131, 163, 198, 202

- a skuteczność egzekucji 216, 232
- a spłacenie 191, 192, 194, 222
- a uznanie 86, 92
- a weksel 172
- a wierzyciel (wierzytelność) 22, 37, 38, 150, 191, 202
- epidemia 12
- główny 200
- istniejący 195, 196
- Krajowy Rejestr Długów 22, 40, 42
- narastanie 12, 20, 42
- niespłacanie 12, 20, 21, 190, 192, 194
- opóźnienia w ich spłaceniu (nieterminowe spłacanie) 12, 21, 48, 50
- podatkowy 163
- poprawa 22
- przedawniony 196
- przedmiot sporów i procesów sądowych 37
- przyczyny losowe 21
- przyszły 195, 196
- publiczny 24
- umorzenie 107
- uznanie 123, 124
- zabezpieczenie (zastaw, hipoteka) 184
- zagadnienie (zjawisko) 37, 38
- zobowiązanie 39
- dłużnik 12, 38, 54, 98
 - a dług 38, 39
 - a dług przyszły 196
 - a egzekwowanie należności 19, 50
 - a jego sytuacja ekonomiczna 220–221
 - a jego śmierć 197
 - a komornik 302
 - a korzyści z opóźnień w płatnościach 21
 - a koszty utracone 79
 - a koszty windykacji 79
 - a kwestia moralności 21
 - a odmowa wydania rzeczy 193
 - a odpowiedzialność gwaranta 198
 - a ogłoszenie upadłości 53, 67, 68, 71
 - a osobiste świadczenie 39
 - a oszustwo 84
 - a poręczenie 195–196
 - a poręczyciel 197
 - a prawa i motywacje 11
 - a prawa zastawcze 101
 - a prawdopodobieństwo odzyskania przeterminowanych należności 87–95, 98

- a przeniesienie własności 107
- a rejestr niewypłacalnych dłużników 266
- a roszczenia poręczyciela 198
- a skuteczność windykacji 84
- a spełnienie świadczenia 130
- a stosunki między nim, zastawcą i zastawnikiem 135
- a umowa zastawna 141
- a weksel 172
- a windykacja 80–83
- a wygaśnięcie zobowiązania 196
- a zabezpieczenie wierzytelności 183–184, 186, 191, 194, 203
- a zabezpieczenie zastawem 122
- a zajęcie wierzytelności 303
- a zobowiązania 39
- będący jednocześnie zastawcą 116
- główny 196–199
- hipoteczny 186–188
- niesolidny 19
- niewypłacalny (niewypłacalność) 53, 54, 58, 59, 61
- osobisty 106, 111, 116, 117, 123, 131, 133, 154, 165, 184, 188
- podatnik 163
- rzeczowy 165, 184, 188
- w stosunku do państwa 37
- wierzyciel-dłużnik 11, 37–39, 67, 76, 78, 79, 192
- zastawca 122
- dyscyplina płatnicza 20, 36, 40
- dysfunkcja(e) 14
 - instytucjonalne 29
 - regulacji prawnych w Polsce dotyczących ochrony praw wierzycieli 48
 - systemu edukacji 28
 - w systemie ochrony praw wierzycieli 48, 50
 - w systemie społeczno-gospodarczym 30
 - w systemie tworzenia i egzekwowania prawa oraz funkcjonowania instytucji wymiaru sprawiedliwości 13
 - wymiaru sprawiedliwości 29
 - występująca w gospodarkach wolnorynkowych 34

E

efekt

- domina 20, 23, 50
- kamyka 24
- lock-in effect* 34
- towarzyszące powstawaniu należności związanych z ryzykiem kredytowym 78
- zarażania i wydłużania się łańcucha niespłacanych długów 12, 20, 50

epidemia niespłacania długów 12, 21, 23
erozją 30
 demokracji 24
 ładu społeczno-gospodarczego 33
 w systemie wartości społecznych 13
 zaufania 21, 23, 50, 51

F

fundamentalizm rynkowy 34

G

gospodarka

 a czołowe sektory 26
 a harmonijne funkcjonowanie 11, 23
 a infrastruktura informacyjna 71
 a jej krwiobieg 23
 a jej złożoność 31
 a realia społeczne 35
 a rola banków 308
 a zatory płatnicze 21, 50
 globalna 13, 22, 29, 33, 34
 hiszpańska 72
 narodowa 250
 nowa 35
 oparta na wiedzy 34
 rozwinęta 73
 światowa 24
 wolnorynkowa 11, 34, 37
 współdzielenia 35

grant Narodowego Centrum Nauki nt. „Ocena poziomu rzeczywistej ochrony praw wierzycieli w Polsce w latach 2004–2012 – koszty transakcyjne dochodzenia praw z umów” 4, 11, 15, 21, 53, 57, 76, 81, 83, 84

I

infekcja 23

inflacja 21, 22

informacja

 a asymetria 76, 78, 81, 96, 97, 98
 a jawność 72
 a jej koszty 77
 a jej wymiana 304
 Biuletyn Informacji Publicznej 241, 244, 262
 biura informacji gospodarczej 40, 49

- Biuro Informacji Kredytowej 15, 43
 - Centralna Informacja Krajowego Rejestru Sądowego 240, 243, 244, 245, 254, 255–267
 - Centralna Informacja Ksiąg Wieczystych 268–269
 - finansowe 70, 71
 - która staje się *ropą naftową czy obrabiarką naszych czasów* 34
 - na temat kosztów windykacji 97
 - o dokonaniu operacji bankowej 267
 - o ogłoszeniu upadłości 260, 261
 - o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego 260
 - o podmiotach wpisanych do rejestru 259, 262, 265–267
 - o stanie sprawy 288, 290
 - o wniosku do księgi wieczystej 252
 - o zastawach rejestrowych 253–258
 - o zastawach rejestrowych drogą elektroniczną 239, 240, 255–258
 - sądowa 237
 - z rejestrów sądowych 238, 241, 253
 - z rejestru dłużników niewypłacalnych 266
 - z rejestru zastawów 168, 239, 240, 254
 - inwestycje
 - a nieterminowe płatności 19
 - a zatary płatnicze 43
 - krótkoterminowe 20, 46
 - w kruszce 26
 - inżynieria
 - bilansowa 72
 - biomedyczna 36
 - wiedzy (sztuczna inteligencja) 36
- K**
- kapitalizm
 - nowotworowy 34
 - turbo 34
 - kapitał zaufania 32
 - korupcja 32
 - koszty
 - a rozwiązania hiszpańskie 72
 - administrowania należnościami nieprzeterminowanymi 79
 - badania rynku 77
 - czynności w postępowaniu wieczystoksięgowym 251
 - dochodzenia praw z umów 13
 - dojazdu, diet, noclegów 64, 65
 - dostępu do systemu teleinformatycznego obsługującego zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego 304

- działań prewencyjnych 79
- działań związanych z odzyskiwaniem wierzytelności 88, 89
- egzekucyjne 119
- egzekwowania zobowiązań 77
- ex post* 84
- finansowania należności 75, 79, 97
- likwidacji masy 58
- modeli windykacji 96, 97
- negocjacji 77
- obciążające powoda 212
- obwieszczeń 64
- ogłoszeń 64
- planowania umów 77
- poniesione przez bank w związku z odzyskaniem wierzytelności 194
- ponoszone na rzecz podmiotów zewnętrznych uczestniczących w procesie windykacji 97
- postępowania 58, 59, 61, 63–67, 71, 73
 - a wynagrodzenie syndyka 65
 - o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu 305
 - przyszłego 61
 - sądowego i egzekucyjnego 190
 - upadłościowego 63, 73
 - w przedmiocie ogłoszenia upadłości 64
- poszukiwania informacji 77
- późniejszej egzekucji 305
- pracy własnej 97
- sądowe 64
 - w sprawach cywilnych 64, 248, 275, 285, 291
 - w zakresie opłaty sądowej 279
- społeczeństwo zerowych kosztów krańcowych 35
- transakcyjne 11, 50, 51, 75–77, 81, 84, 98
 - dochodzenia praw z umów 13, 15
 - dochodzenia wierzytelności 75, 87
 - ponoszone *ex ante* 84
 - w działalności gospodarczej 14
 - windykacji 84
- trudności finansowych 75, 97
- upadłego 63
- usług geodezyjnych 64
- utraconych korzyści 75, 97
- utraconych należności 79
- wierzycieli 63
- windykacji 75, 77, 79, 80, 81, 96, 97, 98
 - mieszanej (wewnętrznej/zewnętrznej) 98

- polubownej 75, 95, 96
- przymusowej 75, 96
- wewnętrznej 98
- zewewnętrznej 98
- wyceny majątku 64
- wynajmu sali na zgromadzenie wierzycieli 64
- zarządzania 77
- zaspokojenia wiarytelności 141, 157, 167
- zatrudnienia 66, 75, 97
- zawierania kontraktów 77
- związane z badaniem dłużników przed transakcją 84
- związane z czynnościami w trakcie postępowania upadłościowego 64
- związane z należnościami 75
- związane z negocjacjami 64
- związane ze sprzedażą majątku 64
- związanych z utratą wartości pieniądza w czasie 97
- kredyt
 - a jego obsługa 45
 - a jego spłata 37, 107, 131, 192, 196
 - a jego udzielanie 138, 183
 - a jego zabezpieczenie 308
 - a promesa 196
 - a ryzyko 78
 - aktywne 78
 - pasywne 78
 - a umowy kredytowe 77, 183, 184, 185, 202
 - a zdolność kredytowa 183
 - bankowy 46, 131
 - handlowy 45
 - kupiecki 21, 86, 92
 - na otwartej linii kredytowej 140
 - na zakup rzeczy przy sprzedaży na raty 153, 155, 159
 - odnawialny 105
 - zły 45
- kredytobiorca 25, 131, 184, 186, 192
- kredytodawca 25
- kryzys
 - finansowy 29, 34
 - gospodarczy 21
 - ogólnoświatowy 87
 - światowy 23
 - z 2008 r. 24, 34
 - zaufania 23, 24
- kulturowe zakotwiczenie 34

L

lokaty

- pieniężne 26
- w zakupy złota 27

lock-in effect 34**Ł**

łamanie

- obietnic 25, 27, 28
- prawa 25
- reguł traktatu z Maastricht 29
- umów 23–25, 27, 29, 30, 33, 36
- zobowiązań 32

M

McWorld 34

metoda(y)

- badawcza 56, 57
- delficka 13
- oceny prawdopodobieństwa upadłości 71
- predykcji bankructwa 54
- reakcji na nieprawidłowości w spłacie zobowiązań przez dłużnika 79
- statystyczne 73
- windykacji należności 79

monizm teoretyczny 33

moralność płatnicza 12, 20, 21, 41, 42

N

neoliberalizm 33

netting upadłościowego 25

nieekwiwalentność wynagrodzeń w stosunku do nakładów pracy 32

nieład

- instytucjonalny 29
- w gospodarce światowej 24

nierównowaga makroekonomiczna 14

niewypłacalność 12, 20, 24, 53–54, 58, 61, 72

Oochrona praw wierzycieli 11, 13–15, 20, 22, 23, 26, 30, 40, 43, 48–51, 53, 61, 69,
71–73, 135, 203, 237–238, 271, 276–278, 309

optymalizacja 59

- podatkowa agresywna 26

- oszustwo 87, 93
 - finansowe 28
 - pospolite 28
 - ze strony dłużnika 84

P

- parapieniądz (*fiat money*) 23
- płatnicza moralność 12, 20, 21, 41, 42
- płatność
 - a *Barometr płatności na świecie* 40–42
 - a dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 47
 - a koszty transakcyjne 84
 - a koszty utraconych należności 79
 - a krótkie terminy 41
 - a powstrzymanie się od płatności 41
 - a Raport Forum Obywatelskiego Rozwoju 46
 - a raport *The European Payment Report 2017* 47
 - a rządowa diagnoza 49
 - a terminowość przedsiębiorstw 44–45
 - a utrudnienie wierzycielowi zarządzania finansami 217
 - a zwalczanie opóźnień 47
 - najdłuższa 41
 - nieodzyskana 12, 20
 - nieterminowa 19, 20, 40–42, 44, 47, 49
 - odroczone 43, 77
 - opóźniona 12, 21, 22, 43
 - realna 217
 - terminowa 37, 41–42
 - w Europie 41
 - w Polsce 43
 - wydłużona w terminie 42, 43
- płynność
 - a brak problemów 45
 - a dane GUS 45
 - a jej pogorszenie 43
 - a jej poprawa 21, 42, 45
 - a jej utrata 54, 78
 - a jej zwiększenie na wypadek pogorszenia koniunktury 43
 - a wskaźniki 45, 46
 - finansowa 46, 61
 - podmiotów gospodarczych w Polsce w 2016 r. 46
 - sektora 45
- podatek(podatki)
 - a główne źródła powstawania należności 76–77

- a ich niepłacenie 163, 164, 166
- a ich płacenie 37, 43, 163
- a ich udział w zobowiązaniach krótkoterminowych 46
- a jego podstawa 162, 167
- a jego wymiar 162
- a numer identyfikacji podatkowej (NIP) 291
- a odpowiedzialność 160, 163
- a ogłoszenie upadłości 64
- a optymalizacja 26
- a ordynacja 136, 159, 160, 164, 166, 168
- a organ podatkowy 160, 162, 163, 165, 167–169, 300
- a przepisy k.p.c. 119
- a ustawa o podatku od spadków i darowizn 164
- a wierzyciel 163
- a zaległości 160, 168, 169
- a zobowiązania 46, 76, 119, 137, 157, 159–161, 163–169
- a zryczałtowana forma opodatkowania 168
- a zwrot 304
- od czynności cywilnoprawnych 164
- od nieruchomości 164
- rolny 164
- zabezpieczone zastawem 162
- praca (prace)
 - a anomia 31
 - a dzień ustawowo wolny 302
 - a koszt własny 97
 - a miejsca pracy 35
 - ich zanikanie 36
 - a należności ze stosunku pracy po ogłoszeniu upadłości 64
 - a nieekwiwalentność wynagrodzeń w stosunku do nakładów 32
 - a podział 31
 - a pozorowanie 32
 - a prawo do wypłaty wynagrodzenia 37
 - a rynek 35
 - a staż pracy w windykacji 83
 - a teza Rifkina 35
 - a tworzenie nowych miejsc pracy 19
 - a wydajność 14
 - a wynagrodzenie syndyka 65–66
 - badawcze 53, 54, 56, 311
 - sądów 208
- pranie brudnych pieniędzy 27
- prawo(prawa)
 - a analiza efektywności systemu prawa 56
 - a anomia 30, 31

- a bezkarność 29
- a charakter bezwzględny 114, 132
- a dbałości o jakość kształtowania 14
- a dochodzenie praw
 - a przeszkody 29
 - wierzytelności 25
 - z umów 11, 13, 15, 98
- a dysfunkcje regulacji prawnych 48
- a *ex lege* 133
- a formy zabezpieczeń wierzytelności 14
- a hiszpańska nowelizacja prawa upadłościowego 72
- a *inter partes* 112
- a jego egzekwowanie 13, 20, 22, 27, 47
- a jego gwarancyjna rola 209
- a jego jakość 51
- a jego jawność 103, 168
- a jego łamanie 25
- a jego nadużycie 201
- a jego naruszenie 114
- a jego nowelizacja 309, 309
- a jego ochrona 135
- a jego poszanowanie 36
- a jego przestrzeganie 79
- a jego stabilność 171
- a lobbying 29
- a luki 28
- a nieprawidłowości w procesie dochodzenia prawa 14
- a pochodzenie nazwy 30
- a przepisy 238
- a reformy 28
- a regulacje 12, 28, 50, 51, 191, 238
- a równości wobec prawa 26
- a spółdzielcze prawo do lokalu 113, 186
- a utrudnianie prowadzenia działalności 48
- a weksel 173
- a wierzytelność 38, 39, 109, 116
- a windykacja 79
- a zastaw 102, 139
- a zatory płatnicze 47
- a zaufanie 11, 37, 50, 51
- a zrzeczenie się prawa 131
- akcesoryjne 109, 114, 143, 144, 151, 157, 186
- bankowe 107, 108, 112, 190, 202, 303–305, 307–308
- cywilne 26, 64, 118, 126, 129, 159, 163, 185
- do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej 113

- do gromadzonych w kruszcu zasobów i zysków na operacjach kruszczowych 26
- do lokalu mieszkalnego 113
- do lokalu użytkowego 113
- do otrzymania z akt sprawy zapisu dźwięku 288, 289
- do przedsiębiorstwa 149, 150, 151
- do przeglądania akt sprawy 290
- do przeglądania akt sprawy i otrzymywania odpisów, kopii lub wyciągów z tych akt 289
- do przejęcia nieruchomości 189
- do rozporządzenia obciążoną rzeczą 164
- do wynagrodzenia syndyka 65, 66
- do wypłaty wynagrodzenia 37
- do wystawiania bankowych tytułów egzekucyjnych 307
- do zwrotu wydatków koniecznych 65, 66
- dochodzenia roszczeń 107
- handlowe 237
- hipoteczne 185, 186, 190
- korzystania z kaucji 108, 109
- majątkowe 147, 149, 150, 160–162, 168, 186
- materialne 105
- na dobrach niematerialnych o charakterze majątkowym 151
- o notariacie 248
- o ustroju sądów powszechnych 306
- obciążone zastawem 135
- ograniczenia odpowiedzialności 189
- osoby trzeciej 117, 120, 121, 132, 152, 164, 301
- osób uczestniczących w licytacji 302
- osób wnoszących pisma 277
- podatkowe 163
- podmiotowe 105, 143, 144
- polskie (polskie regulacje prawne) 111, 113, 114, 136, 137, 150, 169, 185, 190
- prawomocnego orzeczenia 292
- prywatne 25, 26
- przyłączenia się do egzekucji 114
- restrukturyzacyjne 53, 261
- rozporządzenia obciążoną rzeczą 154
- rzeczowe 101–103, 111–114, 117–120, 125–126, 131, 132, 137, 185, 192
- spadkowe 197
- stron postępowania 276, 278
- upadłościowe i naprawcze 53, 57–59, 61, 63, 64, 68
- w zakresie podpisów elektronicznych 244
- wierzyciela (wierzycieli) 11–15, 20, 22, 23, 25, 26, 30, 37, 39–41, 43, 48–51, 53, 75–76, 101, 237, 238, 309
- własności 79, 80, 84, 111, 112, 125, 127, 132, 191–193
- z weksła 134

- zabezpieczające 150, 152, 173, 183–186, 188, 202–203
- zastawnicze(zastawu, zastawnika) 101, 102, 104, 107, 109, 111–114, 116, 117, 119–120, 125, 127, 137, 141–146, 149, 150, 154–159, 162–163, 165, 168, 169
- zatrzymania 111, 112, 158
- zbywalne 122, 125, 169
- zwolnienia od kosztów sądowych 279
- przedsiębiorstwo 12, 13
 - a bankructwo 19
 - a dyrektywa UE 47, 48
 - a egzekwowanie należności od kontrahentów 44
 - a jego zbycie 149
 - a kondycja 40
 - a koszty transakcyjne 77
 - a lokowanie ograniczonych zasobów 77
 - a łamanie umów 29
 - a masa majątkowa 151
 - a możliwości jego zbycia 60
 - a negatywne następstwa nieterminowego spłacania długów 50
 - a nieregulowanie zobowiązań 43
 - a nieterminowe płatności kontrahentów 41, 44, 49, 50
 - a nieterminowe regulowanie płatności 44, 45, 47
 - a obniżenie efektywności i konkurencyjności 50
 - a odzyskiwanie wierzytelności 46
 - a opóźnienia w spłaceniu długów 21
 - a pogorszenie płynności 43, 45
 - a pokonania barier 40
 - a poprawa płynności 42, 45
 - a stabilność finansowa 49
 - a terminowość płatności 42–44
 - a upadłość 13, 15, 19, 24, 48, 59
 - a ustanowienie zastawu 149
 - a utrudnianie prowadzenia działalności 48
 - a windykacja 82
 - a wydatki syndyka 65
 - a zaangażowanie osób zatrudnionych w proces windykacji 75, 97
 - a zaległości płatnicze 41, 42
 - a zastaw rejestrowy 149, 150
 - a zatory płatnicze 19–21, 41, 47, 49
 - a zobowiązania i należności 46
 - a zobowiązania z tytułu kredytów 46
 - a związek między zasadą kontynuowania działalności a metodami predykcji bankructwa 54
- duże 46
- globalne 26
- jako przedmiot zaspokojenia 150

- maklerskie 136
- mikro-, małe i średnie 42, 49
- niefinansowe 20, 42, 95
- składowe 155, 158
- transportowe 56
- usługowe 42
- wierzyciel 22
- windykacyjne 82
- z sektora usług finansowych 42
- zastawcy 146, 148
- przesilenie
 - cywilizacyjne 33, 35, 36
 - globalizacyjne 36
 - integracyjne 36
 - transformacyjne 36
- przestępstwa finansowe 27

R

regulacje

- a przewłaszczenie na zabezpieczenie i kaucja 111
- a wzmocnienie sytuacji zastawnika 102
- a zapobieganie wykorzystywania nieformalnie ustanowionego zastawu 103
- a zastaw 118, 124, 135, 136, 143, 144, 159
- bieżących zobowiązań 43
- dotyczące elektronicznego postępowania upominawczego 280, 307
- dotyczące prawa zatrzymania 158
- dotyczące prawnych form zabezpieczenia wierzytelności 185
- dotyczące prowadzenia rejestru zastawów skarbowych 168
- dotyczące przewłaszczenia na zabezpieczenie w polskim prawie 190
- dotyczące rejestrów sądowych 238
- dotyczące szczególnej podstawy własności przemiennej w sprawach z weksła 172
- dotyczące umowy o świadczenie przez osobę trzecią 198
- dotyczące wnoszenia pism procesowych 298
- dotyczące zabezpieczenia wierzytelności banku 191
- dotyczące zmian w postępowaniu dowodowym z dokumentów 295
- prawne 12, 28, 36, 48, 50, 51, 191
- rynku rewizji finansowej 72
- ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów 140–141

relacje

- aktywów obrotowych jednostki do zobowiązań krótkoterminowych 46
- inwestor-podwykonawca 49
- inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych 46

- inwestycji krótkoterminowych i należności krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych 46
- liczby spraw egzekucyjnych zakończonych sukcesem do wszystkich spraw egzekucyjnych 215
- między bankami jako wierzycielami a pozostałymi podmiotami będącymi wierzycielami 307
- między bankiem a jego klientem 307
- między dłużnikami banków i dłużnikami innych podmiotów 307
- między instytucjami państwowymi 13
- między obrotowością należności a typem opinii biegłego rewidenta 72
- między przedsiębiorstwami i ich kontrahentami 13
- międzyludzkie 24
- pomiędzy funduszami masy upadłościowej a kosztami postępowania 64–65
- pomiędzy sumą wszystkich kwot przekazanych do egzekucji i sumą kwot faktycznie wyegzekwowanych ze wszystkich spraw 215
- pomiędzy zasobami i skutkami 207
- postępowań likwidacyjnych do postępowań zakończonych układem i do postępowań naprawczych 58
- prawne bank-beneficjent 199
- producent, usługodawca – klient 27
- społeczne 11, 21, 35
- spraw skutecznie wszczętych do umorzonych 58
- w biznesie 24
- wierzyciel-dłużnik 11, 37, 39
- wierzytelności odzyskanych w stosunku do ujętych w planie i poza planem podziału wierzytelności 62
- wynagrodzenia syndyka w stosunku do kosztów postępowania 66
- z dłużnikiem 80
- z innymi podmiotami będącymi wierzycielami 308
- z kontrahentem 76
- z pozostałymi wierzycielami dłużnika 191
- zobowiązań do należności 46
- rewolucja
 - cyfrowa 35
 - informacyjna 29, 30, 33, 34
 - przemysłowa 36
- rozwój
 - a bariera 35, 43, 44, 47
 - banków 185
 - działalności gospodarczej 43
 - firm windykacyjnych 210
 - harmonijny 13, 21, 23, 40
 - ryнку obrotu wierzytelnościami 210
 - sektora finansowego 30
 - społeczno-gospodarczy 13, 21, 23, 35, 40

- szucznej inteligencji i inżynierii biomedycznej 36
- technik informatycznych 276
- techniki 237
- transakcji finansowej o wysokiej częstotliwości 30
- równowaga
 - globalnie naruszona 24, 33
 - makroekonomiczna 14
 - naruszona 29
- rynek
 - a koszty jego badania 77
 - finansowy 43
 - firm rodzinnych 56
 - gier wideo 56
 - globalny 43
 - nie ma wrogów, ale ma wiele ofiar* 28
 - obrotu wierzycelnościami 210, 211
 - pożyczek międzybankowych 43
 - pracy 35
 - przedsiębiorstw transportowych 56
 - rewizji finansowej 71, 72
 - wewnętrzny 240, 245, 264
 - wierzycelności 173
 - wolny 34

S

- sąd (sądownictwo, wymiar sprawiedliwości)
 - a akta 12, 286, 290
 - a analiza akt sądowych 12, 15, 57
 - a brak formalny 142
 - a czas trwania postępowania 180, 208, 217, 232
 - a czynności w zwykłym postępowaniu cywilnym 179
 - a czynności wpływające na rozstrzygnięcie 287
 - a czynności związane z nadaniem klauzuli wykonalności orzeczenia 296
 - a depozyt 115, 133, 135, 156, 165
 - a dochodzenie praw własności 79
 - a dochodzenie roszczeń 180, 201, 209, 221, 222
 - a dokumenty urzędowe 254
 - a dokumenty złożone drogą elektroniczną 239, 273
 - a doręczane drogą elektroniczną 241, 243, 245, 246
 - a dostęp do informacji 237
 - a efektywność i skuteczność postępowania 73, 173, 207, 208
 - a elektroniczne postępowania sądowe 12, 209, 287, 296, 306
 - a elektroniczne postępowania upominawcze 224–228, 232, 270
 - a elektroniczne postępowanie wieczystoksięgowe 251

- a funkcjonowanie rejestrów 237
- a informatyzacja 237
- a jakość informacji 237
- a jawne rejestry 238
- a jego funkcjonowanie 11
- a koszty 64, 248, 275, 279, 285, 291, 305
- a księgi wieczyste w systemie informatycznym 248–250, 252
- a liczba wniesionych spraw 210
- a nakłady ponoszonych na procesy 14
- a niejednolite obciążenie pracą 208
- a nieprawidłowości w funkcjonowaniu prawa 13, 14
- a odrzucenie wniosku o wpis zastawu 142
- a ograniczona możliwość weryfikacji prawidłowości adresu pozwanego 271
- a opłaty 29, 63, 64, 214, 267, 270, 278
- a orzeczenie 111, 138, 222
 - kończące sprawę 220
 - możliwości kwestionowania 211
 - nadające klauzule wykonalności bankowym tytułom egzekucyjnym 305, 307, 308
 - nakazujące wydanie rzeczy zaopatrzone w klauzulę wykonalności 193
 - uprawomocnienie 221
- a podpis elektroniczny 245, 264
- a postanowienie o przysądzeniu własności 189
- a postępowanie 71, 72
 - analiza 181
 - egzekucyjne 152, 167, 189, 299, 309
 - ich sprawność 222
 - informatyzacja 237
 - koszty 190
 - nakazowe na podstawie weksła 174
 - nieskuteczne 92
 - o udzielenie zabezpieczenia 187
 - przebieg 237
 - sądowe 309
 - sprawności i szybkości 237
 - uczestnik 281
 - w sprawach gospodarczych 228–231
- a procedury 56
- a procesy sądowe 14, 29, 37, 44
- a protokół 283–287, 290
- a prowadzenie rejestr zastawów 255
- a regulamin urzędowania 285, 286, 288, 290
- a rejestr zastawów 239, 240, 256
- a roszczenia wierzycielskie 49
- a rozwiązanie umowy 39

- a skazanie na grzywnę 272
- a skuteczność egzekucji po rozpoznaniu sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym 231
- a sposoby wzywania stron, świadków, biegłych i inne osoby 282
- a sprawy cywilne 49
- a system teleinformatyczny obsługujący licytację elektroniczną 301, 302
- postępowanie 270, 276–281, 290
- a tradycyjne postępowanie 269
- a transkrypcja zapisu cyfrowego 286
- a transmisja procesu 295
- a tworzenie i egzekwowanie prawa 13, 20, 47
- a udostępnienie informatycznego nośnika danych 295
- a ułatwienie dostępu 237, 309
- a umarzenie postępowania 273, 274
- a umowa zastawnicza 141
- a upadłość 260, 261
- a weksel 171, 173, 175–179
- a weryfikacja istnienia i treści tytułu wykonawczego 250
- a weryfikacja przedstawicieli ustawowych, organów, pełnomocników 292–293
- a windykacja 80, 86, 92
- a właściwości 211, 212, 267, 273
- a wniesienie sprzeciwu 50
- a wpis do księgi wieczystej 252, 253
- a wpis do rejestru 104
- a wybór komunikacji 271, 298
- a wydanie orzeczenia kończącego postępowanie 181
- a wydawanie odpisów z rejestru 258
- a wyegzekwowanie należności od kontrahentów 44
- a wyjawienie majątku 235
- a wykorzystanie nowoczesnych technologii 238
- a wynagrodzenia syndyka 66
- a wyposażenie w odpowiednie środki techniczne 276
- a wyrok 188
- a zgoda na badanie akt 15
- a zwrot wydatków 295
- a zwykle, gospodarcze i elektroniczne postępowania 14
- apelacyjny 279
- drugiej instancji 59
- elektroniczny (e-sąd) 11, 12, 210, 216, 224–228, 231, 298
- gospodarczy 59
- jako organ państwa 27
- okręgowy 49, 175–179, 223
- Okręgowym w Warszawie 177–180, 217–218, 229–231
- Okręgowym we Wrocławiu 176, 179, 218–219, 311

- orzekający 279–280
- powszechne 270, 285–286, 288, 290, 306
- rejestrów 105, 106, 141, 239, 240, 242–244, 246, 258, 261–264, 266
- rejonowy 49, 59, 70, 173, 175, 223, 241, 249, 268, 269, 270, 301, 302
- Rejonowy dla m.st. Warszawy X Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych 57, 60, 62, 63, 65, 67, 68, 70
- Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu VIII Wydział Gospodarczy ds. Upadłościowych i Naprawczych 11, 57, 60, 62, 65, 66, 67, 68, 70, 174, 233, 234
- Rejonowy dla Wrocławia-Krzyków (ul. Podwale) 311–313, 316–317, 319–320, 322, 325, 328–330
- Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia (ul. Podwale) 311–313, 315–321, 324–325, 327–330
- Rejonowy Gdańsk-Północ w Gdańsku VI Wydział Gospodarczy 57, 60, 62, 63, 65, 67, 68, 70
- Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie 175, 213–216, 224–228, 232, 271
- Rejonowy w Koninie Wydział V Gospodarczy 307
- Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Podwale) 311–312, 314–316, 319–320, 322, 324–327, 329–330
- Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Powstańców Śląskich) 311–313, 316–318, 320–323, 325, 328–330
- Rejonowym dla Wrocławia-Fabrycznej (ul. Poznańska) 311–312, 314, 316–318, 320–321, 323, 325–326, 328–330
- Rejonowym dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu I i IX Wydział Cywilny 234, 235
- spraw gospodarczych 217
- upadłościowy 57, 59, 69
- sono Siciliana 51
- smar dla biznesu 23
- społeczeństwo zerowych kosztów krańcowych 35
- system
 - aksjonormatywny społeczeństwa
 - demokratyczny 24
 - dochodzenia roszczeń 209
 - edukacji 28
 - etatystyczny 24
 - gospodarczy 34
 - informacyjny 73
 - informatyczny 238, 239, 248–250, 253, 258–259, 268–269, 304
 - niekruszcowy 23
 - ochrony praw wierzycieli 48
 - pieniężny 23
 - Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności (PESEL) 291
 - prawny 53
 - prowadzenia ewidencji powszechnych numerów identyfikacyjnych 252

- regulacyjny 12
- społeczno-ekonomiczny 11, 30, 32, 37
- teleinformatyczny 237–239, 241–248, 251–253, 255, 261–262, 264, 268–269, 270–282, 288–290, 293–294, 296–305
- tworzenia i egzekwowania prawa 13
- ubezpieczeń społecznych 153, 169
- wartości 11, 32, 50
 - społecznych 13, 21
- wczesnego ostrzegania 71
- sztuczna inteligencja 36, 54
- środki
 - do zaspokojenia kosztów postępowania 71
 - identyfikacji elektronicznej 303
 - komunikacji elektronicznej 275, 298, 300, 309
 - które dają faktyczną władzę nad rzeczą 121, 130
 - odwoławcze 69, 70, 306
 - pieniężne 20, 109, 202
 - na rachunku bankowym 86, 91, 101, 109, 111, 112, 185, 194, 202
 - przeniesione na bank 108
 - w należnościach 97
 - w walucie polskiej bądź innej walucie wymiennej 108
 - z masy upadłościowej 72
 - zamrożone w należnościach 75
 - zamrożone w windykacji 97
 - złożone tytułem kaucji 108
 - produkcji 61
 - techniczne 276, 279, 283
 - trwałe 45
 - własne banku 108
 - zabezpieczenia kredytów 308

T

- tektonika płytowa 29
- teoria
 - ekonomii 33
 - ewolucji 29
- teza Rifkina o końcu pracy 35
- turbulencje 33
- turbo-kapitalizm 34

U

- uberyzacja 35
- umowa(y) 19, 26–29, 38, 47, 103
 - a blokada 109

- a dochodzenia praw 11, 13, 15, 98
- a łamanie 23–25, 27, 29–30, 33, 36
- a należności 44
- a naruszenie 25
- a niedotrzymanie 23, 25, 32
- a nienależyte wykonanie 77, 203
- a niespełnianie 24, 28
- a niewypełnienie 26, 77
- a planowanie 77
- a rozwiązanie 39
- a windykacja polubowna 86, 92
- a zabezpieczenie 83, 85, 89, 91183
- a zawarcie 39
- a zbywanie rzeczy 107
- agencji 157
- cywilnoprawne 76, 77
- dzierżawy 157
- gwarancji(gwarancyjna) 77, 198–190, 199–201
- hipoteki 184, 186–187
- kaucji 108, 112, 193, 194
- komisu 157
- kredytowa 77, 183, 184–185, 202
- kupna-sprzedaży 37
- kwalifikowana pod względem podmiotowym 202
- leasingu 77
- na piśmie 134, 149
- najmu i dzierżawy 77, 157
- nienazwana 192
- niepisana 37
- o dzieło 140
- o przelew wiarygodności zabezpieczonej zastawem na rzeczy ruchomej 156
- o świadczenie przez osobę trzecią 198–190
- o ustanowienie zastawu 103, 116, 128
- pisana 37, 149
- pomiędzy bankiem a zleceniodawcą 199
- pomiędzy dłużnikiem a osobą trzecią 194
- pomiędzy dłużnikiem głównym i poręczycielem 195
- pomiędzy stronami stosunku prawnego wynikającego z zastawu 117
- pomiędzy uprawnionym a właścicielem rzeczy obciążonej 117
- pomiędzy wierzycielem a właścicielem obciążonej nieruchomości 186
- pomiędzy właścicielem a wierzycielem 128
- pomiędzy zabezpieczycielem a wierzycielem 101, 111
- pomiędzy zastawcą a zastawnikiem 128, 129, 138
- pomiędzy zastawnikiem a dłużnikiem osobistym 117
- pomiędzy zbywcą i nabywcą 130

- pomiędzy zleceniodawcą gwarancji a jej beneficjentem 200
- poręczenia 195–196, 198
- powiernicza 193, 194
- pożyczki 77, 183, 202
- przelewu na zabezpieczenie 193
- przenosząca własność nieruchomości 192, 193
- przewłaszczenia (na zabezpieczenie) 107, 112, 190–192
- przewozu 157
- rachunku bankowego 202
- składu 157
- spedycji 157
- społeczne 24
- spółki jawnej 247
- spółki komandytowej 247
- spółki z ograniczoną odpowiedzialnością 242, 243, 245–247, 264
- sprzedaży 186
- sprzedaży z odroczonym terminem płatności 77
- świadczenia usług komunalnych 77
- typu *political promises to electors* 28
- ubezpieczenia 77
- udostępniona w systemie teleinformatycznym 238, 242–247, 264
- usług hotelowych 157
- ustanawiająca poręczenie 195
- ustanawiająca zabezpieczenie 183, 193, 196
- w formie dowolnej 134
- w formie przewidzianej dla przeniesienia prawa 134
- wierzycielska 36
- wzajemna 38
- zastawnicza 103–107, 113, 116–117, 126, 127–130, 134, 137–147, 149, 151, 153–154, 156, 160, 165, 184–185
- zawarcia transakcji 37
- zbycia przedsiębiorstwa 149
- zlecenia udzielania gwarancji 199–200
- zobowiązaniowa 36
- zobowiązująca do przeniesienia własności 192
- upadłość
 - a akta postępowań 57
 - a aktywność uczestników postępowań 67, 69
 - a badanie skuteczności prawa 57
 - a cel postępowania 65
 - a czas trwania postępowania 57, 58, 60
 - a dywidenda 61
 - a hiszpańska nowelizacja prawa 72
 - a kondycja finansowa podmiotów 54
 - a koszty postępowania 63–67, 73

- a masa upadłościowa 58–66, 71–72
 - a metody oceny prawdopodobieństwa 71
 - a model 58
 - a możliwość i skutki 56
 - a ocena rzeczywistej ochrony wierzyciela 71
 - a ochrona słusznych interesów wierzycieli upadłego 61
 - a ogłoszenie 57, 59–61, 64, 67–71, 260–261
 - a postępowanie 12, 14, 15, 57–72, 260–261
 - a prawo 53, 58, 59, 61, 63, 64, 69
 - a prawo wierzycieli słabszych na rzecz mocniejszych 25
 - a procedury 61
 - a prognozowanie 55
 - a przyczyny 19
 - a regionalna intensywność 54
 - a sąd 57, 59, 69
 - a skuteczność postępowań 58, 67
 - a wniosek 58, 67–68
 - a wynagrodzenie syndyka 66–67
 - a zabezpieczenie praw wierzycieli 53
 - a zjawisko *nettingu* 25
 - banku Lehman Brothers 23
 - bilansowa 54
 - dłużnika 53, 87, 93
 - konsumencka 24
 - kredytobiorców 25
 - parabankowej spółki z o.o. Amber Gold 26
 - przedsiębiorstw 13, 15, 19, 24, 48, 50
 - spółek kapitałowych 68
 - wierzycieli 21
 - z możliwością zawarcia układu 60
- utowarowienie 35

W

- wierzyciel 12, 37
 - a bank 128
 - a blokada środków na rachunku bankowym 109
 - a czas trwania
 - egzekucji 221
 - postępowania sądowego 217
 - a dobrowolna spłata 79
 - a dochodzenie
 - roszczeń 201, 269
 - swoich praw 101
 - a dzierżawienie rzeczy 158

- a dzierżenie rzeczy 155
- a dzierżyciel rzeczy 158
- a elektroniczne postępowanie upominawcze 238
- a gwarant 200
- a hipoteka przymusowa 187–188
- a jego pozycja 184
- a jego trudności płatnicze 20
- a komornik 301–302
- a koszty
 - administrowania należnościami nieprzeterminowanymi 79
 - działań prewencyjnych 79
 - ex ante* 84
 - ex post* 84
 - finansowania należności 79
 - obsługi 305
 - postępowania 305
 - sądowe 64
 - towarzyszące powstawaniu należności 79
 - transakcyjne 98
 - utraconych należności 79
 - windykacji 79, 98
 - własne 63
- a modele windykacji 96
- a nabycie
 - własności nieruchomości na wypadek braku spłaty długu 190
 - z zamiarem pokrzywdzenia 148
- a negatywne skutki zachowań dłużnika 184
- a niepewność 72
- a niespełnienie świadczenia 172
- a niewypełnienie umów 26
- a niewypłacalność przedsiębiorcy 53
- a objęcie rzeczy 193
- a obowiązek
 - powrotnego przeniesienia własności 112
 - wydawania rzeczy 192
- a ochrona jego praw 11–15, 20, 22, 23, 26, 30, 39–41, 43, 48–51, 53, 61, 69, 71–73, 237–238, 309
- a odmowa przyjęcia świadczenia od osoby trzeciej 39
- a odpowiedzialność odszkodowawcza 199
- a odzyskiwanie wierzytelności 58
- a pełnomocnik 299
- a poręczyciel 196–197
- a postępowanie upadłościowe 25, 58, 68
- a potrącenie wierzytelności 109
- a poziom opóźnień w płatnościach 12

- a prawo
 - do domagania się zapłaty od dłużnika 75
 - własności 193
- a procedury związane z wydawaniem i późniejszym wykorzystaniem elektronicznego bankowego tytułu egzekucyjnego 305
- a proces windykacji 96
- a przejęcie nieruchomości na własność 189
- a przewłaszczenie 107, 191–192
- a przewłaszczenie nieruchomości na zabezpieczenie 190
- a przymus 123
- a Rada Wierzycieli 70
- a roszczenia 13, 48
- a różnica pomiędzy odpowiedzialnością rzeczową a osobistą 184
- a ryzyko kredytowe 78
- a silna pozycja właścicielska 191
- a skuteczność
 - windykacji
 - czynniki wewnętrzne 82, 83
 - czynniki zewnętrzne 82, 83
 - zastawu 103
- a sprzedaż w drodze licytacji elektronicznej 301
- a stosunek do rzeczy obciążonej 158
- a straty 26
- a suma gwarancyjna 200
- a szanse na odzyskiwanie należności 19
- a szkoda 157
- a trudności z egzekwowaniem należności od dłużników 19
- a układ 56
- a umowa 101, 111, 128, 186, 191, 199
 - gwarancji bankowej 199
 - o ustanowienie hipoteki 187
- a upadłość 21
- a uprawnienia do domagania się od dłużnika spełnienia określonego świadczenia 38
- a utrzymywanie się wysokiego poziomu opóźnień 22
- a wiarytelność 111, 187
- a windykacja 76
- a władztwo nad rzeczą będącą przedmiotem zabezpieczenia 156
- a wniosek 67, 252, 301–302
 - a jego uzupełnienie 252
 - o przejęcie nieruchomości 189
 - o wszczęcie egzekucji 216
- a wnoszenie pism procesowych 298
- a wydanie rzeczy 193
- a wykazanie szkody 200

- a wykonanie zobowiązania 195
- a wypowiedzenie 135
- a wyższe pierwszeństwo od innych wierzycieli 105
- a zabezpieczenie 112, 184, 186, 188, 190–191, 200, 202–203
- a zarządzanie należnościami 88
- a zasada pierwszeństwa 118–119
- a zaspokojenie 58, 59, 61, 62, 66, 101, 122, 133, 158, 186, 188, 190–191, 193, 198, 221
- a zaspokojenie w toku egzekucji 190
- a zastaw 114, 116, 122, 123, 129, 153
 - rejestrowy 136, 138
 - ustawowy 155, 166
- a zastawnik 128, 130, 138, 154
- a zatory płatnicze 21, 47
- a zgromadzenie 64
- a złożenie drogą elektroniczną pism w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przez komornika 299
- a zmniejszania asymetrii informacji 98
- a żądanie od dłużnika świadczenia 38
- banku 37, 196, 307
- hipoteczny 106, 188–190
- następczy 173
- niewypłacalnego dłużnika 61
- osobisty nabywcy nieruchomości 107
- osobisty właściciela nieruchomości 106, 186
- państwa 37
- pierwotny 82, 85, 88, 173
- podatkowy 163
- przedsiębiorstwo-wierzyciel 22
- to osoba fizyczna lub prawna, u której ktoś zaciągnął dług 37
- versus dłużnik 37
- wierzyciel-dłużnik 11, 37–39, 67, 76, 78, 79, 80, 82, 112, 191, 192
- wobec osób fizycznych 37
- wobec osób prawnych 37
- wtórny 82
- ze stosunku podstawowego 199
- wierzytelność 37–39, 48, 49, 57, 61, 76, 82–83, 97, 102, 111
 - „zakupione” od innych podmiotów 173
 - a badania 40
 - a blokada środków pieniężnych na rachunku bankowym 109
 - a cesja 151
 - a dochodzenie prawa 14, 25
 - a egzekwowanie 13
 - a elektroniczne zajęcie 303–304
 - a formy pieniężnej 38, 39

- a formy pozapieniężne 38
- a globalna gospodarka 13
- a koszty
 - transakcyjne 75, 84
 - zaspokojenia 157
- a kwestia ekonomiczna i prawna 19
- a mylenie z długami 37
- a ochrona 71
- a odzyskanie 194
- a odzyskiwanie 14, 20, 46, 58
- a ogłoszenie upadłości 61
- a plan podziału 65
- a poręczyciel 197
- a powstanie 183
- a przedawnienie 103, 166
- a przedawnienie dopiero po ustanowieniu zastawu 124
- a przeniesienia na osobę trzecią 166
- a przewłaszczenie na zabezpieczenie 107, 190
- a regulacje prawne 51
- a rynku obrotu 210
- a skuteczność
 - prawnych zabezpieczeń 101
 - procedur upadłościowych 61
- a stopień zaspokojenia 58, 61, 62
- a system wczesnego ostrzegania 71
- a termin wymagalności 116
- a ułatwienie dochodzenia 50
- a umowa
 - kaucji 108
 - zastawnicza 105
- a utożsamianie z należnościami 37
- a wierzyciel 38
- a wygaśnięcie 103, 130–131, 143–144
- a wypowiedzenie 135
- a wzmocnienie 156, 157
- a zabezpieczenie 14, 102–104, 109, 112, 114, 116, 125, 132, 137, 143–144, 153, 157, 159, 181, 184–185, 188, 191, 194, 196, 202, 203, 222
 - „długiem” 150
 - gwarancją 199, 201
 - bankową 198
 - hipoteką 106–107, 152, 186–189
 - jawne 169
 - na nieruchomości osoby trzeciej 188
 - prawne 109
 - przedawniona 123

- wekslem 171–173
- zastawem 101–102, 114–116, 119, 121–124, 132, 134, 135, 140–141, 143–145, 156–157, 166, 183
 - rejestrwym 138–141, 143–144, 150–152
 - skarbowym 167, 169
 - ustawowym 152, 154, 156
 - zwykłym 166
- a zaspokojenie
 - należności z listy 61, 62
 - pozaegzekucyjne 104, 137
 - skuteczne 101
 - w całości 65
- agenta o zapłatę prowizji 157
- naturalna 123
- niepieniężna 102, 121, 122, 124, 192, 195
- niewymagalna 196
- niezaspokojona 62–63
- niezbywalna przez indos lub przez wydanie dokumentu 134
- o charakterze
 - prywatnoprawnym 57
 - publicznoprawnym 57
- o nieustalonej wierzytelności 140
- o zapłatę czynszu 156
- obciążona 135
- oznaczona 102, 124, 127, 140, 186, 193
- pieniężna 102, 121, 122, 124, 136, 140, 185–186, 192, 195
- pierwotna 145
- przedawniona 123, 124
- przeterminowana 81, 84–85, 87
- przysługująca posiadaczowi samoistnemu gruntu o zapłatę odszkodowania 157
- przysługujące Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych 169
- przyszła 115, 120, 140, 141, 144–145, 186, 192, 199
- Skarbu Państwa 137, 157
- ujęta na liście wierzytelności 57
- warunkowa 115, 140, 141, 144–145, 192
- ważna 114
- wynajmującego o zapłatę czynszu i świadczeń dodatkowych 157
- wynikająca ze stosunków zobowiązaniowych 122
- wynikające z ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych 169
- z gry i zakładu 123, 124
- z rzeczy obciążonej zastawem 158
- z tytułu czynu niedozwolonego 156
- z wyłączeniem zastawu 124, 156
- zabezpieczona 57, 103, 107–108, 112, 118, 130–131, 135, 141, 187, 200

- zabezpieczona zastawem antychretycznym 124
- zaspokojona 62–63, 102, 127
- zupełna 123
- wikinomia 30, 34
- windykacja 75–76, 79, 81
 - a koszty transakcyjne 77, 79, 81, 84, 96–98
 - a modele 96–98
 - a proces 83, 96–97
 - a skuteczność 81–84, 98
 - komornicza 86, 92
 - komornicza nieskuteczna 86
 - mieszana 96–97
 - na zlecenie 82, 96
 - należności 75–77, 79–81
 - polubowna (miękka) 14, 75–76, 79–80, 84, 86, 92, 95–96, 98
 - przymusowa (twarda) 75, 79–80, 96
 - sądowa 80, 86, 92
 - wewnętrzna 96–97
 - zewnątrzna 96–97
- wymiar sprawiedliwości 13, 27, 28, 181, 208, 211, 311
 - a elektroniczne postępowanie upominawcze 210
 - a informatyzacja postępowania sądowego 237, 271
 - a jego dysfunkcje 13, 29
 - a jego słabość 28
- wzrost gospodarczy
 - a bariera 13
 - a hamowanie inwestycji 19
 - a niskie tempo wzrostu 43
 - a priorytet dla wzrostu 34
 - a wzrost 35

Z

- zabezpieczenie
 - a charakter
 - akcesoryjny 112
 - bezwzględny 111, 113, 114
 - a jego brak 86, 133, 203
 - a jego funkcje 101
 - a jego ograniczenia 141
 - a jego skuteczność 112
 - a przedmiot zabezpieczenia 123, 126, 142, 147, 156, 162, 164, 193
 - a przelew 193
 - a przewłaszczenia na zabezpieczenie 107–108, 111–112, 185, 190–192, 194
 - a wygaśnięcie 50, 103, 158

- a zwiększenie efektywności i egzekucji 50
- cudzego długu 184
- hipoteką 186–187
- innej wierzytelności 145
- kredytów 308
- na podstawie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji 187
- na wypadek braku spłaty długu 183
- należności 84, 86, 98
- następnych wierzytelności 143
- nieruchomości 190
- o charakterze prawnym 183
- osobiste 184, 194
- praw wierzycieli 53
- przed nieautoryzowanym dostępem oraz wprowadzeniem nieuprawnionych zmian 289
- przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej zastawem 116
- roszczeń 72, 153
- rzeczowe 101, 106–107, 109, 111–112, 133, 184–185
- skuteczne 169
- spłaty kredytów i pożyczek bankowych 107, 155
- tworzone z mocy prawa 111
- umowy 83, 85, 89, 91, 101, 111
- uwzględniający pozasądowe sposoby zaspokojenia wierzytelności 169
- w celu zabezpieczenia wykonania zobowiązania 109
- w postaci kaucji 108
- w trybie roszczenia 138
- wierzytelności 14, 101, 103–109, 115–116, 119, 121–123, 125, 130, 133, 137, 144, 151, 153–154, 156, 158–159, 169, 171–173, 181, 183–185, 188, 190, 194, 198, 202–203, 222
 - banku 107, 191
 - oznaczonej 124, 127, 186
 - pieniężnych 186
 - przyszłej lub warunkowej 115, 145
 - własnej 132
 - wynikające ze stosunków zobowiązaniowych 122
 - z zobowiązań naturalnych (niezupełnych) 122
 - rzeczy 190
- zaległego czynszu na rzeczach ruchomych wniesionych do lokalu 120, 158
- zaliczane do praw zastawniczych 109
- zastawem 101, 117, 122–123, 140, 157, 167
- zobowiązań podatkowych 159, 164, 166
- zaległości
 - płatnicze 41
 - podatkowe 160, 161, 168–169
 - zatorów płatniczych 41

- zarzut dotyczący naturalnego charakteru wierzytelności 123
- zasada(y)
- akcesoryjności zastawu 104, 115–116, 121, 137, 143, 145, 151, 166, 196
 - dopuszczającą rozporządzanie rzeczą obciążoną w czasie trwania zastawu 165
 - efektywności i niezawodności wolnego rynku 33
 - ekonomii 33
 - formalnej równości wobec prawa 26
 - i normy społeczne 32
 - jawności akcesoryjności zastawu 104
 - neoklasyczne 34
 - odpowiedzialności solidarnej poręczyciela i dłużnika głównego 197
 - odpowiedzialności w relacjach inwestor-podwykonawca 49
 - optymalizacji 59
 - pierwszeństwa 104, 109, 117
 - a moment powstania prawa 118
 - a pierwszeństwo szczególne 119
 - ograniczonych praw rzeczowych 120
 - zastawu 119, 160
 - zastawu zwykłego 118, 119
 - prawa cywilnego 118
 - prawdziwości danych ujawnionych w rejestrze 146
 - prawna (formalna) równości i autonomii woli stron 308
 - prior tempore, potior iure* 118, 120
 - prowadzenia rejestru zastawów 168
 - rachunkowości 308
 - równego
 - traktowania 307
 - traktowania podmiotów gospodarczych 25
 - równorzędności
 - podmiotów prawa prywatnego 25
 - i ochrony strony słabszej 25
 - społeczne 31
 - stosowania kaucji 50
 - swobody kontraktowania 190
 - szybkości postępowania 59
 - udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń 254–258
 - współzycia społecznego 38, 39, 123, 190, 193
 - zaspokojenia 152
 - zamkniętej listy praw rzeczowych 113
- zastaw 59, 101, 102
- a funkcje zabezpieczające wierzytelność 114, 122
 - a jego skuteczność wobec kaźdoczesnego właściciela rzeczy 120
 - a przedmiot zastawu 102, 104, 113, 119, 122, 124–132, 134–135, 137–142, 144, 146–151, 154–156, 160, 164, 167–168
 - a przepisy dotyczące zakresu obciążenia rzeczy 116

- a wręczenie rzeczy 121
- a wygaśnięcie z chwilą wydania rzeczy nabywcy 120
- a zasady akcesoryjności 103–104, 112, 115–116, 121, 130, 137, 143, 145, 151, 166
- a zmiana treści 117
- hipoteka morska 59, 113
- na rzeczach ruchomych 113, 117, 120, 124–126, 128, 134–135, 146, 153, 156, 158, 159, 162, 165, 169
- nieprawidłowy (*pignus irregulare*) 127
- o charakterze zupełnym 123
- posesoryjny 104, 113, 137, 165
- rejestrowy 59, 86, 91, 103–106, 112–113, 120, 122, 136–152, 185, 192, 238–240, 253–258, 275
- ręczny 113, 120
- rękodajny 113
- skarbowy 59, 103, 112, 120, 136, 159–169
- ustawowy 112, 113, 120, 152–161, 166, 169
- w celu zabezpieczenia wierzytelności 115, 121–123, 144
- zwykły 86, 91, 103, 112–114, 117–119, 121–122, 124–132, 134–135, 137–138, 140, 146, 149, 152–154, 157–158, 160, 165–166, 167, 169
- zastawca 103–104, 112, 115–119, 121–123, 125, 127–133, 135–139, 141–144, 146–148, 153–154, 156, 159, 163–165
- zastawnik 102–104, 112, 114–120, 122–133, 135–138, 141–148, 152–157, 160–161, 164–166
- zatory płatnicze 12, 19–22, 40–41, 43, 45, 47, 49, 50
- zaufanie
 - a brak 23
 - a destrukcyjny wpływ na społeczny kapitał 32
 - a identyfikacja elektroniczna i usługi 240–242, 245–247, 254, 264
 - a instytucje zaufania publicznego 308
 - a jego erozja 21, 23, 50–51
 - a jego fundamentalne znaczenie 23
 - a jego kryzys 23–24
 - a jego obniżenie 43
 - a jego podważenie 61
 - a jego potencjał 51
 - a jego umocnienie 51
 - a jego utrata 23
 - a jego znaczenie 23
 - a krwiobieg gospodarki 23
 - a relacje społeczne, ekonomiczne i prawne 11
 - do państwa i prawa 11, 37, 51
 - społeczne 37, 51
 - uczestników obrotu gospodarczego i prawnego do organów upadłościowych oraz prawa 61

- współpracujących ze sobą osób fizycznych i prawnych 11
- zmiany 14, 32, 39, 47, 62, 71, 105, 117, 123, 185, 242–243, 250
 - (aneks) umowy zastawniczej 105–106
 - a anomia 33
 - a rewolucja cyfrowa 35
 - charakteru wierzytelności z warunkowej na bezwarunkową, nieodnawialnej w odnawialną 196
 - cywilizacyjne 34
 - długości postępowania sądowego, jak i jego kosztu 71
 - dotyczące
 - informatyzacji postępowania egzekucyjnego 298
 - postępowania rejestrowego 238
 - zniesienia podziału na hipotekę zwykłą i hipotekę kaucyjną 186
 - na rynku pracy 35
 - oznaczenia nieruchomości w księdze wieczystej 252–253
 - pierwszeństwa 117, 120
 - prawne 221, 238
 - przepisów
 - dotyczących bankowych tytułów egzekucyjnych 306
 - kodeksu postępowania cywilnego 237
 - regulacji prawnych 50
 - regulacyjne 185
 - rozporządzenia w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń 256–257
 - społeczno-ekonomiczne 33
 - stanu prawnego 185
 - sytuacji finansowej dłużnika 60
 - świadczenia niepieniężnego w odszkodowanie wyrażone w pieniądzu 121
 - technologiczne 36
 - treści
 - ograniczonego prawa rzeczowego 117
 - prawa 117
 - zastawu 117
 - ukierunkowane na lepszą ochronę praw wierzycieli 50
 - umowy spółki jawnej przy wykorzystaniu wzorca uchwały zmieniającej umowę spółki udostępnionej w systemie teleinformatycznym 247
 - ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności 50
 - ustawy
 - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw 245–246, 248–250, 269, 271, 275–276, 278–285, 288–289, 291–304
 - Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw 242, 245–247
 - o kosztach sądowych w sprawach cywilnych 248, 291
 - o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz o zmianie niektórych innych ustaw 241, 242, 244–245, 259, 260–261

- o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw 185, 248
- o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw 260
- o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów oraz o zmianie innych ustaw 239, 240, 254
- Prawo bankowe 304
- Prawo o notariacie 248
- Prawo o ustroju sądów powszechnych 306
- Prawo restrukturyzacyjne 261
- w cywilnym postępowaniu ogólnym 238
- w elektronicznym postępowaniu upominawczym 273
- w postępowaniu dowodowym z dokumentów 295
- w postępowaniu egzekucyjnym 301
- w przepisach dotyczących zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego 285
- w sposobie wnoszenia pism procesowych i ich podpisywania 278
- w statusie społecznym różnych grup społecznych (awanse lub degradacje) 33
- w sytuacji ekonomicznej sektora przedsiębiorstw 45
- w zadaniach Centralnej Informacji 259, 262
- w zakresie bezpłatnego udostępniania informacji z KRS 259
- w zakresie udostępniania akt sądowych i informacji o sprawie 290
- w zakresie uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych 278
- wartości pieniądza w czasie 75, 97
- właściciela nieruchomości i złożeniu wniosku o wpis za pośrednictwem systemu teleinformatycznego 251
- właściciela obciążonej nieruchomości 106
- zmierzające do wprowadzenia elektronicznego bankowego tytułu egzekucyjnego 305
- zobowiązania 38–39, 102, 109, 140, 150, 157, 166, 183–184, 191–192, 195, 197, 203
 - banku 201
 - banku do zapłaty sumy gwarancyjnej 199
 - dłużne (dłużnika) 37–38, 107, 122, 195–200, 203
 - do naprawienia szkody 122, 140
 - do przeniesienia własności nieruchomości 192
 - do wydania rzeczy indywidualnie oznaczonej 193
 - gwaranta 198–201
 - krótkoterminowe 46
 - masy upadłościowej 61
 - moralne 38
 - naturalne 122
 - nienależycie wykonane 157, 167
 - niepieniężne 140
 - niewykonane 108, 124, 157, 202

niezależne od umowy zawartej pomiędzy zleceniodawcą gwarancji a jej
beneficjentem 200
odnowione 123
osoby trzeciej 198–199
pieniężne 54, 200
podatkowe 119, 160, 164–169, 190
polegające na wydaniu rzeczy 140
poręczyciela 195–196
prywatnoprawne 67
przedsiębiorstw 46
przewłaszczającego do niezbywania i nieobciążania rzeczy przed spłatą całego
długu 192
publicznoprawne 67
spółki 26
wierzyciela 252
wymagalne 196
wynikające ze stosunku podstawowego, zabezpieczonego hipoteką 186
względem banku 108
względem beneficjenta 200
z tytułu zaległości podatkowych 169
zabezpieczone gwarancją 201
zaległe 44

Książka dotyczy fundamentalnego dla harmonijnego funkcjonowania gospodarki wolnorynkowej zagadnienia, tj. ochrony praw wierzycieli. Relacje wierzyciel-dłużnik występują w rozlicznych sytuacjach w życiu codziennym. Powszechność występowania tych relacji oznacza zarazem, że nieprawidłowości w tej sferze stanowić mogą zagrożenie dla systemu społeczno-gospodarczego. Podważają zaufanie do państwa i prawa oraz wzajemne zaufanie współpracujących ze sobą osób fizycznych i prawnych, co zwiększa ryzyko anomii społecznej, czyli chaosu w systemie wartości.

Publikacja ukierunkowana jest na interdyscyplinarne, w tym ekonomiczne i prawne analizy dotyczące ochrony praw wierzycieli w kontekście praw i motywacji dłużników, ale także w kontekście funkcjonowania sądownictwa, w tym sądów elektronicznych.

Tematyka ta, choć jest specjalistyczna, to zarazem dotyczy w jakiejś mierze każdego, kto kiedykolwiek był wierzycielem albo dłużnikiem. Stąd celowość upowszechniania i popularyzacji wiedzy na ten temat.

(z Wprowadzenia)

Uniwersytet
Wrocławski

SGH

